





BIJDRAGEN

BETREKKELIJK HET

SCHOOLWEZEN.



[redacted]

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

Batavian Republic

EERSTE DEEL.



TE LEYDEN BIJ
D. DU MORTIER EN ZOON.
M D C C C I.

W

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

I. STUK.



Te LEYDEN bij
D. DU MORTIER EN ZOON.
MDCCC.

INLEIDING.

HET ONDERWIJS DER JEUGD, DE GRONDSLAG VAN NATIONALE ZEDELIJKHEID EN WELVAART.

Aan de Onderwijzers der Jeugd in de Bataafſche Republick.

MEDEBURGERS!

Aan u, eerbiedwaardige leden der maatſchappij, wijd ik dezen mijnen arbeid. Uwe welvaart, en door u, de welvaart des aankomenden geſlachts, — de welvaart des geheelen volks, — is het groot doelwit mijner pogingen. — „Welvaart? Volks-welvaart?" — denkt mogelijk iemand uwer; — „ Magtſpreuken! — Vrede, alleen vrede, — „ en, met dezen, gelegenheid tot kostwin„ning; — en zie daar reeds de welvaart „ der natie! Wat zouden *wij* daar aan kun„nen toebrengen?" — Veel; — zelfs zoo veel, dat, zonder uwe medewerking, alle de zegeningen des vredes, al beäntwoordden zij volkomen aan de hoogstgeſpannen verwachtingen, zoo veel als niets betekenen,

om eene duurzame en wezenlijke welvaart aantebrengen.

Ei lieve, laat ik u over dit onderwerp een ogenblik onderhouden. Het zal u van zelve leiden tot het bezef van het gewigt van uwen ftand, en van uwe verpligting tot beöeffening van alle uwe vermogens, ten einde in den kring, waar in gij geplaatst zijt, het hoogst mogelijke nut te ftichten. — Wat is nationale welvaart? De bepaling dezer vraag moet veel beflisfchen. Niet, — overvloed van fchatten of rijkdommen. Geld, weet gij, is flechts het beeld van goederen. Neemt de laatften weg, en men is met de eerften arm. — Even weinig; — de opeenhoping van fchatten en goederen, bij eenige weinigen. Deze wanorde is de bron van het deerniswaardigst gebrek, bedelarij, afhangelijkheid en flavernij, bij het grootst deel der natie. Gij hebt zekerlijk wel befchrijvingen van vreemde landen gelezen, waar men geen voet buiten de deur kan zetten, of men is van bedelaars omringd, waar van men zich ter nauwer nood kan ontdoen, waar de hutten der ellende en des jammers drie vierde deelen der fteden beflaan. ô! Daar alvast, zeide gij bij het lezen, is geen welvaart Maar; — overvloed van goederen, over alle de delen en leden der maatfchappij in die mate verfpreid, dat geen één is, die niet tot zekeren trap weelde heeft; waar ieder, die flechts de hand wil uitfteken, het verdiend aandeel in dien overvloed kan verkrijgen, — een overvloed, die

die niet geheel afhangt van de wisſelvalligheden van het kooplot, maar grotendeels in landeigene voordbrengſels beſtaat. — Dit is nationale welvaart. Waar zulk een overvloed heerscht, daar zal niemand twijfelen het land welvarend te noemen. Mogelijk herinneren velen uwer zich oorden en ſtreken van ons Vaderland, waar die overvloed voor weinige jaren gevonden werd, of thands nog, ondanks de rampen des tijds, gevonden wordt, waar geen boer is, die, naar den wensch van den goeden HENDRIK den IV., niet ééns ter week een hoen in zijn pot ſteekt.

Zulk een ſtaat vindt gij, zeker, wenschlijk. Maar, hoe komt men 'er toe? Door gelukkige ligging, gunſtig climaat, vrede en onafhangelijkheid? — Ja, dit alles kan 'er veel aan toebrengen. Maar ver is het 'er af, dat het hier mede afgedaan zou wezen. Wat, denkt gij wel, is het, dat, van twee, even geſchikt aan zee gelegen ſtaaten, den eenen tot eene bloeijende, handeldrijvende mogendheid, den anderen tot een ellendig roof-nest maakt, 't welk alleen in den buit een zeer onzeker beſtaan vindt? Waarom zijn de bewoners der Zeekusten van ons Vaderland, de voormalige *Hollanders* en *Zeeuwen*, geene Zeeſchuimers geworden? Nu gevoelt gij reeds, waar ik henen wil. — Ja, Vrienden, de zedelijkheid, tot een publieken geest verhoogd, of, 't geen men noemt, nationale deugd, — deze is de grondſlag van nationale welvaart, en de bron te-

vens van alle gelukzaligheden der ſame
ving. Zekere deugden, tot hebbelijkhe
aangegroeid, en zoo algemeen verſpreid,
zij volksdeugden genaamd mogen word
dezen zijn het, die der maatſchappij we
lijk geluk bezorgen. Doorleest de geſc
denisſen van alle volken, en voor alles
van ons Vaderland, maar leest met dat v
kend oordeel, dat uit de openbare geb
tenisſen den waaren toeſtand der zede
heid weet optemaken, en gij zult welv
en volksdeugd altijd zusterlijk gepaard vin
„ Maar dan, zou men toch moeten beſlui
„ dat onze voorouders beter menſchen
„ ren, dan wij zijn: want die ging het
„ wel." Onder de nodige bepaling
doch welker ontwikkeling ons te ver
afleiden, zeg ik daar op volmondig, ja.
deugden van nijverheid, huishoudelijkh
matigheid, orde, eerlijkheid en goede tro
en boven alles dapperheid, menſchenm
Vaderlands- en Godsdienst-liefde waren m
nationaal, dan tegenwoordig. En zij w
het juist, welken onze voorvaderen
trap van welvaart bezorgden, of liever,
ken hun van de gunſtige gelegenheden
omſtandigheden, waar in zij zich bevond
zulk een gepast en voordeelig gebruik
den maken, dat zij die hoogte van v
ſpoed bereikten, welke wij nu nog bew
deren, en met ſmartlijk gevoel terugw
ſchen. — En, geen wonder waarlijk.
gij niet even dezelfde uitkomst van d
zamen voorſpoed bij ieder bijzonder lid
m

maatſchappij? Kunt gij u wel iemand herinneren, wien het, zonder eenige van deze deugden, zelfs bij een ſamenloop van duizende gunſtige omſtandigheden, waar op echter nooit gerekend kan worden, beſtendig welging? Welk brood geeft de luiheid? Welke ſchatten zijn beſtand tegen ſpilzucht en onmatigheid? Welk gewin zal verwarring en wanorde aanbrengen? Hoe groot zijn wel de voordeelen der eerloosheid? Waar ging het iemand wel, zonder liefde tot den naasten, tot Vaderland en Godsdienst? Integendeel; wilt gij zien wat nijverheid kan uitwerken, leest dan de geſchiedenis van ons Vaderland; zij alleen was het, die een moeras in een *Eden* herſchiep. Wilt gij de vruchten van huishoudelijkheid, matigheid, orde en eerlijkheid aanſchouwen, ziet dan in het gemene leven, welke lieden over het algemeen het verst komen. Met één woord, 'er is geene duurzame welvaart, vooral in een gewest als ons Vaderland, voor iemand van deszelfs ingezetenen te verkrijgen, dan langs den weg eener ſtandvastige beöeffening der voorgeſtelde deugden. — Doch, is dit waar in het bijzonder huislijk leven, nog ſterker geldt het in het maatſchaplijk beſtaan. Als dan worden, als het ware, de verſpreide ſtralen in één brandpunt verzameld, en, daar zij voorhenen ſlechts licht en warmte aanbragten, veroorzaken zij nu een glans, voor het oog ondragelijk — eene hitte, die alles verteert. Vereende pogingen brengen uitwerkſelen voord, die den

beschouwer verwonderd doen vragen: kunnen menschen dit werken? Zelfs, al verspreiden zich deze deugden niet verder, dan dat zij den publieken geest vormen, waarop, gelijk men weet, altijd uitzonderingen vallen, dan nog strekken haare gezegende vruchten zich ook uit over hen, die nog weinig van haar invloed gevoelen: even gelijk het aan de beweging van een werktuig, dat alleen door de handen van zeer velen in werking gebragt kan worden, weinig schaden kan, of de een of ander eenigsins trager of zwakker arbeidt.

„ Dit alles," zult gij zeggen, „ erkennen „ wij gaarne; maar van waar te beginnen? „ Wij zien nog niet, dat wij juist de lieden „ zijn, die dezen publieken geest van zede- „ lijkheid, die bron van algemene welvaart, „ kunnen voortbrengen. Is dit niet het „ werk van zedeschrijvers, en allen, die „ zich op de volksverbetering toeleggen?". Neen, Vrienden, gij zijt het juist, gij zijt het alleen; zonder u komen wij 'er niet. Men moge schrijven en prediken ter verbetering der zeden, zoo veel men wil: ik ontken niet, dat het zaad wel eens in eene goede aarde valt; — maar een zedeschrijver vindt hinderpalen, die hem zoodanig in den weg staan, dat hij den hoek nooit geheel te boven kan zeilen, en hoedanigen gij op uw pad maar zeer zeldsaam aantreft, of veel gemaklijker kunt uit den weg ruimen. Laat ik u eens eenigen optellen. Voor eerst vinden zedehervormers een

ge-

gevestigd charakter. Verbeeldt u een man van volkomen rijpen ouderdom, moet gij niet erkennen, dat de neigingen, driften, hebbelijkheden, vooroordeelen en de gehele denkwijze in zijne ziel reeds zoodanig eene plooij hebben ingedrukt, dat het ten uiterſten bezwaarlijk is daar aan eene andere buiging of wijziging te geven. Goede gewaarwordingen, voornemens, beſluiten mogen zij, door hunne redeneringen, verwekken, maar eene gehele hervorming, zonder terugkeer tot het oude — hoe zeldſaam zijn hier van de voorbeelden! Met dien vijand hebt gij niet te worſtelen. Gij krijgt tot uw onderwijs kinderen, wier ziel, zeker, ook reeds min of meer zekeren plooi, dikwijls een zeer verkeerden heeft aangenomen; maar hoe gemaklijk echter, als men het ſlechts wel aanlegt, om die jeugdige, tedere, voor allerleie indrukken vatbare harten te kneden en te vormen. Zouden de hardnekkige jonge lieden, wier verbetering hooploos beſchouwd moet worden, niet in eene zekere evenredigheid ſtaan tot het getal van waarlijk hervormde bejaarden? Ik althands, geloof, dat kundige en verſtandige onderwijzers maar zeer zeldſaam in de treurige noodzaklijkheid komen, om jonge lieden, wier *gehele* vorming hun is aanbetrouwd, als geheel ongeneeslijk, van de ſchool wegtezenden. — Andere beletſels treffen zij aan in de huislijke omſtandigheden. — Wie weet niet, hoe veel dezen toebrengen, om het charakter te wijzigen, en deszelfs verbetering

hoogstbezwaarlijk te maken? Vestigt maar eens een blik op vele huisgezinnen, in alle ſtanden des levens, hoe vele duizende hinderpalen vindt gij, die zich tegen de hervorming aankanten, en haar alle gezegende vruchten ontroven Hier, is de vrouw verkwistend of lui; en de man verſlapt in zijne nijverheid, daar alle de vruchten van zijn arbeid als in een grondlozen poel verzwolgen worden. Hoe dien man tot nijverheid terug te brengen! Daar, verwaarloost de man zijne zaken en geeft zich aan alle de buitenſporigheden der dronkenſchap over; de vrouw volgt welhaast zijn voorbeeld, laat de kinderen op Gods genade drijven, en verteert, met lage ſnoepzusters, het geringe overſchot der winsten; hoe die vrouw tot eene goede huishoudſter en brave moeder te hervormen! Daar weder, maakt de man, door heblijke gemelijkheid, zich het huislijk leven tot een hel; alleen om dat de vrouw hem altijd met koelheid, afkeer en minachting bejegent, en, terwijl de ouders grommen, vechten de kinderen. Wat zullen ſchrijvers en predikers, in zulke huisgezinnen, wier getal met ontelbare voorbeelden vermeerderd zou kunnen worden, uitrichten? 't Is waar, ook gij vindt, ten aanzien uwer kinderen, hinderpalen in de geſteltenis der huisgezinnen, die uwe welmenendſte en ijverigſte pogingen niet zelden verijdelen; maar, noch in aantal, noch in gewigt, kunnen zij bij de opgenoemden vergeleken worden. De perſoonlijke omſtandigheden der kinderen zijn

meestal

meestal vrij eenvormig Welk een groot deel van hun kinderlijken leeftijd brengen zij in de ſchool door! De omſtandigheden, waar in zij t'huis zich bevinden, kunnen zeker een nadeeligen invloed op hen oeffenen, het goede, dat zij in de ſchool leren, grotendeels verzwakken, waarom het ook van het uiterst belang is, dat de opvoeding in huis, met het onderwijs in de ſchool, eene ſtreeklijn houdt; dan alle de vruchten van het ſchoolonderwijs uitteroeijen — neen, dat kunnen zij niet. Een kind, dat van den morgen tot den avond, in de ſchool aan orde, naarstigheid, vriendelijkheid, openhartigheid, en welke deugden meer in de ſcholen beoeffend kunnen worden, gewend word, kan in die weinige uuren, die het t'huis doorbrengt, al dat goede niet weder geheel ontleren. Zijn verſtand wordt daarenboven ontwikkeld, theoretisch en practisch ziet en ondervindt hij de uitmuntendheid en voordeeligheid dezer deugden boven de tegengeſtelde ondeugden; het is dus onmogelijk, dat, welke verleidingen hem in huis ook aangeboden worden, hij niet zeer vele goede indrukken zou behouden. — Een derde hinderpaal ontmoeten zedevormers in de zeldſaamheid der gelegenheid, om met vrucht te kunnen werken. Zij kunnen toch niet allen dag, van den morgen tot den avond prediken of doen lezen: ſlechts eenige oogenblikken kunnen zij waarnemen, en het gunstigst gevolg is, dat zij eene vluchtige aandoening verwekken, maar die zeer ſpoedig door de huislijke omſtandig-

 heden

heden verdrongen wordt. Hij, die in zijne vermaningen het gelukkigst ſlaagde, heeft dit verdriet te dikwijls ondervonden. Eén ogenblik vernietigde niet zelden de vrucht van den moeilijkſten arbeid. Hier aan ſtaat gij minder bloot: gij hebt uwe kwekelingen bijna den gehelen dag onder uw oog. De beoeffening van vele deugden is in uwe ſchool niet het gevolg van een goede aandoening, maar van eene goede vastgeſtelde orde: het is hebbelijkheid, en niet geestdrift. Daar bij werkt de invloed van het voorbeeld weêrkeerig zoo krachtig, dat het kind, als het ware, tot verſcheiden deugden genoodzaakt wordt. Het moet den ſtroom wel volgen, wil het eenig genoegen vinden.

Eindelijk ſtaat den zedeſchrijvers en zedepredikers niet weinig in den weg, dat zij ſlechts op weinigen tevens kunnen werken, en dezen zijn dan nog niet zelden zoodanigen, die hunne voorlichting het minst behoeven. Berekent toch maar eens het getal der getrouwe bijwoners van den openbaren Godsdienst en der lezers van zedeſchriften; tegen dat van hun, die bijna nooit, of alleen nu en dan, de plaatſen der openbare Godsdienstoeffening bezoeken, en van hen, die bijna nooit eenig nuttig zedelijk werk ter hand nemen: berekent het getal van hun, die het mondling of ſchriftlijk onderwijs behoorlijk ter harte nemen, bij dat van hun, die het alleen met zulk een vluchtige aandacht verwaardigen, dat het tot hen is, als niet geſproken, of niet geſchreven; moet gij dan

niet

niet erkennen, dat de kring zeer beperkt is, waar in zedehervormers eenig nut kunnen ſtichten? Deze zwarigheid drukt u minder. Bijna de gantſche kinderlijke maatſchappij ziet gij onder uw onderwijs, onder uwe tucht. Althands, zo eenmaal het Schoolwezen in ons Vaderland, op een behoorlijken voet gebragt is, — en de morgenſtond van dien heuglijken dag is reeds daadlijk aangebroken, — zal het getal van kinderen, die noch ſchool- noch huislijk onderwijs genieten, nauwlijks noemenswaardig zijn. En nu, bezeft gij dan niet den onberekenbaren, den alvermogenden invloed, dien uw onderwijs moet verkrijgen Zijt gij allen ſlechts door een en denzelfden goeden geest bezield, dan kan het niet misſen, of gij ſtort dien geest op het geheel aankomend geſlacht over, en wat ontbreekt 'er dan nog aan, om u tot vormers der geheele Natie te verheffen? Door Schoolonderwijs, dat op een eenparigen voet was ingericht, vormde LYCURGUS zijne *Spartanen:* gij ook, wilt gij ſlegts, zult eenmaal de vormers van echte *Bataven* worden.

Niet dan met moeite, weêrhoud ik mij hier van eene uitweiding, die de herdenking van dezen uwen uitgeſtrekten invloed mijn hart ingeeft. Nooit kan ik mijn oog vestigen op eene eenigſins talrijke ſchool, of het denkbeeld welt in mij op, „ zie daar, kinderen, die eenmaal huisvaders, huismoeders, Burgers der maatſchappij zullen worden: zij zullen ook kinderen voordbrengen en opkweken:

 zij

zij zullen in duizenderleie betrekkingen to de maatschappij komen: — hoe veel, ho onbegrijpelijk veel, hangt 'er af van de vor ming, die zij thands ontvangen: de vruch ten van onzen arbeid zullen nog na onze dood rijpen en weder anderen voordbrengen hoe veel hangt 'er van dit ogenblik af, om hen eenmaal onze nagedachtenis, als hunn beste vaders en weldoeners te doen zege nen, of wel, als de verwaarlozers, of be dervers hunner jeugd . . . te doen vloeken.' En nooit kan ik dit denken, of ik gevoe eene warmte, een stroom van aandoeningen waar van het gevoel alleen een denkbeel kan geven. En dit, mijne Vrienden, heb gij zekerlijk ook wel eens gevoeld: althands bedrieg ik mij niet, dan zult gij nu ten min sten, bij het terug zien op het voorig bere dende, het levendigst en indrukbaarst befe verkrijgen van het onberekenbaar gewigt va uwen stand, van uwe heilige verpligting, om het uitgebreidst uut te stichten, het well uwe vermogens toelaten, om u daar to meer en meer te oeffenen, en in uwen krin te volmaken.

En met welk een dubbelen nadruk moe dit alles klemmen, wanneer wij het op de tot hier toe zoo zeer verwaarloosde klasse van behoeftigen betreklijk maken. Zo ie mand, na al het gezegde, nog mogt twijfe len aan den gezegenden invloed van een wel geregeld en tot allen uitgestrekt schoolon derwijs, dien zouden wij alleen tot deze el lendigen moeten verwijzen, om tot andere

denk

denkbeelden te komen. Ik zal niet ſpreken van de bijna dierlijke onkunde, woestheid en domheid, waar in zulk een aanmerklijk deel des Bataafſchen Volks verzonken ligt, maar men beſchouwe ſlechts de onzedelijkheid en de daar aan onafſcheidelijk verbonden ellende, waar onder de verwaarloosde ſtanden zuchten; men zie de luiheid, de buitenſporigheden der onmatigheid, de verwaarlozing der huisgezinnen, de allerſchandlijkſte opvoeding der jeugd: — walging, afkeer en het pijnlijkst medelijden moeten de gevoelens zijn, die dit gezigt verwekt. Men ſtelle daar tegen eens deze beſchrijving van de inwoners van zekere dorpen in *Duitschland*, waar het ſchoolonderwijs de zeden gevormd heeft; „ in deze dorpen is geen luiaard, geen on„ matige, geen bedelaar of noodlijdende. „ Die werken kan, werkt, en vindt daar toe „ alle vereischte gelegenheid: die zwak en „ ellendig is, word uit de armenkas onder„ ſteund. Ongeregeldheden of grove buiten„ ſporigheden ziet men zeldſaam in de jeugd. „ Daar de lieden zelden een regtsgeding voe„ ren, in twijfelachtige gevallen zich gaarne „ laten vinden, en zich aan geene wandaden „ ſchuldig maken, die geregtlijke navor„ ſchingen vorderen, hebben 'er de regtban„ ken weinige moeite. De ſoldaten hebben „ van den overſten van hun Regiment een „ openlijk getuigſchrift verkregen, dat zij „ zich van de pligten van hun ſtand op de „ beste wijze kwijten, en dat men met hun

„ gedrag volkomen te vreden is (*)." — Men vergelijke deze beſchrijving met den zedelijken toeſtand des volks in vele dorpen en ſteden van ons Vaderland, en zal men dan niet het uitgeſtrekt nut van een welgeregeld ſchool-onderwijs voor de lagere ſtanden en daar door voor de geheele maatſchappij gevoelen?

Opzetlijk heb ik mij tot hier toe onthouden, om eenig gewag te maken van de vorming des verſtands, of liever, de verrijking van hetzelve met nuttige kundigheden, dat meestal als het voornaamst deel van het ſchoolonderwijs beſchouwd wordt, en dat ſommigen zullen oordeelen den eerſten rang te hebben moeten bekleden. Dan voor u, Onderwijzers der Jeugd, was het misſchien nuttiger, het onderwijs van dien kant te beſchouwen, van welken wij het reeds voorgeſteld hebben, en van welken gij het misſchien tot hier toe minder bezigtigd hebt. Ik althands heb niet weinigen onder u gevonden, geheel onkundig van den uitgeſtrekten invloed, dien zij op de vorming des harten konden hebben Was het kind ſlechts leerzaam en gezeglijk, dan, meenden zij, was het voor de ſchool alles, wat een meester van hetzelve kon vorderen; en zij bekommerden zich weinig, of die ſchooldeugden ook deugden des harten waren, die ook bui-

(*) *Der Deut. Schulfr.* 1. b. ſ. 128.

[redacted]

en de school beoeffend werden (*).
ar het verstand met kundigheden te ver-
en, dit was bij u de hoofdzaak, de
ldbestemming. Dit de staf des broods,
r mede de kinderen eens door de wae-
moesten komen. Van zelve blijkt het
nu reeds, dat ik geene moeite behoef
emen, om *u* van het uitgestrekt nut van
verstandlijk onderwijs te overtuigen.
ietttemin laat zich dit ook van een kant
houwen, van welken het mogelijk nog
ig uwe aandacht getrokken heeft. Meent
iet, als een kind duidelijk leest, een
ke letter maakt, en vlug rekent, dat
al volleerd is? Zou het u niet verwon-
n, als ik u zeide, dat het dit alles kan
en, en echter nog niets meer dan een
me jongen zijn: dat het veel van dit ge-
de kan vergeten, en dan nog een schran-
mensch blijven? Ja, sommigen, geloof
dat hier bij vreemd zullen opzien. Het
chter waarheid, mijne Vrienden. Het
van lezen en schrijven is onlochenbaar:
door

*) Daar dit onderwerp, welk een invloed
schoolonderwijs, *en* de leerwijze, *en* de
tele regeling der school, op de vorming des
en kan oeffenen, nog op verre na niet uit-
t is, zullen wij hierop wel eens terug ko-
n. Bij voorraad leze men Verhand. der
tschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, *Over de
e wijze, om de jeugd reeds in de scholen tot
lige deugden op te leiden.*

Stuk.

door het eerſte kent men de gedachten van anderen, door het laatſte drukken wij de onzen uit. Men kan alles niet met den mond afdoen, en zelfs, zonder goed te kunnen lezen en ſchrijven, kan men ook niet goed ſpreken. Even onontbeerlijk is het rekenen voor onze tijdlijke belangen: die niets kan rekenen, zal niet ver in de waereld komen. Maar 'er is eene zaak, wier gewigt en nut dit alles overtreft, en zonder welke het gemelde weinig betekent, en deze is, *de vorming van het verſtand.* Deze is, de ontwikkeling der denkvermogens, de aankweking der vatbaarheid, de opſcherping van het oordeel, de verſterking van het geheugen, door het, niet met woorden, maar met zaken, en regt begrepen zaken, opte vullen. Dit maakt iemand een bruikbaar, nuttig burger der maatſchappij: met deze begaafdheden zal iemand, die veel van zijne aangeleerde kundigheden reeds vergeten heeft, veel verder komen, dan hij, die zijn geheugen heeft opgevuld met woorden en tekenen, maar noch oordeel, noch bevatting heeft. Een wel gevormd, van vooroordeelen en dwalingen gezuiverd verſtand, is de beste duurzaamſte vrucht, die iemand van de ſchool kan wegdragen, wier bezit over zijn geheel leven gelukzaligheid zal verſpreiden. En het is ook alleen daar door, dat het verſtand medehelpt om het hart te vormen. Zonder oeffening der verſtandlijke vermogens zult gij nooit geſchikte, leerzame, gezeglijke ſcholieren verkrijgen. Werkt gij

daar

p, dan zult gij, met het verlies
ftok en plak, alle gezag, alle
zen. Zonder oeffening der ver-
ermogens, is de mensch een der
e dieren. En ik weet niet, wat
as, dan, zonder de gemelde wa-
meester in een fchool van enkel
vatbare jongens, die noch mijne
afradingen, noch de redenen van
nden verftaan, en voor alle edele
voelloos waren. Dan legt gij u
j en door uw onderwijs het ver-
is te vormen en te veredelen,
u gerust borg, dat gij noch ftok
middelen zult behoeven, om de
fte leerlingen te verkrijgen, dan
rg, dat de invloed van dat ver-
kers gezondheid minder aan be-
vorpen is, dan wel de enkele
es harten, zich door het geheel
en braaf gedrag zal openbaren,
uit uwe kwekelingen welgevorm-
en maken, die voorzeker ieders
hting tot zich trekken, voor zich
rzaam gelukkig wezen, en het
n bijdragen tot de algemeene maat-
welvaart.

t verftandlijk onderwijs als *eene*
r geestvermogens te befchouwen,
eer gemaklijk alle die geenen te
wapenen, welken, met min of
eenende bedoelingen, nog tegen
js der jeugd, en wel, in die mate
enheid en uitgeftrektheid, als wij

vorderen, vooral bij de lagere claſſen der maatſchappij, de grootſte vooroordeelen koesteren, en wier bedenkingen ik meer tegen dit gedeelte van het ſchool-onderwijs, dan tegen het reeds beſchouwde verwachtte. Immers, in zoo ver de jeugd in de ſchoolen tot *geſchikte burgers* gevormd word, zal men nog wel de verbeterde inrichtingen voor dezelven, met goedkeuring willen verwaardigen. Niemand bijna is 'er, die, lieden in zijn dienst gebruikende, 't zij ook in welk een opzigt, niet een nijver man boven een luiaard, een nuchter mensch boven een dronkaard, een eerlijken boven een ſchurk verkiest. Hier hebben wij dus geen geſchil. Maar de jeugd, en vooral de jeugd der lagere ſtanden te willen verlichten, waar toe is dat nodig? vraagt men. Wat helpt, wat baat het een jongen, wiens beſtemming fabriek of eenig ander geheel werktuiglijk handwerk is, iets van Aardrijkskunde, Hemelloopkunde, Natuurkunde, of Natuurlijke Hiſtorie, Algemeene of Vaderlandſche Geſchiedenis, of iets van de Staatsregeling en Wetten te weten? Moet hij dit alles niet weder vergeten? Of, wil hij zich verder oeffenen, word hij dan geen ongeſchikt knecht? Zal hij zich niet te geleerd achten, om zich met lagen arbeid bezig te houden? Sommigen zelfs, verklaren zich tegen het lezen, ſchrijven en rekenen. Waren veelen dier vijänden van het algemeen onderwijs, uit hoofde van de onedelſte beginſelen, vruchten van trotschheid, heerschzucht en geringſchatting van men-

menſchenwaarde, niet beneden alle aandacht van een braaf man, in weêrwil van de ſchatten, die zij mogen bezitten, of den rang, dien zij onwaardig bekleden, zij verdienden wel eens in alle hunne ſchandelijke naaktheid ten toon geſteld te worden. Wij zullen ons dus alleen een ogenblik bezig houden met zoodanigen, die alleen uit kortzigtigheid aan deze vooroordeelen min of meer gehecht zijn.

Wij geven voor een ogenblik al eens toe, dat zekere klasſe van menſchen beſtemd is om den laagſten, meest werktuiglijken, en bijna dierlijken arbeid te verrichten; maar dan menen wij nog, dat die beſtemming geheel van den aanleg, en niet van zekere dwingelandſche voorbeſchikking moet afhangen, en dus zoo veêle uitzonderingen toelaat, als de natuur der zaak vordert: of anders vervormen wij de maatſchappij in een *Indiſche* colonie, waar het genoeg is, uit zwarte ouders geboren te zijn, om ſlaaf te worden. Belaglijk is het denkbeeld, dat men de jeugd algemeen verſtandig pogende te maken, 'er geene handen tot den werktuiglijken arbeid zullen overſchieten. De nood, de omſtandigheden, en de aanleg zullen alles voor ons uitwerken, en alle zaken zullen hun gang blijven gaan. Geen jongen toch zal verkiezen honger te lijden, dan met een arbeid brood te verdienen, dien hij beneden zich oordeelt. Is ook een geöefſend verſtand niet op zich zelve een dierbare ſchat, die den bezitter, in welk een

 ſtand,

stand, gelukkig maakt? Is het niet de grondslag dier wijsbegeerte des gemenen levens, die ieder met zijn stand, en beroep, in zoo ver de verandering onmogelijk is, te vrede en vergenoegd maakt? En zo 'er eens handen tot den lagen, werktuiglijken arbeid mogten te kort schieten, zal men die niet voor den landbouw winnen, welke arbeid bij de toenemende verlichting zijn rang onder de edelsten verkrijgt, en zal men niet eindelijk bedacht worden, om nuttige uitvindingen en werktuigen, tot sparing van menschenhanden, in het werk te stellen, waarop men tot hier toe niet gedacht, of die men zelfs wel achter gehouden heeft, — alleen om menschen werk te geven, die men niet anders wist te gebruiken. Dan, om hierop niet langer stil te staan, daar ik de vorming des verstands, en niet de opvulling van hetzelve met kundigheden, tot het hoofddoel van het onderwijs gesteld heb, durf ik wel vragen, of 'er iemand is, die liever door een domoor, een onvatbaar schepsel, dan een man, die oordeel en overleg in zijne bezigheden gebruikt, bediend wordt? Of 'er wel iemand is, die gaarne lieden in zijn dienst heeft, die aan alle de ondeugden en losbandigheden der lagere standen zich overgeven? Of hij niet liever werkvolk heeft, dat huishoudelijk, naarstig, eerlijk en oppassend is? En als nu de meeste ondeugden der lagere standen uit hunne domheid, woestheid, en onbeschaafdheid voordspruiten, beslisschen dan deze vragen niet

de zaak geheel en al, dat het verſtandlijk onderwijs nooit te ver kan uitgeſtrekt worden?

Hoe gewigtig is dan uw ſtand, Onderwijzers der Jeugd! Hoe veel, hoe onnadenklijk veel hangt 'er van u af! Gevoelt toch eens regt uwe waarde, en de uitgeſtrektheid van uw invloed. Hoe menig kind eerbiedigt in u den wijsſten, geleerdſten mensch, dien het tot hier toe kende, en houdt uwe woorden onfeilbare godſpraken! Hoe kan deze gedachte u troosten over de minachting en beſchimping, waar mede onkunde en vooroordeel op uw ſtand nederzien! Maar hoe oplettend en omzigtig moet deze gedachte u tevens maken, om dien invloed te behouden, en u die uitgeſtrekte hoogachting, dat onbepaald vertrouwen der jeugd waardig te maken! Kleinigheden zijn ten dezen aanzien van een onbegrijpelijk gewigt: verzuimt gij ook dezen in acht te nemen, dan maakt gij u geheel nutloos voor het kind, en zijne minachting jegens u en uwen ſtand beſliſcht niet zelden het lot voor zijn geheel volgend leven. En welk een ijver moet dan thands in uw boezem opgloeijen, om u uit alle uwe vermogens te oeffenen, ter verkrijging van die kundigheden, welken u in ſtaat ſtellen, om nuttige burgers voor het Vaderland aantekweeken!

Welk een gelukkig tijdperk beleeft gij, zoo dikwijls vruchtloos gewenscht door edelen en braven onder u. Algemeen gevoelt

men het gewigt en de waarde van u
ſtand! Algemeen gevoelt men de noodz
lijkheid van een verbeterd onderwijs.
gemeen is men onbekrompen, om de je
de nuttigſte kundigheden te verſchaffen.
gemeen rijst uwe achting veel hoger,
zij immer ſtondt. En of dit niet ge
ware, de Staatsregeling verzekert u de
derſteuning, de beſcherming, de handha
van het Beſtuur, en een onderhoud,
uwe behoeften en de waardigheid van u
ſtand geëvenredigd. Zoo wel een regt
grepen belang, als een edele naarijver,
voor u eene ſpoorſlag worden, om u n
en meer te beöeffenen, ten einde me
vaderlijke bedoelingen des Beſtuurs, me
wenſchen der geheele maatſchappij me
werken.

Dan, met den besten wil, om de pli
van uwen ſtand te vervullen, zal het
migen uwer moeilijk vallen, aan alle die
eischten te beandwoorden. Het ontb
zeker aan geene leerboekjes, die u een
tere leerwijze aan de hand geven, maar
onder die menigte de besten uittekiezen:
dezen het goede overtenemen, en het
bruikbare aan zijne plaats te laten; en
dezelven alleen dat gebruik te maken,
door zij nut kunnen ſtichten; dit vorder
eene nadere handleiding, zonder we
noch uw inkomen, noch uw tijd, noch
bekwaamheden, u zouden veroorloven.
van dien overvloed alleen dat geen te g
ten, wat u waarlijk heilzaam kan w

Ook is met al dien overvloed in alle behoefften op verre na nog niet voorzien. Veel, zeer veel is 'er nog in vreemde Gewesten voor handen, dat op onzen Vaderlandschen grond verplant, de rijkste vruchten kan geven. Tot veele nadere ontwerpen, voorslagen en wenschen, is nog stofs genoeg voor handen. Wij zijn slechts op den eersten trap der verbetering; hoe veel wordt 'er nog gevorderd, eer wij den hoogsten, althands die mate van volkomenheid bereikt hebben, dat men met waarheid zal kunnen zeggen: *hier vormt het Schoolonderwijs* MENSCHEN!

U tot dit alles eenige Bijdragen te leveren, is de bestemming van dit werkje, waar van om de drie maanden een Stukje, van dezelfde grootte als dit, geregeld zal uitgegeven worden; met voorbehouding echter, om, naar vereisch van omstandigheden, dien tijd te verkorten, en meer stukjes dan vier, in één jaar te leveren.

Het eerste gedeelte zult gij als uw wetboek kunnen beschouwen, dat alle voordragten en verordeningen van den *Agent van de Nationale Opvoeding*, het schoolwezen betreffende, zal vervatten, en welken gij *alleen* in dit tijdschrift zult kunnen vinden.

Het volgende, zal u de nuttigste werkjes, die voor u geschreven zijn of geschreven worden, of eenigsins het schoolonderwijs betreffen, in derzelver waarde en gebruik, leren kennen.

Het *Mengelwerk* zal uwe gedachten bepalen tot zoodanige onderwerpen, wier

herinnering uw nut en vermaak tevens zal bedoelen, en waar onder ook gevonden zullen worden, van welken gij op uwe schoolen, voor uwe leerlingen, gebruik zult kunnen maken.

Het laatste deel van onzen arbeid zal u met den staat van het schoolwezen in deze Republiek, en ook in andere landen, benevens alle die bijzonderheden, welken voor u belangrijk kunnen zijn, bekend maken.

Ten slotte nodigen wij alle brave, verlichte Onderwijzers en Vrienden der Jeugd uit, om ons met hunne bijdragen te vereeren, onder zodanige redelijke bepalingen en voorwaarden, als zij van den Uitgever nader kunnen vernemen.

En nu, Vrienden! In den volsten zin — Heil en Broederschap!

DE SCHRIJVER.



SCHOOL-

SCHOOLVERORDENINGEN.

MEMORIE

DOOR DEN AGENT DER NATIONALE OPVOEDING, INGEDIEND BIJ HET UITVOEREND BEWIND,

Betreffende de toekomstige inrichting en noodzaaklijke verbetering van het Schoolwezen.

Het is nu ruim een jaar geleden, dat het opperopzicht over het Nationaal Onderwijs aan mij is toevertrouwd; in dat tijdsverloop heb ik gelegenheid gehad, om den ſtaat van het lagere Schoolwezen, zoo wel naar deszelfs innerlijke, als uitwendige gedaante, uit onderſcheiden berichten te leeren kennen; vele ontwerpen, tot deszelfs verbetering, zijn mij door kundige mannen aangeboden; ſchetſen, tot hetzelfde oogmerk dienende, van meerdere en mindere uitgeſtrektheid, zijn bij mij vervaardigd; en met de volkomenſte overtuiging, dat deze gewigtige tak van nationaal geluk eene grondige herſtelling allerdringendst behoeft, heb ik echter tot nog toe den moed niet gehad, om eenige ſtellige voordragt deswegens ter uwer Vergadering in te dienen.

 Ik

Ik zie namelijk rondom mij de affchrikkende voorbeelden van onderfcheiden plans van hervorming, die door fchrandere hoofden, na rijpe overdenking, ontworpen, door hooge vergaderingen goedgekeurd en bekrachtigd, echter nog in geene werking hebben kunnen gebragt worden, of die niet alleen bepaald, maar ook dadelijk ingevoerd, zoo vele hinderpalen ontmoeten, zoo meenigerlei moeilijkheden veroorzaken, dat het nut, 't welk zij bedoelden, door de fchade en het ongelijk, uit dezelve voortvloeijende, bijkans wordt opgewogen.

De redenen hier van zijn niet moeijelijk op te fporen: de voornaamfte derzelve zijn — de zoo zeer uit één loopende behoeften van de Ingezetenen der onderfcheiden Gewesten van deze Republick; het nationaal karakter, 't welk alle nieuwigheden met een ongunftig oog befchouwt; zijne zucht tot vrijheid niet zelden openbaart in eenen ftijfhoofdigen afkeer van het gebodene, en noode dulden kan, dat men wijs wil zijn boven zijne vaderen; en eindelijk de nog plaats hebbende partijfchap, die door kerkelijken en ftaatkundigen invloed aangevuurd, de gemoederen tegen elke nieuwe inrichting te meerder opzet, naarmate zij in haren aart beter is, en meer gefchikt om de voordeelen der tegenwoordige regeringsform fterker in het oog te doen loopen.

Alle deze hindernisfen, die de invoering van ieder ontwerp ter herftel en verbetering in den weg ftaan, of hetzelve, ingevoerd

voerd zijnde, van zijne voornaamste nuttigheid berooven, komen vooral in aanmerking, wanneer nieuwe schikkingen tot verbetering van het Nationaal Onderwijs, tot verlichting van min gegoede Burgers, gemaakt en in trein gebragt moeten worden: want daar dit onderwerp is van een allertederste aart; daar verouderde en ingewortelde vooroordeelen hier meer dan elders hun kracht oeffenen; daar partijzucht aan hetzelve zich niet weinig laat gelegen leggen, daar wélwillende medewerking, uit overtuiging geboren, in dezen tot een gelukkigen uitslag zoo zeer vereischt wordt, en daartegen traagheid en onwil omtrent verstandelijke beschaving bij de behoeftiger volksclassen doorgaans heerschende zijn; dáár zal het weinig betoog behoeven, met hoeveel omzichtigheid ontwerpen tot verbetering van het openbaar onderwijs behooren ingericht te zijn; hoe weinig men daar bij aan de ideälen eener herssenschimmige volkomenheid zich mag vasthechten, ten einde niet, door het onverkrijgbare driftig te bejagen, ook die nuttigheid te verliezen, die men anderfins nog had kunnen bereiken. En behoef ik hier nog bij te voegen, dat de finantiëele toestand van dit Gemeenebest, niet toelaat het invoeren van uitgebreide plans, waarmede aanmerkelijke uitgaven zijn verbonden, en die weder nieuwe lasten van de reeds zoo zeer bezwaarde en gedrukte Ingezetenen zouden doen afvorderen.

Doch hoe moeijelijk het ook zij, dit on-

 der-

derwerp bij de hand te vatten, hoe veel beleid en kennis van zaken deszelfs behandeling vereisſche, mijn pligt vordert nogthans van mij, dat ik Ulieder verwachting en die der Natie niet te leur ſtelle, en in de ſtreelende hoop, van ten minſten eenig nut te ſtichten, Ulieden mijne denkbeelden mededeele over de voornaamſte pointen, die tot het Nationaal Onderwijs in de lagere Scholen, en deszelfs verbetering voor het toekomende, betrekking hebben, en waaromtrent het Vertegenwoordigend Ligchaam, bij het arresteeren mijner Inſtructie, deszelfs gevoelen niet heeft aan den dag gelegd.

Het eerſte poinct betreft *de uitgeſtrektheid van het Nationaal Onderwijs*, of de bepaling der vraag: in hoe verre de Bataafſche Maatſchappij, uit hoofde harer aangenomen grondbeginzelen, verpligt is, om van harentwege, en ten laste der algemeene casſa, iederer burger gelegenheid te geven tot verkrijging dier kundigheden, die tot de behoorlijke nakoming zijner maatſchappelijke pligten en verbintenisſen noodwendig vereischt worden?

Ik ſpreek met opzet van *noodzakelijke* kundigheden, zonder in aanmerking te nemen de zoodanige, die alleen nuttig zijn; of begeert men eene andere onderſcheiding, van *volſtrekt noodzakelijke*, in tegenſtelling van andere, welker noodzakelijkheid alléén *betrekkelijk* is tot zekere ſtanden der Maatſchappij.

Want

[redacted]

Want hoe zeer eene Maatschappij, *die verlichting en beschaving onder hare leden, zoo veel mogelijk, wil bevorderd hebben,* (Art. 60. der *Algemeene Beginselen,*) het onderwijs in vreemde talen en allerlei wetenschappen, aanmoedigen en ondersteunen moet, zal echter niemand ligtelijk vaststellen, dat dit onderwijs aan alle Burgers, ten koste der Maatschappij, om niet, moet worden gegeven, of dat de gelegenheid daartoe even ruim moet worden opengesteld, als omtrent de verkrijging der kundigheden van lezen, schrijven, en de eerste beginselen van het rekenen behoort te geschieden. De laatste zijn voor alle leden van eenen beschaafden Burgerstaat volstrekt onöntbeerlijk, en het lezen en schrijven wordt zelfs, bij Art. XI. der *Acte van Staatsregeling*, als een vereischte gevorderd, om in het stemregister als Burger te worden ingeschreven

Dit allereenvoudigst en noodzakelijk onderwijs behoort tot de behoeften der Maatschappij, en het is ontegenzeggelijk dat hetzelve alom moet worden gegeven, en geen Burger reden hebben om zich te beklagen, dat hij vruchteloos heeft getracht hetzelve voor zich of de zijne te bekomen. — Doch, wat wordt 'er vereischt, indien de Maatschappij of het Burgerlijk Bestuur aan deze verpligting behoorlijk zal voldoen? en in hoe ver is de Staat gehouden, om alle de onkosten te dragen, die deze geringste trap van beschaving en verlichting der Ingezeten onvermijdelijk na zich sleept?

Velen zijn van oordeel, dat deze verpligting onbepaald is, en geene andere grenzen heeft, dan die der volſtrekte behoefte, die aan alle leden der Maatſchappij gemeen is. Dat derhalven van wegens het Burgerlijk Beſtuur alöm door de ganſche Republiek *Grondſcholen* moeten worden opgericht, waarin van Landswege onderricht wordt gegeven in het lezen, ſchrijven, de eerſte beginſelen van het rekenen, en voorts zoodanige algemeene gronden van Godsdienst en zedekunde ingeprent, zonder welke geene ware beſchaving of verlichting kan plaats hebben; waar van de Leeraars en derzelver Suppoosten uit 's Lands kas worden bezoldigd, localen, ſchoolbehoeften en 't geen verder tot het onderwijs vereischt wordt, van 's Lands wege verzorgd, onderhouden en geleverd, zonder dat voor dit onderwijs, of den aankleve van dien, door iemand ietwets behoeft te worden betaald, en met afſchaffing der zoogenoemde armenſcholen, en vernietiging van het onderſcheid, hetwelk tusſchen deze en de burgerſcholen voormaals beſtond.

Een nationaal onderwijs van dien aart en uitgeſtrektheid, eenmaal ingevoerd en behoorlijk in werking gebragt zijnde, zou niet kunnen nalaten onberekenbare voordeelen aan de Natie toe te brengen, en de groote onkosten, daar aan verknocht, zouden opgewogen worden door de meerdere mate van volksgeluk, 't welk uit deze bron zou voortſtroomen. Maar aan den anderen kant mag men de zwarigheden niet ontveinzen, die zich hier

hier allerwege opdoen, en die niet zoo zeer de zaak zelve, als wel de mogelijkheid van derzelver invoering betreffen, doch die even daarom bij het opſtellen van groote en ſchitterende ontwerpen, meenigmaal worden over 't hoofd gezien.

Waar toch zal men de penningen vinden ter goedmaking der groote onkosten, welke vereiſcht worden om zoodanig een nationaal onderwijs eerst tot ſtand te brengen, en vervolgens aan den gang te houden? waar zal men voorwerpen vinden, geſchikt om in den naam der Maatſchappij, een onderwijs te geven, 't welk der Natie tot eer en nut tevens zou moeten verſtrekken? Zekerlijk alleen door dezelve eerst van jongs af te vormen, en voorts dezelve te beloonen op eene wijze, geëvenredigd aan hunne verdiensten; en, indien het moeijelijk zal vallen het lot der nu bezoldigde Schoolmeesters eenigſins aanmerkelijk te verbeteren, hoe veel moeijelijker, hoe onmogelijk zal het dan worden, indien derzelver getal zoo boven mate wordt vermeerderd. Hoe zal men daarenboven de Natie voor deze inrichting een genoegzamen ſmaak bijbrengen, en haar uitlokken, om van dit onderwijs zulk een algemeen gebruik te maken, dat deszelfs nuttigheid beantwoordt aan de grootte der daar toe vereiſchte uitgaven? zal dit anders kunnen geſchieden, dan door het vernietigen van alle bijzondere ſcholen, waar in geen vreemde talen of hoogere wetenſchappen worden geleerd, en zal men alzoo niet een luiden kreet

van onrechtvaardigheid en willekeur doen opgaan?

En zal men eindelijk het afschaffen der armen scholen, het geven van onderwijs aan kinderen uit alle classen van den Burgerstand door een gemengd, met goeden uitslag tot stand brengen, alvorens de laatste wortel der algemeenste vooroordeelen is uitgerukt, en alvorens de haveloosheid en slordigheid, die doorgaans de behoeftigste Leden der Maatschappij aankleven, vernietigd of vóórgekomen is.

Doch voor een oogenblik ter zijde gesteld, dat de invoering van een zoodanig ontwerp jaren arbeids zou vereisschen, dat de onkosten, daar op vallende, bij geen mogelijkheid te berekenen zouden zijn, en dat hetzelve alöm een onvoorzienen tegenstand zou ontmoeten, voortspruitende uit den aart der zaak en uit de wijziging van ons nationaal karakter; ik beweer daarenboven, dat de Maatschappij niet volstrekt verpligt is, om aan het nationaal onderwijs zoodanig een uitgestrektheid te geven. Geerne beken ik, dat de kundigheden, waar van hier de reden is, tot de volstrekte behoeften eener beschaafde maatschappij behooren: maar is niet elk Lid der Maatschappij verpligt, om zelve in de behoefte van zich en de zijne, ten zijnen eigenen koste te voorzien, en wordt de last daar van niet dan eerst op de Maatschappij overgebragt, wanneer hij zich onvermogend vindt, om voor zich zelven te zorgen? Dat een iegelijk, die de kosten van het onder-

derwijs zijner kinderen zelve dragen kan, die niet overbrenge op de ſchouders van het algemeen, en dat de Staat alleen zorg drage, dat niemand het noodzakelijk onderwijs behoeve te ontbeeren, enkel om dat hij buiten ſtaat is om hetzelve te bekostigen. Het is waar, dat men langs dezen weg, en door het toelaten van bijzondere Scholen, het niet zoo volkomen in zijn magt heeft, om den aart en de vorm van het onderwijs overal op gelijken voet en tot denzelfden trap van volkomenheid te brengen; doch dat men aan den anderen kant niet te veel opofſere aan 't geen ik te voren reeds eene hersſenſchimmige volkomenheid noemde; dat men vooral zich wachte, om eene Natie, gelijk de onze, te dwingen om wijzer te worden, dan zij zijn wil, of om haar grondbeginzelen te doen aannemen, die zich meer door hunne innerlijke waardij en heilrijke gevolgen moeten aanprijzen, dan met moeite ingeprent, en als 't ware aan den man gebragt worden.

Ik ben derhalven van oordeel, dat het Nationaal Onderwijs, 't welk om niet genoten wordt, enkel zich behoort te bepalen tot zoodanige kinderen, welker ouders, of die de plaats der ouderen vervangen, door armoedigen ſtaat of bekrompenheid van inkomſten, zich onvermogend bevinden, om voor dit gedeelte van derzelver opvoeding naar behooren te zorgen. Aan dezen moet overal gelegenheid bezorgd worden, om ten algemeenen koste die kundigheden te ver-

krijgen, welke derzelver toekomſtige ſtand in de maatſchappij vordert, terwijl alle de overigen het nimmer aan de Maatſchappij kunnen wijten, indien hunne opvoeding ten dezen opzichte is verwaarloosd, of verkeerdelijk ingericht geworden.

En hier toe zou de zorg van het burgerlijk beſtuur, in het bezoldigen van het openbaar onderwijs der zoogenoemde lagere Scholen, zich geheel kunnen bepalen, indien niet in ons Vaderland verſcheiden ſtreken wierden gevonden, waar de inkomſten der Schoolmeesters, voortvloeijende uit de gelden, die zij van de ouders voor het onderwijs hunner kinderen ontvangen, hun geen toereikend beſtaan kunnen verſchaffen, en zelfs niet genoegzaam zijn, om de eerſte noodwendigheden des levens te vervullen. Zoodanig is het geval op het platte land en bijkans alle dorpen, gelijk ook in eenige kleinere ſteden van dit Gemeenebest; en wanneer hier in niet op eenigerlei wijzen voorziening geſchiedde, zou een van beiden plaats hebben, of dat de meeste dezer ſtreken van Scholen en Schoolmeesters beroofd wierden, of dat men zijn toevlucht zou moeten nemen tot half bekwame of geheel onbekwame voorwerpen, die zich getroosteden, om door den opbrengst van hunner handen arbeid aan te vullen, 't geen aan hun behoorlijk beſtaan ontbrak.

Ik beken, dat op meest alle dorpen de Schoolgelden op een veel te lagen prijs geſteld zijn, en dat de bewoners van het

platte

platte land, noch naar evenredigheid van hunne tegenwoordige welvaart, noch in gelijkheid met de stedelingen, in de kosten van het onderwijs dragen; maar men wijst het middel aan, om dit anders dan langzamerhand en met de grootste behoedzaamheid te verbeteren, indien het slechts mogelijk is, hier in binnen vele jaren eene aanmerkelijke verbetering in te voeren. Geen stand in de Maatschappij is over 't algemeen onverschilliger omtrent het onderwijs der jeugd, dan de boeren stand; de geringste dienst, dien zij van hunne kinderen trekken kunnen, is groot genoeg, om hen deze van de Scholen te doen afhouden, en indien men den weekelijkschen of maandelijkschen loon der Onderwijzers op openbaar gezach verhoogde, zou eene aanmerkelijke ontvolking der Scholen daar van buiten twijffel het eerste gevolg wezen.

Aan zoodanige Schoolmeesters derhalven ten platten lande of in kleine steden, die uit het onderwijs der jeugd geene genoegzame inkomsten trekken; behoort overal eene toelage gegeven te worden, naar redelijkheid groot genoeg, om het ontbrekende aan hun ordentelijk bestaan te suppléren; en om of bekwame voorwerpen aantemoedigen, om aldaar zich te etablisséren, of geschikte jongelingen door hoop op bevordering uit te lokken, om zich aldaar verder in de moeijelijke kunst van onderwijzen te volmaken. Deze toelagen kunnen of in een jaarlijksch tractement, of in vrijdom van

woning met den aankleve van dien, of in het vruchtgebruik of de inkomſten van kleine ſtukken goeds, of in de combinatie met andere, gemakkelijk waar te nemen, posten, of wel gedeeltelijk in die allen beſtaan.

Want gelijk het ontegenſprekelijk is, dat de kosten van het onderwijs, 't welk aan behoeftigen of minvermogenden om niet gegeven wordt, door de gantſche Maatſchappij moeten gedragen worden, zoo komt het mij bedenkelijk, onbillijk, en onuitvoerlijk voor, dat de toelagen of tractementen der Schoolmeesters op het platte land of in kleine ſteden, uit de algemeene kasſe of eenige Lands Comptoiren zouden betaald worden.

In de eerſte plaats toch is het ſtrijdig met de waare gelijkheid, dat de talrijke bewoners der aanzienlijke en mindere ſteden, door hunne contributien, of uit de inkomſten van gemeenſchappelijke kasſen zouden bijdragen tot het onderwijs der dorpelingen, niet der behoeftige of minvermogende onder dezelve, maar van die allen, zonder dat dezelve wederkeeriglijk iets tot dat der ſtedelingen toebrengen, en enkel ten dien gevolge, op dat zij hunne kinderen tot veel minderen prijs zouden kunnen ter Schole zenden, dan elders kan geſchieden.

Eene tweede zwarigheid, en die insgelijks alles afdoet, is deze: indien alle Schoolmeesters, welke, behalven de inkomſten hunner Schoolgelden, ook tractementen of emo-

emolumenten genieten, dezelve ontfangen moesten uit de algemeene kas, zouden dezelve alle op eene gelijke belooning aanſpraak kunnen vormen, en die der kleinste gehuchten zouden grootere toelagen kunnen vorderen, naar mate de zuivere inkomſten van hun onderwijs minder rendeerden; in allen gevalle zou het moeijelijk zijn, zulk eene billijke en gelijkmatige repartitie te maken, dat men niet elk oogenblik met klagten wierd overſtroomd, en gevaar liep, om nu eens regtmatige bezwaren niet te verligten, dan weder willekeurige eiſchen, bij gebrek van informatien, in te willigen: ten bewijze hier van kunnen verſtrekken, de menigvuldige adresſen van Schoolmeesters uit het voormalig Bataafsch Braband, welke grootendeels oorſpronkelijk zijn uit een beſluit der Repreſentanten van dat Gewest in der tijd, tot gelijkmaking van de tractementen der Schoolmeesters, die uit 's Lands Geestelijke Comptoiren betaald wierden: op dat ik thans zwijge, dat de hoop op bevordering, de grootſte ſpoorſlag der ambitie, hier door aanmerkelijk verdoofd, en bijkans uitgebluscht zou worden.

Om deze redenen derhalven zoude ik van gevoelen zijn, dat de tractementen of emolumenten der Schoolmeesters ten platten lande, en die met hen in gelijk geval verſéren, door de respective Gemeentens moeten betaald, en gevonden worden, het zij uit de Gemeente-kasſen, het zij uit zoodanige Gemeente-goederen, die voormaals reeds

tot betaling der Schoolmeesteren verstrekten, het zij eindelijk uit het provenu van zoodanige plaatselijke heffingen of belastingen, als daartoe, op bekomen authorisatie van het Vertegenwoordigend Ligchaam, zouden ingevoerd worden; terwijl eindelijk, indien het Vertegenwoordigend Ligchaam dit alzoo mogt goedvinden, uiterlijk binnen een half jaar na het nemen van het Decreet, daartoe relatief, zouden moeten ophouden alle betalingen, welke uit eenige Lands-Comptoiren, aan Schoolmeesters ten platten lande of elders, zijn geäccordeerd, en de Gemeente-bestuuren aangeschreven, om inmiddels te zorgen, dat dezelve tractementen of emolumenten, op eenige andere wijze, ten laste der Gemeente, wierden gevonden (*).

Op

(*) Hoe overtuigend ook de gronden mogen zijn, waar op dit mijn besluit gebouwd is, twijfel ik echter geensins, of het zal aan velen hard en bijkans onuitvoerlijk voorkomen: het zal derhalven niet ondienstig zijn nog de eene en andere aanmerking ten overvloede 'er bij te voegen.

1°. De betaling der tractementen en emolumenten aan dorps- of andere plaatselijke Schoolmeesters, geschiedt in de Republiek op een zeer ongelijken voet: hier uit 's Lands comptoiren — daar uit dorps-kassen, — ginds uit collecten, omgang, omslag, of plaatselijke belastingen; elders uit de kerkelijke kassen. Vordert niet de goede orde, zoo wel als de aart der regeringsform, dat hier in gelijkheid worde gebragt?

2°. De

Op deze wijze, gegrond op regtvaardigheid, gelijkheid, en welbegreepen algemeen belang, op deze wijze, zeg ik, zou tevens, buiten eenig meerder bezwaar voor den Lande, de weg gebaand zijn tot oprichting van een *School-fonds*, zoo heilzaam en onontbeer-

2°. De toelagen uit kerkelijke kassen worden reeds op veele plaatsen geweigerd, en zullen alom worden opgezegd: waar uit zullen dezelve voortaan gevonden worden, dan van de Gemeentens?

3°. Indien de toelagen uit 's Lands Comptoiren aan sommige plaatsen blijven voordduuren, zullen dan niet andere Gemeentens, die zelve hun Schoolmeester altijd betalen, of na het ophouden der kerkelijke betaling, dit voortaan doen moeten, billijk kunnen vorderen op gelijken voet gesteld te worden, en ook toelagen uit 's Lands kas te ontvangen, of wel dat die overal ophouden? Het eerste zal volstrekt onuitvoerlijk bevonden worden, tot het laatste zal men door den drang der omstandigheden van zelve gebragt worden. Maar waarom dan niet het oogenblik der confusie vóórgekomen?

4°. Eindelijk de tractementen en emolumenten der Schoolmeesters, ontstaan op vele plaatsen uit, of zijn verbonden met de verpligting, om de arme kinderen om niet te onderwijzen; in zoo ver nu dezelve daar uit oorspronkelijk zijn en arbeid en loon in behoorlijke evenredigheid staan; kunnen dezelve bij wijze van nadere schikking blijven voortduuren: 't geen, zoo ik vertrouw, niet weinige zwarigheden zal uit den weg ruimen.

beerlijk voor de bevordering van het Nationaal Onderwijs, dat hetzelve, zonder dergelijk eene onderfteuning, nimmer tot ftand kan gebragt worden: in welk fonds zouden geftort worden alle de gelden, die voormaals uit eenige 's Lands Comptoiren, Gewestelijke of Quartiers-kasfen, Geestelijke Goederen, of Domeinen, toebehoord hebbende aan den Vorst van Nasfau, aan Schoolmeesters ten platten lande of in kleine steden plagten te worden uitgereikt; en welk fonds, onder beheering van het Uitvoerend Bewind, of van den Agent der Nationale Opvoeding, onder verantwoording aan hetzelve, hoofdzakelijk zou moeten ftrekken:

1°. Tot aankweeking van bekwame Schoolleeraars voor alle vakken, waar in het onderwijs der jeugd kan worden onderfcheiden.

2°. Tot aanmoeding en belooning van zoodanige School-onderwijzers, welke boven andere zich in hunnen post verdienftelijk maken, of wier inkomften, uit hoofde van meer dan gewoone bekrompenheid van plaatfelijke finantiëele omftandigheden, verre beneden hunnen arbeid en verdienften is.

3°. Tot goedmaking der onkosten, welke een behoorlijk en werkzaam toezicht, over den ftaat der Scholen en het onderwijs in dezelve, noodwendig vereischt, en zonder welk plaatfelijk toezicht ook de allerbeste inrichtingen tot verbetering der leerwijze, en bevordering van de belangen der jeugd, hare uitwerking moeten misfen, gelijk hier

na

'en breeder, en zoo ik mij niet gantschelijk bedrieg, ontegenzeggelijk zal worden aangetoond.

Hetzelfde denkbeeld der oprichting van een School-fonds is reeds, in het 4de der *Additioneele Artikelen* tot de *Acte van Staatsregeling*, uitgedrukt, alwaar gesteld wordt, dat de Geestelijke Goederen en Fondsen, na expiratie van 3 jaren na het aannemen der Staatsregeling, tot een vast fonds moeten worden aangelegd *voor de Nationale Opvoeding, en ter bezorging der Behoeftigen*: doch daar de verdeeling van dit fonds bij dit Art. geheel onbeslist is gelaten, en de bezorging der behoeftigen veelligt alleen meer zal vereischen, dan de Geestelijke Goederen en Fondsen kunnen opbrengen, zal het, mijns oordeels, niet overtollig zijn, dat althans provisioneel worde verklaard, dat de gelden, welke voormaals, en tot heden toe, uit de Geestelijke Comptoiren, tot bevordering van het onderwijs der jeugd werden verstrekt, daar onder begrepen de zulke, die aan Kosters, Voorzangers, Organisten, of andere Kerkelijke bedienden, tevens Schoolmeesters zijnde, werden uitgereikt, zullen blijven ten dienste en ter dispositie van de Nationale Opvoeding.

Behalven het 1ste point, 't welk ik mij ter behandeling had voorgesteld, *de uitgestrektheid van het Nationaal Onderwijs*, bemerk ik, dat ik tevens reeds een goed gedeelte van het tweede, *de betaling* namelijk *der openbare Onderwijzers*, heb afgehandeld,

waaromtrent mij alleenlijk nog overblijft te ſpreken over de betaling dier School-leeraaren, die aan kinderen van behoeftige of minvermogende *om niet* onderwijs geven, en welker tractementen, die hun geheel bestaan uitmaken, noodwendig komen moet ten laste der ganſche Natie. Hier toe, dunkt mij, kan of moet geen ander fonds aangewezen worden, dan de kas van het *Algemeen Armbeſtuur*. Gelijk de Maatſchappij verpligt is, aan hare behoeftige leden arbeid of brood te verzorgen, zoo moet zij ook derzelver kinderen in ſtaat ſtellen, om éénmaal nuttige en werkzame Burgers te worden; en het is ten allen tijde alzoo begrepen, dat dezelfde corporatie, die aan den armen onderſtand uitreikte, ook verpligt was in de kosten te voorzien, die het onderwijs van derzelver kinderen medebragt. Het zij derhalven aan het Armbeſtuur jaarlijks eene bijzondere ſom voor het onderwijs van de kinderen der behoeftigen worde toegeſtaan, het zij dezelve mede begrepen zal moeten worden onder de generale begrooting der onkosten van het armwezen, de natuur der zaak en goede orde vorderen, dat de betaling der Schoolmeesters, waar van ik thans ſpreke, en van de verdere uitgaven, tot derzelver onderwijs behoorende, komen ten laste der kas van het Algemeen Armbeſtuur.

Het zal derhalven, opdat ik overga tot *een vierde point*, *de aart* en *inrichting* namelijk *van de Nationale Scholen*, *en de voor-*

waar-

waarden om toegang tot dezelve te bekomen; het zal de pligt zijn van het Uitvoerend Bewind, aan 't welk het Opper-Armbestuur is toevertrouwd, te zorgen, dat in alle steden of plaatsen, waar het getal der arme kinderen meer dan honderd bedraagt, zoo ras doenlijk, één of meer Nationale Scholen worden opgericht, en dat in de onkosten voorzien worde, welke uit de betaling der Leeraren of Ondermeesters in de gemelde Scholen, uit de verzorging en het onderhoud der daartoe benoodigde localen, en uit den geduurigen aankoop van onderwijs-boeken en verdere Schoolbehoeftens profluëren; kunnende nogthans in zoodanige plaatsen, waar alreeds Stads-Armen- of Diaconie-Scholen aanwezig zijn, omtrent derzelver voortduuring en nationalisering zoodanige provisioneele of bestendige schikkingen worden gemaakt, als de aart der zaken en der omstandigheden zal toelaten of vereisschen.

Het onderwijs op deze Scholen behoort zich hoofdzakelijk te bepalen tot het Lezen, Schrijven, en de eerste beginselen der Rekenkunde; doch dit onderwijs moet op eene natuurlijke en ongedwongen wijze zoodanig ingericht worden, dat hetzelve, door ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen, geschikt zij om hen tot redelijke wezens te vormen, en wijders om in hunne harten inteprenten de kennis en het gevoel van dat alles, wat zij aan het Opperwezen, aan de maatschappij, aan hunne

ouderen, aan zich zelven, en aan hunne medemenſchen verſchuldigd zijn. Het gebruik in de keus der Schoolboeken, het karakter der Onderwijzers en hunne Leermethode moeten daarna gewijzigd worden, en langs dezen weg zal men zijne bedoeling oneindig beter bereiken, dan wanneer men opzettelijk, en afgeſcheiden van het overig en gewoon Schoolwerk, zedekunde en maatſchappelijke pligten den kinderen doet onderwijzen. Het eerſte zal nuttige en brave burgers, het andere misſchien weinig meer dan waanwijze veelweters maken.

Doch daar de tijd, van vijf à zes uuren, dien de kinderen dagelijks op de Scholen doorbrengen, en de nog overige tijd van den dag, dien dezelve daar op nog zouden kunnen beſteden, ongetwijffeld langer is, dan zij behoeven, om het noodig onderwijs te erlangen, en mitsdien een groot deel derzelve, vooral onder de minst gevorderde, ledig is, terwijl de andere door den Meester worden bezig gehouden, zou men vooral ook moeten bedagt zijn, om de Nationale Scholen, daar, waar zulks gevoeglijk kan geſchieden, en ten minſten ſommige derzelve tot zoogenoemde Induſtrie-Scholen inrichten, waar de kinderen het grootſte deel van den ganſchen dag doorbrengen, en behalven op die uuren, waar in iedere Claſſe onderwijs ontvangt, zich met eenig werk, het zij ſpinnen, breijen, of andere dergelijke handen-arbeid, onder het opzicht van daartoe geſtelde perſoonen, bezig houden,

en

[redacted]

en daarmede een gering, maar geëvenredigd loon verdienen. Ik beken, dat dergelijke Instituten niet overal, uit hoofde der vereischte localen en andere omstandigheden, kunnen plaats hebben, ik beken ook, dat men hier in met de verschillende behoeften van handeldrijvende, stille, en fabriek-steden, als mede van het platte land moet te rade gaan, doch daar, waar zich geen hindernissen tegen de oprichting van dergelijke Industrie-Scholen in den weg stellen, zouden dezelve een drievoudig nut tevens te weeg brengen: voor eerst, dat de kinderen daar door van jongs af aan den lediggang onttrokken, en tot arbeidzaamheid gewend worden: ten anderen, dat derzelver gedrag en zeden naauwkeurig kunnen bewaakt, en voor verwildering bewaard worden: en eindelijk, dat daar door aan verscheiden ouders het voorwendsel wordt afgesneden, om hunne kinderen van de Scholen aftehouden, 't geen dikwijls om geene andere reden geschiedt, dan om dat dezelve, door eenig werk of boodschappen voor anderen te verrichten, eenige stuivers wekelijks kunnen verdienen.

Dan om van dit onderwerp aftestappen, 't geen echter waardig was van ter zijde te worden aangeroerd; tot de Nationale Scholen, waar het onderwijs op kosten der natie wordt gegeven, behooren toegang te hebben:

1°. De kinderen van alle zoodanige ouders, welke uit de kas van het algemeen Armbestuur eenigen onderstand genieten.

2°. De kinderen van zoodanige minvermogende burgers, welke, offchoon geenerlei onderftand *uit eenige armenkasfe* genietende, nogthans op goede gronden kunnen verklaren buiten ftaat te zijn, om een ordentelijk Schoolgeld voor hunne kinderen te betalen; terwijl echter het genot van dit Nationaal Onderwijs om niet hen geenfins van hunne ftembevoegdheid zal berooven, of doen vallen in de termen van Art. XIII. La. *f.* van de *Acte van Staatsregeling.*

3°. De kinderen, welker ouders onderftand trekken uit de Armenkasfen van Kerkgenootfchappen, welke hunne behoeftige Ledematen zelve onderhouden; edoch met dien verftande, dat door zoodanige Kerkgenootfchappen, voor het onderwijs der kinderen hunner behoeftige Ledematen, aan de publieke armenkas der plaats eene billijke, hoewel zoo gering mogelijke uitkeering zal gefchieden, volgens een tarif, daar van met onderlinge goedkeuring op te maken.

Eindelijk zou, naar mijn oordeel, op zoodanige plaatfen, waar, uit hoofde van het gering aantal van behoeftige kinderen, de onkosten van het oprichten eener nationale School niet konden gemaakt worden, door het algemeen Armen-beftuur moeten worden gezorgd, dat de kinderen van deszelfs bedeelden, en van andere minvermogende burgers, *om niet* onderwijs konden ontvangen bij de plaatfelijke openbare of geädmitteerde Schoolonderwijzers; tegen betaling van zoodanig modiek fchoolgeld, als de

Atti-

Armmeesters der Plaats met de gezegde Onderwijzers zouden overéénkomen, of des noods, ter tauxatie en moderatie der Gemeente-beſtuuren; terwijl door de Diaconien der Kerkgenootſchappen, welke hunne armen zelve onderhouden, van gelijke zou behooren te geſchieden, en dezelve alle onder de ſtellige verpligting gebragt te worden, om voor het onderwijs der kinderen van hunne bedeelden even zeer, als voor derzelver overige behoeften zorge te dragen.

Op deze wijze zal voldaan worden aan het gevorderde bij het 13. Art. mijner Inſtructie, waar bij ik gelast worde *aan het Uitvoerend Bewind voor te dragen de wijze, hoe de kinderen van onvermogende Ouders, overal, zonder derzelver bezwaar, zullen kunnen onderwezen worden in het lezen en ſchrijven*, — terwijl, wat het bijgevoegde in hetzelfde artikel aangaat, *hoe*, naamlijk, *de Ouders, zonder krenking van hunne vrijheid zullen kunnen worden verpligt, hunne kinderen van dat onderwijs gebruik te doen maken*, de maatregelen deswegens te nemen, moeijelijk van voren bepaald, en veel geſchikter bij de uitkomst en door de ondervinding zullen kunnen beraamd worden.

Aldus afgehandeld hebbende, 't geen betrekking heeft tot de *openbare onderwijzers* der jeugd, waar onder ik begrijpe de eigenlijke gezegde Nationale Schoolleeraars, en de Dorps- en andere Schoolmeesters, die, behalven de Schoolgelden hunner leerlingen, ook nog gemeentelijke toelagen van tracte-

menten of emolumenten genieten, en welke beide daar in overeenkomen, dat zij tot waarneming van hunnen post eene dadelijke *beroeping* of *aanſtelling* behoeven, waar van hier na zal geſproken worden: na, zeg ik, dit afgehandeld te hebben, ga ik over tot een *vierde point*, rakende de *bijzondere Schoolmeesters*, die, zonder eenig openbaar voordeel te genieten, ten hunnen eigen perikele, zich aanbieden tot het onderwijs van de kinderen der genen, die hun daarvoor een billijk loon willen geven

Het oprichten van dergelijke bijzondere Scholen, kan, mijns oordeels, niet alleen niet worden tegengegaan of afgekeurd, maar het vloeit ook natuurlijk voort uit de hier boven gelegde gronden, dat de Staat alleen voorziet in het onderwijs der behoeftigen of minvermogenden, terwijl alle, die de kosten daarvan zelve dragen kunnen, ook zelve naar de gelegenheid moeten omzien, om zich dit onderwijs voor hunne kinderen te verzorgen; welke gelegenheid in de meest bevolkte ſteden nimmer kan ontbreken, terwijl omtrent de dorpen en kleindere ſteden daar in voorzien wordt op de hier boven aangehaalde wijze.

Het bijzonder School-onderwijs, verdeelt zich in onderſcheiden vakken; het eerſte en eenvoudigſte bepaalt zich tot die noodzakelijke kundigheden, die in de Nationale en andere openbare Scholen worden geleerd; van daar ſtrekt het zich uit tot het aanleeren van vreemde talen en verſchillende weten-

pen, wier nuttigheid zich vooral in
ere levensstanden openbaart, en het
en laatsten in zoodanige Instituten,
or de geheele opvoeding en vorming
d, in het verstandelijke en zedelijke
ordt zorg gedragen. De grondregels
ent, door mij bijtebrengen, betref-
inzonderheid het eerste, maar zijn
lgemeen genoeg, om ook op al het
oepasselijk te kunnen gemaakt wor-

eer, volgens het 53ste Art. onzer
e *Staatkundige Grondbeginselen*, een
iet regt heeft, om zoodanig eerlijk
intevangen, als hij verkiezen zal,
ns de uitoeffening van dit regt, uit
an den aart der zake, en ook van
voegde in dat zelfde artikel, on-
en aan bepalingen, die de goede orde
: staatkunde vorderen. Offchoon
, in verscheiden steden van dit Ge-
, het Schoolmeesterschap mede een
eft uitgemaakt, en, na het vernie-
'Gilden, vele zich veroorloofd heb-
zonder eenige proef of examen ei-
lijk Scholen opterichten, en door
uithangborden zich als gequalifi-
nderwijzers der jeugd aantekondi-
o volgt hier uit geensins, dat men
daartoe het regt heeft gehad, of
en, dat dergelijke misbruiken niet
vervolg zouden moeten geweerd

id, gelijk niemand ontkennen zal,

dat het Burgerlijk Beſtuur behoort te zorgen, dat het leven en de gezondheid der Ingezetenen niet worde toevertrouwd aan de moordende hand van Kwakzalvers, of onbekwame Genees- en Heelmeesters, zoo is het van eene gelijke evidentie, dat de vorming van het verſtand en de zeden der jeugd niet mag worden overgelaten aan de verwaandheid van een iegelijk, die zich daartoe ſlechts verkiest optedoen, noch aan de inbeelding van eenen fortuin-zoeker, noch aan eenen verarmden handwerksman, die bij het verloopen zijner zaken, uit de ligtzinnigheid en ligtgelovigheid van vele ouderen, nog hoopt een ſtuk broods te woekeren, ten koste van het toekomend geluk hunner kinderen. Men zou, het is waar, kunnen zeggen, dat zonder bekwaamheid voor hunnen post, en zonder ijver in deszelfs waarneming, deze menſchen niet ligtelijk grooten ingang zullen vinden, en dat men hen derhalven zonder groot gevaar kan toeſtaan, hun fortuin langs dezen weg te beproeven. Doch men vergeet hierbij, dat de vorming der jeugd van te veel belang is, om dezelve, ook in de geringſte mate, roekeloos bloot te ſtellen; dat vele ouders, inzonderheid wanneer dweeperij en religiezucht mede listiglijk in het ſpel worden gebragt, niet in ſtaat zijn om het goed en ſlecht onderwijs behoorlijk te onderſcheiden; en eindelijk, dat onbekwame of half bekwame Schoolmeesters doorgaans hun toevlucht nemen, tot het eiſchen van een ge-

ring

[redacted]

ſing loon, waar door zij, tot een dubbeld nadeel, tevens baatzuchtige ouders uitlokken, en den bekwamen onderwijzer noodzaken, om zijne regtmatige bezolding, tot zijn grievende ſchade, te verminderen.

Het is derhalven, naar mijn inzien, eene bewezen waarheid, dat niemand voortaan vrijheid mag hebben, om een School opteſtichten, of zich in het openbaar als onderwijzer der jeugd aantekondigen, zonder daartoe, door eene behoorlijke admisſie, bevoegd te zijn verklaard, welke admisſie het best zal worden verleend door het Gemeente-Beſtuur der plaats, waar zulk een bijzonder School-onderwijzer zou verlangen zich neder te zetten.

Ten platten lande of in kleine ſteden, waar men verpligt is den openbaren Schoolmeester tractement of andere voordeelen toeteleggen, om dat de zuivere inkomſten van het onderwijs, of de Schoolgelden, geen genoegzaam beſtaan kunnen verſchaffen aan eenen man van bekwaamheid en ijver, zal de admisſie van bijzondere Scholen uit den aart der zaak zelve geen plaats kunnen vinden, of althans door het Gemeente-Beſtuur kunnen geweigerd worden, zonder dat hier door kan gerekend worden aan iemand een uitſluitend voorregt te worden verleend, maar alleen voorgekomen, dat de orde niet worde geſtoord, noch het verkregen regt van anderen door partijſchap of baatzucht verkort. Nogthans moeten hier van natuurlijk worden uitgezonderd Kost-Scholen, welker

Opzieners zich alleen bezig houden met het onderwijs der genen, wier geheele opvoeding aan hun is toevertrouwd; gelijk mede zoodanige gevallen, wanneer eene Gemeente aan een School-onderwijzer tractement of emolumenten toelegt, meer om zijne buitengewone verdienſten te beloonen, of zich van zijnen dienst bij voortduuring te verzekeren, dan om dat hij anders geen toereikend beſtaan zou vinden.

In alle andere ſteden en plaatſen daarentegen, waar, uit hoofde der meerdere bevolking of andere omſtandigheden, geene andere openbare, dan eigenlijk gezegde Nationale Scholen zich bevinden, zal aan bijzondere perſonen, die zich met het onderwijs der jeugd begeren bezig te houden, geene admisſie mogen geweigerd worden, indien zij voldoen aan de vereischten, die, in deze hoedanigheid, van hen zullen gevorderd worden; doch daarin te kort ſchietende, zal onder geen voorwendſel, hoe ook genaamd, het oprichten eener School hun mogen worden toegeſtaan.

Deze vereischten laten zich gemakkelijk raden: zij beſtaan in het producéren van geloofwaardige getuigſchriften van hun goed burgerlijk en zedelijk gedrag, en in het afleggen van voldoende proeven hunner bekwaamheid en geſchiktheid, om aan kinderen het noodig onderwijs te geven. Van het een en ander zal ik gelegenheid hebben, om in het vervolg nader te ſpreken, wanneer ik over het toezicht op den ſtaat en

het

het onderwijs der Scholen mijne gedachten zal mededeelen. Thans zij het genoeg, te hebben opgemerkt, dat het oprichten van bijzondere Scholen, h•e ook genaamd, eene voorafgaande admisſie der politieke magt noodwendig vereischt; doch dat aan den anderen kant deze admisſie niet gevoeglijk kan geweigerd worden aan hun, wier gedrag en kundigheden hen tot den po•t van onderwijzers der jeugd geſchikt en bevoegd verklaren. Ten aanzien van dit laatſte zou men wel kunnen vragen, of ook niet andere redenen een Gemeente-Beſtuur zouden mogen bewegen, om eenen bijzonderen Onderwijzer binnen hunne jurisdictie niet toetelaten, van wiens bekwaamheid en zeden zij anders grond hadden, om het beste te vermoeden: wanneer b. v binnen hunne Gemeente, reeds een genoegzaam aantal bekwame Onderwijzers zich bevond, en de vermeerdering van dit getal, hunnes inziens, nergens anders toe ſtrekken zou, dan om een ongeoorloofden naijver aanteſtoken, en onderling den een des anderen inkomſten en beſtaan te doen besnoeijen. Doch hoe veel ſchijns dit ook hebben moge, ik vind mij verpligt, daar tegen intebrengen, dat in zoodanig geval, waar het niet langer het algemeen belang, maar het bijzonder belang van enkele perſoonen betreft, wier naijver, ſchadelijk voor hun zelve, misſchien voordeelig wordt voor het algemeen: de ſtaatkundige grondbeginzelen der Bataafſche Maatſchappij in hun vollen omvang kunnen en moeten

werken, en aan niemand een regt geweigerd, het geen aan anderen in gelijke omſtandigheden is verleend geworden. En geſteld zijnde, 't geen ik niet ganſchelijk ontkenne, dat in enkelde gevallen ook het algemeen hier bij eenig nadeel zou kunnen lijden, kan men echter niet te behoedzaam zijn, om den weg aftesnijden tot willekeurige weigeringen van admisſie aan menſchen, wier talenten en verdienſten hun op een beter lot aanſpraak gaven. Hoe ligtelijk toch zou het voorwendſel: er zijn in deze Gemeente reeds Schoolmeesters genoeg: in de hand der vooringenomenheid voor ſommige perſoonen, en der partijſchap tegen andere, een wapen kunnen worden, om den voortgang der verlichting, en de bevordering van het maatſchappelijk geluk te beſtrijden. Men moet wel van Geconſtituëerde Magten ſteeds het beste vermoeden, maar men kan echter het boven-menſchelijke niet van dezelve verwachten: men kent de bijzondere inſchikkelijkheden, die de leden dier Collegien elkander onderling niet zelden te meerder bewijzen, naar mate zij beter zijn ſamengeſteld: en wanneer men de zaak van deze zijde beſchouwt, lijdt het bij mij geen oogenblik bedenking, of men kan de toelating van bijzondere Schoolmeesters van geene andere voorwaarden afhangelijk maken, dan die in hun eigen gedrag en bekwaamheden gegrond zijn.

Doch deze zelfde voorwaarde, geloof ik, dat men ook vorderen kan in een ander

ſoort

ſoort van bijzondere Onderwijzers, die aan de Huizen der Burgeren, op bepaalde uuren, derzelver kinderen lesſen geven. Deze toch ook zijn openbare perſonen, wier bevoegdheid tot het waarnemen van den post, waar toe zij zich aanbieden, voor de maatſchappij van belang is, en wier zedelijk gedrag en karakter des te naauwkeuriger verdiend gadegeſlagen te worden, naar mate zij door hunnen toegang tot het binnenſte der Huisgezinnen van ſchadelijken invloed zouden kunnen zijn. En, offchoon het in dezen moeijelijker is de misbruiken tegen te gaan, of de overtredingen der wet uit te vorſchen, kan dit wel een drangreden tot meerder waakzaamheid aan de hand geven, maar nimmer om verordeningen achterwegen te laten, die door het algemeen welzijn gevorderd worden.

Eindelijk beſtaat er nog een derde ſoort van bijzonder onderwijs, het welk men *huisſelijk* kan noemen, dewijl zij, die hetzelve geven, althans in de Nederduitſche taal, *Huisonderwijzers* genoemd worden, en hun onderricht zich doorgaans bepaalt tot de kinderen van ſlechts één huisgezin, waar van zij ook zelve leden zijn.

Deze beſchouw ik als geheel bijzondere perſonen; het oordeel over derzelver bekwaamheid of bevoegdheid, ſtaat alleen aan de Ouders, die hun kroost aan dezelve toevertrouwen, en wier vrijheid in dezen aan geene banden gelegd of beperkt kan worden; hoe zeer het anders te wenſchen ware, dat

vele met meer verſtand en omzichtigheid in eene zoo aangelegen zaak te werk gingen. Indien ik ten opzicht dezer *Huisonderwijzers* iets zou voorſtaan, het zou alleen dit zijn, dat men voortaan hun de vernedering bespaarde, om, gelijk althans in ſommige Gewesten geſchiedt, in de begrooting der perſoneele lasten, onder de huisſelijke dienstboden gerangſchikt te worden.

Een *vijfde point*, waar van de beoordeeling en beſlisſing niet minder belangrijk en noodzakelijk is, betreft de vraag: hoe ver de verordeningen van het Gouvernement, of der hoogſte politike magt, zich kunnen en mogen uitſtrekken omtrent de inrichting van het onderwijs zelve, en de regeling van den inwendigen ſtaat der Scholen?

Bij het behandelen van deze vraag behoort men naauwkeuriglijk in 't oog te houden, dat het uitoeffenen der hoogſte Magt in een vrijen Burgerſtaat, aanmerkelijk verſchilt van de beſchikkingen, die een willekeurig gezag zich aanmatigt; en dat, bij voorbeeld, verſcheiden verordeningen omtrent het publiek onderwijs, door Keizer JOZEF in zijne Oostenrijkſche Staten gemaakt, ongeoorloofd zouden *kunnen* zijn voor de hoogſte Beſtuurders der Bataafſche Maatſchappij: en daarenboven, dat eene wijze Staatkunde, meenigmaal het Volks-beſtuur verbiedt van alle de magt gebruik te maken, die aan hetzelve is toevertrouwd; bevelende ſteeds te rade te gaan met de kennis der tijden, perſonen, omſtandigheden, en vooral van het karakter der

Na-

Natie, wier belangen het alleen moet behartigen.

Dit dan behoorlijk gade ſlaande, zie ik mij verpligt, om in de thans voorhanden zijnde questie, een aanmerkelijk en zeer wezenlijk onderſcheid te maken tusſchen de *openbare* en de *bijzondere Scholen*. De eerſte zijn wel, gelijk uit het boven verhandelde blijkt, van tweederlei aart; de Nationale Schoolonderwijzers trekken hun geheel beſtaan uit de kas der ganſche Natie; de gemeentelijke daarentegen, of bevoorregtte Schoolmeesters, ſlechts gedeeltelijk, en zulks alleen (immers volgens mijne beginſelen) van de Gemeente, die hen heeft aangeſteld; doch beiden komen daar in overeen, dat zij op een bepaalden voet worden beroepen, en voorregten genieten, die de Maatſchappij hun waarborgt, en dat de Politike Magt, in meerder of minder mate, voor de vruchten van hun onderwijs aanſprekelijk is. Ik vind er derhalven geen de minſte zwaarigheid in, om de magt van het Burgerlijk Beſtuur over beide even vér uitteſtrekken, en beide te onderwerpen aan gelijke beſtellingen, omtrent den aart van het onderwijs, en den inwendigen ſtaat hunner Scholen. Acht men het noodig eene bepaalde leer-methode vóór te ſchrijven en in te voeren; oordeelt men het raadzaam het gebruik van zekere Schoolboeken, met uitſluiting van alle anderen, te gebieden; vindt men het oirbaar openbare examens der leerlingen te doen houden; meent men hen aan een bijzonder toezicht en ſchool-onder-

zoek te moeten onderwerpen; in dit alles kunnen beide, zoo de nationale als bevoorregte Schoolmeesters, op denzelfden voet gesteld worden, en dezelfde wetten gelden voor die allen; terwijl dan ook alle aanspraak hebben op dezelfde aanmoedigingen en belooningen, welke voor verdienstelijke *openbare Schoolonderwijzers* bestemd, en aan dezelve uitgereikt zullen worden.

Doch gantsch anders, zoo ik mij niet geheel bedrieg, is het gelegen met de *bijzondere School-onderwijzers*, welke aan dergelijke bepalingen niet kunnen onderworpen worden, en waar omtrent de Burgerlijke Magt, na zich verzekerd te hebben van derzelver bekwaamheid en bevoegdheid om onderwijs te geven, grootendeels heeft afgedaan: immers, na dat zij aan deze vereischten hebben voldaan, hebben zij het regt om te vorderen, dat men het onderwijs der jeugd hun vrijlate; zij hebben regt om van het Gouvernement in gevoelen te verschillen, omtrent de beste leer-methode, en de waarde der verschillende schoolboeken; zij mogen zekerlijk aan de jeugd geene verderfelijke beginselen inprenten, zij mogen geene boeken gebruiken, welke eene strekking hebben, om ongehoorzaamheid aan de wetten, of afkeer van de gevestigde Regerings-vorm in te boezemen; doch wat anders is het, dat eene goede politie daartegen wake, en wat anders, dat men de geheele form van hun onderwijs, naar speculative grondbeginselen ontworpen, aan hun voorschrijve, en het

het oordeel van andere, omtrent de beste wijze om spoedige en goede vorderingen in het leeren te maken, aan hun opdringe. Dat men bij het examen, 't welk van hun afgeëischt wordt, niet alleen onderzoek doe naar hunne kunde in de wetenschappen, die zij wenschen te onderwijzen, maar ook naar hunne bekwaamheid in de kunst van onderwijzen, en die aan anderen mede te deelen: maar de admissie, die na den goeden uitslag van zulk een examen aan hun verleend wordt, is geene gunst, waar uit het regt voortvloeit, om hen te onderwerpen aan voorwaarden, waar in zij niet vrijwillig verkiezen toe te stemmen; het is eene stellige verpligting, eene hulde, aan hunne talenten en verdiensten toegebragt, en eene aanspraak op het openbaar vertrouwen.

Doch al ware het, dat aan het Bestuur de magt moest toegekend worden, om deszelfs bestellingen, omtrent de geheele inrichting van het onderwijs, ook uit te strekken tot de bijzondere Scholen, dan nog zoude ik het gebruik maken van deze magt, in haar ganschen omtrek, gerustelijk durven en moeten ontraden. Want, indien het verdienen en verwerven van algemeene goedkeuring, indien het uitlokken eener bereidwillige medewerking, uit overtuiging geboren, volstrekt noodzakelijk is, om in de verbetering van het onderwijs te slagen, wie weet dan niet, dat zelfs de geringste schijn van dwang meenigwerf genoegzaam is, om de gemoederen voorintenemen en afkerig te

 ma-

maken van 't geen zij, aan zich zelven overgelaten, uit eigen beweging verkozen, en misschien driftiglijk zouden nagejaagd hebben. Middelen van gezach boezemen altijd mistrouwen in omtrent de verordeningen, die men langs dezen weg poogt intevoeren, en naar mate men van de innerlijke deugdelijkheid zijner maatregelen meer overtuigd is, zal men minder pogingen inspannen om dezelve door te drijven, en meer aan den tijd en aan de vrijwillige inspraken van het verstand en zedelijk gevoel overlaten. Terwijl eindelijk onderwijzers, zich onvrijwillig onderwerpende aan eene leermethode, die bij hen niet voor de beste wordt gehouden, even daarom ook het hunne niet zullen toebrengen, om die aanteprijzen, en er alle de bedoelde vruchten van te doen plukken.

Ik beken dat deze laatste bedenkingen ook grootendeels gelden omtrent de *Openbare Schoolmeesters*, bij wien men ook niet kan vooronderstellen, dat zij alle dezelfde geneigdheid zullen hebben, om of hunne denkbeelden, of hunne aangenomen gewoontens in de manier van onderwijzen, aan de voorgeschreven methode te onderwerpen, of geduurige bezoeken in hunne Scholen te ontvangen, alleen daar toe ingericht, op dat men zich van hunnen ijver verzekere, of eindelijk het gebruik van geliefkoosde Schoolboeken met andere, deels onbekende, te moeten afwisselen. Doch met deze Onderwijzers bestaat er een soort van overeenkomst,

komst, uit kracht van welke zij zich eenigen meerderen dwang moeten getroosten, en denzelven in rekening brengen tegen de voordeelen, die zij ter verzekering van hun beſtaan genieten. Zij zijn ook meer gewoon zich als openbare amptenaars te beſchouwen, welke naar den last en inſtructie, die zij van de Burgerlijke magt ontvangen, verpligt zijn zich te gedragen; gelijk onder anderen uit het voorbeeld der Leeraaren op de Latijnſche Scholen blijken kan; terwijl ik laatſtelijk nog aanmerke, dat het ook geenſins met eene wijze ſtaatkunde zou overeenkomen, zulke enge bepalingen aan het openbaar onderwijs voor te ſchrijven, dat daar door den Schoolleeraar de handen geheel waren gebonden, en hij geene gelegenheid zou hebben, om van zijne eigen waarnemingen gebruik te maken, of naar de onderſcheiden vatbaarheden en geestgeſteldheid zijner leerlingen, zich verſtandiglijk te ſchikken.

Doch gelijk ik van oordeel ben, dat men de bijzondere Onderwijzers tot het aannemen eener voorgeſchreven leermethode niet brengen moet door middelen van gezach, zoo geloof ik, dat men daar toe geene middelen van perſuaſie moet ſparen, en door het verleenen van kleine voorregten, of het opwekken eener betamelijke eerzucht hen bewegen, om vrijwillig hunne manier van onderwijzen, naar de bepalingen, door de Hoogſte Magt in de openbare Scholen deswegens gemaakt, interichten: wanneer ik geenſins twijffele, of de bedoelde éénſtemmigheid zal een-

 maal,

maal, zonder merkelijke tegenkanting, alom ſtand grijpen.

De behandeling van het 5de Point, brengt mij natuurlijk tot een *zesde*, belangende *de manier en inrichting van het openbaar onderwijs in de Scholen*, en het *gebruik der leerboeken, waar aan de Meesters geheel of ten deele zouden verbonden zijn.* Aangaande beide deze onderwerpen, wordt in mijne Inſtructie uitdrukkelijk geſproken in het 3de, 4de en 5de Artikel derzelve.

In het 3de Artikel wordt mij de last opgelegd, „ om na behoorlijke berichten te hebben ingewonnen omtrent de gebreken, die in de publicke, zoogenaamde lagere Scholen huisvesten, een Plan aan het Uitvoerend Bewind in te leveren, hoe de leerwijze op dezelve op eenen beteren voet gebragt zou kunnen worden, welk plan tevens zou moeten dienen tot een handboek voor de Onderwijzers in opgemelde Scholen." Ik behoef niet te zeggen dat zoodanig een plan eene geheele afzonderlijke behandeling vordert, welke ſedert lang een gedeelte der werkzaamheden van mijn Departement uitmaakt; en daar ik dus eerlang hoop mijn Ontwerp aan het Uitvoerend Bewind te kunnen aanbieden, zal ik thans ſlechts weinige hoofdzaken, en als in 't voorbijgaan, aanroeren.

Het is ongetwijffeld, dat de manier van onderwijzen, zoo als die op lagere Scholen plag in gebruik te zijn, en de inrichting dier Scholen zelve, allergebrekkigst zijn, in geenen

ten deele geſchikt, noch naar het nut der leerlingen, noch naar het gemak der onderwijzers, en als 't ware, alleen gevormd, om doodelijke verveling, afkeer van alle onderwijs, en langs dezen weg, domheid en onkunde voort te planten. Bekend met den innerlijken ſtaat van vele lagere Scholen, ben ik verzekerd mij niet te ſterk uittedrukken, hoe zeer ik niet onregtvaardig genoeg ben, om allen Schoolleeraren denzelfden lak aan te wrijven, of geene uitzonderingen op mijn gezegde ten voordeele van ſommige toe te laten. Kundige mannen, en onder deze School-onderwijzers zelve, hebben zich even als ik hier over uitgelaten, en derzelver ſchriften zijn te bekend, om hier te behoeven aangehaald te worden.

Zoodanig eene manier van onderwijzen derhalven, als voormaals in zwang was, kan op geene openbare ſcholen worden geduld, waar over de Burgerlijke Magt zich verpligt heeft geacht een onmiddelijk toezicht aan zich voortebehouden, en de noodzakelijkſte veranderingen; welke hier in behooren gemaakt te worden, moeten door een wijsſelijk uitgeoeffend gezach niet alleen geholpen en onderſteund, maar ook dadelijk ingevoerd en tot ſtand gebragt worden. Het handboek voor Schoolmeesters, waar van in mijne Inſtructie geſproken wordt, moet den openbaren Schoolonderwijzeren niet alleen aanleiding tot nadenken en vrijwillige proefnemingen geven, maar hun ook

 den

den regel voorſchrijven, waar naar zij zich hebben te gedragen: zonder welke ſtellige verordéning men bij de uitkomst zien zoude zeer weinig gevorderd te zijn.

[*Het vervolg dezer Memorie in het tweede Stuk.* (*)]

(*) Ten einde onze lezers, zoo ſpoedig mogelijk, deze *Memorie* in haar geheel te bezorgen, zal het *tweede Stuk*, binnen den geſtelden tijd van drie maanden, uitgegeven worden.

BOEK-BEOORDEELINGEN.

ALGEMEEN OVERZICHT EN BEOORDEELING VAN DE TOT HEDEN UITGEGEVENE SCHOOLSCHRIFTEN.

Alvorens overtegaan tot de beoordeeling van schriften, die tot onderwijs der jeugd in de scholen reeds zijn uitgegeven, of nog van tijd tot tijd uitkomen, achten wij het gepast en nuttig een algemeen overzicht en beoordeeling van de meeste en merkwaardigste schoolschriften vooraftezenden. Ons bijzonder doel hier in is, den geest van dezelven te doen kennen, in die bijzonderheden, waar in zij met elkanderen overeenstemmen, en die hen van de vroegere onderscheiden; — het gebrekkige van dezelven, zoo wel als het voortreffelijke, aantewijzen, en de opmerkzaamheid te vestigen op die vakken van het onderwijs, welken, of nog geheel niet, of schraal, of verkeerd bearbeid zijn.

Van de meeste schoolboekjes, ingevoerd, voor dat men op de verbetering van het onderwijs bedacht was, kan men niet nalaten, dit ongunstig oordeel te vellen, dat zij tot

alles gefchikt waren, behalven tot het oogmerk, waar toe zij behoorden te dienen, — het hart en het verftand der jeugd te vormen. Zij behelsden of zaken, geheel boven de bevatting der kinderen verheven, of, die beter voor hen waren verzwegen. Men bemoeide zich ook weinig, met hen den inhoud te doen begrijpen; alleen beijverde men zich, om hun geheugen te pijnigen, en niet zelden dit teder vermogen voor het geheel leven te bederven. Het onderwijs in de beginfelen van den Godsdienst, volgends de leer van ieders bijzonder kerkgenootfchap, was het hoofddoel, waar aan het lezen, de oeffening des geheugens, en ook gedeeltelijk het fchrijven ondergefchikt werd. Onderwijsboekjes in den Godsdienst waren de lees- en leerboeken; zij moesten geregeld van buiten geleerd worden. Tot meerdere oeffening des geheugens kwamen 'er gedeelten der H. Schrift en Pfalmen bij, waar van echter nooit één enkel woord verklaard werd. De gehele zedekunde beftond in het van buiten leren van flecht berijmde versjes, waar van de inhoud even zoo beuzelachtig, als de taal gebrekkig was. En of de inhoud nog niet genoeg ware, om de jeugd een gevestigden tegenzin in het fchoolonderwijs inteboezemen, was de uitwendige gedaante, papier en letter, reeds affchrikkende voor de kinderen (*). Ik zwijg nu nog van fommi-

(*) In dit laatfte opzicht geeft men, zelfs in deze dagen, nog te veel aan het vooroordeel toe.

Wassom

nige boekjes, die voor de zedelijkheid gevaarlijk waren; en alleen dienden om burgerlijke partijschap en volkenhaat aantekweken; onder welken het genoeg zal zijn de *Fransche Tirannij* te noemen.

Van tijd tot tijd werd dit gebrek zichtbaar, en een algemeene geestdrift werd opgewekt, om het onderwijs te verbeteren. Dank zij der Voorzienigheid, die in den loop van haar waereldbestuur, eene stichting zegende, die onbegrijpelijk medewerkte, om die geestdrift meer en meer te ontsteken, aantevuren en levendig te houden. Onsterflijk zijn ten dezen aanzien de verdiensten van de loflijke Maat-

Waarom toch niet de ouddùitsche Letters geheel uit de Abc. boekjes verbannen, en derzelver kennis gespaard tot den tijd, dat het kind reeds lezen kan? Genoegzaam alle Nederduitsche werken toch zijn met *Latijnsche* letters gedrukt. Ja; maar de Bijbel.... Wel nu? Moet het kind juist in den *Bijbel* leren lezen? En zijn 'er dan geene Bijbels met *Latijnsche* letters. — Ook het papier is nog te slecht voor kinderen. Wat zouden bejaarden ondervinden, indien zij eens *Hebreeuwsch*, op zoodanig papier gedrukt, moesten leren lezen? Hoe zou het hun gezigt en hunne opmerkzaamheid vermoeijen! En wat moet dan het gevolg bij kinderen zijn! Ja, maar, met beter papier worden de boekjes te duur. Men make ze de helft dunder, dan ze tegenwoordig zijn, en geve ze voor denzelfden prijs, en.... de boekverkoper, de meester, en het kind zullen allen te vreden zijn.

Maatſchappij: *tot Nut van 't Algemeen*. Deze werd weldra eene rijke bron, waar uit de voortreffelijkſte leerboekjes toeſtroomden: — deze ontvonkte in zoo veele anderen den edelſten naarijver, om hunne talenten aan deze zoo nuttige taak te koſt te leggen. — Binnen weinige jaren zag men nu overal, waar ſtaatkunde, dweeperij, domheid en vooroordeelen deze menschlievende pogingen niet in den weg ſtonden, de uitmuntendſte leerboekjes de oude ongeſchikten geheel verdringen.

De leerwijze onderging daar door eene geheele hervorming. Het doel dier ſchoolſchriften toch was, de jeugd alleen met zoodanige onderwerpen bezig te houden, die voor haare bevatting berekend waren, en meer op de ontwikkeling van het verſtand, dan de verſterking des geheugens te werken. Dus behelsden zij de eenvoudigſte voorſtellen, op eene onderhoudende en uitlokkende wijze voorgedragen, en waren meest geſchikt om gelezen en verklaard, maar niet om van buiten geleerd te worden. Het onderwijs thands op een geheel anderen leest dan het voorige geſchoeid wordende, gaven de leer- en leesboekjes oppervlakkige en voor kinderen geſchikte denkbeelden van velerleie voorwerpen in de natuur en het gemene leven, van de algemeen nuttigſte kunsten en wetenſchappen. Het hart werd hier bij wel het minſte verwaarloosd. De bevalligſte Fabelen en de treffendſte vertelſels ſtrekten een kleed voor de zedekunde. En al ſpelende, werden de

jeug-

jeugdige harten met de de edelste beginselen vervuld, en de weldadigste neigingen in dezelven opgewekt.

Men kan dus aan de nieuwe leerboekjes het waardig doel niet betwisten, van de verstandlijke vermogens der kinderen te ontwikkelen, hun hoofd met de nuttigste kundigheden te versieren, en het hart tot de edelste deugden te vormen.

Intusschen is het ver af, dat, met al die menigte van schriften, onder welken, in sommige vakken, de weelderigste overvloed zelfs gevonden wordt, voor alle de behoeften der jeugd gezorgd zou wezen Integendeel, in verscheiden vakken van het onderwijs, zijn nog geene, althands geene geschikte leerboeken, voor handen. Dus missen wij nog voor het vak van den godsdienst, een bijbel voor de jeugd en de onderwijzers, alleen die gedeelten vervattende, welken door kinderen kunnen en behoren gelezen te worden, vergezeld van zodanige ophelderingen en aanwijzingen, waardoor de onderwijzers in staat gesteld worden, om ze voor de jeugd verstaanbaar te maken (*); — een onderwijsboek over den Godsdienst, dat voor kinderen van alle kerkge-

(*) Op zoodanig een Bijbel kan *Duitschland* zich reeds beroemen. Wij zullen in het vervolg eenig bericht van denzelven geven, ter opwekking van den lust, om onze Bataafsche jeugd van zulk een nuttig werk te voorzien.

genootschappen even geschikt is. In het vak der zedekunde, wachten wij nog het zedekundig schoolboek van de verdienstlijke maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*. In dat der Algemene en Vaderlandsche Geschiedenis blijft ook nog veel te wenschen, dan in welk vak, door dezelfde maatschappij, ook nog voorzien zal worden. In dat der Aardrijkskunde is nog niets bruikbaar voor handen: want vrageboekjes in deze wetenschap, waar van geen gebrek is, zijn volstrekt ongeschikt. Om de zoo onontbeerlijke meetkunde, is tot hier toe nog niet gedacht. Over de Natuurkunde is een leerboek uitgegeven, welks waarde wij afzonderlijk zullen toetsen. Regt geschikte leerboekjes over de Natuurlijke Historie, zijn ons nog niet bekend. Eindelijk, hoe zeer bijna op alle schoolen zingen geleerd word, is echter nog geen werk vervaardigd, dat over die kunst eenige voorschriften geeft. Men laat dit geheel aan de natuur over: waarom ook de meergemelde lofwaardige Maatschappij dit vak haarer zorg niet onwaardig gerekend heeft. Zekerlijk, wij erkennen, dat in eenige der opgenoemde vakken uitmuntende leerboekjes, uit het Hoogduitsch vertaald, voor handen, en, bij gebrek van anderen, bruikbaar zijn. Dan, bij ons, zullen oorspronglijke werken, alles gelijk staande, altijd den voorrang waardig gekeurd worden, dewijl Vaderlandsche Schrijvers het best de bijzondere kenmerkende behoeften onzer jeugd in het oog kunnen houden. Alles wat voor *Duitschland*, of *Frank-*

Frankrijk goed is, is niet even geſchikt voor de *Bataafſche* jeugd.

Beſchouwen wij de werkjes, voor Schoolen geſchreven, en genoegſaam overal ingevoerd, hoe veel valt hier in nog te verbeteren. Bijna allen veronderſtellen in de onderwijzers bekwaamheden, die men, de tijdsomſtandigheden in aanmerking nemende, noch verwachten, noch vorderen kan. De minſten zijn door Onderwijzers zelven geſchreven, en zij bevatten dus veel, het geen ter uitvoering hoogstbezwaarlijk, of voor Onderwijzers onbruikbaar is. Men veronderſtelle een ſchool, die volgends de ingevoerde leerwijze, in klasſen, en ieder van dezen in banken verdeeld is. Iedere klasſe bevat banken voor aankomenden en meer gevorderden. Welke werkjes moet nu de onderwijzer voor ieder verdeeling gebruiken? Hij vindt nauwlijks zoo veelen, als voor iedere klasſe uitſluitend geſchikt zijn; ik zwijg dan, dat hij eenigen voor iedere bank afzonderlijk zou aantreffen. Het wordt dus aan zijn oordeel overgelaten, om uit de voorhanden zijnde leerboekjes dat geen uittekiezen, 't geen hem voor iedere bank het geſchikst toeſchijnt. En niet zelden moet hij niet alleen voor de gehele klasſe, maar ook voor verſchillende klasſen hetzelfde boek bezigen Is dit niet te veel van hem gevergd — te veel aan zijn goeddunken overgelaten? Geen leerboekje behoorde in eenige ſchool ingevoerd te worden, waar in de bepaling niet werd gevonden, ten minſten, voor welke klasſe, zo al niet, voor

welke bank, het geschikt was. — Ten anderen, zijn inzonderheid de werkjes, voor eerstbeginnenden geschikt, niet uitlokkend genoeg, om hun het leren als vermaaklijk te doen beminnen. Althans wij kennen nog geene handleiding voor Onderwijzers om de jeugd de letters en het lezen te leren, op zoodanig eene wijze, die haar aangenaam bezig houdt, en van verschillende zaken kennis leert krijgen. Op die wijze toch kan men haar den droogsten en vervelendsten arbeid, het spellen, — in die scholen naamlijk, waar het spellen als noodzaaklijk tot het leren lezen beschouwd en gebezigd wordt — aangenaam maken, door haar geene andere woorden te laten spellen, dan die een eenigsins bekend denkbeeld geven, gelijk mensch, kind, boom enz. en van dezen ook altijds iets te zeggen, dat de aandacht levendig houdt. Men kan ook volgends dezelfde onderhoudende leerwijze, het rekenen leren; doch dergelijke rekenboeken moeten ook nog gemaakt worden. Voords, zijn verscheiden boekjes aan het gebrek onderworpen, dat zij niets van een schoolboek hebben, dan de titel. Men verwart over het algemeen de leesboeken, die alleen geschikt zijn, om door een opvoeder of vader des huisgezins, voor een klein getal kinderen, vast niet hoger dan zes, voorgelezen te worden, — met leerboeken, die voor het gebruik van een Onderwijzer, voor eene eenigsins talrijke school berekend zijn. Deze laatsten toch behoorden, onzes inziens, alleen korte afdelingen,

nooit

nooit langer dan twee bladzijden te vervatten, achter welken de vragen uit dezelven getrokken, of de aanmerkingen, waar toe men aanleiding wil geven, gevoegd zijn. Dan alle werkjes, in den vorm van vraagboeken of geſprekken gegoten, oordeelen wij voor ſchoolonderwijzers ongeſchikt, hoe onderhoudend de laatſte ſoort, voor leesoeffeningen, ook moge wezen; dewijl zij, van a. tot z. voorgelezen wordende, de vragen terughouden, die anders het kind of de onderwijzer zou doen, en de vragen, daar in gevonden wordende, dikwijls zoo geheel buiten den kring der voorſtellingen van het kind of den onderwijzer liggen, dat geen van beiden om dezelven gedacht zou hebben, indien zij ze daar niet gevonden hadden. De andwoorden ook, naar de vragen gericht, breken den ſchakel der denkbeelden af, doen, gelijk men zegt, van den hak op den tak ſpringen, plaatſen het duistere vóór het klaare, het nog onverklaarde vóór het ligt bevatlijke, en ſtellen zelfs den geoeffenden onderwijzer, hoe veel meer den minder geoeffenden, buiten ſtaat; om de kinderen een geregeld en bevatlijk begrip van het onderwerp te geven. In korte afdelingen daartegen, kan men van iedere zaak een volledig denkbeeld voorſtellen, van het duidelijke tot het ingewikkelde; van het ligte tot het moeielijke, trapswijze overgaan, en dus inderdaad in het onderwijs vorderen.

Boven alles behoorden de ſchrijvers van ſchoolwerkjes op de onderwijzers bijzonder

 te

te zien. Al onderſtelt men in allen een gezond verſtand, door geene vooroordeelen verſlaafd, en de opregtſte welwillendheid, dan nog behoort men te bedenken, dat zij aan eene geheel andere leerwijze en leerboekjes gewoon zijn. Men kan dus kwalijk van hen vergen, dat zij met nieuwe werktuigen zullen arbeiden, zonder hen alvorens derzelver gebruik te leeren kennen. En dit is juist het gebrek, dat de meeste leerboekjes onbruikbaar maakt. Allen behoorden zij eene verklaring te bevatten, op welk eene wijze zij gebruikt moeten worden. Een gedeelte van ieder werkje moest een berigt voor den onderwijzer — het overige het onderwijs voor het kind bevatten. Zonder zoodanige aanwijzingen, zijn zij voor hen nutt'os. En, hoe weinigen voldoen aan dit vereischte!

Deze laatſte bedenking geldt inzonderheid op de leesboekjes, die in vele ſchoolen zijn ingevoerd. Enkel voorlezen doet toch weinig af. Het oogmerk is, *en* de leeskunst te oeffenen, *en* een denkbeeld van verſchillende zaken te geven. Om 'er dat nut uit te trekken, behoorde men aantewijzen de manier, den toon, waar op het een en ander behoort gelezen, en de vragen 'er achter te voegen, die door een onderwijzer moeten gedaan worden (*). Om ſlaafſche navol-

(*) Op dergelijk eene wijze zijn achter de vertelſels, in de bekende *Trap der Jeugd* van de voor-

volging voorkomen, kan men de vragen zoodanig stellen, dat de onderwijzer zelf de bewoordingen moet uitdenken. Om hier een voorbeeld te gebruiken; men geve eene korte geschiedenis voortelezen, waar in zaken voorkomen, die tot tijdrekenkunde, gelijktijdige geschiedenissen, of aardrijkskunde betrekking hebben. Dan late men niet vragen: „ In welk een jaar is dat geschied? „ Wat gebeurde 'er ten gelijken tijde in „ *Duitschland* of *Frankrijk?* Waar ligt het „ land, waar van hier gesproken wordt?" Want de onderwijzer zal als dan die vragen letterlijk volgen, hoe ongeschikt zij misschien ook zijn voor zijne leerlingen. Maar men geve een algemenen wenk, waar bij wordt aangeduid, dat die afdeling door den leerling niet wel verstaan kan worden, zonder eenige vragen te doen over den tijd en de plaats der gebeurtenis. Dan leidt men den onderwijzer op, om zijn eigen oordeel te gebruiken.

Eindelijk is het een bijna algemeen gebrek der leesboekjes, 't welk zij met de mees-

voorgemelde Maatschappij, de vragen daar uitgetrokken, bijgevoegd. Maar waarom dit in andere leesboekjes ook niet gedaan? Het lezen dier vragen alleen, zou den Onderwijzer een wenk geven, voor welke kinderen ieder dier vertellingen het best geschikt zij, en hem weêrhouden, om het gehele boekje, van de eerste tot de laatste bladzijde, door dezelfde kinderen te laten voorlezen.

meeste leerboekjes gemeen hebben, dat zij niet bepaald voor zekere klasſe van leerlingen geſchreven zijn. Wij kennen alleen het *Onderwijs voor Kinderen* van PERPONCHER, dat deze opklimming der vatbaarheid in het oog houdt. Dan dit is niet geſchikt, uit hoofde van de duurte des werks, om in ſcholen ingevoerd te hebben. Voor het overige bevatten alle de anderen, die wij gezien hebben, veel, dat niet alle kinderen van allerlei ouderdom kunnen lezen en verſtaan. Een onderwijzer, zulk een boekje gebruikende, wordt dus verpligt om het voor zich zelven vooraf te lezen, en eene juiste keus en verdeling te maken, wil hij met het voorlezen eenige vrucht doen. Maar hoe velen bezitten hier toe het vereischte oordeel! Intusſchen zijn toch de leesboeken de eenige bronnen van zaakenkennis voor kinderen, althands zoo lang de onderwijzers zelven zich op de leerwijze nog niet verſtaan, om het onderwijs in het lezen, door zaakrijke ophelderingen, voor de kinderen belangrijk, aangenaam en nuttig te maken.

Ziet daar een kort overzicht van de ſchool-ſchriften in deze Republiek. Veel zou 'er nog bijgevoegd, veel, verder uitgewerkt kunnen worden. Dan wij menen, dat deze ſchets, hoe oppervlakkig ook, voldoende zal zijn, om iederen kundigen kindervriend te doen opmerken, hoe veel 'er nog in dit vak te doen en te verbeteren valt. Naar ons vermogen hopen wij door onze beöordeelingen hier aan iets toetebren-

brengen, waar in wij de onderwijzers en opvoeders der jeugd met alle zoodanige werken zullen bekend maken, als reeds zijn uitgegeven, of nog van tijd tot tijd uitkomen. Ten aanzien der keuze, zullen wij ons, vooral met betrekking tot de reeds *uitgegevene*, alleen tot zoodanigen bepalen, als wij voor het gebruik op de scholen, en voor de onderwijzers geschikt oordeelen; terwijl wij, ten aanzien van de uitkomenden, zoo wel de onbruikbaren, als de nuttigen zullen aanwijzen. In de behandeling zelve, zullen wij acht geven, om het bijzonder nut aantewijzen, het geen de onderwijzer uit zoodanig een werkje kan trekken, als ook de manier, waar op hij het behoort te gebruiken. Daar de ruimte, die wij tot dit vak kunnen afzonderen, te gering is, om in ieder stukje een zeker aantal werkjes te beoordeelen, en wij dikwijls over eenige artikels breedvoerig zullen zijn, kan men in elk derzelven die orde in de beoordeelingen, naar den rang der wetenschappen, niet verwachten, die in andere tijdschriften van dezen aard wordt in het oog gehouden, maar wij zullen ons alleen kunnen bepalen tot zulken, wier melding wij het geschiktst vinden. Inmiddels zal toch geene wetenschap, die op de scholen geoeffend wordt, door ons voorbijgezien worden; en zullen wij, indien 'er slechts eenige werkjes, voor de jeugd geschreven, in eenige dier wetenschappen voorhanden zijn, dezelven niet verzuimen bekend te maken.

Grondbeginselen van de Opvoeding en het Onderwijs, voor Ouders, Leermeesters en Opvoeders, door A. H. NIEMEYER; *uit het Hoogduitsch vertaald door* J. TEISSEDRE L'ANGE, *Predikant bij de Walsche Gemeente te Haarlem.* I. Stuk. XLIV. 294. II. Stuk. X. 186. Te *Haarlem* bij F. BOHN, 1799. Prijs *f* 3 : 14 : 0.

Met regt trekt dit werk het eerst onze aandacht, als bevattende het volledigst en beknoptst ontwerp, het gehele vak der opvoeding- en onderwijskunst omvattende, hetwelk tot hier toe in eenige Taal in het licht is verschenen, en dat voor ieder, die tot de opvoeding of het onderwijs van kinderen in eenige betrekking staat, onmisbaar is. „Tot hier toe," zegt de geächte Vertaler van dit uitmuntend werk, en met waarheid; „bezat Duitschland geen volledig samenstel over de opvoeding en het onder„wijs, geen leerboek over die beide vak„ken, dat voor Ouders en Opvoeders ge„schikt, en na [*naar*] de behoeften van „de meer beschaafde standen berekend was. „AUGUST HERMANN NIEMEYER, van

„meer

„ meer dan ééne zijde bij zijne Landgenoten
„ beroemd, maakte zich bij hen bijzonder
„ verdienstelijk, door aan deze behoefte te
„ voldoen; en de naam van dien man, ook
„ hier te lande, door zijne *Charakterkunde*
„ *der Bijbels*, zo voordelig bekend, moet,
„ dunkt mij, den Nederlandschen Lezer
„ voor dit werk reeds gunstig innemen."
En het geen deze aanprijzing nog meer versterkt, is, de bevoegdheid des Schrijvers tot deze ongemene taak, wiens beroep het was, sedert twaalf jaren, de opvoeding en het onderwijs van een aanzienlijk getal kinderen en jongelingen te besturen. — Dit gezegd hebbende, oordeelen wij, hier niets verder te mogen bijvoegen, om een gunstig vooroordeel voor dit werk den lezer in te boezemen. Wij hebben ons thands alleen tot het werk zelve te begeven.

Het gehele werk is in drie hoofd-afdelingen verdeeld. In het eerste wordt behandeld het *Opvoedingswerk*, en worden daar in tevens ontwikkeld *de algemeene en bijzondere grondbeginselen der Opvoedkunde* of *Pædagogiek*. Het tweede is toegewijd aan het *Onderwijs* en de *Leerwijze*, en handelt over *de grondbeginselen van het Onderwijs in het algemeen en bijzonder*, vooral, in zoo verre hetzelve in *de huislijke Opvoeding* te pas komt. — Dit is vervat in de twee stukken, die wij voor ons hebben. Terwijl in het laatste, dat nog verwacht wordt, zal gehandeld worden, *over de gepaste voorbereiding tot het werk van de Opvoeding en het Onder-*

derwijs, met opzicht tot de vereischten, die men recht heeft te vorderen van den genen, die hetzelve op zich neemt; als ook over *de medewerking der Ouderen in dezen, waar door alleen het beroep van hunne medehelpers in deszelfs waarneming van nut worden kan*; en eindelijk zullen opgegeven worden eenige *regelen van voorzigtigheid en raadgevingen, dienende tot besturing van het gedrag der Leermeesters en huislijke Opvoeders, in hunne onderscheidene betrekkingen, en ter aanwijzing, hoe zij voor hunne eigene volgende bestemming te zorgen hebben.*

Het eerste deel dan, dat zich *de vorming van Ligchaam en Ziel* ten doel stelt, vervat, na eene grondige ontwikkeling van de woorden *opvoeding* en *opvoedkunde*, en van derzelver *oogmerk* en *waarde*, de grondbeginselen *der ligchaamelijke opvoeding* en *van de beschaving der ziel.* — Onder de eersten, geeft NIEMEYER de uitmuntendste voorschriften, het voedsel, de natuurlijke ontlasting en uitwaasseming, de lucht, de kleding, de beweging, de matiging der gemoedsaandoeningen, de bewaking der voorttelingsdrift en het gedrag bij ziekten of kwetsuren der kinderen betreffende. — De tweede taak, de beschaving der ziel, verdeelt zich in drie takken: de eerste, *de verstandlijke opvoeding*, of de vorming van het kennisvermogen; de tweede, *de gevoelvormende opvoeding*, of de vorming van het zinnelijk, het zedelijk, het godsdienstig gevoel enz.; de derde, *de zedelijke opvoeding*, of de vorming van het begeer-

geervermogen bevattende. De laatste tak inzonderheid is zeer uitgestrekt en uitmuntend bewerkt. Onder *de algemene* grondbeginselen der zedelijke opvoeding, worden de gepaste voorschriften gevonden, om op den wil *middellijk* en *onmiddellijk* te werken; terwijl *de meer bijzondere* grondbeginselen enkele deugden en ondeugden der kinderen regelen: als, onder de eersten, de natuurlijke levendigheid, aandoenlijkheid, goedwilligheid, eigenliefde, opregtheid, de uitwendige beschaving: onder de laatsten, de natuurlijke traagheid, de overdreven gevoeligheid, de kwaadwilligheid en koelheid, baatzucht, logenachtigheid, te vroege verfijning der zeden, met alle de daar aan verwante deugden en ondeugden. Eindelijk geeft NIEMEYER eenige bijzondere voorschriften, ter wijziging van de opvoeding der kinderen, naar hunne sexe of toekomenden-stand in de maatschappij.

Het tweede stuk, de andere hoofd-afdeling des gehelen werks bevattende, behandelt het *onderwijs*, of de vorming des verstands. Dit onderscheidt zich weder in twee boeken; van welken het eene algemeene grondbeginselen, het andere, bijzondere regels voor de afzonderlijke deelen van het onderwijs inhoudt. — Onder de eersten vindt men eene nauwkeurige aanwijzing, wat men, bij de keuze der stof tot het onderwijs, in het oog moet houden, en wordt *de leerwijze* en *den vorm van het onderwijs* voorgeschreven. Deze twee zaken, schoon wel eens verward wordende,

zijn hier zeer juist onderſcheiden, daar de eerſte de ontwikkeling en beſchaving des verſtands door het onderwijs; de laatſte, de manier, waar op men daar toe geraakt, 't zij eene catechetiſche of zuiver voorſtellende, voorſchrijft. Onder dit, treft men ook aan een plan van onderwijs, waar bij verſcheiden zeer nuttige tabellen ter verdeling van de uuren eenes dags gevoegd zijn. — Het tweede boek, de bijzondere regels inhoudende, bepaalt zich, na over de beste wijze van de opwekking der opmerkſaamheid en het nadenken door het onderwijs, gehandeld te hebben, tot het lezen, ſchrijven en tekenen: tot het onderwijs der Nederduitſche taal en de vorming van den ſtijl; tot het onderwijs in de Reken- Meet- en Natuurkunde; in de Aardrijks- en Geſchiedkunde; tot de Natuurlijke Hiſtorie, de menschkunde en de eerſte beginſelen der Wijsbegeerte; tot het onderwijs in vreemde talen; tot de vorming van den ſmaak door ſchone wetenſchappen en kunsten; en eindelijk tot het onderricht in de zedekunde en den Godsdienst. Dit alles wordt behandeld op eene wijze, eenen NIEMEYER volkomen waardig. De diepſte mensch- of liever kinderkunde, gepaard met de uitgeſtrektſte belezenheid in alles, wat over dit onderwerp geſchreven is, ſtraalt op iedere bladzijde door.

Wat het derde deel betreft, welkers uitgave nog verwacht wordt, over deszelfs belangrijkheid kan men oordeelen uit de reeds boven opgegeven korten inhoud, welke nog

aan-

aanmerklijk vergroot zal worden, dewijl men in dat stuk, volgends het bericht van den geachten Vertaler, tevens den geheelen letterkundigen toestel, dien de Schrijver bij dit Ontwerp gebezigd heeft, — en niet minder eene aanwijzing van alles, wat daar uit in onze taal is overgebragt, als ook, van de oorspronglijke werken van Vaderlandsche Schrijvers, zal aantreffen. Nog zal men in hetzelfde stuk ontmoeten eene beschouwing van den toestand van het Opvoedingswezen in *Duitschland*, en daar bij, als een tegenstuk, van den Vertaler, eene beschouwing van het Opvoedingswezen in ons Vaderland.

Uit deze beknopte opgave zal ieder lezer, die in eenige betrekking tot de opvoeding of het onderwijs van kinderen staat, gemakkelijk kunnen opmaken, dat dit gadeloos werk voor hem eenigermate onontbeerlijk is, als voorzeker iets bevattende, waar van hij een nuttig gebruik kan maken. Zij die het bestuur hebben van Opvoedings Instituten, gelijk kostschoolhouders of houdsters, kunnen het wel het minst van allen ontberen. Het behoort hun handboek te zijn, dat zij dagelijks beöeffenen. Schoolonderwijzers daarentegen, die geene kostscholieren houden, zullen wel het meeste nut trekken uit het tweede stuk en het nog verwacht wordende derde. Maar ook voor dezen bevat het Eerste zeer veel, dat voor hen bij de behandeling der kinderen, onder het onderwijs, ten hoogsten belangrijk is. Dat voor Ouders, die prijs stellen op de opvoeding en

het onderwijs hunner kinderen, zoodanig een werk noodzaaklijk is, behoeft nauwlijks herinnerd te worden. Intusſchen zullen 'er vele onderwijzers zijn, die het eigenlijke nut uit de eerſte lezing van dit onſchatbaar werk niet zullen trekken. Schoon de Schrijver zijn werk voornaamlijk ſchikte voor eerstbeginnende Opvoeders en Meesters, veronderſtelt het toch eenigſins geoeffende lezers, die met andere opvoedingſchriften niet geheel vreemd zijn. Niettemin, vinden zij al iets, dat zij bij eene eerſte lezing niet verſtaan, bij eene tweede zal dit wel gaan, ook zullen zij daarentegen veel; zeer duidelijk en bevatlijk, en juist tevens zeer belangrijk, aantreffen. Het werk wil niet *gelezen*, in den gewonen zin des woords, het wil *beoeffend* worden. En dan zal men 'er telkens nieuw nut uittrekken. — Wij kunnen niet nalaten bij deze gelegenheid den wensch te uiten, dat 'er in ons Vaderland gezelſchappen van Schoolmeesters konden gevormd worden, waar in een Leeraar van den Godsdienst of ander geſchikt kundig man zich verledigde, om dit werk voor hen te verklaren en regt bruikbaar te maken.

Wat de vertaling aangaat, zij is vloeijend, en zo wij geloven (want het oorſpronglijke ontbreekt ons) nauwkeurig. De Vertaler heeft de moeite genomen, om de ſchikking der deelen te veranderen, en het geen de Schrijver de eerſte-, tweede en vijfde afdeling noemt, in het verwacht wordende derde deel te plaatſen. Wij kunnen niet zeggen, dat

dat deze verſchikking ons bevallen heeft Zij ontneemt aan de uitgegeven ſtukken die duidelijkheid en bruikbaarheid, welke wij 'er in wenschten, daar de lezer gedurig naar het aanhangſel verwezen wordt, zelfs zonder bijvoeging tot welk een einde; of het is, om nadere opheldering te bekomen, of wel de Schrijvers te vinden, die nadere inlichting over dat onderwerp hebben gegeven. Dit geldt zoo veel te meer, daar dit derde ſtuk nog niet is uitgegeven. Maar, al ware het, dat het gelijktijdig was uitgekomen, dan geloven wij, voor zoo ver wij uit de korte opgave van deszelfs inhoud kunnen oordeelen, dat wij dan nog ieder zouden aanprijzen, om dit ſtuk het eerst te lezen; dewijl eene verwijzing naar het geen men reeds gelezen heeft, en waar van natuurlijk veel in het geheugen ligt, veel meer toebrengt tot de opheldering en het gemak, dan, naar het geen men nog lezen moet. Weinige lieden toch hebben lust om, als het ware, twee boeken te gelijk te lezen. De reden, door den Vertaler voor deze verſchikking bijgebragt, als of, zonder dezelve, het werk niet uitlokkend genoeg voor het Nederlandsch publiek zou geweest zijn, en men het, als alleen voor Gouverneurs en Gouvernantes geſchreven, van de hand zou gewezen hebben, mag voor den Uitgever van gewigt zijn: bij ons doet zij niets uit. Voor dat publiek, dat zoodanig oordeelt, vinden wij het niet geſchreven. Zij, die het behoeven en weten te gebruiken, zouden 'er zoodanig niet over oordee-

 len,

len, en liever wenschen, dat 'er niet zoo veel van de nuttigheid en bruikbaarheid dezes werks aan een ligtvaardig oordeel was opgeofferd geworden. Wij moeten dus hier onzen hartlijken wensch uiten, dat de geëerde Vertaler ons spoedig verrassche met het derde deel dezes werks, dat aan het geheel het regte nut en de wezenlijke bruikbaarheid zal bijzetten, hoe zeer het uitgegevene, voorzeker, reeds gebezigd kan worden en onschatbare vruchten aanbrengen.

Wat het Tijpografisch gedeelte betreft; verdient de uitgever allen lof. Papier en letter zijn voortreflijk. Voor alles vereenigen wij ons met de verklaring van den Vertaler; dat de gehele aanleg, zoo wel van den textdruk, als van dien der aanmerkingen, genoegsaam bewijs oplevert, dat de drukker van het werk althands geen papier in plaats van letters geleverd heeft.

En hier mede zij dit werk van den voortreffelijken NIEMEYER, „allen, die op be-
„ schaving van verstand en zeden, en op
„ nutte wetenschappen en kunsten tonen
„ een wezenlijken prijs te stellen; allen
„ vaders en moeders, die werk maken van
„ de opvoeding hunner dierbare kinderen;
„ eindelijk allen opvoeders en opvoedsters,
„ leeraars en onderwijzers der jeugd, ter
„ opzettelijke, gezette en ernstige beoeffe-
„ ning, ten duurſten aanbevolen."

Levensgeschiedenissen voor Jonge Lieden. I. *Deel*, waar in *het Leven van* M. A. DE RUITER, *door* C. ROGGE. *te Leyden bij* D. DU MORTIER *en* ZOON. 1799. x. en 96. in 12mo. De prijs is *f* 0 : 14 : 0.

Het oogmerk van deze *Levensgeschiedenissen* blijkt uit de voorrede zich te bepalen, om Kinderen van eenigsins gevorderde jaren met de lotgevallen van beroemde personaadjes, in en buiten ons Vaderland, bekend te maken, daar door hun verstand met verscheiden gewigtige kundigheden, en hun hart met liefde tot de edelste deugden te vervullen. Dat *ware* levensgeschiedenissen hier in een voorregt boven *verdichten* hebben, zal, geloven wij, geen kundig onderwijzer in twijfel trekken. Wanneer men tot kinderen kan zeggen, „ dit is waarlijk geschied: dat „ heeft die man inderdaad gedaan," zal het hun veel sterker treffen, en veel vuuriger ter naarvolging aansporen, dan wanneer bij hen het denkbeeld opkomt; „ dit is voor geen „ mensch mogelijk; zoo is nog nimmer „ door eenig mensch gehandeld: en hoe wil „ men dan zulks van mij vorderen?" O k geven *ware* Levensgeschiedenissen gedurig

aanleiding tot *tijdreken*- of *aardrijks*- of *natuur*- of *menschkundige* aanmerkingen, die de onderwijzer telkens tusschen het verhaal kan invlechten, en dus de kinderen van een menigte wetenschappen eenig denkbeeld geven, of de reeds bekenden nader ophelderen en vaster in het geheugen prenten. Zonder nu nog te spreken van de menigte zedekundige en godsdienstige bedenkingen, waar door die verhalen, vruchtbaar voor het hart der jeugd gemaakt kunnen worden.

Het opvoedend en onderwijzend Publiek, kan dus niet nalaten den Schrijver voor den inval te danken, om in dit vak, tot hier toe nog geheel niet voor kinderen beärbeid, zijne krachten te beproeven. De uitkomst moet leren, of hij aan de vereischten, die hier in gevorderd mogten worden, voldaan hebbe.

Dit eerste deeltje, dat door anderen, zoo wel uit het *Hoogduitsch* overgenomene, als oorspronglijke Levensbeschrijvingen, zal gevolgd worden, terwijl ieder uitkomend deeltje op deze zelfde dikte bepaald wordt, bevat *het leven van* M. A. DE RUITER, — een man, met wien de jeugd het eerst verdiend bekend te worden, als een der grootsten, dien ooit de Republiek heeft opgeleverd, en wiens beeldtenis nog onlangs door de Fransche Republiek waardig geacht is, om, naast die der beroemdste en onsterflijke mannen van dat land en andere gewesten, geplaatst te worden.

De Schrijver verdeelt zijn verhaal in twee boeken, waar van het eene 's mans geschiede-

denis, *vóór* zijne verheffing tot *Lt. Admiraal Generaal*; het andere zijn daaden *in* deze hoedanigheid vervat. In het eerſte zien wij dien verwonderenswaardigen man van *Matroos*, tot *Schipper*, tot *Commandeur*, en eindelijk tot *Vice-Admiraal* opklimmen. Het Tweede ſtelt ons voor, na de voorafgaande gebeurtenisſen gemeld te hebben, die de laatſte aanleiding tot de verheffing van DE RUITER gaven, zijne heldendaaden als *Lt. Admiraal Generaal*, en daar onder zijn eerſten tocht met den *Raadpenſionaris* DE WIT, zijne zeeſlagen tegen de *Engelſchen* in 1666, verder zijn aanſlag op *Chattam* met den *Ruwaart* DE WIT in het volgend jaar, den gevoerden oorlog tegen *Engeland* en *Frankrijk* in 1672. en 1673. en eindelijk den laatſten tocht van den Held, benevens zijn dood.

Het gehele verhaal is bovendien in geſchikte afdelingen of leeslesſen verdeeld, die voor kinderen van dien ouderdom niet te lang zijn, om achter elkanderen gelezen te worden, en is het tevens doorweven met mensch- en zedekundige aanmerkingen, die, door eene meerdere tusſchenruimte, van het verhaal onderſcheiden zijn, en dus nog nadere verpozingen geven.

Tot eene proeve van de ſchrijfwijze van den Burger ROGGE, plaatſen wij hier het ſlot dezer geſchiedenis, behelzende eenige aanmerkingen over den roem, dien DE RUITER naliet, en over de wijze van zijn dood, als ook eene korte charakter-ſchets van dien groten man, ten blijke, hoe geſchikt dit werk-

werkje is, om het hart der jeugd met liefde tot de edelſte deugden te bezielen.

„ Lieve Kinderen, ſtaat thands een ogen-
„ blik ſtil. Zegt, zoudt gij mede niet wen-
„ ſchen, zulk een naam, na uw dood, na-
„ telaten? Ik weet het, gij ſtelt het uur van
„ ſterven nog zeer ver, en dit is even
„ geöorloofd, ja nuttig, als natuurlijk bij
„ jonge lieden; maar eens toch, weet gij,
„ zal ook uw uur komen. En vindt gij het
„ dan niet met mij een ſtreelend vooruitzigt,
„ te kunnen denken, vijänden zoo wel als
„ vrienden zullen mijn dood betreuren? Wel
„ nu, de weg tot dit doel is bekend en
„ onfeilbaar. Eenparige braafheid, ſtand-
„ vastige pligtbetrachting, zuiver van alle
„ bijöogmerken, alleen het heil der Maat-
„ ſchappij en de goedkeuring van God be-
„ doelende: — dit is de weg. DE RUI-
„ TER bewandelde dien, van zijne vroegſte
„ jeugd af, en gij ziet, hoe zeker hij zijn
„ doel bereikte. Bewandelt hem ook, en —
„ luisterrijke gedenktekenen mogen al eens
„ ter uwer eer niet opgericht worden, —
„ een veel duurzamer gedenkteken zult gij u
„ zelven ſtichten in het hart van alle op-
„ regte deugdbeminnaaren, die u gekend
„ en gewaardeerd hebben."

„ Mogelijk zal iemand van u ſchrander ge-
„ noeg geweest zijn, om in het droevig lot
„ van DE RUITER zekere gelijkenis met dat
„ van URIA optemerken: mogelijk zal het
„ vermoeden in hem zijn opgerezen, dat hij
„ op dezen tocht werd uitgezonden, om zich

„ van

„ van hem te ontflaan, ten einde gelegenheid
„ te krijgen, om een lieveling in zijn plaats
„ te verheffen. Waarlijk; de omftandighe-
„ den van dezen geheelen tocht geven niet
„ weinig grond tot zoodanig een vermoeden.
„ Het zou bijna een wonder zijn geweest,
„ indien DE RUITER van deze onderne-
„ ming behouden en met eer ware afgeko-
„ men. Nogthands, het was niet onmoge-
„ lijk. Die zelfde befchermende Voorzie-
„ nigheid, die hem behoedde, toen de ko-
„ gels zelfs de plaats niet fpaarden, waar
„ hij voor een oogenblik nog gezeten had;
„ toen hij door een driemaal fterker vijand
„ geheel omringd was, — had ook nu hem
„ in het Vaderland behouden terug kunnen
„ voeren; in weêrwil van zijn flegt Schip,
„ verrot zeiltuig en geringe magt tegen een
„ wel toegerusten vijand. Zij had ook nu
„ even zeer de verraderlijke aanflagen van
„ zijne bedekte vijanden kunnen verijdelen,
„ als zij weleer den kwaadaardigen toeleg
„ van TROMP deed mislukken. Het was
„ dus ook nu haare befchikking, die hem
„ hier zijn dood deed vinden. En kunt gij
„ geene wijze en weldaadige bedoeling hier
„ in opmerken? Wat nuts zou nog een do-
„ zijn jaaren levens aan onzen Held en het
„ Vaderland hebben gegeven? Geteisterd
„ door de kwalen des ouderdoms, zouden
„ die weinige jaaren de ongelukkigften, de
„ minstbeteekenenden, en het nutloost toe-
„ voegfel geweest zijn. Nu, daartegen,
„ was zijn dood even roemrijk, even wensch-

„ lijk voor ieder opregt Krijgshaftig beminnaar van zijn Vaderland, als zijn geheel „ leven eervol geweest was. Hoe veele „ smarten werden voor hem en zijne naaste „ bloedverwanten gespaard! — Kinderen! „ zo dikwijls booze menschen u in lijden „ storten, denkt dan de wegen der Voorzienigheid na, en, hebt gij een gerust „ hart, dan zult gij zeker bevinden, *dat den geenen, die God lief heeft, alles medewerkt ten goede.*".

„ Nu zouden wij u nog eene uitvoerige „ beschrijving kunnen geven van de praalstatie zijner begravenis op den 18. Maart „ 1677. en van het prachtig gedenkteeken, „ ter zijner eer in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, waar hij ter aarde besteld is, opgericht, en tot het welk door den *Staat* „ eene som van tien duizend gulden bestemd „ werd. — Doch, daar dit slechts een koud „ tafreel zou opleveren, waarbij gij zeker „ onverschillig zoudt blijven, willen wij „ liever hem een duurzaam gedenkteken in „ uw eigen hart oprichten, door u op de „ gadelooze deugden te wijzen, die zijn aandenken altijd dierbaar voor u moeten maken."

„ En hier schittert ons het eerst in het „ oog zijne nederigheid, waar op wij uwe „ aandacht meermalen gevestigd hebben, „ zoo veel te verdienstlijker in een Man „ van zulk eene buitengemeene grootheid. „ Kunt gij wel geloven, dat die Man, welke door Koningen geëerbiedigd werd, zich

„ nim-

„ nimmer ſchaamde, zelfs in het gezelſchap „ van de aanzienlijkſte perſoonen, te verhaalen, dat hij als jongen in de lijnbaan „ had gelopen; wat meer is, dat hij dit ook „ voor de geringſte Matrozen niet verbergde maar hen daar door tot dubbele vlijt „ aanſpoorde, hen verzekerende, dat zij dan „ ook, even als hem gebeurd was, bevorderd zouden worden? Van zich zelven „ ſprekende, was hij zoo onverſchillig voor „ lof, dat hij dikwijls zeide: „ ik wensch „ „ niet van iemand genoemd te worden, „ „ als ik maar mijn geweten mag vol- „ „ doen, en de orders wel uitvoeren." „ Ook ſtelde hij zoo weinig waarde in den „ Hoogen ſtaat, waar in hij geplaatst was, „ dat hij menigmaalen de geruste dagen zij- „ ner jeugd, toen hij nog jongen in de lijnbaan of Matroos was, terug wenschte. „ Zelfs ging deze nederigheid in één punt „ te ver. En wij zouden u niet durven aanprijzen, om, als gij eenige wezenlijke „ verdienſten hebt verkregen, hem hier in „ natevolgen. Beducht, dat men na zijn „ dood eene geſchiedenis van zijn leven zou „ maken, heeft hij veele papieren vernietigd, die de gewigtigſte aantekeningen „ behelsden, en dus het Vaderland en de „ nakomelingſchap van een dierbaaren ſchat „ onherſtelbaar beroofd."

„ Dit, Kinderen, is te ver gedreven nederigheid. In welk een vak gij ook uitmunt, „ het Vaderland heeft regt op de vruchten van „ uwe verdiensten; en gij pleegt eene onrecht-

„ vaardigheid aan hetzelve, als gij uw licht
„ onder eene koornmaat verbergt, en zelven
„ oorzaak zijt, dat het niet al het nut van u
„ trekt, dat het van u kon trekken — Deze
„ nederigheid was eene vrucht van zijne ech-
„ te Godsdienstige gezindheden, en met de-
„ zelven op het nauwst verbonden. Hij be-
„ gon geen werk, dan met God: meestal
„ vierde hij het Heilige Avondmaal op zijn
„ Schip, vóór het aangaan van den slag: was
„ hij bekommerd, hij zocht verligting in de
„ vuurigste gebeden, en kon alleen daar zijn
„ wankelenden moed herstellen. Van al het
„ goede, dat hij werkte, gaf hij God altijd
„ de eer Iedere overwinning was bij hem
„ eene uitkomst, niet door menschelijke be-
„ kwaamheden bewerkt, maar alleen door
„ God gegeven..— Nimmer was Godsvrucht
„ oprecht, of de hartlijkste menschenliefde
„ vereenigde zich met dezelve. Ook deze
„ blonk in onzen Held schitterend uit. Hoe
„ menig ongelukkig vijand ondervond de-
„ zelve! Hij spaarde niet alleen de over-
„ wonnenen, zoo veel in zijn vermogen
„ was, maar poogde hen zelfs zoo veel hij
„ kon te redden, en verzorgde hen even
„ liefderijk, als of zij zijne landsgenooten
„ waren. Boven alles had hij van de na-
„ tuur een gevoelig, medelijdend hart, dat
„ van het bloedvergieten een afgrijzen had.
„ Gij denkt, mogelijk, hoe kon hij, met
„ zoodanig een gemoed, zich aan zulk een
„ beroep toewijden. Vaderlandsliefde en
„ besef van pligt, Kinderen, verdoofden dat

„ ge-

„ gevoel in oogenblikken, wanneer deszelfs
„ involging met dezen zou gestreden hebben.
„ Zoo weet een waardig wondheeler dit ge-
„ voel te onderdrukken, zoo rasch het hem
„ ongeschikt zou maaken, om de lijdende
„ menschheid te helpen. Als Zeeheld behoe-
„ ven wij u hem niet te schetzen. Veertig ge-
„ vechten, vijftien groote Zeeslagen, waar on-
„ der zeven onder zijn eigen Opperbevel, kun-
„ nen van zijn gadelooze talenten getuigen.
„ Dapperheid, voorzichtigheid en tegenwoor-
„ digheid van geest kenschetzen hem in alle
„ zijne ondernemingen, 't zij hij aanvalt,
„ strijdt, verwint en den vijand najaagt; 't
„ zij hij aangevallen wordt, en voor de over-
„ magt afwijkt. In zijn aftocht zelfs blijft
„ hij even geducht, als in zijn aanval. Bij
„ deze deugden voegde hij nog eene, zon-
„ der welke dezen zeer dikwijls hem weinig
„ gebaat zouden hebben; — eene deugd,
„ Kinderen, die ik, in uw leeftijd, u in-
„ zonderheid op het hart moet drukken,
„ *zorgvuldigheid*. Niets liet hij op anderen
„ aankomen. Op het minste gerucht, zelfs in
„ het holst van den nacht, ging hij naar bo-
„ ven; op alles, zelfs op kleinigheden, gaf
„ hij nauwkeurig acht. Nooit kwam hij te
„ laat: altijd was hij de eerste gereed. Dat
„ noodig was, werd nimmer door hem tot
„ een volgenden dag uitgesteld. Hier door
„ gebeurde hem weinig, waar op hij zich
„ niet vooraf voorbereid had: hier door wa-
„ ren altijd de redmiddelen bij der hand:
„ hier door hadden zijne onderhoorigen zulk

„ een onbepaald vertrouwen op hem, dat
„ zij zijne bevelen met de grootſte kloek
„ moedigheid en nauwkeurigheid uitvoerden "
Thands menen wij genoeg gezegd te hebben, om de waarde van dit boekje te doen kennen. Ten einde nu het regte nut van hetzelve op ſcholen te trekken, zouden wij de volgende leeswijze aanprijzen; — dat de onderwijzer alvorens dat gedeelte der geſchiedenis, met de daar op ſtaande aanmerkingen, welken hij wil voorlezen, voor zich zelven afzonderlijk leze en nauwkeurig naga, welke vragen, ter nadere opheldering of lering, gedaan moeten worden, en, of de geplaatſte aanmerkingen wel voor zijne leerlingen geſchikt zijn, dan of anderen niet beter voor hen gepast zouden wezen Dat hij, de aanmerkingen voor het hart en verſtand zijner ſchooljeugd juist berekend oordeelende, derzelver korten inhoud in zijn geheugen prente Dat hij vervolgends dat gedeelte der geſchiedenis voorlezende, na het einde van hetzelve daadlijk de vragen doe, die hij nodig oordeelt, en eindelijk, of zijne, of des Schrijvers aanmerkingen, *in zijn eigen ſtijl*, 'er bijvoege, of ten grondſlage van een leerrijk geſprek legge. Op deze wijze alleen kan men het nut trekken, dat met zoodanige leesboekjes bedoeld wordt. — Immers van een Schrijver voor de jeugd te vergen, dat hij nimmer van eenige Stad of Gewest ſpreke, zonder tevens de ligging en andere bijzonderheden nauwkeurig aantewijzen, zou zoodanige werkjes te dik en kostbaar, en door de noodloze herhalin-

gen,

gen, droog en vervelend maken. Een verſtandig onderwijzer moet dit zelf weten aan te vullen. Alleen dan is de uitzondering noodzaaklijk, wanneer van minder algemeen bekende perſonen, zaken of gewesten, in zulke werkjes wordt gehandeld, hoedanigen wij echter niet weten in dit werkje aangetroffen te hebben. — Ook ten aanzien der zede- en menschkundige aanmerkingen moet een onderwijzer de hoogſte voorzigtigheid bezigen. Sommigen kunnen wel eens voor eenige jonge lieden meer ſchadelijk dan voordelig zijn. B. v. hier valt ons oog op de aanm. bl. 16. waar in den jongeling wordt aangeprezen, om bij de keuze van een beroep, alleen zijn aanleg te raadplegen, en zelfs voor den raad van bloedverwanten de oren te ſtoppen. Wij erkennen met den Schrijver, dat dit *dikwijls noodzaaklijk* is. Echter vindt men ook wel kinderen, van zulk eene onverſtandig eigenzinnige en wederſtrevende geäardheid, en tevens zoo vol eigenwaan, uit zelfsliefde voordſpruitende, dat zij juist dat beroep kiezen, waar voor zij het minst berekend zijn, en dikwijls alleen, om van hunne ouderen te verſchillen. Den zoodanigen den gemelden raad te geven, zou ten hoogſten onbedacht zijn. — Ten anderen kunnen eenen Onderwijzer bedenkingen bij het lezen invallen, voor zijne leerlingen veel geſchikter en aangenamer, dan die de Schrijver voorſtelt. En waarom zou hij dezen niet gebruiken? — Eindelijk, deze wijze van lezen is het juist, die de

aandacht en opmerkſaamheid der kinderen levendig en wakker houdt: terwijl, alles achter elkanderen en zonder verpozing voorgelezen wordende, hun geest, aan langdurige inſpanning nog niet gewoon, weldra werkloos wordt, en, zo al niet de ligchaamlijke ogen, de ogen des verſtands onder het lezen zachtlijk inſluimeren.



MEN-

MENGELWERK.

DE WAARDE, VAN EEN KIND,

DOOR

J. DE KRUYFF,

EENE REDEVOERING,

Gehouden binnen Leyden, den 15den *April* 1800, *ter gelegenheid van het openbaar onderzoek der Kinderen, op de Departements-School aldaar onderwezen wordende* (*).

Ziet hier een kleinen kring jonge lieden, van beiderleije kunne en verschillende jaaren; ten grooten deele kinderen van minvermogende ouders, en allen in de Schole des Leydschen Departements der Maatschappije: *tot Nut van 't Algemeen*, om niet onderwezen wordende. Zij zijn ter dezer plaatse

(*) Zie wegens dit onderzoek nader de *Leydsche Courant* van den 18den April 1800.

ſe opgekomen, om, naar jaarlijkſche gewoonte, in uwe tegenwoordigheid openlijke blijken te geven hunner gemaakte vorderingen in de eerſte gronden van menſchelijke kennis en wetenſchap. — Voorwaar, eene zeer eenvoudige plegtigheid, van allen uiterlijken praal ontbloot, door geenen zinnelijken toeſtel verlevendigd, en zelfs, wegens haare jaarlijkſche herhaling, reeds zeer veel van het behagelijke der nieuwheid verloren hebbende. Met dit alles, mogen wij ons, gelijk voorheen, ook nu wederom verheugen in eenen aanzienelijken toevloed van waardige Toehoorders, als om ſtrijd opgekomen, om, door hunne vereerende tegenwoordigheid, getuigenis te geeven eener gunſtige deelneming. Van waar toch deze beſtendige, ijverige, hartelijke belangſtelling in eene zo ſtille, zo nederige, en, althans in ſchijn, zo weinig betekenende verrichting? Bedrieg ik mij, Toehoorders, of is hier iets anders — iets meer werkzaam, dan loutere nieuwsgierigheid? en mag ik niet het bijzijn der meesten uwer toekennen aan een veel loffelijker, veel edeler beginzel — de aandrift namelijk eener werkzaame, en door reden, door godsdienst verlichte menſchenliefde, die geleerd heeft prijs te ſtellen op alles, wat maar eenigzints dienstbaar kunne zijn ter bevordering van kennisſe, deugd en algemeen geluk?

Gewisſelijk; dit gebiedt mij het gezigt van ſommigen, die, of, door hunne jaaren, reeds voorlang der ijdelheid ontwasſen, of, door hun-

hunnen edelen aanleg, alleen voor het ernſtige, het nuttige geſtemd, ook door geene anderen dan, hunner waardige, drangredenen en bedoelingen herwaarts kunnen gedreven zijn: maar vooral, dit gebiedt mij het bijzijn van veelen, wier edelmoedige bijdrage, ter inſtandhouding dezer ſtichting, ten ſprekenden blijke verſtrekt hunner overtuiging van derzelver hooge nuttigheid, en dus ook van het belangrijke der verrichtingen, tot welke deze onze ſamenkomſte geſchikt is. Gaarne onderſtelle ik gelijkſoortige beginzelen en gevoelens ook in het overig deel der Toehoorders; doch, daar het, om veele redenen, niet te vermoeden is, dat het denkbeeld van het gewigt dezer inſtelling bij allen even juist en klaar, of de deelneming in dezelve even ſterk zij, weete ik de weinige oogenblikken, welke mij vergund zijn om iets ter voorbereidinge te zeggen, niet beter te gebruiken, dan door uwe aandagt, Toehoorders, vooraf eene wijle bezig te houden met eenige korte bedenkingen, over dat geene, 't welk gerekend moet worden de grondſlag te zijn van alle onze oogmerken en werkzaamheden in dezen — dat is — *over de waarde van een Kind.*

* * *

De mensch, offſchoon door zijnen weldadigen Schepper verordend tot het pronkſtuk der natuur, en de Vorst of Heer van al het geſchapene, dat hem omringt, vertoont echter,

ter, bij zijne intrede in de wereld, weinig of niets van deze zijne grootsche bestemming. Hij wordt geboren in den staat der diepste afhangelijkheid; zijne eerste stemme is die der behoefte; zijne aandoeningen, neigingen en werkzaamheden zijn, of schijnen ten minsten louter dierlijk, en nauwelijks is, in het nog onbestemd gelaat, een enkel schemerend vonkje zigtbaar van dat Goddelijk licht, 't welk allengs dien broozen stofklomp moet bezielen, tot een nieuw, een dubbel leven. Terwijl veele andere schepzelen, als op eens, in hun geheel worden voortgebragt, en, reeds dadelijk bij hunne wording, schoon in mindere grootte, en met eene mindere mate van sterkte, zich in staat gevoelen tot dat zelvde bedrijf, 't welk de groote bezigheid van hun gansche bestaan moet uitmaken, ligt integendeel het pas geboren wichtje, zonder eenig uiterlijk blijk der ingeschapene krachten, zonder eenige proeve van verborgene waarde, magteloos daar neder, en alleen het kortstondig gemis van eene gepaste verzorging is genoegzaam, om het verlaten of verwaarloosde schepzeltje, waar in misschien meer dan een halve Engel besloten ligt, ongekend, en ongevormd, althans voor deze wereld, geheel te doen verloren gaan.

Alles, derhalven, wat de mensch worden kan of zal, dat moet hij, onder het wakend oog der Voorzienigheid, worden — deels door de voeding, vorming, leiding, en het onderwijs van zijne reeds volwassene natuurgenoten; — deels

deels door de eigene beoeffening zijner, alzo opgewekte, en zich allengs ontwikkelende vermogens; — vermogens, die, wat het edelst deel, de ziel, betreft, even zeer voor eene bijna geheele verstikking, als voor eene oneindige volmaking vatbaar zijn, en van wier meerdere of mindere aanwending, beter of slegter gebruik, de gansche mate zijner toekomstige grootheid volstrekt alleen afhangt. Onmerkbaar, als het ware, is, bij den langzaamen wasdom des dierlijken lighaams, het begin en de voortgang dier zedelijke ontwikkeling, en het is bijna even moeielijk, het juiste tijdstip van haaren eigenlijken aanvang optegeven, als het onmogelijk is, de uiterste grenzen haarer voleinding aantewijzen; de laatsten verliezen zich, voor den Christen, in de eeuwigheid, en de eerste verbergt zich in het onnaspeurlijk geheim der wonderbaare vereeniging van ziel en ligchaam. Deze vereeniging, intusschen, geevt ons aanleiding tot eene zeer natuurlijke grensscheiding, en levert genoegzaamen grond op, om de vorming van den eigenlijken mensch te bepaalen tot dat tijdperk, 't welk zich uitstrekt van de geboorte tot aan de volwassenheid, en het geen wij, in eenen ruimeren zin, gewoon zijn *den staat der kindsheid* te noemen.

Dus dan worden kinderen — — menschen, en, gelijk zij, als zodanigen, in de Maatschappij beschermd, verzorgd, en geëerbiedigd worden, zo ook zijn wij, bij de minste nadenking, gereed, om hun, uit dien hoofde, alle

alle die *stellige* waarde toetekennen, welke met de voortreffelijkheid van ons bestaan verbonden is. Dit denkbeeld is reeds op zich zelven treffend, gewigtig, en meer dan genoegzaam, om ons den staat der kindsheid, ook zelfs in haare vroegste tijdvakken, uit een geheel ander oogpunt, en in een geheel ander licht te doen beschouwen, dan waar in, helaas, het gros der menschen gewoon is dezelve te zien. Ja, mijne Toehoorders! gij, die geleerd hebt de gansche waardij uwer redelijke natuure naar eisch te schatten, en dankbaar te eerbiedigen — met welke aandoeningen moet U deze enkele gedagte vervullen bij het gezigt van een kind, en hoe belangrijk worden, door haar, straks in uw oog die zelvde voorwerpen, welke gij anderzints, zonder bijkomende insprake eener natuurlijke betrekking, nauwelijks uwer opmerkinge waardig keurt, of welligt, in eene vlaag van gemelijkheid, als lastige verstoorders uwer ruste en genoegens veragtelijk van U stoot!

Hier immers, hier vertoonen zij zich, als beweldadigde deelgenoten uwes voortreffelijken bestaans, met alle deszelvs krachten, rechten, zegeningen en verwachtingen. — *Krachten* — die, daar zij hen verre boven de levenlooze en dierlijke schepping verheffen, bij den adel hunner afkomste, te gelijk hunnen grootschen aanleg kenmerken tot de edelste, de nuttigste werkzaamheden, en die hen, als door een Goddelijk licht bezield, onder eene gestadige uitbreiding, van den eenen trap der volmaakt-

heid

heid tot den anderen kunnen opvoeren. — *Rechten* — die, op de verhevenheid dezer vermogens, zo wel als op de blijkbaare bedoeling hunnes liefderijken Scheppers gegrondvest, en uit dien hoofde onvervreemdbaar, de ganſche, hen omringende, natuur dienstbaar maken aan hunne behoeften, onderworpen aan hun gebied, en hun alzo den uitmuntenden rang geven van Beheerſchers dezer aarde, en Plaatsbekleders van Hem, die haar gemaakt heeft. — *Zegeningen* — die, ſchoon loutere uitvloeizels der hoogſte Goedheid, echter gunſtiglijk door Haar met ons dierlijk en zedelijk beſtaan verbonden werden, en dus niet ſlegts beperkt zijn binnen den lageren kring van zinnelijke genietingen, maar tevens voldoening kunnen geven aan de hogere behoeften van een verſtandigen geest en gevoelig harte, door het genot der verhevenſte genoegens, en ſtreelendſte aandoeningen. — *Verwagtingen* eindelijk — die, de onſterfelijkheid der ziele ten grondſlag hebbende, zich uitſtrekken tot verre boven het graf, en de verrukkelijkſte uitzichten openen op een nieuw verheerlijkt beſtaan, 't welk, bij eene eeuwige voortduuring, ook de oneindige bron zal zijn van ſteeds toenemende zaligheden. Kortom — hier vertoonen zij zich als wezens van eerwaardigen oorſprong, van verheven geſlagte, van de hoogſte vatbaarheden, en de luisterrijkſte beſtemming.

Dit denkbeeld intusſchen, hoe groot, hoe treffende, en hoe zeer ook uit eigen aart

geſchikt, om ons van de waarde eenes kinds den diepſten indruk te geven, is echter niet dat geene, waar op ik thans bijzonderlijk uwe aandagt wilde vestigen; 'er is eene andere zijde, van welke wij den ſtaat der kindsheid kunnen beſchouwen, — eene zijde, welke haar onderſcheidt van de overige tijdvakken des menſchelijken levens, en van welke zij zich, boven deze, ten hoogſten belangrijk vertoont aan allen, die, omtrent de verſtandelijke en zedelijke vorming van den mensch, maar eenig gegrond denkbeeld hebben; ik bedoele, namelijk, haaren beſlisſenden invloed op 's menſchen geheel volgend beſtaan.

Daar zijn er, gelijk gij weet, die meenen, dat alle kinderen van nature gelijk geboren worden, — dat is — met dezelvde mate van verſtandelijke vermogens, dezelvde neigingen, dezelvde vatbaarheden, en dat alle die verbazende verſcheidenheid, welke wij in het menſchelijk geſlagt waarnemen, alleen haaren oorſprong neemt uit bijkomende omſtandigheden, ten deele huisvestende in verſchil van lighaamsgeſteldheid, climaat, voedzel, of andere natuurlijke oorzaken; ten deele in uiterlijke betrekkingen; ten deele, en wel voornamelijk, in den verſcheiden aanleg van dat hoog gewigtig, maar tevens allermoeilijkst werk, aan hetwelke wij gewoon zijn den veelbetekenenden naam van *Opvoeding* te geven.

Wij behoeven voorzeker deze, naar ons oordeel te ver getrokkene, of althans zeer betwistbaare ſtelling niet, om genoegzaam over-

overtuigd te wezen van den onberekenbaaren invloed, welke dit alles, het een meer, het ander minder, met de daad heeft — ja — onvermijdelijk hebben moet, op de zedelijke vorming van den mensch. Tijd en plaats gedogen niet, ons met de behandeling van dit zo rijk als gewigtig onderwerp opzettelijk bezig te houden, of zelfs deswege in eenige bijzonderheden te treeden. En — waartoe ook deze omſlag? daar toch ieder, hoe weinig ook anderzints bekend met de geſteldheid en werkingen van het menſchelijk verſtand en hart, echter in de dagelijkſche ondervinding, en de duizenden, door haar opgeleverde, voorbeelden te veele en te ſterk ſprekende bewijzen vindt van de kracht en gevolgen eener goede of kwaade opvoeding, dan dat het nodig zoude zijn, deze zijne overtuiging door een breedvoerig betoog te verſterken of te bevestigen. Genoeg is het tot ons tegenwoordig oogmerk, uwe aandagt, bij eene zeer natuurlijke gevolgtrekking uit die algemeen erkende waarheid, opteleiden tot eene meer toepasſelijke overdenking van het overgroot gewigt, 't welk deze invloed geevt, niet ſlegts aan het werk der opvoeding zelve, maar ook bijzonderlijk aan dat gedeelte van 's menſchen leven, waar toe dit werk zich bij uitſluiting bepaalt — dat is, met andere woorden — van de hooge waarde der kindsheid.

Immers, zij is het, die, bij eene ſtille en nauwlijks merkbaare ontzwagteling, door het aanvoeren en opzamelen der eerſte grond-

ſtoffen. van verſtandelijke beoeffening, de ingeſchapene krachten van den geest allengs in werking ſtelt, dezelven, door eene geſtadige voeding met nieuwe denkbeelden, uitbreidt, verheldert, verſterkt, verlevendigt, en, onder deze langzaame verheffing, daar aan ongevoelig dien plooi, die richting geeft, welke der ziele, in alle haare volgende werkzaamheden, ſchier onveranderlijk bijblijvt. Zij is het, die, met de ontwikkeling en vorming van den geest, te gelijk het hart in beweging brengt; — die, bij het ontwaken zijner eerſte neigingen, aandoeningen en begeerten, de vrije werkingen van den nog onbepaalden wil zagtelijk aan het gebied der reden onderworpen maakt, of verſlaavt aan de toomelooze overheerſching van gevierde zinnelijkheid, en alzo, naar 's menſchen aangeborene vatbaarheid voor goede en kwaade indrukken, even als het kennelijke van zijn gelaat, zo ook de bijzondere trekken vormt van zijn zedelijk wezen. Zij is het eindelijk, die, volgens deze weldadige ſchikking der natuur, beſtemd tot het groote, het gewigtige tijdperk der geboorte, voeding en vorming van den eigenlijken mensch, ook op dien grond moet geöordeeld worden, zijne toekomſtige denk- en handelwijze te regelen, de betrekkelijke waarde, welke deze hem in de zedelijke wereld geven zullen, bijna voor altoos te bepaalen, en door dit alles ſchier onherroepelijk te beſliſſen over verlichting of onkunde, eere of oneere, deugd of ondeugd, geluk of ongeluk.

Maar

Maar nu — is dit zo, gelijk het waarlijk is; welk een denkbeeld, mijne Vrienden! bijzonderlijk voor U, die, gezegend met het bezit van zo waardige, maar ook zo tedere panden, U zelven moogt beſchouwen als de door God verkozene werktuigen ter bevordering der groote en liefderijke oogmerken, welke hij zich ongetwijfeld in de ſchepping van redelijke, vrij werkende, en voor het hoogſte geluk vatbaare wezens heeft voorgeſteld!

Het kind, het welk gij U ziet toevertrouwd, en waar aan de wijze natuur U zo tederlijk heeft weten te verbinden, komt ſchuldeloos en ongevormd in uwe handen; de zorg, waar mede gij ſtraks in zijne ligchaamelijke behoeften poogt te voorzien, verheft U nog niets boven het redeloos gedierte, want — ook dit voedt zijne jongskens; maar weldra openbaart zich in den ſchemerenden aanblik van kenniſſe, waar mede hij U toelacht, eene hoogere behoefte, en met dien lach, de eerſte flikkering der ontluikende ziele, ſmeekt hij U, als van Gods wege: *zorgt voor mij!* Ja, waarlijk — zorgt voor hem! Met al de grootheid, waar voor hij vatbaar is, met al de krachten, die in hem verborgen liggen, met al de verhevenheid zijner beſtemming, is het nog onzeker, of het leven, dat hij, middelijk, aan U verſchuldigd is, hem ten zegen of ten vloek zal wezen. Dit moet ten grooten deele beſliſt worden door U, die verwaardigd zijt met de verhevene roeping, om, door de

 vor-

vorming van zijn verſtand en hart, zijn ganſche zedelijk beſtaan te wijzigen, en in het kind te zaaijen, 't geen in den menſche zal rijpen, en, zo al niet volkomen in deze wereld, althans voorzeker geöogst zal worden in de eeuwigheid. Dus dan rust ook zijn lot bijna geheel op uwe zorg, op uw beſtuur, op uwe liefde, en, zo al dit lot U niet genoeg op het harte weege, de verantwoording, welke gij er voor ſchuldig zijt, verbindt hetzelve met uwe eigene dierbaarſte belangen.

Men waane intusſchen niet, dat deze onze bedenkingen alleen van toepasſelijke waarde zijn voor hun, die, met kroost gezegend, door deze hunne ouderlijke betrekking, wel bijzonderlijk tot het belangrijk werk der opvoeding geroepen zijn.

Ik zwijge hier van die hoogere drangredenen, welke, gegrond in de verhevene gevoelens van reine Christelijke liefde, elk rechtſchapen hart bezielen met eene warme deelneming in het geluk of ongeluk van zijnen evenmensch, en, als zodanigen, op zich zelven voldoende behooren te zijn, om ons het hoogſte belang te doen ſtellen in de verſtandelijke en zedelijke beſchaving van elk onzer Natuurgenoten. Er zijn andere, wel is waar, min edele, maar toch over het algemeen ruim zo krachtige beweeg-gronden ter uitoeffening dezer liefdeplicht. De mensch, dit weeten wij, is niet geſchapen, om voor en op zich zelven alleen te beſtaan. Zijn geheele aanleg heeft de blijkbaarſte ſtrek-

king

king tot eene nauwe gemeenſchap met zijne medeſchepzelen, en voert hem, zo door den aandrang zijner eigene behoeften, als door de ingeſchapene zucht, om wederkeeriglijk die van anderen te helpen vervullen, ſchier onwederſtandelijk in den kring der gezellige ſamenleving. Hier door wordt hij een gewigtige ſchakel in de groote keten; de betrekking van Lid der Menſchelijke Maatſchappije maakt hem tot een wezen, waar bij elk belang heeft, en welks invloed, hoe nauw beperkt ook de kring zijner werkzaamheden ſchijnen moge, onbeſchrijflijk groot moet wezen. Zijne vorming derhalven wordt dus ook van de uiterſte aangelegenheid voor het algemeen, en de hoogst gewigtige gevolgen van derzelver goeden of kwaden uitſlag geven eene bijzondere waarde aan dat tijdperk zijnes levens, 't welk gerekend moet worden dien uitſlag ten grooten deele te beſlisſen, zo dat ieder kind te regt moge beſchouwd worden als eene kostelijke en heilige bezitting der geheele Maatſchappije, en de verzorging of veronagtzaming, ook zelfs van het minst geächte dezer dierbare panden, niet kunne misſen, ten eenigen tijde van eenen heilzamen of verderfelijken invloed te zijn op haare beste belangen.

Wie is die ongelukkige, die, gebukt onder het gewigt zijner gruwelen, en met den vloek der wet beladen, gereed ſtaat, den loop van zijn veragtelijk leven, ontijdig, in eenen ſchandelijken dood te eindigen? 't is een rampzalig ſlagtoffer van verwaarloosde op-

voeding, — een elendige — die, in den ſchoot der armoede geteeld, door ontaarte ouders misvormd, van alle beginzelen vervreemd, met God en zich zelven onbekend, in onkunde en luiheid opwies tot een pest der Maatſchappije, en, bij eene ſteeds toenemende boosheid, zijne maar half ontwikkelde vermogens, wier aangeborene kracht van door het zwarte floers zijner euveldaden henen ſchittert, alleen dienstbaar maakte aan bedrog, geweld, en de ſnoodſte ondernemingen, ten nadeele van zijnen evenmensch. Waarom ontrukte niet een weldadig toevoorzicht zijne verlatene jeugd aan het grimmende verderf — waarom ontfermde zich niemand zijner, eer nog de kanker zijner ziele zo diep was doorgedrongen! — om dat de waarde zijner kindsheid miskend, en hij, in den ſtaat der vernedering, van zijne ongevoelige Natuurgenoten veracht en vergeten werdt.

Beſchouwt daarentegen dien nuttigen, gelukkigen, achtenswaardigen Burger. Ook hij werdt in een behoeftigen ſtaat geboren, en bedreigd door het gevaar, van, bij eene hoogst gebrekkige vorming, ten grooten deele een gevolg van het onvermogen zijner ouderen, in onkunde en zedenloosheid verlooren te gaan. Maar — hij werdt geboren onder edele menſchenvrienden, die, door regtſchapene gevoelens bezield, in eene liefdadige ſtichting met deelneming zorgden voor zijne beſchaving en verbetering; een gepast onderwijs, naar zijnen

een ſtand geſchikt, oeffende hem in de nodigſte kundigheden; hij werdt bekend met zijne plichten, zijne belangen, en, weldra overgevoerd in eenen werkzamen levenskring, wist hij van dit alles een nuttig, een gelukkig gebruik te maken; en nu — ziet hem, van elk geächt, met eere zijn brood winnende, als een verdienſtelijk Huisvader, gezeten in het midden van een bloeijend gezin, — van kinderen, wier ware behoeften hij uit zijn eigen voorbeeld heeft leeren kennen, en die hij nu op zijne beurt, in erkentenisſe der aan hem bewezene weldaad, met alle zijne vermogens tot regtſchapene menſchen, tot waardige burgers tracht aan te kweeken.

Hoe is het mogelijk, dat bij deze en dergelijke voorbeelden, van welken, aan de eene en andere zijde, het gemeene leven eene treffende verſcheidenheid oplevert, koude onverſchilligheid en verkeerde baatzucht het gros der menſchen zo geheel zorgeloos laaten, indien al niet omtrent de vorming hunner eigene kinderen, althans omtrent die van zo genoemde vreemden, en wel bijzonderlijk van de zodanigen, wier nederige ſtaat hen voor de wereld verborgen houdt, maar die, gelijk zij, waarlijk, tot de nuttigſte, de gewigtigſte en eerwaardigſte claſſe der Maatſchappij behooren, zo ook, juist om deze hunne waarde, even zeer als om hunnen vergeten toeſtand, de aandacht der weldenkenden het meest verdienden tot zich te

trekken. Wie, zo hij al geen krachts genoeg van geest bezit, om, door gezonde redekaveling, van zijnen plicht in dezen overtuigd te worden, wie weigert dan ten minsten door de ondervinding wijs te worden, of — indien ook de lessen van deze voor hem onvrugtbaar zijn, der eigenliefde gehoor te geven, waar zijn verstand en hart te kort schieten?

Ik weete dit alles niet eenvoudiger, natuurlijker en krachtiger uittedrukken, dan met eenige zinrijke dichtregelen van onzen te weinig gelezenen, bij sommigen miskenden, maar in veele opzichten zeer verdienstelijken Volksdichter J. CATS, in wiens volgende woorden ik mijne gezegden samentrekke.

Wat is er menig mensch, die, met de gansche zinnen,
Die met den lijve woelt, om nietig goed te winnen,
En laat zijn dierbaar kind, zijn allerbesten schat,
Onvrugtbaar — ongevormd, als of 't geen waarde had.
Daar zijn er in het land, die honden leeren springen,
Die kwackels leeren slaan, die vinken leeren zingen,
En laaten, onder dies, haar bloed, haar eigen vrucht
En zonder goede leer, en buiten alle tucht.
Is 't niet een zeldzaam ding, in kleine beuzelzaken,
Te wroeten alle daag, om groot beslag te maken,
En in dat edel werk, waar op de wereld rust,
Te wezen zonder zorg, te leven zonder lust?
Voorwaar, die zijn Gezin laat in het wilde groeijen,
En niet als met gewin gewoon is zich te moeijen,

Die

Die is gelijk een mensch, die naar de schoenen ziet,
En acht de voeten zelv', zijn eigen leden, niet.
Gij let op deze plicht, 't is een der groote zaken,
Die U, en uw Geslagt, en al de wereld raken.
O Vrienden, weegt het stuk: gij kweekt in dit geval
De hoope van den tijd, die namaals wezen zal.

Ziet daar de waarde van een Kind! Is het mij gelukt, in uwe harten een regtmatig gevoel van dezelve optewekken of te verlevendigen, wel aan — dat dit gevoel U beziele met aandagt en deelneming bij het werk, waar mede wij thans een aanvang maken.

[*Bij het eindigen dezer aanspraake, werdt dadelijk, na een gepast gebed en stichtelijk Psalmgezang, het onderzoek zelf gehouden, na afloop van het welke, en de daar op gevolgde uitdeling der eereprijzen, de Voorzitter, als ten besluite zijner redevoering, het woord hervattede, en de plegtigheid eindigde met de volgende narede.*]

En nu, mijne Vrienden! ziet daar het voorname werk dezer samenkomste gelukkig, en, zo wij hopen, ten uwen genoegen volbragt. Op zich zelf beschouwd, is het voorzeker, gelijk wij U reeds bij den aanvang gezegd hebben, eenvoudig, min behaaglijk, en nauwlijks der aandagt van meergevorder-

den waardig; maar — beſchouwen wij hetzelve in verband met die denkbeelden, welke ik getragt hebbe, bij mijne voorbereidende aanſprake, optewekken of te verlevendigen, hoe groot wordt dan het kleene, hoe uitgebreid het bekrompene, hoe vrugtbaar het dorre, en hoe belangrijk het ſchijnbaar nietige! daar ieder, ook zelfs het nederigst, en in zijne vermogens meest beperkte, Lid van dezen jeugdigen kring, niet ſlegts op zich zelven een wezen is van de hoogſte waarde, maar tevens, als een toekomſtig Burger, met ieder onzer in het nauwſte verband ſtaat, en van eenen gewigtigen invloed wordt op het algemeen belang, terwijl de eenvoudige kundigheden, tot welke zich het onderwijs dezer Schole natuurlijk moet bepaalen, bij de min vatbaaren ter genoegzaame voorbereidinge kunnen ſtrekken tot eenen werkzaamen levens-ſtand, en bij de ſchranderſten, de ieverigſten, misſchien de zaden kunnen worden van hogere kennis of wetenſchap. Ik zoude derhalven uwe verſtanden en harten te kort doen, indien ik een oogenblik wilde twijfelen, of gij met welgevallen deel naamt in deze kinderlijke oeffeningen; het tegendeel, durve ik bijna zeggen, is onmogelijk, althans gewis onmogelijk bij U, edelmoedige Begunſtigers dezer weldadige inrichting! — Neen — mijn getroffen geest verlustigt zich in het bekoorlijk denkbeeld der reine genoegens, welke uwe zielen moeten doortintelen bij de zalige bewustheid, van, door

door uwe liefderijke bijdrage, te hebben medegewerkt tot de vestiging en instandhouding eener stichting, welke waare Christelijke menschlievendheid ten grondslag, de beschaving en verbetering van onzen evenmensch ten doelwit, en alzo gewisselijk de bevordering der nuttigste einden ten heilrijken gevolge heeft. De gedachte, van, door deze uwe regt liefdadige poging, al ware het dan ook maar één enkel waarschijnelijk slagtoffer van verwaarloosde opvoeding aan het grimmend verderf ontrukt, en voor zich zelven, voor de zijnen, voor de Maatschappij behouden te hebben. — O, hoe veel grooter opofferinge is zij niet waardig voor een welgeplaatst harte! en — hoe iedel, hoe veragtelijk worden bij haar de armzalige uitvluchten, waar mede zo vaak ijskoude zielen hunne gevoellooze onverschilligheid of laaghartige bekrompenheid pogen te verglimpen of te vergoelijken! Wat behoeve ik dan iemand Uwer aantespooren tot eene voortduurende begunstiging — of — wat zoudt gij wanhoopen, getrouwe Bestuurders, aan den bestendigen bloei dezer heilzaame Stichting! Waar met eene zo geringe — eene niet noemenswaardige opoffering, zo veel goeds kan gedaan worden — zoude het daar immer ontbreken aan edelmoedige deelneming? — Die vreeze ware hoonend voor de menschheid. — Gaat gij dan rustig, ieverig voort in uwen edelen arbeid, en, zo zeker als gij daar bij het he-

melsch genoegen van een goedkeurend geweten smaken zult, zo zeker zal ook op dien arbeid de Goddelijke zegen rusten, en dezelve, door dezen, vrugtbaar worden in de heilrijkste gevolgen. Geheel vervuld met zulke streelende uitzichten, laate ik, die gereed staa uit uwen kring af te treeden, de belangen dezer Schole uwer vaderlijke zorg vertrouwelijk aanbevolen, en, onder de vuurigste smekingen om de vervulling dier blijde uitzichten, make ik een einde aan het werk dezer samenkomste, doende hetzelve, als naar gewoonte, besluiten met eene dankzegging en kort gezang.

SCHOOL-

SCHOOLBERICHTEN.

Verslag nopens de inrichting der Nederduitsche Stads Armen-Schoolen binnen Amsterdam, volgends de Schoolorde, vastgesteld den 7. Febr. 1798.

Hoe zeer uit de dagtekening van het in het hoofd dezes gemelde stuk blijkt, dat de Schoolorde, voor de *Amsterdamsche Armen-Scholen* vastgesteld, reeds meer dan twee jaren oud is, hebben wij ons echter verplicht gevonden, een kort uittrekfel van dezelve hier plaats te geven, als verdienende algemeen bekend te zijn, en voor vergetelheid bewaard te worden.

Het Reglement dan, volgends hetwelk deze Armen-Scholen zijn ingericht, en dat nu reeds meer dan twee jaren zijne gezegende uitwerking geopenbaard heeft, is verdeeld in zeven Afdeelingen, als eene *over de leerlingen, hunne verplichtingen, en die hunner ouderen*; eene *over het onderwijs en de verdeling der leerlingen*; eene *over de verdeling des tijds tot het onderwijs bepaald*, eene *over de leerwijze*; eene *over de schoolboeken*; eene

over de beloningen en straffen; en eindelijk eene *over de onderwijzers*.

De eerste afdeeling bepaalt het onderwijs voor kinderen van allerleie godsdienstige gezindheid, zonder onderscheid, gelijk ook de Jooden aan hetzelve deel nemen, en schrijft voor de wijze van aanneming der kinderen, waar toe, de noodzaaklijkste uitzonderingen uitgenomen, slechts de maanden April en October gesteld worden. Mede onder de behoorlijke uitzonderingen, worden de jaaren der aankomelingen gesteld tusschen de 6 en 14. Aan de ouders wordt opgedragen de zorg, dat hunne kinderen ten bepaalden tijde, en wel zuiver en rein, ter school komen: bij redenen van klachten, worden zij aan de Commissie van Bestuur verwezen. Heeft men redenen van klachten over de ouders, dan kan de Commissie of de kinderen het School ontzeggen, of de ouders, door het aan hunne bedeling te vinden, noodzaken, tot een pligtmatig gedrag in dezen. De verdiensten der ouderen ten dezen aanzien worden beloond, door een jaarlijks loflijk getuigschrift van de Commissie van Bestuur, en van de kinderen, door het een of ander geschenk, (echter van geen geld.)

De tweede afdeling bepaalt het onderwijs tot het lezen, schrijven, rekenen, de noodzaaklijkste regelen der Nederduitsche taal, de algemene begrippen van den Kristelijken Godsdienst en de Zedekunde; den voornaamsten inhoud van de Vaderlandsche Geschiedenis en van de Staatsgesteldheid van dit Land,

Land, en andere algemeen nuttige kundigheden. Bij dit onderwijs worden, de Jongens van de Meisjens gescheiden zijnde, alle de kinderen in drie klassen, en ieder van dezen in tafels of banken verdeeld. De eerste klasse, in drie banken verdeeld, bevat de zoodanigen, die letters spellen en een weinig lezen leren. In de tweede, in twee tafels verdeeld, wordt het lezen verder voltooid, en onderwijs in het schrijven, rekenen, en de beginselen van den Godsdienst gegeven. In de derde klasse leren de kinderen kunstmatig lezen, en eenige algemene regelen van Taalkunde, oeffenen zich verder in het schrijven en rekenen: en krijgen verder onderwijs in den Kristelijken Godsdienst en de Zedekunde, in den voornamen inhoud van de Vaderlandsche Geschiedenis en Staatsgesteldheid van dit Land, en andere algemeen nuttige kundigheden.

De derde afdeeling, na eenige bepalingen omtrend den Schooltijd, beschrijft de werksaamheden der School volgender wijze Een gebed, naar bepaalde, en waarlijk juist geschikte, voorschriften, ingericht, opent de werksaamheden der School: na hetzelve houdt de Meester aantekening van *aan*- en *af*wezigen. Daar op volgt een uur onderwijs in het schrijven aan de tweede en derde klasse; wordende ieder Schooltijd daar mede aangevangen; waarna aan die zelfden iederen voormiddag twee uuren onderwijs in het lezen wordt gegeven. Des maandags en dingsdags namiddag wordt de rekenkunde beoeffend.

De donderdag en vrijdag namiddag wordt aan leesoeffeningen en de rekenkunde besteed. Dingsdags en vrijdags voormiddag, het laatste uur, wordt aan de derde klasse onderwijs in de taalkunde gegeven. Maandags of donderdags voormiddag, worden die van de derde bank van de eerste en de geheele tweede klasse in het spellen uit het hoofd, en de verdeling der lettergrepen geoeffend. Des woensdags voormiddag geeft de Meester, maar in een afzonderlijk vertrek, onderwijs in den voornaamsten inhoud der Geschiedenissen en Staatsgesteldheid van dit Land, de beginselen der algemene en Vaderlandsche Aardrijkskunde, en andere algemeen nuttige kundigheden. De twee eerste uuren van den namiddag-schooltijd van woensdag, en van den voormiddag van zaturdag, worden aan het Kristelijk Godsdienstig en Zedekundig onderwijs, en het laatste uur aan dat in de Zangkunst besteed. — Bovendien wordt in deze afdeling nog bepaald, dat tot het onderwijs op het avondschool inzonderheid toegelaten worden zoodanigen, die reeds eenig ambacht of handwerk leeren, en vooral zoodanigen, die zich tot den post van onderwijzer trachten bekwaam te maken, welken laatsten met voorkennis der Commissie daarin toegelaten worden. In dit onderwijs wordt als het ware de laatste hand aan alles gelegd.

De vierde afdeeling geeft de volgende voorschriften nopens *de leerwijze*. Tot het leren der letteren, tot het schrijven en rekenen

wor-

[redacted]

worden ſwartgeſchilderde borden gebezigd. Van de kennis der letteren, die allen met een doffen klank, gelijk b^e, uitgeſproken moeten worden, gaat men over tot de ſaamgeſtelde klinkers. Daar op volgt het ſpellen, waar in de nodige trapswijze opklimming nauwkeurig wordt in het oog gehouden. Dus toebereid gaan de kinderen over tot het lezen, waar bij echter het ſpellen nog wordt voordgezet. Het onderwijs in het ſchrijven wordt begonnen, met enkele letters, en vervolgens woorden op het bord voorteſchrijven; waar bij men de kinderen op alle die bijzonderheden oplettend maakt, die bij deze kunst in het oog moeten gehouden worden. Daar na gaat men tot *de voorſchriften* over. De eerſte beginſelen der Rekenkunde, gelijk additie, ſubſtractie enz. worden onderwezen, volgends dezelfde borden; tot hoger overgaande, ontvangen de kinderen een rekenboek. Over de Bijbelſche Geſchiedenisſen, Godsdienst en Zedekunde, worden lesſen van buiten opgezegd, die de Meester vervolgends verklaart. De kinderen der Jooden wordt vrijheid gelaten, om bij dit onderwijs afwezig te blijven. Nog wordt ook aan de meisjens onderwijs in het breijen gegeven.

Nopens de Schoolboeken, tot welker opgave de *vijfde afdeeling* beſtemd is, zullen wij kortheidshalven geen bericht geven. De werkjens der Maatſchappij beſlaan natuurlijk het grootſte vak. Ook wachten wij hier in gewigtige verbeteringen van het *Agentſchap*

 van

van Opvoeding. Alleen moeten wij hier, als navolgenswaardig, melden; dat, tot het zangkundig onderwijs, van de Psalmen, alleen de volgenden gebezigd worden: Ps. 1, 15, 19, 23, 34, 42, 90, 91, 100, 103, 104, 111, 112, 119, 145.

In *de zesde afdeeling* worden de beloningen en straffen volgender wijze bepaald. De Leermeester houdt eene nauwkeurige lijst van de leerlingen, volgends den rang der Klasfen en Tafels, waar in zij geplaatst zijn. Op deze worden bij iederen Schooltijd de namen der afwezigen aangetekend. — Behalven deze algemeene, houdt hij nog, volgends het getal der klasfen, drie afzonderlijke lijsten, op welken dagelijks aangetekend worden de zoodanigen, over wier vorderingen de Meester voldaan is, zoo wel als de geenen, die zich aan pligtverzuim hebben schuldig gemaakt: dezen laatste lijsten schrijft hij over in een daar toe geschikt boek, om bij het houden der examens aan de Commisfie van Bestuur ingeleverd te worden. Weeklijks worden 'er proeven genomen, wegens de vaardigheid in het opnoemen der letteren, in het spellen en het schoon schrijven. De beloning is, verplaatsing aan de tafel, waar het kind zit, en waar N°. 1. de aanzienlijkste plaats is. Die eerplaats duurt voor de gehele week, en wordt het kind volgends die plaats ook op de bovengemelde lijsten aangetekend. De Meester heeft vrijheid, om, elke drie maanden, de kinderen van dezelfde klasse tot een hoger bank

te

te verplaatsen: maar de overgang tot eene hoger klasse is alleen aan de beschikking der Commissie verbleven. Iedere zes maanden houdt de Commissie van Bestuur onderzoek der vorderingen, en deelt aan twee jongens en twee meisjens in iedere klasse boekgeschenken of prenten als eereprijzen uit. Bij deze gelegenheid doet de Meester ook opgave van zoodanige jonge lieden, die hij geschikt oordeelt, om tot den post van Onderwijzer opgeleid te worden. Een leerling, de School verlatende, ontvangt, des verdienende, een lofwaardig getuigschrift van de Commissie en Curatoren, vergezeld van een douceur in geld, klederen of eenig gereedschap. Eindelijk is in de School een opstel van algemene Schoolwetten opgehangen, en wordt maandlijks voorgelezen.

Tot deze Scholen, worden gevorderd, gelijk men in *de laatste afdeeling* vindt, in ieder School, een Leermeester en Leermeesteres, benevens een eerste en tweede Ondermeester. Zonder ons optehouden met eene opgave van derzelver pligten, die algemeen, — of derzelver beloning, of verdere schikkingen, die louter plaatslijk zijn; zullen wij nopens deze afdeling alleen nog melden de zorg, om kweekelingen te vormen. De Onderwijzer in een jongeling de nodige geschiktheid daar toe ontdekkende, geeft daadlijk hier van bericht aan de Commissie, die den jongeling onderzoekt, en mede hem geschikt bevindende, de ouderen aanmaant om hem naarstig ter School te zenden, met toezeg-

 ging,

ging, dat, zoo rasch hij 14. jaren bereikt heeft, hij maandlijks een douceur zal genieten, overtreffende het geen hij met eenig handwerk, ambacht of neering zou kunnen verdienen, tot tijde, dat hij als derde Ondermeester in een der Stads Scholen of elders zal geplaatst zijn. Van deze aankwekelingen maakt de Meester, als Ondermeesters gebruik, en zij, zoo wel als die, welken reeds den post van derde Ondermeesters bekleden, hebben, indien zij zich door hun goed gedrag zulks waardig maken, eene billijke aanspraak op de aanbeveling van Curatoren en de Commisſie van Beſtuur, welken zich ook verbinden, om, het zij door brieven van voorſchrijving, het zij door andere gepaste middelen, die jongelingen behulpſaam te zijn in het bekomen van zoodanige voordeelige plaatſen, het zij dan tot Ondermeester, het zij tot Leermeester zelven, als zich in dit Gemeenebest mogten opdoen, en naar dewelken zij zouden verkiezen te ſtaan.

Bericht van Beſtuurders der Departements Schoole te Leyden.

Beſtuurderen der Departements Schoole, van de Maatſchappij: *tot Nut van 't Algemeen*, binnen *Leyden*, zedert weinige Jaren zich toegelegd hebbende, om op die Schoole Jongelingen tot den post van Onderwijzer op-

opteleiden en aantekweeken, thands welligt het genoegen hebbende, zoodanig een Jongeling aantetreffen, dien zij niet geheel ongeschikt oordeelen, om een Onderwijzer der Jeugd, in een aanzienlijk Dorp, behulpzaam te zijn in het geeven van onderwijs der aan hem toevertrouwde Kinderen, in 't Leezen, Schrijven, Reekenen, Zingen, de beginselen der Aardrijkskunde, en Nederduitsche Spraakkunst: hebben zich verplicht gevonden, langs dezen-weg, hier van aan alle des belanghebbenden, bericht te doen toekomen. Iemand zoodanig Jongeling behoevende, en tegen behoorlijke beloning, van zijn dienst gebruik willende maaken, kan zich met vrachtvrije brieven, of in persoon, aanmelden bij Bestuurderen derzelve Schoole, gewoonlijk vergaderende des Donderdags morgens ten twaalf uuren, ter Departements-Schoole aldaar.

BIJVOEGSELS.

Bladz 40. reg. 12. achter, Bewind, te voegen, „ en „ jaarlijksche verandwoording van den staat der in„ komsten en uitgaven aan Commissarissen der natio„ nale Rekening "

Bladz. 42. de laatste reg. achter, scholen; „ en de voor„ waarden om toegang tot dezelven te bekomen."

Bladz. 51. reg 9. achter onderwijzer „ of onderwijze„ resse."

Bladz. 52. reg. 16. achter, personen, „ van de beide „ sexen."

Bladz 52 reg 30 achter, kinderen, „ in alle die we„ tenschappen of kundigheden, waar voor zij zich „ als bekwaam en bevoegd aanbieden."

Bladz. 54. reg. 6. van onderen, achter, Schoolmeesters, „ of ook van Schoolhouderessen."

INHOUD.

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK HET

SCHOOLWEZEN.

[redacted]

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

II. STUK.



Te LEYDEN bij

D. DU MORTIER EN ZOON.

MDCCC.

SCHOOLVERORDENINGEN.

MEMORIE

DOOR DEN AGENT DER NATIONALE OPVOEDING, INGEDIEND BIJ HET UITVOEREND BEWIND,

Betreffende de toekomstige inrichting en noodzaaklijke verbetering van het Schoolwezen.

(Vervolg van 't I. Stuk bl. 64.)

Deze verbeteringen, zoo ver zij door proefnemingen gestaafd, en van eene onbetwistbare nuttigheid bevonden zijn, komen voornamelijk op het volgende neder.

1°. Dat aan de jeugd het leeren gemakkelijker worde gemaakt, door orden in het onderwijs, en eene geregelde opvolging van hetzelve; door duidelijkheid en gebruik te maken van die zielsvermogens der kinderen, die in hunnen leeftijd het meest ontwikkeld zijn.

2°. Dat insgelijks aan de School-leeraars meer gemak, en genoegen tevens, worde verzorgd, door dezelve in ſtaat te ſtellen, om, zonder overdrevene inſpanning, aan alle hunne leerlingen in perſoon het noodig onderwijs te geven, en terwijl zij vele kinderen te gelijker tijd in hetzelfde onderwijs begrijpen, zoodanige inrichtingen te maken, dat geen der leerlingen daar bij iets verlieze, maar veeleer alle daar bij winnen. Hoe wonderſpreukig dit ook oppervlakkig ſchijnen moge, de uitvoerlijkheid daar van is door de ondervinding bevestigd, en een iegelijk, die gelegenheid gehad heeft het verbeterd onderwijs bijtewonen, 't welk op ſommige bijzondere en openbare Scholen gegeven wordt, waar men de methode, door de Maatſchappij: *tot Nut van 't Algemeen*, aangeprezen, heeft ingevoerd, kan aan de waarheid van mijn gezegde getuigenis geven.

3°. Dat aan het gewoone School-onderwijs eene meerdere ſtrekking worde gegeven tot ontwikkeling van der kinderen vatbaarheden en vermogens, en tot hunne vorming als redelijke wezens. Aanmerkelijk zijn, ook ten dezen opzichte, de voordeelen der thans verbeterde leerwijs boven het oud gebruik. Het ſlaafſche en werktuiglijke, 't welk de verouderde manier van onderwijzen zoo zeer kenmerkt, kan bijkans geheel worden nagelaten, en zonder de kinderen, tot hunne ſchade, in redenerende en ſpitsvondige wezentjes te misvormen, kan men door de eenvoudigſte middelen hun denkvermogen op-

ſcher-

fcherpen, hunne oplettendheid gaande maken, en de nuttigheid van iederen bijzonderen tak van het onderwijs hen doen gevoelen.

4°. Dat eindelijk het gewoon School-onderwijs gepaard ga met het mededeelen van zoodanige kundigheden aan de jeugd, die tot verrijking van hun verftand, tot vorming van hun hart, en tot hunne voorbereiding ftrekken kunnen, voor dien ftand des levens, waar toe zij in de Maatfchappij verordend zijn. Het is hier voornamenlijk, dat de keus der Schoolboeken in aanmerking komt; wanneer men den kinderen geleerd heeft te verftaan, 't geen zij in of buiten hunne Schooloeffeningen lezen; wanneer men hun niets in handen geeft, dan 't geen zij met hunne gewone kinderlijke vatbaarheid verftaan kunnen, wanneer men hunnen, daar door opgewekten, leeslust voedfel geeft door het mededeelen van nuttige en gemeenzame kundigheden, op eenen behaaglijken trant, uit boeken voor de jeugd gefchreven, en naar derzelver behoeften ingericht; wanneer het mondeling onderricht van den Meester, wanneer de voorbeelden, die zij in hunne Schrijfoeffeningen gebruiken, met al het geen verder op eene School te pas komt, naar dat ontwerp zijn aangelegd om deugdzame, gefchikte en beminnelijke kinderen te vormen, om nuttige leden der Maatfchappij uit hen aantekweeken; heeft het bewijs noodig, dat hier door aan de befchaving en verlichting van den burgerftand een gewigtige dienst

zal gefchieden? En hoe zeer ik dit niet fchrijve, opdat men zich aanftonds van zulk eene methode gouden bergen zou beloven, is het echter wel te ontkennen, dat dezelve oneindig verfchilt in nuttigheid van de gewone manier van onderwijzen, waar door men den kinderen, uit een verkeerden Godsdienst-ijver, onverftaanbare boeken in handen geeft, en met het nut, 't welk zij uit derzelver inhoud zouden kunnen trekken, zich in geenen deele bekreunt? De afkeer van alle verftandelijke befchaving, die door het lezen van goede boeken verkregen wordt; deze afkeer, zoo gevestigd bij de lieden der behoeftiger levensftanden, heeft dezelve wel een anderen oorfprong, dan het ellendig onderwijs der lagere Scholen?

Eene leermethode nu, gebouwd op de grondbeginfelen, die ik hier flechts kortelijk gefchetst hebbe, moet door een verftandig aangewend gezach op de openbare Scholen worden ingevoerd en gehandhaafd, en langs dezen weg het onderwijs in deszelfs eerfte beginfelen aangetast en verbeterd. Men zal mij hier waarfchijnlijk de tegenwerping maken, hoe het immer mogelijk wezen zal, de openbare School-onderwijzers, die er thans zijn, van hunne aangenomen en ingewortelde gebruiken aftebrengen, hen aan eene nieuwe en geheel vreemde methode te gewennen, hen, in weerwil hunner vooroordeelen, en hunner eigen onkunde, in verftandige Onderwijzers der Jeugd te herfcheppen? terwijl het echter noch raadzaam,

noch

noch rechtvaardig zijn zou, die allen, of derzelver grootste gedeelte, van hunnen post, en dus van hun bestaan, te berooven. Het laatste beken ik volmondig, en ook het eerste verdient, mijns oordeels, alle opmerking, terwijl de beschouwing der hindernissen, waar mede men in dezen zal te worstelen hebben, de beste wijze moet aan de hand geven, om die, zoo niet op éénmaal, ten minsten van langzamerhand te overwinnen. Voorts moet ik hier bij opmerken: *Voor eerst*, indien vele Schoolmeesters, uit hoofde van hunne eigen ongeschiktheid tot dien post, niet in staat zullen zijn, om zoodanig eene voorgeschreven leermethode, in haar ganschen omvang en bedoeling in werking te brengen, dezelve echter daar door van vele kwade gewoontens zullen terug gehouden worden, en altijd meer nuts doen, dan zij, aan zich zelven overgelaten, hadden kunnen of willen verrichten. *Ten anderen*, dat de verbeterde leerwijze, in een gepast handboek, hun behoort aangeprezen en uitgelegd te worden, in dier voege, dat zij met eenige oeffening zich daar in geduurig bekwamer kunnen maken. *Ten derden*, dat de onderwijs-boeken, die zij verpligt zijn te gebruiken, zoodanig moeten ingericht zijn, dat die tot het aanwenden der voorschreven methode van zelve leiden, en dezelve gemakkelijker maken. *Ten vierden*: dat een behoorlijk en onmiddelijk toevoorzicht op den staat der Scholen, strekken moet om de Onderwijzeren tevens te regt

te helpen, en tot hunnen pligt te bepalen. En *eindelijk*, dat zoodanige Onderwijzers, die op den duur volkomen ongeschikt worden bevonden voor hunnen post, of door halsstarrigheid zich dien onwaardig maken, door andere en bekwamer voorwerpen van tijd tot tijd moeten worden vervangen.

Gelijk men, mijnes oordeels, den openbaren School-onderwijzeren de methode moet voorschrijven, die zij in hun onderwijs volgen moeten, zo vloeit het uit dezelfde grondbeginsels voort, dat men hen niet geheel vrij kan laten, in de keus der Schoolboeken, waar van zij zich met hunne leerlingen bedienen zullen. Geheel vrij waren zij ten dezen opzichte nimmer; kerkelijke invloed bepaalde hunnen wil op eene volstrekte wijze: en hoe zeer overtuigd, dat b. v. de *Heidelbergsche Catechismus* een zeer ongeschikt boek was, om de kinderen te leeren spellen, dat een uittreksel uit de Schriften des Bijbels geen leesboek heeten kon, naar de vatbaarheden der jeugd geschikt, zouden zij echter in veele Gewesten, het niet ligtelijk gewaagd hebben, het gebruik dezer boeken van hunne Scholen achter te laten, en in plaats derzelve hunne leerlingen anderen in handen te geven. Doch even daarom zal het minder moeijelijk vallen, hen in dezen aan de bevelen eener wettige magt te onderwerpen, vooral daar men van de meer gematigde en verlichte denkwijs dezer tijden mag verwachten, dat ook vele Kerkelijken hier in aan het Burgerlijk

Be-

Bestuur de hand zullen leenen, en het wezenlijk nut der jeugd, waar op zij zulk eene naauwe betrekking hebben, boven vooroordeel en kwade gewoonte den voorrang geven.

Het kan naauwlijks eenige bedenking baren, of een Burgerlijk Bestuur, 't welk zich het hoogste toezicht over de openbare Scholen heeft voorbehouden, moet, omtrent het gebruik der onderwijsboeken in dezelve, ten minsten eene *verbiedende* magt uitoeffenen, en de zoodanige, die schadelijk of nutteloos zijn, daar van wéren, het zij het andere daar voor in plaats stelle, het zij de keus van zulke boeken, die de afgekeurde vervangen moeten, aan de Meesters worde overgelaten. Eene Lijst van geapprobeerde Schoolboeken, die voor geduurige vermeerdering vatbaar is, te doen forméren, en de openbare Onderwijzers te gebieden, om zich te onthouden van het gebruik van alle boeken, welke op deze Lijst niet gevonden worden; ook deze maatregel kan de toets der regtvaardigheid en der verlichte Staatkunde doorstaan, en men zou zich, naar mijn inzien, bedriegen, indien men daar in misbruik van magt, of iets anders dan eene redelijke zorg voor de belangen der jeugd, meende te ontdekken. Doch eene andere vraag is het, of het billijk en raadzaam zij, alle keuze in het gebruik van Schoolboeken den Meester te ontzeggen, hem eene vaste volgreeks van die genen, die hij alleen mag, en die hij alle moet gebruiken, ter hand te

ſtellen, en hem te gebieden, om geene andere, dan bepaaldelijk deze, op zijne School te dulden? Deze vraag laat zich van twee verſchillende zijden beſchouwen en beantwoorden, en wel in dier voege, dat de beſlisſing daar van, althans mij, ten uiterſten moeijelijk voorkomt.

Aan den eenen kant ſchijnt hier door den bekwamen Onderwijzer een onaangename dwang te worden opgelegd, en daarenboven de lust geſmoord, om ten dienſte der jeugd goede Schoolboeken opteſtellen, welke lust onder onze pedagogiſche Schrijveren niet genoeg kan worden opgewakkerd; terwijl het eindelijk hagchelijk ſchijnt, een ſtel van clasſike Onderwijsboeken, geſchikt om aan alle plaatſen met hetzelfde nut gebruikt te worden, in zulk een trap van volkomenheid bij één te brengen, of te doen vervaardigen, dat het, indien niet boven alle berisping verheven, ten minſten in deszelfs gebreken geen onoverkomelijke hinderpaal voor het algemeen gebruik ontmoete.

Doch aan den anderen kant is het getal der bekwame Onderwijzers, vooral onder de openbare Schoolmeesters, helaas! zoo gering, dat men in alle de deelen van hun onderricht hen niet te zeer bepalen of aan vaste voorſchriften onderwerpen kan. Laat men hun eenige keus over, men kan zich bijkans verzekerd houden, dat zij kwalijk kiezen zullen, en het minder goede, minder voor elke clasſe der leerlingen geſchikte, boven het meer goede en meer geſchikte,

den

den voorrang zullen geven. Daarenboven schijnt eene vaste en algemeene leermethode ook Onderwijsboeken te vereisschen, die in dien smaak beärbeid, en op denzelfden leest geschoeid zijn, zonder welk middel het bijkans onmogelijk zijn zal, de Meesters, gelijk zij gewoonlijk zijn, aan eene verbeterde manier te gewennen. En eindelijk zal het, althans naar het denkbeeld, 't welk ik mij deswegens gevormd heb, niet zoo geheel zwaar vallen, Schoolboeken te doen vervaardigen, tegen welker algemeen gebruik geene bedenkingen van genoegzaam gewigt kunnen ingebragt worden.

Ik zou derhalven het meest daar toe overhellen, dat voor iedere classe van leerlingen bepaalde Onderwijsboeken wierden vervaardigd, en alle openbare Schoolmeesters onder de verpligting gebragt, om zich van dezelve, in een voorgeschreven orden, te bedienen, zonder die te mogen achterwege laten, of met andere verwisselen; eene bepaling, welke, ik beken het, wel eenige hindernissen zal ontmoeten, doch ik ben in de vaste overtuiging, dat deze de veel grooter voordeelen, daar uit voortvloeijende, geensins kunnen opwegen. Ook zoude ik niet alle Onderwijsboeken onder deze vastgestelde reeks begrijpen, maar alleen sommige, en omtrent de overige aan de Meesters, uit eene voorgestelde Lijst, de keuze vrijlaten. De vastgestelde en classike Schoolboeken zouden alleen de grondstoffen moeten behelzen; in de verdere beärbeiding der-

zelve, en de voordzetting van het onderwijs, zou men zich van andere kunnen bedienen, die alleen met een bewijs van goedkeuring behoefden voorzien te zijn, zonder dat derzelver gebruik door eene ſtellige verordening wierd geboden. Hier door zou en de gelegenheid worden opengelaten om van den arbeid van bekwame mannen; en derzelver dagelijks uitkomende School- of Kinderſchriften gebruik te maken, en nogthans zou de geheele aanleg en omvang van het Schoolonderwijs genoegzaam bepaald en omſchreven zijn. Op vele Latijnſche Scholen heeft een dergelijke inrichting plaats, en indien dezelve niet overal met de beste uitwerking is bekroond, het is alleen, om dat men in de keus der Onderwijsboeken, niet altijd met verſtand en naauwkeurigheid is te werk gegaan.

Het aantal nu der Boeken, welker gebruik door het gezach der wet zou geboden worden, behoeft niet groot te zijn: één Boekje voor de kennis der letteren en eenvoudigſte klanken; één om die tot lettergrepen en woorden te leeren ſamenvoegen; één behelzende een genoegzaam aantal gemakkelijke en aangename leesoeffeningen; één voor de kennis der Nederduitſche taal; één voor die der voornaamſte Vaderlandſche Geſchiedenisſen; één bevattende de pligten der kinderen, en die van den mensch in alle zijne betrekkingen; en eindelijk één Rekenboek. Alle deze ſtukjens moeten duidelijk, op een aangenamen kinderlijken trant, doch zonder

laag-

laagheid of beuzelachtigheid, gefchreven worden; zij moeten deels gefchikt zijn, om in het geheugen te worden ingeprent; onpartijdigheid moet daar in doorftralen, en geenzins de zucht, om uit de kinderen Staatkundige profelijten te vormen, 't welk alleen gefchikt zou zijn, om onverwinnelijken tegenftand tegen dezelve te doen geboren worden, en de beginfels onzer regeringsform in verdenking te brengen. Eindelijk zou het Uitvoerend Bewind behooren geauthorifeerd te worden, tot het doen vervaardigen en invoeren van zoodanige leerboeken, als hier omfchreven zijn, en om die voor den minst mogelijken prijs verkrijgbaar te maken. Op deze wijs zal er nog ruimte genoeg overblijven, om gebruik te maken van den arbeid van verftandige Kindervrienden, die gemeenzame lesfen en nuttige kundigheden, die Fabelen, Vertellingen, Voorfchriften en aangename Gedichtjes, in bevattelijke Schoolboeken, ten dienfte der jeugd, hebben verzameld; daar men toch volgens eene verbeterde leermethode, in een tijd van twee jaren, met de kinderen een veel grooter vak kan doorloopen, dan volgens de oude manier in het dubbeld van denzelfden tijd. En aldus zou eindelijk ook op de meest geregelde wijs voldaan worden aan de meening van het Vertegenwoordigend Ligchaam, uitgedrukt in het 4e. en 5e. Artikel mijner Inftructie, waar bij de noodzakelijkheid erkend wordt, om de thans meestal in gebruik zijnde Schoolboeken, door andere meer gefchikte,

te, in den grootst mogelijken omvang, te doen vervangen.

Een *zevende point*, waaromtrent ik mij verpligt oordeele mijne gedachten opentelegen, betreft *de verbetering van het openbaar Onderwijs van de zijde der Schoolmeesters*, òf de middelen, die door het Bestuur behooren aangewend te worden, ten einde te zorgen, dat het onderwijs der jeugd voortaan aan kundiger, bekwamer en geschikter voorwerpen worde toevertrouwd. Deze belangrijke stof, die insgelijks wel eene afzonderlijke behandeling vordert, zal ik even daarom hier slechts in hare voornaamste bijzonderheden kortelijk aanroeren.

Het zal nodeloos zijn, de regtmatige klagten te herhalen, die allerwege over de onbekwaamheid der openbare Schoolmeesters, en de slordigheid, waarmeê men in derzelver aanstelling te werk ging, worden opgeheven. Zoo veel is zeker, dat ons land met dergelijke onkundige Onderwijzers is opgevuld, en daar het hard zou zijn, die allen van hunne posten te ontzetten, en onmogelijk hen door bekwame mannen te remplacéren, dat de eerste zorg van het Gouvernement zich daarheenen moet uitstrekken, om deze, als nog min geschikte, voorwerpen in bekwaamheid te doen toenemen, en langzamerhand hen te vormen en te verbeteren, voor zoo ver zij voor vorming en verbetering vatbaar zijn. Want hoewel er buiten twijffel onder hen gevonden worden, aan wien, uit hoofde van hunne meer ge-

vor-

vorderde jaren, of gebrek aan zielsvermogens, alle arbeid vruchteloos zal besteed worden, en die daarom, op eene billijke wijze, zoo spoedig mogelijk, door andere moeten vervangen worden, zal men er echter vele vinden, die gemakkelijk op den regten weg zijn te brengen, en den arbeid, aan hun besteed, met rijke vruchten zullen beloonen. Het meerder genoegen zelfs, 't welk zij door een redelijker waarneming van hunnen post zullen smaken, zal hun tot een prikkel en aanmoediging verstrekken; gelijk ik met voorbeelden, bij mij bekend, gemakkelijk zou kunnen staven.

De middelen nu, welke tot verbetering der thans fungerende Schoolmeesters kunnen en moeten aangewend worden, zijn hoofdzakelijk de volgende:

1°. Het voorschrijven eener bepaalde leermethode en gebruik van daar naar ingerichte Schoolboeken, waar van in het voorgaande reeds gesproken is.

2°. Het uitgeven van een handboek voor Schoolmeesters, geschikt om hen met de gantsche uitgestrektheid hunner pligten, en de wijze om aan dezelve te beantwoorden, gemeenzaam te maken.

3°. Het uitgeven van andere pedagogische schriften en opstellen, enkel voor hunnen stand vervaardigd, en het verkrijgbaar maken derzelve, tot geene, of zeer geringe onkosten voor openbare Onderwijzers.

4°. Aanmoedigingen van eer en voordeel voor de zoodanige, die zich boven andere,

in eene verlichte waarneming van hunnen post hebben onderſcheiden. En

Eindelijk 5°. een werkzaam Schooltoezicht, zoo wel geſchikt om hen te regt te wijzen, en op den weg te helpen, als om hen, in geval van traagheid of kwaden wil, tot hunnen pligt te bepalen.

Door het aanwenden nu van deze middelen zullen wel niet op éénmaal of binnen zeer korten tijd, alle thans fungerende Schoolmeesters in bekwame Onderwijzers der Jeugd herſchapen worden, maar indien men dezen weg met geduld, met voorzigtigheid en ſtandvastigheid volgt, zie ik geene reden, waarom men zich daar van niet die zelfde heilrijke gevolgen zou kunnen beloven, die men daar van in andere landen heeft mogen aanſchouwen.

Na dit omtrent de thans fungérende Schoolmeesters te hebben vastgeſteld, behoort in de tweede plaats het Beſtuur door wijze inrichtingen te zorgen, dat voortaan de openvallende plaatſen, zoo veel mogelijk, aan geene andere, dan kundige mannen, worden begeven. Ik zeg zoo veel mogelijk, dewijl het inderdaad niet te verwachten is, dat zich aanſtonds voor alle vacérende plaatſen, ook voor die, waar die bezoldiging naauwlijks middelmatig is, mannen van talenten en verdienſten zullen opdoen: integendeel kan men het bijkans zeker ſtellen, dat de voorraad van perſoonen, voor het onderwijs der jeugd geſchikt, in den ganſchen omtrek van dit Gemeenebest, nog op dit oogenblik te ge-

ring

ring is, om alle telkens openvallende plaatsen te vervullen. Doch niet te min kan de waakzaamheid van een behoorlijk Schooltoezicht uitwerken: voor eerst, dat de onkunde en verwaandheid niet boven kunde en verdiensten, gelijk zoo menigwerf geschied is, de voorkeur worde gegeven. Ten tweeden, dat de volslagen onkunde en domheid zonder verschooning worde geweerd: en ten derden, dat op zoodanige plaatsen, waar uit hoofde der geringe bezolding, onaangenaamheid der ligging als andersins, geene personen van genoegzame bekwaamheid verkrijgbaar zijn, nogthans de zoodanige worden aangesteld, wier goede aanleg en neiging om zich verder te oeffenen, door hoop op bevordering aangevuurd, een gegronde hoop geven, dat zij eenmaal beter zullen beantwoorden aan de vereischtens, die hun als nog ontbreeken: wel ingerichte Examens, aftenemen van alle die naar eene Schoolmeesters-plaats staan, en proeven van vorderingen afteleggen door de zoodanigen, die op deze voorwaarden zijn aangesteld, zijn de zekerste middelen, om aan het doel eener beschaafde Maatschappij in dezen te beantwoorden.

Behalven de verbetering der thans in dienst zijnde Schoolmeesters, en de omzichtigheid in het verkiezen en aanstellen van andere, bij openvallende vacaturen, is er nog een derde zorg, die ten aanzien der verbetering van het onderwijs van de zijde der Schoolmeesters op het Bestuur rustende is: het suc-

cessivelijk aankweeken namelijk van zoodanige waarlijk geschikte Onderwijzers der jeugd, van wier vermenigvuldiging en verspreiding door alle oorden der Republiek men eenmaal die verbeteringen in de beschaving en verlichting der jeugd mag hopen, die het doel zijn der wenschen van een welingerichten en vrijën burgerstaat.

Bij het 9e. Artikel mijner Instructie wordt mij, ten dezen aanzien, de last opgelegd, om „ aan het Uitvoerend Bewind een plan „ optegeven tot oprichting van één of meer „ Kweekscholen, waar in geschikte voor„ werpen tot bekwaame Meesters worden „ opgeleid." Indien men door *Kweekscholen* verstaat zoodanige Institutcn, waar jongelingen, die slechts even de School verlaten hebben, kost en inwoning genieten, en daarenboven onder het toezicht van een opperhoofd met deszelfs adsistenten onderwezen worden in alle die kundigheden, die in den toekomenden Leeraar der jeugd vereischt worden; dan vind ik mij verpligt, mij zelven tegen dergelijke Kweekscholen te verklaren, uit hoofde van derzelver kostbaarheid en twijffelachtige nuttigheid, vooral daar men langs dezen weg bezwaarlijk de kunst van zelve te onderwijzen aan de kweekelingen zal bijbrengen, en de levenswijs in Kweekscholen of Seminaria doorgaans de moeder is van stijfheid, verwaandheid, heerschzucht en onbevallige zeden.

Doch ik verbeelde mij een goed Instituut, tot aankweeking en successive vermenigvul-

diging.

diging van bekwame Schoolmeesters bijkans op deze wijs. In eene niet groote, gezonde Stad van ons Vaderland, waar huisvesting en levensmiddelen op een lagen of middelmatigen prijs ſtaan, worden vier kundige mannen aangeſteld, onder den titul van *Nationale Leeraars*, op een jaarlijksch tractement van *f* 1500. ieder: welke verpligt zijn daar voor op een gemeenzamen en populairen, doch tevens ſoliden trant, achtervolgens eene inſtructie aan hun voor te ſchrijven, lesſen te geven.

De *eerſte* in de Nederduitſche Spraak, in haar geheelen omvang, en voorts in de Onderwijs-kunde. de kennis van de deugden, gebreken en vermogens der Kinderen, den ſtaat en verbetering van het Schoolwezen, de vereischten van een goed Onderwijzer der Jeugd, de hoedanigheden, welke hij zich voornamelijk eigen maken, de gebreken waar voor hij zich wachten moet, enz

De *tweede* in de Aardrijkskunde, de Wis- en Rekenkunde, zoo wel practicaal als theoretisch.

De *derde* in de Natuurkunde en Natuurlijke Hiſtorie, voor zoo veel de voornaamſte natuurverſchijnſels in derzelver oorzaak en gevolgen betreft; voorts in de Huishoud- en Landbouwkunde.

De *vierde* eindelijk in de Vaderlandſche en andere Geſchiedenisſen, en daar en boven in de Zedekunde en kennis van het menſchelijk hart.

Tot dit Onderwijs, ter vorming van Schoolonderwijzers, heeft een iegelijk toegang; die ſlechts verklaart het voornemen te hebben, om de Vaderlandſche Jeugd op openbare of bijzondere Scholen te leeren: het wordt gratis gegeven in eene openbare daar toe geſchikte plaats.

Aan een aantal van vijftien Jongelingen, wordt een jaarlijkſche toelage gegeven van *f* 400. waar voor dezelve zich van huisvesting, kost en kleeding moeten voorzien, en voorts verpligt zijn het onderwijs der Nationale Leeraren bij te wonen, en zich te onderwerpen aan derzelver toezicht op hun zeden, gedrag en ſtudiën, en onder verband van geduurende tien achtereenvolgende jaren als onderwijzers op een of meer *openbare* Scholen te fungeren.

Deze Jongelingen moeten ten minſten den ouderdom van 17 jaaren bereikt hebben, en geduurende twee jaren als Ondermeesters op een openbaar of bijzonder School werkzaam zijn geweest, immers eenen gequalificeerden Meester in het geven van Schoolonderwijs aan de Jeugd, behulpzaam zijn geweest; zij genieten de toelage van *f* 400 niet langer dan twee achtereenvolgende jaren. Alleen bekwaamheid, verkregen kunde, betoonde ijver en lust in het Schoolonderwijs, kunnen hier op dezelve aanſpraak geven, en uit alle de voorwerpen, die bij het oppertoezicht over de Scholen, als de beste en geſchiktſte jonge lieden bekend ſtaan, worden

die

die genen verkoren, wier vlijt, wier talenten en zeden het meest belooning en aanmoediging verdienen.

De onkosten van dit Instituut, ten bedrage van *ƒ* 12,000 jaarlijks, worden uit de kas van het Schoolfonds, waar van hier boven is gesproken, goed gemaakt.

Op deze wijs zou men voor een bepaalde en berekenbare som, elke twee jaren een getal van vijftien, meer dan gewoonlijk bekwame Onderwijzers voor de openbare Scholen gevormd zien; hun zeden en omgang zouden beschaafd zijn; zij zouden geen vreemdelingen wezen in de praktijk der onderwijskunde, zij zouden geleerd hebben zonder verwaandheid zich zelven te schatten, en aan den stand der Schoolmeesters die achting bijbrengen, die tot verbetering van het onderwijs zoo volstrekt onontbeerlijk is. Terwijl het te denken is, dat behalven de vijftien bevoorregtte Jongelingen, ook nog een aantal andere, het zij op hunne eigen kosten, het zij op die van meervermogende begunstigers, zich aan dit Instituut van de noodige kundigheden zouden voorzien, om het Vaderlandsch Schoolwezen eenmaal tot luister te verstrekken. Indien zoodanig een kweekschool tot vorming van bekwame Meesters, door het Vertegenwoordigend Ligchaam bij mijne Instructie bedoeld is, dan is de nuttigheid daar van in geen twijffel te trekken, terwijl het tevens zeker is, dat men aan één dergelijk Instituut genoeg heeft; doch van alle andere Kweekscholen, die met den

den omflag van huisfelijke inrichtingen gepaard gaan, zal de nuttigheid niet beantwoorden aan de grootte der daar toe vereischt wordende kosten, en men zal van den goeden wil en bekwaamheid van den Oppertoeziener ten éénemaal afhangen; om van vele andere genoeg bekende nadeelen, uit eene famenwoning van jonge lieden in dezen ouderdom oorfpronkelijk, thans niet te gewagen.

Algemeen bekend is de zwarigheid, die, gelijk zij tegen alle Kweekfcholen van Meesters, zoo ook bijzonderlijk tegen dergelijk Inftituut kan ingebragt worden, hoedanig ik hier heb voorgedragen, dat namelijk de Kweekelingen langs dien weg al te geleerd, of althans met het gevoelen van hunne eigen geleerdheid en kennis te zeer doordrongen worden, om naderhand als eenvoudige Land-Schoolmeesters of Onderwijzers van de Kinderen der behoeftigen, hunnen post met lust en ijver waar te nemen.

Dan hier tegen kan men veilig aanmerken, dat het geheele onderwijs aan het Inftituut zoodanig moet ingericht zijn, dat de Leerlingen geduurig tot hunne toekomende beftemming terug gebragt, en bij dezelve bepaald worden; dat zij het denkbeeld van het lot, dat op hen wacht, nimmer uit het oog verliezen. Men moet zich hier bij geene levenswijs aan den eenen, en geen collegiehouden aan den anderen kant verbeelden, hoedanig bij en voor de ftudérende jeugd aan onze Vaderlandfche Academien plaats heeft,

heeft, maar geheel andere inrichtingen en wijzigingen, die in een eigenlijk en uitgewerkt plan voor zoodanig een Inſtituut zouden moeten, en gemakkelijk zouden kunnen gedetailleerd worden. En ziet men daar en boven niet jonge lieden, die tot den Predikdienst worden opgeleid, op éénmaal van het vrije Academieleven, tot een geheel tegenovergeſtelden ſtand en levenswijs, meenigmaal in het akeligst landverblijf, met een ſober en bekrompen inkomen overgaan, zonder dat de aart of inrichting hunner vorige ſtudien hun hier in hinderlijk is. Men moet wezenlijke zwarigheden onderſcheiden van de tegenwerpingen der bedilzucht of ſchroomvalligheid; en indien men eindelijk zich niet te onrecht beklaagt, dat menigmaal zelfs bekwame en geoeffende School-onderwijzers, bij gebrek van beſchaafde ſamenleving en kennis der weereld, in hun voorkomen en manieren onbehaaglijk en gedwongen zijn, zal men dan ook niet eenigen prijs ſtellen op middelen, tot verhelping van dit ongemak geſchikt?

Doch behalven zoodanig een Inſtituut ter vorming van bekwame Schoolleeraars, zou men ook nog andere min kostbare maatregelen kunnen bij de hand nemen, om dezelve aantekweeken en hun getal te vermenigvuldigen. Hiertoe breng ik aanmoedigingen van eer en voordeel aan Schoolmeesters, die onder hun opzicht, en door hun onderwijs jongelingen hadden bekwaam gemaakt, om zelve met lof onderwijzers te worden,

en in de voornaamste vakken daar toe betrekkelijk uit te munten. Aan jonge lieden, die twee of meer jaren als Ondermeesters op een openbaar, of welingericht bijzonder School hadden gefungeerd, moest bij openvallende plaatsen standvastig de voorkeur worden gegeven boven andere, aan wien de Onderwijskunst nog vreemd en nieuw was. Indien deze jonge Lieden buitengewone proeven van bekwaamheid bij hun Examen aan den dag leiden, behoorde uit de schoolkas aan hun eene matige praemie, b. v. van *f* 50. te worden toegelegd, om hen in de onkosten eener te aanvaarden huishouding te gemoet te komen, en daar en boven hun naam in een daartoe geschikt openbaar geschrift met lof bekend gemaakt te worden. Dit laatste zou ook moeten geschieden omtrent Meesters, die diergelijke jonge lieden hadden gevormd, en hun daar en boven een premie geschonken, bestaande of in eene medaille, of in een boekgeschenk, of in gereed geld, ter waarde van *f* 75. naar hunne vrijwillige keuze.

Hier bij, oordeele ik, dat eindelijk nog één maatregel zou kunnen en moeten gevoegd worden, waar van ik mij een goede uitslag durve voorspellen. Gelijk men namelijk in de meeste Steden van eenige aanmerkelijke bevolking, personen vindt, die met een eervollen titel bekleed, en voor eene zeer matige bezolding, openbaar en bijzonder onderwijs geven in de Ontleed- Heel- en Verloskunde, en de leerlingen in deze weten-

afschappen tot verkrijging der vereischte andigheden behulpzaam zijn, zoo zou men ok in dezelfde Steden, en waarschijnlijk ok nog in andere van minder uitgestrekt-heid, personen kunnen vinden en aanstellen, die voor een vereerenden titel, en geringe vergoeding voor hun tijdverlies, of ook wel zonder eenige belooning, hunnen arbeid zouden willen besteden, om de Jongelingen, welke in die Steden en omleggende Dorpen, zich voor den post van Onderwijzers der Jeugd wenschten bekwaam te maken, het noodig onderricht, in openbare lessen, te geven nopens de vereischten van een goeden Schoolleeraar, in alle of de voornaamste kundigheden, die tot de waarneming van dat gewigtig ampt behooren. Ik houde mij verzekerd, dat er kundige vrienden der Menschheid en des Vaderlands genoeg zullen gevonden worden, die deze taak geerne op zich zullen nemen, en dat, indien men de uuren der lessen voorbedachtelijk daar naar inricht, ook vele reeds fungerende Schoolleeraars zelve van die gelegenheid, om zich bekwamer te maken, even zeer zullen gebruik maken, als men de bekwaamste Heel- en Verloskundigen gebruik ziet maken van het openbaar onderwijs, 't welk in deze kunsten wordt gegeven. Dit middel behoort derhalven zoo spoedig mogelijk in 't werk gesteld, en een eenvoudig ontwerp vervaardigd te worden, ten einde de behoorlijke eenparigheid in dit openbaar onderricht in te voeren; en alzoo zal men, tot niet zeer aan-

merkelijke koſten, een bron van beſchaving en verbetering voor het Schoolonderwijs geopend zien, terwijl tevens de algemeene belangneming in den ſtaat van het Schoolwezen, in geen geringe mate zal opgewakkerd en vermeerderd worden.

Een *achtſte point*, en buiten twijffel één der aangelegenſte van alle, die ik ter overweging heb vóór te ſtellen, betreft het oprichten en in werking brengen van *een algemeen toezicht over de Scholen*, 't welk, uitgebreid over de gantſche Republiek, voor de nakoming der vastgeſtelde wetten en verordeningen zorge draagt, kennis neemt van alle belangrijke bijzonderheden tot den ſtaat van het Schoolwezen behoorende, de vereischte hulp en raad overal toedeelt, en door welks medewerking alleen de *Agent der Nationale Opvoeding* in ſtaat is, om aan den wil en de verwachting der Natie te beantwoorden, en van zijnen hoogstmoeijelijken arbeid eenige gewenschte vruchten te doen plukken. Het Vertegenwoordigend Ligchaam zelf heeft de noodzakelijkheid daar van gevoeld, en ſpreekt daarom in het 8e. Artikel mijner Inſtructie, van de *inrichting en aanſtelling van Departementale en Plaatſelijke Schoolbeſtuuren, welke zorgen moeten, dat de geärresteerde bepalingen behoorlijk worden uitgevoerd.* Hier omtrent gelast het Vertegenwoordigend Ligchaam mij *ten ſpoedigſten aan het Uitvoerend Bewind een plan op te geven*, en, overtuigd van het belang der zaak, heb ik ook van het oogenblik af, dat ik de-

zen

[redacted]

zen post aanvaardde, mij met dit onderwerp bezig gehouden, meer dan één ontwerp geschetst, veranderd, verworpen, en een ander daar voor in plaats gesteld, doch telkens, wanneer ik mij zelven afvroeg, of in mijn plan een genoegzame waarborg gevonden wierd voor deszelfs beantwoording aan het oorspronkelijk oogmerk, mij zelven een troosteloos antwoord moeten geven. Kundige Mannen, met wie ik bij alle gelegenheden gesprekken en correspondentien over deze materie heb gehouden, scheenen mij toe daar over geen meer opgehelderde denkbeelden te hebben, dan ik bij mij zelve bespeurde; en van nabij wetende, hoe ligt dergelijke Collegien, als door het Vertegenwoordigend Ligchaam bedoeld schijnen, bij het ontstaan van onvoorziene hindernissen, bij het ontmoeten van ondank en kwaden wil, of bij den omslag van verdrietige kleinigheden, den moed laten zakken, of in werkeloosheid neerzinken, in welk geval de verbetering van het Schoolwezen, door mislukking der daar toe aangewende middelen, merkelijk zou zijn achteruit gesteld, besloot ik, dat, hoe eenvoudig eene zaak het ook schijne te wezen, een plan voor Departementale en Plaatselijke Schoolbestuuren in te dienen, dezelve echter, van nabij en in hare gevolgen beschouwd, moeijelijk en hagchelijk was, en eene ten uiterste omzigtige behandeling vorderde. De voorname zwarigheid is hier in gelegen, dat men geheele collegien, uit een meerder tal van persoonen be-

ſtaande, niet wel brengen kan onder eene ſtrikte verantwoordelijkheid voor de geheele nakoming van hunnen last, noch, eigenlijk gezegd, hen aanſprakelijk maken voor verzuim of nalatigheid, noch ook van hen vergen of verwachten alle zoodanige diensten, welke met onaangenaamheid en moeite verbonden, maar dikwerf even daarom van de grootſte noodzakelijkheid zijn, ten ware men alle deze collegien, op eene voor den Lande zeer oneureuſen voet, wilde bezoldigen, 't geen nimmer de intentie van het Vertegenwoordigend Ligchaam kan geweest zijn. Ik ontken niet, dat men hier en daar verlichte en menschlievende ijveraars voor de belangen der jeugd zou aantreffen, die zich grooten arbeid zonder belooning zouden getroosten, maar mag men zich vleijen die over al te zullen vinden, en dat hun ijver, zegepralende over alle hindernisſen, op den duur met dezelfde belangloosheid en kracht zal aanhouden? Hoe zeer ik het karakter onzer Natie geenſins van de ongunstigſte zijde beſchouwe, kan ik echter deze groote dingen mij niet vóórſtellen, en alware ik tot deze vleijende gedachten uit mijnen aart genegen, mijne ondervinding, geduurende één jaar, dat ik dit Agentſchap waarneme, zou dezelve niet bevestigen. Wanneer intusſchen het toezicht over de Scholen, over het onderwijs dat in dezelve gegeven wordt, de daar in heerſchende gebreken of verbeteringen, het pligtverzuim, den ijver of vorderingen der Meesters, en verder belangrijke bijzonder-

he-

heden, niet met naauwkeurige oplettendheid wordt uitgeoeffend, wanneer dit niet overal geschiedt, met dezelfde verstandige gestrengheid, onafgebroken vlijt en op een eenparigen voet, dan zal men welhaast, ook na een goed begin, den lust zien verflauwen, den invloed der kwade voorbeelden zien werken, de natuurlijke neiging tot gemak zien boven drijven, en het zal den *Agent der Nationale Opvoeding*, die toch ten laatsten voor de werkzaamheden der aan hem onderschikte personen of collegien aansprakelijk wordt, steeds haperen aan de noodige inlichtingen, informatien en middelen van executie, terwijl het hem, bij alle mogelijke getrouwheid en energie, nimmer gelukken zal eene hervorming tot stand te brengen, welke anders niet alleen uitvoerlijk is, maar slechts ernstig en standvastig behoefd gewild te worden, om aanwezen en bestendigheid te erlangen.

In plaats derhalven van de onvolkomen, twijffelachtige verantwoordelijkheid, en den tragen werkings-geest van onbezoldigde collegien, behoort het onmiddelijk toezicht over de Scholen aan bijzondere persoonen te worden aanbevolen, onbesproken mannen van kunde en activiteit, aansprakelijk voor de getrouwe nakoming van hunnen last en instructie, in staat om alles zelve nategaan en uit eigen oogen te zien, en voor de waarneming van dezen hunnen post niet op zoodanigen voet bezoldigd, als of zij zich daarmede alleen behoorden en behoefden bezig te hou-

 den,

den, maar als menschen, wier overige bezigheden hun toelaten, om tegen een billijke en matige vergoeding van tijdverlies, onkosten en menigvuldige moeite, aan de inspraak van hun hart, aan hunnen ijver, ter bevordering van het algemeen welzijn, en aan hunne neiging om de belangen der jeugd te bevorderen, vlijt en zorgen, en dat gedeelte hunnes levens op te offeren, 't welk anderen aan hunne uitspanningen ten beste geven Deze zijn het, welke alleen kunnen en zullen zorgen, *dat de geärresteerde bepalingen behoorlijk worden uitgevoerd*, en dat 'er een trapswijze, steeds voortgaande en toenemende verbetering in het Schoolwezen tot stand kome, terwijl alle andere maatregelen het voorgestelde doel naauwlijks ten halve kunnen bereiken, en zelfs de beste plans van reforme op losse schroeven zullen stellen.

Een Departementaal Schoolbestuur, ingericht, gelijk het, naar mijn oordeel, behoorde te zijn, zou moeten bestaan naar de verschillende locale gesteldheid der Departementen, uit een ongelijk getal van niet minder dan drie, en niet meer dan vijf persoonen, welke met elkander, in elk der respective Departementen, *het algemeen toezicht over den staat van het Schoolwezen* in hetzelve, zouden uitoeffenen. Deze persoonen, zoo veel mogelijk in verschillende districten van hetzelfde Departement woonachtig, moeten, na hunne benoeming, dit Departement in zoo vele gelijke *School-Districten*,

ten, als zij zelve leden van het algemeen toezicht uitmaken, en dus in drie vier of vijf dergelijke Districten verdeelen; onder approbatie echter, en in geval van discrepance, onder beslissing van het Uitvoerend Bewind, of van den *Agent der Nationale Opvoeding*. Elk dezer Leden, heeft in het District, 't welk hem is ten deel gevallen, het bijzonder toezicht over alle openbare Scholen binnen hetzelve voor zijne bijzondere verantwoording. Hij is verpligt voor de nakoming der geärresteerde Schoolwetten te waken, alle verbeteringen in de Scholen trapswijze in te voeren, dezelve ten minsten viermaal des jaars in persoon te bezoeken, ten einde zich van den staat derzelve te verzekeren, alle belangrijke bijzonderheden aan te teekenen, den Schoolleeraaren tot raad en hulp te wezen, en alle andere diensten te bewijzen, welke in deze zijne betrekking van hem kunnen gevorderd worden, alles volgens bepaalden last en instructie, aan hem deswegens ter hand te stellen. Elk dezer persoonen heeft den titel van *School-Opziener*, en geniet in deze qualiteit, bij wijze van dedommagement voor arbeid, tijdverlies en reiskosten, een som van *f* 600. in het jaar, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalven alleen de porten der brieven, bij hen in hunne qualiteit ontvangen, waar van zij een gespecificeerde declaratie geregtigd zijn elke drie maanden in te leveren. De *School-Opzieners* binnen elk Departement, komen jaarlijks viermalen bij el-

kander, om derzelver gemaakte ſchikkingen en gedane waarnemingen elkander mede te deelen, onderling te raadplegen over het belang der Scholen, de examina te houden der openbare Schoolmeesters, welke in den tusſchentijd zijn verkoren, en van al het merkwaardige nopens den ſtaat der Scholen, 't welk in het afgelopen vierendeel jaars is voorgevallen, aan het *Agentſchap der Nationale Opvoeding* een behoorlijk verſlag te doen, ten einde hetzelve in een daar toe geſchikt tijdſchrift weereldkundig te maken, en voorts zoodanige verdere ſchikkingen te beramen, als uit hoofde der bekomen informatien en gedane voorſlagen bij hem nuttig of noodzakelijk geoordeeld worden. De *School-Opzieners*, aldus vergaderd zijnde, maken met malkander uit het *Departementaal Schoolbeſtuur*, en de buitengewone onkosten van derzelver drie maandelijkſche bijeenkomsten worden hun, ten deele uit de Examen Gelden, die zij genieten, goed gedaan, en voor het ontbrekend gedeelte door de *School-Opzieners* zelve, uit hun vast jaarlijksch dedommagement gedragen. Eindelijk elk der acht Departementale Schoolbeſtuuren zendt jaarlijks een zijner leden naar de-ze Reſidentie, om met den *Agent der Nationale Opvoeding* te raadplegen, en te overleggen alle zoodanige pointen, welke door denzelven te voren zijn opgegeven, of 't geen zij zelve in last mogten hebben met betrekking tot het Onderwijs der Jeugd en belang der Scholen, in deszelfs geheelen omvang.

lang. Deze bijeenkomst duurt nimmer langer dan eene week, en de daar toe afgezonden *School-Opzieners*, genieten geduurende dien tijd een defroijement van *f* 7. daags, mitsgaders dertig ſtuivers reiskosten voor ieder uur afſtands.

Zoodanig een werkzaam en perſoneel toezicht over de Scholen, zou, volgens eene gematigde berekening, eene jaarlijkſche uitgave van omtrent *f* 20.000. involvéren, welke zouden moeten gevonden worden uit de *School-casſe*, het zij derzelver gewone inkomsten, op den voet als hier boven is gemeld, daar aan toereikende waren, gelijk mij niet onwaarſchijnlijk voorkomt; het zij dezelve ten dien einde met eenige toelage uit de Nationale Schatkist zou moeten gefubſidieerd worden. Deze ſom nu, hoe zeer op zich zelven beſchouwd, aanmerkelijk genoeg, is echter, wanneer men ziet op de groote nuttigheid, door dezelve te weeg te brengen, inderdaad gering, en kan onder de noodzakelijkſte en heilzaamſte uitgaven gerangſchikt worden; terwijl ik hier nog zou kunnen bijvoegen, dat ook geheel onbezoldigde Departementale Schoolbeſtuuren, uit hoofde van reiskosten, verteringen buiten de plaats hunner woning, ſchrijfloonen en andere onvermijdelijke uitgaven, altijd pecunieele opofferingen, ten minsten ter helft van het geen thans door mij geëischt wordt, zouden na zich ſlepen, ten ware men verkoos alle de leden uit een en dezelfde Stad of Plaats te benoemen, geenerlei plaats-

veranderingen, schoolbezoeken en dergelijke diensten van hun te vorderen, en in 't generaal hun geene bezigheden op te leggen, die eenig aanmerkelijk tijdverlies of moeite kosten: ja! indien het mijn oogmerk geweest ware eene ijdele vertooning te maken, zoude ik hebben kunnen voorstellen, dat de School Opzieners, gelijk zij straks door mij omschreven zijn, geenerlei tractement zouden genieten, maar alleen de faculteit hebben, om bij schoolbezoeken en onderlinge bijeenkomsten, reiskosten, daggelden en vacatien, als mede den loon van één of meer Schrijvers te declaréren; doch ik ben overtuigd, dat als dan de onkosten op het allerminst gerekend, even hoog zouden geloopen zijn, terwijl men daar en boven van menschen, op zulk een voet aangesteld, nimmer vergen of verwachten kan, dat zij met genoegzamen ijver of geestdrift hunnen post zullen waarnemen, noch hen brengen onder een volkomen verantwoordelijkheid.

Ik twijffel derhalven geensins, of het Vertegenwoordigend Ligchaam zal dezen voorslag omtrent *de inrichting en aanstelling van Departementale Schoolbestuuren*, wel willen agreëren, en ik neem de vrijheid hier bij aan te merken, dat het van de uiterste noodzakelijkheid is, dat deze Schoolbestuuren ten spoedigsten in werking worden gebragt, dewijl niet eerder, dan na de aanstelling van gequalificeerde School-Opzieners door de geheele Republiek, de zaken van het Schoolwe-

wezen behoorlijk bij de hand genomen en aan den gang kunnen gebragt worden. Ik wensch derhalven, en verlang, met allen ernst en aandrang, dien de aangelegenheid der zaak vordert, dat het Uitvoerend Bewind ten ſpoedigſten worde geauthoriſeerd, om op den voet als in dezen breeder is vermeld, Departementale Schoolbeſtuuren over de ganſche Republiek aan te ſtellen, en de tractementen der respective School - Opzieners, waar uit dezelve Beſtuuren moeten zijn ſamengeſteld, proviſioneel en tot zoo lang er *eene Schoolkas* zal zijn opgericht, bij wijze van voorſchot, uit de Nationale Schatkist te doen betalen.

Het toezicht der Departementale School-Opzieners, moet uit deszelfs aart, zich voornamelijk uitſtrekken over de openbare Scholen, dat is, de zoodanige, waar van de Onderwijzers, geheel of gedeeltelijk, uit eene publieke kas, of door gemeentelijke toelagen worden bezoldigd, of wel voorregten genieten, die met eene bezoldiging gelijk ſtaan; terwijl zoo wel om hen niet met bezigheden te overladen, als ter voorkoming van verwarringen in hun beſtuur, de bijzondere Scholen niet dan op eene indirecte wijs, onder hunne zorg en waakzaamheid kunnen begrepen worden. Doch ten einde deze het noodig toezicht niet zouden misſen, zal het dienstig zijn, dat in alle Gemeentens, waar dergelijke bijzondere Scholen zijn opgericht, een *Plaatſelijk Schoolbeſtuur* wor-

de aangesteld, waar van ik de grondtrekken hier wederom kortelijk zal schetsen.

Een Plaatselijk Schoolbestuur, bestaat uit niet minder dan drie Leden, en voorts uit zoo veel grooter getal, als men naar den toestand der onderscheiden Gemeentens, en den voorraad van kundige personen, dienstig zal oordeelen.

De Leden van hetzelve worden gekozen door het Plaatselijk Gemeentebestuur, het welk van derzelver aanstelling, en alle veranderingen in dit Collegie voorvallende, onverwijld kennis geeft aan den *Agent der Nationale Opvoeding*.

Het Plaatselijk Schoolbestuur draagt vooral zorg, dat binnen de Gemeente geene bijzondere Scholen worden opgericht, dan op bekomen admissie van het Gemeentebestuur, en na voldaan te hebben aan de voorwaarde daartoe vereischt.

Het is gequalificeerd tot het afnemen, of ten overstaan van hetzelve, door kundige Leden doen afnemen der Examens van bijzondere School-Onderwijzers, of Onderwijzeressen, welke admissie begéren, en welke in die vakken, waar in zij onderwijs wenschen te geven, nog niet zijn geëxamineerd en goedgekeurd bij eenig Departementaal Schoolbestuur.

Hetzelve beraamt de beste wijze, om het onderwijs op de bijzondere Scholen, zo die reeds gevestigd zijn, als nog staan opgericht te worden, door geschikte middelen van over-

overtuiging en aanmoediging te verbeteren; de misbruiken uit onkunde of vooroordeel gesproten, tegen te gaan, en schadelijke of verboden Schoolboeken, des noods, door tusschenkomst van het Burgerlijk Gezach, uit deze Scholen te wéren; ten welken einde aan hun steeds de toegang tot dezelve zal vrijstaan, zonder daarin eenigsins te mogen worden belemmerd.

Elk Plaatselijk Schoolbestuur zendt tweemaal des jaars een beknopt verslag van den staat van het bijzonder Schoolwezen, onder deszelfs ressort, aan den Departementalen School-Opziener van het Distrikt, waar onder het behoort, ten einde door dezen bij het *Agentschap der Nationale Opvoeding* te worden ingediend.

Tusschen de Departementale en Plaatselijke Schoolbestuuren, zal steeds de beste verstandhouding heerschen, zullende de eersten de laatsten met alle verzochte inlichtingen, goeden raad en gemeenschappelijk overleg gereedelijk bijstaan, en wederkeriglijk de plaatselijke Schoolbestuuren zich niet onttrekken, om over de Natiónale Scholen, binnen derzelver Gemeentens respectivelijk gevestigd, zoodanig een indirect toezicht te houden, als zij met de Departementale School-Opzieners zullen overeenkomen. Zoodanig is het denkbeeld, 't welk ik mij vorme van de beste inrichting der Plaatselijke Schoolbestuuren, van derzelver bijzondere werkings-kring, onafhankelijk van de werkzaamheden der Departementaale School-

beſtuuren, hoe zeer met dezelve overeenſtemmende, en geſchikt om een heilzamen naijver, omtrent de belangen van het Schoolonderwijs, op te wekken en levendig te houden. Een denkbeeld, 't welk misſchien van de eene of andere zijde, niet zonder ſchijn kan beſtreden worden, maar het geen, na eene rijpe overweging, mij oneindig verkieslijker is voorgekomen dan eenig ander plan, gebouwd op de ondergeſchiktheid van het één dezer Collegien aan het ander, als welke, naar mijn inzien en oordeel, over het karakter onzer Natie, geredelijk worden kon een bron van verwarring, misverſtand en trage behartiging der Schoolbelangen: terwijl het eindelijk geen betoog behoeft, dat de Plaatſelijke Schoolbeſtuuren, welker leden zich niet buiten de plaats hunner woning behoeven te begeven, noch een aanmerkelijken of veel tijdsroovenden arbeid te beſteden, ook niet behoeven bezoldigd te worden. Het locaal hunner bijeenkomsten, benevens het vereischte vuur en licht, wordt hun door het Gemeentebeſtuur verſtrekt, en voor verdere kleine onkosten, kunnen de gelden voor het afnemen der Examens te ontvangen, benevens eene geringe jaarlijkſche contributie der bijzondere Schoolonderwijzers, toereikende geoordeeld worden.

Na al het in dezen breeder verhandelde, blijft er, met betrekking tot het zoogenoemd lager Schoolwezen, alleen een laatſte point over, waar omtrent het noodig zal zijn de

aan-

aandacht van het Vertegenwoordigend Ligchaam nader te bepalen; *de aanstelling namelijk der openbare, zoo Nationale als bevoorregtte Schoolonderwijzers*; In mijne Instructie worden hier omtrent, bij Art. 10, 11. en 12. derzelve, beschikkingen voorgedragen; doch grootendeels alleen provisioneel, en voorbehoudens de veranderingen, welke nopens de bepalingen in de gemelde Artikelen vervat, uit eene nadere voordragt van het Uitvoerend Bewind deswegens zouden mogen proflueren, gelijk in substantie aan het slot van het 12. Art. wordt gezegd.

Dan, daar het geen ik ten dezen aanzien heb voortedragen, deels in den aart der zaak, en deels in het verhandelde bij de voorgaande Poincten gegrond is, en overzulks geen bijzonder betoog of adstructie behoeft, zal ik, ten einde noodelooze herhalingen te vermijden, mij omtrent dit Artikel referéren aan het geen bij het slot dezer Memorie breeder gedetailleerd zal voorkomen.

En aldus mijne voorgestelde taak afgehandeld hebbende, blijft mij niets meer overig dan het resultaat van al het beredeneerde kortelijk in diervoege samen te trekken, dat daar uit door Ul. een gepast voorstel kan geformeerd worden, om met uwe goedkeuring bekrachtigd, ter Vergadering der Eerste Kamer te worden ingediend, ten gevolge van het gestatueerde bij het 3de en volgende Artikelen der Instructie voor den *Agent der Nationale Opvoeding*, en inzonder-

derheid uit aanmerking van den wil der Bataafsche Natie, uitgedrukt bij het 60ste en 61ste Artikel der Algemeene Beginselen, waarop derzelver Staatsregeling is gebouwd, zou kunnen besluiten:

,, Dat alom door de gansche Republiek
,, *om niet* onderwijs zal worden gegeven aan
,, de kinderen van behoeftigen, welke niet
,, bedeeld worden uit de armenkas van ee-
,, nig Kerkgenootschap, en van minvermo-
,, gende, welke, schoon geen onderstand uit
,, eenige armenkas genietende, nogthans bui-
,, ten staat zijn om een ordentelijk school-
,, geld te betalen, en dat de kosten van dit
,, Nationaal Onderwijs uit de Nationale
,, Schatkist zullen gedragen en gebragt wor-
,, den onder het respect van het algemeen
,, Armbestuur; wordende mitsdien het Uit-
,, voerend Bewind geauthoriseerd, om de
,, noodige orders te stellen, dat zoo door
,, het oprichten van Nationale Scholen, en
,, nationaliseren van plaatshebbende Armen-
,, scholen, als door andere geschikte midde-
,, len, aan dit oogmerk ten spoedigsten wor-
,, de voldaan.

,, Dat op zoodanige plaatsen, waar de in-
,, komsten der Schoolmeesteren, voortsprui-
,, tende uit wekelijksche, maandelijksche of
,, andere Schoolgelden, te gering zijn om
,, aan een bekwaam voorwerp een ordente-
,, lijk bestaan te verzorgen, aan dezelve,
,, bij wijze van tractement of emolumenten,
,, eene toelage zal worden geaccordeerd,
,, naar mate van het vermogen der respec-

,, ti-

„ tive Gemeentens, uit welker kasſen, goe-
„ deren of inkomſten, profluérende uit plaat-
„ ſelijke heffingen of belastingen, deze toe-
„ lagen zoo vér mogelijk zullen moeten ge-
„ vonden worden; zullende dien ten ge-
„ volge, na expiratie van zes maanden na
„ de Publicatie dezes, ophouden alle beta-
„ lingen, welke uit 's Lands Geestelijke
„ Comptoiren, Gewestelijke of Kwartiers-
„ kasſen, toebehoord hebbende aan den
„ Vorst van Nasſau, of uit eenige 's Lands
„ Comptoiren, hoe ook genaamd, aan Dorps-
„ of andere plaatſelijke Schoolmeesters, het
„ zij in deze qualiteit, of uit hoofde van
„ kerkelijke bedieningen, plagten te geſchie-
„ den, met intrekking en vernietiging van
„ het geſtatuëerde bij de Publicatie van het
„ Uitvoerend Bewind van den 16. Novem-
„ ber 1799.

„ Dat de Gelden, welke uit de Lands
„ Comptoiren, in het voorig Art. vermeld,
„ voormaals ter bezoldiging van Schoolmees-
„ ters, Kosters en Voorzangers werden be-
„ taald, terſtond na het ophouden dier be-
„ taling zullen geſtort worden in een af-
„ zonderlijke kas, onder beheering en ad-
„ miniſtratie van het Uitvoerend Bewind,
„ mitsgaders jaarlijkſche verantwoording van
„ den ſtaat der inkomſten en uitgaven aan
„ Commisſarisſen der Nationale Rekening.
„ Welke kas den naam van Schoolfonds zal
„ dragen, en ſtrekken:

„ 1°. Tot aanmoediging en belooning van
„ verdienſtelijke School-onderwijzers

„ 2°. Tot verbetering der inkomſten van
„ zoodanige Schoolmeesters, die uit hoofde
„ van den bekrompen finantiëelen toeſtand
„ der Gemeentens, geene behoorlijke toe-
„ lage van dezelve kunnen bekomen.

„ 3°. Tot aankweeking en vorming van
„ bekwame Schoolmeesters voor het ver-
„ volg.

„ 4°. Tot vinding der onkosten van een
„ geregeld en werkzaam toezicht over den
„ ſtaat van het openbaar Schoolwezen.

„ Dat wijders, behalven de openbare,
„ zoo Nationale als Gemeentelijke School-
„ meesters, ook bijzondere Scholen zullen
„ mogen opgericht worden in alle plaatſen,
„ waar meer dan één Onderwijzer der Jeugd
„ uit de particuliere Schoolgelden zijn be-
„ ſtaan kan vinden, doch dat niemand, van
„ de eene of andere Sexe, zoodanig een
„ bijzonder School, van welk een aart of
„ benaming ook, zal mogen oprichten, ten
„ zij alvorens van het Gemeente-beſtuur
„ eene wettige admisſie te hebben beko-
„ men, welke admisſie niet zal mogen ver-
„ leend worden, dan na behoorlijke getuig-
„ ſchriften van goed burgerlijk en zedelijk
„ gedrag, ten genoegen van het Gemeente-
„ beſtuur geproduceerd, en voor een ge-
„ qualificeerd Collegie een behoorlijk exa-
„ men afgelegd te hebben, doch ook aan
„ de, in dit examen bekwaam bevonden zijn-
„ de, niet zal mogen geweigerd worden.

„ Dat op alle openbare, zoo Gemeente-
„ lijke als Nationale Scholen, eene verbe-

„ ter-

„ terde leermethode zal worden ingevoerd,
„ waar aan de Onderwijzers in gemelde
„ Scholen, op verbeurte van hunnen post,
„ zich zullen moeten onderwerpen, achter-
„ volgens een voorschrift, daar van door
„ het Uitvoerend Bewind zoo spoedig mo-
„ gelijk te producéren, en aan het oordeel
„ van het Vertegenwoordigend Ligchaam te
„ onderwerpen.

„ Dat de Onderwijzers op de openbare
„ Scholen insgelijks zullen gehouden zijn,
„ geen onderwijs te geven uit andere School-
„ boeken, dan die aan hun ten dien einde
„ zullen worden voorgeschreven of vrijge-
„ laten; wordende aan het Uitvoerend Be-
„ wind aanbevolen, om een volledig stel
„ classike Onderwijs-boeken, bevattende
„ de voorname gronden, van al het geen
„ op een wel ingericht School behoort on-
„ derwezen te worden, te doen vervaar-
„ digen, en wijders een lijst te doen op-
„ maken van zoodanige andere Schoolboe-
„ ken, als buiten en behalven de straks ge-
„ melde op de openbare Scholen zullen mo-
„ gen gebezigd worden.

„ Dat al verder, zoo ras het School-
„ fonds, hier boven gemeld, tot stand zal
„ gekomen zijn, de meest efficacieuse mid-
„ delen zullen aangewend worden, tot aan-
„ kweeking en vorming van bekwame School-
„ leeraars, zoo door het oprichten van een
„ Instituut, en het geven van openbaar en
„ bijzonder onderwijs in alle kundigheden,
„ welke tot het behoorlijk waarnemen van

,, dien gewigtigen post vereischt worden, ,, als door het uitlooven van aanmoedigingen en premien; tot welk alles zoodanig ,, een gedeelte der inkomsten van het Schoolfonds zal worden afgezonderd, als de overige noodzakelijke uitgaven, waartoe hetzelve bestemd is, slechts eenigermate dulden.

,, Dat met betrekking tot het toezicht ,, over alle openbare Scholen, hetzelve zal ,, worden toevertrouwd in ieder Departement, aan een *Departementaal Schoolbestuur*, bestaande, naar de locale gesteldheid der Departementen, waar van de ,, beoordeeling aan het Uitvoerend Bewind ,, wordt overgelaten, uit niet minder dan ,, drie, en niet meer dan vijf persoonen, ,, welke onder zich ieder Departement in ,, even zoo vele Schooldistricten zullen verdeelen, en elk in één dier districten, onder den titel van *School-opzieners*, het ,, geheel bijzonder toezicht over den staat ,, der openbare Scholen voor hunne rekening hebben, verpligt zijn voor de nakoming der gearresteerde wetten te waken, den Schoolmeesteren tot raad en ,, hulp te verstrekken, alle verbeteringen ,, traps-wijze intevoeren, viermalen in elk ,, jaar alle de openbare Scholen te bezoeken, en voorts in het gemeen het nut en ,, het belang van het Schoolwezen op alle ,, mogelijke wijzen te behartigen, alles volgens speciale Instructie, deswegens door ,, het Uitvoerend Bewind aan hun vóór te ,, schrijven.

,, Dat

„ Dat deze School-opzieners, ieder vierendeel jaars bijëenkomende, zullen uitmaken het Departementaal Schoolbestuur, in deze bijëenkomsten derzelver gemaakte schikkingen en waarnemingen elkander onderling mededeelen, raadplegen over het belang der Scholen, en over alle zaken, waar in hun advis of informatien begeerd worden, de examina houden over de in dien tusschentijd aangestelde openbare Schoolmeesters, en van al het merkwaardige nopens den staat der Scholen aan het Agentschap van Nationale Opvoeding een behoorlijk verslag mededeelen.

„ Dat ieder dezer School-opzieners als een defroijement voor reiskosten, tijdverlies, arbeid en schrijfloonen zal genieten eene som van *f* 600:— in het jaar, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalven alleen de porten der brieven, bij hen in hunne qualiteit ontvangen, waar van zij eene gespecificeerde declaratie geregtigd zullen zijn alle drie maanden inteleveren.

„ Dat wijders elk der acht *Departementale Schoolbestuuren* jaarlijks één zijner leden zal zenden naar deze residentie, om met den Agent der Nationale Opvoeding te raadplegen en te overleggen alle pointen, welke betrekking hebben tot het onderwijs der jeugd en belang der Scholen, in deszelfs geheelen omvang; welke bijëenkomst niet langer zal mogen duuren dan ééne week, en de daartoe afgezonden School-

„ opzieners, gedurende dien tijd, genieten
„ een defroijement van *f* 7: — daags, mits-
„ gaders dertig ſtuivers reiskosten voor ie-
„ der uur afſtands van de plaats hunner wo-
„ ning.

„ Dat de onkosten van dit Departemen-
„ taal School-toezicht, zullen betaald wor-
„ den uit het School-fonds, doch dat, ten
„ einde deze hoogst gewigtige zaak aan gee-
„ ne vertraging zij onderworpen, het Uit-
„ voerend Bewind wordt geauthoriſeerd,
„ om terſtond na het ontvangen van dit be-
„ ſluit, overtegaan tot het aanſtellen der
„ Departementale Schoolbeſtuuren, op den
„ voet als in dezen vermeld, en om de
„ tractementen en defroijementen der School-
„ opzieners, zoo lang het Schoolfonds nog
„ niet in wezen zal zijn, proviſioneel en
„ bij wijze van voorſchot, uit de Nationale
„ Schatkist te doen betalen.

„ Dat, met relatie tot het toezicht over
„ de bijzondere Scholen, de Gemeente-be-
„ ſtuuren, binnen welke dezelve worden
„ gevonden, ten ſpoedigſten zullen moeten
„ aanſtellen een *Plaatſelijk Schoolbeſtuur*,
„ beſtaande uit niet minder dan drie per-
„ ſoonen, van welker aanſtelling, en alle
„ veranderingen in deze Collegien voorval-
„ lende, aan den Agent der Nationale Op-
„ voeding zal moeten kennis gegeven wor-
„ den.

„ Dat deze Plaatſelijke Schoolbeſtuuren
„ inzonderheid zullen hebben zorg te dra-
„ gen, dat binnen derzelver Gemeente gee-

„ ne

„ ne bijzondere Scholen worden opgericht, „ dan op bekomen admisſie der Gemeente- „ beſtuuren, en na voldaan te hebben aan „ de voorwaarden daar toe vereischt; gelijk „ dezelve uit dien hoofde, door den Agent „ der Nationale Opvoeding, na bekomen „ kennis van derzelver aanſtelling, en van „ de perſonen, waar uit zij zijn gecompo- „ ſeerd, ſpeciaal zullen worden gequalifi- „ ceerd tot het afnemen, of ten hunnen „ overſtaan doen afnemen, der Examens van „ de bijzondere Schoolmeesters en School- „ houderesſen binnen hunne Gemeente.

„ Dat dezelve zullen verpligt zijn, om „ alle middelen van overtuiging en aanmoe- „ diging aantewenden, ter verbetering van „ het bijzonder onderwijs en wering der mis- „ bruiken, uit onkunde of vooroordeel ge- „ ſproten, en om het gebruik van ſchade- „ lijke of verboden Schoolboeken, des noods „ door tusſchenkomst van het Burgerlijk Be- „ ſtuur, krachtdadiglijk te beletten.

„ Dat dezelve tweemaal des jaars een be- „ knopt verſlag van den ſtaat van het bijzon- „ der Schoolwezen, onder derzelver toe- „ zicht ſtaande, zullen zenden aan den De- „ partementalen School - opziener van het „ Diſtrict, waar onder elk derzelven be- „ hoort, ten einde door dezen bij het Agent- „ ſchap der Nationale Opvoeding te wor- „ den ingediend; terwijl voorts de goede „ verſtandhouding, en het gemeenſchappe- „ lijk overleg tusſchen de Departementale „ en Plaatſelijke Schoolbeſtuuren, door alle

„ geschikte middelen, zal behooren aange-
„ kweekt en bevorderd te worden.

„ Dat eindelijk de aanstelling van open-
„ bare Onderwijzers op de Nationale en
„ Gemeentelijke Scholen, met ampliatie en
„ alteratie van het deswegens gestatuëerde
„ bij het 10de, 11de en 12de Artikel der In-
„ structie voor den Agent der Nationale
„ Opvoeding, voortaan zal moeten geschie-
„ den op de navolgende wijze:

„ De Nationale Onderwijzers, welke ge-
„ heel uit 's Lands Kassa worden bezoldigd,
„ zullen derzelver aanstelling ontvangen van
„ het Uitvoerend Bewind, als uitoeffenende
„ het Opper-armbestuur over de Bataafsche
„ Republiek, op voordragt van den Agent
„ der Nationale Opvoeding.

„ Deze voordragt zal geschieden uit eene
„ nominatie van drie personen, te forméren
„ door het Departementaal Schoolbestuur,
„ hetwelk, des noodig, daartoe buitenge-
„ gewoon bijëenkomt.

„ De drie genomineerde persónen zullen
„ alvórens door het Departementaal School-
„ bestuur moeten geëxamineerd zijn, en bij
„ de nominatie overlegd worden getuigschrif-
„ ten van derzelver bijzondere en relative
„ bekwaamheid: voor welk Examen door de
„ niet verkorenen niets, doch door den even-
„ tuëel aangestelden Onderwijzer betaald zal
„ worden *f* 14: — en ingeval van buiten-
„ gewone bijëenkomst *f* 21: —.

„ De Gemeentelijke Onderwijzers zullen
„ tot dien post verkozen of gedispicieerd

„ wor-

„ worden door het Plaatſelijk Gemeentebe-
„ ſtuur, met kennis en overleg van den De-
„ partementalen School-Opziener over het
„ Diſtrict, waartoe zoodanige Gemeente be-
„ hoort.

„ De verkozen of gedispicieerde Perſoon,
„ zal in de eerstvolgende bijeenkomst van
„ het Departementaal Schoolbeſtuur worden
„ geëxamineerd, en bekwaam bevonden wor-
„ dende, geapprobeerd, waar na deszelfs
„ aanſtelling, haar volle kracht zal bekomen
„ hebben; zonder dat voortaan eenige ap-
„ probatie bij het Departementaal Beſtuur
„ meer noodig wezen of plaats hebben zal.

„ Voor het ſtraks gemelde Examen zal
„ betaald worden *f* 7: — en in geval eene
„ buitengewoone bijeenkomst van het De-
„ partementaal Schoolbeſtuur wordt geëischt
„ *f* 21:—

„ Ten opzicht van Plaatſen, waar uit
„ hoofde van bekrompenheid der inkomſten
„ als anderſins, geen bekwaam onderwijzer
„ kan gevonden worden, zal eene proviſio-
„ neele of voorwaardelijke aanſtelling en ap-
„ probatie mogen geſchieden.

„ De bepalingen, vervat in het 14. Art.
„ der Inſtructie voor den Agent der Natio-
„ nale Opvoeding, betreffende de vereischte
„ getuigſchriften van goed zedelijk gedrag en
„ civisme, zullen blijven in derzelver volle
„ kracht, doch met dien verſtande:

1°. Dat een Acte van Burgerſchap voor
„ een genoegzaam bewijs van civisme zal
„ gehouden worden.

„ 2°. Dat de zoodanige, die, of om dat
„ zij den ouderdom van 20 jaren nog niet
„ bereikt hebben, of nog geen tien jaren
„ binnen deze Republiek woonachtig zijn ge-
„ weest, geene Acte van Burgerschap kun-
„ nen vertoonen, hunne aankleving aan
„ 's Lands gevestigde Regeringsform op eene
„ andere wijze, ten genoegen van het De-
„ partementaal Schoolbestuur, of van het
„ Gemeentebestuur, zullen moeten bewij-
„ zen, en daar en boven bij de aanvaarding
„ van hunnen post afleggen dezelfde verkla-
„ ring, als tot de Stembevoegdheid wordt
„ vereischt.

„ Geen openbaar School-Onderwijzer,
„ laatstelijk, zal van deszelfs post kunnen
„ ontzet worden, dan alleen wegens pligt-
„ verzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag;
„ zullende in zoodanig geval, de aanklagte
„ bij het Departementaal Schoolbestuur moe-
„ ten geschieden, en door hetzelve gebragt
„ worden ter kennis van den Agent der Na-
„ tionale Opvoeding, om na beoordeeling
„ van derzelver gegrondheid finaal te dispo-
„ néren."

Ik eindig met onderwerping van al het in dezen geävanceerde aan Ul. meer verlicht oordeel.

Heil en Eerbied!



BOEK-

BOEK-BEOORDEELINGEN.

Kort begrip der Algemeene Geschiedenis, of Inleiding tot dezelve, oorspronglijk opgesteld door HILMAR CURAS, *en op nieuw beärbeid en ten gebruike der Schoolen geschikt gemaakt, door* J. M. SCHROCK: *van wegens de Bataafsche Maatschappij:* tot Nut van 't Algemeen, *naar de vijfde uitgaave uit het Hoogduitsch vertaald.* 1ste *Stukjen.* *Te* Leyden, Deventer, *en* Utrecht, *bij* D. DU MORTIER EN ZOON, J. H. DE LANGE, *en* G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON. 1799. 8vo. bl. 88. Prijs *f* 0:5:8. 2de *Stukjen*, bij dezelfden. 1800. 8vo. bl. 195. Prijs *f* 0:10:0.

Een eenigsins nauwkeurig bericht van den inhoud van dit nuttig werkje, 't welk, om deszelfs voortreffelijkheid, ook in het *Fransch* is

overgezet, zal genoeg zijn, om deszelfs gewigt, waarde en gebruik te leren kennen, daar het geheel en al zoodanig is ingericht, dat het, zonder eenige nadere aanwijzing, in alle Scholen gebezigd kan worden.

In het *Kort Berjcht*, op naam der *Maatschappij* voor dit werkje geplaatst, worden wij onderricht, dat Hoofdbesturers van gem. *Maatschappij* met de vertaling van hetzelve bedoeld hebben, een Schoolboek over de Algemene Geschiedenis te leveren, en dus een vak aantevullen, dat tot hier toe nog onbearbeid was gebleven. Dat zij zoo wel de *Fransche* Vertaling als het *Hoogduitsch* oorspronglijke gevolgd zijn, en dat het tevens hun oogmerk is, om, voor zoo verre dit nodig zal bevonden worden, deze Algemene Geschiedenis tot den jare 1705. te vervolgen of bij te werken, en daar door aan dit werkje het meest mogelijke nut bij te zetten.

Tot het werkje zelve thands overgaande, treffen wij daadlijk aan eene uitvoerige onderrichting, nopens het gebruik van hetzelve, welke door iederen Onderwijzer, alvorens dit boek op zijne School te bezigen, ernstig beoeffend moet worden. Daar uit leren wij inzonderheid het doel kennen, dat de Schrijver zich met het Stukje, dat wij thands aankondigen, voorstelde, en de wijze, waar op men hetzelve moet bezigen. De leerwijze toch, door den Schrijver verkoren, bedoelt geheel en al, de jeugd, niet met woorden, maar met zaken, bekend te ma-

maken, en haar op de aangenaamſte en gemakkelijkſte wijze de Geſchiedenis in het geheugen te prenten.

Daar op volgt eene *inleiding tot de Geſchiedenis*, waar in, na eene duidelijke en beknopte verklaring van hare natuur, en de voortreffelijkſte aanwijzingen, hoe dezelve te beöeffenen, het verſchillend en uitgebreid nut van deze beöeffening voor alle levensſtanden uitvoerig betoogd wordt.

Na deze inleiding, treft men aan *het voorlopig denkbeeld van de Algemene Geſchiedenis*, waar in de Schrijver bepaalt, wat van dezelve voor iederen ſtand onontbeerlijk is, en de verſchillende verdelingen van dezelve, of naar de ſtof, of de tijdörde, opgeeft. Vervolgends ſtaat hij ſtil op de grenzen der Algemene Geſchiedenis, die de onderzoek-lust bepalen Na eene korte verklaring van de woorden *époque* en *periode*, en van derzelver gebruik, leert de Schrijver ons de groote tijdvakken en volken der oude en nieuwe Geſchiedenis, als in één overzigt, kennen. Onder de volken der oude waereld treft men aan de *Asſyriërs*, de *Egyptenaren*, de *Israëliten*, de *Phoeniciërs*, de *Grieken*, de *Romeinen*, de *Perſen* en *Parthen*: onder die der nieuwe, de *Romeinen*, de *Duitſchers* of *Germanen*, de *Arabieren*, de *Noormannen*, de *Slavoniërs*, de *Tarters* en de daar van afſtammende volken.

Na deze voorbereidingen volgt eene *ſchets der Algemene Waereldgeſchiedenis*, of *voorlopig begrip* van dezelve, ſtrekkende om in

een zeer kort beſtek een algemeen denkbeeld van de algehele Waereldgeſchiedenis te geven. Dit gedeelte moet men als den korten inhoud aanmerken van het geen in het tweede, en het nog uittegeven derde ſtukje uitvoeriger behandeld wordt.

De Schrijver verdeelt de *Algemene Waereldgeſchiedenis* zelve in twee hoofdäfdeelingen, de eene gaande van de ſchepping der waereld tot aan de geboorte van JESUS CHRISTUS; de andere vervat de geſchiedenis, van dat tijdperk af tot den tegenwoordigen tijd. — De eerſte hoofdäfdeeling is in zes tijdvakken verdeeld, die aldus volgen: 1ſte van ADAM tot NOACH. 2de Van NOACH tot MOZES. 3de Van MOZES tot ROMULUS, of de ſtichting van *Rome*. 4de Van ROMULUS tot CIJRUS, of de oprichting van het groot *Perſiſch* rijk. 5de Van CIJRUS tot ALEXANDER, of de uitbreiding van het *Macedonisch* rijk in drie waerelddeelen. 6de Van ALEXANDER *den groten* tot JESUS CHRISTUS. — De tweede de hoofdäfdeeling is mede in zes tijdperken vervat, (zullende waarſchijnlijk, wanneer de Vertalers aan hunne belofte voldoen, om de Geſchiedenis tot het jaar 1795. te vervolgen, hier nog wel een tijdvak dienen bijgevoegd te worden.) Volgends het ontwerp des Schrijvers bevat het 1ſte tijdvak de Geſchiedenis, van JESUS CHRISTUS af tot THEODOSIUS, of de verdeeling des *Romeinſchen* Rijks, deszelfs ondergang in het Westen, en de oprichting der nieuwe Rijken.

ken. Het 2de loopt van THEODOSIUS tot MAHOMED, of den oorsprong van het *Mahometaansch* Geloof en Rijk. Het 3de gaat van MAHOMED tot op KAREL *den grooten*, of het nieuwe Westersch Keizerrijk der *Franken*. Het 4de behelst de geschiedenis, van KAREL *den grooten* tot aan de volkomen vestiging van het Pauslijk Rijk, of den aanvang der Kruistochten. Het 5de vervolgt van daar tot aan COLUMBUS, den ontdekker der nieuwe waereld, tot LUTHER, en de herstelling der wetenschappen in *Europa*. Het 6de eindelijk behelst de gebeurtenissen, van die eeuw af tot op den tegenwoordigen tijd.

Dit *Kort Begrip der geheele Waereldgeschiedenis*, waar mede dit *Eerste Stukje* besluit, en slechts 24. bladz. beslaat, is juist geschikt om zaaklijk door de jeugd in het hoofd geprent te worden, als zijnde de grondstof der geschiedenis. De Leerwijze des Schrijvers is ten dezen aanzien de voortreffelijkste, die wij kennen, als onmerkbaar van het meest algemene tot het meest bijzondere opklimmende — eene leerwijze, waar omtrend men ook in NIEMEYERS *Grondbeginselen* de uitmuntendste voorschriften aantreft. Zij vertoont den kinderen de algemene Geschiedenis, als een wijd uitgestrekt veld, waar van zij bij het eerste gezigt alleen de grenzen kunnen ontdekken Nader bij komende, vertonen zich, spitsen van bergen, van toorens, het groen der bosschen en valeijen. Nog meer genaderd zijnde, kunnen

zij aanwijzen, hier is het gebergte, daar vertonen zich bomen, ginds ligt eene ſtad, daar weder een dorp, en dus verkrijgen zij trapswijze van het gehele landſchap een onderſcheiden en volledig denkbeeld. Zoo ook ontvangt de jeugd hier eerst juiste en heldere denkbeelden nopens de natuur en het nut der Geſchiedenis, zoo wel der bijzondere als algemene, vervolgends gepaste aanwijzingen, hoe dezelve te beoeffenen; daar na wordt de *algemene Geſchiedenis*, of *Waereldgeſchiedenis*, meer bijzonder beſchouwd, en worden de grote punten getoond, waarop het oog zich eerst moet vestigen, de volken, namelijk, der oude en nieuwe waereld. Verder wordt dit algemene meer ontwikkeld in een korten inhoud van de gehele *Waereldgeſchiedenis*, geregeld in tijdvakken verdeeld. Alle deze voorbereidingen zijn in het eerſte ſtukje begrepen, 't welk zich de kinderen derhalven niet genoeg in het geheugen kunnen prenten.

Eindelijk volgt in het tweede Stukje *de algemene Geſchiedenis der Waereld*, en bevat dit *het eerſte Hoofddeel*, of de oude geſchiedenis, van de Schepping tot op JESUS CHRISTUS. Uit het voorgaande kennen wij reeds deszelfs verdeling en inhoud; alleen moeten wij hier nog bijvoegen, dat men achter ieder tijdperk, eenige gemengde aanmerkingen over de geſchiedenis van dat tijdvak aantreft, die voor de jeugd van een onſchatbaar nut zijn. Dus vindt men, achter het eerſte, een korte aanwijzing van het nut des langeren levens van de eerſte menſchen en

en van de voordeelen des Huwelijks; achter het tweede, bedenkingen over het verschil der talen, de beschaving, de kunsten en den Godsdienst dier tijden: achter het derde, beschouwing van de gesteltenis der menschen in dien tijd, van den Godsdienst der *Israëliten*, *Egijptenaren*, *Grieken* en de wetten van LIJCURGUS: achter het vierde, gelijke beschouwingen van de wetten van SOLON, en de wetten en Godsdienst der *Romeinen*: achter het vijfde, iets over het nut van den oorlog en van deszelfs geschiedenis, den toestand der kennis en dienst van den waren God, de wetten en zeden der *Romeinen* en oude *Persen*: en achter het laatste, belangrijke aanmerkingen, over de zeden, godsdienst en regeringsvorm der *Karthagers*, den Godsdienst en de deugd der *Heidenen* in 't algemeen, den invloed der schone kunsten op de zeden, de reden van de meerdere voortreffelijkheid van de schriften der Ouden, de lotgevallen van den koophandel, en eindelijk over de oorzaken van de grootheid en het verval van den *Romeinschen* Staat.

Alle deze onderwerpen worden op zulk eene duidelijke en eenvoudige wijze behandeld, die dit werkje volkomen geschikt maakt, om op alle Scholen gebezigd te worden. Achter iedere afdeling vinden wij eenige vragen, zeer nauwkeurig slaande op het geen in dezelve verhandeld is. Dus treft men dezelven aan achter *de Inleiding tot de Geschiedenis* — achter *het voorlopig denkbeeld der al-*

algemene Geschiedenis, — en voords achter ieder tijdvak, en ook afzonderlijk, achter *de gemengde aanmerkingen* over hetzelve.

Een kleen proefje van de schrijfwijze en manier van behandeling willende geven, valt ons oog op § 5. en 6. der *gemengde Aanmerkingen* over het derde tijdvak, bl 72—74.

„ 5. *Egypte* mag met recht genoemd wor„ den de wieg en bakermat der wetten, of „ verstandige staatsregelingen; naardemaal „ verscheiden volken, inzonderheid de *Grie„ ken*, de hunnen van daar ontleend hebben. „ De Koningen van *Egypte* waren zeer ge„ streng aan hunne pligten en zekere bepaal„ de verrichtingen verbonden: zij waren ver„ pligt, om rechtvaardig te regeeren, en „ maatig te leeven. Men beminde hen ook „ veel: maar als zij gestorven waren, had „ iedereen de vrijheid, om zijne klagten over „ hen intebrengen, en men schonk hun gee„ ne eerlijke begraavenis, indien men bevond, „ dat zij flecht geregeerd hadden. Iedere „ levensstand, — ieder beroep was in *Egypte* „ erflijk; de zoon van een Priester moest „ Priester, die van een Herder moest Herder „ worden, even gelijk zijn vader; en iedereen „ was verpligt, aan het opperhoofd van het „ bestuur zijnes gewests optegeeven, wat zijn „ beroep, of kostwinning was. Elkeen, die „ iemand gewelddaadig zag aanvallen, of om „ het leven brengen, zonder zijne poogingen „ ter redding aan te wenden, wierd met den „ dood gestraft. Op de plegtige gastmaalen „ der *Egyptenaaren*, wierd dikwijls een dood

„ lig-

„ ligchaam, in de lijkkist liggende, aan de
„ gasten vertoond, om hun daar mede hunne
„ sterflijkheid te herinneren. Geloovende,
„ dat de ziel, bij den dood van het ligchaam,
„ in een ander menschlijk ligchaam, of in
„ dat van eenig dier, verhuisde, balsemden
„ zij de lijken, om ze dus voor het verderf
„ te bewaaren. Zij waren ook buitengemeen
„ bezorgd, om hunne grafsteden duurzaam en
„ prachtig optebouwen; noemende dezelven
„ hunne *eeuwige wooningen*, daar zij, inte-
„ gendeel, aan hunne huizen den naam van
„ *Herbergen* gaven, en zeer weinig moeite
„ of kosten aan dezelven besteededen.

„ 6. Daar en boven bevatte hun godsdienst
„ zeer veele bijzonderheden. Deszelfs grond-
„ slag was de dienst der zonne, der maane,
„ en der andere sterren. Daar uit ontston-
„ den hunne beide groote Godheden, OSI-
„ RIS en ISIS, de naamen van eenen hunner
„ Koningen en deszelfs Gemaalinne, die, uit
„ hoofde van derzelver goede regeering, dus
„ verheven, en in het vervolg aangezien en
„ vereërd wierden als zinnebeelden der al-
„ gemeene, weldaadige, natuur. Zij voeg-
„ den daar, van tijd tot tijd, nog veele naa-
„ men van Goden en Godinnen bij, die
„ eveneens uit de zinnebeeldige voorstelling
„ van godlijke eigenschappen, of voordbreng-
„ selen der natuur, of uitmuntende persoo-
„ nagiën hunnes lands, ontleend zijn. Zelfs
„ de *dieren* wierden door hun godsdienstig-
„ lijk vereerd; het zij van wegen derzelver
„ nuttigheid, het zij, om dat men onderstel-

 „ de,

„ de, dat de zielen van groote mannen in
„ dezelven waren overgegaan; het zij, ein-
„ delijk, om dat men dezelve beſchouwde
„ als leevende afbeeldſels der godlijke eigen-
„ ſchappen. Deeze geheele godsdienst was
„ vol verborgenheden, en zeldzaam in zij-
„ nen aart: maar naardemaal hij het voord-
„ duurend beſtaan der ziele, na den dood,
„ leerde, en met goede, wel gehoorzaamde
„ wetten verbonden was, kon hij geenen bij-
„ zonder ſchadelijken invloed hebben op de
„ zeden deezes volks."

Op deze §. treft men aan de volgende vragen, bl. 79. N°. 5. en 6.

„ 5. In welk land zijn de eerſte goede
„ wetten gegeeven? — Welk een gebruik
„ hadden de *Egyptenaars* omtrend hunne Ko-
„ ningen ingevoerd? — Welke levensregelen
„ onderhielden zij? — Hoe wierd bij dit
„ volk voor het leven der menſchen ge-
„ zorgd? — Hoe dachten de *Egyptenaaren*
„ over den ſtaat des menſchen, na den
„ dood? — Welke gebruiken namen zij met
„ opzicht daar toe in acht?

„ 6. Welke was de grondſlag van den
„ Godsdienst der *Egyptenaaren?* — Waar-
„ door wierd dezelve uitgebreid? — Waarom
„ beweezen de *Egyptenaars* ook aan de die-
„ ren Godsdienstige eere? — Waarom was
„ deeze Godsdienst zoo weinig ſchadelijk
„ voor de goede zeden?"

Uit deze eenvoudige opgave ziet ieder ligtlijk, dat dit werkje onmisbaar is voor de Schooljeugd, en ten hoogſten verdient in

alle

die Scholen ingevoerd en gebezigd te worden. Met dit alles is het zeer mogelijk, dat het juist voor alle Onderwijzers bij eene eerste lezing niet zeer duidelijk is. De stijl van hetzelve veronderstelt eene zekere bedrevenheid in het lezen van goede schrijvers. En, helaas! dit geluk mag niet iederen Onderwijzer gebeuren. Niettemin vertrouwen wij, dat eene herhaalde lezing en beoeffening genoegsaam wezen zal, om alle duisterheden voor iederen Onderwijzer wegtenemen. En wij prijzen dit allen ten sterksten aan, alvorens zij het ondernemen, om van dit werkje op de Scholen gebruik te maken. Een Onderwijzer moet zoodanig een geschrift zoo volledig verstaan, dat hij in staat is, om alles, wat zijne leerlingen onverstaanbaar mogt zijn, in eene meer gemeenzame stijl overtegieten. Anders wordt alles louter werk des geheugens, en niet des verstands.

Tot bevordering der duidelijkheid en tot gemak der leerlingen, zal ook veel toebrengen, dat de Onderwijzers bedacht zijn, om sommige afdelingen en tijdvakken zelven nader te verdeelen, en tusschen beiden te vragen, zelfs zal dit bij sommige §. afzonderlijk moeten geschieden, in stede van iedere afdeeling of tijdvak geheel tot den einde te vervolgen, dewijl het dan voor het schranderst kind zelve dikwils onmogelijk zou zijn, om het andwoord te kunnen geven. Ook moet hij zich aan de bewoordingen der vragen nimmer binden. Hij raadplege met de bijzondere vatbaarheid zijner leerlingen, en

 richte

richte daar naar zijne vragen in. De voorgestelde vragen zijn voor hem slechts een leiddraad. Eindelijk moet hij zich gedurig herinneren, dat dit werkje onder eene koninglijke regering is geschreven, en dat dus verscheiden aanprijzingen eener zoodanige regeringsvorm in ons Vaderland, met een geest van onderscheiding, moeten behandeld worden. Op sommige plaatsen treffen wij deswegens gepaste wenken van de vertalers aan; doch allen aantehalen, zou nodeloze moeite geweest zijn, en behoort aan het oordeel der Onderwijzers zelven overgelaten te worden.

Wat de vertaling betreft; over hare getrouwheid kunnen wij niet oordeelen, daar ons het oorspronglijke ter vergelijking ontbreekt. Dan de reeds bijgebragte proeve zal genoegsaam zijn, om, over het duidlijke en vloeijende van dezelve, gunstig te doen oordeelen. Alleen moeten wij hier aanmerken: dat in het eerste Stukje, van bl. 34. tot 58. het hoofd den titel voert van INLEIDING TOT DE ALGEMEENE GESCHIEDENIS: dit is een drukfout. Het opschrift dezer afdeeling is VOORLOPIG DENKBEELD VAN DE ALGEMEENE GESCHIEDENIS; gelijk dan ook de bladz. 28—33. dit opschrift hebben. Hoe gering deze misslag ook zij, dezelve strekt toch, om deze afdeling met de INLEIDING TOT DE GESCHIEDENIS te verwarren. Tot betere onderscheiding dezer twee verschillende afdelingen, ware het misschien beter geweest de eerste, *Inleiding*

tot

tot de Geschiedkunde te noemen Voords hadden wij wel gewenscht in het tweede Stukje, of boven, of aan den kant der bladz., eene aanwijzing van het tijdvak aantetreffen. Of misschien ware het nog beter een korten inhoud voor of achter aan te plaatsen. Bij de uitgave van het derde Stukjen, het welk wij hopen, dat spoedig zal volgen, vertrouwen wij ook een zaak-register te zullen aantreffen. Niets is hier overtollig, dat de duidelijkheid en het gemak in het gebruik bevordert. Eindelijk zou het deze uitgave veel gemak en nut bijzetten, indien men de moeite wilde nemen, om bij dezelve een kaartje van de Oude, en een van de Nieuwe Waereld te voegen, geschikt om bij de lezing van dit werkje gebruikt te worden. Doch, al geschiedt dit niet, uit vreeze, dat zulks dit werkje te kostbaar mogt maken, dan nog prijzen wij het alle Onderwijzers ten sterksten aan, om zich van zoodanige Kaarten bij het beoeffenen van hetzelve, te bedienen.

Nog eens herhalen wij hier onzen wensch, dat dit werkje een *algemeen Schoolboek* worde, daar de behandeling, zoo wel als de stof, het op dit voorregt billijke aanspraken geeft. „De algemene Geschiedenis is het," gelijk onze Schrijver te regt aanmerkt, „die de voetstappen eener Godde-„lijke Voorzienigheid, die alles bestuurt, „ten duidelijkste aanwijst, daar zij ons „den samenhang van alle grote gebeurenis-

 „sen

„ sen der waereld doet beschouwen. Zij
„ leert ons den mensch op de volkomenste
„ wijze kennen, daar zij hem, door alle
„ tijden heen, volgt, en het met zekerheid
„ kan bepalen, wat hij van tijd tot tijd ge-
„ worden is, en waarom hij geworden is,
„ het geen hij is. Zij houdt ons terug van
„ eene partijdige verwondering wegens ze-
„ kere tijden, volken en persoonen, en
„ doet ons daartegen wijsheid en deugd in
„ alle oorden en door alle eeuwen heen,
„ op eene gelijke wijze, vereeren."

N°. 1. *Voorloopige proeve eener Verhandelinge, om de Nederlandsche jeugd, op eene korte en gemaklijke wijze, de eerste grondbeginselen van 't leezen te leeren. Voornaamlijk door middel eener nieuwe Tijpographische machine, met groote beweegbaare drukletteren enz.* 8vo. bl. 32. Prijs *f* 0:4:0.

N°. 2. *Eerste beginselen van het leezen der Nederduitsche taal, overeenkomstig de nieuwe Tijpographische machine, met groote beweegbaare drukletteren.* 8vo. bl. 15. Prijs *f* 0:3:0.

N°. 3. *Algemeene Leesgronden of Klank-letter-kaartjens, om kinderen, overeenkomstig hunne vermogens, de enkelde en saamgestelde klanken, (zonder welke geene woorden goed geleezen worden,) op eene korte, afwisselende, aangenaame en aanmoedigende wijze te leeren.* No. 1. Plano. Prijs *f* 0:1:8.

N°. 4. *Algemeene Leesgronden, of Leeskaartjens, voor de Nederlandsche jeugd, dienende, om dezelve de consonanten*

 en

en derzelver toepasfingen op de enkelde en faamgeftelde vokaalen van N°. 1. *allengs te leeren: de confonanten, fijllaben en woorden zodanig van elkanderen gefcheiden zijnde, dat zulks zeer gemaklijk, door eerstbeginnenden, kan begreepen worden.* N°. 2. Plano. Prijs *f* 0:1:8.

N°. 5. *Gebruik van de Algemeene Leesgronden* N°. 1. *en* 2., *en 't geen daar toe betrekking heeft.* 8vo. bl. 8. Prijs *f* 0:2:0. — Door JOS. PH. DELLEBARRE, *Onderwijzer in de Hollandfche en Franfche taalen enz.* Te *Leyden* bij D. DU MORTIER EN ZOON, 1797. en 1798.

Hoe zeer de bovenftaande werkjes reeds voor een geruimen tijd zijn uitgegeven, uitwijzens het jaargetal, oordeelen wij echter het publiek geen ondienst te zullen doen, door het met dezelven eenigfins meer bekend te maken, vooral daar wij twijfelen of zij wel algemeen bekend zijn.

De leerwijze, om kinderen, zonder fpellen, te leren lezen, heeft in *Frankrijk* en *Duitschland* ijverige voorftanders en hevige beftrijders aangetroffen. Wat ons Vaderland betreft, hoe zeer zij ook daar tegenftand heeft

heeft gevonden, geloven wij echter haar weinigen opgang meer aan hare onbekendheid, dan wel aan opzetlijken tegenstand te moeten toeschrijven. Althands wij weten niet, dat iemand over dezelve geschreven heeft dan de Burger J. J. SCHNEITHER, in zijne *Nieuwe Leerwijze* enz. in 1796. uitgegeven — De aangekondigde geschriften, juist geschikt zijnde, om ons met haren aard en geschiedenis bekend te maken, zullen ons dan hier in het best ten leiddraad strekken.

No. 1. bedoelende ons van deze leerwijze eenig bericht te geven en dezelve aanteprijzen, toont eerst de gebreken der oude leerwijze. Onder dezen rekent de Schrijver de verwarring der klinkers en medeklinkers, zonder op de orde in de beweging der spraakwerktuigen te letten; met *a*, *b*, *c*, *d*, b. v., heeft men reeds één klinker en drie medeklinkers, en daar onder één lipletter, één tandletter, één tongletter: welk eene verwarring in slechts 4. letters: — de oneigen benamingen, gelijk *elle*, *emme*, *enne* enz., die de kinderen verder verwarren: — het zwijgen van de saamgestelde klinkers en medeklinkers, gelijk *oe*, *gr*: zonder welken te kennen men nimmer kan schrijven: — het moeilijke der gewone wijze van spellen, waar bij de letters hunne oude benamingen behouden; — het ééne woord *broederengenootschappen* van 7. lettergrepen, op de gewone wijze gespeld, maakt, volgends des Schrijvers berekening, 57. onderscheiden lettergrepen uit, — en de onnatuurlijke lees-

trant, die hier uit eigenaardig moet voordvloeijen — de achtereenvolgende voeging der klinkers op de medeklinkers, en zoo ook omgekeerd, als b. v. in *ab* en *ba* enz.; de Schrijver bedoelt hier mede eigenlijk de gewoonte om op deze wijze alle 5 de klinkers achter elkanderen doortelopen, en ze niet afzonderlijk te leren kennen; — het vermenigvuldigen van het getal der faamgeſtelde medeklinkers, door ook daar onder te rekenen, die in het midden en aan 't einde der woorden voorkomen — eindelijk de aaneenſchakeling van woorden van zeer veele lettergrepen, zelfs tot agt toe. Uit deze korte opgave van de gebreken der oude leerwijze, door den Schrijver aangevoerd, om daar op zijne nieuwe leerwijze te gronden, ziet men echter, dat alles toegegeven zijnde, niet *alle* gebreken het *ſpellen* betreffen, en dat zij weggenomen kunnen worden, zonder het ſpellen wegtenemen. — Hier op volgt een kort bericht nopens de eerſte voorſtanders dezer nieuwe leerwijze, zijnde voornamlijk HEINICTE in *Duitschland*, (dit zal HEINICKE moeten zijn,) en BERTHAUD in *Frankrijk*, waar bij wij echter, tot onze grote verwondering, den Burger J. J. SCHNEITHER misſen, wiens *Leerwijze* reeds een jaar vroeger is in het licht verſchenen, en, ſedert 1791., behalven op zijne eigen School, ook op de *Leidſche* Departements-School, welke eigenlijk aan die leerwijze haar oorſprong verſchuldigd is, ingevoerd. Een ſtilzwijgen, zoo veel meer te

ver-

verwonderen, daar de Burger DELLEBARRE, als stad- en ambtgenoot, hier van bezwaarlijk onkundig heeft kunnen zijn.

De leerwijze, door den Schrijver gekozen, moetende dienen om deze gebreken wegtenemen, begint hij met het onderwijs der klinkers, waar onder hij ook de *y* rekent, schoon deze laatste, volgends het meest aangenomen gevoelen, een saamgestelde klinker is voor *ii*. — Hier hadden wij intusschen verwacht niet alleen eene wegneming der gebreken, maar ook eene aanvoering van gronden, waar op deze nieuwe leerwijze moet rusten. Het eerste toch kan men doen, en echter weinig vorderen; om dat het nieuwe, in de plaats gestelde, aan meer en zwaarder gebreken onderhevig kan wezen, dan het oude verworpene. Die dus ook het laatste doet, verricht veel meer. En in de daad, men zou althands voor de keuze, om het onderwijs met de klinkers te beginnen, dezen grond kunnen aanvoeren, dat de natuur ons hier den weg wijst, die alle kinderen en geluidgevende dieren de klinkers het eerst leert uitspreken. Daar nu het schrift niet anders is, dan eene aftekening van de geluiden en derzelver wijzigingen, die wij in het spreken maken, behoort men met de klinkers, zoo samengestelden als enkelden, aantevangen. — Van dezen klimt de Schrijver op tot de medeklinkers, eerst enkelden, daarna samengestelden; doch waarom hij onder de laatsten alleen verkiest, die aan 't begin der woorden staan, gelijk *br*

in *br and*, en ook niet *nd*; is ons nog niet duidelijk genoeg. — De medeklinkers worden door hem verdeeld in vier klasſen, als lip- tong- tand- en keelletters. Zeer goed keuren wij het, dat hij zich in zijn eerst onderwijs alleen bepaalt tot de Romeinſche letters en derzelver kapitalen: wij oordeelen, dat deze eenvoudigheid zeer veel moet toebrengen ter beſpoediging en verligting van het onderwijs, en erkennen met hem, dat als de kinderen het *Romeinsch* kunnen lezen, het tijds genoeg is, om tot de kennis der andere letteren overtegaan. — Hier na volgt eene brede uitweiding over de manier, om de kinderen door figuuren de letters te leren, gelijk men in het Leerboekje van den Burger SCHNEITHER aantreft, waar tegen hij verſcheiden gronden aanvoert. Wij menen, dat het verſchil in de vatbaarheid der kinderen hier veel afdoet, en dus dit punt vrij onverſchillig is. — Ter wegneming van een ander gebrek, de valſche benaming der medeklinkers, wil hij, dat men ieder derzelven door eene zachte of ſtomme *e* late volgen, als *be*. Maar waarom ook hier de natuur niet gevolgd, en de kinderen gezegd, dat die letters alleen bewegingen van de werktuigen der ſpraak, maar geene klanken aanduiden, zoo dat men dezelven nimmer hoorbaar kan uitſpreken, dan door 'er een klinker voor of achter te plaatſen? Men zou dan daadlijk kunnen beginnen, met te zeggen, die figuur duidt de klank *a* aan; maar wanneer men voor of ach-

achter die *a* zoodanig een figuur plaatst, gelijk *b*, wordt het *ba* of *ab*. Op die wijze leren zij, in denzelfden tijd, *en* de medeklinkers, *en* derzelver toepassing op de klinkers. Oordeelt men, dat de medeklinkers namen moeten hebben, men geve ze zoodanigen, die zaken aanduiden, of wel namen van personen, *Bart*, *Dirk*, *Klaas*, of anders de gewone benaming: deze toch doet niets uit, zoo rasch men de kinderen geleerd heeft, dat de medeklinkers geen klank hebben, maar alleen de beweging der spraakdeelen afbeelden. De bovenaangevoerde bedenking schijnt van nog meer gewigt te zijn in de *samengestelde* medeklinkers; volgends deze laatstgemelde leerwijze, zegt men, b. v., „ om *blad* aanteduiden in letters, „ voegt men de figuren *b*, *l*, *a*, *d* bij el„ kanderen, en dan zegt men *blad*." Daar men, naar des Schrijvers leerwijze, niet kan voorkomen, dat de kinderen bij het lezen denken, zo niet zeggen, *be*, *le*, *a*, *de*, en het hun duister blijft, hoe al die letters in één woord kunnen samensmelten. De Schrijver zegt wel, dat men de kinderen gemaklijk beduiden kan, die stomme *e* wegtelaten, maar niet gemaklijk is het, hen hier van de reden te doen bezeffen: ook geldt dit even sterk, of men hen *ef* of *fe* leert zeggen.

Verder, ter wegneming van het eenzelvige en verdrietige in de spelling van de onverstaanbare woorden, *ab*, *eb*, of *ba*, *be* enz. verkiest de Schrijver daadlijk zoodanige woorden, die eene zaak aanduiden. Vol-

 gends

gends de leerwijze des Schrijvers verdient deze schikking alle goedkeuring; echter, wanneer men dit *ba*, *be*, of *ab*, *eb*, reeds van den aanvang gebruikt, om de kinderen de medeklinkers en derzelver toepassing op de klinkers ten zelfden tijde te leren, is dit iets noodzaaklijks: men kan dit verkorten of verlengen, naar de mate der vatbaarheid; en zoo rasch zij eenigsins lettervast zijn, met de benoeming van bekende zaken vervolgen. — Dan wij haasten ons, om tot de overige Stukjes overtegaan, oordeelende reeds genoeg gezegd te hebben, om de waarde van deze proeve te doen kennen.

N°. 2. In *plano* gedrukt, bevat de enkelde en saamgestelde klinkers, geschikt om opgeplakt, en, in letters geknipt, de Kinderen in handen gegeven te worden. Des Schrijvers oogmerk hier mede is, uittewerken, dat de Kinderen niet meer letteren onder het oog krijgen, dan zij moeten leren. Wij keuren deze leerwijze niet af, echter vinden wij haare invoering in een uitgebreid school wat moeilijk. De kinderen verliezen die kaartjes te ligt. Zou het niet beter zijn, om die zelfde letters, eenigsins groter gedrukt, op een zwart bord, *met regels*, bij het onderwijs, ten toon te stellen, en dus de moeite van derzelver aftekening met krijt (gelijk men op de Stads Scholen te *Amsterdam* doet) uittewinnen? Ook verwondert het ons, dat de Schrijver hier geen voorschrift geeft, om de verschillende klanken van denzelfden klinker, den kinderen

te

te lèren, en het onderscheid tusschen een doffen en scherpen klinker te doen opmerken. Waarom rekent men dit in onze taal van minder gewigt, dan bij het onderwijs in het lezen van het *Fransch?* Men kan, om hen dit gemaklijker te maken, eenige tekens boven de klinkers stellen, gelijk *à*, *á*, enz. die vervolgends, als men de klinkers met de medeklinkers verbindt, gemaklijk weggelaten kunnen worden. Zou men op die wijze aan deze leerwijze niet een meerdere volkomenheid bijzetten?

N°. 3. Insgelijks in plano gedrukt, en bestemd, om op even dezelfde wijze doorgeknipt te worden, is onzes inziens, zeer geschikt, om de kinderen van de medeklinkers een juist denkbeeld te geven. Tot een voorbeeld geven wij hier het eerste Kaartje

be	Be
b y	b ei
b yl	b úl
b al	b uul
b en	b een

De orde, die de Schrijver in derzelver plaatsing volgt, is die der spraakwerktuigen, voegende de lipletters bij elkanderen, en zoo

 de

de overigen. Eerst leert hij de medeklinkers achter elkanderen enkel kennen, en dan dezelven vereenigd met de klinkers, zoo wel famengestelden, als enkelden. Men ziet ook, uit het aangevoerde voorbeeld, dat hij niet slechts woorden geeft, die met een medeklinker beginnen, maar ook eindigen. — Hoe zeer ons deze leerwijze toelacht, kunnen wij niet afzijn, hier op te merken, dat de figuurtjes veel kleener zijn, dan die der klinkers in N°. 2. en dus, vrezen wij, te kleen, om voor kinderen geschikt te zijn. Wij zouden dus hier een derde tafel wenschen, enkel met groter letters. Ook missen wij hier de medeklinkers *ch* (*), en *sch*, die, schoon door een afzonderlijke figuur niet afgetekend kunnende worden, alle regt hebben, om onder de enkelde medeklinkers geteld te worden.

N°. 4. Eene aanwijzing zijnde nopens het gebruik dezer leeskaartjens, en wij dit reeds eenigsins hebbende doen kennen, zullen wij ons daadlijk begeven tot

N°. 5. — Nopens het gebruik en doel van dit werkje, vinden wij geen aanwijzing, dan die de titel ons leert. Wij voor ons zouden het houden voor een vervolg op de leeskaartjens, als zijnde geschikt om de letters in

(*) Deze treft men nergens bij den Schrijver aan, hij schijnt die geheel verbannen te hebben. Echter vrees ik, dat wij dien letter niet wel kunnen missen.

in eene meerdere volkomenheid te leren. Als zoodanig een leerboekje, kunnen wij onze hoogste goedkeuring aan hetzelve niet ontzeggen, als vervattende in eene welgeschikte orde, van het eenvoudigste tot het moeijlijker opklimmende, alles, wat de kinderen nopens de letters behoren te weten; en wij kunnen niet nalaten deszelfs invoering in alle Scholen te wenschen. Het is verdeeld in zestien lessen, waar van het genoeg zal zijn de opschriften te geven, om een denkbeeld van hetzelve te krijgen. 1. *Een- en tweevoudige gelijksoortige klinkletters, die maar één klank uitmaken*, of de enkelde en dubbele klinkers. Wij zouden hen, die van dit boekje gebruik willen maken, aanprijzen, om hier de verschillende klanken, den doffen, helderen of scherpen, van den zelfden klinker te doen opmerken; en in het oog te houden dat de *y* eigenlijk geen enkelde klinker is. 2. *Ongelijksoortige klinkletters, een samengestelden klank uitmaakende, gelijk*, ae, au. 3. *Tweeklanken* of *vereenigde klinkletters, die uit meer dan één klank bestaan, gelijk* aai, aau. Waarom ook dezen niet gezegd worden, een samengestelden klank uittemaken, begrijpen wij niet: althands het onderscheid tusschen *ai* en *aai*, *au* en *aau*, dunkt ons alleen in de verlenging van de *a*, en niet in de vermeerdering des klanks te bestaan. De oude benaming van tweeklanken en drieklanken, komt ons gepast genoeg voor. 4. *Uitspraak der lip-*

lip- tong- keel- en tand-medeklinkletters. De *q*, *c*, en *x*, hadden hier wel gemist, en derzelver plaats door *ch*, en *sch*, vervangen kunnen worden. 5. *Klinkers en medeklinkers met derzelver hoofdletteren.* 6. *De Hoofdletters onder één gevoegd.* 7. *Tweevoudige medeklinkletters*, *gelijk* ble, ple. 8. *Drie en viervoudige medeklinkletters*, *gelijk* scho, spre. 9. *Toepasfing van de enkelde medeklinkletters op de enkelde klinkletters*; d-e, j-a. 10. *Toepasfing van de enkelde medeklinkletters op de gelijksoortige verëenigde klinkletters.* Hier is een ongelukkige misslag begaan: want, in stede dat hier de dubbele klinkers, gelijk *aa*, *ee*, *ie*, *oo*, *uu*, moesten volgen, (men zie N°. 1.) treft men hier geenen aan, dan die ongelijksoortig of meerklankig zijn, gelijk de Schrijver ze noemt onder N°. 2. en 3. of *ui*, *oei*. 11. *Toepasfing der enkelde klinkletters op de enkelde medeklinkletters*, ai, ys. 12. *Toepasfing van de dubbelde en ongelijksoortige klinkletters op de enkelde medeklinkletters.* Hier vinden wij die genen geplaatst, welken onder N°. 10. behoorden, gelijk aa, oo enz. 13. *Toepasfing van de enkelde klinkletters tusschen twee enkelde medeklinkletters*, ja-n, li-d. 14. *Toepasfing van twee klinkletters tusschen twee enkelde medeklinkletters*, koo-s, kee-l. 15. *Toepasfing der samengestelde klanken tusschen twee enkelde medeklinkletters*, piet, neus. 16. *Toepasfing van een, twee, drie en viervoudige medeklinkletters op allerlei soorten van klink-*

let-

letters; *zo op enkelden en ſamengeſtelden als op diphtongen of tweeklanken*, kl - aas, ſch - een. Hier mede loopt dit leerboekje af. De Schrijver oordeelt het niet gevoeglijk in zoodanig een boekje leeslesjes te voegen, gelijk veelal de gewoonte is, om zoo veel te zekerer te zijn, dat de kinderen niet beginnen te lezen, voor dat zij de letters tot lettergrepen weten ſamentevoegen. Wij verenigen ons hier mede volkomen, vooral nog, daar niets meer den ijver der kinderen opwekt, dan eene ſpoedige verwisſeling van leerboeken, die opklimmend volgen. En, wij ouden, hoe verveelt ons een regte weg, daar wij van den aanvang af, niets voor ons gezigt krijgen, dan de plaats, waar wij zijn moeten; hoe lang valt hij ons! Een, in de daad veel langer, maar telkens afwisſelende weg, waar wij gedurig merktekenen onzer vorderingen aantreffen — ô hoe veel aangenamer en korter is ons deze!

Wij hebben ons opzetlijk bij deze leerboekjes wat langer opgehouden, zoo om derzelver wezenlijke waarde, als wel inzonderheid, om het onderwijzend publiek op de leerwijze, om zonder ſpellen te leren lezen, meer oplettend te maken — eene leerwijze, waar voor alleszins de natuur pleit, die kortheid, eenvoudigheid en gemaklijkheid in zich verenigt, en vermoedlijk ook door de ouden beoefſend is, daar het niet te denken is, dat de *Grieken*, bij voorbeeld, om den eenvoudigen naam van παυλος (*Paulus*) te ſpel-

 len,

len, pi, alpha, upsilon, *pau*, lambda, omicron, sigma, *los*, gezegd zullen hebben — eene leerwijze eindelijk, die het orthographisch schrijven zijdelings het meest bevordert, daar, volgends dezelve, de kinderen genoodzaakt worden, om, eerst bij het schrijven, te leren spellen — maar ook eene leerwijze, dit moeten wij tevens erkennen, waar van al het nut verdonkerd wordt, indien de onderwijzer geene afzonderlijke speloeffeningen houdt voor hen, die reeds lezen kunnen, en vooral hen *niets* laat schrijven, dan het geen zij eerst uit hun hoofd gespeld hebben.



Kort Onderwijs in de kennis der Bijbelboeken. Derde Druk. Te *Zutphen* bij H. C. A. THIEME. 1799. 8vo. Prijs *f* 0 : 1 : 8.

Met weêrzin vinden wij ons gedrongen, om dit leerboekje voor *onbruikbaar* te verklaren, schoon de reeds uitgekomen *derde* druk ons doet onderstellen, dat het al zeer sterk gebruikt wordt. Wij zullen ons hier over den gewonen Catechetischen leertrant, waar op dit boekje ingericht is, niet uitlaten; maar wij vorderen in vraagboekjes, zo men ze dan al wil gebruiken, dat ieder andwoord uit het voorgaande voordvloeit, en niets vervat, dan dat of in zich zelven duidelijk is, of door een volgend opgehelderd wordt. Men toetze hier aan de eerste les in dit boekje.

Het 1ste andwoord spreekt van een *Oud* en *Nieuw Testament*; maar wat die namen betekenen, en waartoe zij gebezigd worden, hier van vindt men niets. Het 2de andwoord spreekt van *de Wet*, maar geeft van dit woord geene verklaring: ook niet, waarom de *vijf* boeken van MOSES *de Wet* genoemd worden, daar toch, volgends dit zelfde boekje, in *Genesis* en *Numeri* niets van die wet gevonden wordt. Het 13de andw. spreekt

 van

van eenen LEVI, maar zegt niet, wie of wat hij geweest is. De 20ste vr. is, „ of „ MOSES al die gebeurtenisfen beleefd „ heeft?" Welk kind zal denken, om daar onder ook de Schepping te begrijpen? Met één woord, zoo lang men ons nog niets beters levert, zouden wij het gebruik van zoodanige leerboekjes ontraden, ten zij in de handen van zulke onderwijzers, die kunde en oordeel genoeg hebben, om het gebrekige aantevullen en te verbeteren. Liever nog, wenfchen wij eene inleiding tot de fchriften des O. en N. Testaments, in korte leeslesjes, waar in eerst in het algemeen over het O. en N. Testament, en vervolgends over ieder boek afzonderlijk gehandeld wordt. Oordeelt men zulks nodig, dan zou men eenige vragen achter ieder lesje kunnen voegen. Alles toch wat gefchiedkundig is, laat zich wel het minst in vragen en andwoorden fprokkelen.

[redacted]

Historisch Handboekjen van den Bijbel, *door* YSBRAND VAN HAMELSVELD. Amst. *bij* J. ALLART. 1800. 8vo. bl. 260. Prijs *f* 0:16:0.

ır het voorbericht des Schrijvers, is ɜrkje geschikt voor zoodanigen, voor ı de Bijbelgeschiedenis des O. en N. nents van den zelfden Schrijver te uit- d en te kostbaar is. Hij heeft dus al- wat in het gemelde werk uitvoeriger deld is, in dit werkje in het kort sa- ɜtrokken, zonder eene gebeurtenis uit ijbelgeschiedenis voorbijtegaan, en bij §. op de uitvoeriger geschiedenis, als op de hoofdstukken in den Bijbel zel- ewezen. Voor zoodanige Scholen, men gewoon is, onderwijs in de Bij- chiedenis te geven, kunnen wij niet n hetzelve ten sterksten aanteprijzen, men het op de regte wijze bezige. het niets dan korte leeslesjes, gewoon- ın twee bladzijden, vervat, is het niet ikt, om woordlijk van buiten geleerd ɔrden. Alleen den zaaklijken inhoud ırt men de kinderen in het hoofd te ɜn. Dit kan niet gemaklijker geschie- dan door hen, of de uitvoeriger *Bij- ſchiedenis*, of de hoofdstukken uit den l, eerst voortelezen of te laten voorle- het noodige ter opheldering 'er bijvoe-

Stuk. gen-

gende, en dan vervolgends hen, overeenkomstig dit uittrekfel, 't welk de kinderen afzonderlijk beoeffend hebben, te ondervragen. B. v. Men geeft den kinderen, een dag te voren, het volgende, waar op juist ons oog valt, ter beoeffening: (*)

„ Thans predikte JESUS in *Galileä*, dat „ het rijk van den MESSIAS, het rijk van „ God, daar was, vermanende elk eenen „ tot geloof en bekeering.

„ Te *Nazareth*, waar hij opgevoed was, „ eens de voorlezing uit JES. LXI. gedaan „ hebbende, toonde hij de vervulling dier „ voorzegging, in zich zelven, aan. Hier „ over ergerden zich die van *Nazareth*, die „ hem als den zoon des Timmermans, en „ zijn geslacht onder hen, als hunne mede- „ burgers, kenden, aan hem, ten blijke, „ dat geen Profeet in zijn vaderland geëerd „ is, ja zij verwekten eenen oploop, en „ zochten JESUS van den top der steilte „ bij hunne stad te werpen, doch JESUS, „ een ernstig gelaat aannemende, ging mid- „ den door het gedrang heen, en begaf zig „ van daar.'

Den morgen van dien dag wordt de aangehaalde plaats *Lucas* IV: 14—30. voorgelezen, en, zoo veel nodig, opgehelderd. 's Namiddags vraagt de Meester; „ waar predikte JESUS thands? wat predikte hij? wat predikte hij te *Nazareth?* hoe „ ontvingen de *Nazareners* die prediking? „ hoe gedroegen zij zich omtrend JESUS?

„ wat

(*) §. 136. bladz. 186.

„ wat deed JESUS toen?” Op deze wijze krijgen de kinderen een veel duidelijker begrip van de geschiedenis, en wordt dezelve hen veel vaster in het geheugen geprent, dan door het best geschreven vraagboekje ooit kan geschieden, dewijl de andwoorden alsdan hunne eigen gedachten en woorden, en niet de woorden en gedachten van anderen zijn. Men neme zelf de proef: men schrijve eens, achter de voorgestelde vragen, korte andwoorden, en late die de kinderen van buiten leren, en onderzoeke dan, na verloop van eenige dagen, welke kinderen het meest van de Geschiedenis begrepen en onthouden hebben; zij, die volgends de eerste leerwijze, of zij, die naar de laatste dezelve beoeffend hebben. — Intusschen vrezen wij, dat de duurte van dit werkje een hinderpaal aan deszelfs invoering in de meeste Scholen zal wezen, en wenschen dus, dat deswegens eenige schikkingen gevonden kunnen worden.



A. F. J. FREVILLE,

Levensbeschrijvingen van beroemde Kinderen, of voorbeelden voor de jeugd, om te dienen tot een Leesboek, en tot onderwijs voor Kinderen, door A. F. J. FREVILLE, *uit het Fransch. In drie deeltjes, met plaaten.* 1ste *deel.* Amst. *bij* J. ALLART. 1800. 12mo. bl. XXXII. en 964. Prijs *f* 1:10:0.

Het belangrijke der gebeurtenissen, het bevallige des stijls, het vloeijende der vertaling, het keurige der uitvoering, in de plaatjes, druk en papier — dit alles moet, zonder eenige aanprijzing, dit behagelijk werkje, reeds bij de eerste doorbladering, een aantal lezers bezorgd hebben Overtollige moeite oordeelen wij het dus, hetzelve nog meer bekend te maken en verder aan te prijzen Zulks is ook het eigenlijke doel niet, waar mede wij het ter hand namen. Dan op den titel ziende, dat het dienen moet, om voorbeelden aan de jeugd te geven, en als een lees- en onderwijs-boek gebezigd te worden, vonden wij ons verpligt, zoo spoedig mogelijk, ons gevoelen nopens hetzelve voortedragen Wij aarzelen dan niet te verklaren, dat wij het allerbedenklijkst oordeelen, om het eenig Kind in de

de handen te geven, en het alleen geschikt vinden, om, in het een of ander gedeelte slechts, met voorzigtige behoedsaamheid gekozen, door ouders, den kinderen voorgelezen te worden. Men zal toch niet ontkennen, dat, zal een voorbeeld de gewenschte uitwerking in kinderen voordbrengen, zij dan ook door hetzelve van het nuttige en voordeelige van het aangeprezen gedrag overtuigd moeten worden. Is het voorbeeld daar en tegen zoodanig gesteld, dat het de rampspoedigste gevolgen van het gehouden gedrag aanwijst, dan wordt het een voorbeeld tot afschrik. Daar toe zou men de levensgeschiedenis van een CARTOUCHE of JACO kunnen gebruiken. Men zie nu eens de lijst in der, in dit deeltje verhaalde, geheurtenissen, die wij hier laten volgen, en make dan zelve de slotsom op.

I. De Tweelingen, geboren in een onderaardsch hol, digt bij *Romen*, enz. Deze stierven in eene gevangenis, uit droefheid weigerende voedsel te nemen. II. LILIA FUNDANA enz. gestorven, aan eene tering, op het punt staande, om in den echt te treden. IV. MARCILA EUPHROSYNE enz. uit droefheid over den onregtvaardigen dood hares vaders, zich zelven doodhongerende, en gestorven in den ouderdom van 13 jaren. V. HENDRIK VAN NEMOURS: op de ellendigste wijze in eene gevangenis doodgefolterd, agt jaren oud. VI. MICHAËL VERINUS, aan dikbloedigheid gestikt, oud 16. jaren. VII. JUSTINA NICOLETTA DE

FOIX, zeven jaaren en één maand oud, in de gevangenis van haar moeder gestorven. VIII EDUARD DE VI. oud 15. jaren, aan vergif overleden. IX. FRANCISCUS DE BEAUCHATEAU, op zijn 15de jaar in een schipbreuk verongelukt. X. RAISIN en BABET, de eerste op zijn vijfde jaar in een kinderspel doodlijk gewond, de laatste van smart over des eersten dood, eenige jaren later gestorven. XI. DE LAZARONIS, door den blixem doodgeslagen, oud 7. jaren. XII. FRANTCHESCO MIKELI, door het onvoorzigtig eten van champignons vergiftigd. XIII. KAREL, HERTOG VAN GLOCHESTER, in zijn elfde jaar door gulzig eten gestorven. XIV. CANDIAC VAN MONTCALM, mede zeer vroeg overleden. XV. S. J. D'ABENCOURT, op haar 15. jaar gestorven aan de gevolgen van hare grootmoedige pogingen, ter redding harer broertjes en zusjes. XVI. C. H. HEINECKEN, op zijn vijfde jaar aan de gevolgen eener te late spening van de moederlijke borst, overleden. Hij had namelijk tot dien tijd gezogen. Van zestien voorbeelden, ziet men hier vijftien, zijnde het lot van één onzeker, vroegtijdig, en de meesten zeer ongelukkig gestorven. Kan men dan Kinderen, zoodanige voorbeelden in de handen geven? Moeten zij niet dergelijk een lot vrezen, zoo rasch zij zulke voorbeelden volgen? 't Is zoo, het meestal deerlijk uiteinde dier Kinderen, is geenfins een gevolg van dat geen, welk hen zoo uitmuntend maakte. Zeer velen

len zijn gestorven, zonder dat de oorzaak van hun dood in eenige hoegenaamde betrekking schijnt te staan tot hunne vroegtijdige voortreffelijkheid. Maar kan een kind dat onderscheiden? Althands hij leert 'er uit, dat de beste Kinderen zeer ongelukkig *kunnen* zijn, en dus dat zelfde, dat voor hem de sterkste prikkel moest zijn, om dat voorbeeld te volgen, — de gelukkige gevolgen in een verder gevorderden leeftijd, — verliest voor hem alle scherpte. Intusschen zij het verre van ons, alle gebruik van dat werkje voor Kinderen te ontraden. In de hand van verstandige ouderen kan dit werkje, voorzigtig gebezigd, zeer veel nuts stichten. *En* voor Kinderen, die zich op eenige gemaakte vorderingen wat te veel laten voorstaan, *en* voor hen, die traaglijk achter blijven, kan een Vader of Onderwijzer dit werkje zeer gepast bezigen, door het een of ander gedeelte, dat de treffendste blijken van gelukkige gaven en onvermoeide naarstigheid in Kinderen vervat, voortelezen en hen zoodanigen ten voorbeelde aanteprijzen; maar hij verzwijge bedachtsaam het ongelukkig uiteinde voor alle zoodanigen, die nog te jong zijn, om ook hier in de wijze bedoelingen der Voorzienigheid optemerken; en voor meer gevorderden, leze hij dezelven nimmer voor, dan vergezeld van zulke aanmerkingen, die geschikt zijn, om de te vrezen ongunstige indrukken voortekomen.

MENGELWERK.

DE VERDIENSTEN DER MAATSCHAPPIJ: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, OMTREND HET SCHOOLWEZEN.

Indien het een kenmerk is van de egtheid van verdiensten, in het verborgen, ongemerkt, wezenlijk nut te stichten, dan voorzeker zal geen deskundige den zegepalm aan de loflijke Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, betwisten, wier invloed, hoe zeer reeds in het algemeen openbaar blijkbaar, nog meer in stilte en onbemerkt, werksaam is. 't Is zoo, ver verwijderd is nog het Schoolwezen dezer Republiek van dien trap van volmaking, waar voor het vatbaar is; niettemin is het reeds een trap, een zeer aanmerklijke trap daar toe, dat overal, waar slechts eenige kunde en welwillendheid zich in een onderwijzer vereenigen, hij daadlijk stof, aanleiding en bemoediging vindt, om gewenschte verbeteringen daartestellen: — een aanmerklijke trap is het reeds, dat zoo vele

vele Scholen naar hetzelfde model gevormd zijn, en, waar zij zich bevinden, de voorkeuze der Natie dermate winnen, dat 'er onderwijzers en plaatſen voor het ſteeds toenemend aantal van kinderen, die zich tot het onderwijs aanbieden, te kort ſchieten: — iets, dat onbetwistbaar den naijver van anderen moet opwekken, en ook werklijk opwekt, om naar dezelfde regelen hunne Scholen interichten. — Stonden wij dan in ons voorgaand Stukje ſtil op de waarde der tot hier toe uitgegeven Schoolſchriften, onder welken die der *Maatſchappij* een hoofdrang bekleden; wij meenen dan ook geen ondienst te zullen doen met een opzetlijke beſchouwing van de verdiensten dier zelfde Maatſchappij omtrend het Schoolwezen, voor zoo ver betreft de door haar opgerichte Scholen, als ook de zoodanigen, waar op min of meer haar invloed werkt.

De ruimte ons die uitvoerigheid verbiedende, welke anders het gewigt der zaak vorderde, en die met onze eigen wenſchen overeenſtemt, zullen wij ons vergenoegen, met hier ſlechts eene algemene ſchets te geven, terwijl wij bij eene volgende gelegenheid wel eens nopens dit zelfde onderwerp, in meerdere bijzonderheden zullen treden.

Wij zeiden dan, ons te willen bepalen *en* tot de door de Maatſchappij zelve opgerichte Scholen, *en* tot de zoodanigen, waar op zij haar invloed uitoeffent. — Tot de eerſten

behoren die Scholen, welken door de verschillende Departementen zelven zijn opgericht. Onder dezen treft men aan, waar geheel *om niet* onderwijs gegeven wordt aan zoodanige behoeftige Kinderen, wier Ouderen, schoon niet bedeeld wordende, echter onvermogend zijn, om voor hun onderwijs te zorgen. Zoodanigen zijn opgericht te *Gouda*, *Koog en Zaandijk*, *Sloterdijk* en *Dordrecht*. Anderen weder, geven onderwijs voor geld, maar is de bepaling hier zoo matig, dat zij, behalven de voortreffelijkheid van het onderwijs, ook om de goedkoop de voorkeuze trekken en verdienen: van deze soort zijn de Departements-Scholen te *Amsterdam* en *Rotterdam*. Eindelijk treft men ook gemengde Scholen aan, waar en *om niet* en *voor geld* wordt onderwezen, hier toe behoren die te *Groningen*, waar in van 70. kinderen, twintig *om niet* geleerd worden, als ook te *Leyden*, waar 35. kinderen *om niet* onderwijs krijgen, maar boven dien nog 10 anderen voor geld aangenomen worden. — Behalven dezen, verdient ook melding gemaakt te worden van de onderscheiden Instituten, waar de toekomende Onderwijzers gevormd worden. De Scholen der beide Departementen te *Amsterdam*, die te *Groningen* en *Leyden*, verdienen hier een loflijke gedachtenis, daar op dezelven, voor de aankomende Onderwijzers, de beoeffening met de beschouwing vereenigd wordt, als zijnde dezen niet slechts kweekscholen, maar ook

ook leerscholen. Te *Amsterdam* heeft men nog een kweekschool voor Onderwijzers, als ook een te *Haarlem*, maar nog niet gepaard met eene leerschool, waar de aankomelingen daadlijk proeven hunner geschiktheid kunnen nemen: echter meenen wij, dat ter laatstgemelde plaats ook aanstalten daar toe gemaakt worden.

De kring der voorwerpen van het onderwijs voor alle die Scholen, is min of meer uitgestrekt, naar mate de natuur der inrichting medebrengt. Op de meesten derzelven wordt onderwijs gegeven, behalven het lezen, schrijven en rekenen, ook in het boekhouden, de beginselen der Nederduitsche taal, aardrijks- en geschiedkunde, natuurkunde en natuurlijke historie en den Godsdienst, waar bij sommigen nog voegen de zoo onontbeerlijke Wiskunde en de kennis der *Fransche* taal. Van zelve spreekt het, dat men in het onderwijs dezer wetenschappen, overal die leerwijze volgt, die men in de leerboekjes, door de Maatschappij uitgegeven, kan aantreffen.

Buiten dezen, zijn 'er ook eene menigte plaatzen in ons Vaderland, waar de Departementen minder regtstreeksch hun invloed ter verbetering van het Schoolwezen uitoeffenen. Hier onder behôren die, waar zij de invoering van de leerboekjes der Maatschappij hebben weten te bewerken, of waar de Onderwijzers hunne leerwijze op den aangenomen leest geschoeid hebben, en leden

 der

der Maatschappij zijn, of die geheel onder het opzigt der Departementen staan, en waar zij, of zelven het jaarlijks onderzoek houden, of bijwonen, en prijzen ter aanmoediging uitdeelen. Dus deelen de Departementen in *de Rijp*, te *Koog* en *Zaandijk*, *Wormerveer*, *Oostzaan* enz. *Haarlem* (in het Burgerwees, Roomsch Catholijk Wees-, Armen- en Diakonijhuis,) *Purmerend*, *Monnikkendam*, *Wormer* en *Jisp*, en *Blokzijl*, jaarlijks prijzen uit aan de meestgevorderde leerlingen in de Scholen, zich in die plaatsen bevindende. Dus heeft *Dordrecht* de boekjes der Maatschappij in het Diakonij-School ingevoerd. Op andere Plaatsen oeffent het Departement een onmiddellijken invloed op de Scholen uit, gelijk *Deventer* en *Heerenveen*. Te *Amsterdam* hebben de Stadsscholen hare uitmuntende inrichting, waar van wij in ons Eerste Stukje bericht gaven, ten meestendeele aan den invloed en de medewerking der beide *Departementen* te danken. Op anderen weder, en het smart ons, dit slegts van twee Plaatsen, *Beverwijk* en *Groningen*, behalven *Amsterdam*, te kunnen melden, heeft het Bestuur zelve invloed, of neemt althands deze zaak ernstig ter harte. Gelijk de Raad der eerstgemelde plaats zelve de Schoolboekjes der Maatschappij in de Scholen heeft ingevoerd; zoo hebben de Provisionele Repraesentanten van *Stad en Lande*, in der tijd, de School jaarlijks met een bijslag van *f* 300. ondersteund.

On-

Onder deze Scholen, die hun oorfprong aan de zorg der Departementen te danken hebben, zijn 'er eenigen, wier inrichting eene afzonderlijke melding verdient. Tot dezen behoort vooral de School te *Oostzaandam*. Aldaar heeft het Departement reeds in den jaare 1792. een School opgericht, waar ook in de *Latijnfche* en *Franfche* talen onderwijs wordt gegeven, zelve eenen Onderwijzer beroepen, en gedurende den tijd van 6. jaren eene toelage van *f* 300. jaarlijks tot onderfteuning dier Schole vastgefteld. Te *Gröningen* is de Departements-School tevens eene *induftrie* - School, alwaar het koufen - en netten breijen, als ook het knopen, wordt geoeffend. Te *Heerenveen* wordt, even als te *Leyden*, het lezen, zonder fpellen, geleerd. Boven alles, verdienen de *Induftrie* - School te *Bergen op den Zoom*, en de Leer- en Kweekfchool voor jonge Dochteren te *Amfterdam*, eene bijzondere aandacht.

De opmerking, dat het onderwijs en de opvoeding van de andere Sexe, vooral in den minder aanzienlijken kring des Burgerftands, zoo zorgvuldig niet wordt behandeld, zoo als dit doorgaands omtrend jongelingen plaats heeft — dat niettemin der maatfchappij aan de kweeking en vorming, zoo van het verftand als der zeden van het vrouwlijk geflacht, onbedenklijk veel gelegen ligt, daar de gelukkige famenwoning met hetzelve voor een zeer groot gedeelte van

deze kweeking en vorming afhangt — deze bemerking, zeggen wij, deed *Amsterdams* tweede Departement in den voorleden jare besluiten, eene proeve te nemen, om ook met jonge dochteren hetzelfde in het werk te stellen, hetwelk men, met zulk een goeden uitslag, met jongelingen reeds ondernomen had. Het besloot dan tot de oprichting van een leer- en kweekschool voor 50. jonge dochteren, tusschen de 5. en 12. jaren; en bedoelende daarbij de zoodanigen van dezelven, die daar toe een natuurlijken of geschikten aanleg zouden betonen, met goedvinden van hare ouders of opzieners tot leermeesteresfen opteleiden. Het onderwijs zou gegeven worden door een paar gehuwde personen, ondersteund door eene onderleermeesteres; en wel in de *Nederduitsche* en *Fransche* taalen, het schrijven, rekenen, de Aardrijkskunde, de Geschiedenisfen, de algemeene Christelijke Godsdienst en Zedekunde, de beginsels van het linnen en wollen naaijen, fraaije vrouwlijke handwerken, het hoofdzaaklijke der huishoudkunde, en het geen verder tot de uiterlijke versiering van het vrouwlijk geslacht en de wellevendheid behoort. De uitkomst heeft aan deze onderneming volledig beandwoord, zoo dat nu reeds in dit jaar deze School in volle werking is.

Zeer opmerklijk is ook de opgerichte Industrie-School te *Bergen op den Zoom*. Het Departement aldaar heeft zelf een Schoolhuis

huis gekocht, en in hetzelve een Schoolmeester, Spinmeester en Breimeestres gesteld. Onder het opzigt van het Departement wordt een aantal van 150. kinderen niet alleen in het lezen, schrijven en rekenen onderwezen, maar de kinderen blijven van 's morgens ten 6. tot 's avonds ten 7. uuren in de School. De jongens krijgen onderwijs in 't schrobbelen, kaarden en spinnen van wol — de meisjens in het breijen. — Tot een blijk van de deugd der aldaar gefabriceerde goederen, diene het volgende uittreksel uit een brief van den eersten Commissaris over de *Fransche* Troepen in soldij dezer Republiek, van Hooimaand 1799. „ Ik kan niet voorbij ulieden bij dezen mijn „ genoegen te betuigen over de qualiteit van „ deze partij kousen. Wenschlijk ware „ het (*), dat ulieder voorbeeld, door alle „ anderen, welken zich in het vervaardigen „ van Inlandsche wollen kousen toeleggen, „ gevolgd werd. Dan zou algemeen den „ behoeftigen arbeid verschaft worden, en „ de troepen, of wie anders dezelven ge„ bruiken, ondervinden, dat 'er geen mis„ bruik gemaakt werd van de voorschriften „ en aanmaningen om zich van Inlandsche „ stoffen te bedienen." Jaarlijks worden ook aldaar prijzen uitgedeeld aan 8. der meest gevorderden in het lezen, schrijven en rekenen, en 8. die in het spinnen en breijen uitgemunt hebben.

Niet

(*) Ja, wel wenschlijk!

Niet alleen zorgt men dus *regtſtreeksch* voor de kinderen, maar zelfs *zijdelings* is men op hunne vorming bedacht, door de ouderen alle mogelijke aanleiding te geven, om hunne vorming verder te volmaken. Hier toe dienen de Stichtingen tot het Volksonderwijs en de Leesbibliotheeken. Op het eerſte kan, zoo ver ons bekend is, alleen *Haarlem* zich beroemen, alwaar op gezette tijden, aan bejaarden, door daar toe geſchikte redevoeringen, over de Zedekunde, de Opvoeding, de Regten van den Mensch en Burger, de Algemene en Vaderlandſche Geſchiedenis, de Natuurkunde en Natuurlijke Hiſtorie wordt gehandeld, en welk onderwijs met ongemene graagte wordt bijgewoond. Zoo ook heeft men ſedert voorleden jaar te *Leyden* maandlijks redevoeringen gehouden voor kinderen, op de Departements-School onderwezen wordende, maar die ook door bejaarden, de leden des Departements, en Donateurs en Donatrices der School, met genoegen worden bijgewoond — Wenschlijk ware het intusſchen, dat meer plaatſen zich op zoodanige inrichtingen konden beroemen. Zij toch werken tot de verlichting van het tegenwoordig en de vorming van het aankomend geſlacht grootlijks mede. — Overvloediger zijn de Leesbibliotheeken, uitſtekende in aantal van werken en lezers. Dus vindt men ze te *Haarlem*, *Wormerveer*, *Warmond*, *Dordrecht*, *Waterland*, *Koog* en *Zaandijk*, *Oostzaandam*, *Groningen*, *Heerenveen*, *Hoorn*,

Leeu-

Leeuwaarden, *Bergen op den Zoom*, *Purmerend*, *Blokzijl*, *Dokkum*, *Deventer*, *den Haag*, en misschien op nog andere plaatsen.

Uit dit kort overzigt bespeurt men duidelijk, dat, zo men de *zigtbare* uitwerkselen van de pogingen der Maatschappij alleen in het oog houdt, dezen, ja wel aanmerklijk zullen voorkomen, den tijd harer oprichting, en eene twaalfjarige worsteling met veele tegenkantingen, in aanmerking nemende; dezen, niettemin, zoo uitgestrekt niet zijn, als men zou mogen wenschen, om eene gehele hervorming in het Schoolwezen zich als zeer nabij voortestellen. Immers de voordgangen harer bedoelingen zijn in het voormalig Gewest *Overijssel* nog in den aanvang, en betekenen in het voormalig *Staats-Braband* tot nog toe weinig; in het voormalig *Gelderland*, een Gewest van zulk eene uitgestrektheid, kunnen wij nog geen Departement tellen. Dan verre zij het van ons, den wezenlijken staat dier vorderingen naar de boven medegedeelde berichten te berekenen. Deze kan alleen opgemaakt worden uit het vertier van die werkjes, die ten gebruike der Scholen gedrukt zijn. Maar dit durven wij wel zeggen, overstijgt verre het aantal der genoemde plaatsen. En overal, waar die werkjes gebezigd worden, 't zij dan al eens geheel averechts, werkt de invloed der Maatschappij, of liever, zij strooijen zaden en doen anderen kiemen, die ongemerkt voordspruiten en bloeijen, en waar van wij, indien hun wasdom door zon en re-

regen van gunstige omstandigheden slegts eenigsins bevorderd wordt, binnen weinige jaren de gezegendste vruchten van Volksverlichting en Volksverbetering zullen zien rijpen (*).

GE-

(*) Ernstig verzoeken wij de verschillende Departementen, ter voltooijing van dit Tafreel, ons met hunne bijdragen te vereeren. In weerwil van alle zorgvuldige pogingen tot nauwkeurigheid, zal welligt onze opgave hier of daar gebrekkig zijn; alvast is zij voor meerdere volmaking vatbaar. Wij bevelen ons daar toe in de gunst der verschillende Departementen, en verzekeren hen van een dankbaar gebruik hunner teregtwijzingen en bijvoegsels.

DE UITGEVER.



GEWIGTIG VOORSTEL AAN DE ONDERWIJZERS DER JEUGD, VOORAL IN DE KLEINE STEDEN EN TEN PLATTEN LANDE.

Gemaklijker is het over het algemeen de plaats te noemen of te beschrijven, waar wij zijn moeten, dan den kortsten en gemaklijksten weg tot dezelve aantewijzen. Dit, mijne Vrienden! zult gij waarschijnlijk, bij het lezen van verscheiden schriften, de heilzaamste inrichtingen ontwerpende, dikwerf aangemerkt hebben. Zij wijzen wel de plaats uwer bestemming, schilderen haar schitterend, heerlijk, verlokkend; maar de weg, hoe 'er te komen, wordt zoo menigmalen vergeten. En wat helpen dan die tafreelen? Ons oogmerk is thands, u zoodanig een voorstel aantebieden, waar tegen, hopen wij ten minsten, deze bedenking niet aangevoerd zal kunnen worden —. een voorstel, dat *en* uitvoerlijk *en* hoogst bevorderlijk is voor het grote doel, waar op gij uwe aandacht het meest behoort te vestigen, de verbetering, namelijk, van het onderwijs.

Welke zijn wel de grote hinderpalen, die u, zelfs met de beste welwillendheid, terughouden, om van het aangestoken licht

gebruik te maken? Zijn het niet deze drie, gebrek aan geld, om de nodige boeken te kopen, gebrek aan tijd, om ze allen te lezen, gebrek aan kunde, om van het gelezene het regte gebruik te maken? Indien wij u nu een middel aanwezen, om dat gebrek, zo niet geheel wegtenemen, althands veel te verzachten en te verminderen, zouden wij dan niet een groot einde wegs gevorderd zijn? Ons dunkt het zoo, en nu, zulk een middel willen wij u thands aanprijzen, dat in *Duitschland*, en wel onder veel bekommerender omſtandigheden, dan de meesten uwer ondervinden, gelukkig geſlaagd is, en een uitgeſtrekt nut geſticht heeft. Dit middel nu is, *geregelde bijëenkomſten van Onderwijzers*, alleen ingericht om elkanderen voortelichten.

Laaten wij dit eens uit elkanderen zetten. Wij verbeelden ons dan zes dorpen, of meerder, naar mate zij nader bij elkanderen zijn gelegen. De Onderwijzers van dezen verenigen zich tot geregelde bijëenkomſten, beurtlings aan ieders huis. Van één of meer, of kan het zijn, van alle die dorpen, worden de Predikanten gekozen, om de vergadering voortelichten en te beſtuuren. Uit geringe maandlijkſche of andere toelagen, of uit boetens, op verzuimen en onnauwkeurigheden geſteld, wordt eene kas gevormd, geſchikt om zoodanige werkjes te kopen, als eigenlijk voor onderwijzers geſchreven zijn en worden, als ook anderen, wier lezing voor hen van het grootſte nut is.

is. Dezen maken de Leesbibliotheek uit: geregeld worden, die werken ter lezing rondgezonden. Doch, na de nieuwsgierigheid bevredigd te hebben, dat in weinig tijds kan aflopen, moet gij denken, om het eigenlijke nut uit die werken te trekken. Gij moet ze dus andermaal, en wel met de vereischte aandacht, doorlezen, en dan behoren de gelezen werken bij de bijëenkomsten stof tot onderhoud te geven. Ieder bericht daar, wat hij gelezen heeft, zegt zijn oordeel over hetzelve, vooral, indien het iets is, het Schoolwezen betreffende, in hoe ver hij het voorgeslagene nuttig, of uitvoerlijk rekent. Verder doet ieder verslag, of en welke verbeteringen hij bij zijn onderwijs ingevoerd hebbe, en welke daar van de uitslag geweest zij. Sommigen kunnen ook voorslagen doen ter verbetering, welker beoordeeling mede een nuttig gesprek kan uitleveren. — Het spreekt van zelve, dat die bijëenkomsten in eenigsins grote steden talrijker en veelvuldiger kunnen zijn, dan ten platten lande. — Gij ziet, dat zoodanig eene inrichting, waar toe gij niet meer gelds of tijds behoeft te kosten te leggen, dan gij missen kunt, u allen dit voordeel zal geven, dat gij grondige kennis krijgt van werken, die nu, uit geldgebrek, voor u onbekend blijven, en opgeleid wordt, om de belangrijkste verbeteringen en vorderingen te maken. Het is toch uitgemaakt een der gewigtigste voordeelen der gezellige samenleving, zonder hetwelk zelfs niemand aan zijne bestemming regt kan

beandwoorden, kundigheden voor kundigheden te verruilen, en daar door zijne hoofdsom van kennis te vermeerderen.

Wij zeiden u, dat ook in *Duitschland* zoodanige bijëenkomsten, en wel met het beste gevolg, beproefd zijn geworden. Wij zullen u zelven deswegens laten oordeelen, door hier eene lijst van werkfaamheden te geven, waar mede zij zich bezig houden, en die onze gedachten over dit onderwerp nader zullen ontwikkelen.

„ Daar het oogmerk dezer bijëenkomst
„ niet is, elkanderen te onderhouden over het
„ geen, dat in de Scholen onderwezen
„ wordt, maar alleen over de wijze, hoe,
„ zoo volgt daar uit, dat alleen *de leerwijze*
„ hier in aanmerking komt, en dus eerst *de*
„ *leerwijze* en vervolgends *de tucht*. — De
„ eerste gaat over het lezen, schrijven, re-
„ kenen, oeffeningen des verstands, taal-
„ kennis, den Godsdienst, Aardrijkskunde,
„ Natuurlijke en Waereldgeschiedenis. Ie-
„ der dezer stoffen geeft weder bijzondere
„ onderwerpen en vragen. Dus behandelt
„ men, over het *lezen* sprekende, de ver-
„ schillende leerwijzen, om de kinderen de
„ letters, het spellen en het verdelen der
„ grepen, het regt en schoon lezen, en het
„ nadenken onder hetzelve te leren. — Tot
„ *het schrijven* behoort het schoon en taal-
„ kundig schrijven, en de aanleiding om op-
„ stellen, als brieven, uittrekfels, rekenin-
„ gen enz. te maken. Bij *het rekenen* komt
„ het rekenen uit het hoofd — en naar re-

„ gelen,

„ gelen. Bij de *verstandsoeffeningen* wordt
„ onderzocht, hoe men het nadenken bij
„ kleene kinderen kan opwekken, bij grote-
„ ren — versterken en onderhouden; — hoe
„ het geheugen, en het oordeel te verster-
„ ken. Zoo ook bij de *taalkunde* de beste
„ wijze om de moedertaal regelmatig te le-
„ ren — bij *den Godsdienst*, over het van
„ buiten leren van een Catechismus, hoe
„ de vragen interichten, om het andwoord
„ uittelokken, hoe het Godsdienstig onder-
„ wijs op het hart der kinderen toetepas-
„ sen, hoe met de bewijsplaatsen te hande-
„ len, hoe de geschiedenissen van den *Bij-*
„ *bel* voortedragen en toetepassen. Bij *de*
„ *Aardrijkskunde*, *Natuurlijke Historie* en
„ *Waereldgeschiedenis* onderzoekt men, hoe-
„ veel hier van voor eene Schôle ten plat-
„ ten lande dienstig en nuttig zij, of het be-
„ ter zij dezelve in hier toe afgezonderde
„ uuren, of wel bij gepaste gelegenheden
„ voortedragen. . . . . .
„ Wat *de tucht* betreft, hier onder be-
„ hoort het opzigt over het vlijtig School-
„ gaan der kinderen, en wat dit het meest
„ kan bevorderen; maar boven alles het ge-
„ drag van onderwijzer en kinderen met be-
„ trekking tot de tucht, kort voor den aan-
„ vang, bij den aanvang, en vooral gedu-
„ rende het onderwijs. Ten aanzien des
„ eersten, handelt men over de orde, wel-
„ voeglijkheid, ernst en vriendlijkheid, die
„ de onderwijzer moet betrachten; ten op-
„ zigt der laatsten, beschouwt men hun ge-
„ drag jegens den onderwijzer, jegens elkan-

„ deren, de ordenlijkheid, de reinheid: de
„ middelen om opmerkſaamheid onder hen
„ optewekken en te onderhouden, de vor-
„ ming des harten en der zeden, de belo-
„ ningen en ſtraffen, en wat daar onder be-
„ grepen kan worden."

Om eenig denkbeeld te geven van de wij-ze, waar op men over deze ſtoffen handelt, diene, dat de gastheer de voordragt doet: ieder zegt zijne gedachten: de gronden en bedenkingen worden overwogen, en het geen van de meesten voor het beste wordt gehouden, als het beſluit opgetekend. Bij iedere bijëenkomst wordt, volgends de bovenſtaande lijst, opgegeven, wat in eene volgende verhandeld zal worden. Is het hoofddoel der bijëenkomst, de bepaalde ſtof des geſpreks, afgehandeld, en ſchiet 'er nog tijd over, dan houdt een der leden, en vooral is dit de taak des Predikants, eene voorlezing over de eene of andere ſtof, de vorming eenes onderwijzers betreffende. Of men ſpreekt over het geen men merkwaardig gelezen heeft, vooral het Schoolwezen rakende. Men geeft bericht van het een of ander goed Schoolboek, dat men heeft leren kennen, ten einde ook de overigen het lezen, of men deelt zijne ondervindingen in zijn beroep mede.

Door zulk een eenvoudig middel is in *Duitschland* het gewigtigst nut geſticht, en wij zouden ons zeer bedriegen, indien dit zelfde, in ons Vaderland beproefd, en naar de plaatslijke omſtandigheden gewijzigd, niet de heilzaamſte verbeteringen in het Schoolonderwijs, vooral ten platten lande, voordbragt.

VER-

VERDELING VAN LESSEN EN UUREN VOOR EEN SCHOOL VAN DRIE KLASSEN EN EEN LEERMEESTER, VOORMIDDAGS DRIE UUREN, EN NAMIDDAGS TWEE UUREN (*).

Maandag voormiddag.

9. uur.	1ste *klasse.* hoort.	2de *klasse.* hoort.	3de *klasse.* Onderwijs in den Godsdienst.
10. uur.	1ste *klasse.* Spelt en leest.	2de *klasse.* Leest in stilte.	3de *klasse.* Leest in stilte.
11. uur.	1ste *klasse.* hetzelfde.	2de *klasse.* schrijft naar voorschriften.	3de *klasse.* Schrijft naar voorschriften.

Na-

(*) Wij volgen hier het Ontwerp van den Heer JACOBI te *Kranichfeld*, op verzoek van de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, in 1792. gemaakt, en te vinden in het 7de Stuk van *der Deutsche Schulfreund*, schoon hier slegts twee uuren voor den namiddag gesteld worden, kan men op die Scholen, waar men 3. uuren les geeft, gemaklijk eenige bezigheid voor dat derde uur vinden.

Namiddag.

4. uur.	1ste *klasse.*	2de *klasse.*	3de *klasse.*
	Godsdienstig onderwijs. Verklaring van verzen en spreuken.	Leest in stilte	Rekent.
5. uur.	Dit uur wordt in de drie klassen verdeeld.		
	Hetzelfde.	Verbetering der fouten in schriften.	Hetzelfde.

Dingsdag voormiddag.

9. uur.	1ste *klasse.*	2de *klasse.*	3de *klasse.*
	hoort.	hoort.	Bijbelsche Geschiedenis.
10. uur.	hoort.	Onderwijs in den Godsdienst.	Leest in stilte.
11. uur.	spelt en leest.	schrijft.	schrijft, na ondervraging over het gelezene in het voorige uur.

Namiddag.

4. uur.	1ste *klasse.*	2de *klasse.*	3de *klasse.*
	Verklaring van Spreuken en Verzen.	Leest.	Meetkunde.
5. uur.	hetzelfde.	Rekent.	hetzelfde.

Woens-

Woensdag voormiddag.

	1ste *klasse.*	2de *klasse.*	3de *klasse.*
9. uur.	Voorlezing der Natuurlijke Historie voor alle de Klassen.		
10. uur.	Oeffening in het tellen en de eerste beginselen der rekenkunst.	Rekent.	Oeffening in geschriften te lezen, in de Orthographie, en naschrijven van het geen voorgezegd wordt.
11. uur.	't zelfde.	't zelfde.	't zelfde.

Woensdag namiddag.

. . . .

Donderdag voormiddag.

Is gelijk aan Maandag voormiddag.

Namiddag.

Is gelijk aan Maandag namiddag.

Vrijdag voormiddag.

Is gelijk aan Dingsdag voormiddag.

Namiddag.

Is gelijk aan Dingsdag namiddag.

Zaturdag voormiddag.

Wordt het geleerde van de geheele week herhaald. — Onderwijs in de voornaamste wetten des Lands. — Onderwijs van de tweede klasse in de Bijbelsche Geschiedenissen. — Van de eerste Klassen in het spellen en de eerste beginselen der Rekenkunde (*).

SCHOOL-

(*) Het zij ons vergund slechts een paar aanmerkingen op dit ontwerp te maken; vooreerst dat sommige oeffeningen, die de meeste inspanning vorderen, gelijk rekenen en de meetkunst, te kort na den maaltijd aangevangen worden, wanneer de maag met eten gevuld, de werking des verstands belemmert, of door dit in hare werking belemmerd wordt; liever stelden wij dit vóór den middag. Als ook, dat, volgends dit ontwerp, wanneer slegts één Meester de School bestuurt en de hulp van Ondermeesters derft, sommige Kinderen wel eens ledig zullen moeten zitten. Dan, met behulp van dezen, oordeelen wij dit Plan niet alleen uitvoerlijk, maar zelfs voor zeer vele uitbreidingen vatbaar.



SCHOOLBERICHTEN.

Bericht nopens de verbeterde inrichting van het Fonds, tot onderwijs voor Kinderen van minvermogende Ouderen, opgericht den 21. Dec. 1796., bij het Middelburgsch Departement der Bataafsche Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, *vastgesteld den 14. Meij 1800.*

Vereenigden zich in den jaare 1796. eenige edelmoedige Kindervrienden te *Middelburg*, ter oprichting van een fonds, geheel uit vrijwillige onbepaalde bijdragen bestaande, om daar uit een zeker aantal Kinderen van minvermogende, schoon nog door geene armenkas bedeelde, ouderen, op een der gevestigde Scholen, onderwijs te doen genieten; thands hebben wij het genoegen te aanschouwen, dat in een kort tijdverloop van nog geen vier jaren, deze stichting zulk een aanwasch en vastigheid heeft gekregen, dat zestig Kinderen, en welligt meer, uit hetzelve onderwezen kunnen worden.

De inrichting van dit Fonds, 't welk wel verdient wat nader gekend te worden, als een aanprijzenswaardig voorbeeld voor alle zoodanige Departementen, wier vermogens en omstandigheden niet toelaten, zelven een Departementaal School opterichten, is op de volgende wijze vastgesteld. — Ieder deelnemer tekent jaarlijks in voor zoo veel hij verkiest. De penningen worden ingezameld en bestuurd door eene Commissie van negen leden, die tevens het bestuur heeft over de jeugd, die uit hetzelve onderwezen wordt, en welke eenmaal in iedere week de School bezoekt. Voor het onderwijs der Kinderen wordt iedere maand *f* 1. betaald. De ouderdom der aantenemen Kinderen is van 6 tot 9 jaren. De tijd van het onderwijs 3. jaren, wel langer, maar niet korter. Verschil van Kerkgenootschap komt in geene aanmerking. Tot Onderwijzers, kiest men zoodanige Schoolhouders, welken, leden van het Departement zijnde, zich verbonden hebben, om, volgends het Ontwerp der School-commissie, het onderwijs interichten; en wier voorstelling door de Commissie aan het Departement geschiedt, dat als dan de keuze bekrachtigt. Men heeft dus hier al het nut eener Departements-School, zonder eenigen dier bezwaren, die anderen van zulk eene inrichting afschrikken.

Het Ontwerp nu, volgends het welk de Onderwijzers zich moeten richten, is grotendeels gevolgd naar *de algemene denbeelden over het Nationaal onderwijs*, door de

Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, in het jaar 1798. uitgegeven, en bepaalt dus de verdeeling der leerlingen in drie klassen. De eerste leert letteren, spellen, lezen, en krijgt ten gelijken tijde, zoo veel mogelijk, eene oppervlakkige kennis van die dingen, welken het meest onder het oog vallen en het belangrijkste voor kinderen zijn. Daar toe bezigt men het *A, B, C. Boek* der Maatschappij, als ook haar *Spel-* en *Leesboekje*, en den *Trap der Jeugd*; en het eerste deel van PERPONCHER's *Onderwijs voor Kinderen*. — (Ten aanzien van alle de klassen, maar inzonderheid dezer eerste, prijzen wij ten sterkste aan, om ieder deeltje van het laatstgenoemde werkje, dat ongeveer 20. vel in groot 12mo beslaat, in 4. of 5. stukjes te verdeelen, zullende als dan nog ieder Stukje een geschikt boekje van 96 bladz. uitmaken. Men kan zich niet verbeelden, hoe spoedig Kinderen zich bij een dik boek, al is het alleraangenaamst ter lezing, alleen om dat het dik is, vervèelen, en al zuchtend in zich zelven zeggen; ô wanneer komt dat boek toch uit! Het is blijkbaar, dat deze bepaling van 5. stukjes, alleen zoo ver geldt, als met den inhoud overeenkomt.) — De Tweede klasse oeffent zich in het kunstmatig lezen, het schrijven, de rekenkunde, tot aan de toepassing der gebroken, en de eerste beginselen der taalkunde De boeken zijn, *de verhandeling over het Kunstmatig Lezen en de Leeslesjes daar bij behorende!* — *De Verhandeling over het onderwijs in het spellen*, le-

[redacted]

lezen en schrijven (*). HULSHOFFS *Geschiedenis van Joseph, Schoolboekjen van Nederlandsche Deugden*; *het Cijfferboek van* ADAM VAN LINTZ; *de Rudimenta* van de Maatschappij, en het tweede deel van PERPONCHER. — De derde klasse krijgt verder onderwijs in het lezen, in het schoon schrijven, in de rekenkunde, en de taalkunde; wordt geoeffend in het naschrijven van het voorgelezene of gedicteerde, en eindelijk in de beginselen der Aardrijks- en Natuurkunde. — (Het bevreemdt ons, onder deze opgave geene Geschiedkunde, zoo algemeene als Vaderlandsche, aantetreffen; vooral, daar wij een der uitmuntendste onderwijsboeken, de *Algemeene Geschiedenis* van SCHRÖCK, op last der Maatschappij vertaald, bezitten, en eene *Vaderlandsche Geschiedenis voor Kinderen*, ten tijde van de vaststelling dezer schikkingen, verwacht werd. Ook hadden wij wel gewenscht, hier iets nopens een algemeen Godsdienstig onderwijs, al ware het slechts een onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenissen, aantetreffen. Mogelijk zwijgt men hier van, om dat men zulks geheel aan den onderwijzer overlaat: doch hier vooral, dunkt ons, moest de Commissie haar toevoorzigt oeffenen. Wij zeggen uitdruklijk al-

(*) Dit boekje is vóór de Onderwijzers geschreven; waarschijnlijk zijn het alleen dezen, die hetzelve gebruiken, en niet de Kinderen, schoon het hier op de lijst der Kinderboekjes voorkomt.

algemeen onderwijs, om dat 'er gelegenheid tot bijzonder gezintlijk onderwijs wordt gegeven; maar dit is niet voldoende, daar dit onderwijs onder minvermogenden, maar al te dikwijls, verwaarloosd wordt; — *algemeen*, om dat het voor kinderen van allerleië Kerkgenootſchappen bruikbaar en geſchikt moet wezen.) — De boekjes voor de derde klasſe dienende, zijn het 3de deel van PERPONCHER; de boekjes bij de tweede klasſe gebruikt wordende; L. VAN BOLHUIS *Neêrduitſche Spraakkunst*. — (Hoe zeer wij de ſchikking, om in de tweede klasſe eene *Rudimenta*, en in de derde eene *volledige Spraakkunst* te gebruiken, ten hoogſten goedkeuren, zouden wij echter de twee genoemde werkjes daar toe niet durven aanprijzen. Kon men nog eens goedvinden, om uit BOLHUIS een uittrekſel te maken, alleen die eerſte beginſelen vervattende, waar voor kinderen in de tweede klasſe vatbaar zijn, alsdan zou men in die klasſe den grondſlag leggen, om daar op in de derde te bouwen. Doch de bedoelde *Rudimenta* kan, onzes inziens, uit hoofde van de verſchillende gevoelens des Stellers van die van BOLHUIS, daar toe niet gebezigd worden. Wat toch moet een kind van de zaak zelve, de regels der Spraakkunst, houden, wanneer hij in de derde klasſe *ontleren* moet, het geen men hem in de tweede opzetlijk geleerd heeft? Ook wenschten wij dit *Uittrekſel* veel korter, dan de bedoelde *Rudimenta*.) — F. A. OSTERVALD *Aardrijkskunde*. *De kleine*

 Na-

Natuurlijke Geschiedenis voor Kinderen, 3. stukj te *Zutphen* 1798. en 1799. — (Mogelijk zou men hier voor geschikter werkje kunnen kiezen. Vooralles, zou het *Natuurkundig Schoolboek* van BUIS hier bijgevoegd dienen te worden.) Voords behoudt de Commissie aan zich, om deze lijst in der tijd te veranderen of te vergroten, naar mate 'er werkjes uitkomen.

Ten aanzien van het onderwijs, of de leerwijze, wordt, behalven de verwijzing naar de *Algemene denkbeelden* enz. bepaald, dat de onderwijzers bij die klasse, die zij onderwijzen willen, komen moeten; dagelijks vijf uuren onderwijs geven, drie voor- en twee nadenmiddag; dat zij den kinderen gelegenheid zullen geven, om bij hunne Kerkleeraaren, of andere daar toe bevoegden, onderwijs in de gronden van den Godsdienst te verkrijgen; als ook, dat zij geen ander boek, dan de opgegevene, voor de leerlingen uit dit fonds, in hunne School mogen invoeren. — De overige schikkingen omtrend de uitdeling van prijzen, en het loflijk getuigschrift bij het verlaten der School, zijn zoodanig, als men ook elders aantreft.

Uittrekfel van het Reglement voor de openbaare Nederduitsche Scholen, binnen de Gemeente van Leyden.

VAN DE SCHOOL-ORDE EN HET ONDERWIJS.

1. De gezamentlijke Kinderen, welke onderwezen worden, zullen in ieder der beide Scholen, verdeeld worden in drie clasfen, waar van de *eerfte* zal bevatten alle de eerst-beginnenden, welke nog niet leezen kunnen; de *tweede*, alle die geenen welke na reeds eenigfints in het leezen gevorderd te zijn, zich hier in verder volmaaken, en zich ook in het fchrijven oeffenen, *de derde*, de zoodanige, welke in het cijfferen onderwezen, en tot verdere nuttige kundigheden opgeleid worden.

2. Naar deeze verdeeling zullen door den Meester van drie maanden tot drie maanden, naauwkeurige lijsten worden opgemaakt van alle de Scholieren, en wel zodanig, dat bij den Naam van ieder Kind gefteld worde een nommer, zijne jaaren, Ouders, woonplaats, gezindte, handwerk, winkel, inkomst in het School, en overgang tot zijne clasfe.

 3. De

3. De Schooltijd voor elk der drie clasſen zal zijn als volgt:

Voor de eerſte clasſe, het geheele jaar door, (de vacantien uitgezonderd,) des Maandags, Dingsdags, Donderdags, Vrijdags en Saturdags des voormiddags van *negen* tot *elf* uuren.

Voor de tweede clasſe, op dezelve dagen, van *half twaalf* tot *half twee* des middags.

Voor de derde clasſe, almede des Maandags, Dingsdags, Donderdags en Vrijdags (maar niet des Saturdags) des avonds van *zeven* tot *negen* uuren, en wel de Jongelingen des Maandags en Donderdags, en de Jonge Dochters des Dingsdags en Vrijdags. Zullende de Woensdagen worden vrijgehouden, ten einde de Kinderen gelegenheid te geeven, om door de Leeraars of andere Onderwijzers van die Gezindte, tot welke zij worden opgeleid, in het leerſtellige van den Godsdienst onderwezen te worden.

4. Geene Kinderen, tot welke clasſe ook behoorende, zullen van het School mogen weg blijven, dan om de gewigtigſte redenen, welke, of door de Ouders, of door de Bazen, waar bij zij werken, aan den Meester, zoo veel mogelijk ſchriftelijk, moeten worden opgegeeven.

5. De Kinderen, welke buiten voorkennis of toeſtemming hunner Ouderen of Werkbaazen, weg blijven, zullen de twee eerſte reizen, geduurende drie agtereenvolgende dagen, geen kaartjes van vlijt ontvangen, en, indien zulks daar na meer geſchiedt, ſtren-

ger

ger gestraft werden, terwijl tevens terstond aan hunne Ouders van dit hun verzuim zal worden kennis gegeeven, doch, indien de schuld aan de Ouderen zelven of anderen, onder wier toeverzigt de Kinderen gesteld zijn, is toe te schrijven, zal door de School-Commissie daar tegen zodaanig voorzien worden, als zij naar den aart der omstandigheden, zal meenen te behooren.

Ook zullen de Kinderen moeten zorg draagen, zich op de bepaalde uuren, voor den aanvang der lessen, in de School te laten vinden, zullende zij, die *door hun toedoen*, te laat komen, op dien dag geen kaartje van vlijt ontvangen, en, zo wanneer zulks vijfmaal in ééne maand gebeurde, als éénmaal weggebleeven aangemerkt en behandeld worden.

6. Kinderen, die geheel onrein en ongehavend ter Schole komen, zullen terstond worden weggezonden, met aanbeveeling aan de Ouders, van hier in naar behooren te voorzien, bij verzuim van het welke door de School-Commissie zoodanige ernstigere maatregelen zullen genomen worden, als door haar in dezen dienstig zullen geöordeeld worden.

7. Ieder Leerling, zal, met vermijding van allen geraas, praaten, lagchen, speelen, of stoeijen, zich geduurende het onderwijs, stil en oplettende moeten gedraagen, na het eindigen der lessen zich, binnen en buiten het School, van alle baldadig- of ongeregeldheden; bijzonderlijk ook het vloeken en

zweeren, zorgvuldig onthouden, — en voorts zich in alles jegens zijne medeleerlingen, vriendelijk en gedienstig, en jegens ieder geschikt en beleefd gedraagen.

8. Van het gedrag der Kinderen omtrend het een en ander bij Art. 4, 5, 6 en 7. gemeld, zal, in onderscheiding van de Algemeene Lijst, bij Art. 2. gevorderd, door den Meester eene afzonderlijke Lijst gemaakt worden, houdende den Naam met het Nommer van ieder Kind, en daar agter, in vijf colommen, naauwkeurige aanteekening 1. van het wegblijven der Kinderen door eigen verzuim, 2. van derzelver afwezen door schuld van Ouders of Baazen. 3. van het te laat komen. 4. van onreinheid. 5. van wangedrag in of buiten het School zullende deeze Lijsten, maandelijks aan de School-Commissie moeten worden overgegeeven, omme daar van zo bij het examen als andersints het nodige gebruik te maaken.

9. Er zal door niemand der Kinderen, 't zij in stooven, 't zij op eenige andere wijzen, vuur in het School moge worden medegebragt.

10. Terstond bij het inkomen, zal ieder Kind, zijne vaste plaats neemen, zullende ten dien einde elke tafel, houdende dertig genommerde plaatsen, met eene onderscheidene letter geteekend zijn; en aan ieder Kind bij verdeeling (te beginnen met Letter A. voor de meestgevorderden, en zoo vervolgens) zijne bijzondere Tafel en Nommer worden aangeweezen — voor de eerste clas-

se

ſe Jongens en Meisjes, door één, aan dezelfde Tafel, maar voor de tweede clasſe zullen de Jongelingen en Jonge Dochters ieder afzonderlijke Tafels hebben.

11. Ter betere bewaaring van orde, ter bevordering van het Onderwijs, en ten dienſte der Meesters, zoo wel als tot opwekking van eene gepaste eerzucht, zal bij elke clasſe aan ieder Tafel een der meest geſchikte en gevorderde Leerlingen, mits gekozen uit de Tafels A. of B. dier Clasſe, worden benoemd tot Tafelmeesters, bijzonderlijk ter waarneeming van al dat geene, 't welk hier na bij onderſcheidene Artikelen, zal worden aangeweezen.

De aanſtelling dier Tafelmeesters zal geſchieden door den Meester, in tegenwoordigheid van twee Leden der Commisſie, en zulks van Maand tot Maand, ten zij de Meester goedvond, de gekorenen om wangedrag, en onoplettendheid, of onheuſche behandeling zijner Medeſcholieren, eerder van zijnen Post te ontzetten, en een anderen te benoemen.

12. Precieſelijk op de bepaalde uure, geeft de Meester een teken dat het School zijn aanvang zal neemen, en worden terſtond door den Meester en de Ondermeesters, aan iedere Tafel de Namen der Kinderen opgelezen, met naauwkeurige aanteekening van de afwezige of te laat komende, ter aanvulling der Lijst bij Art. 8. gemeld, terwijl intusſchen door de Tafelmeesters de Schoolbehoeften uit de Laden en Kasſen gekree-

gen en aan de Leèrlingen rond gedeeld worden.

13. Dit behoorlijk verrigt zijnde, zullen op den wenk des Meesters, de gezamentlijke Kinderen oprijzen, en in eerbiedige houding, met ongedekten hoofde, luisterend volgen, het Gebed, 't welk bij de eerste clasſe door den Meester zelven, doch bij de tweede en derde clasſe door de bestgeoeffenden en meest onberispelijken der Leerlingen, ſtemmelijk en met den meest mogelijken ernst zal gelezen worden. En zullen de Meesters geenerlei andere Gebeden in de Scholen mogen leezen of doen leezen, dan die door de Commisſie goedgekeurd en aan dezelven ter hand zullen geſteld worden.

14. Het Gebed geëindigd, en de Kinderen weder gezeten zijnde, zal terſtond het Onderwijs zelf zijnen aanvang neemen, welk Onderwijs hoofdzakelijk zodanig zal moeten worden ingerigt, als bij de drie volgende Artikelen voor de drie onderſcheidene clasſen wordt aangewezen.

15. Bij de eerſte Clasſe, voor welke de oeffening in het leezen de hoofdzaak is, zullen de Meesters en Ondermeesters bij geſtadige afwisſeling aan iedere Tafel onderwijs geeven, en wel zoodanig, dat zij aan de Tafel der minstgevorderden, welke nog pas de Gronden leeren, ieder Kind, bij beurtelingſche opvolging, aan het hoofd der Tafel tot zich laten komen, en dus hetzelve afzonderlijk onderwijzen; aan de Tafels der meergevorderden daar en tegen, dat is der

zul-

alken die reeds beginnen te leezen of dadelijk leezen, zal de Onderwijzer zich in het midden plaatsen, en door elken Leerling een gedeelte der lessen stemmelijk doen leezen, en zorg dragen, dat het geen geleezen wordt, door alle de andere stil worde gevolgd, voorts zal hij bijzonderlijk moeten acht geeven op het duidelijk en juist uitspreeken der woorden, op het onderscheiden der zinteekenen, en eene gepaste toongeeving, wordende bovendien den Meesteren aanbevolen, om hun onderwijs in het leezen van tijd tot tijd aftebreeken, of te vervangen door leerzaame vraagen en gepaste aanmerkingen, ten einde alzoo het geleezene ten meesten nutte te doen strekken voor het verstand en hart der Leerlingen.

Terwijl dus door de Moesters en Ondermeesters aan drie Tafels bij beurtwisseling wordt les gegeeven, zal ten zelfden tijde aan de andere Tafels het onderwijs door de Tafelmeesters geschieden, alleen met dit onderscheid, dat zij, in stede van zich aan het hoofd of in het midden der Tafels te plaatsen, in tegendeel van plaats tot plaats bij iederen Leerling rond gaan, op dat niet door gedruis of verwarring van toonen, de aandagt gestoord worde. Voorts zullen de Tafelmeesters zorgvuldig acht geeven dat overal behoorlijke stilte zij, en de orde volkoomen bewaard blijve.

16 Bij de tweede Classe, voor welke de oeffeningen zich uitstrekken, tot de lees- en schrijfkunst, zal ook het onderwijs zich bij af-

afwisseling tot deeze beide bepaalen, in dier voege, dat, terwijl aan een gedeelte der Tafelen de Leerlingen zich met schrijven bezig houden, aan het andere gedeelte de leeslessen worden voortgezet, en dus de tijd zoo na mogelijk, tusschen het leezen en schrijven verdeeld worde.

Ten opzichte van het leezen, zullen ook bijzonderlijk voor deeze Clasfe, de Meesters zich bevlijtigen, om den leestoon meer en meer te zuiveren, en het verstand der Leerlingen werkzaam te maaken tot een regt begrip van het geleezene.

Bij het schrijven zullen de Meesters vooral acht geeven op eenen langzamen en regelmatigen voortgang van het onderwijs, ten einde hetzelve trapswijze opklimme, en de Leerlingen geene nieuwe taak beginnen, dan na in de voorgaande wel en volledig geoeffend te zijn.

Voor de meergevorderden, welke na zoogenoemde exempels schrijven, zullen daar toe alleen gebruikt worden zoodaanige voorschriften, welke, volgens last en onder het opzicht der School-Commisfie, ten dien einde in genoegzamen voorraad steeds gereed zullen zijn.

Het voorname werk der Tafelmeesteren bij deeze Clasfe, zal bestaan deels in de handhaving der orde en stilte geduurende het onderwijs, deels en wel bijzonderlijk in een geduurig toeverzicht omtrend den schrijvenden, welke zij naar vermogen in alles zullen te regt helpen, onderrichten, en steeds van het noodige voorzien.

De

De Leerlingen deezer Clasfe, als reeds genoegzaam gevorderd om met begrip te leezen, zullen ter oeffening van het geheugen en verrijking van het verstand, weekelijks het een of ander nuttigs, uit zoodanige Boekjens, als door de Commisfie ten dien einde zullen zijn opgegeeven, van buiten leeren, 't welk hun ten dien einde, door den Meester in de School zal worden opgegeeven, doch buiten de Schooltijd geleerd zal moeten worden: En zullen tot deeze opgaave, zoo wel als tot het opzeggen en korte verklaaring van het geen geleerd is, de Saturdagsche Lesfen geheel afgezonderd blijven.

De meest geoeffenden deezer Clasfe zullen, onder anderen, op deeze wijze moeten aanleeren de zoogenoemde Tafel van Multiplicatie, en niet eer tot de derde Clasfe mogen overgaan, dan na deeze geheel en op de volkomenste wijze in het geheugen te hebben.

17. Voor de derde Clasfe zal bijzonderlijk het Cijfferen de hoofdzaak zijn; echter niet zonder gelijkelijk de oeffeningen in het leezen en schrijven voort te zetten, zullende de oeffeningen in het schrijven gedeeltelijk moeten bestaan in het te boek zetten der uitgewerkte sommen. En zal ten dien einde het onderwijs zoodanig verdeeld worden, dat telken dage de helft des tijds voor het cijfferen afgezonderd blijve, en de andere helft; des Maandags en Dingsdags aan het leezen, en des Donderdags en Vrijdags aan het schrijven besteed worde,

Tot de leesoeffeningen dezer Classe zullen bij voorkeuze zoodanige Boeken gebezigd worden, als dewelke best kunnen dienen om het verstand der Leerlingen, naar derzelver onderscheidene vatbaarheid, tot nuttige, en in het gemeene leven meest bruikbaare kundigheden, opteleiden; ter bevordering van welk einde, de Meester ook hier, boven alles, zich zal toeleggen, om uit het geleezene stoffe tot een leerzaam onderhoud te trekken.

18. Aan iedere Tafel zal door alle de Leerlingen hetzelfde Boekje gebruikt worden, van hetwelke ten dien einde voor elk Kind een Exemplaar, met deszelfs naam getekend, zal afgezonderd blijven; en zullen de Tafelmeesters zoo veel mooglijk acht geeven, dat deeze Boekjes steeds zindelijk behandeld, en wel bewaard worden, terwijl het aan niemand zal vrijstaan dit zijn Boekje met zich naar huis te neemen, ten zij met bijzondere toestemming van den Meester, waarvan alsdan de Tafelmeester aantekening zal moeten houden.

19. Het onderwijs geëindigd zijnde, dat is, eenige weinige minuten voor den afloop des bepaalden Schooltijds, zal de Meester een teken geeven, en zullen terstond hier op door de Tafelmeesters de gebruikte Boeken en verdere Schoolbehoeften worden ingezameld, en ter bestemde plaatse worden geborgen, terwijl inmiddels door den Meester en de Ondermeesters de Kaartjens van verdiensten worden afgegeeven; na dit een en ander

der zal, even als ter opening der School-oeffeningen, een gepast Gebed ter sluitinge worden voorgeleezen, en hier mede de gezamenlijke Kinderen in stilte en orde naar huis gaan, waar bij de Tafelmeesters, zoo verre hun weg hun zulks toelaat, de gedragingen der Scholieren zullen waarneemen, om daar van, des nodig zijnde, den Meester verslag te kunnen doen.

20. Ter aankweeking van eene heilzaame eerzucht en loflijke naarijver, zullen aan de oppassende Scholieren elken Schooltijd Kaartjes worden uitgedeeld, en wel tweeërleië, te weeten, een driekantig Kaartje aan hem, die zich in het leeren behoorlijk bevlijtigd heeft, en een vierkantig aan den zoodanigen, welke zich in alles pligtmatig heeft gedragen. Wie in het een of ander zijnen pligt niet betracht heeft, zal één, of wel, zoo hij in beide opzichten berispelijk is, de beide Kaartjes moeten missen; terwijl daartegen, ingevalle van bijzondere vlijtbetooning of prijslijke gedragingen, door den Meester twee, ja zelfs, bij zeer loflijke bedrijven, meer Kaartjes zullen mogen gegeeven worden.

Om alle verwarring of misbruik voortekomen, zullen de Kaartjes met de Classe, de Tafel, en het Nommer van het Kind, aan hetwelk dezelven worden afgegeeven, getekend zijn.

21. Een Kind, twintig gelijksoortige Kaartjes ontvangen hebbende, zal dezelve alsdan

 den

den Meester terug geeven, welke hem, in vergoeding daar voor, terstond zal beloonen met een punt of streepjen, op de Lijst, daartoe voor elke Tafel bijzonderlijk aanteleggen, en houdende agter den naam met het nommer van ieder Kind, twee Colommen, de eerste voor de Kaartjes van vlijt, en de tweede voor die van goed gedrag, ten einde uit het meerder of minder getal deezer punten de bijzondere verdiensten der Kinderen kunne opgemaakt, en bij het examen door de School-Commissie worden in acht genomen, ter onderscheidene belooninge.

22. Indien nogthans dit inhouden der kaartjes van vlijt of goed gedrag; noch ook middelen van vriendelijke vermaaning of bestraffing genoegzaam bevonden wierden om de Kinderen tot hun pligt te houden; zullen behalve deeze, ook andere strafoeffeningen worden in 't werk gesteld; ten welken einde een der hoeken van de School, als schandhoek zal bekend zijn, en een schandbord in de school zal opgehangen worden, waarop de Namen der geenen, die zich grof misdraagen hebben, zullen opgetekend worden; terwijl omtrend de zoodanige die zich halstarrig, en door de opgegeeven straffen onverbeterlijk zullen toonen, zoodaanige strenger maatregelen zullen genomen worden, als de aart van hun misdrijf en de omstandigheden zullen vereisschen.

23. Er zullen jaarlijksch twee vacantie-tijden

gden zijn, en wel de eerste van Hemelvaartsdag tot Pinxteren, en de tweede een week in de Maand September.

24. Jaarlijks op Dingsdag voor Hemelvaartsdag, zal er een groot en openbaar examen van de vorderingen der Kinderen gehouden worden; bij welke gelegenheid de staat der Scholen aan de Burgerij zal bekend gemaakt, en de meest verdienstelijke Leerlingen, naar aanwijzing der Lijst bij Art. 21. gemeld, eenige prijzen of belooningen zullen toegedeeld worden. Behalven dit groote en openbaare, zal er jaarlijks in de eerste week van November nog een ander examen gehouden worden, maar alleen ten overstaan der geheele School-Commissie.

Eindelijk, buiten de gewoone weekelijksche Schoolbezoeken door eene der Schoolbestuurderen, zullen er jaarlijks twee groote Schoolvisitatien plaats hebben, telken male door vijf Leden der School-Commissie, en wel in de eerste week van Augustus, bijzonderlijk om die Kinderen, wier overgang tot eene hogere Clasſe, om goede redenen, niet wel tot een der examina kan vertraagd worden, na voldoende blijken hunner bekwaamheden gegeven te hebben, naar verdienste te bevorderen.

25. Die Kinderen, welke zich der bijzondere goedkeuring van de School-Commisſie en hunne Meesters hebben waardig gemaakt, zullen daar van, bij hunne bevordering tot eene hoogere Clasſe, een loffelijk bewijs

ontvangen; gelijk ook aan allen, welke zich geduurende hunnen leertijd, vlijtig en braaf gedraagen hebben, bij het verlaaten der Schoole, een soortgelijk Getuigschrift zal gegeeven worden, waar mede zij zich der gunste en achting van hunne Medeburgers kunnen aanbeveelen.



IN-

INHOUD.

SCHOOLVERORDENINGEN.

BOEK-BEOORDEELINGEN.

I N H O U D.

MENGELWERK.

SCHOOLBERICHTEN.

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK HET

SCHOOLWEZEN.





BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

III. STUK.



Te LEYDEN bij

D. DU MORTIER EN ZOON.

MDCCCI.

SCHOOLVERORDENINGEN.

De Memorie van den Agent der Nationale Opvoeding, betreffende de toekomstige inrichting en noodzaaklijke verbetering van het Schoolwezen, door het Uitvoerend Bewind ter Eerste Kamer van het Vertegenwoordigend Ligchaam ingediend, en door dezelve in handen eener Commissie gesteld zijnde, heeft deze den 19. Nov. 1800. het navolgend Rapport uitgebragt.

BURGERS REPRÆSENTANTEN!

Op den 31. Julij laatstleden, zijn uwe Medeleden *Verbeek*, *Gulje* en *van Leyden*, belast met den belangrijken taak van het onderzoek des briefs van het Uitvoerend Bewind, geschreeven op den 22. daar te vooren, sub Numeris $\frac{162}{41}$, ter deliberatie van het Vertegenwoordigend Ligchaam brengende, een Voordracht van den Agent van Nationale Opvoeding, betrekkelijk de verbetering van het Schoolweezen in het algemeen;

als in het bijzonder, tot het vormen van bekwaame Onderwijzers; aan welke Commissie vervolgens zijn toegevoegd geworden de Burgers Representanten *van Royen* en *Albarda*.

Wij hebben ons steeds, bij de overweging van dat belangrijk onderwerp, voor oogen gesteld, den weldaadigen invloed, welken goede inrichtingen van het Nationaal Onderwijs noodwendig moeten hebben op het algemeen welzijn. Het is met een waar genoegen, dat wij onze Landgenooten het recht doen wedervaaren, dat zij boven verscheidene andere Volken uitmunten, door eene meer algemeene gehechtheid aan de voorschriften eener goede zedekunde, welke de beste steun is eener welingerichte Volksregeering, en tevens best door eene welingerichte Volksregeering wordt gewaarborgd.

Doch ook die bewustheid moest ons met een des te grooteren iever doen naarspooren, langs welke wegen men het Nationaal Onderwijs kan verbeteren, en de goede zaaden, welke nog in eene ruime maate bij ons zijn overgebleven, nog meerdere heilrijke vruchten doen dragen. Met die voornemens de schoone Verhandeling van den Agent der Nationale Opvoeding opvattende, hebben wij met hem gemeend, dat men in deeze minder naar eene Theoretische volkomenheid moest zoeken, dan wel de middelen uitdenken, door welke men trapsgewijze het goede kan daarstellen, de vooroor-

dee-

deelen allengskens uitroeijen, zonder hen, die met dezelve behebt zijn, voor het hoofd te stooten. De natuur moge wel eens, zoo wel in het moreele als in het phijsique, schokken noodig hebben, om het behoorlijk evenwigt te herstellen: in de meeste gevallen is eene zachte leiding, hoewel minder schielijk werkende, te verkiezen boven eene plotselijke verandering. Indien de omstandigheden minder drukkend waren, indien het Vertegenwoordigend Ligchaam niet het pijnigend gevoel gehad had, van, door den nood derzelven gedrongen, zwaare lasten op het Bataafsche Volk te moeten leggen, om grooter onheilen voortekomen, dan zoude men sommige inrichtingen daadelijk tot eene meerdere volkomenheid kunnen brengen; dan te recht is door den Agent begrepen, dat alle uitgaven, die niet volstrekt noodzakelijk waren, moesten worden vermijd. Onze landaart zondigt zeker meer door eene te groote gehechtheid aan het oude, dan door eene overdrevene zucht tot het nieuwe, en het is daarom, dat zij dan liefst het haare tot verbeteringen bijdraagt, wanneer de ondervinding het nut derzelve boven alle bedenking heeft gesteld. Het is ons dus aangenaam geweest, Burgers Vertegenwoordigers! in de denkbeelden door den Agent voorgeslagen, en door het Uitvoerend Bewind aan uwe beschikking voorgesteld, de middelen aantetreffen, door welken, naar ons inzien, de Bataafsche Jongelingschap tot nuttige Leden der Maatschappij, tot geluk-

kige Weezens kan geleid worden. Wij zullen uwe aandacht niet vermoeien, door U te herhaalen het geen in de Voordracht is ter nedergesteld, wij zullen ons vergenoegen met U de hoofddenkbeelden voortedragen, in die orde, in welke wij gemeend hebben dezelve te moeten brengen in het Concept-Besluit, dat wij aan uwe raadplegingen onderwerpen.

Voor alles moeten wij U doen opmerken, dat het Vertegenwoordigend Ligchaam zich, naar ons inzien, alleenlijk moet bepaalen bij de hoofdtrekken, en de uitvoering; gelijk mede de toepassing dier hoofdtrekken op bijzonderheden, geheel aan de uitvoerende Magt moet overlaten; en dan bepaalen zich die hoofdtrekken tot de volgende:

1. Welke Schoolen 'er zijn zullen?

2. Wie op dezelve Onderwijs zullen genieten?

3. Welke Leerwijze zal worden gevolgd?

4. Op welke wijze de Schoolen zullen worden bekostigd?

5. Welke Persoonen over dezelven toezigt zullen hebben, en welke werkzaamheden aan die persoonen zullen worden toevertrouwd?

6. Van het Schoolfonds en deszelfs gebruik.

I. De

I. De Schoolen worden gebragt tot open-baare of bijzondere, de eerste zijn Nationale of Gemeentelijke.

Van de Nationale wordt gesproken op de 14. pag. van de gedrukte Voordracht (*), wanneer gezegd wordt, dat het Uitvoerend-Bewind, als hebbende het Opper-Armbestuur, zoude zorgen, dat op alle plaatsen, alwaar een genoegzaam aantal arme Kinderen gevonden wordt, één of meer Nationale Schoolen zullen worden opgericht: zoodanige Gebouwen of Vertrekken, welke thans behooren aan eenige Armenfondsen, die op de wijze bij de Wet over het Armenbestuur gemaakt, aan den Lande mogten overgaan, zullen natuurlijk ter beschikking komen van het Bewind, en als dan tot die Nationale Schoolen dienstbaar worden gemaakt.

Behalven deeze, zullen 'er noodwendig ook moeten zijn Gemeentelijke Schoolen, voor hen geschikt, wier Ouderen in staat zijn, voor de opvoeding hunner Kinderen te zorgen, en deeze zijn de andere openbaare Schoolen, in zoo verre mede van de Nationale onderscheiden, dat zij, of geheel niet, of maar gedeeltelijk door den Lande worden bekostigd.

Van de bijzondere Onderwijzers, het zij dat Kinderen aan hun huis Onderwijs ontfangen, het zij dat zij zich naar de wooning der Kinderen begeeven, zal alleen maar on-

(*) Zie bl. 38 III. St.

onder het vijfde Articul over het Toezicht behoeven geſproken te worden.

II. De Nationaale Schoolen zijn geſchikt voor zoodanige Kinderen, welke ten laste komen van het generaal Armenbeſtuur; het ſpreekt van zelf, dat de Maatſchappij aan de zoodanige het noodig onderricht moet bezorgen. Dan haare weldaadige invloed moet zich ook uitſtrekken tot de Kinderen van hen, die wel geen onderſtand uit eenige Armenkas genieten, maar evenwel buiten ſtaat zijn, eenig Schoolgeld voor hunne Kinderen te betaalen. De Ouderen zijn zeker in de eerſte plaats verplicht, eene behoorlijke Opvoeding aan hunne Kinderen te geven, maar als zij aan dien plicht niet kunnen voldoen, moet hen de Maatſchappij te hulpe komen.

Op de Gemeentelijke Schoolen komen natuurlijk zij, voor welke aan de voorwaarden, voor dezelve bepaald, wordt voldaan.

III. Wij zullen geenzins herhaalen, maar willen gaarne overnemen de oordeelkundige aanmerkingen, door den Agent bijgebragt, over de meest geſchikte middelen om de Leerwijze op de Schoolen te verbeteren; wij zullen alleen uwer aandacht herinneren, dat die middelen voornamelijk beſtaan in het bepaalen eener Leermethode, naar welke de openbaare Onderwijzers hun onderricht zullen moeten bepalen, en het opgeven der Boeken, van welke zij gebruik zullen mogen maken, terwijl derzelver keus aan hun wordt overgelaten.

IV. Om-

IV. Omtrend de wijze op welke de Schoolen zullen worden bekostigd, is bijzonder in het oog gehouden die spaarzaamheid welke alle takken van Bestuur, voornamenlijk in de tegenwoordige omstandigheden, behoord te regelen. De Nationale Schoolen zullen wel door de Natie worden bekostigd, maar de kosten worden gevonden uit de kas van het Armenbestuur. Dit Fonds zal eenigzins kunnen worden te gemoet gekomen, wanneer de Bezorgers der Godsdienstige Genoodschappen, die de verzorging hunner Armen aan zich hebben behouden, de Kinderen dier Armen op de Nationale Schoolen Onderwijs laten genieten. De schikkingen dienaangaande, kunnen best tusschen de Departementaale Schoolbestuurders en de Armbezorgers bepaald worden. Wij zullen hier niet onderzoeken, in hoe verre de Natie moet gerekend worden verplicht te zijn, voor allen de nodige Schoolen te bezorgen. Wat hier over in het afgetrokkene moge gezegd worden, wij gelooven met den Agent, dat de uitvoering in de tegenwoordige omstandigheden, aan de grootste zwarigheden onderhevig zijn zoude; en het is daarom, dat wij ons zeer wel met het denkbeeld hebben vereenigd, om de kosten der Gemeentelijke Schoolen niet ten laste van het algemeen te brengen, en zelfs zoo verre, dat, wanneer de gelden, die voor ieder kind betaald worden, niet toereikende zijn, de Gemeentelijke Kas het ontbrekende zoude bijdragen. Er zijn echter Gemeenten in ons Vaderland, die

niet in de mogelijkheid zijn, deeze kosten te kunnen bijdragen, en hier in word voorzien, wanneer het Uitvoerend Bewind uit het Schoolfonds, die Gemeenten, in het dragen deezer last, de behulpzaame hand toereikt. Wij weten wel, dat dit eenige schade zal toebrengen aan die Gemeenten, alwaar de Schoolmeesters geheel uit 's Lands Kas worden betaald; maar de ongelijkheid, die daaromtrend thans plaats heeft, kan niet wel blijven voortduuren, en voor zoo verre eenige derzelve het wezenlijk behoeven, zal de Maatschappij zorg draagen, dat gebrek aan de noodige geldmiddelen, het missen van onderwijs niet ten gevolge hebbe.

V. Het toezicht over de Schoolen wordt onder den Agent, toebetrouwd aan de Departementaale en Gemeentelijke Schoolbestuurders.

Omtrent het getal der Departementaale Schoolbestuurders, zijn wij afgegaan van het denkbeeld van den Agent, en meenen, na met hem hier over te hebben gesproken, dat het getal van *drie* genoegzaam zijn zal, maar onder bepaling, dat zij zullen kunnen volstaan, met tweemaal in het jaar de Schoolen van hun District te bezoeken; deeze bezuiniging is voor het Schoolfonds niet onbeduidend. De drie Departementaale School-Opzieners hebben ieder een District, uit een derde van het Departement bestaande, dat aan hunne zorgen is toebetrouwd, en voor het welk zij verantwoordelijk zijn. Ten dien einde gaat ieder tweemaal in het jaar alle de

Na-

Nationale en Gewestelijke Schoolen bezoeken, om na te gaan of de Onderwijzers de gegeven voorſchriften behoorlijk volgen. Dit geeft hen aanleiding niet alleen, om de Onderwijzers, die vermaningen mogten noodig hebben, tot eene betere betrachting hunner plichten te brengen, maar ook, om, wanneer zij hunne waarnemingen te zamen brengen, te overwegen, welke verbeteringen als nuttig aan den Agent behooren voorgedragen te worden. De nuttigſte inrichtingen toch verbasteren wel dra, wanneer aan dezelve niet behoorlijk de hand word gehouden, en het is daarom, dat ons die bezoeken als zeer nuttig voorkomen. Ieder deezer School-Opzieners zal, wanneer een der Gemeentelijke Schoolen vacant is, met het Gemeente Beſtuur overleggen, wie met het meeste nut tot dien post zoude kunnen benoemd worden; hoewel de aanſtelling aan het Gemeente Beſtuur toekomt, is daarom deeze onderlinge ſchikking wenſchelijk, om dat de voornoemde Perſoon, alvoorens door het Departementaal Schoolbeſtuur moet worden geëxamineerd. De drie Leden van hetzelve komen ten dien einde viermaal in het jaar bijeen, en zij die beroepen zijn, of op de Nominatie worden gebragt, moeten aan dat Schoolbeſtuur voldoende blijken geven van hunne kunde; voor welk examen eene geringe betaaling is voorgedragen. Wanneer een Nationale Onderwijzer benoemd moet worden, wordt door het Departementaal Schoolbeſtuur eene Nominatie van drie Perſoonen ge-

maakt, om, met de getuigſchriften hunner bijzondere en relatieve bekwaamheid aan den Agent te worden gezonden, ten einde, op deszelfs voordragt, de benoeming door het Uitvoerend Bewind geſchiede. Zij onderzoeken op gelijke wijze de bekwaamheid dier geene, welke tot Gemeentelijke Onderwijzers benoemd zijn, en hunnen post, zonder behoorlijk getuigſchrift, niet kunnen aanvaarden, terwijl daartoe niet alleen dusdanig een getuigſchrift word vereischt, maar ook de vereischte getuigſchriften van goed zedelijk gedrag en civisme, gelijk zulks in het 12. Art. der Inſtructie van den Agent van Nationale Opvoeding is bepaald; met dien verſtande echter, dat een Acte van Burgerſchap, als een voldoend bewijs van civisme zal worden gerekend, maar dat zij die daartoe buiten ſtaat zijn, om dat zij den ouderdom van 20 jaaren niet bereikt hebben, of om dat zij, buiten de Republiek gebooren, nog geene 10 jaaren binnen dezelve hebben gewoond, hunne aankleving aan 's Lands gevestigde Regeeringsvorm, op eene andere wijze, ten genoegen van het Departementaal Schoolbeſtuur, of van het Gemeente Beſtuur zullen moeten bewijzen, en daarenboven, bij de aanvaarding van hunnen post, dezelfde verklaring afleggen, welke tot de Stembevoegdheid wordt vereischt. Indien het getal Opzichters zeer wierd vermenigvuldigd, zoude het moeilijk zijn alle genoegzaam bekwaam te vinden, en zoude de eenvormigheid, welke wenſchelijk is, minder bevorderd

derd worden; en het is daarom, dat te recht, naar ons inzien, het opzicht over de openbaare Schoolen, het zij Nationaale, het zij Gemeentelijke, geheel aan het Departementaal Schoolbeſtuur wordt opgedragen; waar door de werkzaamheden der Plaatſelijke Schoolbeſtuurders zeer gering worden, en zich bepalen tot de bijzondere Schoolen. Zij zijn het best in ſtaat om te zorgen, dat niemand die kostwinning opvatte, zonder te hebben voldaan aan het geen de Maatſchappij te recht mag verlangen, om eene genoegzame waarborg te hebben, dat aan haare jonge leden geene denkbeelden worden ingeprent, ſchadelijk voor de goede zeden, of ſtrekkende tot ondermijning van de Regeeringsvorm. De Maatſchappij kan zeker niet gedogen, dat iemand zich opwerpt, om de Jeugd in de eerſte jaaren te vormen, en een onderwijs te doen erlangen, waarvan het toekomſtig lot der Leerlingen zoo veel afhangt, zonder behoorlijke blijken van eene genoegzame bekwaamheid te hebben gegeven, even weinig, als dat een onkundige zich opwerpe, om de ziekten van het Ligchaam te geneezen. Daar toe word voorgeſteld, dat ook de bijzondere Onderwijzers, Schoolen oprichtende, door Perſoonen, daar toe door den Agent te benoemen, behoorlijk worden geëxamineerd. Maar dat examen zijnde afgelopen, daar die bijzondere Schoolen alleen plaats hebben onder toelaating der Maatſchappij, heeft dezelve geen inzage, mits de Onderwijzers aan de voorwaarde

 hun-

[redacted]

hunner aanstelling voldoen. Doch dit belet niet, dat de Plaatselijke Schoolbestuurers niet zouden trachten door middelen van overreding, deeze Onderwijzers te brengen tot het volgen der meest geschikte leermethode. Terwijl het niet als een misbruik van macht kan worden beschouwd, wanneer zij het gebruik van schadelijke of verboden Boeken beletten. Deeze Plaatselijke Schoolbestuurders zouden tweemaal in het jaar aan den Departementaalen School-Opziener van hun District inzenden den staat van de Schoolen, om door deezen aan den Agent te worden bezorgd.

Dan, behalven deeze toeziende werkzaamheden der onderscheidene Schoolbestuuren, zoude ieder Departementaal Schoolbestuur, eenmaal des jaars, een zijner Leden naar den Haag zenden, om met den Agent te raadplegen en te overleggen alle de poincten, welke betrekking hebben tot het onderwijs der Jeugd en het belang der Schoolen, in deszelfs geheelen omvang.

Voor wij van dit poinct afstappen, moeten wij nog aan uwe goedkeuring aanbeveelen het denkbeeld, dat geen openbaar Schoolonderwijzer van deszelfs post ontzet zal kunnen worden, dan wegens pligtverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag. Wij oordeelen het niet raadzaam de macht van afzetting aan de Gemeente Bestuuren op te dragen, maar veel beter, dat de aanklagte geschiede aan de Departementaale Schoolbestuuren, om door dezelve gebragt te worden

ter

ter kennisse van den Agent; doch zouden lievere het finaal besluit van afzetten overlaten ter bestemming van het Bewind.

VI. Omtrent het Schoolfonds meenen wij vrijheid te hebben ons te kunnen vergenoegen met het geen in het Concept Besluit word voorgedragen, daar het ons voorkomt, dat het wel begrepen belang van het publiek onderwijs met zich brengt, dat alle schikkingen, als, bij voorbeeld, het bepaalen, aan welke Gemeenten toelagen moeten gegeven worden, niet aan de Wetgevende, maar wel aan de Uitvoerende Macht worde opgedragen.

En het is op alle deeze gronden, dat wij aan Uwl. deliberatiën onderwerpen het volgend Besluit:

De *Eerste Kamer* van het Vertegenwoordigend Lichaam, gehoord hebbende het Rapport eener personeele Commissie, op den 31. Julij l. l. benoemd, om te dienen van consideratiën en advis, over eene Missive van het Uitvoerend Bewind, geschreeven op den 22 daartevooren, sub N's. $\frac{163}{43}$, ter deliberatie van het Vertegenwoordigend Lichaam brengende eene Voordragt van den Agent van Nationale Opvoeding, betrekkelijk de verbetering van het Schoolwezen, heeft geärresteerd de bepalingen, volgende hierna geïnsereerd.

Art. 1.

Het Uitvoerend Bewind zal zorge dragen, dat op alle Plaatsen, alwaar genoegzaame

Armen-Kinderen aanwezig zijn, Nationale Schoolen worden aangelegd, of de plaatshebbende Armen-Schoolen daartoe worden ingericht.

Art. 2.

Op die Schoolen zal worden onderwijs om niet gegeven aan de Kinderen van Behoeftigen, welke niet bedeeld worden uit de Kas van eenig Kerkgenootschap, ofte van minvermogenden, welke, schoon geen onderstand uit eenige Armen-Kas genietende, echter buiten staat zijn een ordentelijk Schoolgeld te betaalen, zonder dat hier door de Ouders worden gerekend, uit de Armen-Kassen te worden bedeeld, en als zoodanig te vallen in de termen van Art. 13. Lit. *f*. der Acte van Staatsregeling.

Art. 3.

De Verzorgers der Armen van een Kerkgenootschap, dat het onderhoud van deszelfs Armen aan zich heeft behouden, zullen echter de Kinderen hunner Armen in de Nationale Schoolen onderwijs kunnen doen genieten, mits daar voor zoo veel betaalende, als zij zullen overeenkomen met den Departementaalen School-Opziener, over het District, binnen het welk dat School gelegen is.

Art. 4.

In ieder Gemeente zullen één of meer Gemeentelijke Schoolen worden of blijven daargesteld, alwaar de Kinderen, tegen weekelijksche, maandelijksche of andere Schoolgelden, onderwijs zullen erlangen, zullende

mede

mede de Kinderen, welke uit de Nationale Armen-Kas worden onderhouden, tegen zodanige betaaling, als waar voor men zal zijn overeengekomen, mede aldaar onderwijs genieten.

Art. 5.

De kosten der Nationale Schoolen zullen worden gedragen door het generaal Armen-Fonds.

Art. 6.

De Gemeente-Bestuuren zullen zorg dragen, dat de Gemeentelijke Onderwijzers behoorlijke wooning en genoegzaame middelen van bestaan erlangen. Wanneer de weekelijksche, maandelijksche, of andere Schoolgelden, niet genoegzaam zijn, om den Onderwijzer in de Gemeentelijke Schoolen te betaalen, zal het ontbreekende door het Gemeente-Bestuur worden bijgelegd, en de kosten daartoe vereischt wordende, op de wijze bij de Staatsregeling voorgeschreeven, worden gevonden. Wanneer eene Gemeente buiten staat is, om de daartoe vereischte Penningen optebrengen, zal het Uitvoerend Bewind uit het School-Fonds eene toelaage verstrekken, ten einde, door dat onvermogen, de Kinderen niet worden beroofd van het noodig onderwijs.

Art. 7.

Het onderwijs op de Nationale Schoolen zal zich bepaalen tot het Leezen, Schrijven, en de eerste beginselen der Rekenkunde; zullende hetzelve zoodanig worden ingericht, dat het, door ontwikkeling van de

de verſtandige vermogens der Kinderen, geſchikt zij, om hen tot redelijke wezers te vormen, en wijders om in hunne harten in te prenten de kennis en het gevoel van dat alles, wat zij aan het Opperwezen, aan de Maatſchappij, aan hunne Ouderen, aan zich zelven, en aan hunne Medemenſchen verſchuldigd zijn; wordende het aan het Uitvoerend Bewind overgelaaten, om daar, waar zulks geſchikt geſchieden kan, de noodige inrichtingen te doen daarſtellen, ten einde die Schoolen tevens ſtrekken om Kinderen den tijd, dien zij aan het bovengemeld onderwijs niet geven, te doen beſteeden tot eenen nuttigen arbeid, en daardoor minvermogende Ouders des te meer aante ſpooren tot het zenden hunner Kinderen naar die Schoolen.

In de Schoolboeken en Leermethode zal met de meeste zorg moeten worden vermijd al het geen zoude ſtrekken tot ondermijning eener goede Zedekunde, en van den eerbied voor het Opperwezen, doch tevens worden vermijd al het leerſtellige, dat door de onderſcheidene Kerkgenootſchappen verſchillend wordt begrepen.

Art. 8.

Het Uitvoerend Bewind zal arresteeren eene verbeterde leermethode, waaraan alle openbaare Onderwijzers, zoo Nationale als Gemeentelijke, zich zullen moeten onderwerpen, op verbeurte van hunnen Post.

Art. 9.

De Onderwijzers in de openbaare Schoolen

len zullen mede-gehouden zijn, in het gebruik der Boeken, zich te gedragen naar de voorschriften, die hun door of van wegens het Uitvoerend Bewind zullen worden gezonden.

Art. 10.

Het toezigt over de openbaare Schoolen wordt opgedragen aan de Departementaale Schoolbestuuren, onder het opzigt van den Agent der Nationale Opvoeding.

Art. 11.

Om uit te maaken dat Bestuur, worden in ieder Departement door het Uitvoerend Bewind benoemd drie Stemgerechtigde Burgers, welke onder den naam van School-Opzieners, ieder bijzonder werkzaam zijn over een derde van het Departement.

Art. 12.

Ieder School-Opziener is verantwoordelijk voor zijn District, en bezoekt tweemaal in ieder jaar de Schoolen van hetzelve, nagaande, of de Onderwijzers voldoen aan het heilzaam oogmerk hunner instelling, hen door gepaste aanmoedigingen en vermaaningen aanspoorende, om meer en meer nuttig te worden, onder verplichting, van zich te gedragen naar zoodanige Instructie, als door het Uitvoerend Bewind voor hunne werkzaamheden zal worden vastgesteld.

Art. 13.

Ieder derzelve overlegt met het Gemeente-Bestuur, wie bij eene Vacature tot een Gemeentelijken Onderwijzer behoord te worden benoemd.

Art. 14.

Het Departementaal Bestuur vergadert viermaal in ieder jaar, zoo wel om te examineeren de Candidaaten tot Schoolmeesters, als tot het verrichten der anders hun aanbevolene werkzaamheden.

Art. 15.

Niemand kan tot openbaar Onderwijzer worden aangesteld, ten zij hij alvoorens door het Departementaal Schoolbestuur geëxamineerd, bekwaam worde verklaard tot het geven van onderwijs. Zullende hij bovendien moeten voorzien zijn van een voldoenend Getuigschrift van goed zedelijk gedrag, gelijk mede van toegedaan te zijn den gevesten Regeeringsvorm, waar toe vereischt wordt eene Acte van Burgerschap, ofte bijaldien hij den ouderdom van 20 jaaren niet heeft bereikt, of buiten de Republiek geboren, nog geen 10 jaaren in dezelve heeft gewoond, dat hij op eene andere wijze, ten genoegen van het Departementaal Schoolbestuur of van het Gemeente-Bestuur, doe blijken van zijne aankleeving aan 's Lands gevestigde Regeeringsvorm, en daarenboven bij de aanvaarding van zijnen Post de verklaaring aflegge, welke tot de Stembevoegdheid wordt vereischt.

Art. 16.

De Gemeente-Bestuuren hebben de benoeming der Gemeentelijke Schoolmeesters, doch wordt aan dezelve aanbevolen in deeze gemeenschappelijk te werken met den Departements School-Opziener van hun Di-

strict;

ftrict; de benoemde Onderwijzer moet alvoorens bij het Departements-Schoolbestuur zijn geëxamineerd, en betaald daar voor 7 Guldens, en in het geval eener buitengewoone bijeenkomst 11 Gl.

Art. 17.

Wanneer een plaats van Nationale Onderwijzer vacant is, wordt door het Departementaal Schoolbestuur eene Nominatie van drie Persoonen geformeerd, wordende alle drie behoorlijk geëxamineerd, voor welk Examen hij, die niet verkoren wordt, niets, en hij, die verkoren wordt, 14 Gl. betaald, en ingeval van buitengewoone bijeenkomst 11 Gl.

Art. 18.

Die Nominatie wordt met de Getuigschriften van de bijzondere en relative bekwaamheid der genomineerde Persoonen, gezonden aan den Agent der Nationale Opvoeding, ten einde op deszelfs voordragt de keus door het Uitvoerend Bewind geschiede.

Art. 19.

Het Departementaal Schoolbestuur overweegt alle de door deszelfs Leden ingenomene berichten, ten einde daar uit optemaaken welke verbeteringen tot eene grooter volmaaking van het Nationaal onderwijs, zouden kunnen worden daargesteld, en welke voordragten, daar toe strekkende, aan den Agent zouden kunnen worden gedaan.

Art. 20.

Aan elk der Leden wordt toegelegd eene somma van 600 Gl., voor reiskosten, tijd-

verlies, arbeid en schrijfloonen, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalven alleen de porten der Brieven, bij hen in hunne qualiteit ontfangen, waarvan zij eene gespecificeerde Declaratie gerechtigd zullen zijn alle drie maanden in te leveren.

Art. 21.

Ieder der Departementale Schoolbestuuren, zend jaarlijks een zijner Leden naar den Haag, om met den Agent van Nationale Opvoeding te raadplegen en te overleggen alle poincten, welke betrekking hebben tot het onderwijs der Jeugd en het belang der Schoolen, in deszelfs geheelen omvang, welke bijeenkomst niet langer zal mogen duuren dan eene week, en de daar toe afgezonden School-Opzieners, gedurende dien tijd, genieten een defroyement van 7 Gl daags, mitsgaders 30 St. reiskosten voor ieder uur afstand, van de plaats hunner woning, zoo wel voor de heen als terugreize.

Art. 22.

Geen openbaar School-Onderwijzer zal van zijnen Post kunnen ontzet worden, dan alleen wegens pligtverzuim, Burgerlijk of Zedelijk wangedrag; in welke geval de aanklagte bij het Departementaal Schoolbestuur zal moeten geschieden, het welk dezelve zal brengen ter kennisse van den Agent, zullende de finale afzetting alleen geschieden door het Uitvoerend Bewind.

Art. 23.

Ieder Burger zal een bijzonder School kunnen

len oprichten, om in hetzelve onderwijs te geven, even als in de openbare Schoolen geschied, doch daar toe alvoorens admisfie van het Gemeente-Beftuur moeten verkrijgen, en even als de openbare Onderwijzers worde geëxamineerd.

Art. 24.

Ieder Gemeente-Beftuur, binnen welk zoodanige bijzondere Schoolen zijn, zal ten fpoedigften een Plaatfelijk Schoolbeftuur benoemen uit niet minder dan drie Perfoonen beftaande, en van derzelver aanftelling, gelijk mede van alle veranderingen in dat Collegie voorvallende, kennis geven aan den Agent van Nationale Opvoeding, welke die Perfoonen zal qualificeren tot het afnemen der Examens van de bijzondere Schoolmeesters en Schoolhouderesfen.

Art. 25

Deeze Plaatfelijke Schoolbeftuurders, zullen zorg dragen dat binnen derzelver Gemeente geene bijzondere Schoolen worden opgericht, dan op bekomen admisfie der Gemeente-Beftuuren, en na voldaan te hebben aan de voorwaarden daar toe vereischt. Zij zullen verpligt zijn, om alle middelen van overtuiging en aanmoediging aan te wenden, tot verbetering van het bijzonder Onderwijs, en wering der misbruiken, uit onkunde of vooroordeel gefproten; en het gebruik van fchadelijke of verboden Schoolboeken, Kaarten, Prenten &c des noods, door tusfchenkomst van het Burgerlijk Beftuur, krachtdadiglijk beletten; zij zullen op

het zedelijk gedrag der Onderwijzers een wakend oog houden, ten einde, bijaldien zij, door slegte voorbeelden, der Jeugd slegte indrukken geven, hunne Acte van admissie worde ingetrokken; voorts zullen zij tweemaal des jaars een beknopt verslag van den staat van het bijzonder Schoolwezen zenden aan den Departementalen School Opziener van het District, waar onder elk derzelve behoort, ten einde door deezen bij den Agent van Nationale Opvoeding te worden ingediend.

Art. 26.

Met den tijd van acht maanden, na de Publicatie deezes, zullen ophouden alle betaalingen, welke uit 's Lands Geestelijke Comptoiren, Gewestelijke of Kwartierkasfen, Domeinen, toebehoord hebbende aan den Vorst van Nasfau, of uit eenige 's Lands Comptoiren, hoe ook genaamd, aan Dorps- of andere Plaatselijke Schoolmeesters, het zij in deeze qualiteit, of uit hoofde van kerkelijke bedieningen, plegden te geschieden, met intrekking en vernietiging van het gestatueerde bij de Publicatiën van het Uitvoerend Bewind van den 20. Meij en 16. November 1799.

27.

Alle de gelden, welke uit de Comptoiren, in het voorig Artikel vermeld, voormaals ter bezoldiging van Schoolmeesters, Kosters en Voorzangers wierden betaald, zullen terstond, na het ophouden dier betaaling, gestort worden in eene afzonderlijke Kas.

om-

onder beheering en administratie van het Uitvoerend Bewind: zullende eene jaarlijksche verantwoording der inkomsten en uitgaven aan Commissarissen ter Nationaale Rekening geschieden.

Art. 28.

Wanneer de Agent van Nationaale Opvoeding onderricht is, dat een Schoolonderwijzer zich door bijzondere verdiensten heeft waardig gemaakt, blijken van goedkeuring van het Gouvernement te bekomen, zal, op des Agents voordracht, het Uitvoerend Bewind, uit het Schoolfonds, eene buitengewoone belooning aan dien Schoolonderwijzer ter aanmoediging doen verstrekken.

Art. 29.

Wanneer aan het Uitvoerend Bewind genoegzaam zal zijn gebleken, dat in eene Gemeente de Schoolgelden niet toereikende zijn om den Onderwijzer een behoorlijk bestaan te bezorgen, en dat daarenboven de omstandigheden dier Gemeente niet toelaten, om het ontbrekende te vinden uit Plaatselijke Belastingen, zal het Bewind, door eene toelage uit het Schoolfonds, zorgen, dat door gebrek aan de nodige middelen, de kinderen van die Gemeente niet worden beroofd van het nodige onderwijs.

Art. 30.

Wanneer de penningen van het Schoolfonds toereikend zijn zullen, zal het Uitvoerend Bewind in die Gemeente, welke daar toe door hetzelve het geschiktst zal worden geoordeeld, een Instituut daarstellen, het

geen onder het toezicht van den Agent der Nationaale Opvoeding, zal strekken, om een bepaald getal Persoonen, welke meer dan gewoone bekwaamheden tot het geven van onderwijs hebben, de gelegenheid te verschaffen om alle de kundigheden te verzamelen, welke voor eenen Schoolonderwijzer nuttig zijn.

Art. 31.

Uit dat Schoolfonds zullen mede de kosten van het toezicht over de Schoolen worden gevonden.

Art. 32.

Het Uitvoerend Bewind word geauthoriseerd om de Tractementen en Defroyementen der Schoolopzieners, zoo lang het Schoolfonds nog niet tot stand zal gekomen zijn, provisioneel en bij wijze van voorschot, uit de Nationaale Schatkist te doen betaalen.

Art. 33.

Aan het Uitvoerend Bewind word opgedragen om, op de gronden in deeze wet gelegt, alle de nodige schikkingen te beramen en vastestellen, ten einde in de Nationaale Scholen de eerste beginselen worden ingeprent, om de kinderen te vormen tot deugdzaame menschen, tot nuttige Leden der Maatschappij.

Art. 34.

Het Uitvoerend Bewind zal jaarlijks aan het Vertegenwoordigend Lichaam inzenden eene generale opgave van de schikkingen, door of van wegen hetzelve omtrent het

Schoolwezen daargesteld, en van de verbeteringen, welke in dat belangrijk vak plaats hebben.

En zal dit Besluit worden gezonden aan het Uitvoerend Bewind, om daar aan de noodige publiciteit en executie te geven.

En zal dit Besluit, overeenkomstig het 60. Art. der Staatsregeling, aan de *Tweede Kamer* ter bekrachtiging worden gezonden, met en benevens de voordracht van het Uitvoerend Bewind en dit Rapport, alles *in originali*.

A. J. VERBEEK.
Fr. GULJE.
F. VAN LEYDEN.
H. VAN ROYEN.
J. ALBARDA.

Op dit Rapport besloten zijnde om van het Uitvoerend Bewind te requireeren een Bericht, of en in hoe verre de Fondsen bij hetzelve Rapport aangewezen, tot het in werking brengen van het daar bij voorgedragen Plan, buiten bezwaar van den Lande, voldoende kunnen worden gerekend enz., heeft hetzelve de volgende Missive ingeleverd.

MISSIVE, *geschreven door het* Uitvoerend Bewind, *aan de* Eerste Kamer *van het* Vertegenwoordigend Ligchaam, *tot beantwoording van eenige bezwaaren, tegen de Schoolverbeteringen, voorgelegen in de Memorie van den* Agent der Nationale Opvoeding.

BURGERS REPRESENTANTEN!

Bij Ul. besluit van den 5de dezer, genomen op een Rapport der Burgers *Verbeek*, en verdere Gecommitteerden ter Examen dier Missive van onze Vergadering van den [illegible] Julij l. l. daar bij hebbende overgelegd eene Missive van den *Agent der Nationale Opvoeding*, behelzende eene voordragt tot verbetering van het lagere Schoolwezen binnen deeze Republiek, requireert Gij. van ons Bericht, of en in hoe verre de Fondsen, bij hetzelve Rapport aangewezen, tot het in werking brengen van het daar bij voor- [illegible] ge-

gedragen Plan, buiten bezwaar van den Lande, voldoende kunnen worden gerekend; en zoo neen, welke toelagen ten voorsz. einde zouden worden vereischt.

Ter voldoening aan Ul. verlangen, hebben wij de elucidatie gevorderd van den Agent der Nationale Opvoeding, en het is ten gevolge derzelve, dat wij als nu de eer hebben Ul. te communiceren.

Dat bij het Plan door den Agent voornoemd, gesuppediteerd, en door Ul. Gecommitteerden, bij derzelver Rapport hoofdzakelijk overgenomen, de kas van den Lande in geenen deelen wordt ingewikkeld in nieuwe of onberekenbare uitgaven.

Dat alle onkosten, uit de invoering van hetzelve Plan profluérende, niet alleen worden geassigneerd op het breeder daar bij omschreeven Schoolfonds, maar ook van den staat en de toereikendheid van dat Fonds worden afhankelijk gemaakt, en mitsdien, immers zonder Ul. speciale authorisatie en concessie, niet kunnen geschieden, indien de penningen van het Schoolfonds tot het doen dier uitgaven onvoldoende worden bevonden.

Dat, wel is waar, de aanstelling van drie School-Opzienders in elk Departement, op een Jaarlijksch Tractement van *f* 600. ieder, eenigermate van de toereikendheid van het Schoolfonds wordt onafhankelijk gemaakt, door dien dezelve onmiddelijk zou behooren te geschieden, en de Tractementen, ook

 voor

voor de oprichting en in ftandbrenging van dat Fonds, bij wijze van voorfchot betaald worden uit de Nationale Kas, gelijk bij Art. 32. van het Concept-Befluit wordt gefatueerd, doch dat deze ook de eenige uitgave is van dien aart, bij het Plan voorgedragen, dat dezelve, al ware het, dat het Schoolfonds daar aan niets konde bijdragen, 't geen nogthans hoogstonwaarfchijnlijk is, de jaarlijkfche fom van ƒ 14,400 niet zou kunnen te boven gaan, en dat dezelve zoo matig gefteld en van die onbetwistbare noodzakelijkheid is, dat het geenfins vermoedelijk is, dat daar in door uwe Vergadering zou worden gedifficulteerd.

Dat wijders, indien bij vervolg van tijd de publieke omftandigheden gunftiger wierden, en ten behoeve van het openbaar Onderwijs grooter opofferingen uit de Nationale Kas konden gedaan worden, als dan ook het Algemeen Belang ruime toelagen aan het Schoolfonds zou kunnen vorderen, doch dat daar toe alvorens het Vertegenwoordigend Ligchaam in der tijd fpeciaal zou moeten verzocht worden, zonder dat, door de invoering van dit plan op den voorgefchreven voet, eenigermate vervangen wordt de beflisfing van hetzelve Ligchaam, op zoodanige eventuëele voordragt.

Dat nogthans eindelijk van het hier boven vermelde moeten uitgezonderd worden de onkosten voor het oprichten van *Nationale Scholen*, waar in de Kinderen van behoef-

tigen,

tigen, uit geene Kerkelijke Armenkas bedeeld wordende, om niet onderwijs zouden ontvangen; dan welke onkosten, volgens Art. 5. van het Concept Besluit, moetende gedragen worden door het *generaal Armen-Fonds*, ook niet kunnen worden geïmpendeerd, alvorens zoodanig Fonds bestaat, of alvorens op de algemeene begrooting der Staatsbehoeften eene post voor het Armenwezen is gebragt, onder welke dan ook de kosten van het onderwijs der behoeftige Kinderen zouden moeten begrepen zijn; terwijl, indien alvorens op de eene of andere plaats, eene stellige noodzakelijkheid tot het oprichten eener Nationale School mogt bevonden worden te bestaan, als dan wederom ter uwer Vergadering eene speciale voordragt tot vinding der noodige kosten zou moeten geschieden.

Door deze ophelderingen, Burgers Repræsentanten! gelooven wij, dat volkomen zal zijn genoeg gedaan aan de bezwaren van zoodanige Leden uwer Vergadering, die veelligt in vermoeden stonden, dat Gijl. door de goedkeuring van het voorgedragen plan zoudt kunnen zijn ingeleid tot het accordeeren van betalingen, welke of het actueel vermogen der Natie te boven gingen, of door de daar uit resulterende nuttigheid niet wierden opgewogen, of eindelijk met geene juistheid te berekenen waren; van welk een en ander het tegendeel uit het hier boven geavanceerde onwederleggelijk blijkbaar is.

En hier zoude wij derhalven ook ons [illegible] kunnen besluiten, waren wij niet door den Agent der Nationale Opvoeding verzocht, om bij deze gelegenheid als nog nader, tot wegruiming van eenige bezwaren van een anderen aard, aan uwe attentie aan te bevelen de navolgende bijzonderheden, nopens den aart en oogmerken van het geprojecteerde School-Fonds.

Dat het namelijk wel hard toeschijnt, een School-Fonds op te richten uit de penningen, die voormaals aan Schoolmeesters van landswege wierden betaald, en van nu voortaan aan dezelve zullen onthouden worden, terwijl de meesten hunner niet in het geval zijn van zulks te kunnen missen, maar allen veel eer verhooging van bezolding behoorden te ontvangen.

Dan, dat de noodzakelijkheid deze maatregel heeft gevorderd, vermits het grootste deel der Schoolmeesters *niets* van landswege geniet, maar uit Gemeentelijke of andere Kassen wordt gesalarieerd, terwijl het voor als nog onmogelijk is, alle openbare Schoolonderwijzers uit de Nationale Kas te bezoldigen; en het volstrekt strijdig is met alle welbegrepen gelijkheid, dat de Natie aan een aantal Schoolmeesters, in dezelfde bijzonderheden verkeerende, sommigen betalen, en anderen wederom niet betalen zou.

Dat door den voorgestelden maatregel niet alleen de gelijkheid wordt hersteld, maar te-

tevens gezorgd, dat geen der Schoolmeesteren door het inhouden van de Landstractementen in zijn bestaan wordt bekort, vermits, ingevalle de Gemeente niets tot zijne bezolding kan bijdragen, het Uitvoerend Bewind, uit het School-Fonds, zonder benadeeling van hetzelve, hem even zoo veel zou kunnen toeleggen, als hij voorheen uit Geestelijke, Dominiale, of andere Nationale Goederen onmiddelijk plag te ontvangen, ingevolge het voorgedragene bij Art. 6. van het Concept-Besluit.

Dat wijders, door de verpligting aan iedere Gemeente opgelegd, om ten minsten iets ter bezoldiging van haren Schoolmeester bij te dragen, waar bij dan nog eene toelage uit het School-Fonds kan gevoegd worden, juist het middel gevonden, en de weg geopend is, om het lot der Schoolonderwijzers van stonden aan eenigsins te verbeteren, terwijl het, bij eene behoorlijke administratie van het School Fonds, niet mogelijk is, dat iemand hunner daar bij eenig nadeel lijde, 't geen niet door hen zou kunnen geleden worden.

Dat eindelijk langs dezen weg eene meer onmiddelijke verpligting der Schoolmeesters, om zich naar de bevelen van het Gouvernement te gedragen, geboren wordt, uit welke verpligting geene andere, dan de alleiheilzaamste gevolgen voor de verbeteringen van het onderwijs, kunnen resulteren.

Deze nadere consideratien, Burgers Re-

genstanden, hebben wij niet willen afzijn dit ogenblik nog ter uwer kennisse te brengen, daar Gisl. gereed staat, op eene der belangrijkste aangelegenheden voor de Burgerlijke Maatschappij Ul. besluit uit te brengen.

Heil en Eerbied.

BOEK.

BOEK-BEOORDEELINGEN.

A, B, C. en Leesboekje, of aanwijzing, om op de natuurlijkste wijze het leezen te leeren. Naar 't Hoogduitsch van C. G. SALZMAN. Amst. *bij* J. VAN DER HEY. 1798. 8vo. XII. *en* 82. bl. Prijs *f* 0 : 12 : 0. 2de *Stukjen, met plaaten, bij* denzelfden. 1800. 92. bl. Prijs *f* 0 : 12 : 0.

De leerwijze, door den beroemden SALZMAN in het *eerste stukje* aangeprezen, komt kortlijk hier op neêr. Eerst worden de kinderen geoeffend in de kennis der enkele letteren, die ten dien einde op kaartjes geplakt, en ieder afzonderlijk afgeknipt zijn. Te gelijk met deze oeffening gaat eene andere, maar in een ander uur, gepaard, naamlijk, die van het spellen van éengrepige woorden. Een kind, dat reeds spellen kan, wordt als de eerste geplaatst, waar na de overigen in ééne reij volgen. De Meester spelt dit

eerste kind een woord voor, en laat het hem uitspreken; zoo handelt hij ook met de overigen, met dit onderscheid, dat hij voor ieder kind één letter in het woord verandert. Als, b. v., de eerste *hand* gespeld heeft, laat hij den tweeden *zand*, den derden *mand* enz. spellen. — De gewone benaming der letteren wil de Schrijver hier bij behouden hebben. — Op de bovengemelde oeffeningen volgen dezen, dat de Onderwijzer uit de losse letterkaartjes ééngrepige woorden samenvoegt, en deze de kinderen laat raden en uitspreken, hier toe altijd woorden uitkiezende, die hun eenigsins bekend zijn.

Wij kunnen van deze leerwijze dit alleen zeggen, dat zij den voorstanderen van het spellen een leerzamen wenk geeft, om deze oeffening tot het meeste gemak der kinderen; en naar hunne vatbaarheid interichten. Voor het overige blijft het toch *spellen*. Indien dus dit boekje zich door niets anders uittekende, dan het bericht dezer leerwijze, zou het, ondanks den beroemden naam van SALZMAN, weinig opmerking wekken. Dan het is bovendien voorzien van leeslesjens, die in het tweede Stukjen vervolgd worden, van welken wij wel durven getuigen, niets geschikters te kennen voor kinderen, die eerst beginnen te lezen: zij zijn naar derzelver vatbaarheid geheel geschikt, en uitlokkend voor de leeslust. Het zijn ook dezen, die ons deeden besluiten, om dit werkjen daadlijk ter hand te nemen,

ten

ten einde het van dien kant in zijne volle waarde te doen kennen. Daar ons nog leesboekjens ontbreken voor kinderen, die eerst beginnen te lezen, prijzen wij dit werkjen aan, als het eenige, dat geschikt is, om dit gebrek te vervullen. De opstellen, die allen zeer eenvoudig en onderhoudend zijn, bevatten eerst woorden, enkel van ééne lettergreep, vervolgends woorden van twee, eindelijk ook van drie en meer lettergreepen. Zij zijn bovendien met verschillende letteren gedrukt, als Duitsche, Romeinsche, gebogen en Schrijfletters. Alleen zou dit Werkjen, ten einde het voor het gebruik in Scholen geschikt te maken, eenigsins anders uitgevoerd, en op lager prijs gesteld moeten zijn: want tot dien prijs kan het geen Schoolboekjen worden. Ook in dit geval behoefden zoo vecle leeslesjens met geene *Duitsche* letter gedrukt te zijn, daar toch de *Latijnsche* in onze taal menigvuldiger voorkomt. Ten einde den lezer in staat te stellen, om over de juistheid dezer gunstige aanprijzing te oordeelen, zullen wij een opstel van één, een van twee, een van drie en meer grepen, voor de hand gekozen, laten volgen.

„ VAN DEN UIL.

„ kent gy den uil, myn kind? neen, ik „ zie het wel, gy kent hem niet. wel nu, „ let dan eens op het geen ik u zeg en dat „ gy hier leest. de uil is een dier, dat niet „ wel zo groot is als een haan, dien gy

„ wel kent. de uil is grauw en geel. zyn „ kop is rond, zo als de kop van dat dier, „ dat mauwt en krabt, dat kent gy ook „ wel? ja wel, de kat. nu! de kop van „ den uil is rond, zo als de kop van de „ kat. als het dag is dan waakt de haan, „ zo als gy weet; maar dan slaapt de uil; „ en zo dra het nagt is, dan vliegt de uil „ en zoekt, — weet gy wel wat? — de „ muis zoekt hy op. als hy een muis ziet, „ dan schiet hy snel om laag en vangt de „ muis en eet haar op. zo dra het nu dag „ wordt, dan vliegt de uil weêr weg, en „ zet zich in een boom, die hol is; dan „ kraait de haan en waakt op, en wekt ons „ ook op. en wat doet dan de uil? — hy „ slaapt tot dat het nog eens nagt wordt; „ dan vliegt hy op nieuw uit, en gaat zyn „ gang, en vangt al weêr de muis op het „ veld."

„ VAN DE MELK.

„ Een kind dronk eens melk en at brood „ by de melk. De melk smaakte het kind „ goed. Toen vraagde het kind aan de „ vrouw, die het de melk gaf: zeg my lie- „ ve vrouw, van waar krygt gy toch die „ melk? Gy doet wel, dat gy zo vraagt, „ lief kind, gaf de vrouw ten andwoord, „ want door vraagen moet men leeren en „ wys worden. Als gy met my wilt gaan, „ dan zal ik u laaten zien van waar de melk „ komt. Als het u gelieft, goede vrouw,

„ sprak

„ ſprak het kind; en zo ging de vrouw met
„ het kind in de ſtal, daar de koe ſtond.
„ Het was een roode koe; zy had vier wit-
„ te pooten en een witte plek voor haar
„ kop. Zie daar, ſprak de vrouw, dat is
„ het dier dat ons de melk geeft

„ Met een begon de koe geluid te maa-
„ ken, boe! boe! Ha, ha! ſprak de vrouw,
„ gy merkt het al, dat ik hier ben. Ter-
„ ſtond ging zy heen, haalde een' arm vol
„ gras en klaver, en wierp dat voor de koe
„ op den grond. Toen was de koe blyde
„ en begon te eeten. Daar op ſprak de
„ vrouw: zie nu, myn kind; aan den buik
„ van den koe daar is een zak, ziet gy?
„ In dien zak daar is de melk. En die
„ vrouw trok aan den zak en daar kwam
„ melk uit.

„ Daar ſtond ook een kalf naast de koe.
„ Welk een dier is dat? vraagde het kind.
„ Dat is, ſprak de vrouw, het kind van de
„ koe; dat is een kalf.

„ Toen hield de vrouw op met melken,
„ en zy bragt het kalf by de koe, en het
„ kalf zoog aan den zak van de koe, en
„ trok zyn ſtaart heen en weder.

„ Wat doet nu het kalf by de koe? vraag-
„ de het kind nog eens Het zuigt en drinkt
„ de melk uit den zak van de koe, gaf de
„ vrouw ten andwoord

„ Ei, ei! ſprak het kind, dat had ik nog
„ nooit gezien Ik bedank u, goede vrouw,
„ dat gy my dit hebt laaten zien."

„ DE PADDE.

„ Vrouw *Roozendaal* hoorde eens, dat
„ haare kinderen in den tuin een groot le-
„ ven maakten. Zy keek uit het venſter,
„ en zie daar! de kinderen ſtonden allen
„ in een' kring en wierpen met ſteenen,
„ naar iets, dat in 't midden van den kring
„ was, en zy riepen: „ Gooi maar toe;
„ „ gooi maar toe; zy is haast dood!"
„ Vrouw *Roozendaal*, die toch weeten
„ wilde, wat haare kinderen met ſteenen
„ dood wierpen, liep ſpoedig naar den tuin
„ en vraagde den kinderen: „ Wat doet gy
„ „ hier?"
„ Allen riepen zy: „ Wy gooijen eene
„ „ padde dood!"
„ „ Eene padde?" vraagde vrouw *Roo-*
„ *zendaal*, „ wilt gy die dan eeten?"
„ „ Foei!" zei *Myntje*, „ ik bedank 'er
„ „ voor."
„ „ Dan woudt gy," vraagde vrouw
„ *Roozendaal*, „ miſſchien haar vet of haar
„ „ vel ergens toe gebruiken?"
„ „ Ik zou niet weeten waartoe," zeide
Myntje.
„ „ Heeft dan de padde," vraagde vrouw
„ *Roozendaal* weder, „ u miſſchien kwaad
„ „ gedaan?"
„ De kinderen merkten nu wel waar het
„ heen wilde, zagen elkander aan en zwee-
„ gen ſtil. Eindelyk ſprak *Hendrik*: „ Moe-
„ der, de padde heeft ons wel geen kwaad
„ gedaan; maar zy doet ook geen nut en is
„ vergiftig."

„ *Vrouw*

„ *Vrouw Roozendaal.*

„ ô! *Hendrik*! gy oordeelt te voorbarig. —
„ Weet gy ook, welk nut de mol doet?

„ *Hendrik.*

„ Neen, dat weet ik niet, moeder.

„ *Vrouw Roozendaal.*

„ Ik weet het evenwel. Alles is in de
„ wereld ergens toe nuttig, ſchoon gy juist
„ niet weet waartoe. Wanneer men dus
„ niet weet, waartoe een ding nuttig is,
„ dan mag men zo maar niet aanſtonds zeg-
„ gen: het is tot niets nuttig. — En hoe
„ weet gy, dat de padde vergiftig is?

„ *Hendrik*

„ *Frans* heeft het gezegd.

„ *Vrouw Roozendaal.*

„ Moet gy dan alles gelooven wat *Frans*
„ zegt? — Ik zeg u, de padde is niet ver-
„ giftig.

„ Toen ſchaamden zich de kinderen, dat
„ zy het arme dier zonder reden om 't le-
„ ven gebragt hadden. *Myntje* zeide: „ Moe-
„ der, wy zullen niet meer gooijen."

„ „ Dat is nu te laat," ſprak vrouw *Roo-*
„ *zendaal.* „ Het arme dier moet ſterven.
„ Ziet, hoe het zyn pooten uitſteekt; hoe
„ de darmen uit zyn' buik hangen, en hoe
„ zyn linker oog uit is." *Myntje* kwamen
„ de traanen in de oogen, en alle de kin-
„ deren zeiden: „ Lieve moeder! vergeef
„ het ons; wy zullen nooit weder eene
„ padde dooden."

„ „ Ook geen ander dier," ſprak vrouw
„ *Roozendaal*, „ moogt gy dooden, dat u

„ geen kwaad doet, en welks dood u niet
„ nuttig is."

Uit deze opſtellen ziet de lezer, dat dit Onderwijsboekjen ook het zeldſaam geluk getroffen heeft, om in de handen van een zeer geſchikten Vertaler te vallen. Eenige Opſtellen van SALZMAN, als voor de Bataafſche Jeugd minder geſchikt, zijn achterwege gelaten, en vergoed door oorſpronglijke Nederduitſchen, die waarlijk van die waarde zijn, dat zij hunne plaats naast die van den verdienſtelijken Schrijver volledig verdienen. De plaatjens, ſchoon wel uitgevoerd, kunnen in hetzelve, als leerboek, wel gemist worden.

Nieu-

Nieuwe Leerwijze, om Kinderen, langs eenen gemaklijken en korten weg, het lezen en schrijven gelijktijdig te leeren, door HENDRIK VAN DEN HESPEL. Middelburg bij A. P. DE WINTER. 8vo XVI. en 94 bl. Prijs *f* 0 : 11 : 0.

Indien dit werkjen eenigsins aan zijn titel beandwoordt, is het waarlijk bevreemdend, nu, daar het omtrend twee jaren geleden, in het licht is verschenen, nog maar een eersten druk van hetzelve te beleven. Dus denkende, en de reden hier van alleen in deszelfs onbekendheid, het lot van meer verdienstlijke werkjens, zoekende, haasten wij ons, om het, ware het mogelijk, uit den nacht der vergetelheid te trekken.

Weldra, bij het doorbladeren van hetzelve, bevonden wij in der daad, ten minsten ten onzen aanzien, de leerwijze *nieuw*, en in zoo verre aan den titel beandwoordende, maar of zij ook *kort*, *gemaklijk*, en daar bij *grondig* zij — dit te beslisschen, zullen wij aan den lezer overlaten.

In de Opdragt bestrijdt de Schrijver de ge-

 mak-

[redacted]

maklijkheid der leerwijze van BERTHAUD, door SCHNEITHER, DELLEBARRE en anderen aangenomen. Zonder hem in dit onderzoek te volgen, moeten wij echter aanmerken, dat hij zich vergist, door te stellen dat, volgends de oude leerwijze, een kind slechts 26. klanken te leren hebbe: immers de samengestelde klanken moeten, zoo wel in de oude als nieuwe leerwijze, afzonderlijk geleerd worden; een kind, dat *s*, *c*, *h*, *e*, kan uitspreken, kan daarom nog niet zeggen *sche*. Deze en andere bedenkingen voorbijgaande, bepalen wij ons alleen tot zijne leerwijze. Deze bestaat dan; in eerst woorden, gezegden of gehele volzinnen voortezeggen, dan te laten nazeggen, vervolgends te laten zien in geschrift en eindelijk te laten naschrijven: daar op volgt eerst het onderricht nopens de lettergrepen, de letters en derzelver spelling tot woorden; ten laatsten de verdere oeffening en volmaking in beide wetenschappen.

Om hier toe te geraken, legt de Schrijver deze opmerking tot een grondslag, dat een kind, dat spreken kan, het vermogen heeft, om volzinnen, woorden, lettergrepen en letters uittedrukken; en bouwt daar op den regel, dat een onderwijzer moet beginnen, met des kinds eigen gezegden in woorden, grepen en letters te ontleden, en het dit alles in geschrift te tonen, en ook te laten naschrijven Zoo lang het nog niet schrijven kan, schrijft de meester letters, die het kind overhaalt. Tot dat oogmerk, verkiest de

de Schrijver tot een voorbeeld, eenige vierregelige versjens, waar in alle de letters, ook de *q* en *x* voorkomen, en die woorden van een, twee, drie en meer grepen vervatten. Het gehele onderwijs bestaat in het nazeggen en naschrijven, eerst van alle de woorden van zulk een versjen, en vervolgends van alle de letters. De reden, waarom de Schrijver juist het schrijven 'er bijgevoegd heeft, is, om de aandacht der kinderen des te sterker tot de woorden en letters te bepalen. Ten dien aanzien erkennen wij mede, dat het herhaald naschrijven van dezelfde regels dezelven ongevoelig en onuitwischbaar in het geheugen prent, schoon zoo spoedig niet, als bij het gewoone van buiten leeren. Tot betere beoordeling dezer leerwijze, laten wij hier een dier versjens zelve volgen.

Vreest God, mijn lieve Ajax en Quint,
Dan zult g' ook van hem zijn bemind;
En schoon de dood reeds op u wacht;
Gij juicht, al sterft gij door zijn kracht (*).

Van zulk een versjen moeten de Kinderen telkens een halven regel naschrijven, eerst in de natuurlijke orde der woorden, daarna omgekeerd — dan geheele regels, mede in de orde, en omgekeerd. Vervolgends leert

(*) Buiten dezen, zijn 'er nog twee anderen met drie- en vier-grepige woorden.

leert men hen de onderſcheiden grepen dier woorden, en eindelijk de letters in dezelven kennen. Daar op volgen eenige gemaklijke leeslesjens, en eindelijk de verſchillende ſoorten van letters zelven, in de gewone orde.

Wij erkennen openhartig, dat deze leerwijze, van voren beſchouwd, ons noch *kort*, noch *gemaklijk*, noch *grondig* voorkomt. De proef alleen zal dan hier moeten beſliſſchen.

Na-

Natuurkundig Schoolboek, *uitgegeven door de Maatschappij*: Tot Nut van 't Algemeen. 1ste *Stukjen. Te* Leyden, Deventer, *en* Utrecht, *bij* D. DU MORTIER EN ZOON, J. H. DE LANGE, *en* G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON. 1800. met Platen. Prijs *f* 1 : 2 : 0.

De verdienstlijke Maatschappij: *tot nut van 't Algemeen*, na reeds in den jaare 1796. tot eene prijsstof opgegeven te hebben, *een Natuurkundig Schoolboek, in vier Deeltjens, in het welk de Jeugd op eene alzins bevatlijke wijze, zonder wiskunstig betoog, de Natuurkunde geleerd wordt, zoo wel tot het tegengaan van vooroordeelen, als tot duidelijker kennis van God en zijne Schepselen*, had eerst in het jaar 1798. het genoegen twee werkjens te ontvangen, waar van het eerste, den eerprijs van de dubbele gouden Medaille waardig gekeurd, tot Schrijver had de Burger J. BUIS, te *Amsterdam*, en het ander met den gewoonen prijs bekroond, J. A. UILKENS, Leeraar der Hervormden te *Eenrum*. Zij besloot alleen het eerste uittegeven, en

van het laatste een zoodanig gebruik te maken, als ter volmaking van het eerste kon dienen.

Het werk van den Burger BUIS, dat wij hier aankondigen, bestaat in vier deeltjens, waar van het eerste en tweede in het eerste Stukjen, en de overigen in het tweede vervat zijn (*). Het eerste deeltjen handelt over de beteekenis van het woord *natuurkunde*, en de wezenlijke en toevallige eigenschappen der ligchamen, en hoedanig men dezelven leert kennen. Tot de eersten betrekt de Schrijver de tegenstandbieding, de deelbaarheid, de poren of ijlheid en de aantrekkingskracht: onder de laatsten, warmte, droogte, doorschijnendheid, vastheid, hardheid, veerkrachtigheid, met derzelver tegengestelden. — Het tweede deel beschouwt de gegravene en groeijende ligchamen, de dierlijke ligchamen, de ligchamen van den dampkring en aan den sterrenhemel. Het derde gaat over de beweging (waar in bij wijze van uitweiding, iets over de tijdrekening) over de vrije beweging der ligchamen, den regtstandigen val, en afdaling langs eene helling, de samengestelde beweging, de

(*) De reden van deze verdeling in twee Stukjens, ieder van een afzonderlijke bladwijzer voorzien, kunnen wij niet gissen. Veel gemakkelijker zou het gebruik van dit werk zijn, indien alles in één deel vervat, en dit slechts van éénen bladwijzer voorzien ware.

de middenpuntskrachten, het zwaartepunt der ligchamen, de enkelvoudige werktuigen; als de hefboom, de ballans, katrol, windas, hellend vlak, wig en ſchroef, en eindelijk over de ſamengeſtelde werktuigen. Het vierde leert ons de vloeijſtoffen, en de zwaarte der ligchamen in dezelven, de eigenſchappen en ſoorten der lucht, de warmte-ſtof, de werking van de Electriciteit en van den zeilſteen, het licht en de kleuren, en het oog, benevens de wijze van zien, kennen.

Alle deze onderwerpen worden behandeld in geſprekken, gehouden door een Meester met twee leerlingen, JANTJEN en HEINTJEN: waar van de eerſte, oud ruim 12. jaren, als minder doordenkend, maar van een vlugge bevatting; de laatſte, een jaar ouder, en van meerdere bedaardheid en doorzicht wordt voorgeſteld. Deze geſprekken meestal, zoo veel de aard der onderwerpen toeliet, in een levendigen en onderhoudenden ſtijl geſchreven, zijn vervuld met zoodanige aanmerkingen, als geſchikt zijn om de natuurkunde tot haar groot doel te geleiden, het verſtand van vooroordelen te zuiveren en het hart tot God, den Schepper der Natuur, opteleiden.

Uit den boven opgegeven korten inhoud dezes werks, ziet ieder duidelijk, dat des Schrijvers bedoeling geenſins is, gelijk hij ook zelf verklaart, eenige verhalen en zeer eenvoudige beſpiegelingen te geven, maar integendeel een zeker natuurkundig ſamenſtel, naar een geregelden loop van leſſen te

verklaren, terwijl hij tevens van de nieu-
were ontdekkingen in deze wetenschap,
waar het vereischt werd, gebruik heeft ge-
maakt.

Naar deze opgave dan van des Schrijvers
bedoeling, dit werk beoordeelende, (terwijl
wij het daarlaten, in hoe verre hij de me-
ning der Maatschappij in de boven opgege-
ven Prijsvraage wel gevat hebbe) kunnen
wij niet ontveinzen, eene geheel andere in
richting van hetzelve gewenscht te hebben
Hoe aangenaam en onderhoudend de inricl
ting in gesprekken ook zij, en hoe gep
wij dezelve voor een *leesboek* oordelen; vo
een *leerboek* op scholen, waar toe dit we
bestemd is, komt ons deze leerwijze geh
ongeschikt voor. Het is een Schrijver
mogelijk, zijne ondersteldé leerlingen j
die vragen in den mond te leggen, die
leerling bij het lezen doet; en gebeurt
dan staat een onderwijzer, die van de we
schap niets meer weet, dan het boek
zegt, doodlijk verlegen. Even zeker i
een gevolg dezer leerwijze, dat het duis
het onverklaarde, vóór het verstaa
komt, en van zaken gesproken wordt
in het volgende eerst opgehelderd wo
meer dan één voorbeeld zouden wi
van uit het werkjen kunnen aanvoeren
wijl het tevens, bij zoodanig eene lee
allermoeijlijkst is, die sijstematische c
bewaren, waar door niets voorbij
wordt, het geen tot het samenstel be
en alles juist op zijne regte plaats

komt, en dus zoo wel gapingen, als verwarrende herhalingen vermijd worden. Eindelijk kan men het toch niet altijd voorbij, den meester een geruimen tijd onafgebroken te laten voordſpreken, tot dat hij zijn taak afgewerkt heeft, en daar althands verliest men al het aangename en onderhoudende dezer leerwijze. Zal een leerboek aan zijne vereisehten beandwoorden, vooral in eene wetenſchap, die zoo veel nadenkens vereischt als de natuurkunde, en van welke orde de ziel is, dan zouden wij alleen aanprijzen, korte, duidelijke voorſtellen, in die volgorde, dat het verſtaanbaarſte het moeilijker te bevattene voorgaat, vergezeld, waar zulks vereischt wordt, van duidelijke verklaringen, en, tot een leiddraad voor den onderwijzer, van vragen over iedere afdeling.

Bovendien is het ons voorgekomen, dat de Schrijver te veele kundigheden, te veel vatbaarheid in zijne lezers onderſteld heeft. Hij denke toch maar eens den engen kring der bevatting van gewone Schoolonderwijzers na, en toetſe hier aan zijn werk, dan zal hij bevinden, dat het in veele opzigten boven dien kring verheven, en voor een groot aantal van dezelven onbruikbaar is. En dan, de onderwijzer verſta al eens alles, dan vindt hij in dit werk nog geene aanwijzing, hoe het in de ziel zijner leerlingen overtebrengen. 't Is hierom, dat wij hartlijk verlangen naar de vervaardiging van een Natuurkundig Schoolboekje, uit dit grotere werk getrokken, en zoodanig ingericht,

dat het ter handleiding diene, om vervolgends dit des te beter te leren verstaan.

Ongeacht deze aanmerkingen, moeten wij aan de verdiensten des Schrijvers regt doen, en erkennen, dat zijn arbeid een voordbrengsel is, dat ons Vaderland eer aandoet. Niemand zal het ligt uit de hand leggen, die het niet met genoegen gelezen, en een wezenlijk nut uit hetzelve getrokken heeft. De houtsneêplaten, ter opheldering bijgevoegd, verdienen tevens allen lof over de keurigheid der uitvoering.

Tot eene proeve der wijze van schrijven en behandelen, laten wij hier volgen het begin der *agtste Samenspraak* van het vierde deel.

„ HEINTJEN. Wij hebben nog dikmaals „ over uw voorige les gesproken, en Va„ der eens verteld, hoe eigenlijk het bran„ den van de kaars niet anders is dan de „ aantrekking of verbinding van de zuivere „ lucht met de grondstof der ontvlambaare „ lucht, welke ons Vet, Olij en andere „ Brandstoffen uitmaakt. Hoedanig zulk eerst „ bij de aansteeking tot een zekere (n) graad „ van warmte moest gebragt worden, en „ dan elkanderen aangreep en zich verbond, „ waar bij de warmtestof de zuivere lucht „ verlaat, en in vlam uitgaat: doch, Vader „ begreep niet waarom juist die brandstof „ eerst zo heel warm moest gemaakt wor„ den, en waarom een hout of zwavelstok, „ dat vlamt, regt op en nedergehouden, „ meest altijd uitgaat.

„ MR.

„ MR. Ik zal het u trachten optelosſen.
„ Wat aangaat het eerſte, moet ik aanmer-
„ ken, dat wanneer twee, of meer, van
„ elkander vreemde ſtoffen zich verbinden,
„ dat is; gelijk gij weet, zich aantrekken
„ zullen, en dus de eene den anderen op-
„ losſen, 'er dit noodwendig plaats moet
„ hebben, dat de eigen of onderlinge aan-
„ trekkingkragt van iedere ſtoffe op zich
„ zelve, niet ſterker is dan de neiging van
„ den een om den ander aantetrekken, bij
„ voorbeeld, olij en water verbinden zich
„ niet te zamen; de olijdeeltjens op zich
„ zelve en de waterdeeltjens op zich zelve
„ trekken zich onderling veel ſterker aan,
„ dan zij elkanderen doen. — Zo wierd in
„ de proef, die wij het laatst deeden, de
„ *magnésia* niet opgelost door enkel water,
„ neen, maar 'er moest vitriool of zwavel-
„ zuur bij, toen was de aantrekking van
„ den een tot den ander ſterk genoeg, om
„ de *magnésia* optelosſen. Daar nu de warm-
„ teſtof de deeltjens der ligchaamen vanéén-
„ ſcheid, zo is dezelve het geſchiktſte om
„ de onderlinge aantrekking van deeze of
„ geene ſtoffen te verbreeken, en daardoor
„ de neiging tot andere ſtoffen te bevorde-
„ ren. Zo doet men nu ook met het in
„ brandſteeken van het een of ander, bij
„ voorbeeld, een kaars, men maakt de
„ brandſtof in de pit zodaanig door warmte
„ verdeeld, dat hun onderlinge aantrekking
„ merkelijk verbroken is, en als dan is de
„ verwandſchap of neiging ſterk genoeg om

,, de verbinding met de lucht daartefteilen.
,, Waarom nu een brandend hout, of zwa-
,, velſtok, regt opgeſteld, uitgaat, is klaar:
,, de vlam kan het onder zijnde hout niet
,, genoeg verwarmen, om de verbinding te
,, doen voordduuren, zo als een kaars van
,, Vet of Was, dat ligt ſmeltbaar is, doen
,, kan, en dus komt 'er gebrek aan warm-
,, te, waardoor de brandſtof in het hout
,, weder zich zelve begint aantetrekken en
,, dus de verbinding met de lucht ophoud;
,, doch keert men de zwavelſtok om, zo
,, dat de vlam langs het hout gaat, als dan
,, word hetzelve genoeg verwarmt, en de
,, branding duurd voort. — Zo is het brand-
,, blusſen door water niet anders, dan in
,, de masſa van het water, dat men ter
,, blusſching aanvoert, de warmteſtof van
,, het brandend ligchaam te laaten verdeelen,
,, en (welke) dus door de geduurige bekoeling
,, van water eindelijk te kort moet ſchieten
,, om de branding vol te houden; doch is
,, de vlam, bij voorbeeld, van een geheel
,, brandend huis, zo groot, dat het daarin
,, geſpooten water verbrand: dat is, de
,, groote hetten in haar grondſtof van zui-
,, vere en ontvlambaare lucht veranderd, zo
,, word door de ontvlambaare lucht gemeen-
,, lijk de branding vermeerdert (d): zo als men
,, altijd ziet, wanneer de eerſte waterſtraal
,, in de brand geworpen word. Men moet
,, dus, om de brandblusſing wel te beſtuu-
,, ren, achtgeeven op de kern, waar de
,, vlam uit ontſtaat, en dan bereekenen of

,, men

„ men kans ziet, door geweld van veel wa-
„ ter, de genoegzaame bekoeling te bezor-
„ gen. Doch de brand te hevig daartoe
„ zijnde, veel eer dezelve door geen ver-
„ der water, dat dan olij in het vuur, zo
„ als men zegt, zoude zijn, aanzetten:
„ maar liever de nabuurige zaaken vóór de
„ woede der vlammen beveiligen. Van alle
„ brandblusfingen is 'er zeker geen veili-
„ ger, wanneer men gelegenheid daartoe
„ heeft, dan het dempen of fnooren, dat
„ is, de lucht afteſluiten, en dus de toe-
„ voer van zuivere lucht, die de verbran-
„ ding uitmaakt, te beletten; bij voorbeeld,
„ een brandende ſchoorſteen van boven met
„ een kusſen, of dikke deken, toegedekt,
„ en, zo het kan, ook van onderen toe-
„ geſtopt, moet terſtond ophouden te bran-
„ den, en 'er kan nimmer verder ongemak
„ van komen. Ik moet hierbij evenwel
„ aanmerken, dat bij eene brandende
„ ſchoorſteen, wanneer de zo even gezegde
„ ſtopping van onder en boven niet ligt
„ kan geſchieden, met heel veel vrucht kan
„ gebruik gemaakt worden van een middel,
„ dat iedereen meest altijd bij de hand
„ heeft; te weeten, men neeme 3 à 4 han-
„ den vol keukenzout, en werpe die op het
„ vuur onder de ſchoorſteen, mids dit vuur
„ vrij heet en ontvlammend zij, waartoe
„ men vooraf wat krullen, of bosjens zwa-
„ velſtokken, 'er op werpt. De lucht, uit
„ dit zout ontwikkeld, zal meest altijd in
„ den beginne den brand blusſen; en zie

„ hier de reden; de lucht, uit zout voort-
„ gebragt, noemt men zeezoutzuure-lucht,
„ en die lucht heeft eene zo ſterke affini-
„ teit met de zuivere lucht, dat zij dezelve
„ terſtond opneemt en verſlind. Deeze
„ lucht dan, op een vlammend vuur uit
„ het zout gebooren, in de ſchoorſteen op-
„ geklommen zijnde, neemt de zuivere
„ lucht in de ſchoorſteen weg; waardoor
„ de brand geblust wordt, dewijl wij ge-
„ zien hebben, dat zonder genoegzaame
„ zuivere lucht, geen ligchaam branden
„ kan." ——

De

De Natuurkunde, ten gebruike in de Scholen, door L. C. SCHMAHLING. *Uit het Hoogduitsch vertaald*, enz. 8vo. 61. bl. *Te* Amſterdam *bij* J. R. POSTER. 1798. Prijs *f* 0:6:0.

De aanprijzing van het gebruik van dit boekjen, als eene handleiding tot het grotere van den Burger BUIS, in de *Algem. Vaderl. Biblioth.*, deed ons hetzelve vroeger, dan wij ons anders voorgeſteld hadden, ter hand nemen. Als handleiding tot het boven beoordeelde werk kunnen wij het niet opgeven, gelijk van zelve zal blijken uit de opgave van den inhoud der afdelingen. Wij miſſen onder dezelven een aantal van onderwerpen, die tot de kennis der natuurkunde, zelfs van haare eerſte beginſelen, behoren. Niettemin hebben wij het zoodanig ingericht bevonden, dat wij deszelfs invoering op de Scholen ten ſterkſte durven aanprijzen. Het bevat ſlechts korte afdelingen, en is voorzien van vragen, achter het werk gevoegd, die allen zeer nauwkeurig op dezelven ſlaan. Deze afdelingen gaan *over de waereld in het algemeen, de zon, de maan,*

de ſterren, de aarde, de lucht, het water, het land, het rijk der planten, der dieren; het ligchaam der menſchen, de ziel, de wetenſchappen, kunſten en handwerken, de menschlijke maatſchappij. De twee laatſte afdelingen hadden wel gemist kunnen worden. Wij laten hier volgen, het zevende Hoofddeel, *over het water*, met de daar op ſtaande vragen. Echter zal men, uit vergelijking van de laatſten met het eerſte, zien, dat ſlechts de voornaamſte vragen, als eene handleiding, zijn opgegeven, en dat een Onderwijzer nog zeer veele andere vragen hier bij kan voegen.

„ Het water is eene der nuttigſte zaaken „ op de aarde, wijl het den dieren tot drank, „ en tot wasdom voor de planten diend, „ molens en kunstwerktuigen drijft, en tot „ veele andere noodwendigheden des menschlijken leevens gebruikt wordt. Het is eene „ vloeibaare en doorſchijnende ſtof, welke „ aan aardſche lighaamen ligt blijft hangen, „ en dezelve oplost en doordringt. Het laat „ zich niet, gelijk de lucht, ſamendrukken, „ maar zet zich van zelve in evenwigt; zoo „ dat het altijd eene evengelijke oppervlakte heeft, in krom geboogen buizen gelijk „ ſtaat, en juist even zoo hoog weder opklimt, als het gevallen is. Het is zelden „ volkomen zuiver, maar met menigerlei „ deelen vermengd, het welk deszelfs reuk, „ ſmaak, en kleur aanwijzen. Door eene „ zeer kleine graad van warmte, wordt het „ vloeibaar gehouden, en waasſemt bij aan-

„ hou-

„ houdendheid in de open lucht uit, vooräl „ wanneer het warm gemaakt wordt. Wan- „ neer het de warmte geheel en al mist, „ dan bevriest het, en wordt in ijs verän- „ derd, hetwelk eene grooter ruimte dan „ het water beſlaat, en potten of ander vaat- „ werk doet bersten.

„ Het water valt uit de wolken in den re- „ gen neder, en trekt zich in de aarde in „ groote holligheden ſamen. Uit dezelve „ ontſtaan de bronnen, waaruit de beeken „ en ſtroomen ontſpringen. Deze ſtorten „ zich uit in de zee, uit welke wederöm on- „ ophoudelijke dampen en nevelen opklim- „ men, bijzonder daar dezelve grootdeels „ onder de heete luchtſtreek ligt, waar het „ ſterker uitdampt. Om die reden loopt de „ zee ook nimmer over, offchoon zich „ groote ſtroomen in dezelve uitſtorten, „ wijl zij beſtendig door de uitdamping veel „ verliest.

„ De zee dient tot de ſcheepvaart, door „ welke de koopwaaren van het éénc land „ naar het andere gebragt worden, en wordt „ dikwijls door de ſtormwinden zeer verönt- „ rust. Het zeewater heeft eenen zoutach- „ tigen en bitteren ſmaak, en is in gedu- „ rige beweeging, op dat het voor bederf „ bewaard blijve De voornaamſte bewee- „ ging van hetzelve is de ebbe en de vloed. „ De ebbe is dan, wanneer het valt en van „ den oever wegloopt, doch de vloed is, „ wanneer het oploopt, en naar den oever „ toevloeit; en elk van deze valt tweemaa-

„ len op eenen dag voor. Deze beweeging „ ontstaat van de maan, die het water naar „ zich trekt, en weder laat zinken.

„ Het water neemt de deelen en eigen„ schappen der aarde aan, over welke het „ onder den grond heen vloeit, en uit wel„ ke het opwelt. Daar uit ontstaan de zout„ bronnen, uit wier water het gemeene keu„ kenzout bereid wordt, hetwelk overblijft, „ wanneer het water verkookt is.

„ De gezondbronnen hebben of eenen „ zuuren smaak, van de ijzerdeelen, die zij „ bij zich voeren, of eenen zoutächtigen, „ van een heilzaam zout, en dienen om het „ menschlijk lighaam te zuiveren, en het „ bloed te verbeteren. De warme baden „ worden door onderäardsch vuur verwarmd, „ langs hetwelk zij voorbij vloeien, en zijn „ een weldaadig geschenk voor de zieken en „ gebreklijken. Men vindt bronnen, die „ met steen en koperdeelen sterk vermengd „ zijn, welke zij aanzetten aan de dingen, „ die men in dezelve werpt."

„ *Welke eigenschappen heeft het water?*
„ *Hoedanig is deszelfs beweeging?*
„ *Wat verstaat gij door de zee?*
„ *Zijn er niet veele soorten van wateren?*
„ *Welke zijn de eigenschappen der gezondbronnen?*
„ *Hoe ontstaan de onderscheiden soorten derzelve?"*

No. 1.

No. 1. *Brieven voor min en meer gevorderde Jonge Lieden, ten dienste der Schoolen zoo wel, als ten algemeenen gebruike geschikt, door een Lid des Schoolbestuurs eener Departements-Schoole van de Bataafsche Maatschappij:* Tot Nut van 't Algemeen. 2 *Stukjes*, 8vo. *te* Leyden *bij* D. DU MORTIER EN ZOON. 1800. 100 *bl. ieder Stukje.* Prijs *f* 0:6:0, ieder Stukje.

No. 2. *Brieven voor Kinderen van onderscheiden jaaren. Waar bij gevoegd is:* NIKOLAAS, *of de Wagenmaker; eene leerzame Geschiedenis.* 12mo. *te* Amst. *bij* W. VAN VLIET. 1800. 106. *bladz.* Prijs *f* 0 : 12 : 0.

De aanleiding tot de vervaardiging van No 1. was, gelijk wij dezelve uit het voorberigt leeren kennen, hoofdzaaklijk eene door het Departement *Marssum* voorgestelde vrage, en in den jare 1798 door de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, tot eene Prijsvrage aangenomen, betreffende de vervaardiging van een Schoolboek, waar in

 door

door voorbeelden eenige aanleiding werd gegeven tot het opſtellen van brieven, zoo als dit in het gemene leven te pas komt. Om aan dit verlangen te voldoen en tevens ter aanvulling van eene gaping in het onderwijs, die de Uitgever zelf gevoelde, beſloot hij tot de vervaardiging van dit Werkje, dat een aantal van 125. brieven, en daar onder 42. van eigen opſtel, bevat. Hier bij kwam nog het oogmerk, om dit werkje tot een leesboekje te doen dienen.

Daar de titul aanduidt, dat dit werkje ook voor meer gevorderde jonge lieden geſchikt is, moet men niet verwachten hier enkel *kinder*-brieven aantetreffen. Er zijn 'er onder, die alleen door geoeffende jongelingen zoodanig kunnen geſchreven worden.

Als leesboekje beſchouwd, erkennen wij gaarne hetzelve met het grootst genoegen doorbladerd te hebben. En in de handen van een ervaren onderwijzer, die eene juiste keuze weet te doen, en niet alle brieven opvolglijk laat voorlezen, die daarenboven de bekwaamheid heeft, om zoodanigen als hij laat voorlezen, waar het nodig is, optehelderen, oordelen wij dat het een uitgebreid nut kan ſtichten. Eene menigte onderwerpen vindt men in hetzelve behandeld, die men in geen andere leesboekje of leerboekje aantreft; terwijl de geſtadige afwisſeling en de levendigheid van den ſtijl, de leeslust aangenaam gaande houdt.

Minder gunstig moeten wij hetzelve beoordelen, wanneer wij het als eene handleiding tot

tot de kunst van briefschrijven beschouwen. Hoe zal een onderwijzer het gebruiken? Hier van vinden wij in het voorbericht niets. En echter zoodanig een aanwijzing, komt ons volstrekt onontbeerlijk voor, in een werkje, dat een geheel nieuw vak van oeffening bevat. Ingewikkeld schijnt de Uitgever ons in zijn voorbericht te verwijzen naar het werkje van VILLAUME. Doch deze verwijzing is ons zeer ongelukkig gekozen voorgekomen. Behalven dat die verhandeling voor gene gewone onderwijzers geschreven is, en hare lezing een geoeffend en zelfs wijsgerig verstand behoeft, zal zij, wel begrepen zijnde, den onderwijzer wellligt dit werkje, als ongeschikt om de kunst van briefschrijven te leren, doen ter zijde leggen. Deze verdienstelijke Schrijver toch, wel verre van de bedoelde aanwijzingen te geven, wil alles op de natuur laten aankomen, en verklaart zich tegen de voorbeelden. Als men ook den 7. Brief van deze verzameling leest, ziet men duidelijk, hoe weinig nut voorbeelden van brieven, over allerleie onderwerpen, door Schrijvers en Schrijfsters van verschillenden ouderdom, zonder orde, door elkanderen gesteld, kunnen aanbrengen, om een goeden briefstijl te verkrijgen.

Wij twijfelen ook zeer, of dit werkje, zoodanig gesteld, wel aan het verlangen van het *Marsfumsche* Departement zal voldoen. Begrijpen wij deszelfs voorstel wel, dan vordert het eigenlijk voorschriften van gelegenheidsbrieven, naamlijk van zoodanige gele-

 gen.

genheden, als in het gemene leven het meest voorkomen, en den kinderen het meest aanleiding tot ſchrijven geven. Zoodanigen zijn; het ſterven, het huwen, het verjaren, het geboren worden, en dergelijken. Van dezen eene menigte van voorſchriften van verſchillenden ſtijl, en onderſcheidene bijzonderheden vervattende, te geven; met bijgevoegde aanwijzing bij iederen brief, voor den onderwijzer, waarom dit zoo en niet anders geſteld is; zulk een werkje, meenen wij, zou beter aan het verlangen van het gen. Departement voldoen, althands voor de Scholen, gelijk die in onze Republiek geſteld zijn, van meer gebruik wezen. Men denke echter niet, dat wij deze leerwijze over het algemeen voor de beste houden; zij is, alleen in een betreklijken zin, zoodanig. Men wil toch, dat kinderen brieven ſchrijven, bij zekere gelegenheden; wordt hier in geen onderwijs of voorſchrift op de Scholen gegeven, dan ſchommelt men hier of daar iets op, dat men een kind laat naſchrijven. Men bederft zijn ſtijl daar door dikwijls voor zijn geheel leven. Beter is het dan, als kinderen toch brieven moeten ſchrijven, dat zij op de ſchool leren, hoe een kind zich uitdrukt, wanneer het in iemands vreugd of droefheid deelt, of zijne eige verlangens en gewaarwordingen uitdrukt. Leert het zulks in tijds, bij wijze van oeffening, dan ſtaat het niet verlegen, wanneer het in de gelegenheid komt, van een brief te moeten ſchrijven. De gewone aanvang der brieven van on-

ongeoeffende lieden: „ ik laat u weten, dat „ ik fris en gezond ben, hoope hetzelf„ de van u te vernemen: zo het anders „ ware, zou mij van harte leed zijn. Ver„ der laat ik u weten, dat enz ” — Deze zal het kind dan niet invallen, om dat het geleerd heeft in een geheel anderen ſtijl zich uittedrukken.

No. 2. Is eigenlijk minder geſchikt, om op Scholen gebezigd te worden; op ſchrijfpapier, zeer zindelijk gedrukt, en daarom ook op 12. ſtuiv geſteld, is het te mooij en te kostbaar. Ook is de inhoud der brieven niet voor de lagere levensſtanden berekend. De ouders der kinderen behoren tot den meer gegoeden ſtand, en hunne huishouding is daar naar ingericht. Echter heeft het dit voordeel boven No. 1. dat onder iederen brief de ouderdom des ſchrijvers of der ſchrijfſter getekend is, en de meesten kunnen wij getuigen zoodanig bevonden te hebben, dat kinderen, zulk eene opvoeding genietende. in dien ouderdom, zoodanig kunnen ſchrijven. Achter aan is eene waarlijk treffende geſchiedenis, in den natuurlijkſten, bevalligſten ſtijl geſchreven, die zeer geſchikt is, om de kinderen met de edelſte gevoelens te vervullen NIKOLAAS, de zoon eens armen wagenmakers, en ACHILLES, uit zeer vermogende ouderen geſproten, zijn in hunne vroegſte jeugd, vrienden en ſpeelmakkers. De laatſte, met het aanzien van zijn

ſtand en tevens met deszelfs ondeugden in rijper ouderdom bekend wordende, verſmaadt den vriend zijner jeugd. Als jongeling geeft hij zich aan alle buitenſporigheden dezer jaren over, verteert alle de goederen zijner ouderen en doet hen van verdriet ten grave dalen. NIKOLAAS, door vlijt en braafheid in zijn beroep, in *America* een aanzienlijken ſchat overgegaard hebbende, keert naar zijn Vaderland, *Frankrijk*, terug, zoekt zijn ouden geheel verarmden ſpeelmakker daadlijk op, en wordt nu zijn edelmoedigſte weldoender. — Voords is dit werkje verſierd met een bevallig titelvignet en plaat, en is dus juist geſchikt, om tot een kindergeſchenk te dienen. Of het eigen vinding dan vertaling is, durven wij niet beſlisſchen, schoon wij op het laatſte eenig vermoeden hebben. Ware het oorſpronglijk, het zou het Bataafsch vernuft eer aan doen.

Ma-

Magazijn van Spreekwoorden, opgehelderd door voorbeelden en vertellingen, tot een Leesboek voor de Jeugd. Amst. bij W. VAN VLIET. 1800. x. en 186. bl. in 8vo. Prijs *f* 0 : 16 : 0.

„ Spreekwoorden," zegt de Vertaler in zijne voorrede, „ zijn kort, bondig en krachtig uitgedrukte waarheden, die gemeenlijk „ eene zedeles in zich bevatten, en doordien zij in het gemene leven dikwerf gebruikt worden, een zeker gezag hebben „ bekomen. Hoe menigmaal besluit de huisvader de vermaning of berisping, die hij „ zijnen kinderen toedient niet met een „ spreekwoord! Hoe dikwijls dringt de vriend „ zijne onderrichting, aanmoediging of waarschuwing, bij zijnen vriend, door den nadruk van zulk een spreuk aan. Dit gezag „ der spreekwoorden wordt vergroot, daar „ men ze als de algemene uitspraak van gehele tijdperken, volken en maatschappijen „ beschouwen kan. Een spreekwoord is, „ als het ware, de verenigde stem van het „ publiek." Dan het is niet alleen daarvan, dat de spreekwoorden hun gezag ver-

kregen hebben; zij zijn door hunne oudheid niet minder eerwaardig dan door de algemeenheid. Een huisvader zijne vermaningen aan zijne kinderen met een spreekwoord aandringende, voegt 'er gewoonlijk bij, „mijn „vader of moeder pleegt altijd te zeggen" en dan volgt het spreekwoord. Het zijn dus mondlinge overleveringen, waar van de herkomst zich dikwijls in de vroegste oudheid verliest. Zou het ook van deze oudheid niet afkomen, dat veelen onzer *neêrduitsche* spreekwoorden zulk eene treffende, ja letterlijke overeenkomst met de *hoogduitschen* hebben, waar van wij eene menigte voorbeelden konden bijbrengen? Dan, hoe het hier mede ook zij, spreekwoorden zijn eerwaardig door hunne oudheid; dit wijzen de bewoordingen van velen uit: en juist daarom ook moeten zij van dien roest niet ontdaan, maar letterlijk behouden worden, of anders verliezen zij hun gezag. Een nieuw gevonden spreekwoord, zal nooit dien opgang maken, welke bij een der ouden vergeleken kan worden.

Dat men dus van spreekwoorden gebruik kan maken, tot onderwijzing en beschaving der jeugd, en daar door de gewigtigste en nuttigste waarheden inprenten, is boven alle tegenspraak, vooral, wanneer ieder derzelven door een merkwaardig voorval uit het gemene leven, opgehelderd en bevestigd wordt. Dit gevoelde reeds de onsterflijke kindervriend MARTINET, en beschonk ons dus met zijne vaderlandsche spreekwoorden.

En

En op hetzelfde voetſpoor, heeft de geachte Uitgever van dit, een *Hoogduitsch* werk ten grondſlage gelegd hebbende, ons een veertigtal ſpreekwoorden, ieder door eene gebeurtenis opgehelderd, geleverd. Intusſchen, hoe ſterk de vertaler voor het gezag der ſpreekwoorden pleite, en dit als nuttig beſchouwe, en hoe zeer wij hier in, in een zekeren zin, met hem overeenſtemmen, vinden wij ons echter verpligt de onderwijzers, bij het gebruik van dit boekje, ten ernstigſte te vermanen, om de jeugd tevens opmerkſaam te maken op de menigvuldige uitzonderingen, die op de ſpreekwoorden worden gevonden, en het niet minder menigvuldig en heilloos misbruik, dat door verkeerde toepasſingen van dezelven gemaakt wordt. Een enkel ſpreekwoord is ſomtijds genoeg om de luidst-roepende ſtem des gewetens te verſtommen, en den afgedwaalden blindling in den doodlijken afgrond te ſtorten.

Wij laten hier volgen de lijst der verhandelde ſpreekwoorden. Daar wij echter, gelijk wij boven aanmerkten, het gezag der ſpreekwoorden, ook in derzelver oudheid ſtellen, die vordert, dat zij letterlijk gegeven worden, zoo als men ze in het gemene leven gebruikt, zullen wij bij ſommigen doen zien, dat de Uitgever dit wel eens uit het oog verloren heeft. 1. *Een ſpreekwoord, een waar woord.* 2. *Als de eene hand de andere wascht, worden zij beiden ſchoon.* 3. *Eerlijk duurt het langst.* 4. *Eerst gedaan en te laat bedacht* (men zegt, voor ge-

gedaan en na bedacht) *heeft menig een* (*een*, *weg*) *in verarien gebragt.* 4. *Na gedaan werk, is goed rusten.* 6. *De klederen maken den man.* *Gierigheid is een wortel van alle kwaad.* (Dit is geen spreekwoord.) 8. *Middelmaat houdt staat.* 9. *Bid en werkt.* 10. *Het werk prijst zijn meester.* 11. *Boontje komt om zijn loontje.* 12. *Een leugenaar moet een goed geheugen hebben.* 13. *Wie lang joep eet, wordt oud.* (Men zegt, die het langst eet, zal het langst leven.) 14 *Lang geborgd, is niet geschonken.* (Men zegt, lang borgen, is geen kwijtscheldeu.) 15. *God laat het water wel aan, maar niet over de lippen komen.* 16. *Honger maakt rauwe bonen zoet.* 17. *Ondank is der waerelds* ('s waerelds) *loon.* 18. *Zoo gewonnen, zoo geronnen.* 19. *Een vlugtende vijand moet men een gouden brug bouwen.* 20. *Rome is niet op één dag gebouwd.* 21. *Lekker is een vinger lang.* 22. *Van twee kwaden moet men het ligtste* (het beste) *kiezen.* 23. *De kruik gaat zoo lang te water, tot dat zij eens breekt.* 24 *Kwade gezelschappen* (samensprekingen) *bederven goede zeden.* 25. *De nacht is niemands vriend.* 26. *Veel hoofden, veel zinnen.* 27. *Hoogmoed komt voor den val.* 28. *De verstandigste geeft toe.* 29. *Wie zich in gevaar begeeft, komt er in om.* 30. *Wie loopt, die wordt gejaagd.* (Wie een ander jaagt, moet zelf lopen.) 31. *Wie de schade heeft, heeft de schande toe.* (Men leert met schaê en met schande.) 32. *Niet weêr doen, is het beste berouw.*

33. *Het*

33. *Het eij* (kuiken) *wil altijd wijzer zijn dan de hen.* (Het hoen) 34. *Wie dronken ſteelt, moet nuchteren hangen.* 35. *Jong gewend, oud gedaan.* 36 *Gelijke munnikken, gelijke kappen* 37 *Dwalen is menschlijk.* 38. *Een gek en een dronken man, moet men met een voeder hooij uitwijken.* (ontwijken.) 39. *Gedane zaken hebben geen keer.* 40 *Beloven en houden, past jongen en ouden.* (Veel beloven en weinig geven, doet de gekken in vreugde leven.)

Alle deze ſpreekwoorden, worden door voorvallen uit het gemeene leven opgehelderd en bevestigd, en, waar het nodig is, door leerrijke aanmerkingen nuttig gemaakt. Intusſchen hadden wij wel gewenscht, en dit ware den Vertaler wel toevertrouwd geweest, bij ſommige ſpreekwoorden eene letterlijke verklaring, als ook eenig bericht nopens de herkomst aantetreffen Wij nemen ſlechts ten voorbeeld, *zoo gewonnen, zoo geronnen*, en *lekker is een vinger lang.* Wat beteekent *geronnen?* komt dit van *rennen*, (hard rijden,) of *ronnen?* (dik worden; ſtremmen.) *lekker is een vinger lang*, ziet duidelijk op de lengte der tong, die juist maar een vinger lang is Maar waarom zegt men dit? Waarſchijnlijk, om de kortſtondigheid van het genoegen, in de ſtreling van den ſmaak, aanteduiden. *Hoogmoed komt voor den val.* Dit had *vóór* moeten zijn, en het dan duidelijk gemaakt worden, dat wanneer *hoogmoed* vóór gaat, *de val* volgt. In ſpeêrwil dezer aanmerkingen, durven wij

dit werkje, als een zeer nuttig en aangenaam leesboekje, in huisgezinnen, en zelfs, (indien men 'er iets op kon vinden, om het in eene andere gedaante voor de helft der prijs uittegeven) in Scholen aanprijzen. Tot staving van dit gunstig oordeel, laten wij hier het 28. Spreekwoord volgen.

„ DE VERSTANDIGE GEEFT TOE.

„ De Schrijver van dit boekje ging eens
„ wandelen en zag twee wagens van ver-
„ schillende kanten komen aanrijden, en zij
„ reden zoo regt op elkander aan, als of het
„ zoo moest wezen. „ Dat zal niet goed
„ „ gaan," dacht hij, „ daar zal wat te
„ „ twisten, te schelden en misschien zelfs
„ „ te kloppen vallen." Eensklaps stonden
„ de paarden vlak tegen elkander stil, en nu
„ begon het volgende gesprek. De eene
„ voerman mag KLAAS, de ander PIET
„ heten.

„ KLAAS. Waarom haalt gij niet uit?

„ PIET. Wel! waarom doet gij het zelf
„ niet?

„ KLAAS. Ik behoef het niet te doen.

„ PIET. Ik ook niet.

„ KLAAS. Gij zaagt evenwel, dat ik
„ kwam aanrijden.

„ PIET. Gij hebt mij immers ook zien
„ komen,

„ KLAAS. Ik zal u wel gaauw krijgen,
„ (terwijl hij de zweep vatte, en dezelve
„ drei-

„ dreigend om hoog hief.) Ik vraag U, of
„ gij uithalen wilt, dan niet?
„ PIET. Neen! dat doe ik niet.
„ KLAAS. Nu, dan zal ik het doen,
„ hoor! — Brr! heen reed hij, en het ge-
„ ſchil was afgedaan.
„ De Schrijver verhaalde dit voorval in
„ een gezelſchap van kinderen, die hartlijk
„ over den grappigen voerman lachten, daar
„ hij zich zoo boos hield en nogthands,
„ op het laatst, toegaf. „ Wien," vroeg
„ hij. „ houdt gij wel voor den verſtandig-
„ „ ſten?" „ Hem, die toegaf," was het
„ andwoord. „ Let daar wel op!" voer
„ hij voord. „ Het kan U ook eens over-
„ „ komen in de wereld, dat gij onverhoeds
„ „ in twist geraakt. Geeft, in zulk een
„ „ geval, liever toe, dan dat gij uw ſtuk
„ „ ſtijf houdt, en u, dus doende, alle
„ „ mooglijke verdriet op den hals haalt."
„ „ Moet men dan altijd toegeven?"
„ vroeg FRITS."
„ „ Ja, zoo lang als men kan. Eischte ech-
„ „ ter iemand iets van U, dat met de deugd,
„ „ regtſchapenheid of goede zeden ſtreed,
„ „ dan moet gij ſtandvastig in uw gedrag
„ „ zijn. In vele gevallen kan men zeer wel
„ „ toegeven, zonder dat onze eer en deugd
„ „ 'er door gekwetst wordt. Als gij ouder
„ „ wordt, kan het misſchien wel eens ge-
„ „ beuren, dat gij door den eenen of an-
„ „ deren onbezonnen jongeling beledigd
„ „ wordt. Dit zal U wel grieven, maar
„ „ doe ſlechts, als of gij het niet gehoord

„ „ hadt, of, mogt hij U op nieuw belee-
„ „ digen, ga dan liever uit het gezelschap.
„ „ Elk wijs en regtschapen man zal U prij-
„ „ zen, en gij zult, bij elke andere gele-
„ „ genheid, zeker door hem beschermd
„ „ worden."
„ Frits had die aanmerking vooral hoog-
„ noodig, dewijl hij opbruisend en driftig
„ was, maar ook zoo veel verstand had,
„ dat hij zijne fout inzag en poogde te ver-
„ beteren. In vervolg van tijd, bevond hij
„ zich dikwijls in het geval, om deze les in
„ oefening te brengen. Tot dus ver heeft
„ het hem ook nog nooit berouwd, dezelve
„ te hebben opgevolgd, en hij bevindt 'er zich
„ zeer wel bij."



MEN-

MENGELWERK.

Iets betreklijk het Schoolwezen in het algemeen.

Schoon bijna elk opregt beminnaar van zijn Vaderland ten vollen overtuigd is van den beklagenswaardigen toestand van het Schoolwezen in dit Gemeenebest, worden er echter nog zeer veele, anderzins edeldenkende menschenvrienden, gevonden, welken huiverig zijn, om in eene zaak van zeer veel aanbelang, eene daadelijke verbetering goedtekeuren. — Veelen, omdat zij een afkeer hebben van nieuwigheden; anderen, omdat zij de theorie wantrouwende, liever op eene gevestigde ondervinding willen bouwen.

Het zal derhalven aan deezen niet onaangenaam zijn, de denkwijze te leren kennen van een man, die in het Schoolwezen, aan zijn Vaderland niet alleen, maar aan geheel *Europa* het voorbeeld gegeven heeft, om het onderwijs te vereenigen met eene welberedeneerde poging, om de verstandelijke vermogens der tedere jeugd te ontwikkelen, en dezelve tot nuttige leden der burgerlijke

Maatſchappij te vormen, ik bedoel den achtenswaardigen Domheer FRIED. EBERH. VON ROCHOW.

Deze verdienſtelijke, en door zijnen Vorst, den Koning van *Pruisſen*, met recht hooggeſchatte man, ſtichtte met den aanvang van den jaare 1773, in een der hem toebehoorende Dorpen, een School, 't welk ten voorbeelde van alle welingerichte Schoolen moet verſtrekken, en de ondervinding heeft zijne heilzaame onderneming, niet alleen met den gunſtigſten uitſlag bekroond; maar hij heeft ook tevens het genoegen gehad, te zien, dat in bijna alle de *Pruisſiſche* landen de hoofdtrekken van zijn plan zijn gevolgd en ingevoerd geworden.

Steeds met eenen onvermoeiden ijver zich toegelegd hebbende, op alles, wat tot eene verſtandelijke verbetering van het Schoolwezen en het openbaar onderwijs kon verſtrekken, gevoegd bij eene, met roem bekroonde ondervinding, deelde VON ROCHOW, van tijd tot tijd zijne waarnemingen, zoo in afzonderlijke geſchriften, als in onderſcheidene tijdſchriften, zijnen tijdgenooten mede. Onder anderen vonden wij in het *Neue Berliniſche Monattſchrift* van de *maand Maart* 1800. een ontwerp van *een Schoolplan*, 't welk wij van zoo veel aanbelang oordeelden, dat wij hetzelve, vòor zoo verre het dat gedeelte van het Schoolwezen betreft, voor 't welk dit tijdſchrift is ingericht, vertaald hebben.

Wij willen echter gaarne bekennen, dat wij,

wij, in eenige der bijzondere wijzigingen, van den verdienstelijken VON ROCHOW verschillen; en wel bijzonder, voor zoo verre de toepassing der door hem gelegde gronden op dit Gemeenebest betreft; doch wij vonden de gelegde gronden zelven, zoo juist, dat wij van harten wenschen, dezelven, in dit ons Vaderland in werking gebragt te zien.

Bijzonder wenschen wij, dat onze weldenkende Landgenooten, overtuigd door de denkbeelden van eenen Man, onder zijne Landgenooten als eenen waarlijk deugdzaamen Man, als een voorstander van waare Godsvereering, erkend, en die door eene bijna dertigjaarige ondervinding zijne theorie gestaafd ziet, niet langer zullen aarzelen te erkennen, dat eene *welingerichte verbetering in het Schoolwezen, geenszins tot de harsenschimmige ontwerpen behoort.*

Zie hier het Stuk zelve, met weglaating echter van het geen niet rechtstreeks tot het Schoolwezen behoort.

Proeve van een algemeen School-plan.

Een plan is de opgave van een zeker *doel*, en van de *middelen*, door welke men dit *doel* bereiken kan. Het doel eens *plans* moet derhalven bereikbaar zijn, en de middelen daar toe moeten gebezigd kunnen worden.

Dit School-plan is gegrond op de zeven volgende grondstellingen.

1. Hoe meêr, tot allen goeden werk geschikte, leden een Staat zich verschaffen kan, des te magtiger is dezelve, en des te meêr rijst deszelfs bloei en welvaart.
2. De mensch kan tot allen goeden werke geschikt gemaakt worden, wanneer men van zijne jeugd af, al het geen hem daar in *hinderlijk* kan zijn, *vermijdt*, en al het geen hem daar toe *bevoorderlijk* is, in het werk stelt.
3. De dingen te *kennen*, dezelve te *noemen*, te *vergelijken* en te *onderscheiden*, door herhaalde oefeningen in ieder derzelven; zijne *taal* te *verstaan*, en dezelve *verstandelijk te spreken*; eindelijk, *lezen*, *schrijven*, *zingen* en *rekenen*; dit is het, benevens eene algemeene opleiding

ding om wel te denken en te oordeelen, en eenige kundigheid in de geschiedenis van het Vaderland, wat tot de geschiktheid tot allen goeden werke gevorderd wordt.

4. Van de wijze, op welke een ieder zijne beroeps-verrichtingen waarneemt, hangt zijn eigen geluk, en dat van den geheelen Staat, af.

5. Elke beroeps-verrichting heeft zekere doeleinden, welke bereikt moeten worden, en deze laatsten bereikt men niet, zonder van de vereischte middelen gebruik te maaken

6. Hij, die de beste middelen, tot bereiking van goede doeleinden, weet uitte kiezen, noemt men *verstandig*.

7. *Verstand* is derhalven een noodwendig vereischte, om tot allen goeden werke geschikt te zijn.

Ik zal op deze zeven grondstellingen mijn School-plan vestigen; en daar deze grondstellingen waar zijn, zoo moet het daar op gevestigde plan algemeen uitvoerlijk zijn.

Van de Schoolen.

Er zijn niet meêr dan tweeërlei Scholen: te weeten, *Kinder-* en *Jongelings-Scholen*; of nog meêr bepaald: *eerste* en *tweede Scholen*. De gewoone verdeeling in *volks* en *geleerde*, in *triviaal* of *lagere* en

hogere Scholen enz. zijn niet goed, dewijl deze verdelingen niets bepaalds insluiten.

Alle kinderen, zonder onderscheid, zullen dezelven tot verstandige menschen gevormd, en tot allen goeden werk geschikt gemaakt worden, hebben nodig, *onderwijs* en *beschaaving*, (Grondst. 1 en 7.) Hier toe moeten de *eerste Scholen* dienen.

Het is niet nodig dat alle kinderen geleerden worden; de Staat behoeft van dezen slechts een geëvenredigd klein aantal: — voor dezen zijn de *tweede Scholen*.

Van de eerste Scholen.

Alle kinderen, zoo rasch zij den ouderdom bereikt hebben, om voor het Schoolonderwijs vatbaar te zijn, behoren tot deze Schole, welke dan ook, ingevolge der 3de Grondstelling, moet ingericht worden.

Deze eerste Scholen zijn dus, voor eenen Staat, van de eerste en grootste aangelegenheid: want even als de eerste voedingsmiddelen van een kind eenen bijzonderen invloed hebben op zijn phijsicq of lighaamlijk welzijn, zoo hangt ook van de goede of slechte inrichting dezer eerste Scholen, de toekomstige geschiktheid tot allen goeden werk eens kinds af.

Daar nu (Grondst. 4.) het welzijn eens Staats afhangt van de wijze, op welke elk lid van denzelven zijn beroeps-verrichtingen uitvoert, zoo moet de Staat, op deze eerste Scholen, de grootste aandacht vesti-

gen,

gen, en zorgvuldig voor dezelven waken. — Privaat- of huis-onderwijzers bij kinderen, moeten zich derhalven openlijk verbinden, hun eerſte onderricht te ſchikken, naar het geene in de 3de Grondſtelling gezegd is.

Ongelukkig echter, hebben bijna alle Staten dit gedeelte, tot nu toe, verwaarloosd. Veelal geheel ongeſchikte voorwerpen, meestendeels waare Invaliden naar lighaam en ziel, zijn Onderwijzers in deze eerſte en belangrijkſte Scholen. — Een zeer ſober inkomen was hun loon; kommerlijk hun toeſtand en elendig hunne wooning; ontbloot van alle aanmoediging en hulpmiddelen, was een werktuiglijk van buiten leren, de dagelijkſche en bijna eenigſte verrichting der leerlingen.

Hoe was het mooglijk, dat op dusdanig eene wijze, de toekomſtige Staatsburgers tot verſtandige menſchen konden gevormd worden? (Grondſt. 6.) waar in de Staat toch het hoogſte belang moet ſtellen, (Grondſt. 1)

Om in dit zoo groot en nadelig gebrek te voorzien, moeten zij, aan wien de behartiging der belangen eenes Staats zijn toevertrouwd, onder de gewigtigſte hunner verrichtingen ſtellen, de *verbetering* dezer eerſte Scholen, dewijl, zonder hier mede te beginnen, alle overige verbeteringen vruchteloos, en alle aangewende kosten te vergeefsch zijn. — Wil men een huis, dat dreigt inteſtorten, herſtellen, men beginne

met de grondflagen te verbeteren, en niet met het dak te onderfchraagen.

Om deze eerfte Scholen wel in te richten, worden Schoolgebouwen vereischt. — Er zijn Onderwijzers nodig, en op dat dezen gefchikt en bekwaam zijn tot hun ambt, moet er gezorgd worden voor inrichtingen, om Onderwijzers aantekweken en te vormen.

Deze eerfte Scholen moeten in klasfen verdeeld zijn, en wanneer men in dezelven geene nutteloze dingen onderwijst, die tot dezelven niet behoren, kunnen deze Scholen tevens tot *Induſtrie-* of Arbeids-Scholen ingericht worden.

Dewijl het vrouwelijk geflacht, welks invloed op het welzijn eenes Staats zoo gewigtig is, gewoonlijk alleen deze eerfte Scholen bezoekt, zoo blijkt hier uit nog meêr de noodzaaklijkheid, dat de Onderwijzers in die Scholen gefchikte en bekwaame mannen moeten zijn.

Van de tweede Scholen.

De Jongelingen gaan van de eerfte Scholen over tot deze tweeden.

Wanneer er voor de eerfte Scholen tot nu toe weinig of niets is gedaan geworden, kan men van deze tweede niet veel beters verwachten. — Over het algemeen zijn dezelven meêr of minder goed, doch derzelver aantal is zeer zeker te talrijk voor de behoefte des Staats.

Som-

Sommigen derzelven zouden misschien gevoeglijk in Kweekscholen, tot vorming van Onderwijzers in de eerste Scholen, kunnen ingericht worden.

In deze tweede Scholen en derzelver klassen, zondert zich de toekomstige kunstenaar enz. van den toekomstigen geleerden af; de laatsten gaan van hier naar de *Universiteit*.

Van de Universiteiten.

Wanneer de eerste Scholen dat geene zijn, wat zij kunnen en behooren te zijn, dan bezitten de kinderen een genoegsamen voorraad van algemene kundigheden, als zij tot de tweede toegelaten worden. In deze zal de Jongeling alsdan gemaklijk den gehelen omvang van, voor hem, nuttige kundigheden kunnen verkrijgen, welken hem tot allen goeden werk geschikt maken.

Natuurlijke Logica en Wiskundige kundigheden heeft een ieder nodig, in welken stand hij ook geplaatst zij, of welk ook zijn bedrijf wezen moge.

Dan wie, hij zij landbouwer of handwerksman, hij zij heer of knecht, vorst of onderdaan, kan een juist oordeel ontbeeren, zonder zich aan vele nadeelen blootteſtellen. En men oordeelt alleen dan juist, wanneer men juist heeft leren denken. En zal men wel altijd juist denken, als men

hier toe, in de eerste levensjaren, niet is opgeleid geworden? Van zoo veel aanbelangs zijn dus de eerste Scholen!

De Wiskunde, als eene toegepaste redeneerkunde (*Logica*) beschouwd, is insgelijks allen menschen nuttig, zij mogen geleerden worden of niet. Een deel der Wiskunde, de Werktuigkunde naamelijk, is van den grootsten invloed in alle menschelijke bedrijven — het nut der rekenkunde behoeft geen nader betoog —— enz. ——

[Hier volgen nog eenige perioden, betreklijk de Universiteiten, doch van weinig aanbelang, waarom ik dezelve oversla.]

Indien deze hoofddenkbeelden als doelmaatig erkend worden, en men eens eindelijk de eerste of Kinderscholen voor de gewigtigsten houdt, dan volgt daar uit van zelven de noodzaaklijkheid, dat er gezorgd moet worden voor de aankweking en vorming van Onderwijzers voor deze eerste Scholen.

Ontbreekt het een Staat aan den wil of het vermogen, om de middelen bij der hand te nemen, om eene betere inrichting omtrend de eerste Scholen door het gantsche land intevoeren, hij neme de proef met een gedeelte. — De kosten zullen gering zijn, en de ondervinding zal de welgeslaagde onderneeming met blijdschap beloonen. — Deze

en-

ondervinding zal de vrienden der duisterheid beschaamen, en, zoo als voormaals uit het kleine landschap *Judea* het licht uitging, 't welk vervolgens den gehelen aardbol verlichtte, zoo zal dit een klein gedeelte het gehele menschdom uit trekken.

Heil den Regenten, welken het eerst naar zulk eenen onvergangklijken Lauwerkrans dingen.

Beknopt verslag, hoedanig het Examen, aan mededingers naar eene Schoolmeesterplaats, door W. GORDE *wordt afgenomen, wanneer hij daar toe wordt gequalificeerd; gevolgd van eenige aanmerkingen daaromtrent, door hem zelven.*

VERSLAG.

Op den dag, wanneer, of alle de Sollicitanten, of de daar uit genomineerden, ter plaatse komen, waar de vacante post zal worden begeven, om, in de kerk, proeven te geven hunner geschiktheid in het voorlezen en voorzingen, wat mij eigenlijk niet aangaat, daar het den Kerklijken *Voorzanger* en niet den Burgerlijken *Schoolmeester* betreft, offschoon ik wel eens, op verzoek des Kerkenraads, ook dat onderzoek heb op mij genomen, begeef ik mij naar die plaats, en laat ik, na den afloop dier verrigtingen, de mededingers, in een tot het Examen bepaald vertrek, waar zich de Municipaliteit (ook soms de Kerkeraad tevens, wanneer die Collegien

[redacted]

legien zekere overeenkomst met elkaar gemaakt hebben,) bevindt, bij een komen; zijnde dit vertrek echter voor alle anderen, buiten de gemelde perſonen, geſloten.

Na dat ik hier de Schoolmeesters herinnerd heb aan de artikelen, uit de *Inſtructie voor den Agent der Nationale Opvoeding*, van 21 Dec. 1798, die op deze zaak betreklijk zijn, en hunne acten van civisme heb ingewonnen, geef ik hen een voorloopig idée van het Examen, dat er plaats zal vinden, wederom overeenkomstig die artikelen, daar op betreklijk, en vraag hen, daar het Examen gedeeltelijk over volſtrekt *noodzaaklijke*, en gedeeltelijk over niet zoo volſtrekt noodzaaklijke, maar evenwel *zeer nuttige* vakken van kundigheden, gaan zal, ten aanzien der *laatstgenoemden*, hoofd voor hoofd, af, hen dezelven *ſtuksgewijs* opnoemende, wie hunner ook in deze of gene van dezelven *verkiest* geëxamineerd te worden, zullende, wanneer zij daar in wel voldoen, zulks in hun getuigſchrift afzonderlijk vermeld, of, ſlagen zij niet wel, het geheele onderzoek in zoodanig vak, verzwegen worden.

Nu begint het Examen, hetwelk deels in daadlijke werkzaamheden van hunnen kant, als, zoo veele proeven hunner bekwaamheden, deels in ondervragingen van mijne zijde, beſtaat, oogenbliklijk met de eerſten.

I. Daadlijke werkzaamheden.

1. Zij ſchrijven allen een geſchrift van groot, middelmaat en klein, dat, tot een

bewijs van hunne vorderingen in het ſchoon kunstmatig ſchrijven, dienen moet, en een zoogenaamd *toonſchrift* uitmaken, met hunnen naam geteekend, gelijk alle de volgende ſchriften. Ik geef hen daar toe een voorſchrift, waar in, zoo veel mogelijk, alle letters voorkomen. Ingeleverde proeven van trek- en pennekunst, niet op de plaats zelve vervaardigd, doen, om menigvuldige, bekende redenen, niets bij mij uit. — Terwijl zij hier mede bezig zijn, vervaardig ik de noodige lijsten, waar op de namen der mededingers, en de vakken der wetenſchappen, waar in zij geëxamineerd zullen worden, om mij tot aanteekening te dienen.

2. *Dicteer* of zeg ik hen iets in de pen, dat zij, allen te gelijk, naſchrijven, en hetwelk vele woorden in zich bevat, bijna gelijkluidend in de uitſpraak, maar die zeer verſchillend geſpeld worden en zeer onderſcheiden van beteekenis zijn. Dit en de volgende geſchriften worden allen vlug en met loopend ſchrift vervaardigd. Ik heb meer dan eens gezien, dat de fraaiſte pennetrekkers de vlugſte en ſchoonſte ſchrijvers in het loopend ſchrift niet waren.

3. Deel ik aan ieder een eensluidend exemplaar uit, van een opſtel, geſchreven *vol fouten* tegen ſpelling, taal, leesteekens en woordvoeging, hetwelk zij, die fouten verbeterende, overſchrijven.

4. Vervaardigt elk hunner een kort *eigen* opſtelletje naar eene vrije keus uit verſchillende onderwerpen, die ik hen voorſtel, het

zij in den vorm eens briefs, eener quitantie, rekening, ſchuldbekentenis, zamenſpraak enz. waar uit hunne manier van ſtellen gezien wordt.

Deze No. 2, 3 en 4. zie ik reeds terſtond in, en laat ze, door mij gecorrigeerd, en de fouten aangetekend zijnde, den genoemden omſtanderen zien, gelijk ook No. 1. maar de meesters krijgen ze niet weer in handen.

5. Wordt hen ½ of ¾ uur gegeven tot het oploſſen van een aantal *rekenkundige* opſtellen, die, natuurlijker wijze niet altijd dezelfden zijn, dewijl de plaats zelfs, naar welke gedongen wordt, hier in onderſcheid moet maken; en welken ook geenszins dienen, om, door het vreemde, moeilijke of ingewikkelde van het voorſtel, des Examinators bekwaamheid te bewijzen, of de rekenaars te kwellen, maar eenvoudig, om te zien, of zij van de algemeene gronden der rekenkunde, die het meest te pas komen, een doelmatig en vaardig gebruik weten te maken. De voorſtellen genummerd zijnde, teken ik, bij den naam van elk rekenaar terſtond aan, hoe velen en welken hij, binnen het geſtelde tijdperk, beandwoord heeft, hetwelk dus ook oogenbliklijk den omſtanderen blijkt.

6. Komen er een aantal *kinderen* in het vertrek, van verſchillende jaren en vorderingen, waar mede zij het volgende verrigten.

a. Laten zij dezulken die de *letters leeren*, *ſpellen* of *lezen*, bij hen opzeggen, onderrigten ze, en zeggen mij, hoe hen

de toon, waar op die kinderen *spellen* of *lezen*, behaagt en wat ik al meer daaromtrent, naar gelang van omstandigheden, vraag.

b. Zetten zij de *schrijvers* aan het werk, gelijk het behoort, snijden pennen voor hen naar hunne hand, onderrigten hen, en gaan hen ter hand in het schrijven, geven mij verslag van hunne bevindingen, en beandwoorden mij de vragen, die ik hen deswege doe.

c. Laten zij hun, die al vrij ver in het schrijven gevorderd zijn, eens eene rekening, quitantie, schuldbekendtenis, klein briefje of zoo iets vervaardigen, gevende hen aanwijzing, hoe zulks te doen, en andwoordende mij op mijne vragen daaromtrent, mij hun oordeel over de opstelletjes zeggende.

d. Geven zij den *rekenaars* sommen op naar hunne vatbaarheden, die zij eerst uitvorschen, en helpen hen te regt in de bewerking, mij weer hunne gedachten mededeelende over het een en ander, en mijne vragen deswege beandwoordende.

e. Scherpen zij den kinderen de eene of andere *zedenles* in, het zij door middel van een *verhaal* of *fabel*, of door een *gesprek*, of door *beiden* met elkander gepaard.

f. Zoo deze of gene der mededingers naar den post verkozen heeft, in het een of ander *zeer nuttig*, hoewel niet *volstrekt noodzaaklijk* vak geëxamineerd te worden, gelijk dat van *natuurkunde*, *aardrijkskun-*

de

de of *geschiedkunde*, verhaalt die den kinderen daar uit iets, of houdt daar over met hen eenig gesprek.

g. En eindelijk wordt dit alles daar mede besloten, dat zij met hen een paar versjes uit eenen gemaklijken *Psalm* zingen, als mede, wanneer zij kunnen, uit eenig *Liedje* der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, of iets anders, met voorafgaande de aanduiding van *maat*, *sleutel*, *toon*, enz. naar bevind van zaken.

Hier mede het eerste gedeelte van het Examen afgeloopen en de kinderen vertrokken zijnde, ga ik tot de *ondervraging* over, die, de *leer*- en *leerwijze* betreffende, weer tweeledig is, bevattende naamlijk voor eerst een onderzoek naar het geen de Schoolmeesters *zelf* weten, en dan, in hoe verre zij, wat zij weten, ook aan anderen weten mede te deelen. Het spreekt van zelf, dat ik in de *noodzaaklijke* vakken, allen, en in de enkel *nuttige*, alleen hen vraag, die daar in *verkozen* te worden geëxamineerd, zoo wel wat de *leer* als de *leerwijze* aangaat, terwijl ook het *noodzaaklijke* alleen kan in aanmerking komen, om iemand voor *bekwaam* of *onbekwaam* te verklaren. Zie hier eene nadere ontleeding van het een en ander.

II. Ondervraging.

1. Omtrent het geen de Schoolmeesters zelfs weten, in de volgende vakken.

a. Kennis der Nederduitsche taal.

Na eenige oogenblikken te hebben stilgestaan bij de denkbeelden, die men aan de woorden van *spraak*, *taal*, *moedertaal*, *nederduitsche taal*, *spraakkunst*, *taalkunde*, enz. te hechten heeft, en bij de noodzakelijkheid eener gegronde kennis der Nederduitsche Taal voor Schoolmeesters, gaan wij terstond over tot de beschouwing van derzelver *Letters*, wat aangaat hare vorming, haar getal, derzelver verdeeling in klinkers en medeklinkers, de verschillende eigenschappen van beiden, de twee- en drieklanken, de scherpe en zachte medeklinkers, de verlenging of verdubbeling der klinkers, en het regt gebruik van deze allen, tot het zamenstellen van lettergrepen en woorden; terwijl ik tevens naar de gedaante, beteekenis, kragt en behoorlijke plaatsing der *leesteekenen* onderzoek doe, en dan dit gedeelte der taalkennis besluit, met hen het een of ander uit de *Leeslesjens*, uitgegeven door de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, uit derzelver *Verhandeling over het Kunstmatig Lezen*, of iets anders, hetwelk zij eerst voor zich in stilte overzien mogen, met luider stem te laten voorlezen.

Daar op wordt er over de verschillende klassen van woorden of tien algemeene *taaldeelen* (in onderscheiding der spraakdeelen) gehandeld, in dier voege, dat zij eerst worden opgenoemd, dan van ieder derzelven eene korte beschrijving wordt gegeven, wat

zij

zij zijn, of aanduiden, waarbij ik een regel, twee, drie, uit het een of ander boek, doorloop, vragende bij elk woord, welk ſoort van taaldeel het is Voords beſchouwen wij ieder op zich zelven, lettende op derzelver verſchillende ſoorten, veranderingen, overige hoedanigheden en gebruik; gelijk, bij voorbeeld, bij de zelfſtandige naamwoorden, op de algemeene en eigen namen, en op getal, geſlacht en valbuiging; bij de lidwoorden, behalve het vorige, op het onderſcheid in bepalend en niet bepalend; bij de bijvoeglijke naamwoorden, op hunne verbuiging, wanneer die al of niet plaats vindt, en de trappen van vergelijking; bij de voornaamwoorden, op derzelver onderſcheidene ſoorten van perſoonlijke, weêrkeerige, bezitlijke, vragende, aanwijzende en betrekkelijke, met hun gebruik; bij de werkwoorden, op hunne verſchillende geſlachten van bedrijvend, lijdend, onzijdig enz., op hunne andere verſcheidenheden, als hulpwerkwoorden, perſoonlijke en zoogenaamd onperſoonlijke, gelijk- en ongelijkvloeijende, regel- en onregelmatige, zamengeſtelde met ſcheid- en onafſcheidbare voorvoegſels enz., alsmede op derzelver vervoeging en dus op wijzen en tijden; bij de deelwoorden, op derzelver onderſcheid van bedrijvend en lijdend, hoe zij verbogen worden, en wanneer al of niet, ook met trappen van vergelijking; bij de bijwoorden, op hunnen aard, hun gebruik, en hunne verſchillende beteekenis van tijd, plaats, hoedanigheid

 enz.;

enz.; bij de voorzetſels, op derzelver beheerſching van onderſcheiden naamvallen in verſchillende betrekking; bij de voegwoorden en tusſchenwerpſels eindelijk op derzelver gebruik en plaatſing. Dat ik een zelfſtandig naamwoord, met de lidwoorden en een bijvoeglijk naamwoord of bedrijvend en lijdend deelwoord verbonden, verbuigen, en een werkwoord in den bedrijvenden en lijdenden vorm, vervoegen laat, behoef ik niet te herinneren; hoewel dit een en ander, kortheidshalve, in dier voege geſchiedt, dat de een der meesters een zelfſtandig naamwoord krijgt van het manlijk geſlacht, N°. 2. een van het vrouwlijk enz, allen in het rond de verbuigingen en vervoegingen door. En ofſchoon ik, voor mij, voor het taalkundig ſtelſel van TEN KATE en WEILAND ben, denke echter niemand, dat ik afwijkingen daar van den genen, die geëxamineerd wordt, als fouten of blijken van onkunde toereken, mids hij ſlechts reden voor zijne zaak weet te geven, en ik dus zie, dat hij de taal wezenlijk beoefend heeft. Niet het ſtellen, bij voorbeeld, van vier of zes naamvallen doet iemands onkunde doorſtralen, maar zoo hij in het geheel geen kennis van naamvallen draagt; niet het verſchillend ſpellen met deze en gene klinkers of medeklinkers, maar zoo hij geheel niet weet, wanneer hij deze, wanneer die gebruiken moet, en dus alles op het geval laat aankomen, en zich zelven zelfs ongelijk is. Voor het overige bereidt men zich op het Examen in dit vak het

t voor, door het bestuderen van
BOLHUIS, *Nederduitsche Gramma-*
itgegeven door de Maatschappij: *tot*
't algemeen; KLAAS STYL, *beknop-*
iding tot de kennis van de Nederduit-
al, uitgegeven door voornoemden
BOLHUIS, en gedrukt te *Gronin-*
OOMKENS, ten tweedenmaale 1778;
EILAND, *Nederduitsch Taalkundig*
nboek, 1ste deel, de *Inleiding*, uitge-
bij J. ALLART, te *Amsterdam* 1799;
il men nog hooger op, van L. TEN
, *aanleiding tot de kennis van het ver-*
deel der Nederduitsche Sprake, 2 dee.
mst. 1723.

b. Rekenkunde.

r ik, in dit vak, geene betere, duid-
en doelmatigere handleiding voor
lmeesters ken, dan het *Rekenboek voor*
derlandsche Jeugd, door H. ÆNEÆ,
leelen, uitgegeven door de Maatschap-
'ot nut van 't algemeen 1791—1794,
uit zij zelf niet alleen, op klare en
ke gronden, kunnen leeren rekenen;
kens de rede *waarom* van de wijze *hoe*
beseffen, maar ook de beste aanwij-
erkrijgen, om *anderen* daar in te on-
ten; behoef ik maar enkel te zeggen,
dit werk, in mijn Examen, volstrekt
gaande ik meer of minder voord, naar
ik zie, dat ik vroeger of later bij de
ers stuit, en voegende ik mij ook naar
Stuk. hen

hen in de meerdere of mindere snelheid zijner voordgangen. Daar verder ÆNEÆ een zoo uitgebreid en schoon ingerigt register van de, in zijn boek, verhandelde zaken, achter het 2de deel zijns werks gevoegd heeft; zou eene opsomming der onderwerpen, naar welken ik vraag, alleenlijk eene herhaling van dien korten Inhoud of dat Register wezen, en dunkt het mij genoeg, enkel te zeggen, dat ik steeds vraag: wat de dingen eigenlijk zijn; gelijk, bij voorbeeld, een getal, eene éénheid, tienheid enz., eene tientallige, eene gewone, eigenlijke of oneigenlijke, gelijk- of ongelijkvormige breuk, eene optelling, vermenigvuldiging (onderscheiden van vermeerdering), aftrekking, deeling, vergelijking van getallen, evenredigheid of proportie, regel van drieën enz.; *waarom* men dus of zoo werkt, terwijl ik, onder het Examen, gedurig iets te bewerken geef; welke *kunstgrepen* men weet, om iets korter of zekerer te verrigten enz., ten einde de rekenkunst niet enkel het *geheugen*, maar ook het *verstand* bezig houde, niet alleen in de *School* geoefend worde, maar ook in het dagelijksche *leven* haar nut doe. De beste voorbereiding dus op het onderzoek in dit vak is het vlijtig bestuderen van het genoemde Rekenboek, zoo ver men slechts kan. Ik wil de waardij van andere Rekenboeken niet verkleinen, maar ik denk, dat, als een Schoolmeester zijn Examen hier naar verrigt, hij van de overigen ook genoeg zal verstaan. Ik eindig gewoonlijk met een kort

on-

onderzoek, of zij ook iets uit het hoofd rekenen kunnen.

c. Zangkunst.

In dit onderzoek volg ik meestal, wat het Psalmgezang betreft, het *kort onderwijs* van J. HAZARD, geplaatst voor zijn *Psalmgezang gemakkelijk gemaakt*; *in kleine Gezangen voor kinderen*. Voords verneem ik eens door proeven, of zij ook uit LODESTEIN, SCHUTTE, de *Volksliedjes* der Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, of andere verzamelingen, iets kunnen zingen, het zij door hen geleerde melodien, het zij voor de vuist op de noot af, en of zij ook eenig begrip van onderscheiden maten, toonen, den toonladder, de waarde der noten enz. buiten het Psalmgezang hebben. Zelden zal het voorkomen, dat de Schoolmeesters veel verder in de Zangkunst zijn gevorderd, behoorende zulks ook juist niet tot het *noodzakelijke*. En vindt zulks plaats, begeerden de zoodanigen in de *hoogere* Zangkunde en Muziek geëxamineerd te worden, op dat daar van ook in hun getuigschrift blijk kwame, ik zou mij hier van de vriendlijke hulp eens deskundigen bedienen, daar ik mij geene zaken wil vermeten, die ik niet behoorlijk versta.

d. Natuurkunde.

In dit vak volg ik het kleine, maar zeer doelmatig geschreven, werkje van L. C. SCHMAH-

III. Stuk.

SCHMAHLING, betijteld: *de Natuurkunde ten gebruike in de Scholen*, 1798. uitgegeven te *Amsterdam* bij J. R. POSTER; en ik behoef ook hier geene breedere ontvouwing, vermids de lijst van vragen over den inhoud van dat werkje, achter hetzelve geplaatst, eene geschikte handleiding tot het onderzoek zelf oplevert. — Daar er echter onlangs een zoo uitmuntend *Natuurkundig Schoolboek*, in vier deeltjes, door J. BUIS vervaardigd, door de Maatschappij: *tot nut van 't algemeen* is uitgegeven, zullen de Schoolmeesters zeer wel doen, dat werk vlijtig te bestuderen, hoewel ik niet geloof, dat zij, voor eerst nog, naar hetzelve zullen kunnen geëxamineerd worden. Kunnen zij MARTINETS *Katechismus der Natuur*, benevens ZÖLLNER en LANGE, *Natuur- en Zedenkundige beschouwing der aarde en hare bewoners* magtig worden, die werken zullen hen een zoo duidlijk als onderhoudend en nuttig onderwijs in de *natuurkunde*, en, ook in vele opzigten, in de *natuurlijke historie*, opleveren.

e. Aardrijkskunde.

Dewijl er, bij de Schoolmeester-Examens zeldzaam gelegenheid is, om gebruik van Globes of verschillende groote Kaarten te maken, welke laatsten ook, naardien er de namen der landen, steden enz. overal bij staan, minder voor zulk een onderzoek geschikt zijn, bedien ik mij hier van de *Geo-*

gra-

graphiſche oefening in vragen en andwoorden, voorzien van 22 landkaartjes, waar van reeds verſcheiden drukken te *Amſterdam* zijn uitgekomen. Deze *landkaartjes*, overal ſlechts met Sijfers en Letters geteekend, voldoen, in dit opzigt, zeer juist; vooral daar het eerſte kaartje eene zoogenaamde *Mappemonde* is, of eene afteekening van den geheelen aardkloot op eene vlakte of in twee vlakke ronden, en het boekje zelf eene verklaring dier kaartjes in vragen en andwoorden bevat. Hier en daar echter volg ik ook het *Geographisch Zakboekje voor Neêrlandsch Jeugd*, in vragen en andwoorden, waar van mede verſcheiden drukken, bij D. DU MORTIER EN ZOON te *Leiden*, zijn uitgekomen, welks drie eerſte Hoofdſtukken, benevens het, achter het werkje gevoegde onderwijs over de Globe en deszelfs gebruik, hier van veel dienſt zijn. Door het beſtuderen dus van deze twee boekjes, en (dit ſpreekt van zelf) door, als men ze kan magtig worden, de Geographiſche werken van HUBNER, OSTERVALD, RAFF of BUSCHING na te lezen, bereidt men zich op een Examen, hetwelk, om er toch iets van te zeggen, dezen loop neemt.

Na eenige oogenblikken te hebben ſtilgeſtaan bij het denkbeeld van *aardrijksbeſchrijving*, *aardrijkskunde* enz, en over derzelver nuttigheid, midsgaders over de middelen daartoe, geſproken te hebben, volgends het eerſte Hoofdſtuk van het *Zakboekje*, vraag ik, naar het tweede Hoofdſtuk daar van,

wat eene zee, een meir, eene rivier, eene ſtraat, golf, baai, eiland, ſchier eiland, kaap, berg enz. is, terwijl ik de Meesters die voorwerpen, met een enkelen trek laat teekenen, om te zien, of zij er een juist denkbeeld van hebben. Hier op gaan wij, volgends het eerſte kaartje uit de *Geographiſche Oefening*, de wiskundige verdeeling van den aardbol door, en vraag ik dus naar de gedaante der aarde, de polen of aspunten en poolſirkels, den evennachtslijn, den zonneweg, de keerkringen, middaglijnen, lengte en breedte enz. welk een en ander ik de Schoolmeesters mede, om gemeldde reden, laat afteekenen en aanwijzen. Na dat nu ook de algemeene werelddeelen aangewezen zijn, doorloopen wij kortlijk de vier algemeene kaartjes der bekende werelddeelen, uit genoemde werkje, zijnde bij *Europa* het breedvoerigst, waarbij ik mij de verſchillende gewesten laat aantoonen en iets omtrent de ligging, rivieren, regeringsvorm, landsvoordbrengſelen enz. daar van laat verhalen. Dan neemen wij het een of ander Land of Rijk afzonderlijk, in het eene Examen eens dit, in een ander dat, onder handen, waar over dan breedvoeriger gehandeld wordt, terwijl een geſprek over de *Bataafſche Republiek*, derzelver ligging, uitgeſtrektheid, bevolking, lucht- en landgeſteldheid, karakters der inwoners, middelen van beſtaan, vorige verdeeling in Provintien, en tegenwoordige in Departementen en Ringen, (die mij, naar een bijzonder kaartje worden aangewezen,) met

met derzelver Hoofdplaatsen enz. dit onderzoek besluit.

f. Vaderlandsche geschiedenis.

Na wederom eenige oogenblikken te hebben gesproken over de denkbeelden van *vaderland*, *vaderlandsche geschiedenis*, de nuttigheid van hare kennis en de hulpmiddelen daar toe, als daar zijn: WAGENAARS *Vaderlandsche Historie verkort*, met het *vervolg*, MARTINETS *vereenigd Nederland verkort*, het *Kort Begrip van de Geschiedenissen des Vaderlands in vragen en andwoorden*, *geschikt tot gebruik der Schoolen*, waar van verscheiden drukken te *Leyden* bij D. DU MORTIER EN ZOON zijn uitgekomen, of, zoo men lezen wil en kan, de grootere werken van WAGENAAR en CERISIER, verdeel ik deze geschiedenis, gelijk gewoonlijk, in zes tijdvakken; als 1. dat voor de komst der Romeinen hier te land. 2 Gedurende derzelver overheersching. 3. Onder het bestuur der Frankische of Duitsche Vorsten. 4. Onder de Hertogen en Graven 5. Onder het bewind der zoogenoemde Staten, toen ons Land de gedaante eener Republiek kreeg. 6. Sedert de omwenteling van 1795. tot nu toe. In het eene Examen vraag ik eens meer over dit, in het ander over dat tijdvak, eindigende met eene korte doorlooping van het *Republikeinsch Vraagboek*, in 1798. te *Zwol* uitgegeven bij J. DE VRI, hetwelk eene korte uitlegging van de *Staatsregeling* behelst

voor het Bataafsche Volk, en met een onderzoek naar voorname *mannen en vrouwen*, die onze Republiek heeft opgeleverd, hoofdzaaklijk volgends de, door de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* uitgegeven *Levensschetsen*, waarbij men echter ook MARTINETS *vereenigd Nederland verkort*, bl. 172. enz. en deszelfs *Wereldhistorie voor de Jeugd*, bladz. 291. enz. vergelijken kan. Het beoefenen dus van het een of ander der genoemde werken, vooral van WAGENAAR *verkort*, is de beste voorbereiding op dit vak van Examen.

g. Algemeene Geschiedenis.

In dit vak volg ik volstrekt het eerste Stukje van het *kort begrip der algemeene Geschiedenis*, door J. M. SCHRÖCK, vertaald en uitgegeven door de Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, en bedien mij van de vragen, die, in dit uitmuntend werkje, telkens achter het verhandelde gevoegd zijn. Natuurlijk is hier dus de beste voorbereiding op het Examen, wanneer men dit Stukje menigwerf doorleest en doordenkt, somtijds de enkele vragen voor zich nemende, en beproevende, in hoe verre men die zich zelven kan beandwoorden. Dat men het echter hierbij niet moet laten, maar ook de overige Stukjes van dat werk, waar in de algemeene Geschiedenis *breedvoeriger* geschetst wordt, en die van tijd tot tijd uitkomen, beoefenen, heeft geene herinnering noodig:

en,

en, wil of kan men meer, Schoolmeesters zullen wel doen, met het doorlezen van een werk, dat hen niet alleen eene aangename en onderhoudende lecture zal wezen, welke hen tot uitspanning verstrekt, maar hen ook bijzonder omtrent de manier, hoe men de jeugd de geschiedenis vermaaklijk inprent, goede diensten doen zal. Ik bedoel de *algemeene Geschiedenis voor jonge lieden*, van denzelfden SCHRÖCK, in 6 deelen; uit het Hoogduitsch vertaald door C. WESTERBAAN, en uitgegeven bij ALLART te *Amsterdam*.

h. Zedenkunde.

Wanneer de Schoolmeesters gemeenzame kennis dragen aan een of ander der volgende geschriften, als daar zijn: GELLERTS *Zedenkundige Lessen*, KÆMMERERS *Zedenkundige Lessen voor Jongelingen*, CAMPES *Zedenleer voor Kinderen*, SALZMANNS *Grondbeginselen der Zedekunde* enz., zal het hen niet moeilijk vallen, om de vragen, welken ik in dit vak, nu eens over dezen, dan over genen pligt, doe, te beandwoorden; terwijl ik mij hier geene rangschikking van ideën in het onderzoek gevormd heb, en het zedenkundig werkje verbeid, dat wij van de Maatschappij: *tot nut van 't algemeen* te wachten hebben, om het tot eenen leiddraad te nemen.

2. In hoe verre de Schoolmeesters, het- gene zij zelven weten, aan anderen weten mede te deelen.

a. Omtrent het leeren der letters, ſpellen, lezen en ſchrijven.

Hier volg ik voornaamlijk de *Verhandeling over het onderwijs in het ſpellen, lezen en ſchrijven*, uitgegeven door de Maatſchappij: *tot nut van 't algemeen*, en onderzoek, onder anderen; of zij ook middelen weten, om den kinderen ſpoedig en genoeglijk de letters te leeren, alsmede te leeren ſpellen en lezen, waaromtrent onlangs, bij VAN DER HEY te *Amſterdam*, een fraai werkje van SALZMANN is uitgegeven; welke boekjes der Maatſchappij: *tot nut van 't algemeen*, daar toe dienende, zij kennen; wat kunstgrepen zij zouden aanwenden, om, bij dit werk, algemeene ſtilte in de School te hebben, en nogthands alle te gelijk vorderingen te doen maken; of de kinderen ook eenige gronden der taal weten moeten, en hoe die hen in te ſcherpen; waarom de kinderen de zin- en klankteekens weten moeten; of zij wel iets lezen mogen, wat men hen nog niet verſtaanbaar maken kan; wat men omtrent het van buiten leeren te houden hebbe; wat beter te keuren, eerst ſpellen en dan lezen, of terſtond leeren lezen, zonder voorafgaand ſpellen; wat te houden van het op de vingers ſpellen; aan welke men de jeugd, in het ſchrijven, dient ge-

wend

wend te worden; hoe men die verſnijde; hoe de ſchrijver moet zitten en de pen houden; wat te houden zij van het ſchrijven naar lijnen; welke letters de trekken van alle de overigen in zich bevatten in het Italiaansch ſchrift; wanneer kapitale letters te ſchrijven; hoe de voorſchriften moeten ingerigt zijn; of men de jeugd niet mede naar *dictaten*, of, terwijl men ze in de pen zegt, dient te leeren ſchrijven, midsgaders brieven en andere eigen opſtellen moet leeren vervaardigen enz.; kunnende, ter bevordering der twee laatſte einden, de *brieven voor jonge lieden* dienen, onlangs, in 2 ſtukjes uitgegeven bij DU MORTIER te *Leiden*.

b. Ten aanzien van het rekenen, onderzoek ik,

Hoe leermeesters daaromtrent dienen te werk te gaan in hun onderwijs; hoe en in hoe verre den leerlingen de reden der bewerking te zeggen, (hier geeft ÆNEÆ weer ſchoone aanleiding); wanneer het kind aan het rekenen te zetten; of en hoe het ook uit het hoofd te leeren rekenen enz.

c. Ten opzigte van het zingen.

Waar op de kinderen hierbij opmerkzaam te maken; of er ook een keus dient te zijn in de Pſalmen, die men hen zingen laat, zoo wel wat inhoud als melodie betreft; of zij ook iets anders, dan de Pſalmen, moe-

ten leeren, en wat dan; waarom inzonderheid de *Volksliedjes* der Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, enz.

d. Omtrent de natuur- en aardrijkskunde, vaderlandsche en algemeene geschiedenis.

Wat behooren de kinderen daaromtrent vooral te leeren; waar toe is hen zulks nuttig; wat is de geschiktste manier van onderwijs daar in, enz.

e. Zedenkunde.

Welk eene Zedenkunde bijzonder voor kinderen dient, of welke pligten en in wat rang hen die moeten worden ingescherpt; op wat gronden en op welke wijze; of spreekwoorden en verhalen hier ook veel helpen, en waarom; of men ze ook uit eigenlijk stellige Godgeleerdheid afleiden moet dan niet, en waarom ja of neen; hoe men het hart der jeugd het best tot deugd kan vormen; of de uitwendige beschaving, zindelijkheid, beleefdheid, zorge voor de gezondheid, werkzaamheid enz. ook tot de zedenpligten behooren, en hoe hen die in te scherpen; ook de vaderlandsliefde, regten en pligten van mensch en burger, kennis van en gehechtheid aan den tegenwoordigen regeringsvorm, en hoe hen dit in te prenten, zonder partijzieke menschen van hen te maken, en hoe hen daarbij algemee-

ne liefde voor alle hunne landgenooten in t boezemen, enz.

f. Over de inrigting eener goed School, de eigenschappen van ee waardig Schoolmeester, de manie van onderwijs, straffen en beloo ningen.

Op dit gedeelte van het onderzoek zulle de Meesters zich het best voorbereiden kun nen, door het bestuderen van de volgend werkjes, door de Maatschappij: *tot nut va 't algemeen* uitgegeven, als: WESTER e HORSTIG, *over de gebreken in de Burger Scholen*; FLOH, *theorie van straffen en be looningen in de Scholen*; en SPOELSTRA e WEILAND, *Verhandelingen, om de jeug reeds in de Scholen tot gezellige deugden t te leiden*, en vooral, door, zoo veel hu mogelijk is, het goede, wat zij daar uit ge leerd hebben, in hunne Scholen in te vo ren. Zie hier nog eenige vragen, die ik onder anderen, doe. Welke zijn de eigen schappen van een goed Schoolgebouw? e van goede Schrijftafels? Welke die van ee waardig Schoolmeester? Welke zijn al dik werf hunne fouten? en hoe die te verbete ren? Welke gebreken vindt gij in de gewo ne manier van Schoolhouden? en hoe die verbeteren? Zoudt gij de kinderen ook klassen verdeelen? en hoe? De klassen oo nog verder? en waar in? Wat dunkt u va stok en plak? Van een eer- en schandbord

en hoe die in te rigten? Van kaartjes voor vlijt en gezeglijkheid, en hoe die zoodanig in te rigten, dat zij ook daar door leeren? Van een Conduitenboek, en hoe in te rigten? Wat houdt gij van ſnoeperijen in de School? Hoe moet men de ſtraffen inrigten, dat zij het meeste nut doen? Moet men, bij het ſtraffen en beloonen, ook op het onderſcheiden karakter der leerlingen letten en op hunne bijzondere omſtandigheden? Zijn de wildſte knapen altijd de ſlechtſten, en de ſtilſten de besten? Hoe gewent men hen, op de beste wijze, ondeugden en kwade gewoonten af, deugden en goede gewoonten aan? enz.

En hier mede is dan het Examen afgeloopen, dat ik gewoonlijk eindig met de vraag: welke de beste belooning eens waardigen Schoolmeesters zij? waar op ik die zelf breeder ſchets, en hen, met een kort woord, vermaan, om hunne verhevene pligten ſteeds getrouwlijk te vervullen.

De lijsten, waar op ik, onder het Examen, mijne aanteekeningen heb gehouden, neem ik mede naar huis, zoo wel als de geſchriften en opſtellen der Meesters, terwijl ik, naar het een en ander, met alle naauwkeurigheid, de verſchillende verdiensten der geëxamineerden ook na te ſpeuren en op te maak. Volgends dezen vervaardig ik voor elk, dien ik geen *geheel onwaardig* Schoolmeester keur, en welke dus van de Nominatie zou wegvallen, een getuigſchrift, bijkans in dezer voege;

„ Door.

„ Door den Agent der Nationale Op-
„ voeding verzocht en gequalificeerd zijn-
„ de tot het afnemen van het Examen aan
„ de Sollicitanten (of genomineerden)
„ tot den vacanten post van Schoolmees-
„ ter te. ***, en zulks den *** verrigt
„ hebbende, betuig ik ondergeteekende,
„ dat ik N. N. die mede solliciteerde (of
„ genomineerd was,) zoodanig heb be-
„ vonden, dat ik hem, de Schoolmeesters
„ in het algemeen, in bekwame, bekwame-
„ re, zeer bekwame en allerbekwaamste
„ verdeeld zijnde, en daarbij in aanmer-
„ king zijnde genomen, niet hetgeen zij
„ behooren te wezen, maar wat zij nog
„ kunnen zijn, rangschik onder de klasse
„ van .... (bekwaam, bekwamer, zeer
„ bekwaam of allerbekwaamst, naar mate
„ het voorwerp verdient,) Nog verdient,
„ tot zijnen lof, te worden vermeld, dat
„ hij, boven de noodzaaklijke kundighe-
„ den, ook blijken van kunde heeft gege-
„ ven in ..... (natuur- of aardrijks-
„ of geschiedkunde, waar in hij een vol-
„ doende Examen doorstond.)

Rotterdam, W. GOEDE, q q.
den ......
18 ..

Deze getuigschriften zend ik allen aan de Municipaliteit der plaats, alwaar de vacature is, die dezelven, wanneer zij, bij den Agent en het Departementaal Bestuur gediend heb-

 ben,

ben, aan elk der Geëxamineerden toezendt, Eindelijk voeg ik hierbij nog een gedetailleerd Rapport aan die zelfde Municipaliteit, bevattende het Resultaat mijner bevindingen omtrent elk der Geëxamineerden in de bijzondere vakken, en eene afweging hunner verdiensten tegen elkander; en dan is mijn werk afgedaan.

Ook thands zou ik mijnen arbeid als geëindigd beschouwen, en dit opstel sluiten kunnen, ware het niet, dat ik er nog de volgende aanmerkingen wilde bijvoegen.

AANMERKINGEN.

1. Is het wel van zoo veel belang, te weten, hoe iemand, die, slechts in een der Departementen onzer Republiek, nu en dan gecommitteerd wordt, om een Examen aan Schoolmeesters af te nemen, dit Examen inrigt, dat zulk een verslag eene plaats in deze *Bijdragen* zou verdienen, of is het misschien enkel eerzucht, die den opsteller aandreef, om het te vervaardigen en den Redacteur toe te zenden?

Mijn andwoord is eenvoudig dit. Zoo dra ik, voor de eerste reis, in het najaar van 1799, van den Agent van Nationale Opvoeding en ons Departementaal Bestuur, dien mij vereerenden, maar onverwachtten last ontving, en ik verzekerd was, dat zulks omtrent mij meermalen het geval zijn zou, vervaardigde ik, deze taak als zeer gewigtig beschouwende, terstond eene algemeene schets, in

in vragen en andwoorden, tot zoodanig Examen, zond die aan den Agent voornoemd, tot goed- of afkeuring, examineerde voords daar naar, en (dit tot hen, die het eerſte ontwerp gezien hebben,) verbeterde dezelve van tijd tot tijd. Verſcheiden Schoolmeesters verzochten mij vervolgends, om die ſchets in druk te geven, vermids zij dan, de Hoofdzaken, waar over gevraagd zou worden, wetende, en zekere handleiding daar toe verkrijgende, zich beter op zulk een Examen zouden kunnen voorbereiden. En, daar ik onlangs te *Bleiswijk* een dergelijk onderzoek verrigtte niet alleen, maar ook, door de Municipaliteit dier plaats daar toe verzocht, bij die gelegenheid eene Redevoering deed, op deze plegtigheid toepaslijk, op nieuw aangezocht wordende, om, benevens die Redevoering, mijne ſchets van Examen in het licht te geven, raadpleegde ik over het een en ander met den Agent van Nationale Opvoeding, die mij vriendlijk ſchreef, om aan beide Stukken, waar van het tweede eerlang volgen zal, een plaatsje in deze *Bijdragen* te bezorgen, die, door de onderwijzers der jeugd, druk beginnen gelezen te worden.

Het is dus eigenlijk om der Schoolmeesters wil in dit Departement, dat mijn Verſlag hier verſchijnt, terwijl het niet aan mij is, te beſlisſen, of het deze plaats verdient. Of het ook Schoolmeesters in andere Departementen zou kunnen dienen, laat ik mede aan zijne plaats; misſchien ja, daar toch de

zaken, waar over elders geëxamineerd wordt, dezelfden zijn, de vorm of manier moge ook eenigermate verschillen, en zij dus niet alleen een algemeen overzigt verkrijgen van het geen zij behooren te weten, en hoe zij die kundigheden anderen moeten mededeelen, maar ook van de hulpmiddelen, om zich de noodige bekwaamheden te verwerven, en der bronnen, waar uit zij kunnen putten. Waarom ik in het eene vak breedvoeriger in de opgave ben, dan in het andere, zal elk ligtlijk bevroeden; en even spoedig, waarom ik niet mijne schets, zoo als ik die in vragen en andwoorden vervaardigd heb, heb laten drukken, maar dezelve geheel in dezer voege heb omgewerkt, dat slechts de Hoofdzaken, waar over ik in het Examen handel, zijn opgenoemd: eensdeels toch kan er nu geen misbruik van gemaakt worden, gelijk anders ligtlijk, door het van buiten leeren dier vragen en andwoorden, had kunnen geschieden, om eene vertooning van kunde te geven, die men niet daadlijk bezat. Andersdeels blijven mijne vragen niet steeds dezelfden, daar ik mijne schets gedurig verbeter, en moet ik, naar de plaats, waarom gedongen wordt, en de voorwerpen, die ik voor mij krijg, de behoorlijke schikking, toegeeflijkheid of zeemanschap gebruiken Veelligt kan dit verslag zelfs den eenen of anderen Examinator in andere Departementen van dienst of tot gemak wezen; ten minste zal het mij aangenaam zijn, *hunne manier* van verrigting dezes werks en hunne

ne verbeterende aanmerkingen op het *mijne*, waar van ik de leemten maar al te zeer bespeur, te mogen vernemen. Uitten eindelijk Hoofdbestuurers der Bataafsche Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, in hunne *algemeene denkbeelden over het Nationaal Onderwijs*, 1796. ingeleverd aan eene Commissie der toenmalige Nationale Vergadering, gelast tot het ontwerpen eens plans van openbaar Nationaal Onderwijs, dat er een uitgewerkt Plan van Examen der Schoolmeesters ontbrak, hetwelk zij ook aangeboden hebben te vervaardigen, maar niet ingezonden, dewijl er toen niet verder naar gevraagd werd; ik heb mijne geringe kragten beproefd, om *iets* van dien aard daar te stellen, daar dit gebrek, immers zoo veel ik weet, tot heden toe nog, op geene andere wijze, was weggenomen.

2. Mogt men willen tegenwerpen, dat ik te veel en te velerlei van de Schoolmeesters eisch, men gelieve slechts in het oog te houden, dat ik zelf een onderscheid tusschen het *noodzaaklijke* en enkel *nuttige* gemaakt heb, terwijl ik, omtrent het *noodzaaklijke* zelfs nog alle zeemanschap gebruik, maar plaats en voorwerpen, en deze schets, als ware het, het geheel is, waar van ik neem naar ik behoef. Ook verstrekt zulk een Examen dan, naar mijn plan, mede tot een soort van *onderwijs* voor de Schoolmeesters, wat zij eigenlijk behooren te weten, en dus, zo zachtjes en onder de hand, wat hen nog ontbreekt, terwijl hen immers de weg, om tot de kennis daar van te geraken, mede getoond

wordt, en zij bovendien, die in mijne nabijheid wonen, gelegenheid hebben, om het noodige bij mij zelven aan te leeren, terwijl ik niet twijfel, of er worden mede in andere Steden en Departementen perſonen aangetroffen, die den Schoolmeesteren aldaar of in de omliggende Dorpen, geerne gelegenheid en aanleiding daar toe geven, en dus ten algemeenen nutte werkzaam zijn.

3. Duurt het Examen niet te lang? is eene andere vraag, die menig lezer invallen mogt. Ja, ik moet zeggen, dat het gewoonlijk van des voormiddags half twaalf tot half twee, en, des namiddags van drie uren tot des nachts twaalf uren, geduurd heeft, en dat is zeker vrij lang. De afwisſeling echter, die er in de werkzaamheden plaats grijpt en de verſcheidenheid van onderwerpen, waar over geſproken wordt, bewaren, in dit geval, gelijk mij de ondervinding heeft geleerd, niet alleen mij en hen, die geëxamineerd worden, maar ook de Toehoorers voor alle tijdverveling. Hierbij komt, dat allen te gelijk werkzaam zijn, iets, hetwelk ook het werk meer bekort, dan wanneer ik een voor een het Examen afnemen wilde, in welk geval het zeker vervelend zijn zou, voor hen, die wachten zoo wel, als voor de genen, die alles verſcheiden malen achter een hoorden. Ik vraag beſtendig rond, en teeken elk goed andwoord op mijne lijst aan, bij den naam van hem, die het geeft, terwijl ik, met de niet beandwoordde vraag, voordga, tot ik den kring rond ben. Voords

val-

vallen de *niet noodzaaklijke* vakken weg, als er niemand is; die zich tot het onderzoek daar in aanbiedt, of eenigen derzelven, wat het werk al weder bekort.

4. Dat de daadlijke werkzaamheden en proeven in het Examen voor de ondervraging gaan; mogt iemand schijnen, het paard achter de wagen gespannen: dan men gelieve slechts in aanmerking te nemen, dat zulks eensdeels geschiedt, dewijl men de noodige kinderen niet zoo laat zou kunnen bekomen, aan welken de Meesters gedeeltelijk hunne proeven toonen moeten; en het anderdeels ook daar in wederom zijn goeds heeft, dat men, door het aanschouwen der proeven, reeds eenigermate ziet, op wat hoogte zich de te examineren personen bevinden, ja dat zelfs de Examinator minder voor misleiding bloot staat, daar hem anders door de geëxamineerden ligtlijk, in de proeven met de kinderen vooral, dezelfde reflectien als blijken van kunde, konden weder gegeven worden, die hij in het Examen gemaakt had

5. Mij is ook wel eens ingevallen, of het, in het vak van Taalkunde, niet beter ware, eerst de *deelen der rede* te verhandelen en daar na de *spelling*; vermids men, om alle de vragen wegens de laatste te verstaan, reeds veel van de eersten moet weten. De bedenking echter, dat alles nu meer, als van het mindere tot het meerdere opklimt, en uit den grond op werkt, heeft mij het dus doen laten blijven, daar men ook met een

paar vragen uit het eene het andere zeer ligt kan ophelderen, gelijk bij voorbeeld omtrent de spelling van *t*, *d*, *dt* enz. in naamwoorden, werkwoorden, deelwoorden enz.

6. Eindelijk mogt men zich verwonderen, waarom ik mijn Examen, niet slechts in mijn huis, maar in tegenwoordigheid der Municipaliteit, verrigt, hetwelk, zoo veel mij bewust is, nog door geene andere Examinatoren in de overige Departementen is geschied. De redenen voor deze mijne handelwijs, waar op ik eerst zeer toevallig kwam, naardien ik meende, dat het niet anders behoorde, daar ik ook nog eenen Examinator bij mij had, van eene andere plaats, waarom het onderzoek aan mijn huis niet wel geschieden kon, zijn thands menigvuldig. Hoewel naamlijk eene Municipaliteit eerst eene beroeping doen kan, en dan enkel den beroepenen laten examineren, doet zij evenwel veiliger, van alle de genomineerden, en nog beter van alle de Sollicitanten, zoo 'er niet al te veel zijn, zulks te laten doen; dewijl, wanneer de beroepen Schoolmeester eens onbekwaam geoordeeld werd, de gansche beroeping in het water zou vallen, en er, door de nominatie, voor het Examen, ligtlijk bekwameren konden afvallen en minder of onbekwamen op blijven. Dewijl nu de Schoolmeesters op de Dorpen meestal te gelijk Voorzangers in de kerk zijn, en er dus een dag bepaald wordt, wanneer zij, zoo als men het noemt, *om de plaats lezen en singen*, kan het Schoolmeester-Examen, ook

tijd, het best en gemakkelijkst ge-
Verrigt de Examinator hetzelve
n der Municipaliteit, dan blijkt
ijne onpartijdigheid, en ontgaat
enking, als of hij, om deze of
rijzen reden, of uit hoofde van
aanbevelingen enz. den eenen
liger getuigschrift dan de anderen
deels wordt dat Collegie, dus
eer in staat gesteld, om eene
te doen: en eindelijk worden,
anier van handelen, allengs eene
digheden, ook bij de Toehoo-
eid, waar aan zij anders nimmer
cht hebben; krijgen de laatsten
om zich zelven in het een of
fenen; doet men, op eene ge-
ze, al meer en meer het nuttige
lijke der tegenwoordige School-
n zien, terwijl men nooit meer
ede wint, dan door handtastlijke
en worden de schoone werkjes
happij: *tot Nut van 't Algemeen*,
ezen weg, al meer en meer tot
het publiek gebragt.

SCHOOLBERICHTEN.

Bericht van een Gezelschap Onderwijzers binnen Amsterdam.

Het *gewigtig voorstel aan de Onderwijzers der Jeugd*, te vinden in het 2e. Stuk dezer *Bijdragen*, bragt dit Gezelschap op de gedachte, dat het in dit oogenblik voor veelen, wien 't welzijn der Jeugd ernstig ter harte gaat, en die dus zulke bijëenkomsten zullen trachten opterichten, zeer goede gevolgen konde hebben, dat men het bestaan dezes Genootschaps, benevens eene korte schets van deszelfs inrichting, door dezen weg openlijk bekend maakte, ten einde dezulken, indien hen deze inrichting of geheel of gedeeltelijk mogt bevallen, te hulp te komen, en anderen door de beschouwing van het nut, dat zoodanige Gezelschappen kunnen aanbrengen, daar toe aantemoedigen.

Dan, daar dit Gezelschap slechts in Oogstmaand l. l. tot stand is gebragt, en dus als in deszelfs geboorte kan beschouwd worden, moet men deze inrichting niet als een doordacht plan; maar veel eer als eene gedachte aanmerken, hoedanig zulk eene Samenkomst zoude kunnen bestaan; want het gelooft zeer wel, dat het, even gelijk het met veele inrichtingen in den beginne is, aan

aan veele gebreken zal onderhevig zijn, om welken te verbeteren hetzelve de inlichting van anderen met dank te gemoet ziet.

Het hoofddoel van dit Gezelschap het nut en de bevordering der kennis van het aankomend geslacht zijnde, begreep men ook aanstonds, dat de bijëenkomsten niet moesten gehouden worden op zulke tijden, die tot het onderwijs geschikt zijn; maar dat een gedeelte der uuren van uitspanning hier aan moest worden opgeofferd. —

De werkzaamheden bepaalen zich; 1e. en wel voornaamlijk tot het mededeelen van de wijze, waar op men dit of dat vak van het onderwijs behandelt — wat ieder, naar de bijzondere gesteldheid zijner Schoole, bij bevinding hebbe, dat het meest aan het oogmerk voldoende zij — hoe men de aandacht der kinderen op de voor hen aangenaamste en tevens leerzaamste wijze zal bezig houden, enz.

2e. Valt de aandacht op het behandelen der zaaken zelven, die der Jeugd moeten onderweezen worden, zoo tot opscherping van de reeds beoefende, als ter aanleering van andere weetenschappen, bijzonder op de gronden onzer taal, enz

Tot deze werkzaamheden is het volgende vastgesteld:

Er zullen twee lijsten opgesteld worden, één betreffende de eerste, en de andere raakende de tweede werkzaamheid.

Ieder Lid zal op zijne beurt over een onderwerp van de eerste lijst zijne gedachten in ge-

geschrifte mededeelen, en ten opzichte van de tweede lijst zullen de meestbekwaamen dit doen, doch op iedere bijëenkomst zal niet meer dan één stuk behandeld worden, hetwelk, naa de voorleezing, aan den Secretaris wordt overhandigd, om door denzelven aan de Leden te worden rondgezonden, ten einde bij de eerste, (of, zo dit niet zijn kan,) bij de tweede naastvolgende vergadering, het onderwerp der gesprekken te zijn.

De hoofdzaaklijke inhoud der wet is:

1. De vergaderingen zullen bij beurten aan de huizen der Leden gehouden worden.

2. Om de groote kosten voor te komen, welken dikwerf niet alleen het waare doel uit het oog doen verliezen; maar ook somtijds oorzaaken zijn, dat sommige Leden het Gezelschap zouden verlaaten, of anderen terug houden, om deel in hetzelve te neemen, is bepaald, dat niemand, die de bijëenkomst aan zijn huis heeft, meer zal mogen voorzetten, dan Tabak, Pijpen en Bier.

3. De Boeten, welken voor afweezigheid, te laat komen, taalfouten enz. verbeurd worden, mogen niet, dan tot den aankoop van werken, de opvoeding en het onderwijs betreffende, worden besteed.

Hoe kort dit Gezelschap ook bestaan hebbe, kan het echter deszelfs wensch ter navolging, met de verzekering van er reeds veel nut uit getrokken te hebben, aandringen.

Uit naam van het Gezelschap
Onderwijzers.

J. VAN WYK, R. Z., *Secretaris.*

Remi-

Eenige Leermeesters der Jeugd binnen Amsteldam, maaken aan hunne Mede-onderwijzers in de Bataafsche Republiek bekend:

Dat zij in Februarij des jaars 1799, naa vooraf nu en dan afzonderlijk gesproken te hebben, over 't nut, dat zij zich verbeeldden te zullen ontstaan, wanneer men opzettelijk met elkander over de manier van 't onderwijs handelde, onderling zijn overeengekomen, om een Gezelschap onder hen aan te leggen, en ten minsten eenmaal in de maand bij elkander te komen; thands zijn zij in de gelegenheid te kunnen melden, dat zij zich in hunne verwachting niet bedrogen hebben — en daar zij in het 2e. Stuk dezer *Bijdragen*, in het *gewigtig voorstel aan de Onderwijzers der Jeugd* gezien hebben, dat er eene pooging gedaan wordt, om zoodanige Gezelschappen meer algemeen te doen bestaan, doen zij deze openlijke bekendmaaking des te gereeder, ten einde met dat heilzaam oogmerk mede te werken; zij oordeelden dat het Ul. niet onaangenaam zoude zijn, een kort bericht, niet alleen van 't bestaan, maar ook van de inrichting hunnes Gezelschaps te verneemen.

Zoo dra hetzelve tot ſtand was gebragt, begreepen zij, dat er eene regel (hoe eenvouwig ook) behoorde plaats te hebben — tot dit einde wierd het volgende vastgeſteld:

1. Er zal een Voorzitter des Gezelſchaps en een Secretaris zijn.

2. De bijëenkomſten zullen bij beurten rondgaan aan de huizen der Leden, en op de minst kostbaare wijze gehouden worden.

3. De bezigheden zullen beſtaan in het behandelen der zaaken, het onderwijs betreffende: zoo over de geſchikſte manier om onze verkreegene kunde mede te deelen, als om zich zelven meerder te bekwaamen, en dus nuttiger voor de Jeugd te maaken.

4. De Leden, welken laater komen of vroeger heengaan dan den bepaalden tijd, of zij die eene bijëenkomst geheel verzuimen, zullen eene zekere boete betaalen.

5. Het beloop der boeten mag tot geen ander einde beſteed worden, dan tot den aankoop van zulke boeken, die ons ter inlichting, van 't geen ons hoofddoel betreft, kunnen dienen.

De werkzaamheden en 't behandelen derzelven, zijn de volgenden:

Van tijd tot tijd ſtelden zij zich verſcheidene vragen voor, van welken, om een voorbeeld te geeven, zij eenigen hier bijvoegen: — Wat is de beste manier om den kinderen op de ſpoedigſte wijze de letters te leeren? Met welke nuttige zaaken kunnen wij het ſpellen veraangenaamen? Welke middelen behooren wij te bezigen, om de

kin-

kinderen met verstand te doen leezen? Hoe zullen wij op de bevatbaarste manier onderwijs in de Taalkunde geeven? enz. —

Over welke vraagen zij eerst mondeling met elkander handelden; doch zo dezelven niet naar algemeen genoegen konden afgedaan worden, benoemden zij één of meêr Leden, om dat stuk of die stukken in eene volgende bijëenkomst meer bijzonder in geschrifte te behandelen, en zoo veel mogelijk door onderwindelijke proeven te bewijzen

Om, zoo veel doenlijk, zich in die wetenschappen te oefenen, die zij in hunne betrekking als Onderwijzers der Jeugd noodig hebben, worden nu en dan door de meest kundigen in 't vak dat behandeld zal worden, voorleezingen gedaan, welken, benevens de aangekochte boeken, als ook de in geschrift gestelde gedachten over de manier van onderwijzen, bij de Leden worden rondgezonden, om nader op eene volgende bijëenkomst over dezelven te spreeken.

Ziet daar, Ambtgenooten! het geene zij onder uwe aandacht meenden te moeten brengen; zij betuigen, dat zij reeds zeer veel nut uit deze oprichting hebben getrokken, en moedigen Ul., indien dit nog noodig zij, aan, om ook zulke Gezelschappen aan te leggen, door welken men 't begrip kan verkrijgen of vermeerderen, wat de rechte middelen zijn, tot het ongevoelig ontwikkelen en aankweeken van de tedere vermogens der eerstbeginnende Leerlingen, ter bevatting van die zaaken, welken zij als nuttige leden der

Maatſchappij éénmaal behooren te weeten. — Ja, Vrienden! toen zij in het *gewigtig voorſtel*, boven aangehaald, lazen, dat de Duitſchers zoo veele vruchten trokken uit de onder hen aangelegde Gezelſchappen, begreepen zij niet alleen de mogelijkheid, maar zij gevoelden de waarheid er van in zich bevestigd.

Hartelijk wenſchen zij, dat dit bericht die gevolgen moge hebben, welken met de bekendmaking van 't zelve bedoeld worden (*).

Uit naam des Gezelſchaps.

WILLEM SLOT,

Secretaris,

(*) Hartlijk vereenigen wij ons met dezen wensch, en tot meerdere vervulling van denzelven bieden wij ons tijdſchrift aan, ter plaatſing van alle zoodanige ſtukken, als in die bijëenkomſten voorgelezen en der uitgave waardig gekeurd worden.

LETTERBERICHTEN.

Beknopt handboekje der Vaderlandsche Geschiedenissen, aanvang nemende met de komst van KAREL DE V^de^ (den V^den^) *tot de Graasselijke waardigheid over deeze Landen, tot den tegenwoordigen tijd. Uit de beste Auteuren en andere echte Stukken, ten dienste van Neerlandsch Jongelingschap, bijeengezameld, en in orde gesteld door* CORNELIS VAN DER AA. I. D. *met pl. en pourtr. Amst. bij* J. ALLART 1800. 12mo. XX. en 347. Prijs *f* 2 : 4 : 0.

Dit werkje, dat in 4. deeltjes, van gelijke dikte als dit, volledig zal zijn, bevat in de eerste helft eene voorlopige beschouwing van den geheelen staat dezer Landen, van den vroegsten tijd tot op de tegenwoordige dagen, en een beknopt bericht van deszelfs geschiedenis vóór het jaar 1500. terwijl de andere helft de Geschiedenis van Karel den V^den^, tot zijn dood, voordraagt. Het prijst zich alzins aan zoo door de wijze van behandeling, als de keurigheid der uitvoering.

Levensbeschrijvingen van beroemde Kinderen. enz. 2de deel. Ook dit deeltje is gelijk aan het voorige, tot welkers beoordeling in het 2de *Stuk* van dit Tijdschrift wij den Lezer verwijzen. Alleen van de Plaat-

 jes

[redacted]

jes kunnen wij dit niet zeggen. Dezen zijn van een mindere hand.

Geslachtlijst der zelfstandige Naamwoorden, door H. PIETERSON. *Tweede en vermeerderde druk. Haarlem bij* A. LOOSJES P. Z. 1800. 8vo 100. *bl.* Prijs *f* 0 : 12 : 0.

Onmisbaar voor alle onderwijzers en zoodanigen, die zich op de kennis der Nederduitsche taal toeleggen.

De beste mensch Jesus, in een gedeelte van zijn leven en leer, handel en wandel, lijden en dood, opstanding en hemelvaart, naar kinderlijke vatbaarheid, afgebeeld. Schoolboek; met pl. door den Kindervriend JAN LUYKEN; *Amst. by* W. HOLTROP, 8vo 100. bl. Prijs *f* 0 : 8 : 0.

In 13. afdelingen treft men het bovenstaande aan. Men levert tot text de vertaling van HAMELSVELD. Vooraf gaat een korte inhoud van de Geschiedenis, waar achter korte zedelessen. Het bijgevoegde *naar kinderlijke vatbaarheid*, is even zoo overtollig, als de melding van de plaatjens, terwijl de text zonder verklaring geleverd wordt, en de laatsten geene melding verdienen Intusschen is het, in de handen van een bekwaam onderwijzer, een allergeschiktst Schoolboekje, en dient om de voortreffelijke vertaling van HAMELSVELD ook op de Scholen bekend te maken en aldaar te doen invoeren; 't geen door ieder verstandig Bijbel- en Kindervriend meer en meer

ge-

gewenscht wordt. — Eenige Gedichten van JORDENS, uit eene kleine verzameling over genomen, besluiten het werkje.

Het beloofde Geschenk of belangrijke Lessen voor Kinderen, door J. HAZEU, *Cornsz. met plaaten. Amst. bij* W. VAN VLIET, 1800. 8vo 108. bl. Prijs *f* 1 : 2 : 0.

Indedaad een lief geschenk! zoo wel wat den inhoud als de uitvoering betreft. Wij durven het in dit opzigt als eene beloning of aanmoediging van vlijt of goed gedrag, met ruimte aanprijzen. Alleen bidden wij alle Kindervrienden, de kleinen met geene versjens lastig te vallen, die als kindergedichtjens niet *uitmunten.* Door slechte of zelfs matige verzen, bederft men hun smaak dikwijls voor hun geheel leven.

Zedelijke, nuttige en leerzame Verhaalen, Voorbeelden en Gedichtjes voor Kinderen, met plaatjes, 1ste Stuk. *Amst. bij* J. A. SWALM. 1800. 8vo 48. bl. Prijs *f* 0 : 8 : 0.

Mooij papier, lieve plaatjens; maar niet eene bladz. vrij van druk- of taalfouten. Ook zou er tegen het leerrijk gedeelte vrij wat zijn aantemerken. Wij wenschen, dat het bij dit eerste Stukjen blijve.

Kort Begrip der Opvoedings-leere, ter opwekking van Ouderen en allen, aan welken de opvoeding der Jeugd is toebetrouwd. Uitgegeven door eenen werkdaadigen opvoeder (KÄPPEL). *Uit het Hoogd. door Mr.*

III. Stuk. J. C.

J. C. SCHMIDT. *Amst.* *bij* W. VAN VLIET. 1799 8vo 45. bl. Prijs *f* 0:12:0.

Een onmisbaar handboek voor alle Opvoeders en Onderwijzers, om hen, in een zeer kort beſtek, hunne gehele taak voor den geest te brengen. Ware men wat zuiniger met het papier geweest, het geheel zou genoegſaam op één vel druk hebben kunnen gebragt worden. Intusſchen prijst het zich nog meer aan door eene tamelijk volledige lijst van de beste *Hoogduitſche* Schriften (waar van zeer veelen reeds vertaald zijn) die over de opvoeding en het onderwijs handelen.

IN-

I N H O U D.

SCHOOLVERORDENINGEN.

BOEKBEOORDEELINGEN.

INHOUD.

MENGELWERK.

SCHOOLBERICHTEN.

DRUKFOUT.

Bl. 45. reg. 4. achter 1ste *Stukjen.* te voegen XII. en 84. bladz. 2de *Stukjen*, 218. bladz. 8vo.

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK HET

SCHOOLWEZEN.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[redacted]

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

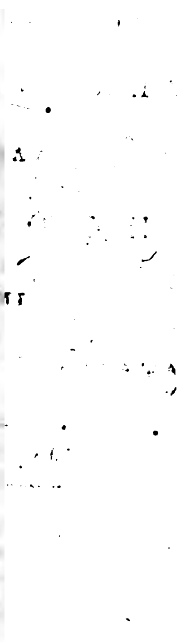
IV. STUK.



Te LEYDEN bij

D. DU MORTIER EN ZOON.

MDCCCI.

SCHOOLVERORDENINGEN.

BERICHT.

Reeds vroeger moest en zou ook dit Stukje in het licht zijn verscheenen. Alleen het verkrijgen, om in hetzelve eenige beslissende verordening nopens het Schoolwezen in dit Gemeenebest te kunnen plaatsen, en het vooruitzigt van daar toe spoedig gelegenheid te zullen krijgen, deed ons de uitgave vertragen. Eindelijk onze verwachting voldaan ziende, hebben wij ons bevlijtigd om met de uitgave van dit Stukje allen mogelijken spoed te maken. Thands hebben wij dan het genoegen onze lezers het volgende te kunnen berichten. — Het Rapport van den Repraesentant VERBEEK c. s. in het III. Stuk te vinden, den 13 Januarij dezes jaars, bij de Eerste Kamer in overweging genomen zijnde, besloot dezelve, overeenkomstig het voorgestelde van den Burger Repraesentant VAN GALEN, om derzelver deliberatien alleen te bepalen tot het toeverzicht over de thands existeerende Nationale Scholen, en het overige van het voorgestelde in advijs te houden, met verzoek aan de in dezen werksaam geweest zijnde Commissie, om dezen aangaande eene

nadere voordragt te doen. De Geest der Vergadering, bij het nemen van dit besluit, was, geene Nationale Scholen op te richten, voor en aleer aan het Vertegenwoordigend Ligchaam bleek, dat de daadlijke invoering der wet omtrend het armenbestuur zulks noodzaaklijk maakte, en dit niet strekte tot bezwaar van 's lands finantiën.

Volgends dien geest een nieuw Rapport vervaardigende, stelde de Commissie haar Rapport in zoodanige bewoordingen, waardoor de nadere deliberatien van het Vertegenwoordigend Ligchaam over dat onderwerp geheel vrij behouden werden (*). Het was ook in dien zelfden geest, om namelijk de meest mogelijke spaarzaamheid in acht te nemen, en de minst mogelijke veranderingen te maken, dat de drie eerste artikelen van haar nieuw rapport gesteld werden (†). De Vergadering namelijk, had ten dezen aanzien het gevoelen aan den dag gelegd, dat in de grootere steden de Gemeentelijke of Stadsscholen doorgaands armen scholen zijnde, en dezen nu buiten het plan vallende, aan die grootere steden, waar gemeenlijk een genoegsaam aantal bijzondere Scholen wordt gevonden, de verpligting niet kon opgelegd worden, om daarenboven nog een of meer gemeentelijke Scholen opterichten, tot geen ander einde, dan waartoe ook de bijzondere Scholen kunnen dienen.

Het was dan de 24. Februarij dezes jaars, dat

(*) Zie Art. 30. van de Publicatie.
(†) Art. 1. 2. 3. van de Publ.

dat de voornoemde Commissie, bij monde van den Burger Repraesentant VERBEEK haar nieuw Rapport uitbragt, 't welk den 6 Maart in een besluit werd veranderd, alleen met de bijvoeging der woorden, die men in het slot van Art. 31. dezer Publicatie aantreft, „ en worden eindelijk alle opzieners enz.

Dit besluit, den 12. dier maand, ter Tweede Kamer ingebragt, en in handen eener Commissie gesteld, werd op den 6. Junij, ingevolge een allergunstigst verslag, door den Repraesentant J. LUBLINK *de Jonge* uitgebragt, door dezelve Kamer bekrachtigd.

Uit het voorgemelde zou misschien een eenvoudig bericht van de veranderingen, die deze Publicatie van *het Rapport*, in het III. *Stukje*, onderscheiden, genoegsaam zijn en papier sparen. Dan overwegende het belangrijke dezer Publicatie voor het publiek, waar voor wij schrijven, het moeilijke der vergelijking en der aanwijzing van die veranderingen, meenden wij onze lezers geen ondienst te zullen doen met deze Publicatie in haar geheel te geven.

Ook hebben wij het genoegen van te kunnen berichten, dat het 8. Art. dezer Publicatie reeds gedeeltelijk in werking is, en, ingevolge hetzelve, door het Uitvoerend Bewind tot Departementale Schoolopzieners benoemd zijn de Burgers, H. D. GUYOT, voor het Departement van *de Eems*; J. F. SERRURIER, voor dat van *den Ouden Yssel*; C. W. WESTERBAAN, voor dat van *den Rhijn*; C. WERTZ, voor dat van *den Amstel*; P. BEETS, voor dat van *Texel*; W. GOEDE, voor dat van

de Delf; B. DE KANTER, voor dat van *de Dommel*, en A. UYTENHOVEN, voor dat van *Schelde* en *Maas*, welke, hunne posten aangenomen hebbende, reeds den 16. Julij hunne eerste bijeenkomst in den Haag zullen hebben, om, overeenkomstig art. 16. alle punten te overwegen, die het Schoolwezen van dit Gemenebest betreffen.

Welhaast hopen wij ook onze lezers te verrasschen met een uittreksel uit de verbeterde Leermethode, volgends art. 5. uittegeven: terwijl, zoo rasch de Departementale Schoolopzieners werkzaam zijn in hunne bijzondere Districten, men tevens een aantal belangrijke Schoolberichten kan te gemoet zien.

Wij geven dan hier de Publicatie van het Uitvoerend Bewind, nopens de verordeningen omtrend het onderwijs in de lagere Scholen, in haar geheel. Zij luidt als volgt:

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

PUBLICATIE.

HET UITVOEREND BEWIND DER BATAAFSCHE REPUBLIEK doet te weeten:

Dat het Vertegenwoordigend Ligchaam des Bataafschen Volks, op de wijze, bij de Staatsregeling voorgeschreven, overwogen hebbende;

Dat, daar, ingevolge het 60ste Art. van de

de algemeene Beginselen der Acte van Staatsregeling, de Maatschappij wil, dat de verlichting en beschaving onder hare Leden zoo wel mogelijk worde bevorderd, het onderwijs in de lagere Scholen, als zijnde de eerste bron, waaruit eene meer algemeene beschaving en verlichting kan voortvloeijen, behoort te worden geregeld, en aan bepaalde en eenpaarige Wetten verbonden;

Besloten en verordend heeft, te arresteren de hiernavolgende bepalingen:

Art. 1.

Aan alle Ingezetenen der Bataafsche Republiek zal eene genoegzame gelegenheid worden verschaft, om derzelver kinderen behoorlijk onderwijs in de noodzakelijkste kundigheden des menschelijken levens te doen erlangen, en zulks tegen betaling van Wekelijksche, Maandelijksche, of andere Schoolgelden; wordende ten dien einde alle Gemeente Bestuuren gelast, om, bij aanhoudenheid, zorge te dragen, dat, binnen derzelver Gemeenten, genoegzame Scholen aanwezig zijn; en dat ook de kinderen van Bedeelden uit Armen-Casfen, in Plaatsen, waar voor dezelve geene afzonderlijke Scholen bestaan, van dezelfde gelegenheid kunnen gebruik maken, op zoodanigen voet, en tegen alzulke betaling, als waarover tusschen de respective Gemeente Bestuuren, Opzieners der Armen-Casfen, en Onderwijzers der Jeugd in billijkheid zal worden overeengekomen.

Art 2.

De Gemeente-Bestuuren zullen wijders zorge dragen, dat, op alle Dorpen en Plaat-

ſten, waar de Wekelijkſche, Maandelijkſche, of andere Schoolgelden niet toereikende zijn, om eenen Onderwijzer der Jeugd een ordentelijk beſtaan te verzorgen, aan denzelven, behalven vrije inwooninge, ook eene geëvenredigde toelage, tot vermeerdering zijner inkomſten worde gegeven, en de kosten daaruit voortvloeijende, ten laste der Gemeente, op de wijze, bij de Staatsregeling voorgeſchreven, worden gevonden, terwijl in zoodanige Gemeenten, welke buiten ſtaat mogten zijn, om de daartoe vereischte penningen optebrengen, door het Uitvoerend Bewind, op natemelden wijze, zoo verre mogelijk, zal worden voorzien, dat, door dit onvermogen, de kinderen niet beroofd worden van het noodig onderwijs.

Art. 3.

De School-Onderwijzers, welke eenige toelagen, emolumenten, voorrechten, het zij ten laste der Gemeenten, het zij uit het hierna te omſchrijven School-Fonds, genieten, zullen door den naam van *Openbare* of *Gemeentelijke Schoolmeesters* van *bijzondere Onderwijzers* der Jeugd worden onderſcheiden.

Art. 4.

Het onderwijs op de Openbare of Gemeentelijke Scholen zal zich bepalen tot het Lezen, Schrijven, en de eerſte beginſelen der Rekenkunde; zullende hetzelve zoodanig worden ingericht, dat het, door ontwikkeling van de verſtandelijke vermogens der kinderen, geſchikt zij, om hen tot redelijke wezens te vormen; en wijders om in hunne harten intepreenten de kennis en het gevoel

van

van dat alles, wat zij aan het Opperwezen, aan de Maatschappij, aan hunne Ouderen, aan zich zelve, en aan hunne Medemenschen verschuldigd zijn, wordende het aan het Uitvoerend Bewind overgelaten, om daar, waar zulks geschiktelijk geschieden kan, de noodige inrichtingen te doen daarstellen, ten einde die Scholen tevens strekken, om de Kinderen den tijd, dien zij aan het bovengemelde onderwijs niet geven, te doen besteden tot eenen nuttigen arbeid, en daardoor minvermogende Ouders des te meer aantesporen tot het zenden hunner Kinderen naar die Scholen.

In de Schoolboeken en Leer-methode zal, met de meeste zorg, moeten worden vermijd al het geen zoude strekken tot ondermijning eener goede Zedekunde, en van den eerbied voor het Opperwezen; doch tevens worden daargelaten al het leerstellige, dat door de onderscheiden Kerkgenootschappen, verschillend wordt begrepen.

Art. 5.

Het *Uitvoerend Bewind* zal arresteren eene verbeterde Leer-methode, waaraan alle Openbare Onderwijzers zich zullen moeten onderwerpen, op verbeurte van hunnen post.

Art. 6.

De Onderwijzers in de Openbare Scholen zullen mede gehouden zijn, in het gebruik der Boeken, zich te gedragen naar de voorschriften, die hun door of van wegens het *Uitvoerend Bewind* zullen worden gezonden.

Art. 7.

Het toezicht over de Openbare Scholen

 wordt

wordt opgedragen aan Departementale School-Besturen, onder het opzicht van den Agent der Nationale Opvoeding.

Art. 8.

Om dat Bestuur uittemaken, worden in ieder Departement, door het *Uitvoerend Bewind*, benoemd drie Stemgerechtigde Burgers, welke onder den naam van *School-Opzieners*, ieder byzonder werkzaam zijn over een derde van het Departement (*).

Art. 9.

Ieder School-Opziener is verantwoordelijk voor zijn District, en bezoekt tweemaal in ieder Jaar de Scholen van hetzelve, nagaande, of de Onderwijzers voldoen aan het heilzaam oogmerk hunner instelling, hen door gepaste aanmoedigingen en vermaningen aansporende, om meer en meer nuttig te worden; zullende de gezegde School-Opzieners voor het overige verpligt zijn zich te gedragen naar zoodanige Instructie, als door het *Uitvoerend Bewind* voor hunne werkzaamheden zal worden vastgesteld.

Art. 10.

Ieder derzelve overlegt met het Gemeente-Bestuur, wie, bij eene vacature, tot Gemeentelijken Onderwijzer behoort te worden benoemd.

Het

(*) In dit Art. verwachten wij welhaast een heilzame verandering, welke alleen van de bekrachtiging der Tweede Kamer afhangt, en die, zonder iets meer aan den lande te kosten, het werk veel aangenamer en gemaklijker, en het nut veel uitgestrekter zal maken.

Art. 11.

Het Departementaal School-Bestuur vergadert viermaal in ieder Jaar, zo wel om te examineren de Candidaten tot Schoolmeesters, als tot het verrichten der verdere, hun aanbevolen, werkzaamheden.

Art. 12.

Niemand kan tot openbaar Onderwijzer worden aangesteld, ten zij hij alvoorens door het Departementaal Schoolbestuur geëxamineerd, bekwaam worde verklaard tot het geven van onderwijs; zullende hij bovendien moeten voorzien zijn van een voldoend getuigschrift van goed zedelijk gedrag, gelijk mede van toegedaan te zijn den gevestigden Regeringsvorm, waartoe vereischt wordt eene Acte van Burgerschap, of, bijaldien hij den ouderdom van 20 Jaren niet heeft bereikt, of, buiten de Republiek geboren, nog geene 10 Jaren in dezelve heeft gewoond. dat hij de Verklaring aflegge. welke bij het 7de Art. der Publicatie van den 2 Februarij 1801: wordt gevorderd.

Art. 13.

De Gemeente-Bestuuren hebben de benoeming der Gemeentelijke Schoolmeesters; doch wordt aan dezelve aanbevolen. in dezen gemeenschappelijk te werken met den Departements-School-Opziener van hun District: de benoemde Onderwijzer moet alvoorens bij het Departements-Schoolbestuur zijn geëxamineerd, en betaalt daar voor 7 gulden, en in het geval eener buitengewoone bijëenkomst 21 guldens.

Art. 14.

Het Departementaal Schoolbestuur overweegt alle de door deszelfs Leden ingenomen berichten, ten einde daar uit op te maken, welke verbeteringen, tot eene meerdere volmaking van het Nationaal Onderwijs, zouden kunnen worden daargesteld, en welke voordragten, daartoe strekkende, aan den Agent zouden kunnen worden gedaan.

Art. 15.

Aan elk der Leden wordt toegelegd eene jaarlijksche somme van 600 guldens voor Reiskosten, Tijdverlies, Arbeid en Schrijfloonen, zonder iets verder in rekening te mogen brengen, behalven alleen de Porten der Brieven, bij hun in hunne qualiteit ontvangen, waar van zij eene gespecificeerde Declaratie gerechtigd zullen zijn alle drie maanden inteleveren.

Art. 16.

Ieder der Departementale School-Besturen zendt Jaarlijks één zijner Leden naar den *Haag*, om met den Agent der Nationale Opvoeding te raadplegen en te overleggen alle poincten, welke betrekking hebben tot het Onderwijs der Jeugd en het belang der Scholen, in deszelfs geheelen omvang, welke bijëenkomst niet langer zal mogen duuren dan ééne week, en de daartoe afgezonden School-Opzieners, geduurende dien tijd, genieten een defroijement van 7 guldens daags, mitsgaders 30 stuivers Reiskosten voor ieder uur afstands van de Plaats hunner Wooninge, zoo wel voor de héén als terugreize.

Geen

Art. 17.

Geen openbaar School - Onderwijzer zal van zijnen post kunnen ontzet worden, dan alleen wegens Pligtverzuim, Burgerlijk of Zedelijk wangedrag; in welk geval de aanklagte bij het Departementaal School - Bestuur zal moeten geschieden, hetwelk dezelve zal brengen ter kennisse van den Agent, zullende de finale afzetting alleen geschieden door het *Uitvoerend Bewind*.

Art. 18.

Ieder Burger zal een bijzonder School kunnen oprichten, om in hetzelve Onderwijs te geven, even als in de openbare Scholen geschiedt, doch daartoe alvoorens admissie van het Gemeente - Bestuur moeten verkrijgen, en even als de openbare Onderwijzers worden geëxamineerd.

Art. 19.

Ieder Gemeente - Bestuur, binnen welks ressort zoodanige bijzondere Scholen zijn, zal ten spoedigsten een Plaatselijk School-Bestuur benoemen, uit niet minder dan drie Personen bestaande, en van derzelver aanstelling, gelijk mede van alle veranderingen, in dat Collegie voorvallende, kennis geven aan den Agent van Nationale Opvoeding, welke die Personen zal qualificeren tot het afnemen der Examens van de bijzondere Schoolmeesters en Schoolhouderessen.

Art. 20.

Deze Plaatselijke School - Bestuurers zullen zorge dragen, dat, binnen derzelver Gemeente, geene bijzondere Scholen worden opgericht, dan op bekomen admissie der Ge-

meente - Beſtuuren, en na voldaan te hebben aan de Voorwaarden, daartoe vereischt.

Zij zullen verpligt zijn, om alle middelen van overtuiging en aanmoediging aantewenden, ter verbetering van het bijzonder Onderwijs, en weering der misbruiken, uit onkunde of vooroordeel geſproten. — Zij zullen het gebruik van ſchadelijke of verbodene Schoolboeken, Kaarten, Prenten enz., des noods door tusſchenkomst van het Burgerlijk Beſtuur, krachtdadiglijk beletten. — Zij zullen op het zedelijk gedrag der Onderwijzers een wakend oog houden, ten einde, bijaldien zij, door kwaade voorbeelden, der Jeugd ſlechte indrukken geven, hunne Acte van Admisſie worde ingetrokken; voorts zullen zij tweemaal des Jaars een beknopt verſlag van den ſtaat van het bijzonder Schoolwezen zenden aan den Departementalen School - Opziener van het District, waar onder elk derzelve behoort, ten einde door dezen bij den Agent van Nationale Opvoeding te worden ingediend.

Art. 21.

Met den tijd van acht maanden, na de Publicatie dezes, zullen ophouden alle betalingen, welke uit 's Lands Cas, Geestelijke Comptoiren, Gewestelijken, of Quartierscasſen, Domeinen, toebehoord hebbende aan den Vorst van *Nasſau*, of uit eenige 's Lands Comptoiren, hoe ook genaamd, aan Dorps- of andere Plaatſelijke Schoolmeesters, het zij in deze qualiteit, of uit hoofde van Kerkelijke Bedieningen, plegen te geſchieden, met intrekking en vernietiging van het geſtatueerde

bij

bij de Publicatiën van het *Uitvoerend Bewind*, van den 20 Meij en 16 November 1799.

Art. 22.

Alle de Gelden, welke uit de Comptoiren, in het voorig Articul vermeld, voormaals ter bezoldiging van Schoolmeesters, Kosters en Voorzangers werden betaald, zullen terstond, na het ophouden dier betaling, gestort worden in eene afzonderlijke Cas, onder beheering en administratie van het *Uitvoerend Bewind*, welke Cas den naam van *School-Fonds* zal dragen: zullende eene Jaarlijksche verantwoording der Inkomsten en Uitgaven aan Commissarissen ter Nationale Rekening geschieden.

Art. 23.

Wanneer de Agent van Nationale Opvoeding onderricht is, dat een School-Onderwijzer zich door bijzondere verdiensten heeft waardig gemaakt, blijken van goedkeuring van het Gouvernement te bekomen, zal, op des Agents voordragt, het *Uitvoerend Bewind*, uit het School-Fonds, eene buitengewoone belooning aan dien School-Onderwijzer ter aanmoediging doen verstrekken.

Art. 24.

Wanneer aan het *Uitvoerend Bewind* genoegzaam zal zijn gebleken, dat, in eene Gemeente, de Schoolgelden niet toereikende zijn, om den Onderwijzer een behoorlijk bestaan te bezorgen, en dat daarenboven de omstandigheden dier Gemeente niet toelaten, om het ontbrekende te vinden uit Plaatselijke Belastingen, zal het Bewind, door eene toelage uit het School-Fonds, zorgen, dat,

door gebrek aan de noodige middelen, de Kinderen van die Gemeente niet worden beroofd van het noodig onderwijs, en zulks bij voorkeur omtrent zoodanige Gemeenten, welker Onderwijzers te vooren uit 's Lands Cas werden bezoldigd.

Art. 25.

Wanneer de penningen van het School-Fonds toereikende zijn zullen, zal het Uitvoerend Bewind in die Gemeente, welke daartoe door hetzelve het geschiktst zal worden geoordeeld, een Instituut daarstellen, het welk, onder het toezicht van den Agent der Nationale Opvoeding, zal strekken, om een bepaald getal Personen, welke meer dan gewoone bekwaamheden tot het geven van onderwijs hebben, de gelegenheid te verschaffen, om alle die kundigheden te verzamelen, welke voor een School-Onderwijzer nuttig zijn.

Art. 26.

Uit dat School-Fonds zullen mede de kosten van het toezicht over de Scholen worden gevonden.

Art. 27.

Het Uitvoerend Bewind wordt geauthoriseerd, om de Tractementen en Defroijementen der School-Opzieners, zo lang het School-Fonds nog niet tot stand zal gekomen zijn, provisioneel, en bij wijze van voorschot, uit de Nationale Schatkist te doen betalen.

Art. 28.

Aan het Uitvoerend Bewind wordt opgedragen, om op de gronden, in deze Wet

ge-

gelegd, alle noodige schikkingen te beramen en vast te stellen, ten einde in de Scholen de eerste beginselen worden ingeprent, om de Kinderen te vormen tot deugdzame menschen, en tot nuttige Leden der maatschappij.

Art. 29.

Het Uitvoerend Bewind zal Jaarlijks aan het Vertegenwoordigend Ligchaam eene generale opgave inzenden van de schikkingen; door of van wegen hetzelve, omtrent het Schoolwezen daargesteld, en van de verbeteringen, welke in dat belangrijk vak plaats hebben.

Art. 30.

Zoo dra het algemeen Armbestuur, op de wijze, bepaald bij Publicatie van het Uitvoerend Bewind van den 15. Julij 1800., in behoorlijke werking zal gebragt zijn, zal door het oprichten van Nationale Scholen, als anders de nodige zorge worden gedragen, dat aan de Kinderen van Behoeftigen, Bedeelden, of van Minvermogenden, het onderwijs in de noodzakelijkste kundigheden om niet worde gegeven, volgens een nader en gedetailleerd Plan, daartoe door het Uitvoerend Bewind alsdan voortedragen, en aan de goedkeuring van het Vertegenwoordigend Ligchaam te onderwerpen.

Art. 31.

Inmiddels wordt aan alle Gemeente-Besturen ten ernstigsten aanbevolen, zorge te dragen, dat het onderwijs, het welk binnen derzelver Gemeenten, aan Behoeftigen of Minvermogenden, het zij ten laste der Gemeen-

meentelijke Casſen, of ten koste van bijzondere Kerkgenootſchappen pleegde te worden gegeven, op den tot nu toe gebruikelijken voet, wurde gecontinueerd, tot tijd en wijle hetzelve zal worden vervangen door zoodanige Nationale inrichtingen, als deswegen zullen worden in werking gebragt.

En worden eindelijk alle Opzieners der Armen bij dezen vermaand, om ſpeciaal toe te zien, dat de Kinderen der Bedeelden van de voor hun geſchikte gelegenheden, ter bekoming van het noodig onderwijs, ſtiptelijk gebruik maken, en dat de Ouders dier Kinderen tot het ter Schole zenden derzelve, des noods, door gedeeltelijke of geheele terughouding der gewoone bedeeling, of op eenige andere wijzen worden geconſtringeerd.

Weshalven het *Uitvoerend Bewind*, ten einde aan de heilzame intentie des Vertegenwoordigenden Ligchaams worde voldaan, alle Gemeente-Beſtuuren, en die verder in eenige betrekkingen mogten ſtaan tot het openbaar of bijzonder onderwijs in de lagere Scholen, ſerieuſelijk vermaant, om de hierboven gemaakte bepalingen met allen ijver natekomen en te doen nakomen, aan de verbetering van het onderwijs in de Scholen, met aanwending van al het aan hun toevertrouwd gezach werkzaam te zijn, het lot van de Onderwijzers der Jeugd, zoo veel in hun vermogen is, te verbeteren, en derzelver eerwaardigen ſtand naar verdienſte te verheffen, door alle zoodanige, in vergelijking van het gewigt der zaak altijd geringe, opoffering

ringen, als daartoe zullen worden vereischt, met standvastige en voorzichtige weerstandbieding aan de dwalingen der Onkundigen, aan de vooroordeelen der Ligtgelovigen, en aan de tegenkanting der Onwilligen, met onbaatzuchtigen ijver eindelijk voor de dierbaarste belangen van het tegenwoordig en toekomend Geslacht; wordende dezelve, van wegen het *Uitvoerend Bewind*, mits dezen verzekerd, dat derzelver gezach, waar zulks noodig mogt zijn, met ernst zal worden gehandhaafd, en dat het Bewind in alle verordeningen, welke aan deszelfs beschikkingen zijn overgelaten, zijne handelingen door billijkheid en gematigdheid zal kenmerken, tot wegneming en voorkoming van alle rechtmatige redenen van beklag, van hoedanigen aart die zijn mogten, en tot opwekking van vernieuwden lust en werkzaamheid bij alle, die in de vorming en beschaving der Jeugd aan het Vaderland gewigtige diensten willen bewijzen, ten einde langs dezen weg het Maatschappelijk Geluk worde vermeerderd, Naarstigheid, Goede Zeden en Vaderlandsche Deugden voortgeplant, en de Bataafsche Natie, welke in de zorg voor het Onderwijs der Jeugd andere volken zoo lange ten voorbeelde heeft gestrekt, doch nu voor sommige haarer nabuuren in dit gewigtig stuk moet achterstaan, ook in dezen den ouden roem harer Wijsheid en Menschlievenheid moge hernemen.

Dienvolgens gelast het Uitvoerend Bewind, in naam des Vertegenwoordigenden Ligchaams, dat deze zal worden afgekondigd en aangeplakt, alomme daar zulks behoort.

Gedaan in den Haag, den 15. Junij 1801, het zevende Jaar der Bataafsche Vrijheid.

(Was geparapheerd)

A. F. R. E. VAN HAERSOLTE, Vt.

(Onderstond)

Ter Ordonnantie van hetzelve,

(Was getekend)

E. DASSEVAEL, l. S.

BOEK-BEOORDEELINGEN.

Eerste beginselen van den Godsdienst voor kinderen van zeven tot tien jaaren, in huisgezinnen en scholen. Te Leyden bij D. DU MORTIER EN ZOON. 1801. gr. 12mo. XII. en 60. bl. Prijs *f* 0 : 6 : 0.

Hoe zorgvuldig wij ons tot hier toe onthouden hebben, om eenig leerboekje over den Godsdienst te beoordeelen, daar wij tot hier toe geenen aantroffen, dan die, schoon al volgends den titel niet bestemd, om voor kinderen van eene bijzondere godsdienstige denkwijze te dienen, nogthans in het een of ander opzigt, de nauwste betrekking tot kristenen van een zeker kerkgenootschap hadden, en daar door voor de algemeene scholen minder geschikt waren (*), niettemin meenen wij omtrend het aangekondigde werkje eene uitzondering te moeten maken.

(*) Art. 6. der Instructie voor den *Agent der Nationale Opvoeding.*

ken. — Immers is het, blijkens het voorbericht, bepaaldlijk bestemd „ om in alle huis„ gezinnen, zonder onderscheid van kerkge„ nootschap; als ook in alle scholen der Re„ publiek, zoo wel gemeentelijke als Bur„ gerscholen, gebezigd te worden." Met dit oogmerk heeft de Schrijver dit werkje zoodanig ingericht, dat het zelfs voor *Joodsche* kinderen bruikbaar kan wezen.

Volgends deze bedoeling, onthoudt het zich van alle leerstellingen, die den Kristen Godsdienst kenmerken, en bepaalt zich alleen tot zoodanige waarheden, die, zo men ze al geene waarheden van den natuurlijken Godsdienst wil noemen, evenwel bij Jooden zoo wel als Kristenen als godsdienstige waarheden geëerbiedigd worden. De Schrijver heeft zich één hoofdpunt gesteld, waar uit alles uitgaat, en waartoe alles weder terug keert; en dit is *het gebed*. Hij stelt, dat een kind, om wel te bidden, behoort te weten: 1) wie God zij; en dit leidt hem tot de beschouwing van God en zijne eigenschappen. 2. of God iets geeft en wil geven; en dit brengt hem tot de ontvouwing van Gods werken, de Schepping en de Voorzienigheid. 3. Of de gunsten van God ook van eenige voorwaarden afhangen, en dit verschaft hem gelegenheid om over Gods liefde jegens allen, doch meest goeden, — zijne gezindheid tot vergeving der zonden, — en zijn wil, om braven na den dood eeuwig gelukkig te maken, te spreken. — Op deze waarheden, die wij, met den Schrijver, niet geloven,

dat bij eenig mensch, die Godsdienst heeft, Jood of Kristen, tegenspraak zal ontmoeten, bouwt hij eene, geheel voor kinderen geschikte Godsdienstige zedekunde, en volgt de gewone verdeeling, de pligten in zoodanigen, die op God, anderen en ons zelven betrekking hebben, onderscheidende.

Na dit algemeen overzigt, willen wij iedere hoofdafdeeling nog bijzonder beschouwen Onder de eerste, over Gods eigenschappen handelende, worden alleen zoodanigen verklaard, als voor kinderen eenigsins bevatlijk gemaakt kunnen worden, als almagt, alwetendheid, heiligheid, goedheid, liefde, weldadigheid en wijsheid — Bij de tweede, wordt het onderscheid tusschen *scheppen* en *maken* duidelijk aangewezen; en ten aanzien eener Voorzienigheid, een inderdaad zeer moeijlijk leerstuk voor de kinderlijke bevatting, wordt alleen zulk eene opheldering van, en bewijs voor dezelve gegeven, als door een kind begrepen kan worden. Niet minder duidelijk moeten voor kinderen zijn de waarheden, dat God de zonden vergeeft, en den deugdsamen na den dood eeuwig gelukkig maakt, gelijk zij in het derde deel behandeld worden Inzonderheid is de Schrijver breedvoerig omtrend het laatste, waar in hij verklaart, wat de ziel is, — dat zij bij den dood des ligchaams niet sterft, — dan nog vatbaar kan zijn voor vreugde of smart, en dus geschikt, om ook buiten het ligchaam geluk te ondervinden.

Bij de behandeling der zedekunde, legt de

Schrijver het geweten ten grondslag, als de eenige bron, waar uit de kennis der pligten geput kan worden. Hij oordeelt, dat hetzelve, zich vroeger dan de reden ontwikkelende, het eerst geraadpleegd verdient te worden. — Tot de pligten jegens God, brengt hij de aanbidding, liefde, gehoorzaamheid, het vertrouwen en de onderwerping. De pligten omtrend anderen, verdeelt hij in zulken, die jegens ouderen, onderwijzers, en andere *menschen*, en die omtrend broeders, zusters en andere *kinderen* betracht moeten worden. Alle pligten worden voorgesteld als rustende op den wil van God, dien wij kennen door het geweten.

Deze waarheden worden alle op de bevattelijkste en eenvoudigste wijze ontwikkeld, zoodanig, dat, schoon wij al twijfelen, of alles, zelfs door kinderen van 10. jaren begrepen kan worden, wij echter geen hoogeren ouderdom, dan dien van 12 jaren, daar toe noodig keuren. Tot veraangenaming van het onderwijs, en ook om het voor de jongste kinderen bevatlijk te maken, zijn bij de meeste §. versjens gevoegd, uit *de kleine Gedichten van* VAN ALPHEN, en den *Franschen Catechismus* van LA CHABEAUSSIRE overgenomen, waar van de keus niet ongelukkig geweest is. — Tot eene proeve dezer behandeling, verkiezen wij het moeilijkst leerstuk, *het geluk des braven na den dood*, waar wij echter de ingevoegde versjes, als algemeen bekend zullen uitlaten.

„ Nu, Kinderen, komen wij aan eene waar-
„ heid,

„ heid, die zeer moeilijk voor uw begrip zal
„ wezen, en om welke te verstaan gij dub-
„ bele inspanning van aandacht zult nodig
„ hebben, ik meen, de onsterflijkheid der
„ ziel. Iets echter moet gij hier van we-
„ ten, als het gewigtigst deel van de Gods-
„ dienstleer. Eerst moet ik u dan bedui-
„ den, dat gij eene ziel hebt. Zegt eens,
„ weet gij nu reeds, zoo jong gij zijt, niet
„ veel meer dan een kat of hond? Kan men
„ die dieren wel dat alles leren, 't geen gij
„ leert? Zouden zij dat alles wel verstaan,
„ 't geen ik thands u heb voorgesteld, en
„ 't geen gij zeer wel begrijpt? Wordt gij
„ niet wijzer, naar mate gij ouder wordt?
„ En is het zoo wel met de dieren gesteld?
„ Sommige dieren kan men kunstjes leren;
„ maar even dezelfde kunstjes kan men niet
„ aan allen leren. Maar aan alle kinderen
„ kan men hetzelfde leren. Gij begrijpt
„ dus, dat gij boven de dieren uitmunt;
„ maar niet in kracht of snelheid, want een
„ paard is sterker en loopt harder dan een
„ mensch; niet in eenige uwer zintuigen,
„ want een hond ruikt scherper, een vogel
„ ziet verder dan de mensch. Maar gij munt
„ boven de dieren uit door het vermogen
„ van te denken. Dit vermogen, ('t welk
„ wij thands niet breder kunnen omschrij-
„ ven, om dat gij het nog niet kunt bevat-
„ ten, terwijl gij toch wel begrijpt, wat
„ wij meenen,) is niet in eenig deel van
„ uw ligchaam. Want welke leden iemand
„ ook verloren hebbe, 't zij armen of bee-

„ nen, zoo lang hij leeft, denkt hij zoo
„ wel, als iemand die nog armen en bee-
„ nen heeft: maar dit vermogen is in de
„ ziel. Doch vraagt gij, wat de ziel is,
„ dan moeten wij ten haren aanzien herha-
„ len, 't geen wij reeds van God gezegd
„ hebben. Met onze zintuigen, als gezigt,
„ gehoor of smaak, kunnen wij haar niet
„ bevatten; uit de uitwerksels alleen weten
„ wij, dat zij bestaat. Zij is dan ook een
„ onzigtbaar wezen, even gelijk God; ook
„ haar kennen wij alleen uit het geen zij
„ werkt.

„ Die ziel nu, Kinderen, is onsterflijk.
„ Gij hebt wel eens een dier zien sterven.
„ Dat sterven is, ophouden te leven. Gij
„ ziet in dieren, zoo wel als planten, dat
„ zij, na eenigen tijd dood geweest te zijn,
„ beginnen te stinken, en te rotten. Dit
„ rotten gaat zoo lang voord, dat 'er bijna
„ niets meer van overig is. Als gij een dier
„ begraaft, na verloop van een jaar, zult
„ gij 'er weinig meer van vinden. Maar als
„ een kind, of mensch sterft, dan kan men
„ dit niet enkel noemen, een einde van het
„ leven. De dood van een mensch is niets
„ anders, dan eene scheiding der ziel van
„ het ligchaam: en dan houdt wel het lig-
„ chaam op te leven; maar de ziel blijft dan
„ nog voordleven. En aan dat leven is geen
„ einde; de ziel sterft nooit, in gene eeu-
„ wigheid; en dit noemt men de onsterflijk-

„ heid

„ heid der ziel. — Voords gaat het met het
„ ligchaam van den mensch als met andere
„ ligchamen; het rot en keert tot aarde en
„ stof.

„ Maar waar blijft de ziel dan, en hoe is
„ zij dan gesteld? Om hier op het andwoord
„ te vinden, moet ik u vooraf zeggen, dat
„ alle vreugd en droefheid, genoegen en
„ smart, die gij ondervindt, gij die niet in
„ uw ligchaam, maar in uw ziel gevoelt.
„ Dat is wonderlijk, denkt gij, als ik toch
„ in mijn vinger snijd, heb ik pijn in mijn
„ vinger. Ja, dit schijnt zoo, maar het is
„ zoo niet. Is het u niet dikwijls gebeurd,
„ dat gij een ligt ongemak hebbende, hier
„ van ook niets voeldet, als gij 'er maar niet
„ om dacht. Het ongemak bleef toch even
„ pijnlijk. Maar het gevoel van die pijn was
„ al of niet in uw ziel, naar mate zij 'er
„ de aandacht al of niet op vestigde. Hebt
„ gij u niet wel eens, geheel alleen zijnde,
„ hartlijk verheugd? Als uw Vader u dezen
„ avond beloofde, u morgen een groot plai-
„ sier te zullen aandoen, zoudt gij 'er u de-
„ zen avond niet om verheugen? Die vreugd
„ is niet in uw ligchaam, want gij bevindt
„ u nog in denzelfden staat, als tegenwoor-
„ dig; maar zij is in uwe ziel: deze denkt
„ op het aanstaande plaisier, verbeeldt zich
„ het toekomend genoegen, en verheugt zich
„ reeds bij voorraad.

„ Gij begrijpt dus, dat, schoon uwe ziel „ bij den dood van het ligchaam is gescheiden, „ zij dan ook nog genoegen of smart „ kan ondervinden, zich verheugen of be„droeven. En nu zult gij mij kunnen be„grijpen, als ik u zeg, dat de zielen van „ alle brave menschen en kinderen, bij den „ dood des ligchaams, daadlijk naar den He„mel, tot God, hunnen Vader gaan, en „ dat zij dan, naar mate zij hier in dit le„ven veel goeds gedaan hebben, met on„beschrijflijke vreugde en gelukzaligheid be„loond worden, welke vreugde en zalig„heid zonder einde, eeuwig voordduurt. „ Hoe gehoorzamer, hoe deugdsamer dan „ de kinderen zijn, hoe groter genoegen en „ vreugd zij naa hun sterven, tot in eeuwig„heid zullen genieten: eene vreugd, die „ nog vergroot zal worden, daar zij geene, „ dan even brave menschen en kinderen, „ tot hun gezelschap zullen hebben, en zij „ dus alle de zaligheden smaken, die uit „ eensgezindheid, welwillendheid en liefde „ zoo rijklijk voordvloeijen."

Aan het einde van het werkje zijn, op iedere §. slaande, vragen en andwoorden gevoegd, welken echter niet voor de kinderen, maar voor de onderwijzers geschikt zijn. Dezen naamlijk, moeten door eigen gevonden vragen de kinderen zoo ver brengen, dat, als zij deze *hoofdvragen* doen, de kinderen uit zich zel-

ven

ven het andwoord weten. Om van deze leerwijze het volledigst denkbeeld te geven, zullen wij de verklaring des Schrijvers woordlijk volgen. „ Laat ik," zegt hij bl. VIII. der Voorrede, „ hier eene proeve bijbren„ gen, hoedanig ik begrijp, dat hier in be„ hoort gehandeld te worden. Ik veronder„ ſtel een Onderwijzer met zijne leerlingen, „ gevorderd tot de afdeeling over de Schep„ ping." Wij voegen hier die afdeeling in.

„ Zon, maan, ſterren, deze aarde en al„ les wat 'er op is, alles, Kinderen, wat „ gij ziet, en hetwelk wij, om het in één „ woord uittedrukken, *de waereld* of *het* „ *heelal* noemen; — dit alles is 'er niet al„ tijd geweest. Gij begrijpt dus, dat, zou „ deze waereld in wezen komen, zij ge„ maakt moest worden. God is het dan, „ die dit alles *geſchapen* heeft: dat is, uit „ niets voordgebragt. Want, dit noemen „ wij *ſcheppen:* terwijl *maken*, *formeeren*, „ niets meer betekent, dan aan iets eene ze„ kere gedaante, fatſoen of hoedanigheid te „ geven. Dus, bij voorbeeld, is dit huis „ *gemaakt;* want de timmerman heeft aan „ het hout ſlechts een fatſoen gegeven. maar „ het hout zelve heeft hij *niet gemaakt;* de „ metſelaar heeft de ſteenen en de kalk ſa„ men gevoegd; de ſteenbakker heeft uit „ kleij ſteenen gebakken, en de kalkbrander „ uit ſchulpjes kalk gebrand, maar de kleij „ en de ſchulpjes heeft geen mensch *ge*„ *maakt*. Dus, timmerman, metſelaar,

„ ſteenbakker en kalkbrander hebben alleen
„ het hout, de ſteen, de kalk, de kleij en
„ de ſchulpjes zoodanig verwerkt, gefatſoe-
„ neerd en ſamengevoegd, dat zij uit die
„ ſtoffen een huis *gemaakt* hebben. Dan,
„ hadden zij dit huis *geſchapen*, dan zouden
„ zij geen hout, kalk of ſteen behoefd,
„ maar, zonder iets van dit alles, ſlechts
„ een teken gegeven hebben, om hun wil
„ aanteduiden, en terſtond, in één ogen-
„ blik, zou 'er dit huis geſtaan hebben. Zoo
„ ook heeft God alleen gewild, dat 'er dit
„ heelal zou zijn, en terſtond was het 'er.
„ Zoo leest gij in den Bijbel: God zeide;
„ *'er zij licht, en 'er was licht.*

„ God, Kinderen, is het alleen die *ſchep-*
„ *pen* kan, en wij menſchen kunnen alleen
„ *maken.* Daar uit begrijpt gij van zelve,
„ dat het God is, die u alles geeft en gege-
„ ven heeft. Wij menſchen, en daar onder
„ zijn ook uwe ouders, doen niets anders,
„ dan de gaven van God zoodanig te be-
„ werken, dat zij ons nuttig of aangenaam
„ worden, even zoo als de bakker van het
„ meel, dat hem gezonden wordt, brood
„ of koekjes maakt, gelijk men wil. Maar
„ God is het, die het ons eerst geven moet.
„ B. v. uwe ouders geven u klederen; van
„ wien hebben zij die? Van menſchen die
„ ze maken, of het fatſoen geven, gelijk
„ kledermakers. Maar deze laatſten maken
„ het laken of het linnen niet: van wien

„ heb-

„ hebben zij dit? Van de lakenwevers en
„ linnenwevers. Dan ook dezen hebben
„ het laken van wol, en het linnen van vlas
„ gemaakt, 't welk beiden eerst tot draden
„ is gesponnen, die vervolgends zoodanig
„ door elkanderen gewerkt zijn, dat het vlas
„ linnen, en de wol laken werd. De wol
„ en het vlas zijn dan de oorspronglijke
„ stoffen. Dezen zijn niet door menschen
„ gemaakt: de eerste is het bedeksel der
„ schapen, en het laatste is een gewas. De-
„ ze beiden zijn door God geschapen. Van
„ hem komt dus al het goede. al het nutti-
„ ge, dat de kiederen ons aanbrengen: en
„ het zou even dwaas zijn, God te verge-
„ ten, en alleen den lakenwever en kleêr-
„ maker te bedanken, als den bakker te dan-
„ ken voor de koekjes, die hij u, voor het
„ geld van uwe ouders, geeft."

En nu laat de Schrijver den onderwijzer dus vragen:

„ Onderw. Wat verstaat gij door de
„ waereld? *Een der Kinderen.* Ik weet het
„ niet. Ond. Hebt gij nooit van de wae-
„ reld horen spreken, als, *zoo gaat het in*
„ *de waereld*; of hebt gij niet wel eens een
„ kloot met een kruisje 'er boven geschil-
„ derd gezien, dat dan de waereld betekent?
„ *Kind.* Ja, Meester; is 't de waereld niet,
„ waar op wij wonen? Ond. Zoo noemt
„ men het wel eens, maar dit is eene on-
„ nauwkeurige uitdrukking. De plaats waar
„ op wij wonen, is de aarde, en om dat
„ zij rond is, noemt men haar ook den aard-

,, kloot. Maar waereld betekent deze aar-
,, de, de zon, maan, de ſterren, alles wat
,, 'er is. Dit alles bij elkanderen, noemt
,, men waereld, of het heelal. Onthoudt
,, dit wel. Maar die waereld of dat heelal,
,, is 'er dat altijd geweest, of was 'er eens
,, een tijd, dat 'er niets was? *Kind.* Dat
,, weet ik niet, Meester. ONDERW. Dit huis,
,, waar in wij ons bevinden, zou 'er dat al-
,, tijd geweest zijn? *Kind.* Ik geloof neen,
,, Meester: ik heb in de gevel gezien. Anno
,, 1760 Ik heb begrepen, dat dat het jaar
,, betekent, waar in het gebouwd is. OND.
,, Zeer goed geandwoord. In dat jaar is het
,, huis gebouwd. Vóór dat jaar was het 'er
,, niet. Zoo ook is 'er eens een tijd ge-
,, weest, dat 'er noch aarde, noch zon,
,, noch ſterren waren Maar hoe is 'er nu
,, dat heelal gekomen? *Kind.* Dat weet ik
,, niet. OND. Hoe is 'er dan dit huis ge-
,, komen? *Kind.* De menſchen hebben het ge-
,, bouwd. OND. Zoo is ook dit heelal ge-
,, maakt, en hij, die dit alles gemaakt of
,, geſchapen heeft, noemen wij God. Zegt
,, mij nu eens, Kinderen, wat God geſcha-
,, pen heeft? *Kind.* De waereld, of zon,
,, maan, ſterren, deze aarde. OND. Goed.
,, Maar ik ſprak daar van ſcheppen. Zegt
,, men ook van menſchen, zij hebben een
,, huis of iets anders geſchapen? *Kind.* Dit
,, hebben wij nooit gehoord. Maar wel heb-
,, ben wij gehoord, dat God geſchapen heeft.
,, Is daar ook onderſcheid in? OND. Een
,, zeer groot. Toen de menſchen dit huis
,, zou-

„ zouden bouwen, was 'er ijzer, dat zij
„ konden smeden en naar hun wil fatsoene-
„ ren, waren 'er bomen, waar uit zij plan-
„ ken en balken konden zagen, was 'er
„ kleij, waar uit zij steenen konden bakken,
„ waren 'er schulpjes, waar uit zij kalk
„ konden branden. Dit alles bewerkten zij,
„ zoo als vereischt werd, en uit alle die
„ stoffen bouwden zij het huis. En, om
„ dat zij die stoffen slechts bewerkten, noe-
„ men wij dit *maken*. Maar, toen God de-
„ ze waereld zou maken, was 'er niets, en
„ evenwel maakte hij de waereld, en daarom
„ noemen wij dit *scheppen*. Gesteld, dat
„ het mogelijk ware, dat menschen zonder
„ steen, kalk, hout of ijzer een huis kon-
„ den maken, zoo zou men dat ook *schep-*
„ *pen* noemen. Als gij nu het onderscheid
„ tusschen scheppen en maken wel begrepen
„ hebt, zoo zegt mij dan, waar in dit be-
„ staat? *Kind*. *Maken* is aan eene reeds
„ voorhanden zijnde stof eene gedaante of
„ fatsoen geven, of dezelve bewerken. *Schep-*
„ *pen* is iets te maken als 'er niets is. Ond.
„ Goed; maar, hebt gij nu ook iets aan
„ God te danken? *Kind*. Dat weet ik niet.
„ Ond. Van wie hebt gij uw eten, drin-
„ ken en kleding? *Kind*. Van mijne Ou-
„ ders. Ond. Van wien hebben het uwe
„ Ouders? *Kind*. Zij kopen het voor geld
„ van de menschen. Ond. Van wien heb-
„ ben die menschen het? *Kind*, Ja, dat
„ weet ik niet. Ond. Bedenk u wel; van
„ waar komt het graan, van het welk men
„ brood bakt; de wol, waar van men laken

 „ maakt;

„ maakt; of het water, dat wij op veelerleie wijzen toebereid, drinken? *Kind.* 6 Dat weet ik wel; het eerſte groeit op het land, het andere is een kleed der ſchapen, en het laatſte vindt men overal. OND. Maar kunnen menſchen graan, wol of water maken? *Kind.* Ik geloof, neen. OND. Niets is zekerer, dan dat menſchen het niet kunnen maken. God alleen kon dit ſcheppen. Hem derhalven hebt gij voor de wol, die u dekt en verwarmt, voor het graan, dat u voedt, voor het water, dat uw dorst lescht; te danken; terwijl gij het aan menſchen verſchuldigd zijt, dat zij alles tot uw gebruik toebereid, en van de wol laken, van het graan brood, van het water bier gemaakt, en vooral aan uwe Ouders, dat zij het van hun voor geld, ten uwen nutte gekocht hebben."

Wij meenden aan de waarde van dit werkje verſchuldigd te zijn, ons wat langer met hetzelve bezig te houden. Hartlijk wenſchen wij, dat hetzelve het beoogde nut moge ſtichten. Intusſchen kunnen wij onze bekommering niet ontveinzen, dat de Schrijver welligt wat te veel van de gewone Bataafſche Onderwijzers onderſteld hebbe. Zeker is het, dat het niet gebezigd kan worden, zonder ſtille bepeinzing en voorbereiding tot deszelfs behandeling. En helaas! hoe weinigen zijn er, die lust en geſchiktheid hebben om hunne ledige uuren aan het eigenlijk beſtudeeren van eenige bijzondere deelen van hun post te wijden!

GUMAL *en* LINA. *Eene geschiedenis tot nut en vermaak der jeugd; inzonderheid dienende, om haar de eerste en voornaamste grondwaarheden van den Godsdienst in te prenten, door* KASPAR FRIEDRICH LOSSIUS, *naar den vierden druk uit het* Hoogduitsch *vertaald.* 1ste Deel. *bevattende de waarheden van den natuurlijken Godsdienst.* Amst. *bij* VAN VLIET *en* VAN DER HEY. 1801. 8vo. XII. en 290. bladz. Prijs *f* 1 : 12 : 0.

Eene oeffening is er, die tot hier toe op de meeste Scholen nog maar al te weinig bekend is, en echter onbegrijpelijk veel toebrengt tot de verstandlijke ontwikkeling der jeugd, en haar tevens aangenaam bezig houdt, wij bedoelen de leesoeffeningen: dat zijn niet zoodanigen, waarin men zich in het lezen oeffent, maar waar door men bedoelt kennis van zaken te verkrijgen. Het is zoo, een boek, als men het alleen *leest*, is spoedig uitgelezen; en, men moge de lezing al

eens herhalen, dan evenwel is het niet meer gebruikbaar: en hoe kostbaar zal die oeffening niet worden! Zal de meester, of zullen de kinderen de leesboeken bekostigen? De eerſte zal in zijne geringe bezolding een groot bezwaar hier tegen vinden: de laatſte zullen hunne ouders ook niet zeer gereed vinden, om boeken te bekostigen, die het afzonderlijk eigendom hunner kinderen niet zijn kunnen. Dan, deze zwarigheden zijn gemaklijk weg te ruimen. En, ſlechts opregte wil bij het werk, en ieder onderwijzer zal zich zonder, eenige belangrijke ſchade, een Schoolbibliotheekje kunnen verzamelen. Hier toe hebben onderwijzers in Steden, alleen het voorbeeld te volgen van veele Departements Scholen der Maatſchappij. Zij brengen geene Schoolbehoeften in rekening, maar verhogen de gewone bezolding voor het onderwijs. De boeken, op de School gebruikt wordende, blijven het eigendom der School. En nu zal tevens het belang de onderwijzers leeren, de kinderen eene zeer nuttige deugd inteprenten: zindelijkheid in de behandeling van boeken Minder boeken gebruikt wordende, en het ſchoolgeld ſlechts matig verhoogd zijnde, ſchiet 'er zeker wel iets over, om een kleene boekverzameling aanteleggen.

Ook daar de omſtandigheden minder gunstig zijn, is dit zeer uitvoerlijk. Kunnen, ten platte lande, bij voorbeeld, nabij elkander gelegen onderwijzers, niet gezamenlijk zoodanig een Bibliotheekje aanleggen? Zij behoeven toch allen op denzelfden tijd niet

de-

hetzelfde boeken te laten lezen? Zoo groot, als de leeslust dezelven wel zou wenſchen, behoeven zij niet te zijn. Immers de perſonen der lezers verwisſelen gedurig en dus treft hetzelfde boek geſtadig nieuwe lezers of hoorers. — Wij zullen ons hier over niet verder uitlaten, om dat wij nog een woord wilden zeggen over de wijze van het gebruik van zoodanige boeken. De onderwijzer moet altijd het voortelezen gedeelte van het boek, vooral als het nog nieuw is, eerst voor zich zelven lezen, zoo om te weten of wel alles voor zijne leerlingen geſchikt zij, als om het een en ander meer geſchikt voor hen te maken, en nategaan, waar hij bijzonder hunne aandacht op moet vestigen, waar vragen, waar ophelderen. Niet altijd behoeft hij zelf te lezen: hoe minder zelfs hoe liever: hij kieze hier toe een van de geſchiktſte zijner leerlingen: dit mag zelfs wel een eerprijs van verdiensten wezen: — hij plaatſe hem, dat hij overal gehoord kan worden, en zich zelven, dat hij over de gehele ſchool het oog heeft en op het gedrag der leerlingen onder het lezen allerbijzonderst letten kan, ten einde ſpeelzucht voortekomen en aandacht te bevorderen.

In zoodanig eene boekverzameling zou het aangekondigde werkje de eerſte plaats verdienen te bekleden, zoo om het gewigt des onderwerps, als inzonderheid, de wijze der behandeling. Gunstig was het onthaal, dat hetzelve in *Duitschland* ontmoette, daar vier drukken van hetzelve in het licht kwamen, en wij durven zeggen, dat men in dit gunstig onthaal

aan hetzelve regt gedaan heeft. Kinderen mogen al eens alles niet op de eerſte lezing bevatten, zij zullen toch met graagte voordlezen: en voor bejaarden is alles, wat hetzelve bevat, zeer duidelijk en tevens zoo uitlokkend, dat zij het niet ligt ter zijde zullen leggen, zonder het geheel doorlezen te hebben Intusſchen, hoe bevatlijk het op zich zelve ook zij, veronderſtelt het toch eenige geoeffendheid in het lezen en nadenken, en wij zouden nog zoo gereed niet zijn, om het geſchikt te verklaren, ter bekering van geheel onbeſchaafde Heidenen. Zekerlijk wij onderneemen niet den juisten trap hunner vorderingen in verſtandlijke oeffeningen te bepalen: mogelijk zijn zij vatbaarer, dan wij ons verbeelden: maar, met dit alles, zou dit werkje toch zeer veele mondelinge ophelderingen van een zendeling behoeven, en vooral verbeteringen van die plaatſen, waar de Schrijver te weinig gedachtig geweest is, dat zijn tooneel in *Africa* was.

De Geſchiedenis, waarin de Schrijver zijne leeringen inkleedt, is kortlijk deze. Onder de kleenere vorsten in *Africa*, waren 'er twee, die elkanderen de felſte vijandſchap toedroegen. In een veldſlag was de zoon des eenen geſneuveld. De ander wenschte geen ander offer zijner wraak, dan den zoon zijnes vijands, om hem op het graf zijnes zoons te ſlachten. Het gelukt hem dien door list in zijne magt te krijgen. GUMAL in het geweld zijnes bitterſten vijands, wint de gene-

gen-

genheid zijner tienjarige dochter (*) LINA dermate, dat zij hem van het dreigend gevaar waarschuwt en met hem de vlucht neemt. Na veele omzwervingen, komen zij eindelijk zeer gelukkig aan de woning eenes kluizenaars. Deze is een Kristen, (van welk een landaard, of tot welk een kerkgenootschap behoorende, word nog niet gemeld,) zijn medgezel is een *Africaan*, dien hij uit een levensgevaar gered en vervolgends bekeerd heeft. Allerminzaamst worden deze zwervende kinderen door deze grijzaards onthaald en geherbergd, en door den eersten in den Godsdienst onderwezen.

Intusschen, daar men anders hier, bij de behandeling der waarheden van den natuurlijken Godsdienst, dorre, afgetrokken bespiegelingen zou verwachten, althands geen voordragt, die kinderen tot lezen kan uitlokken, weet de Schrijver zeer geschikte gelegenheden tot het onderwijs in iedere waarheid van den Godsdienst voordtebrengen, en de gesprekken zoo onderhoudend intekleeden, dat hij daar door zoo wel de leeslust als de onderzoeklust opscherpt. De waarheden, waar toe hij zich bepaalt, zijn eenvoudig het bestaan, de eigenschappen en werkingen van God, en de onsterflijkheid

(*) Hier, als ook in het vervolg, schijnt de Schrijver niet bedacht te hebben, dat meisjes in die landen, op zulk een ouderdom, niet zelden reeds huwbaar zijn.

heid der ziel. Zeer gepast zou men dit werkje met het voorgaand kunnen verbinden: het eerſte tot den text, het laatſte tot de uitbreiding gebruikende. Voor kinderen, die reeds eenige opleiding genieten, is het niet te hoog; ſchoon anders veel hier in gevonden wordt, dat, zonder eenig verder onderwijs, voor ſommigen niet bevatlijk genoeg zou wezen.

Tot eene proeve der behandeling, verkiezen wij hier het leerſtuk van het overblijven der ziel na den dood, op dat men de behandeling van hetzelfde onderwerp in dit en het voorgaand werkje zou kunnen vergelijken, en zelve over de gegrondheid van onze aanprijzing oordeelen. De Schrijver laat den ouden PEDRO, den bekeerden *Afrikaan*, ſterven, en voert den blanken grijsaard, die de kinderen onderwijst, even na deszelfs dood, dus ſprekende in, daar hij de verwondering van GUMAL over zijne bedaardheid bij dien dood, dus beandwoordt.

„ GRIJSAARD. Juiſt (ben ik zoo be-
„ daard) dewijl ik weet, dat ik hem niet
„ voor altijd verloren heb.

„ GUMAL. Zult gij hem dan eens we-
„ dervinden?

„ GRIJSAARD. „ Dat hoop ik zoo ze-
„ ker, als gij thands uwen vader en vriend
„ weêrgevonden hebt; met dit onderſcheid
„ alleen, dat ik hem nog volmaakter, ge-
„ lukkiger, en in eene betere wereld weêr-
„ vinden zal.

„ LI-

„ Lina. Is er dan, buiten deze aarde,
„ nog eene andere en betere wereld, een
„ beter verblijf voor ons?
„ Grijsaard. Zie eens boven U naar
„ die onafmeetbare hoogte, en vraag dan
„ nog, of aldaar ook nog wel ruimte voor
„ ons, voor eene betere wereld, is? ô, *In*
„ *het huis onzes vaders zijn vele woningen!*
„ Lina. Maar hoe kunnen wij, als wij
„ dood zijn, daar heen geraken?
„ Grijsaard. Juist om tot dien bete-
„ ren ſtaat over te gaan, moeten wij vooraf
„ ſterven. De rups, die een kapelletje wor-
„ den zal, moet eerst haar grove hulſel af-
„ ſtroopen: dus moeten wij ook eerst dit
„ ligchaam afleggen, om voor eene betere
„ wereld bekwaam te worden. Dit geſchiedt
„ in den dood; daar in leggen wij dit uit-
„ wendig gewaad, ons ligchaam, af, om
„ ons, des te ongeſtoorder, tot hooger ge-
„ luk te verheffen. Want gij weet toch
„ wel, dat wij niet enkel uit dit ligchaam
„ beſtaan? Hoe noemen wij het edeler deel
„ van ons wezen, dat in ons ligchaam leeft,
„ in ons denkt en door ons handelt?
„ Lina. De ziel.
„ Grijsaard. Die ſtaat nu, wel is
„ waar, met dit ligchaam in het naauwſte
„ verband; zij behoeft deszelfs dienst, zoo
„ lang zij hier, in dezen ſtaat, op aarde
„ leeft: maar door den dood wordt dit ver-
„ band verbroken. Het ligchaam, dat uit
„ aardſche deelen beſtond, keert weêr tot
„ zijne eerſte beſtanddeelen terug, en wordt,

„ door de verrotting, wederom tot aarde,
„ waar uit het gevormd was: maar de ziel,
„ als een geestelijk wezen, keert weêr tot
„ God te rug, die haar deed ontſtaan, en
„ voor een nog beter leven bewaart.

„ GUMAL. Dus ſterft onze ziel in den
„ dood niet?

„ GRIJSAARD. Neen! zij is, volgends
„ hare natuur, ONSTERFLIJK; zij kan
„ niet, gelijk het ligchaam, in deelen ont-
„ bonden worden, is onverſtoorbaar, en
„ duurt, zelfs na den dood van het ligchaam
„ voord, om hoe langs zoo volmaakter te
„ worden.

„ GUMAL. Kon zij zulks dan ook niet
„ in dit ligchaam, en in haren tegenwoor-
„ digen ſtaat, hier op aarde, worden?

„ GRIJSAARD. Neen! hier bevindt zij
„ zich in eenen onvolmaakten, zeer beperk-
„ ten toeſtand; hier moet zij alleenlijk tot
„ een beter en volmaakter leven voorbereid
„ worden; hier moet zij, als ware het,
„ heure eerſte beſchaving erlangen, heure
„ kragten oefenen, en zoo, van trap tot
„ trap, tot hooger volmaaktheid opklimmen.
„ Dit geſchiedt juist daar door, dat wij,
„ reeds vroegtijdig, ons verſtand, in de ken-
„ nis der waarheid, oefenen, over alles ver-
„ ſtandig leeren denken, en ons gewennen,
„ om ſteeds wel te denken en te handelen.
„ Die verkregen kundigheden, deze verwor-
„ ven bekwaamheden, nemen wij, vervol-
„ gends, ook mede uit deze wereld. Heb-
„ ben wij nu hier reeds een goed begin ge-
„ maakt,

„ maakt, en opregtlijk naar deze volmaakt-
„ heid van ziel gestreefd; dan zullen wij ook
„ zeker eens daar toe geraken, en het geen
„ wij hier goed begonnen, in het ander le-
„ ven voleindigen. Hebben wij echter de
„ gelegenheid, die wij hier op aarde had-
„ den, om wijs en goed te worden, ver-
„ zuimd; dan duurt onze ziel, wel is waar,
„ nogthands voord, maar zij blijft, in ken-
„ nis en volmaaktheid, achter En hadden
„ wij ons, in dit opzigt, geheel geene moei-
„ te gegeven, haar gansch en al verwaar-
„ loosd; waren wij, in plaats van wijze,
„ verstandige menschen te worden, onbe-
„ schaafd, ruuw onkundig en onverstandig
„ gebleven; hadden wij, in stede van steeds
„ beter en deugdzamer te worden, slecht en
„ ondeugend in de wereld geleefd: dan zou-
„ den wij daar door, voor altijd, nadeel
„ hebben aan onze ziel, en ons zulk een
„ verlies hebben op den hals gehaald, dat
„ niet weêr vergoed worden kan.

„ GUMAL. Er hangt, gevolglijk, wel
„ zeer veel van ons tegenwoordig gedrag op
„ aarde af?

„ GRIJSAARD. Vast en zeker; ons ge-
„ heel geluk in dit en het toekomend leven.
„ Bedenkt daarom steeds, lieve kinderen!
„ dat gij hier op aarde slechts eenen korten
„ tijd leeft; maar dat gij ook tot een eeu-
„ wig leven voor eene andere wereld be-
„ stemd zijt, en dat het daar bij op uw te-
„ genwoordig leven aankomt, of uw toe-
„ komstige staat gelukkig dan ongelukkig

„ voor U zijn zal. Gij leeft dus niet enkel „ voor deze aarde; niet bloot, zoo lang gij „ dit ligchaam met U omdraagt. Eens zult „ gij het zelve, met uwen dood, afleggen, „ gelijk onze PEDRO het zelve thands heeft „ afgelegd: maar uwe ziel leeft, nog in den „ dood des ligchaams voord, verlaat deze „ aarde en gaat over in een ander leven. „ Hebt gij nu wijs en deugdzaam in deze „ wereld geleefd, dan moogt gij zeker ho- „ pen, dat het U, ook na den dood, zal „ welgaan; dat God, die reeds hier zoo veel „ aan U deed, die U deze ziel, en de be- „ kwaamheden, kragten en middelen fchonk, „ om goed en volmaakt te worden, U ook „ zeker tot deze uwe beftemming, tot uwe „ hoogere volmaking, opleiden zal.

„ LINA. Zullen wij dan daar ook zoo „ vergenoegd en vrolijk zijn, als wij zulks „ hier zijn geweest, wanneer wij ons in „ onzen goedertieren God verheugden en ons „ bewust waren, goed en regtfchapen voor „ Hem geleefd te hebben?

„ GRIJSAARD. ô LINA! dat zal ons „ eeuwig verheugen. Elk ander genoegen „ van het leven, al het aardsch geluk ver- „ dwijnt met den dood: maar de vreugd „ onzer ziel in God, het geluk, dat men „ fmaakt, in het bewustzijn, van regtfcha- „ pen voor Hem gewandeld te hebben, duurt „ eeuwig, en neemt geftadig toe: want hier „ begrijpen en gevoelen wij het nog niet „ zoo volmaakt hoe groot Gods goedheid, „ hoe genadig Hij jegens ons gezind zij; daar

„ ech-

„ echter zullen wij het veel duidlijker en
„ volkomener inzien, en dit zal eene onuit-
„ putbare bron van zaligheid voor ons wor-
„ den. Daar zullen wij Hem zien, gelijk
„ Hij is, geheel in zijne liefde leven, en
„ volmaakt gelukkig zijn.

„ GUMAL. Dus heeft onze PEDRO, door
„ den dood, wel meer gewonnen, dan ver-
„ loren?

„ GRIJSAARD. Voor den vromen is ster-
„ ven zeker een gewin. Zaagt gij niet, hoe
„ blijmoedig, hoe getroost hij ook in zijnen
„ dood was? Hebt gij niet bespeurd, hoe,
„ juist in zijne laatste oogenblikken, toen
„ zijn ligchaam reeds geheel kragtloos daar
„ lag, zijn geest nog in hem leefde? met
„ welk een vrolijk toeverzigt zijn brekend,
„ ten hemel geslagen, oog, zijn stervende
„ mond de innige overtuiging zijner ziel van
„ het beter leven bevestigden, waar toe hij
„ nu overgaan zou? welk een gelaten af-
„ scheid hij van ons nam, in de blijde ver-
„ wachting, van ons weldra, in eene betere
„ wereld, weêr te zien. En daar hij nu
„ den laatsten adem uitblies — hoe was zijn
„ ontzield ligchaam toen niet het beeld van
„ volkomen rust en zachte vrede? Hoe lag
„ hij daar, in eene zachte sluimering uitge-
„ strekt, gelijk een vermoeide, die, door
„ langdurigen arbeid afgemat, zich te rust
„ legt! Thands gevoelt hij niets meer van
„ de moeilijkheden, die hem, vooral in den
„ ouderdom drukten; thands rust hij van
„ zijnen arbeid: maar het goede, dat hij

,, hier heeft gesticht, de loon van zijn regt-
,, schapen leven; volgt hem ook in den dood
,, na. Nu leeft zijn geest in nog veel za-
,, liger gewesten, dan die hij hier verliet,
,, van alle onvolmaaktheid bevrijd, en ge-
,, lukkig in het genot der reinste vreugd.
,, Daar zullen ook wij hem vinden, als wij
,, ons leven hier op aarde voleïndigd heb-
,, ben, en dan zal geen dood ons weêr van
,, elkander scheiden. Dit moet ons, bij het
,, verlies van de onzen, dit zal ons ook
,, eens in onzen dood troosten. Vergeet
,, daarom nooit, wat uw stervende vriend
,, U zeide: *de dood heeft geene verschrikkin-
,, gen voor hem, die, van een beter leven na
,, den dood, overtuigd is.*"

Wij rekenen ons gelukkig dat de vertaling van dit uitmuntend werkje in zulke goede handen is gevallen, en zien met verlangen de twee volgende deeltjes te gemoet.



De

De vroegste Geschiedenisfen van den Bijbel, voorgesteld in gesprekken, onder het doen van zomerwandelingen, en in avondgesprekken. Uit het Hoogduitsch. 2 deelen. Amst. *bij* J. R. POSTER. 1799. *beiden* XXII. *en* 462. bladz. gr. 12mo. Prijs *f* 1 : 12 : 0.

Dit werkje bevat de Geschiedenisfen van den Bijbel, van de schepping der waereld af, tot op de geboorte van JESUS KRISTUS. Deze worden door een onderwijzer aan zijne kweekelingen verhaald, eerst bij het doen van eenige zomerwandelingen, vervolgends in eenige avondgesprekken. Aan het einde des werks ontmoet men eenige zeer lezenswaardige berichten nopens de gesteltenis van het weder in *Palestina*, de gewoonten, gebruiklijkheden en leefwijze der *Israëliten*, ten tijde van 's Heilands geboorte. Het dient dus, om de kinderen, op eene aangename en onderhoudende wijze, een algemeen denkbeeld van de Geschiedenis des Ouden Testaments te geven, en kan als een Godsdienstig leesboek, bij het bovengemelde, geschikt gebezigd worden.

Intusschen hadden wij dit onderwerp toch liever door den bovengenoemden K. F. LOSSIUS, dan door dezen R. C. LOSSIUS bear-

beid gezien. Immers, daar de eerste wel altijd eenvoudig, doch niet minder met waardigheid zijn onderwerp behandelt, zinkt deze wel eens tot het laage en platte. De vertaler zelf heeft dit gevoeld, en zoo veel mogelijk dit gebrek willen verhelpen: evenwel schijnt hij hier in niet overal even gelukkig geslaagd te wezen. Ook behoorden sommige geschiedenissen of geheel weggelaten, of op eene voorzigtiger wijze behandeld geweest te zijn. Men kan niet te naauwlettend toezien, dat althands de bijbel geen zaad van schadelijk vergift in jeugdige harten strooije. Dan, wij hopen, dat verstandige Onderwijzers, bij het voorlezen, hier op bedachtsaam zullen zijn, daar meestal eene kleene onmerkbare uitlating of verandering in weinige woorden, dit kwaad zal kunnen voorkomen. De Vertaling kunnen wij niet zeggen overal even gelukkig uitgevallen te zijn, als die van het voorgaande werkje: ook hadden de kinderen zeer veelen van des vertalers aanteekeningen wel kunnen missen. De bijbelgeschiedenis kan voor kinderen niet te eenvoudig verhaald worden. Laat zij ons het bestaan van een Opperwezen, van eene liefderijke Voorzienigheid leren; ook kinderen kan men daarop opmerksaam maken: maar laat men, in een geschiedverhaal voor kinderen, zich van alle uitpluizingen en verklaringen van Godgeleerde stelsels, of onbegrijpelijke leerstukken, zorgvuldig wachten.

Zeer behaagt het ons, dat de Schrijver, waar zulks gevoeglijk kon geschieden, leerrijke

rijke zedelijke aanmerkingen tusfchen zijne verhalen weeft, waar door de gefchiedenis ook vruchtbaar voor het hart der jeugd wordt. — Met één woord dan, fchoon wij liever eene bijbelgefchiedenis door eene even bekwame hand, als die van den te vroeg geftorven HULSHOFF, behandeld gezien hadden, kunnen wij echter het gebruik van dit werkje op de fcholen aanprijzen, en de volgende proef zal, vertrouwen wij, de gegrondheid dezer aanprijzing bevestigen.

DAVID voor de woede van SAUL vluchtende, en deze hem vervolgende, gebeurde het, dat beiden toevallig in dezelfde fpelonk vernachtten Het geen nu volgde, wordt door den Schrijver dus verhaald. „ *David* „ had zich met zijn volk in het diepst der „ fpelonk verborgen, en ziet daar, *Saul* „ ging ook juist in diezelfde fpelonk liggen, „ en geraakte, geheel alleen, in flaap. Al „ het volk raadde toen *David*, dat hij van „ deze gunstige gelegenheid moest gebruik „ maaken, en *Saul* dooden, ten minften ge„ vangen neemen. Gelooft gijlieden wel, „ dat hij zulks deed?

„ GODFRIED. Wel nu, wat zou men „ niet al doen, om zich van eenen vijand „ te ontflaan?

„ ONDERWIJZER. Zou dit op eene „ geoorloofde, of op eene verraaderlijke „ wijze gefchied zijn?

„ GODFRIED. Indedaad, op eene ver„ raaderlijke wijze.

„ ONDERWIJZER. Maar zoekt dan een

 „ eer-

„ eerlievend man wel zulke middelen, om
„ zijnen vijand te benadeelen?

„ Fredrika. Men kan van den goe-
„ den vroomen *David* zulks niet verwachten.

„ Onderwijzer. God bewaare mij,
„ zoo ſprak hij, dat ik mijne hand zoude
„ leggen aan eenen man, dien god tot Ko-
„ ning heeft aangeſteld; doet hij mij onge-
„ lijk, daarvoor zal god hem zeker ſtraf-
„ fen. Ik wil mij niet aan hem bezondigen.
„ God heeft hem de koninglijke waardig-
„ heid gegeeven, en kan hem die weder
„ ontneemen. Echter deed hij dit: hij ſloop
„ zagtjens achter hem, en ſneed eene ſlip
„ van zijne mantel af. Toen nu *Saul* uitge-
„ ſlaapen had, ſtond hij op, en ging uit de
„ ſpelonk weder naar zijn volk. Als hij nu
„ een eindwegs voordgegaan was, riep ie-
„ mand hem achter na. *David* ſtond aan
„ den ingang der ſpelonk, en deed hem de
„ ſlip zien, om *Saul* te toonen, dat zijn
„ leeven in de hand van *David* geweest wa-
„ re. Hij ging tot hem. *Saul* weende. Gij
„ zijt edelmoediger dan ik, zeide hij; hij
„ beloofde hem wel, niet verder hem te
„ zullen ontrusten, maar daarop was geen
„ ſtaat te maaken. Een ſoortgelijk geval
„ deed zich kort daar na weder voor, toen
„ *Saul* in het leger was. *David* begaf zich
„ des nachts heimelijk in zijne tent, en ont-
„ nam hem, zonder dat iemand het bemerk-
„ te, zijnen beker en zijne ſpies, welke hij
„ hem op den volgenden morgen op eenen
„ heuvel van verre toonde, en evenwel werd

„ *Saul*

„ *Saul* daardoor niet getroffen. Lieve GOD!
„ zeide *David* menigmaal, wanneer zullen de
„ vervolgingen toch een einde hebben? Waar-
„ om laat Gij mij toch zoo veel lijden! Zoo ik
„ met mijne hand iets kwaads gedaan, of
„ iemand beleedigd had, dan wedervoer mij
„ recht, maar nu ben ik onschuldig. Gij kent
„ mij, goede GOD! Gij kent mijn gemoeds-
„ bestaan, och keer dan de list mijner vijan-
„ den af. Gij zijt immers de Beschermer der
„ onschuld. Maar Gij zult het doen. De
„ godloozen graaven kuilen voor mij, doch
„ zij zullen eindelijk in dezelve vallen; en
„ dan zal ik U danken, U mijn Redder.
„ Ach, hoe lieflijk was voor hem het be-
„ sef zijner onschuld: hoe aangenaam was
„ het voor hem, dat hij den Koning niet
„ vermoord had! Kinderen gelooft het, daar
„ is geene lieflijker gewaarwording, dan die,
„ dat men zijne vijanden wel doe; o! dan
„ verheugt men zich over zijne overwinning
„ op zich zelven, dan verblijdt men zich,
„ wanneer men aan GOD denkt, en men
„ zegt inwendig: Gij hebt het gezien! ter-
„ wijl men zoo in alle gerustheid den tijd
„ afwacht, waar onze vervolgingen een einde
„ neemen. Geliefden!' dit ondervond *David*,
„ en gij zult het ook ondervinden, wanneer
„ gij hem in liefde tot uwe vijanden naftreeft.
„ Eindelijk kwam de hulp van GOD, en
„ bevrijdde hem van zijne vijanden. Het le-
„ ger van *Saul* werd in eenen veldslag gesla-
„ gen, en uit wanhoop, om niet door de

„ vijanden gevangen te worden, viel *Saul*
„ in zijn eigen zwaard, en ſtorf.

„ GODFRIED. Hoe zal *David* zich verheugd hebben!

„ ONDERWIJZER. Hoe, zou een goed
„ gemoed zich over het ongeluk van eenen
„ anderen verheugen? Hij was droevig op
„ het bericht van zijnen dood, en nog bedroefder
„ door de tijding, dat zijn beste
„ vriend, zijn lieve getrouwe *Jonathan*, ook
„ op het ſlagveld omgekomen ware. Ach!
„ riep hij uit, onze roem ligt ter neder,
„ onze Koning is dood! Weent, maagden,
„ weent, Jooden! de helden zijn gevallen,
„ zij zijn in den ſtrijd gedood! Ach *Saul*,
„ ach mijn *Jonathan!* ook gij zijt niet meer?
„ Heldhaftige krijgsman, uw zwaard was
„ altijd met het bloed der vijanden geverwd,
„ gij kondet met leeuwenmoed ſtrijden! Ach
„ mijn *Jonathan!* ach gij mijn broeder, mijn
„ broeder, mijn beste vriend, mijn geliefde,
„ uwe liefde was mij dierbaarder dan alles,
„ zij was voor mij zoo zoet! Mijn hart
„ breekt, mijne traanen vallen neder, zij
„ zullen voor de vriendſchap ſtroomen.

„ FREDERIKA. Ach, het was jammer
„ van den lieven *Jonathan*, dat hij niet langer
„ geleefd, en zijn vriend *David* niet
„ weder gezien heeft. Waarlijk, dat ſmert
„ mij.

„ ONDERWIJZER. Lief kind, wij beklaagen
„ menigmaal iemand, dien wij als
„ gelukkig zouden roemen, indien wij het
„ oogmerk wisten, waarom GOD hem had

„ doen

„ doen fterven, wanneer wij zulk een die[p]
„ inzien hadden, dat wij begrijpen konden,
„ hoe veel beter het voor hem ware, da[t]
„ dat hij langer geleefd had; wij oor-
„ deelen naar onze gewaarwordingen, wi[j]
„ verbeelden ons dan de blijdfchap, die de-
„ ze twee vrienden zouden gehad hebben,
„ wanneer zij elkanderen vrij en ongeftoor[d]
„ hadden mogen beminnen, hoe gelukki[g]
„ zij zouden geleefd hebben, en ziet daar,
„ nu haalt de dood die berekening door.
„ Dit komt ons nu voor niet recht te zijn.
„ Maar wie weet, of zulks niet zeer goed
„ ware, dat *Jonathan* juist nu op zulk eene
„ roemrijke wijze voor het vaderland ftorf!

„ FREDERIKA. Dat wist ik juist zoo
„ niet.

„ ONDERWIJZER. Zoudt gij borg heb-
„ ben kunnen zijn, dat deze twee elkande-
„ ren beftendig zoo zouden bemind hebben?
„ Hebt gij niet reeds dikwijls gezien, dat de
„ tederfte, de vertrouwelijkfte vrienden
„ menigmaal om eene kleinigheid van el-
„ kanderen gefcheiden, en doodvijanden
„ geworden zijn?

„ FREDERIKA. „. Dat is waar, maar
„ van deze twee dacht ik dat niet.

„ ONDERWIJZER. Wie kan dat wee-
„ ten? Zou *Jonathan* in het toekomende
„ niet menigmaal denken: Ja, als hij er niet
„ was, dan kon ik Koning zijn? Kon de
„ groote liefde, die *David* nu in den tijd
„ van nood tot *Jonathan* had, die zich zijne
„ zaak zoo aantrok, nu, nu hij Koning

„ was, niet in onverschilligheid ontaarte
„ En denk, wanneer deze twee doodvij
„ den geworden waren, en met elkander
„ oorlog gevoerd en gestreeden hadden, we
„ een onheil zou daardoor in het konin
„ rijk ontstaan zijn?

„ FREDERIKA. In zoo verre, ja, dat
„ was toch altijd mogelijk.

„ ONDERWIJZER. En juist wil ik u
„ deze les voor het toekomende geeven:
„ wanneer deze of gene sterft, of anders
„ een ongeluk heeft, denk dan altijd: dat
„ het goed voor denzelven zijn moet, al
„ is het ook, dat gij het niet terstond be-
„ grijpen kunt, anders zou de goede en
„ wijze GOD het niet hebben laaten ge-
„ schieden Denk, dat de omstandigheden
„ veranderen, en gij zult dikwijls bevatten
„ kunnen, dat het dus indedaad beter wa-
„ re. Nu zullen wij in het vervolg spree-
„ ken over den KONING DAVID."



Merk-

Merkwaardige voorbeelden; ter bevordering der kennis van de zielvermogens der Dieren, voor de meergevorderde jeugd en beminnaars der Dieren, verzameld, gerangschikt en verklaard, door J. G. TRIMOLT. *Uit het Hoogduitsch.* Amst. *bij* W. VAN VLIET. 1799. 8vo. VIII. en 176. bl. Prijs *f* 1:0:0.

Ook dit werkje zou eene plaats in onze Schoolbibliotheek bekleden. Het is voor alle kinderen even geschikt, van welk een ouderdom of vatbaarheid, indien men het slechts met oordeel gebruikt. Zeer weinige kinderen zullen op de school zich bevinden, die de verhalen in dit werkje vervat, niet zouden kunnen verstaan, en zelfs met het grootst genoegen horen: terwijl de gevolgtrekkingen of redekavelingen, die daar op gebouwd worden, weder meer bereekend zijn voor meer gevorderden.

De Schrijver verdeelt zijn werkje in agt hoofdstukken, onder de volgende opschriften: *de dieren hebben eene ziel*: dit verdient de beoeffening van bejaarden, het geeft veel beduidende wenken, om het onderscheid tusschen de zielen der dieren en die der menschen, wel optemerken: de verhalen echter

ten bewijze der ſtelling aangevoerd, zullen allen de weetlust van kinderen prikkelen. *Over de gewaarwordingen der dieren; over de verbeeldingskracht der dieren; over de gewoonte en leerzaamheid der dieren; over de taal der dieren; over de ſchranderheid der dieren.* Met zeer veel oordeel zijn in ieder hoofdſtuk de gevallen aangevoerd, en gerangſchikt, die eenig vermogen der dieren moeten bewijzen Ruimte verbiedt ons eenig voorbeeld aantevoeren, ook zijn wij verlegen, welk een te kiezen, daar bijna allen even treffend en belangrijk zijn. Alleen zullen wij, ten einde men over de waarde van het oorſpronglijke en der zeer goede vertaling eenigſins kunnen oordeelen, het ſlot overnemen, dat juist geſchikt is, om de te hoog gedreven denkbeelden van de voortreffelijkheid der dierlijke zielen eenigſints te matigen.

„ Hoe zeer ook alle deze voorbeelden bewijzen, dat de dieren zekere mate van ſchranderheid bezitten, men heeft nogthands geen genoegzamen grond, om hen, ook maar in het minſte, *verſtandig nadenken* toe te kennen Hadden zij dit, zij zouden ons, als geheel andere wezens, verſchijnen, zouden eenen veel uitgebreider en hooger werkkring beſlaan, en zich niet zoo blindlings en geduldig onderwerpen aan onze magt. Bijkans alle de meenigvuldige manieren, waarop men hen pleegt te vangen of ze te vermeesteren, doen hen reeds kennen, als verſtandlooze wezens,

„ die,

„ die, voor de meerderheid van een denkend „ kind zelfs, wijken moeten. De apen zelfs, „ die, onder alle dieren, naar het lighaam, „ het meest met den mensch overeenkomen, „ en, uit dien hoofde, van oudsher, de op- „ merkzaamheid en bewondering hebben op- „ gewekt, vertoonen geen blijk van redelijk „ overleg of nadenken. Wanneer, bij voor- „ beeld, de negers vuur aangelegd, en zich „ daarvan verwijderd hebben, komen er ge- „ woonlijk de apen op af, verheugen zich „ hartelijk over de schoone vlam, en dansen „ en springen zoo lang, tot dat het geheel „ uit is. Geen eenen, niet eens den grooten „ Ourang-Utang, valt het in, om het vuur „ door takken te onderhouden, die 'er rond- „ om liggen; maar, na dat het vuur uitge- „ gaan is, sluipen allen bedroefd en verlegen „ weg. Dat in hen geene *redelijke* ziel wer- „ ke, ziet men ook zeer duidlijk uit de vol- „ gende Anekdote, die deze gansche verza- „ meling van voorbeelden besluiten zal.

„ Zeker rijk man hield, voor zijn ver- „ maak, eenen aap na, die zich dikwerf naar „ het venster begaf en eenen Advocaat, wel- „ ke daar tegen over woonde, aan zijnen le- „ zenaar zag werken, schrijven, en ook nu „ en dan oude onnutte papieren in stukken „ scheuren. Toen de Advokaat eens uitge- „ gaan was, en het venster van het vertrek, „ waar hij arbeidde, had open gelaten, klom „ de aap, door nieuwsgierigheid gedreven, „ daarin, en verscheurde, uit blinde zucht „ ter navolging, alle de papieren, die op de

„ tafel lagen, terwijl hij zekerlijk niet den-
„ ken kon, dat hij hier zoo meenig moeilijk
„ en nuttig ſtuk werks van dien man op
„ eenmaal vernietigde. De Advokaat be-
„ trapte hem, juist toen hij midden in zijne
„ bezigheid was, en begon naar hem te ſlaan:
„ maar ſpoedig vlugtte de aap weêr ten ven-
„ ſter uit. De bedrogen Advocaat dacht
„ thands op middelen, om den aap eenen
„ nog ergeren trek te ſpelen, en koos daar-
„ toe het volgende. Toen hij merkte, dat
„ de aap aan zijns meesters venſter ſtond en
„ opmerkzaam naar hem keek, begaf hij zich
„ insgelijks aan het venſter, en ſchoor zich,
„ voor zijne oogen, herhaalde reizen den
„ baard. Eindelijk leide hij het ſcherpe
„ ſcheermes, met het overige goed, tot
„ ſcheren noodzaaklijk, neder, vergat niet,
„ het venſter te openen, en ging heen. De
„ geprikkelde nieuwsgierigheid en zucht ter
„ navolging werkten op den aap zoo ſterk,
„ dat hij geen oogenblik wachten kon: hij
„ klom het venſter weêr binnen, zeepte zich
„ het aangezigt in, nam, zonder verder over-
„ leg, het ſcheermes in de hand, ſneed zich —
„ de keel af, en werd dus het ſlagtoffer van
„ zijn onverſtand."

Met verlangen zien wij de vervulling der be-
lofte van den Vertaler te gemoet, ons hoop
gevende, dat wij ook de verhandeling des
Schrijvers over de kunstdriften, de zooge-
naamde deugden en de pligtmatige behande-
ling der dieren, welhaast in onze taal zullen
kunnen lezen. No. 1.

N°. 1. *Kleine Natuurlijke geschiedenis voor de Jeugd. Uit het Hoogduitsch.* Zutph. *bij* H. C. A. THIEME. 2 Deeltjes, gr. 8vo. *met* Pl. 1797. 157 bl. Prijs *f* 2 : 0 : 0.

N°. 2. *Kleine Natuurlijke geschiedenis voor de Jeugd, door* H. J. BEUSEKAMP. Zutphen *bij* denz. 1799. met Pl. 114. bl. gr. 8vo. Prijs *f* 1 : 0 : 0.

N°. 3. *De kleine Frederik in het groote rijk der Natuur, bevattende een aantal wetenswaardige bijzonderheden, uit het rijk der dieren en planten, waar mede de zedekunde in de gesprekken en aanmerkingen op eene onderhoudende wijze vereenigd is. Uit het Hoogduitsch vertaald en met zeer veele bijzonderheden en nuttige zedekundige lessen vermeerdert* (*d*). Zutph. *bij* denz. 1800. met Pl. kl. 8vo. XII. en 189. bl. Prijs *f* 1 : 10 : 0.

N°. 4. *Nieuw Prenteboek voor Kinderen, behelzende onderwerpen uit het rijk der*

Natuur, *der wetenschappen*, *kunsten en ambachten*, *nauwkeurig afgebeeld en in vijf taalen bevatlijk beschreven.* Zutph. *bij* denz. 1798. en 1799. N°. 1—4. 4to. Prijs *f* 4 : 0 : 0.

N°. 1. Is eene vertaling van een werkje, getiteld *Neues A. B. C. und lesebuch in bildern mit erklarungen aus der naturgeschichte*, door HAUSIUS, en dat in zijn Vaderland met zulk eene graagte ontvangen is, dat het viermalen is herdrukt geworden. Bij de vertaling heeft het slechts die verandering in zijne bestemming ondergaan, dat het niet tot een *A. B. C. en leesboek*, maar eenvoudig tot het laatste einde geschikt is geworden. Als zoodanig verdient het ook eene plaats in eene schoolbibliotheek. Met veel oordeel zijn alleen die voorwerpen uit de natuurlijke historie uitgekozen, die voor de jeugd belangrijk zijn en hunne leeslust op de aangenaamste wijze bezig houden. Honderd een en negentig voorwerpen worden behandeld, op welken ieder eene afbeelding vervaardigd is, wier kleuring echter niet overal even gelukkig is uitgevallen. In dit boekje te mogen lezen, of te hooren lezen en de plaatjes te beschouwen, moet eene aanmoedigende beloning van vlijt en braafheid zijn.

N°. 2. een oorspronglijk werkje, verdient een derde stukje van het voorgaande te zijn.

De

De Schrijver gaat op dezelfde wijze voord, in de behandeling van onderwerpen, die al en niet minder belangrijk voor de jeugd zijn. Alleen is deeze behandeling wat uitvoeriger, het geen ons juist des te meer bevallen heeft. Inzonderheid munten de gekleurde plaatjes uit, die de voorgaanden zeer veel overtreffen. De voorwerpen zijn, een gevlakte Neger, de Zwijnaap, het Rendier, het Muskusdier, de Ratelslang, de Relmuis of Slaapmuis, de Krokodil, de Giraffe, de groote Mieren-eter, het Stekelvarken, de Civetkat, de Loeris, de Bosch-rot, de Walrus, de Zeehond, de Zeebeer, de Leguaan, het Zwijn, het Stinkdier, de Fregatvogel, een Kolibriet, een Rijstvogel, de Organist, het Snijdervogeltjen, de Mierenleeuw, eene Luis, een Vloo, een Doodgraver, de Zonnekever, de Neushoornkever.

N°. 3. Beändwoordt volkomen aan den Titel. Het is een aangenaam en tevens nuttig leesboekje, vooral door de tusschen ingevoegden zedekundige lessen. Tot eene proeve geven wij

„ N°. XXI. EEN VERGEET MIJ NIET.

„ *Frederik* ging eens met zijnen Leidsman „ op een veld wandelen, vermaakte zich met „ hem in de schoonheid der meenigvuldige „ Bloemen, en plukte er een, nu hier dan „ daar. Eindelijk kwamen zij aan eenen kleenen Poel, alwaar de geheele grond met

,, *vergeet mij nieten* bezaaid was, welke
,, onze jonge Liefhebber ongemeen beminde.
,, Op dit gezicht konde zich *Frederik* niet
,, bedwingen, maar liep er regelregt naar toe;
,, maar Hemel! op eens ftak hij tot aan de ar-
,, men in het water en den modder. Ter naau-
,, wernood konde zijn Leidsman hem weeder
,, (weder) daaruit trekken. Zijne fchoenen
,, bleeven in den flijk fteeken, zonder dat ze er
,, weeder (weder) uit te krijgen waren. Dan
,, dit was nog het geringfte. *Frederik* was nu,
,, van de koufen af, tot de kraag toe, vol
,, flijk, geheel nat en rilde en beefde van de
,, koude; te meer, daar hij vooraf redelijk
,, warm geweest was. Hij maakte, in de
,, daad, nu geene onaartige vertooning, en
,, zoo in deezen toeftand naar huis te gaan,
,, was onmogelijk, zonder overal nagekee-
,, ken en uitgelagchen te worden. Zijn Leids-
,, man moest dus alleen naar huis loopen,
,, en voor *Frederik* andere kleederen laten
,, brengen. Geduurende deezen tijd dacht
,, *Frederik* na, wat hij hadde moeten doen
,, en wat hij hadde moeten laten: naamelijk,
,, niet zo op het eerfte gezicht toevliegen;
,, vervolgends dat hij eerst den grond hadde
,, moeten onderzoeken, of dezelve ook vast
,, ware? en of deeze Bloempjens, of in
,, moerasfen, of wel geheel in het water
,, ftonden, en wat dergelijke meer was.
,, Dan, onderwijl de kleederen gehaald wier-
,, den, fcheelde het weinig, of *Frederik*
,, hadt eene koorts gekreegen; doch voor
,, dit maal geraakte hij nog met de fchrik en

,, de

„ de tilling vrij. Hij nam zich derhalven voor,
„ om voordaan niets weder onbedacht te doen
„ en in het toekomende voorzichtiger te zijn.

„ Voorgedaan en nabedacht,
„ Heeft meenig in ellend gebragt.

„ Natuurlijk is het na te gaan, dat het haa-
„ len der schoone kleederen, bij geene mo-
„ gelijkheid, zoo stil in zijn werk konde
„ toegaan, dat de Leermeester het ongeluk
„ van zijnen Kweekeling niet ter ooren
„ kwam. Deeze stondt hem des reeds af te
„ wachten: dan, ditmaal klopte het hart van
„ *Frederik* niet — hij tradt hem vrijpostig
„ te gemoet, ging met hem in zijn vertrek,
„ verhaalde zijn ongeluk het welk hem over-
„ komen was; doch vergat niet daar bij ge-
„ wag te maaken van zijne overdenkingen,
„ toen hij in zijne beslijkte kleederen zat, en
„ veel minder van zijn genomen besluit van
„ toekomstige voorzichtigheid, een breed-
„ voerig gewag te maaken, zoo dat hij, als
„ 't ware, op eene behendige wijze, zijnen
„ *Mentor* van de hoofdzaak afleidde en op
„ zijne persoon, daar hij toch gaarne zag dat
„ hij iets goeds deedt, of voornam te doen,
„ bepaalde, en hij, daar zijn Meester met
„ het laatste zeer in zijnen schik was, deeze
„ reis met eene ligte vermaaning en daar
„ meede gepaard gaande toewensching van
„ versterking in zijn voorneemen, het welk
„ voor hem, van den uitterstcn invloed op
„ zijne geheele leeven konde en voorzeeker

„ moeste zijn, vrijraakte en zijnen Meester
„ hem, op zijn verzoek, van hem eene en
„ andere bijzonderheid omtrent deeze Bloem
„ te willen mee (me) dedeelen, het volgende
„ dienaangaande zeide: Verwacht niet, dat ik
„ u, omtrent dit aartig bloempjen, het welk
„ iederen onbezonneling, het zelfde lot be-
„ ſcheert het welk u overkomen is, zoo veel
„ zal zeggen als over de Roos: dat het in
„ natte, moerasſchige plaatſen groeit, hebt
„ gij bij ondervinding, en dat het eene hel-
„ dere blaauwe kleur en lange ſteel heeft en
„ zijne bladeren helder groen en doorſchij-
„ nend zijn, hebt gij reeds voor uw onge-
„ luk geweeten; want juist dit heeft met
„ elkanderen dat ſchoone gevormd, het welk
„ u bekoorde; doch dat het geen Reuk
„ heeft, dat zal u naar alle gedachte onbe-
„ kend zijn, en dit is alles wat ik u dienaan-
„ gaande weet meede te deelen: alleenlijk
„ moet ik u nog zeggen, dat het ook Veld-
„ cijpres genoemd wordt; maar u tevens
„ aanraaden, om het, ter uwer herinnering
„ en ten einde ſteeds uwe belofte en voor-
„ neemen indachtig te zijn, nimmer anders
„ te noemen, dan, *vergeet mij niet.*"

De vertaling zoo wel als de plaatjes hadden wij beter gewenscht. Plaatjes, zoo wel als versjes, behoren *voor kinderen*, eenigſins uittemunten: anders late men dezelven achter.

Ook van No. 4. behelst de titel een volledig bericht van het werk. De platen, zoo wel

[redacted]

wel afgezetten, als ongekleurden, verdienen allen lof. Nut en vermaak kan bij het gebruik van dit werk vereenigd worden, inzonderheid op zoodanige fcholen, waar men onderwijs geeft in het Hoogduitsch, Fransch, Engelsch en Italiaansch; men kan de befchrijvingen, 't zij ook in welke taal, als thema dicteeren en vervolgends laten overzetten. De vergelijking kan de misftellingen doen zien. De gedurige afwisfeling van den inhoud, kan de volledigfte taalkennis geven. Alleen voor den vlijtigen zij de befchouwing en verdere opheldering der platen eene beloning.

Het werk is verdeeld in vijf hoofdafdeelingen, als *planten en infecten*, *zoogende dieren*, *Natien en Heidenfche Godheden*, *Ambagten en Natuurtooneelen*. Van deze vijf verfchijnen in ieder No. een of meer voorwerpen. Dus bevat No. 1. bij voorbeeld, onder afd. I. *het verkensbrood* en *den Agamemnon* (een infect). Onder II *het Rhee*, *het wilde Varken* enz. Onder III. *een Koningin van Siam* enz. *Apollo* enz. Onder IV. *den Boekbinder*. Onder V. *den groten Geifer*, een heete waterwel op *Ysland*. Jammer is het, dat, wanneer het werk volledig zal uitgekomen zijn, het niet mogelijk zal zijn ieder voorwerp onder zijne hoofdafdeeling te brengen, daar de letterdruk der befchrijvingen doorloopt, en men dus genoodzaakt is ieder No. afzonderlijk te laten. Ook daar een werk van dien aart, tot in het oneindige gerekt kan worden, zou de uitgever

zijne inteekenaars geen kleenen dienst doen, met een bericht, hoe veel N°. nog wel te wachten zijn. Men kan immers hetzelfde werk altijd onder een anderen titel voordzetten, en den koper dus het genoegen geven van een compleet werk te bezitten. Dit zou de verfpreiding des werks en de uitbreiding van deszelfs nut, ten krachtigften bevorderen. Inmiddels wenfchen wij deszelfs ijverigfte voordzetting, daar wij voor de jeugd geen aangenamer en nuttiger uitfpanning kennen, dan haar met zoodanige voorwerpen bezig te houden. En volgt men onzen hier boven gegeven raad, dan kan de duurte van zoodanige werken geen hinderpaal voor derzelver gebruik *op Scholen* wezen.

MEN-

MENGELWERK.

Redevoering, over het vormen der Bataafsche Jeugd, inzonderheid door wel ingerigte Burgerscholen: gehouden te Bleiswijk, *den* 12. *Nov.* 1800., *in de* Gereformeerde Kerk, *door* W. GOEDE, *bij gelegenheid van het examineren eeniger Schoolmeesters, dingende naar den post aan den* Kruisweg, *onder het Beheer der* Municipaliteit *van* Bleiswijk.

Zeer geachtte Medeburgers en Burgeresfen!

Door den *Agent van Nationale Opvoeding* benoemd, om de kunde en bekwaamheid der Schoolmeesters te onderzoeken, die naar den post van onderwijzer der kinderen aan den *Kruisweg* dingen, welke door de Municipaliteit dezer plaats begeven wordt, en door deze Municipaliteit verzocht, om, daar de plaats thands van eenen Leeraar verstoken is, die anders, bij zoodanige gelegenheid spreekt, de tegenwoordige openlijke bijëenkomst, ter aanhooring van proeven in het lezen en zingen der genoemde Mededingers, met eene Aanspraak te openen, heb ik mij

aan die beide verzoeken, voor mij vereerend, niet willen onttrekken; en ziet daar de reden, waarom ik hier thands voor u ſta, geenszins in de hoedanigheid van Leeraar van den Godsdienst of Predikant, maar als een politiek perſoon of Burger, gelijk ook mijn gewaad uitwijst.

Hartlijk wenſchende, om deze gelegenheid voor u allen, zoo nuttig mogelijk te maken, zal ik ſpreken over het gewigtig onderwerp van *de vorming der Bataafſche Jeugd tot wijze en goede menſchen, inzonderheid door eene goede inrigting der Burgerſcholen.*

Gij zijt gewoon, om, bij dergelijke gelegenheden, ook eene inzameling voor de armen hier ter plaatſe te doen. Dat die dan thands geſchiede, om onze opmerkzaamheid naderhand niet te ſtoren. Laten de volgende Dichtregels u aanſporen tot milddadigheid.

Is de waarde, hier op aarde, van den armſten menſch zelfs groot;
Gaat de zorg van 't Opperwezen, over allen, die hem vreezen,
Minnen hun natuurgenoot;
Dan moet ook een kristen trachten, 't lot van armen te verzachten,
Of zijn hart is nimmer groot.
Zou men iemand edel heten, die zijn pligten kan vergeten,
Schuldig aan Gods evenbeeld?
Die, meedogenloos de reden hoort van ſchamele kristen-leden,
Met hem uit een bloed geteeld?
Neen: de wellust van ons leven, 't heil, dat ons nooit zal begeven,
Is gegrondvest op de deugd:
Zij, die 's naasten heil betrachten, mogen hier en namaals wachten,
Aards genoegen, hemel-vreugd!

Twee

Twee belangrijke ftukken, deze vorming jeugd. betreffende, hoop ik, in deze reoering te verhandelen, die er ook de twee len van uitmaken zullen.

Eerst, naamlijk, zal ik het gewigt of de oodzaaklijkheid dier vorming aantoonen; dan

Ten tweede doen zien, welke en hoedanig goede inrigting der Burgerfcholen zijn door wier behulp deze vorming der zal bewerkftelligd worden.

* * *

Mijne eerfte ftelling, dat het, naamlijk, uiterfte gewigtig en noodzaaklijk zij, de reeds behoorlijk te vormen, bouw ik de vier volgende grondflagen.

Voor eerst. De mensch is een volmaakbaar zen, of vatbaar voor meer en meer toeende volkomenheid, tot in het oneindi, en zonder dat men eenen grenslijn kan ken, waar zijne volmaking ophoudt; hij daar door het uitmuntendst fchepfel aarde.

Ten tweede. De mensch moet echter alles vorming worden, en bereikt zonder nimmer het doel, waar toe hij gefchikt is nu het doel zijner beftemming verbe, dan is ook zijne vorming een gewigtig omflagtig werk.

Ten derde. De jeugd is juist het tijdftip, der menfchen vorming het best gefchikt, wat oogpunt men het ook befchouwe; en

Ten vierde. Wanneer men dit tijdstip verzuimd heeft, valt het, zoo niet onmogelijk, ten minste zeer moeilijk, om, met eenige hoop op een goed gevolg, de vorming van den mensch te ondernemen.

Deze grondslagen zijn op het naauwst met elkander verknocht; de waarheden, die zij bevatten, vloeijen de eene uit de andere voord, zijn klaarblijkelijk in zich zelven en voldingen straks mijne bewering. Laat ze ons eens, een voor een, wat van nader bij beschouwen; dan, ik moet kort zijn, daar, wilde men 'er slechts al het meest belangrijke van zeggen, ligtlijk een boekdeel zou opgevuld worden. Een uitvoerig betoog of ontwikkeling dezer grondstellingen, zou ook velen uwer te langdradig schijnen en voor anderen misschien te hoog loopen; beiden zal ik echter hier zoeken te vermijden.

Behoef ik u wel eerst te zeggen, dat men door vorming van den mensch de beschaving van zijn verstand, de veredeling van zijn hart, de ontwikkeling zijner ligchaamskragten, en de bekwaammaking, met één woord, voor zijne verhevene betrekkingen en verwachtingen verstaat? — Ik geloof neen, en ga daarom terstond tot de zaak zelve over.

Alles overtuigt ons, dat de mensch het voortreflijkst schepsel zij op deze aarde, het pronkstuk der zigtbare schepping; het zij wij hem beschouwen naar het ligchaam; het zij naar zijn edeler deel, de ziel; het zij wij deze beiden, als met elkaar in het engste verband geplaatst, gadeslaan.

Hoe

Hoe konstig is niet zijn gansche ligchaam gebouwd! welke toonbeelden van Gods wijsheid, almagt en goedheid zijn niet alle zijne ledematen! Om van deszelfs inwendige deelen niet te spreken, beschouwt slechts de handen? buigzaam, fijn gevoelig en kragtig, om den zwaarsten arbeid te kunnen verrigten, de fijnste kunstgewrochten te kunnen daarstellen; het oor, om de bewogen lucht in diervoege te ontvangen, dat de ziel 'er zich begrippen door kan vormen; en de oogen, zoo verwonderlijk ingerigt, dat de voorwerpen van buiten zich daar op afteekenen, dat wij met twee oogen, de zaken slechts eenmaal zien, en dat het beeldje daar door telkens, als voor onzen geest, gebragt wordt.

Welk verheven eigenschappen heeft niet zijne ziel! Door het geheugen herinnert zij zich het voorledene; door de verbeeldingskragt stelt zij zich afwezige dingen voor en dringt, als ware het, in het toekomende; door het verstand en de reden oordeelt zij over het tegenwoordige, en vorscht zij naar waarheid; door hare vrijheid kiest zij uit het geen hier in denkbeelden wordt geschetst; en het geweten leidt haar tot zuiverheid en deugd.

En beschouwen wij deze beiden in hun verband; verkondigt dan niet zijne opgerigtte houding zijne majesteit? zijn de trekken van zijn gelaat niet de geregeldste, die men aantreffen kan? Zien zijne oogen niet naar alle kanten? Is zijne ziel daar in niet, als het ware, te lezen, en spreekt die, in dezelven,

[redacted]

niet ten allerſterkſte en op het levendigſte, vooral wanneer de verſchillende hartstogten van toorn, blijdſchap, liefde, droefheid, verwondering en meer anderen op deze ſpiegels zweven? Bezit hij niet het ſpraakvermogen, om zijne gedachten te kunnen uiten? Kan hij niet aan alle oorden der aarde, onder de verzengde zoo wel als bevrozen luchtſtreek, wonen? Leeft hij niet langer dan de meeste dieren?

Vestigen wij het oog verder op de uitſtekende werkzaamheden, waar toe hij bekwaam is, o hoe blinkt dan des menſchen voortreflijkheid niet uit! wanneer hij de ſchoonſte gewrochten der kunst daarſtelt, het oog door de teeken- ſchilder, graveer- en beeldhouwkunst ſtreelt, en het oor door muziek en dichtkunst; wanneer hij door den land- en akkerbouw, woestijnen in Edens herſchept; door den koophandel natien en volken, die door wijde Oceanen geſcheiden zijn, met elkaar verbindt, en de voordbrengſels van het eene werelddeel in het andere verplant; wanneer hij nu eens, door zijne kunde, het kranke, zwakke ligchaam herſtelt en ſterkt, ja uit de kaken des doods redt, dan weer het regt der onſchuld verdedigt, nu eens tot de verhevenſte beſpiegelende waarheden opklimt, dan weer het geringſte kruidje, plantje en ſteentje onderzoekt en leert kennen; ja wanneer hij den loop der ſterren bepaalt, donder en blikſem gebiedt, de lucht, als met ſnelle wieken, doorklieft, en zich, ligchaamlijk zelfs, zoo hoog boven de aardbol verheft,

lift; dat zij, als eene ontrolde landkaart, verre beneden hem, in den dampkring drijft.

En nogthands zouden wij, in velerlei opzigten, aan zijne voortreflijkheid boven menig dier mogen twijfelen, vond er bij den mensch geene allengs toenemende volmaking plaats; wanneer wij, bij voorbeeld, den mensch en het dier bij hunne geboorte vergeleken; de zwakte van den mensch bij de sterkte van sommige dieren; eenige van der laatsten schoonheden bij die der menschen; de verwonderenswaardige kunstdriften der dieren, hoe fijn, bij voorbeeld, de spin haar net weeft, hoe regelmatig de bije hare cel, hoe kunstig de bever zijn huis bouwt, en wat dies meer zij, met de ongeschiktheid der menschen tot zulke verrigtingen.

Maar de oppervlakkigste beschouwing zelfs leert ons, dat de mensch vatbaar zij voor eene meer en meer toenemende volmaking, als ware het van een schijnbaar niets opklimmende tot eene onafzienbare hoogte. Wanneer spin en bije en bever, steeds op dezelfde wijze, hun kunstwerk verrigten, dan neemt de mensch hand over hand toe in kunde en vaardigheid; ja streeft hen, die hij, kort te voren, nog ver scheen achter te wezen, wel dra zeer verre voor uit. Van daar ontleenen alle zijne werkzaamheden heure waarde; van daar heet het omtrent hem, hij drage Gods beeld; van daar is het, dat hij heerscht over de veel sterkere dieren; van daar, dat hij de schoonste, de heuchlijkste verwachtingen heeft, die zich tot aan den an-

anderen kant van het graf uitſtrekken, in de eeuwigheid verliezen. O wie zal deze zijne verwachtingen, wie zijne volmaking bepalen? Te regt zeide daarom de wijste der menſchen, JESUS: *het Koningrijk van God is* IN U; dat Rijk, hetwelk onbegrensd is en zich tot in de eeuwigheid uitbreidt.

Hier uit immers volgt reeds van zelf, het gewigt van de vorming der jeugd. Hoe vroegtijdiger toch des menſchen vorming plaats heeft, zoo veel te heilzamer gevolgen heeft dezelve. Hoe vroeger begonnen, des te hooger trap van veredeling bereikt de mensch; en zouden wij hem niet de hoogſte maat van volkomenheid gunnen, zoeken aan te brengen, daar, uit des menſchen volmaakbaarheid tot in het oneindige, blijkt, dat dezelve ook Gods wil is?

Dan hier bij komt nu mijn tweede grondſlag, die, met den eerſten vereenigd, mijne ſtelling nog te meer ſchraagt.

De mensch, heeft, tot zijne verhevene volmaking, ſlechts den aanleg; hij moet alles door vorming worden, wat hij worden zal, en is, zonder hulp tot zijne veredeling, zelfs ongelukkig; ja de ervarenis leeraart, dat, naar mate de mensch meer of minder gevormd wordt, hij ook, in even die zelfde mate, meer of minder nadert tot zijn verheven doel.

Zonder aanwijzing en hulp ontwikkelen zich noch de kragten van zijn ligchaam, noch de vermogens van zijnen geest; zonder oefening blijft hij zwak, onkundig, dom, wild,

on-

ondeugend en rampzalig; hij blijft buiten staat, om aan zijne gewigtige pligten en betrekkingen als mensch, burger of kristen te beandwoorden. Gewijde en ongewijde geschiedenissen kunnen wij hier tot getuigen roepen; dan wij behoeven het niet, want de ondervinding helaas! bevestigt deze waarheid maar al te zeer. En hoe rampzalig de mensch, hoe ongelukkig de menschlijke maatschappij is zonder aanwijzing en hulp, leeren ons verwaarloosde menschen rondom ons zoo overvloedig, dat wij, om er bewijzen voor te vinden, niet naar Groenland of Indië, niet naar het onbeschaafd gedeelte van Amerika behoeven te stevenen, om, bij menscheneters en soortgelijke volken, ons betoog voldongen te zien. Maar ik zal, op dit oogenblik, hier van niet breeder spreken; straks zal er zich nog gelegenheid toe opdoen.

Juist hierom heeft het de wijze Voorzienigheid ook zoo beschikt, dat de mensch langer magtloos blijft naar het ligchaam, dan de dieren, op dat hij langer aan anderen, aan ouders en opvoeders onderworpen blijve en dus van hen leere, door hen beschaafd worde. Daarom heeft God, in het hart der ouderen, eene zoo teedere liefde voor hun kroost gegraveerd; daarom heeft hij hen eene goede opvoeding der kinderen zoo sterk aanbevolen; daarom gebiedt hij, dat wij zelf ons, van der jeugd af aan, der veredeling bevlijtigen zullen; daarom erkent men den waren menschen vriend uit zijne liefde tot de jeugd; en zoo moet al het onaangename voor den

 mensch

mensch tot zijn geluk, zoo moeten zijne zwakheden zelfs, ter bevordering van zijne volkomenheid, ſtrekken.

Voegen wij hierbij, dat des menſchen vorming derhalve een werk is van groot gewigt en zeer omſlagtig, zoo veel te belangrijker, zoo veel te omſlagtiger, als de mensch tot verhevener doel is beſtemd, als zijne vermogens velen zijn, zijne betrekkingen groot en uitgeſtrekt, zijne verwachtingen uitloopende tot in het oneindige. Hij moet zijne vermogens van ziel en ligchaam leeren oefenen en gebruiken; hij moet op zijne beſtemming worden opmerkzaam gemaakt; hij moet zijne verſchillende betrekkingen en werkzaamheden leeren kennen als mensch, burger en kristen, en de onderſcheidene pligten, waar toe hem die betrekkingen verbinden; hij moet zich als een kind, of jongeling, als echtgenoot of vader, als heer of dienstbode, als Regent of Burger, en in ſoortgelijke hoedanigheden meer, behoorlijk leeren gedragen, en zich op zijne groote verwachtingen doelmatig leeren voorbereiden. Het is daarom ook, dat God zelf zich, blijkens de geheele geſchiedenis van het menſchelijk geſlacht, zoo zeer aan het menschdom heeft laten gelegen liggen.

En wat is nu, van dit alles, weer het natuurlijk gevolg? — Is des menſchen vorming, over het algemeen, zoo gewigtig, noodzaaklijk en omſlagtig en is zijne beſtemming zoo edel, zoo groot; dan vereischt zij tijd; dan kan men er niet te vroeg mede begin-

ginnen: om dat er geen grenspaal van eindiging is, om dat men zoo veel te grootere vorderingen maakt, naar mate men vroegtijdiger aanvangt.

Maar, ten derde, des menfchen jeugd is ook juist het tijdftip, voor zijne vorming het best gefchikt, wij mogen dit befchouwen van welken kant of uit wat oogpunt wij willen. De gefteldheid van ziel en ligchaam, van verftand en hart, ja de uitwendige omftandigheden zelfs werken als dan mede ten goede, en de natuur wijst ons dus, als met den vinger, den tijd der vorming aan. Het ligchaam is dan nog buigzaam en teer; de herfenen zijn nog week en ontvangbaar voor indrukfelen; het geheugen, nog niet overkropt of verwaarloosd, is in ftaat, om die indrukfelen te bewaren; de verbeeldingskragt is levendig; de nieuwsgierigheid drijft de kinderen aan, om iets te leeren, — wekt lust en ijver tot onderzoek; de geest is vlug; het verftand nog onbevooroordeeld en vatbaar voor waarheid, onderrigtingen en vermaningen. De kinderen ftellen vertrouwen in ouders en leermeesters, dewijl zij nog niet zijn bedrogen, en verwaandheid of halsftarrige eigenzinnigheid heeft hunne gemoederen nog niet kunnen overmeesteren Zij zijn nog onfchuldig van hart; hunne driften flapen nog of laten zich gemaklijk ten goede leiden. Heblijke ondeugd of verouderde kwade gewoonten verneemt men nog niet bij hen, en al vertoont zich ook eens eenige neiging tot buitenfporigheden, zij laten zich ligtlijk te regt

wijzen, of men kan hen, op eene verstandige manier, onder bedwang houden. Thands hebben zij de beste gelegenheid tot hunne vorming, en worden niet belet door tijdlijke zorg of andere uitwendige toevalligheden. In de lente der jeugd dus moet het veld bezaaid worden, wil men ten behoorlijken tijde en wel oogsten. Ja, de goede indrukselen, die men der jeugd vroeg inprent, gaan nooit geheel en al verloren. Bij den grootsten deugniet zelfs komen zij nog weer boven, brengen hem menigmaal weer te regt, en zijn het kragtigst middel, om hem voor domheid, ondeugd en ellende te bewaren.

Wat zegt ons nu zulks alles, zoo het dit niet is? Bedient u van dit gunstig tijdstip, dat zich u van zelf aanbiedt, en legt thands de grondslagen, om er naderhand, met een goed gevolg, verder op te kunnen voordbouwen. Te regt zeide daarom de grootste menschenkenner en menschenvriend: *laat de kindertjes tot mij komen en verhindert ze niet; want derzulker is het Koningrijk Gods.*

En wat gebeurt 'er nu, als men dezen tijd verwaarloost? — Het andwoord op deze vraag is de vierde grondslag, waar op ik bouw; maar dit andwoord voldingt ook alles, en stelt de waarheid, die ik bewijzen wilde, buiten allen kijf.

De jeugd verwildert en groeit op in domheid en ondeugd, die het eene geslacht op het andere voordplant. Nu ontdekken zich al de gevolgen, straks opgenoemd, in hunne akelige gedaante. Het verstand is geheel

verwaarloosd, misvormd en heeft eene verkeerde rigting gekregen; ingewortelde vooroordeelen en verouderde kwade gewoonten hebben de overhand genomen. De arme mensch is een ſlaaf geworden van toomlooze driften en woedende hartstogten, die hem tot zijn verderf voordzweepen en hem eenen geesſel voor anderen maken. Zijne pligten kent hij niet, veel minder heeft hij lust en kragt, om die te beoefenen. Hij is niet eens in ſtaat, om zijn handwerk goed te verrigten en voor zijn tijdlijk beſtaan te zorgen. Armoede en gebrek, luiheid en moedloosheid overmeesteren hem; en nog veel akeliger wordt dit ſchilderij, wanneer wij ons eene geheele maatſchappij van zulke wezens verbeelden. Misleiding en bedrog, heerschzucht en bloeddorst, laagheid van ziel, ſlavernij, ja de ganſche reeks van ondeugden treft men daar aan; en de gevolgen in de Eeuwigheid zijn al te verſchriklijk, om er aan te denken. Dan — ſchuiven wij het gordijn voor deze akelige tooneelen. —

Ja, doe zulks vrij, zegt misſchien iemand uwer, want gij hebt met al te duistere kleuren geſchilderd; en geſteld zelfs, alles ware juist zoo, als gij opgeeft, dan evenwel zie ik uw bewijs nog niet voldongen. De mensch, ook in zijne jeugd verwaarloosd, is immers niet onverbeterlijk: men kan de ſchade bij bejaarden weer inhalen en dus alle die gevolgen voorkomen of zeer verminderen.

ô Hoe zeer wenschte mijn hart dat dit zoo ware; dan, hoort mij nog maar een

oogenblik, en gij zult wel rasch overtuigd worden, hoe bezwaarlijk, zoo niet geheel onmogelijk, dit zij.

Zoo gunstig naamlijk het tijdperk is voor de vorming van de jeugd, juist zoo ongunstig is het bij hoogere jaren of in eenen meer gevorderden leeftijd. Hoe moeilijk het valt en wat de loon zij, wanneer men de vorming bij bejaarden, zelfs bij niet geheel onbeschaafden, onderneemt, hebben de grootste wijzen ondervonden. Waarom toch moest SOCRATES den vergift beker drinken? — Waarom werd JEZUS aan het kruis geklonken? — — Gij zegt, het Kristendom is toch door den laatsten gevestigd. — Het is waar, dan geenszins bij en door zulke menschen, van welken wij thands spreken. Tusschen dom en eenvoudig, zwak en ondeugend, is een groot onderscheid; en, zijn er ook, van tijd tot tijd, dommen, bevooroordeelden en ondeugenden tot het kristendom overgegaan, wat zijn de gevolgen daar van voor hetzelve geweest? — Joodsche en heidensche vooroordeelen en wangevoelens, die, gedeeltelijk, nog het kristendom misvormen; sektengeest en verkleefdheid aan menschlijke begrippen; de ijzeren midden eeuwen van bijgeloof, gewetensdwang, geestlijke opperheerschappij, vervolging, inquisitie, moordschavotten en brandstapels, zoo dat er eene geweldige hervorming zelfs noodig was, om slechts eenig licht in den pikdonkeren nacht te ontsteken.

Edoch, laat ons de zaak nog wat van na-

der bij beſchouwen. Gij wilt menſchen, wier verſtand en hart in de jeugd verwaarloosd is, bij eenen meer gevorderden leeftijd vormen en veredelen: maar hebt gij er wel aan gedacht, dat zij dikwerf tijd noch gelegenheid kunnen uitbreken, om in uw onderrigt te deelen? dat de verſtandlijke vermogens reeds meer verſtompt zijn, en zij, dit gevoelende, ook geen lust hebben, om zich te oefenen, en te moedloos zijn, om de aangewezen loopbaan nu eerst te beginnen, die zij niet kunnen overzien? dat zij overkropt zijn met vooroordeelen, en uw onderwijs, of in het geheel niet, of maar half, en dikwijls zeer verkeerd verſtaan, zoo dat zij meer kwaads zelfs dan goeds uit hetzelve halen? dat zij wel rasch weer alles vergeten, wat gij hen, met veel moeite, hebt ingeprent, en het goede zaad verſtikt op eenen ſteenachtigen grond? dat hun zedenlijke ſmaak bedorven is, en zij reeds gewoon zijn aan de ſlavernij der driften, aan velerlei ondeugden en opzetlijke wanbedrijven? dat zij ongeerne hooren, ja u voor hunnen vijand houden, zoo dra gij ze wilt verlichten of verbeteren?

Maar nog meer voet bij het ſtuk: voorbeelden toch helderen de zaak het meest op.

Gij wilt hen de eerſte noodzaaklijke kundigheden mededeelen, hen goed leeren lezen en ſchrijven; maar zij willen zich met die nieuwigheden niet ophouden en zeggen: wij hebben dat niet noodig. Gij toont hen betere werktuigen en middelen aan, om hun hand-

werk met meer voordeel te verrigten, hun beroep gemaklijker waar te neemen, hunnen akker ligter te bouwen; zij zeggen: onze voorouders hebben het altijd dus of zoo gedaan, en zijn ook door de wereld gekomen. Gij wilt hen leeren voor hunne gezondheid zorgen en die van de hunnen beter te bewaren; zij schelden u eenen kwakzalver, terwijl zij juist aan dezen hunne laatste penning opofferen; of zij voegen u toe: ziekten komen van God; die moet men afwachten; wij mogen niet tegen Gods oordeel strijden; hij, die ze geeft, zal ze ook wel weer nemen. Gij wilt hen de natuur, Gods werken leeren kennen; zij houden u voor eenen naturalist of ongeloovigen, en, toont gij hen proeven, bij voorbeeld met luchtpomp of electrizeer machiene, dan zijt gij gewislijk een tooveraar, voor wien men zich kruisen en zegenen moet. Gij wilt hen toonen, dat donder en bliksem, aardbeving en storm een zegen is; zij schelden u eenen Godverloochenaar, en zeggen, dat gij God in het aangezigt trotseert; en kwaamt gij, bij voorbeeld, zoo ver, om bij hen te willen beweren, dat ook maan en sterren bewoond, deze allen groote werelden, en met de wonderen van Gods majesteit vervuld zijn, of dat niet de zon om de aarde, maar de aarde om de zon draaije, gij moogt van goed geluk spreken, wanneer zij u, als zij kunnen, niet dwingen, om te herroepen, zoo zij u enkel eenen bijbelverdraaijer noemen, of zeggen, dat uw hoofd draait. Gij wilt hen Godsdienstige ver-

verlichting aanprijzen; zij noemen u eenen ketter, wijzen u naar deze of gene conciliën en kerklijke vergaderingen, of brengen u op moordschavotten en brandstapels. Gij wilt hen voor de ondeugd waarschuwen of hen vermanen tot verbetering van hun zedenlijk gedrag; zij noemen u een heidensch zedenpreker en stillen hun geweten met de barmhartigheid van God, het verdienst van JEZUS of de menschlijke zwakheid. Gij wilt hen in het burgerlijke verlichten en spreekt van des menschen regten en pligten, van gelijkheid, vrijheid en broederschap; zij, gewoon om te heerschen of voor anderen laag in het stof te kruipen, houden zulke dingen voor ongeoorloofd en noemen u eenen oproermaker, of, wanneer het ook eens in hunnen smaak valt, denken zij, bij regten, alleen aan zich zelven, bij pligten, alleen aan anderen, houden toomloosheid voor vrijheid, onbeschoftheid, onregtvaardigheid en lompe bejegeningen voor gelijkheid, twist, partijzucht, sektengeest of heimlijk verraad voor broederschap en vaderlandsliefde. Gij wilt — — dan waar toe meer voorbeelden of gronden? Ik acht mijn bewijs reeds voldongen, en het gewigt niet alleen, maar ook de noodzaaklijkheid, dat men de jeugd vorme, met duchtige reden gestaafd.

Dit hebben, van ouds her, wijze, verlichtte en vrije volken, ingezien, en zich daarom zeer veel aan de vorming der jeugd, door eene goede opvoeding, laten gelegen liggen. Dit zagen wel eer Grieken en Ro-

meinen; dit begrepen, in onze dagen, de Franschen, en, voor 1795, reeds vele verlichtte en brave mannen in ons Vaderland: maar het is na dat tijdperk vooral, dat men in die edele pogingen met kragt voordgaat, en, van de zijde der Bataafsche Landsregering zelfs, eene betere vorming der jeugd, dan voorheen, zoekt daar te stellen. Getuige van het eerste de menigvuldige werkzaamheden der Maatschappij: *tot nut van het algemeen*, en de scholen, door haar opgerigt; van het laatste de aanstelling eens bijzonderen Agents voor de Nationale Opvoeding, en de verbeterde wijs van examineren der Schoolmeesters, die er thands plaats grijpt, terwijl er ook eerlang, vertrouwen wij na de voordragt, door den waardigen Agent ten dien einde gedaan, een algemeen toevoorzigt over de scholen in de gansche Bataafsche Republiek zal daar gesteld worden. — Dan laat ik nu tot het tweede Deel mijner Verhandeling overgaan, waar toe deze bedenkingen zoo geheel van zelf voeren, en waar in ik hoop te doen zien, welke en hoedanig de goede inrigting der Burgerscholen moet wezen, door wier behulp deze vorming der jeugd zal worden bewerkstelligd.

(*Het vervolg in het volgende Nommer.*)

Eeni-

Eenige gedachten over een Ontwerp van orde voor de werkzaamheden eener School.

Bij het vestigen mijner gedachten op dit onderwerp, ontstond bij mij *eerst* de vraag: waarin moet onderwijs gegeven worden? *vervolgends*, tot welk eene hoogte, zoo wel ieder kind in zijn bijzonderen kring, als allen in 't gemeen, beschouwd, *daar na*, aan wie? *eindelijk*, wat kan op eene School gelijktijdig onderwezen worden? De beandwoording dezer vraagen, meen ik, dat vooraf moet gaan, aleer men het plan eener Schoolorde kan ontwerpen.

I. De eerste vraag, waar in moet onderwijs gegeven worden, laat zich kort en gemakkelijk beandwoorden, na de menigvuldige toelichtingen, die wij reeds over dit onderwerp ontvangen hebben. Tot dezen brengen wij dan:

1. *Lezen*; waar onder het *spellen* en het *kunstmatig lezen*: het eerste onontbeerlijk tot de kennis der *taal*, — het laatste tot de kennis der *zaken*.

2. *Schrijven*; en daar onder het *taalkundig* en *schoon schrijven*.

3. *Rekenen*; waar onder behoort het *beschouwlijk deel der Rekenkunde*, en het *beoef-*

fenend; als ook het *rekenen uit het hoofd*, en waar bij ik nog voeg het *boekhouden.*

4. *Kunst van Opstellen*, of zijne gedachten schriftelijk uitdrukken; en daar onder het vervaardigen van uittreksels uit het gelezene, van opstellen van allerleien aard, als brieven, rekeningen, korte verhalen enz.

5. *Kennis van de Nederduitsche taal.*

6. *Algemeene en vaderlandsche Aardrijks- en Geschiedkunde.*

7. *Natuurkunde en natuurlijke Geschiedenis.*

8. *Wiskunde*, en daar onder vooral de *Meetkunde.*

9. *Godsdienstleer;* waar onder *natuurlijke Godsdienst*, *Zedekunde* en *Bijbelkennis.*

10. *Godsdienstige Zangkunde.*

II. Het andwoord op de tweede vraag: tot welk eene hoogte het onderwijs dier wetenschappen gebragt moet worden, wijzigt zich naar den aard en de bestemming der leerlingen. Het onderwijs in N°. 1—5. als algemeen onontbeerlijk, moet zich zoo ver uitstrekken, als men het kan brengen. Voor N°. 6—8. is eene oppervlakkige kennis reeds voldoende, als strekkende tot verfraaijing van den geest, en zijnde niet voor ieder even noodzaaklijk. N°. 9. en 10. zijn wel voor alle kinderen even noodzaaklijk, doch ook maar tot eene zekere hoogte, daar zij gelegenheid hebben, om langs een anderen weg, een grondiger en uitgestrekter onderwijs daar in te verkrijgen.

III. De

III. De beandwoording der vraag *aan wie*, bragt mij natuurlijk tot de verdeeling der leerlingen in klassen, en de bepaling der werkzaamheden voor ieder van dezelven. Zeker is het toch, dat alle kinderen voor alle de opgenoemde wetenschappen niet vatbaar zijn, maar dat men hier de trap en maate der vorderingen in het oog moet houden. Zij die van N°. 1—3 nog niets verstaan, zijn onvatbaar voor het onderwijs in de wetenschappen N°. 4—10. En zij die de eerstgenoemden volledig kennen, moeten of de school verlaten, of tot de laatstgenoemden opgeleid worden.

1. In de eerste klasse plaats ik dan het onderwijs in

a. De kennis der *letteren* in alle soorten.
b. Het *lezen*, tot de eengrepige woorden.
c. De eerste beginselen van het *schrijven*.
d. De *telling* en *tafel van vermenigvuldiging*.
e. Het leeren van *versjens* of *korte opstellen*.
f. Het leeren van de *zangnoten*.

Deze *klasse* verdeel ik in twee *banken*, op ieder van welken alle deze wetenschappen geleerd worden, echter met deze onderscheiding, dat bij de eerste bank de hoofdzaak is *het lezen tot de eengrepige woorden*; bij de tweede, *het tellen en de tafel van multiplicatie*, als ook het *schrijven*.

2. De tweede klasse leert

a. Vaardig *lezen*, en *spellen* uit het hoofd.
b. Schoon *schrijven*.
c. *Rekenen*; het beschouwend gedeelte; en van het beoeffenend de 4. specien en het re-

kenen uit het hoofd. Hier bij ook iets van *wis-* en *meetkunde*.

d. De eerste gronden van de *nederduitsche taal*.

e. *Godsdienst-leer*, *bijbelkennis* en *zedekunde*.

f. *Godsdienstig gezang*.

Ook deze klasse verdeel ik in twee banken, waar bij voor de eerste bank de hoofdzaak is, het *lezen* en *schrijven*: voor de tweede het *rekenen* en de *taalkunde*.

3. De derde klasse oeffent zich in

a. Het kunstmatig *lezen*.

b. Het taalkundig *schrijven*, naar voorzegging.

c. Het *rekenen*, tot die hoogte, als men het noodig acht voor het gewoone leeven.

d. Het *boekhouden*.

e. De regels van de *nederduitsche taal*.

f. Het vervaardigen van *opstellen*.

g. De *aardrijks- geschied- natuur-* en *wiskunde*.

h. *Godsdienstig gezang*.

Voor deze klasse, die ook in twee banken is onderscheiden, is voor de eerste bank de hoofdzaak *rekenen*, *boekhouden* en *taalkundig schrijven*, en voor de tweede het vervaardigen van *opstellen* en verdere fraaije wetenschappen.

IV. Eene juiste verdeeling der kinderen in klassen en een goede leerwijze, zijn nog niet voldoende om hen in alle die wetenschappen te onderrichten. Weet men hen allen niet *gelijktijdig* bezig te houden, dan

volgt

volgt hier uit dat een groot aantal kinderen, terwijl de Meester met een gedeelte zich bezig houdt, werkloos zit, en dien tijd nutloos, ja dikwijls verderflijk doorbrengt: dat zij, naar hunne vorderingen, niet bezig gehouden wordende, of zich verveelen met de geduurige herhaling van wetenschappen, die zij reeds volledig kennen, of zich nutloos afmatten in oeffeningen, die voor hen nog te hoog zijn. Hier toe verdeele men de werkzaamheden zoodanig, dat meer dan eene gelijktijdig voordgaa; doch houde hier bij in het oog, welke wetenschap luid, en welke stil beoeffend wordt, en welke, onder de eersten, het luidruchtigst zijn, als ook welke oeffeningen het toezigt en de tegenwoordigheid des Meesters het meeste vorderen.

Wat het eerste betreft; geheel *stil* is het *schrijven*, *lezen*, het van *buiten leeren*, het *rekenen* en het *opstellen*, onder dezen, vereischen de twee laatsten de meeste inspanning.

Luid zijn het *spellen* en *rekenen uit het hoofd*, het *leeren lezen*, het *dicteeren*, het *van buiten leeren door voorzegging*, het *vragen* en *andwoorden*.

De *luidruchtigste* zijn: het *zingen* en *kunstmatig lezen*.

Tot regels voor deze oeffeningen, stel ik dan: dat het *luide*, zelfs bij twee klassen, ten zelfden tijde, dat eene zich geheel *stil* oeffent, kan plaats grijpen, mids dit laatste *schrijven*, *lezen*, of *van buiten leren* zij; dat twee klassen zich ingespannen kunnen oeffenen, in het *rekenen of opstellen*, ten gelijken tijde, dat

eene *luid* geoeffend wordt; 't zij in het *leeren lezen*, of het *ondervraagen*, of het *dicteeren:* — dat de luidruchtigfte oeffening bij eene klasfe, ten gelijken tijde, met geheel *ftillen*, bij de twee overigen kan gefchieden, mids deze laatften weinig infpanning vereifchen — als *fchrijven*, *affchrijven*; of van *buiten leeren*.

Wat het andere aangaat; er zijn oeffeningen, die het toezigt des meesters minder behoeven; gelijk *het van buiten leeren*, *het rekenen op de lei*, *het ftil lezen*, *het opftellen*; anderen, en daar onder die, welken reeds onder de luidruchtigen geteld zijn, behoeven de tegenwoordigheid van den onderwijzer. Doch ook hier kan hij, gefchikte ondermeesters hebbende (en zonder dezen is het allermoeilijkst dit ontwerp te volgen,) het werk zoodanig verdeelen, dat het gewigtigfte voor zijne rekening komt, en het ligtfte hun taak wordt. Hij houde het dan voor een regel, dat hij, ten zelfden tijde, de fommigen of van buiten leeren, of op de lei rekenen, zich bezig houdt met de hoogere wetenfchappen, als *natuurkunde*, of *gefchiedkunde* te onderwijzen.

De

De SCHOOLOPZIENER *en de* ONDERWIJZER. *Een gesprek over de* ligtzinnigheid *en* onordenlijkheid *der Kinderen.* (*Het Hoogduitsch gevolgd.*)

DE OPZ. Gij hebt zekerlijk onder uwe Kinderen ook ligtzinnigen en onordenlijken. Hoe verbetert gij die?

DE OND. Wel, als zij het mij te bont maken, sla ik er op; die niet leren wil, moet voelen. Tucht moet 'er wezen.

DE OPZ. Maar, lieve man, hoe moet ik dat verstaan, *als zij het mij te bont maken?*

DE OND. In den gewonen zin, als men wil beteekenen, dat iemand het hoofd warm gemaakt wordt en hij het niet langer verdragen wil.

DE OPZ. Ja, maar hier door ben ik nog niet wijzer Hoe dan? Verdraagt gij dan die ligtzinnigheid en losbandigheid somtijds of zelfs dikwijls?

DE OND. Dikwijls *moet* men wel. Wie kan zich altijd met die stoute bengels het hoofd breken? En over het algemeen mag men dien teugel wel eens wat vieren. Het is nog beter, dan dat zij als druilooren zitten.

DE OPZ. Nu, laten wij eens zien, of wij elkander niet beter kunnen verstaan.

Lieve Meester, ik wilde eigenlijk weten, of zich ook wilde en losbandige knapen onder uwe leerlingen bevonden, en hoe gij ze verbetert. Dus eerst, welken noemt gij wild en ligtzinnig?

DE OND. Wie anders, dan die zelden acht geven, altijd luidruchtig zijn en ſnappen, zich niet laten verbieden, en, zoo rasch ik den rug keer, over tafels en banken ſpringen.

DE OPZ. Dezen zou ik liever onoplettende, ongehoorzame, en, als gij zoo wilt, moedwillige kinderen noemen, en die, neem mij dit niet kwalijk, zoodanig geworden zijn, grotendeels door de onverſtandige tucht des meesters. Het zijn misſchien alleen vrolijke kinderen, die door eene verkeerde leerwijze niet genoeg bezig en ingeſpannen gehouden worden, ieder oogenblik bij den geringſten misſlag, beſtraft, bedreigd en geſlagen worden, en die, zoo dra zij zich in vrijheid bevinden, zich voor den geleden dwang ſchaêloos zoeken te ſtellen.

DE OND Ik merk het al: men moest zich liever van die losbandige knapen over den kop laten zitten.

DE OPZ. Dat moet toch eindelijk het gevolg worden. Doch wij zullen hier van afſtappen. Gij meende, dat het beter ware, als men de kinderen vrolijk en opgeruimd hield. En in dit opzigt ben ik met u volkomen eenſtemmig. Met zulke kinderen kan men veel uitvoeren. Zij begrijpen gemakkelijk, het geen men hen zegt; en als men het

ſlegts

ſlegts wel aanlegt, heeft men met hun maar half werk. Maar zij vergeten of veronachtzamen het geleerde ook ſpoedig. Zij blijven niet lang genoeg bij eene zaak ſtaan, ſpringen van het een op het ander, zonder zich veel te bekommeren, wat daar in te doen zij. En dit is juist die ligtzinnigheid, waar op ik u thands opmerkzaam wilde maken. De voorſtellingen bij zoodanige kinderen zijn niet ſterk genoeg, zij hechten niet vast; en als men denkt, dat zij het een of ander zeer wel onthouden hebben en de volgende ſchrede met hen doen wil, bevindt men, dat zij het al weder kwijt zijn en aan geheel iets anders denken. Ook in dat geen, wat zij al of niet te doen hebben, ontdekt men deze ligtzinnigheid duidelijk. Zij laten zich dezelfde zaak dikwijls gebieden of verbieden, en doen intusſchen het verbodene, of verzuimen het gebodene. Zij begeeren en toonen hun afkeer met hevigheid, maar beide driften zijn kort van duur, ſpoedig walgen zij van het gewenschte, houden zich nooit bij eene zaak lang op, de eene gewaarwording verdringt de andere, gelijk de eene gedachte de andere. Ligtzinnige kinderen zijn dus, zoodanige, die verſcheiden zaaken gemaklijk bevatten en aannemen, zo ook ligt weder verliezen, van het eene naar het andere ſnellen, en nimmer bij eenig voorwerp zich zoo lang bepalen, als vereischt wordt, om hetzelve en zijn gewigt regt te leeren kennen. Door geduurig dreigen, ſchelden en beſtraffen, zult gij deze kinderen

ren niet verbeteren, daar toe behoort meer, dan woorden en ſlagen, daar door zelfs bederſt gij hen. Ik hoor reeds, dunkt mij, wat gij mij wilt andwoorden: dan laat mij uitſpreken. Over het algemeen, moet gij omtrend zulke kinderen met uw onderwijs niet te ſchielijk voordgaan. Zij moeten bij iedere les langer opgehouden worden. Onderzoek nauwkeurig of alles juist gezien, gehoord en begrepen zij. Bepaal hen, b. v. bij de letters, de woorden en derzelver beteekenis, laat geen woord, geen lettergreep ſlippen, laat hen door geduurig herhalen zelven op het verkeerde opmerkzaam worden. Zijt niet alleen te vrede, dat iets *ſnel*, maar veeleer, dat iets *regt* geleerd wordt. Maak daarom alles voor hen duidelijk en belangrijk, en houd niet eer op, voor dat gij uit de gepaste andwoorden dier kinderen verzekerd zijt, dat zij alles wel hebben begrepen en dat het diepe indrukken op hun verſtand gemaakt heeft. Verſtrooi hen niet, door hen te veel op eenmaal te geven, geef liever weinig, maar laat hen dat weinige goed bewerken. Laat het hen nooit aan werk ontbreken, maar zorg tevens, dat zij zich altijd met *hun* werk en niet met iets anders bezig houden. Maak hen den arbeid aangenaam, daar door inzonderheid, dat gij hen het nut van denzelven leert opmerken, en het ſchadelijke van het tegendeel laat ondervinden. De ligtzinnige zweeft over alles luchtig heen, verderft veel en benadeelt dikwijls anderen en zich zelven. Deze ſchadelijke gevolgen

moet

moet gij noch over het hoofd zien, noch zoeken voortekomen; gij moet ze hem laten ondervinden, doch niet door ſchelden en ſlaan, niet alleen door hem het gewone, *daar ziet gij het nu*, *heb ik het u niet gezegd*, *nu hebt gij uw verdiend loon*, toetevoegen; maar door hem het *waare*, 't welk daarin ligt, zoo treffend en duidelijk voorteſtellen, dat hij zijn ligtzinnig, onbezonnen gedrag met leedwezen en berouw, niet ſchielijk voorbijgaand, maar eenigzins aanhoudend ondervindt. Deze wijze, om ligtzinnige kinderen te verbeteren, vereischt zeker eene geſchiktheid, die men juist niet bij iederen Schoolmeester aantreft. Dan, hij, die zich dezelve niet kan of wil eigen maken, behoort van het ſchoolhouden aftezien.

Nu nog een woord over de onordenlijken. Liefde tot orde en reinheid beſpeurt men dikwijls even weinig in de ſchool, als in den meester: is het nu wel wonder, dat veele meesters zoo veele onordenlijke en morſige kinderen onder hunne ſchoolieren tellen? Zij gewennen ze zelven aan onordenlijkheid.

DE OND. Lieve Heer! waar door?

DE OPZ. Waar door? Zie maar eens, hoe alles bij hen overhoop legt: geen ding heeft zijne behoorlijke plaats: en zij bemerken zelven niet, hoe ongeſchikt dit zij! Zie eens, hoe de vensters, tafels en de vloer vol ſtof en allerleie vuiligheid zijn. En zie eens op hen zelven, hoe onordenlijk en morſig hunne kleding, hunne handen, en hun aangezicht zijn. En al dit onbehoorlijke, zelfs

walglijke voelen veelen niet, of zijn te traag, om het wegtenemen. Van het fchoolhouden zelven wil ik niet eens fpreken. Waren zij zelven vrienden van orde, zoo zouden zij zelve daar op acht geven, en de kinderen ligter daar aan gewennen. Dan zou 'er niets in hen of in hun gedrag zijn, dat zij onverfchillig zouden rekenen; en zij zouden hen met ernst en nadruk inprenten, (hen tevens het fchoone en nuttige daar van doende bemerken) om ieder ding zijne regte plaats te geven; niets te verwaarlozen, en wanneer dit al eens gefchiedt, daadlijk alles weder in orde te brengen. Daar door zouden de kinderen eindelijk zelven voelen en bemerken, hoe veele onaangenaamheden, moeite, onrust en verderf de onordenlijkheid voordbrengt.

Voorslagen, ten beste van kleene Schoolkinderen.

Onder dezen reken ik alle kinderen beneden 6 jaren, die ter school gezonden worden, en te jong zijn, om op de gewone leerscholen onderwezen te worden.

Om de waarheid te zeggen, heb ik altijd met deze kleenen groot medelijden gehad, die voor den middag drie, en 's namiddags twee uuren op dezelfde plaats in eene school zitten, en in de pijnlijkste zelfsverveeling, zonder eenig tijdverdrijf, het moeten uithouden, tot de klok twaalf of vier uuren slaat: — kinderen, die anders geen ogenblik rust hebben, altijd iets anders, nu dit dan dat beginnen, en door de natuur zelve gedreven worden om zich steeds in onafgebroken beweging te houden. Welk een pijnbank voor hen, zoo veele uuren stil te moeten zitten! Het is zoo; veele kinderen, gelijk ik zelf wel eens opgemerkt of van de ouderen gehoord heb, gaan met vermaak naar de school; maar weldra verdween dat genoegen, zoo rasch het nieuwtje, gelijk men zegt, 'er af was. En dan was 'er geen einde aan het huilen en schreeuwen, wanneer men het kind naar de school dwong, zoo dat men 'er medelijden mede kreeg. Doch de

grote vraag is hier, is het ſchoolgaan voor hun ouderdom geſchikt — is het bevorderlijk voor hunne gezondheid, voor de ontwikkeling hunner zielsvermogens? Indien het tegendeel hier van ſlechts mogelijk is — is het dan niet reeds pligt, dat wij zelfs een mogelijk nadeel trachten aftewenden of voortekomen?

Ik wil dan nu eens de Advocaat der kleene kinderen wezen en deze bidden hunne onderwijzers of onderwijzeresſen door mij; vooreerst, dat zij hen niet te lang laten ſtilzitten, en toch bedenken, dat het hun of haar ook zeer ongemakklijk zou vallen, zoo veele uuren achter elkanderen benauwd en gedrongen te moeten zitten. Ten anderen, dat zij, indien zij, kinderen, dan al zoo lang moeten ſtil zitten, toch zorgen, dat zij voor zelfsverveeling bewaard blijven, dat hun eenige bezigheden gegeven worden, op dat zij zich niet gedrongen zien, in ledige verveelende ogenblikken moedwilligheid te plegen, die zij naderhand met bittere ſtraffen moeten bezuren. Zij bidden mij eenige voorſlagen aan de hand te bieden, ten einde deze dubbele bezwaren wegtenemen

De eerſten betreffen dus het veel en lang zitten. — Drie uuren achter een te zitten, is waarlijk te lang: hier in moet ik de goede kinderen gelijk geven Hoe zal men het hier maken? Ik weet niet anders, dan hen later na de ſchool te zenden, en vroeger weder t'huis te halen. Maar hoe dan, moet men dan de kinderen langs de ſtraat laten lopen,

zon-

zonder opzigt? En hoe vinden ouders, die den geheelen dag hunne bezigheden hebben, den tijd, om hen gade te slaan? Hier tegen is nog een andere raad. Men late dagelijks de kinderen eenigen tijd in de open lucht, liefst op eene ruime plaats, of anders, zo de school op eene stille gragt of anderen geschikten oord zich bevindt, voor de deur vrijlijk spelen; terwijl men een nauwkeurig toezigt houdt. Op dorpscholen kan de Onderwijzer hier toe den tijd uitkiezen, dat hij zich met groteren moet bezig houden, en een van zijne geschiktste leerlingen den post opdragen, om hen nauwkeurig in het oog te houden en zijn plaats bij hen te bekleden. ,, Komt, kinderen," zou ik tot hen zeggen, indien mijn tijd het mij toeliet, om mij met hen bezig te houden, ,, nu kunt gij ook een weinig rusten;" en dan zou ik hen de keus laten, of zij zitten of staan wilden. Maar wat zullen de kinderen dan spelen? Dit is onverschillig en hangt van de plaatslijke gesteltenis af: alleen zie men toe, dat zij zich voor uitgelatenheid en baldadigheden wachten. Zoo is het *gedachtenisspel* een aardig tijdverdrijf, wanneer men: b. v. een hoop steenen bij der hand heeft. Een der kinderen neemt een steen, en laat hem door alle de overigen nauwkeurig bekijken. Is hij bij allen rond geweest, dan moeten zij allen een steen halen en op een hoop werpen: hier onder wordt de eerste steen vermengd en dan moet iemand hunner hem uit den hoop weder uitzoeken, en toonen, waar aan hij hem herkent. Zoo ver-

lustigend is ook het *postenspel*, ieder stelt zich op eene zekere plaats, en een in het midden: deze moet gedurig opletten, hoe de anderen hunne plaatsen verwisselen en zijn best doen, om eene ledige plaats in te nemen, en dan moet hij, die dezelve bezette, weder in den kring. Zoo ook kunnen zij het *handwerksspel* kiezen, wanneer iemand eene zekere beweging met handen en voeten voormaakt, en de overigen uit die gebaarten raden, welk een handwerk hij bedoelt.

Ingevalle echter de een of ander Onderwijzer deze inrichting volstrekt afkeurde, of wel niet voor alle tijden gepast oordeelde, gelijk zij ook bij regenachtig weder, of in den strengen winter niet te pas komt, hij zorge niettemin, dat de kleenen bezig gehouden worden; dat is, dat hij hun bezigheden veroorlove of aan de hand geve, waar mede zij den tijd kunnen korten. Zoo is het voor kinderen een geschikt tijdverdrijf, hen houtjes, in allerleie figuuren gesneden, die met elkanderen een zeker geheel uitmaken, en alleen op zekere wijze bij elkanderen gevoegd moeten worden, te laten leggen: op die wijze heeft men prenten, kaarten en meetkundige figuuren, die voor een geringen prijs te bekomen zijn. Of men kan hen met de beschouwing van voor hen geschikte platen, of met het vouwen van papier tot brieven, of zelfs met knippen van figuren, of iets dergelijks, bezig houden. Ieder Onderwijzer behoort hier zelf zijn vernuft te werk te stellen, om iets

voor

voor hen uittevinden, dat hen onſchadelijk den tijd verdrijft, en althands den grondſlag te leggen tot die lust tot het ſchool gaan, welke in meer gevorderden ouderdom den ſchoolarbeid voor de kinderen aangenaam en gemaklijk maakt. Hoe meer vermaak de kinderen op de ſchool genieten, hoe minder zij zullen wenſchen t'huis te blijven. „ Maar moeten dan de kinderen niets leeren?" In dien ouderdom zeer weinig: de meeste ouders verlangen zulks ook niet; het is hun genoeg van het toezigt over de kleenen ontſlagen te zijn De eigenlijke leertijd beginne nooit voor het zesde jaar. Voor dien tijd zorge men ſlechts de kinderen aan de ſchool te gewennen en in het ſchoolleven genoegen te doen vinden.



SCHOOLBERICHTEN.

Verslag van het Openbaar onderzoek, gehouden te Gorinchem, *in de Fransche School, den* 7. *Meij* 1801.

Het openbaar onderzoek der Leerlingen, in de Fransche en Nederduitsche Stadsschool onderwezen wordende, en uit ruim 80. bestaande, had plaats op Donderdag den 7. Meij. Scholarchen der Stads Fransche en Nederduitsche Schoole, in den voorleden jaar, door den Raad aangesteld, waren 'er bij tegenwoordig; terwijl de leden van 't alhier bestaande Musiek-Genootschap, de goedheid hadden, deze plechtigheid met hunne tegenwoordigheid en Musiek te veräangenaamen.

Omtrend ten half tien uuren, des morgens, onder het speelen van een gestadig Musiek, was reeds eene groote schaare van belanghebbende Lieden saamgevloeid, om eene zoo ongewoone zaak, (hier ter Stede) bij te woonen. — Onder 't speelen van eene fraaie mars, werden de kleinsten of minstgevorderden der Leerlingen, die allen in eene naast-

gelegene kamer bij den anderen waren, door een der Secondanten binnen geleid: zo dra dezelve gezeten waren, en het Musiek ophield, deed de Burger DE GRAAF, *Fransch Kostschoolhouder* alhier, eene kleine Redevoering, daarin een kort verslag doende van de regelen, die hij ten opzichte van zijn onderwijs had in acht genomen, sedert zijne aanstelling als Stads Fransch en Nederduitsch Kostschoolhouder. — Hoe hij zijne Leerlingen in drie onderscheiden classen had verdeeld, dezelve noemende de eerste of hoogste, tweede en derde classe; — hoe hij dezelve door eene zachte behandeling, en voor zoo verre zij 'er vatbaar voor waren, door reden tot hunne pligten had aangemaand; — hoe hij zich had toegelegd om hen het gewoon verveelend schoolonderwijs duidelijk, gemaklijk en aangenaam te maaken, door niet slechts hun geheugen met een zee van woorden en klanken te overladen, maar door hun verstand aantekweeken, hen van zaaken te onderhouden, van kleinigheden te spreeken, die niet alleen zeer aan de kindsche jaaren bevallen, maar ook den grondslag leggen tot een, in rijperen ouderdom, geöeffend denkvermogen. Hij deed gevoelen dat niet meer stok noch plak, of andere barbaarsche dwangmiddelen, de jeugd tot pligtbetrachting moesten dwingen, maar dat zachte overredingen, door haar op haar geluk, op de liefde haarer ouderen, op de achting haarer onderwijzers te wijzen, haar tot de betrachting haarer pligten moesten overhaalen —

Hier na deed hij een kort verhaal der werkzaamheden, die dezen dag, in de volgende orde, zouden plaats hebben.

De eerstbeginnenden, of wel de minstgevorderden, gaven proeven van hunne vorderingen in het lezen.

Deze clasfe was talrijk en hield den Burger DE GRAAF lang bezig. — Er waren kinderen onder van 4, 5. à 6. jaaren, die slechts 3, 6, 8. à 10. maanden de School bezocht hadden, en reeds allen vlug Nederduitsch lazen, zij toonden te verftaan wat zij lazen, en dat zij reeds kennis bezaten van eenige der onöntbeerlijke leestekens. — Met eenige wat meer gevorderden, onderhield hij zich over 't gebruik der vijf zinnen, (men weet, dat de Nieuwe Leerwijze, om kinderen binnen zeer korten tijd te leeren lezen en denken van SCHNEITHER hier toe aanleiding geeft;) van onderfcheiden en vergelijken, van 't onderfcheid en de overeenkomst der dieren met de menfchen, van de redelijkheid der menschlijke ziel enz. en eindelijk ging hij over tot het fpellen; doch niet tot dat gedachtloos rammelen, waar mede men thands nog maar al te veel de zintuigen en zielen der kinderen pijnigt, en dus doende, reeds vroeg de vermogens tot nadenken onderdrukt, en de kinderen tot domheid opleidt. — De kinderen toonden, dat zij alle de letters der Nederduitfche taal kenden, zeer wel de klinkers, de twee- en drie-klanken, en ook de medeklinkers, van elkander wisten te onderfcheiden, en dat zij alle deze verfchil-

len-

lende letters tot lettergreepen, en eindelijk woorden wisten te vormen, en dus, in één woord, konden *spellen*. — Dezen verwijderden zich, en de derde of laagste clasſe kwam binnen; waar van de werkzaamheden de volgende waren.

1. *Nederduitsch lezen*, waar onder eenige ondervraging over de *spelling en zaaken*.

2. *Oeffeningen in het lezen en uitſpreken der Franſche taal*.

Onder deze clasſe waren ook jonge lieden, die binnen 9, 10. à 12. weken 't Fransch vlug hadden leeren lezen en uitſpreken; zodanig als het een beſchaafd Franschman zou betaamen.

3. *Eene meer gevorderde lectuur en vertaaling*.

Veelen van 7. à 8. jaaren vertaalden 't Fransch zeer vlug in 't Nederduitsch. — Het bleek dat de jonge lieden niets lazen of vertaalden, dan dat geene, waarvan de inhoud voor hun verſtand berekend was, en dat zij ook volkomen verſtonden.

4. *Oeffeningen in 't ſchrijven*.

5. *Rekenen*.

Onder deze clasſe vooral, waren er, die volgens hunne jaaren, en 't onderwijs dat zij genoten hadden, waarlijk uitmuntten.

Om de aandacht der Vergadering, die zeer achtbaar was, niet te zeer te vermoeiën, hield men hier eenige oogenblikken ruste. — Intusſchen liet zich onder 't inkomen der tweede clasſe, een fraai Muſiek hooren.

Werkzaamheden der Tweede Clasſe.

1. *Fransch lezen en in 't Hollandsch vertalen.*

2. *Voorlopige beöeffening der Taaldeelen.*

De leerlingen der tweede clasſe gaven proeven dat zij reeds eene voorlopige kennis der Franſche Taal, of derzelver deelen bezaten, welke kennis zij geenzints door een gedachtloos van buiten leeren ſchenen verkregen te hebben; zij gaven blijken de Naamwoorden, zoo zelfſtandige als bijvoegelijke, zeer wel te kunnen onderſcheiden, als ook alle de ſoorten der Werkwoorden, derzelver wijzen, tijden, perſoonen, enz. Van dit alles toonden veelen der Leerlingen dezer clasſe, door hunne juiste antwoorden op de gedane vraagen, zo wel de beoeffenende als de beſchouwende kennis te bezitten.

3. *Nederduitsch lezen, waar bij eenige oordeelkundige, leeskundige en ortographiſche oeffeningen plaats hadden.*

4. *Vorderingen in 't ſchrijven.*

5. *Rekenen.*

Ook hier in waren zeer goede Schrijvers en aanvanglijke Rekenaars.

Nu ging hij over tot het onderzoeken der Eerſte Clasſe. — Haare werkzaamheden waren

1. *Fransch lezen en in 't Nederduitsch vertaalen.*

2. *Beöeffening der Regelen van beide taalen.*

3. *Fransch Schrijven naar voorlezen.*

4. *Nederduitsch Lezen volgends bepaalde Regelen.*

5. Ne-

5. *Nederduitsch Schrijven naar voorlezen.*
6. *Vertooning van Schriften.*
7. *Rekenen.*
8. *Aardrijkskunde.*

Na dat zij eenige stukken uit het fraaije en te recht zeer geroemde werk, *Thélémaque van Fénélon*, voorgelezen en voetstoots in het Nederduitsch vertaald hadden, voor zoo verre dit noodig was, gaven de Leerlingen ook bewijzen, dat ze in de Fabelkunde en Aardrijkskunde der Ouden, niet geheel onervaaren waren. — Hier na ging hij over tot de behandeling der Taaldeelen, ieder in 't bijzonder. Vervolgens dicteerde hij hen een kleine Historie in 't Fransch voor, dat zij, tot goedkeuring der omstanders, juist naschreven. Dus doende, toonden zij, zoo wel de werkdadige als beschouwende kunde der Fransche Taal te bezitten.

Bij het geven van proeven van kunstmatig lezen in het Nederduitsch, werd vooral een der Leerlingen, het Stukje: *Armedas aan zijne Moeder*, uit de Leeslesjens der Maatschappij voorlezende, met luide toejuichingen vereerd.

Daar de kennis der Aardrijkskunde eene onontbeerlijke wetenschap is voor ieder welopgevoed mensch, hield hij zich hier mede zoo lang bezig als de tijd toeliet.

Hij deed zijne Leerlingen eerst de beschrijving van de wis- natuur- en staatkundige verdeeling van den aardbol, met de nodige bewijzen gestaafd, geeven, liep hier op de voornaamste deelen van Europa door,

deed hen de grenspaalen, bergen, rivieren, voorname ſteden dier Landen opnoemen, en tevens bepaalen de lengte en breedte van dezelve. Dit alles deeden zij zoo vaardig met, als zonder kaarten. — Hierna ging hij over tot de behandeling van ons Land, en deed zien, dat zij daarvan zoo wel de kennis der voormalige als tegenwoordige verdeeling bezaten.

De werkzaamheden van 't Examen afgeloopen zijnde, deed hij weder eene kleine aanſpraak, waarin hij ouders, vrienden, muſiceerende leden, en de geheele vergadering bedankte voor hunne vriendelijke deelneming en blijkbaar vertrouwen. — Ook zwaaide hij eenigen welverdienden lof toe aan de naarſtigſte zijner Leerlingen, en gaf eene vriendſchaplijke vermaaning aan de nalaatigen, 't welk zodanig eenen indruk op hen maakte, dat veele hunner warme traanen ſtorteden. — Ouders deelden in deeze welgeplaatſte gevoeligheid. — Eindelijk werd deeze waarlijk ſchoone plechtigheid met een keurig muſiek beſloten.

De uitdeeling der Prijzen en de Promotie had plaats, Donderdag den 21. Meij, in de Kapel of Kleine Kerk. — Des morgens ten 9. uuren vergaderden Scholarchen in het Schoolhuis. — De jonge Lieden, ook aldaar zamengekomen, gingen twee aan twee, door Scholarchen en den Onderwijzer, voorafgegaan, en door de Secondanten begeleid, naar de Kerk, waar reeds een aantal menſchen vergaderd was. Onder

een

een fraai muſiek werden zij ontvangen, en de jonge Lieden onder 't ſpeelen van een marsch, binnen geleid. — Ieder nam de hem aangeweezene plaats — De Leerlingen waren allen in eenen dubbelen cirkel, in 't ruim der kerk, op eenigen afſtand rondom de tafel, waaraan Scholarchen en de Onderwijzer zaten, geplaatst. Na eenige oogenblikken ſtilte, kwam de geheele Raad, vooraf gegaan en gevolgd door deszelfs bodens. — Een fraai Muſiek deed zich hooren, zoo lang tot dat de Raad zijne plaats had genomen. Zoo dra dezelve gezeten was, beklom de Burger B. MOERKERK, een der Scholarchen, den Kanſel, en deed eene weluitgewerkte Redevoering, *over het belang van het onderwijs*, ontvouwde het oogmerk der plechtigheid, en deed voorts gepaste aanſpraaken aan den Raad, aan Scholarchen, zoo der Latijnſche als Franſche en Nederduitſche Scholen dezer Stad, aan de Leeraars der onderſcheiden Godsdienstgenootſchappen, aan Ouders, aan Leerlingen, en ook eindelijk aan den Onderwijzer. Zoo de Redevoering, als 't opzeggen van een fraai vaers, in 't midden van dezelve, deed den Dichter en Redenaar eer aan.

Na het einde der Redevoering, liet zich weder 't Muſiek hooren. — Intusſchen maakte de Burger DE GRAAF zich gereed tot de uitreiking der Prijzen, beginnende met de eerſte Clasſe. Bij het overhandigen der Prijzen, deed hij aan ieder der vier Leerlingen van de eerſte Clasſe, die met Eereprijzen beloond werden, een zeer korte aanſpraak

 in

in 't Fransch, waarin hij hen geluk wenschte met hunne behaalde eerlaauweren, ieder hunner, volgens zijne verdiensten, den verschuldigden lof toezwaaide, en ze verder tot pligtsbetrachting aanspoorde.

Na de uitdeelingen der Prijzen, hield J. G. SCHARTEN, een der Jongelingen van de eerste Clasfe, welke de eerste Prijs behaald heeft, eene korte Redevoering in 't Fransch, waarin hij Scholarchen, zoo voor hem als in naam zijner Medeleerlingen, voor de ontvangen Prijzen bedankte; sprak over 't geluk van eenen Jongeling, die zulke Ouders had, welke hem van zijne vroegste jeugd af eene goede opvoeding gaven, en onder 't opzicht van verstandige Onderwijzers plaatsten; leide daar uit af de verpligting jegens zijne Ouders, die tegenwoordig waren, en welke hij zoo treffend bedankte voor hunne zorg, ten zijnen opzichte, dat zij traanen van aandoening schreiden; beloofde zich verder zoo te gedraagen als eenen dankbaaren zoon en braaven jongeling betaamt; bedankte de Vergadering voor het deel dat zij in zijne, en in de verrichtingen zijner Medeleerlingen nam; wijl hij binnen kort naar de Latijnsche School zou gaan, bedankte hij ook den Burger DE GRAAF op eene zeer bescheiden wijze voor zijne lessen, enz.

Na het afloopen van deze kleine Redevoering, deed zich verder een fraai Musick hooren. — Na het Musiek ging de Onderwijzer over tot de uitdeeling der Prijzen in de tweede en derde clasfe, dat even als omtrend de eerste

eerste clasſe plaats had; C. G. BOONZAJER en L. FRANKAMP bedankten Scholarchen als de eersten der beide Clasſen voor de verkregene Prijzen, beiden in 't Fransch in Proza.

In de eerste clasſe ontvingen Prijzen

1. *J. G. Scharten*, van Gorinchem.
2. *H. M. Rom*, Kostdiscipel van Gorinchem.
3. *J. H. van Dyk*, Kostdiscipel van Delft.
4. *J. C. Boonzajer*, van Gorinchem.

Tweede Clasſe.

1. *C. G. Boonzajer*, van Gorinchem.
2. *G. T. Polyliet*, van Gorinchem.
3. *F. J. Boonzajer*, van Gorinchem.
4. *A. M. de La Faille*, van Gorinchem.
5. *A. N. J. Hanedoes*, Kostdiscipel van Woudrichem.
6. *J. J. Rom*, van Gorinchem.
7. *C. E. Roſenburg*, van Gorinchem.
8. *Ch. Bruinis*, van Gorinchem.

Derde Clasſe.

1. *L. Frankamp*, Kostdiscipel van Delft.
2. *G. Mekern*, van Gorinchem.
3. *Eliſabeth Hoeben*, van Gorinchem.
4. *G. Blom*, van Gorinchem.

Behalven aan dezen, werden ook nog aan anderen, die in een of ander opzigt uitgemunt hadden, kleine boekgeſchenken uitgedeeld.

De Prijzen bestonden voornamelijk uit: KNIGGE, *Verkeering met Menſchen*, GELLERT, *Leçons de Morale*, GASPARI, *Aard-*

 rijks-

vijkskunde, NUMA POMPILIUS, *vertaald door* PASTEUR, *Leven van* DE RUITER, gr. 8vo. en meer andere fraaie werkjens voor jongelingen, kinderen, enz. zo als van HAZEU, CAMPE, SALTZMAN, KAEMERER, enz. netjes ingebonden, met Stads linten vercierd.

Na de uitdeeling der Prijzen, geschiedde de bevordering, onder eene zeer korte aanspraak, waar in dezulken die door hunne naarstigheid uitgemunt hadden, tot eene hoogere Classe bevorderd werden.

Hier mede de uitdeeling der belooningen afgelopen zijnde, heften de Musikanten weder hunne toonen aan, terwijl de Onderwijzer voor het laatst den kansel beklom, en bij het eindigen van het Musiek zijn dank betuigde aan Ouders, Raad, Scholarchen, Toonkunstenaars en de geheele vergadering, voor hunne vriendelijke hulp, bereidvaardige medewerking en ieverige deelneming. Die geenen der Leerlingen, welken met Eereprijzen bekroond waren geworden, wenschte hij geluk, deed hen hunne verpligting gevoelen, om ieverig op 't zelfde voetspoor voort te gaan, en die welke geene Prijzen of tekenen van goedkeuring ontvangen hadden, tragtte hij optebeuren en aantemoedigen. — Aanstonds na den afloop dier aanspraak, hefte het Orchest weder aan, en hield de aandacht der Vergadering nog eenige oogenblikken aangenaam bezig, waar na de vergadering scheidde.

Ver-

Verbeterde Inrichting van het Gemeenteschool te Spaarndam.

Het Gemeentebestuur te Spaarndam had reeds meermalen te vergeefs poogingen aangewend, om het plaatselijk Schoolwezen te verbeteren, maar was daar in verhinderd geworden, doordien de Schoolmeester, een oud, ziekelijk man, even als veele zijner bejaarde Amptgenoten, te zeer aan den ouden slenter gehecht was; dan het overlijden van dien Onderwijzer, in de maand Februarij van dit jaar, gaf hetzelve gelegenheid om zijnen loffelijken ijver te voldoen.

Deszelfs eerste werkzaamheid was 't ontwerpen van eene betere Schoolinrichting, waar bij de tijd voor 't Schoolhouden, de verdeeling der Scholieren in Clasfen, het gebruik van eenige leerboeken, de straffen en belooningen, wierden bepaald; en in 't bijzonder ook een algemeen onderwijs in de gronden der Nederduitsche Taal, de Meet- en Aardrijkskunde, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, de beginzelen van den Christelijken Godsdienst en Zedekunde.

De medewerking van den Gereformeerden Kerkenraad, die aan het Gemeentebestuur verzekering gaf, dat zij aan den te beroepenen Schoolmeester, mits van den Gereformeerden Godsdienst zijnde, ook de voordeelen der posten van Voorlezer, Koster en Voorzanger zouden verzekeren, stelden hetzelve ook spoedig in staat, behoorlijke zorg te dragen voor het Finantiëele; derwijze, dat de Schoolmeester zeker staat konde maken op een inkomen van *f* 600; hetwelk wel meerder doch niet minder zijn kan, daar, in het laatste geval, hetzelve tot de gemelde somma zoude worden aangevuld.

Na het nemen dezer maatregelen besloot men tot de keuze van eenen Onderwijzer overtegaan, waartoe door het Gemeentebestuur wierd aangesteld J. KWANTES, Zoon van den overledenen Schoolmeester, en kweekeling op het Kweekschool voor Schoolmeesters van het eerste Amsterdamsche Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*; welke jongeling, zoo op dat Kweekschool, als bij het waarnemen der School te Spaarndam, na den dood van zijnen Vader, zich verdienstelijk had gedragen.

Het verder voltooijen van het met ijver en overleg aangevangen werk is vervolgens door het Gemeentebestuur opgedragen aan een Schoolbestuur van vier Leden, gevolmagtigd tot het beramen en bewerstelligen

van

van alle verdere inrichtingen, en het maken van veranderingen, vermeerderingen en verbeteringen; hetzelve heeft reeds de noodige huishoudelijke schikkingen geregeld, en een Reglement van Schoolorde ingevoerd.

De verdienstelijke vereenigde werkzaamheid der Spaarndammers, en derzelver gelukkig gevolg, strekke tot een aanmoedigend voorbeeld ter navolging aan andere Dorps-Besturen!

Het Gezelschap, onder de Zinspreuk:

Die de Jeugd tot nut wil wezen,
Moet geen dom vooroordeel vreezen.

bestaande uit Leermeesters der Jeugd, binnen en buiten Leeuwarden,

aan

hunne Ambtgenooten in de Bataafsche Republiek.

AMBTGENOOTEN!

Wij zagen met genoegen in het derde Stuk der *Bijdragen, betrekkelijk het Schoolwezen*, de berichten van twee Gezelschappen Onderwijzers binnen Amsterdam; en dit spoorde ons aan ter navolging, om ook het bestaan en de inrichting van ons Gezelschap aan Ulieden bekend te maaken: — eensdeels om, wanneer zulks nodig mogte zijn, daar toe ook andere onzer Mede-Onderwijzers aan te spooren, het zij om Leden van ons Gezelschap te worden, of anderen op te wekken, om ook zulke Gezelschappen op te richten. — Ten tweede, om de reeds bestaande Gezelschappen uit te nodigen om met ons Gezelschap te correspondeeren, het zij per

per Misſive of andere daartoe geſchikte middelen.

Het oogmerk onzer bijeenkomst is hetzelfde als dat van de Amſterdamſche Genoodſchappen: naamelijk om onze kundigheden te vermeerderen, en ten dien einde elkanderen voor te lichten, om hier door het onderwijs aan de Jeugd meer eenvouwig, aangenaam en nuttig te maaken.

Ons Gezelſchap wierd in Slagtmaand l. l. tot ſtand gebragt, en beſtaat thands uit agt Leden, waar van vijf Schoolhouders binnen en drie buiten Leeuwarden zijn; dezelve vergaderen alle vier weeken eens, en wel Saturdags voordemiddags, ten huize van een der Leden, te Leeuwarden

Tot de kosten (die zo min mogelijk gemaakt worden) betaalt ieder Lid zijn aandeel, daarenboven betaalt elk Lid per week een ſtuiver, tot het aankoopen van zulke Boeken, als wij voor ons Gezelſchap geſchiktst oordeelen; de Boeten worden daar toe ook beſteed.

De vereischten om Lid van ons Gezelſchap te worden, zijn: een goed zedelijk gedrag en bewijzen van eenen ernstigen toeleg op dadelijke verbetering van het Onderwijs der Jeugd.

De posten van Praeſident en Secretaris worden bij afwisſelinge voor vier bijeenkomsten waargenomen. Geduurende twee uuren tot de werkzaamheden bepaald, mogen geene andere geſprekken gehouden worden,

den, dan dezulke die betrekking hebben tot het Schoolwezen.

Elk Lid heeft de vrijheid om één of meer vraagen op te geeven, deeze vraagen worden daadelijk beäntwoord, of zo dezelve nadere overweeging vereiſchen, dan worden de antwoorden tot eene volgende vergadering uitgeſteld; en dan is ieder Lid verpligt, 't zij mondeling of ſchriftelijk te antwoorden, bij boete.

Tot hier toe zijn de volgende vraagen opgegeeven;

1. Moet men alle ſtrafheid in de School vermijden? zo ja: welke middelen moet men dan in 't werk ſtellen om de goede orde te bewaaren?
2. Hoe gewent men de kinderen best aan eene geduurige Leerzaamheid?
3. Kan men de kinderen ook te dikwijls beloonen of ſtraffen?
4. Moet er ook bij 't begin en eindigen van den Schooldienst gebeden worden? zo ja: wie moeten bidden, de Kinderen of de Onderwijzer?

Ziet daar, waarde Broeders! het oogmerk en inrichting van ons Gezelſchap hoofdzakelijk geſchetst, met geen ander oogmerk, dan om met en nevens Ulieden, geene middelen onbeproefd te laaten, waar door eene verbeterde Kinderleere tot ſtand mogt worden gebragt ......

Zo de reeds in ſtand zijnde Gezelſchappen ge-

genegen mogten zijn, en nuttig oordeelden, om met ons Gezelschap te correspondeeren, zo verzoeken wij de Brieven Franco te adresseeren, aan J. WIGMORE, *Schoolhouder te Leeuwarden*. — Gelijk wij wederom, wanneer ons gelegenheid wordt gegeeven tot correspondentie, gaarne wenschen gebruik te maaken.

Wij vereenigen dus onze wenschen met de Uwe, en voegen er den wensch bij, dat de grootste Kindervriend JEZUS zijnen zegen gebiede over onze welmeenende poogingen, ten einde verstand en deugd het cieraad moge zijn van het tegenwoordige en volgend geslagt.

Uit naam van het Gezelschap voornd.

J. H. ERNST,

Secretaris.

Aan den Schrijver van de Bijdragen, betreklijk den staat en de verbetering van het Schoolwezen in het Bataafsch Gemeenebest.

MEDEBURGER!

Op bladz. 90. van het tweede Stukje der *Bijdragen, betreklijk het Schoolwezen*, zagen wij, dat het den steller van dat berigt smartte, slechts van twee plaatsen, buiten Amsteldam, te kunnen melden, dat het Bestuur zelve invloed op het Schoolwezen had, of althans de zaak ernstig ter harte nam. Daar ondertusschen ook alhier het Stadsbestuur een werklijk deel in de verbetering van het Schoolwezen heeft, zoo haasten wij ons, om U een kort berigt hieromtrent medetedeelen.

Reeds terstond na de omwenteling in het jaar 1795. benoemde het Stadsbestuur eene Commissie van vijf Leden, om toezigt te hebben op de onderscheiden Schoolen binnen deze Stad, en het nodige, tot verbetering in dezelve, daartestellen. In den beginne waren de werkzaamheden dezer Commissie flaauw, dan het Departement der Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, alhier, zich vervolgens ook deze zaak aantrekkende,

en

en eene Commisſie van drie Leden benoemende, om met de reeds beſtaande School-Commisſie, ten nutte der Schoolen, te confereeren, had dit ten gevolge, dat deze drie Leden, bij een beſluit van het Stadsbeſtuur, in de meergenoemde School-Commisſie wierden ingelijfd, en dus, bij vernieuwing, eene Commisſie, betreklijk de Scholen, van agt Leden wierd aangeſteld: en van toen af aan zag men weldra de vruchten van de werkzaamheden dier Commisſie. Dezelve vergadert thans, ten minste eenmaal des Maands, in een der vertrekken van het Huis der Gemeente. Ten minste eenmaal des maands wordt 'er in de Scholen viſitatie gedaan. Aan de Schoolmeesteren is onlangs door het Stadsbeſtuur ter hand geſteld een Reglement, door de School-Commisſie ontworpen, waarna dezelve Meesters hun onderwijs moeten inrigten. — Alle jaaren geſchiedt 'er een Examen in de Schoolen; en eene openlijke uitdeeling van eereprijzen aan de Schooljeugd, waartoe de kosten, zoo voor prijzen als anderszins, door het Stadsbeſtuur worden bijgedraagen, aan welk Stadsbeſtuur de School-Commisſie, ieder jaar, in de maand April, een verſlag van haare werkzaamheden, en van den ſtaat der Scholen moet inleveren. Eerlang hoopen wij weder de openlijke uitdeeling der eereprijzen te doen, bij welke gelegenheid wij ons vleijen ook een *openlijk* Examen plaats te kunnen doen hebben.

Verzoeke deze in uw eerstvolgend Nummer te insereeren, ten einde het Publiek weete; dat het Stadsbestuur wel degelijk invloed op het Schoolwezen heeft, en hetzelve ter harte neemt.

Wij blijven, met den wensch, dat uwe Bijdragen van de heilzaamste gevolgen voor het aankomend geslacht zullen weezen

Uwe Medeburgers

De Leden der School-Commissie
te Purmerende.

En uit naam van dezelve

Purmerende
den 8. van Grasmaand
1801.

K. HONIG, Jsz.
Voorzitter.



LET-

[redacted]

LETTERBERICHTEN.

Buitenwandelingen door CHARLOTTA SMITH, *met heure Kinderen. Uit het Hoogduitsch, met pl. Amst. bij* G. ROOS 1801. IV. en 156. bl. in 8vo. Prijs *f* 1 : 0 : 0. Een lief geschenk voor Meisjes, van een eenigsins aanzienlijken stand. De gesprekken zijn natuurlijk in haren toon; en de zedeleer is in zich zelve uitmuntend en juist voor haar berekend. De uitvoering is over het algemeen bevallig. Wij raaden echter alle ouders, onderwijzers of onderwijzeresfen, om, alvorens dit werkje de jeugd in handen te geven, hetzelve van spel- en taalfouten te zuiveren, die *en* zoo menigvuldig zijn, dat wij het geen zetter zouden toevertrouwen, om wanneer een blad door onze handen gegaan was, het zonder *revisie* aftedrukken, *en* zoo onverschoonlijk, dat zij de eenigsins taalkundigen onder de jeugd zouden ergeren en de onkundigen misschien, ten aanzien der taalkunde, voor haar leven bederven.

Kort onderwijs in de Geografij of Aardrijkskunde, door J. F. MARTINET. *Overzien en uitgebreid door* A. VAN DEN BERG. Met kaartjes. *Amst. bij* J. ALLART 1801. 141. bl. 8vo. Prijs *f* 0 : 14 : 0. Deze Geografij, hoe zeer reeds in 1784. in *het geschenk*

aan de Jeugd te vinden, heeft echter bij deze nieuwe uitgave, eenige verſchikkingen en aanmerklijke aanvullingen ondergaan; ook zijn de landkaartjes, in een en ander opzicht, verbeterd, en is 'er een hoofdſtukje bijgevoegd over die landen, welken ſommigen het vijfde waerelddeel noemen, met een landkaartje, dat na de groote kaart van het zuiderhalfrond in de reizen van COOK gevolgd is, gelijk ook een hoofdſtukje over ons Vaderland in zijn tegenwoordigen ſtaat. Ten aanzien van het laatſte moeten wij aanmerken, en deze bedenking geldt ook andere beſchrijvers van den tegenwoordigen ſtaat van ons Vaderland, dat onze Schrijver ſchijnt te veronderſtellen, dat zijne Leerlingen reeds door vroeger onderwijs de ligging der voormalige zeven Provintien, benevens de Generaliteits landen kennen. Zonder deze voorafgaande kennis is, b. v. de beſchrijving van het Departement de EEMS, dat hetzelve het grootst deel van Friesland, geheel Groningen en een deel van Drenthe beſlaat, even zoo duidelijk, als wanneer ik te Amſterdam, in dien doolhof van grachten, ſtraten en ſtegen, iemand den weg beduidende, eenvoudig zeg, van die gragt komt gij aan die gragt en uit die ſtraat in die ſtraat. Of, 'er moet de oude Geographiſche Beſchrijving van ons Land vooraf gaan, en dan eerst kan de bovengemelde beſchrijving gelden, of verkiest men dat niet, dan moet men bepalen welke Departementen ieder derzelven tot naburen heeft, en vooral om welke reden het die benaming draagt.

IN-

[redacted]

I N H O U D.

HOOLVERORDENINGEN.

EKBEOORDEELINGEN.

I N H O U D.

MENGELWERK.

SCHOOLBERIGHTEN.

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK HET

SCHOOLWEZEN.

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

V. STUK.



Te LEYDEN bij

D. DU MORTIER EN ZOON.

MDCCCI.



SCHOOLVERORDENINGEN.

AANSPRAAK

VAN DEN

AGENT DER NATIONALE OPVOEDING,

Ter opening der bijeenkomst van SCHOOL-OPZIENERS, *ten zijnen huize gehouden op den* 16. *Julij en volgende dagen des jaars* 1801., *het zevende Jaar der Bataafsche Vrijheid.*

Daar ik thans het genoegen heb eene eerste vrucht mijner pogingen, tot hervorming van het Onderwijs der Jeugd, te smaken, door een aantal Mannen bij mij vergaderd te zien, die gaarne hunne talenten en hunnen arbeid tot bereiking van dit heilzaam doel willen aanwenden, en met mij treden in de overweging der belangrijkste aangelegenheden daartoe betrekkelijk, kan ik mij zelven de voldoening niet weigeren, om Ul., GEËER-

DE MEDEBURGERS en VRIENDEN! voor dit bewijs van uw vertrouwen, en van uwe goedwilligheid, om mij, in het gewigtigst gedeelte van mijnen post, tot raad en tot hulp te verstrekken, mijnen opregtsten dank te betuigen.

Wanneer ik naga, hoedanig de post van Opziener der Scholen, naar het denkbeeld dat ik mij van denzelven gevormd heb, moet ingericht en waargenomen worden; wanneer ik overweeg, met welke hindernissen en verdrietelijkheden men in denzelven zal te worstelen hebben; wanneer ik in vergelijking breng den arbeid daar aan verknocht, ik zal niet zeggen met deszelfs bezolding, want deze kan in geene aanmerking komen, en naauwlijks voor iets meer dan eene bloote schadeloosstelling worden gehouden; maar met de zichtbare uitwerkselen van dien arbeid; dan betuige ik mij geene te waardige denkbeelden te kunnen vormen van de Vaderlands- en Menschenliefde der genen, die zich voor het welzijn der Bataafsche Jeugd, en tot uitbreiding van ware verlichting, deugd en wetenschap, dezen moeijelijken post willen laten welgevallen.

Inderdaad, waar ik de oogen wende, ik ontdek niet dan zwarigheden, zoo groot in getal en gewigt, dat men in verzoeking geraakt, om de daar tegen overstaande aanmoedigingen voorbij te zien, en gevaar loopt, om voor het gevoel der laatste geheel onvatbaar te worden. In het onderwijs der Scholen zelve is niet maar hier en daar iets

te

te regt te brengen, maar alles, het een meêlaatſcher dan het andere, te herſtellen en te herſcheppen. De Onderwijzers der Jeugd, door het gemis van eenigerhande aanmoediging, door het uitbluſſchen van allen naijver, door gebrek aan noodige opleiding, en nog meer dan dit alles, door kommer en behoefte in een ſtaat van diepe vernedering gezonken, hebben geen denkbeeld van den aart en het gewigt hunner beſtemming, en beſchouwen den man, die hen tot de hoogte derzelve wil opvoeren, als een hatelijken nieuwigheidsbejager; die hen aan zijne grillen wil opofferen, en van het overſchot der rust hunnes afgeſloofden levens berooven. De leerwijs der Scholen, ſlaafsch en werktuiglijk, geſchikt om den lust der Kinderen, in plaats van optewekken, uittedooven, ja van den beginne af te verſmoren; om hunne verſtandsvermogens, in plaats van die te ontwikkelen, voor hun ganſche leven te verſtompen, en om hun geheugen, niet met de kennis van nuttige zaken, maar met verwarde klanken optevullen; deze leerwijs heeft niet te min alle de ontelbare aanhangers van het oude, die het voor een misdaad rekenen wijzer te willen zijn dan hunne Vaderen, tot even zoo vele driftige voorſtanders. De leerboeken der Scholen, nutteloos voor het oogmerk, waartoe zij dienen moeten, zonder belang en vervelend voor de Jeugd, hebben nogthans, door hun inhoud en afkomst, een eerwaardig voorkomen bij velen, die derzelver afſchaffing en verwisſeling met andere voor niets

minder dan een heiligschennis houden. Bij de Ouders ontmoet men de verstgaande onverschilligheid voor de vorming van hun kroost, in hunne harten de grofste vooroordeelen, en in hunne huisgezinnen alle de gevolgen eener verwaarloosde opvoeding; bij Gemeentebestuuren een geest van tegenkanting, zoo ras aan hun gezag onttrokken wordt eene voor hun onmogelijke bezorging van belangrijke zaken; bij de Kerkelijken afhangelijkheid, kleinmoedigheid of dweepzucht, alle even doodelijk voor de hervorming der Scholen — der Scholen, waarvan het locaal alleen niet zelden eene onverwinnelijke hinderpaal stelt aan derzelver meest noodzakelijke verbetering. Voegt hierbij de uitwerkselen van burgerlijke en Godsdienstige partijschap, en de daaruit geboren verwijdering der harten; het bijkans algemeen misnoegen, uit den rampspoed der tijden nog meer, dan uit de wezenlijke gebreken onzer regéringsvorm gesproten; en den staat van 's Lands kas, die, door de herhaaldelijk ondernomen herschepping onzer Marine, door eene verbazend kostbare Landmagt, en door de ver boven ons vermogen geklommen nationale schuld uitgeput, geene zoo krachtige ondersteuning kan aanbieden, als waardoor anders veelligt aan de meeste en moeijelijkste bezwaren zou kunnen worden te hulp gekomen: met welk uitzicht, zoo zou men bijkans uitroepen, met welk eenigermate gunstig vooruitzicht zal men dan het werk der School-verbetering aanvaarden, en zich den on-

ondankbaren post van Opziener der Scholen getroosten? Wat Hercules zal den ſtroom leiden om deze ſtallen van Augias te zuiveren, en de beſmette lucht haar verpestenden adem te ontnemen?

Dit tafreel, Medeburgers, 't welk ik u met waare, ſchoon donkere, verwen heb afgeſchetst, is voor Ul en mij zoo troosteloos, dat ik noodig achte onze aandacht te verpozen door het opzamelen der bijzonderheden, welke geſchikt zijn, om, niet tegenſtaande het afſchrikkend gezicht van alle deze hinderpalen onzer onderneming, echter onzen wankelenden moed optebeuren, en ons onzen nieuwen loopbaan volvaardig te doen beginnen.

Indien immer eenige wezenlijke verbetering der Scholen zal tot ſtand gebragt worden, dan zal dezelve een vôorwerp moeten uitmaken der zorge van het Hoog Beſtuur des Lands; het zelve zal door wijze en bepaalde Wetten den grondſlag van alles moeten leggen, de handhaving dier Wetten aan geſchikte perſonen aanbevelen, en een toegang openen, langs welken men, door het trapswijze invoeren van voortgaande maatregelen tot herſtel, door het voorzichtig aanwenden van gepaste hulpmiddelen, eindelijk het voorgeſtelde doel tot eene zekere hoogte bereiken kan: hier door alleen toch kan aan moedwilligen tegenſtand het hoofd geboden, aan ijdele uitvluchten de weg afgeſneden, en die eenparigheid van werking bekomen worden, die aan alle welingerichte pogingen de

noodige kracht en klem moet geven. Maar is dit zoo, dan mogen wij ons ten minſten verheugen, dat de eerſte ſtap gedaan, en de ingang gebaand is van eenen weg, die nog wel overal met doornen en ſtruiken bewasſen, hier en daar met ruïnen en ſteenklompen opgeſtopt is, maar echter een zekeren uitgang voorſpelt, indien wij ſlechts acht geven om het echte ſpoor te houden, en noch arbeid, noch geduld, noch inſpanning onzer krachten te ſparen voor de verkrijging der roemrijkſte aller wenſchen.

Daarenboven: waaraan is voor een aanmerkelijk gedeelte het diep verval der Scholen toe te ſchrijven? is het niet aan het volſlagen gebrek van een hoogst-noodzakelijk toeverzicht? Aanſchouwt de mannen, die zich gedurende een gansch leven, onder een aantal kwalijk opgevoede kinderen, moeten afſloven, terwijl bijkans niemand zich om hun lot, of om de vruchten van hunnen zuuren arbeid bekommert; nemen zij hun pligt waar met ijver en met verſtand, het ontbreekt hun aan alle aanmoediging of voldoening; volgen zij in het onderwijs verkeerde grondregelen, niemand heeft lust om hen te onderrichten, en die daartoe den lust mogt hebben, dien ontbreekt het aan de noodige kunde; hunne Scholen worden niet bezocht, op de vorderingen hunner leerlingen wordt geen acht geſlagen: de bewustheid, dat zij onder geenerlei wezenlijk opzicht ſtaan, doet hen, in het gemak van den ouden ſlenter, eenige veiliging zoeken voor de verdrie-

drietelijkheden van hunnen post; onbekend met geſchriften, die hen, zoo lang zij nog in hunne jeugdige jaren zijn, zouden kunnen vormen en opleiden, hebben zij geen toegang tot perſonen, bij wie zij eenige inlichting kunnen verkrijgen: dus overgelaten aan zich zelf, genoodzaakt om zich naar alle de luimen en grilligheden der Ouderen te ſchikken, ten einde niet beroofd te worden van dat gedeelte van hun ſober beſtaan, 't geen uit de Schoolgelden voortvloeit, kwijnen zij, zonder eenigen prikkel van eerzucht of weetgierigheid te kennen, in onkunde en vergetelheid weg, en laten niet zelden geene andere ſporen van hun beſtaan achter, dan Weduwen en Kinderen zonder toevlucht of brood. . . En zou een welgeordend toezicht over de Scholen aan deze diepingewortelde kwaal niet eenig geneesmiddel kunnen toebrengen? Zou de enkele gedachte, van door een verſtandig oog gade geſlagen te worden, niet over het algemeen reeds eenige, en hier en daar eene zeer heilzame uitwerking moeten te weeg brengen? Zou alle onderrichting, aan Onderwijzers der Jeugd gegeven, alle aanmoediging, lof en vriendelijke beriſping voor allen gelijkelijk nutteloos wezen? Zou eene goede Schoolorden en gepaste onderwijsboeken, met gezag ingevoerd, vergezeld van een verſtaanbaar handboek voor het nuttigst gebruik derzelve, nergens eenige misbruiken beteugelen, geene kwade gewoonten afſchaffen, en nergens tot eene meer redelijke opleiding

der Jeugd den weg banen? Vergeeft mij, Medeburgers, indien ik, die u geene te vleijende uitzichten van den goeden uitslag uwer poging wil openen nogthans deze vragen niet ontkennend kan beantwoorden; indien ik U eenige vruchten derzelve met vertrouwen durve beloven, benevens de voldoening voor uwe menschlievende harten, dat Gij u zult bekend gemaakt en bezig gehouden hebben met den staat, met het lot en de aangelegenheid van mannen, die, door verwaarloozing van de zijde des Burgerlijken Bestuurs, beneden hunnen eerwaardigen stand gezonken, eene hulprijke hand noodig hebben, om hen op te beuren, hen de waarde hunner bestemming te doen gevoelen, en aan de ellende en kommer, waar door zij gedrukt worden, is het mogelijk, te ontrukken.

Wijders, hoe zeer menigvuldige oorzaken hebben samengeloopen, om het grooter getal van de Onderwijzers der Jeugd te doen blijven ver beneden de instelling en het gewigt hunnes Ampts, er zijn nogthans onder dezelve waardige mannen, verspreid door alle de oorden van dit Gemeenebest, die door hunne kunde en ijver de achting der braven verdienen, en verlangen naar het oogenblik, waarin betere inrichtingen met kracht zullen worden gehandhaafd; maar het zijn deze, die ondersteuning behoeven, om de hinderpalen der vooroordeelen en der kwaadwilligheid te overwinnen, er om niet zelve de slagtoffers hunner edele regtzinnigheid

te

te worden; het zijn deze, die op den eervollen weg, door hun ingeſlagen, een bekwamen leidsman noodig hebben, om hen eene nog grooter volkomenheid te gemoet te voeren: alle hebben zij aanſpraak op den lof en de belooning van hunnen hoogst nuttigen arbeid, en om als verdienſtelijke Burgers bekend te worden bij het Vaderland, 't welk zij boven anderen hebben welgedaan. En ſchoon ſommige hunner door geſchriften zich eenen naam en eer hebben verworven, andere echter, met een gelijken trap van verdienſten, leven onopgemerkt in hunnen kleinen kring, en worden vergeten, omdat niemand hen kende, die hunne deugd wist te waardéren. Ziet daar, mijne Vrienden, eene aanlokkelijke, betoverende zijde van den post eenes Beſtuurders der Scholen: regt te doen aan verdienſten, die miskend of in het duister verſcholen waren; ziet daar eene kleine vergoeding voor de menigerlei verdrietelijkheden, aan dien post verknocht, de deugd te kunnen handhaven tegen de vervolging van nijd en vooroordeelen; ijver en talenten te onderſteunen, aan dezelve nieuwe veerkracht, een gelukkiger wending te geven, en alzoo het heil, door dezelve te weeg gebragt, onberekenbaar te vermenigvuldigen.

Laat ik hier ten laatſten nog mogen bijvoegen, dat door de nu uitgevaardigde wet omtrent het Schoolwezen, en het verordenen van een geregeld toezicht over hetzelve, nog van een anderen kant, op eene ze-

kere, en van alle bedenkingen onafhanke-lijke wijs, gezorgd is voor de verbetering van het openbaar onderwijs: ik bedoel, dat niemand, zonder het afleggen van behoorlijke proeven en bewijzen zijner bekwaamheid, tot hetzelve zal worden toegelaten. Gaarne beken ik, dat men in de Examens van beroepen Schoolmeesters, immers vooreerst, toegevendheid zal moeten gebruiken, en zich niet zelden vergenoegen met een veel geringer trap van volkomenheid, dan men in gemoede, voor de bediening eenes zoo gewigtigen Ampts, noodzakelijk oordeelt; maar dit zal echter nimmer ten nadeele van meer geſchikte en bekwame Onderwijzers behoeven te geſchieden, en niet dan onder zoodanige bepalingen, die eene meer algemeene oeffening, in de kundigheden tot het onderwijs betrekkelijk, en ook meer algemeene vorderingen in dezelve, voor het toekomende beloven. Hierdoor zal ten minſten de vermetele onkunde worden afgeſchrikt en beteugeld, en eindelijk de deur geſloten voor zoo vele onwaardige voorwerpen, die bij het verloopen van een verwaarloosd beroep of handwerk, of in de verlegenheid om met iets beters den kost te verdienen, zich nog altijd goed genoeg achteden, om als Onderwijzers der jeugd en Vormers van menſchen op het tooneel te treden.

Het is dan niet geheel hopeloos, Medeburgers, dat door de maatregelen, bij het Hoog Beſtuur des Lands genomen, en waar-

van

van Gijl. benevens mij tot Uitvoerders gesteld zijt, iets goeds worde voortgebragt; ik stem gereedelijk toe, dat dit goede gering zal kunnen zijn, en dat de nuttigheid uwes arbeids, immers in den aanvang, en naar den uiterlijken schijn, niet aan de grootheid van denzelven zal beantwoorden; maar kan men wel iets, wat tot het onderwijs en de beschaving der jeugd betrekking heeft, gering noemen? Indien door uwe zorgen en pogingen slechts één of weinige kinderen worden gevormd, om éénmaal, als verstandige en brave Vaders en Moeders, in hunne huisgezinnen, en rondom zich, zegen en geluk te verspreiden, om het goed zaad, dat in hun gezaaid was, weder in hunne kinderen over te planten, is dan dit gering nut, door Ul gesticht, in deszelfs omtrek en waarde wel onder eenige berekening te brengen? Indien het Ul. door onvermoeide vlijt gelukken mogt, slechts hier en daar eene goede School te stichten, waar het gezond verstand geleerd, Vaderlandsche deugden worden ingeprent, en de jeugd tot dien trap van beschaving opgeleid, die voor hun stand en beroep is afgemeten, is het dan wel mogelijk, de mate der verpligting te bepalen, die het geheel Vaderland, die het tegenwoordig en toekomend geslacht, aan U en uwen welbesteedden arbeid hebben zal; en wie onzer, mijne Vrienden, zou voor deze streelende bewustheid, voor deze zuivere voldoening der harten, om, al ware het onöpgemerkt en miskend, een zegen der maatschappij gewees

 weest

weest te zijn, zich geene moeijelijke onderneming laten welgevallen?

Dan, hoe zeer ik voor mij zelven overreed ben, dat in deze loopbane nut en heil voor het algemeen te weeg te brengen is, wil ik Ul echter geenſins ontveinzen, dat niet zoo zeer van de inſpanning uwer pogingen, als van de wijze om dezelve aantewenden, de meer of min gunstige uitſlag derzelve te verwachten is, en dat zelfs de uitſtekendſte kunde, gepaard met den meesten ijver en geestdrift, doch zonder voorzichtig beleid en vaste grondbeginſelen, gevaar zou loopen het voorgeſtelde doel te misſen. Vergunt mij eenige bedenkingen ten dezen opzichte, die bij mij, uit eene herhaalde overweging dezer belangrijke zaak, zijn geboren, aan uwe aandacht en beöordeeling kortelijk mededeelen.

Voorveerst: daar het werk, aan het toezicht over de Scholen verknocht, nog nieuw is, en de te bearbeiden ſtof bijkans geheel als ruw en ongevormd moet beſchouwd worden, zou men ligtelijk, in een overmaat van ijver, door alles tevens bij de hand te willen nemen, zich in eene meenigte van bezigheden kunnen inwikkelen, die meer verwarrend en moed uitdoovend, dan in derzelver gevolgen heilrijk zouden zijn. Het zal derhalven van aanbelang wezen, dat ieder Opziener, na zich met den ſtaat der Scholen in zijn Diſtrict oppervlakkig te hebben bekend gemaakt, het daarin voorkomend werk oordeelkundig ſchifte en verdeele, berekene

wat

wat zijn eerste zorge vereisfche, en wat voor volgende oogenblikken kan gespaard worden, waarin hij een onmiddelijk nut zou kunnen stichten, en voor welke pogingen hij gunstiger tijdstip, een beter samenloop van omstandigheden moet afwachten; en hoe zeer het den grootsten moed zou aanduiden, het moeijelijkste allerëerst aan te vatten, het meest bedorvene voor alles anders te willen herstellen en verbeteren, schijnt echter wijsheid en overleg in dezen het tegendeel aan te raden; ja gebiedend te vorderen, dat de eerste pogingen vooral worden aangewend, waar de uitslag het zekerste is, waar of eene reeds bestaande inrichting der Scholen, of de geschiktheid der Onderwijzers, of Plaatselijke bijzonderheden eene gegronde hoop op merkbare en onmiddelijke nuttigheid aan de hand geven. Zoo zal men zich langzamerhand voor het geen moeijelijker is zelve zien voorbereid; zwarigheden, die onoverkomelijk schenen, zullen ongevoelig worden uit den weg geruimd, en, terwijl men den arbeid zich door orden verligt, zal dezelve eindelijk het geheel met meerder nadruk omvatten.

Ten anderen: Niets is gewoner bij hen, die uit edelmoedige beginselen, en met geestdrift, belangrijke verbeteringen pogen in te voeren, dan zich een ideaal van volkomenheid te vormen, waarna zij, als naar het hoogste doel hunner wenschen, zoo lang zonder vermoeijenis heenstreven, tot dat niet zelden de uitkomst hen overreedt, dat on-

volmaaktheid het kenmerk is van alle aardſche dingen, en dat men, ook in het goede, het nuttige en edele, zijne begeertens moet weten te matigen. En waar zal men voor deze te leur ſtelling zich meer moeten wachten, dan in de verbetering der Scholen? Elk derzelve is een ſamengeſteld werktuig, beſtaande uit vele raderen van een teder en gebrekkig maakſel; omſtandigheden, waar over men niets te gebieden heeft; perſonen, wier zielskrachten en karakter boven het bereik van alle maatregelen liggen, bepalen van alle kanten onze uitzichten, onze hulpmiddelen en onze wenſchen; ieder School is ſlechts voor een zekeren trap, en voor zeker ſoort van volkomenheid vatbaar, en het is voor het ſcherpziend oog der oordeelkunde alleen mogelijk nategaan, wat van elk derzelve in het bijzonder, nu of in het vervolg, te hopen zij; hoe men de denkbeelden en grondregelen eener ware Schoolverbetering, niet ſlechts op alle in 't algemeen, maar ook op ieder afzonderlijk hebbe toe te pasſen. Hier door, ik gevoel het, zal het werk der School-Opzieners niet verminderd, maar aanmerkelijk vermeerderd worden, doch tevens, zoo ik mij vleije, in aangenaamheid en voldoening gewinnen, en eene goede en gewenschte uitkomst kan langs dezen weg alleen worden verzekerd.

Ten derden: ook ten aanzien der hindernisſen, welke zich in de beoeffening der pligten, aan het toezicht over de Scholen verknocht, van alle kanten zullen opdoen,

zal

zal een verſtandig overleg te ſtade komen, ten einde niet door dezelve als overrompeld en ongeſchikt te worden om eenig goed ter uitvoer te brengen. Wien is het niet meenigmaal in de volvoering zijner beste en geliefdſte Plans te beurt gevallen, dat hij voor den tegenſtand heeft moeten wijken? Wie heeft zich alsdan niet meenigmaal te laat beklaagd, dat hij, door al te lang tegen den ſtroom op te roeijen, zijn tijd verloren en noodeloos verdriet zich heeft op den hals gehaald? Moeijelijkheden van aanbelang zijn door tijd en geduld alleen te overwinnen, en die, met verwaarloozing van dit grondbeginſel, zijn oogmerk meende te bereiken, door, gelijk men het noemt, terſtond door te tasten, werd doorgaans het ſlachtoffer zijner wel gemeende dwaling. Onoverkomelijke zwarigheden welgemoed over te ſtappen; andere, die meer arbeids en tijds zouden vorderen, dan nuttiger bezigheden, vooral in den aanvang, voor zich vereisſchen, voor een poos ter zijde te ſtellen; voor alles het gunſtig tijdſtip af te zien, en, waar overtuiging genoegzaam is, geene betooning van gezach te wagen; het zijn deze grondſtellingen, wier verſtandige aanwending ten laatſten ook de grootſte hinderpalen kan uit den weg ruimen.

Ten vierden: Maar van alles, wat den Post eenes Opzieners der Scholen verdrietig, en den uitſlag zijner pogingen onzeker zou kunnen maken, is niets doodelijker, dan twisten en geſchillen, die, het zij derzelver beſlisſing de tusſchenkomst eener hooger magt

al dan niet vereisſchen, altijd op misnoegen, verwijdering, en verdubbelde tegenwerking uitloopen. Waar dezelve ſlechts voor te komen zijn door onbekrompenheid van geest, die zich aan geene kleinigheden of vitterijen bekreunt, door toegevendheid, die het geringe laat glippen, om zich van het grootere te verzekeren, door alles wat ſlechts naar heerschzucht zweemt, door achting en vertrouwen in te boezemen, door bereidwillige dienstbetooning, en door alle de beminnelijke eigenſchappen eener verheven ziel, daar, ook met opoffering van eigen begrippen, de eenſtemmigheid te bevorderen, de inſpraak der gevoeligheid voor die van pligt en algemeen belang te ſmoren, en geen harnas aan te trekken, dan waar de overwinning den ſtrijd waardig is; behoeve ik Ul., Medeburgers, van de waarde dezer grondbeginſels te overtuigen, daar zij uw openbaar en bijzonder gedrag ſteeds hebben gekenmerkt?

Ik zou hier, *ten vijfden*, nog kunnen ſpreken over de noodzakelijkheid, om door medewerking van andere, vrienden der jeugd en des menschdoms, zich den arbeid eenigermate te verligten, en, zoo veel mogelijk zal zijn, een aantal bekwame mannen, vooral uit die ſtanden, wier invloed op de maatſchappij het uitgebreidſte is, aan de hervorming van het Onderwijs te verbinden, en voor de verbetering van het Schoolwezen belang in te boezemen: doch ik heb veelligt de palen der beſcheidenheid reeds overtreden, en althans voor uw geduld en toege-

vend.

vendheid reeds meer dan genoeg gezegd: ik zal dus een einde maken met mij in de openhartige mededeeling van uwen verlichten raad, over alle de onderwerpen, die de ſtof onzer onderlinge overweging zullen uitmaken, ernſtig aan te bevelen, en Ul. van mijne zijde te verzekeren, dat geen arbeid noch opofferingen mij immer te groot zullen zijn, om Ul., en die met U denzelfden post zullen bekleeden, tot deszelfs waarneming, zoo veel in mijn vermogen is, in ſtaat te ſtellen, den uitſlag uwer pogingen te verzekeren, en U de rijkſte vruchten van uwen arbeid te doen plukken. Zullen éénmaal betere dagen voor ons Vaderland aanlichten, en zal het alsdan tevens door uwe zorgen gebleken zijn, dat algemeene Verbetering der Scholen geen loutere harſenſchim is, dan zullen wij gezamenlijk naar krachtiger onderſteuning omzien, ten einde den ſtand van waardige Onderwijzers der Jeugd te verheffen, de middelen ter beſchaving te vermeenigvuldigen, en eenen arbeid, waarbij de maatſchappij het wezenlijkst belang heeft, door meer geëvenredigde belooningen te vergelden.

Hij, die de bron is van waarheid, deugd en verlichting, doe onze onderneming wel gelukken, en tot heil des Vaderlands, tot heil des menschdoms uitloopen! — dit is de wensch, waarmede ik eindige.

GELIJKHEID, VRIJHEID, BROEDERSCHAP.

PUBLICATIE *van het* UITVOEREND BEWIND *der Bataaſſche Republiek, houdende alteratiën in het* 8. *en* 15. *Art. der Publicatie van den* 15. *Junij* 1801, *en verdere beſchikkingen omtrent het onderwijs in de lagere Scholen.* Geärreſteerd den 22. Augustus 1801. *Het zevende Jaar der Bataaſſche Vrijheid.*

Het UITVOEREND BEWIND der Bataafſche Republiek doet te weeten:

Vooreerst, Dat het Vertegenwoordigend Ligchaam, op de wijze bij de Staatsregeling voorgeſchreven, overwogen hebbende, dat, mits dat het oogmerk van het Vertegenwoordigend Ligchaam worde bereikt, en de ſommen, door hetzelve geaccordeerd, niet te boven gegaan, de beſchikkingen over de wijze van daarſtelling meer behooren tot de werkzaamheden van het Uitvoerend Bewind,

Beſloten en verordend heeft:

Bij

Bij alteratie van het 8. en het 15. Art. van het Decreet van den 6. Junij dezes jaars, houdende verordeningen ten aanzien van het onderwijs op de lagere Scholen, bij Publicatie van den 15. daar aan, ter kennisse van den Volke gebragt, — hetzelve Bewind te authoriseeren, om, wanneer daardoor het oogmerk der daarstelling van de Departementale School-Opzieners beter zoude worden bereikt, in die Departementen, welke eene mindere uitgestrektheid hebben, minder dan drie, in die van eene meerdere uitgestrektheid, meer dan drie School-Opzieners aan te stellen;

Voorts om, ten zelven einde, de werkzaamheden van eenen School-Opziener aan twee Stemgerechtigde Burgers optedragen, mits aan beide gezamentlijk niet meer dan zes honderd Guldens voor reis-kosten, tijdverlies, arbeid en schrijfloonen worde goedgedaan.

Ten tweeden, Dat het Bewind, uit kracht der authorisatie, en last, door het Vertegenwoordigend Ligchaam bij het voorschreven Decreet, en dat van den 6. Junij dezes jaars, op hetzelve verstrekt, heeft beraamd en vastgesteld, te weeten:

Eene Instructie voor de Departementale School-Opzieners, een Reglement voor de Departementale School-Bestuuren, Algemeene verordeningen omtrent het afnemen der examens bij de Departementale School-Bestuuren, en een Reglement van orden voor de openbare Scholen, binnen de Bataafsche Repu-

bliek; van alle welke gearresteerde stukken het vereischt aantal exemplaren aan de Departementale Besturen zijn gezonden.

Voorts de verdeeling der Departementen in School-Districten, en de aanstelling der School-Opzieners over dezelve, zoo en in maniere als volgt:

Dat *het Departement van de Eems* is verdeeld in vijf School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den eersten Ring van dat Departement, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger *T. Schonegevel*, te *Dokkum*.

Over het tweede, zullende bestaan uit den 2den en 3den Ring, de Burger *B. van Weemen*, te *Leeuwarden*.

Over het derde, bestaande uit het grootste deel van den 4den Ring, de Burger *J. H. Niewold*, te *Warrega*.

Over het vierde, bestaande uit den 5den, een klein deel van den 4den, en een klein gedeelte van den 6den Ring, de Burgers *H. D. Guyot* en *J. R. van Eerde*, beide te *Groningen*. En

Over het vijfde, bestaande uit het grootste deel van den 6den en uit den 7den Ring, de Burger *H. Wester*, in de *Oude Pekel-A*.

Dat *het Departement van den Ouden-Yssel* is verdeeld in zes School-Districten, waar van het eerste en tweede zal bestaan uit den 1sten, 2den, en de helft van den 4den Ring, en waarover als School-Opzieners zijn aangesteld de Burgers *W. Sanders*, te *Vollenhoven*, en *M. J. Adriani*, te *Tjalbert*,

bert, welke de verdeeling dezer beide Diſtricten onder zich zullen formeren, met kennisgeving aan, en onder approbatie van den Agent van Nationale Opvoeding.

Wijders over het derde Diſtrict, beſtaande uit de Zuidelijkſte helft van den 4den, en het Noordelijkst deel van den 5den Ring, de Burger *J. F. Serrurier*, te *Zwolle*

Over het vierde, vijfde en zesde Diſtrict, zullende beſtaan uit den geheelen 3den, het Zuidelijk deel van den 5den, en voorts den 6den en 7den Ring, de Burgers *J. ten Brink*, te *Harderwijk*; *J. W. A Muller*, te *Olst*, en *J. H. Floh*, te *Enschedé*; welke deze drie Diſtricten onder elkander zullen verdeelen, met kennisgeving aan en onder approbatie van den Agent van Nationale Opvoeding.

Dat *het Departement van den Rhijn* is verdeeld in vier School-Diſtricten, waarvan het eerſte zal beſtaan uit den 1ſten en de helft van den 2den Ring, met uitzondering van eenige Scholen in de Noordelijkſte gedeeltens gelegen, en over welk Diſtrict tot School-Opziener is aangeſteld de Burger *G. W Boot*, te *Gorinchem*.

Over het tweede, beſtaande uit den 3den en 4den Ring, benevens eenige Scholen, ten Zuiden dier Ringen, in den eerſten en tweeden Ring gelegen, de Burger *C. W. Westerbaen*, te *Utrecht*.

Over het derde, beſtaande uit den 5den en de helft van den 4den Ring, de Burger *J. van Manen*, *Adz.*, te *Arnhem*. En

Over het vierde, beſtaande uit den 6den en 7den Ring, de Burger *H. W. van Woelderen*, te *'s Heerenberg*.

Dat *het Departement van den Amſtel*, bij hetwelk, met betrekking tot het Departementaal Schoolbeſtuur, is gevoegd den 7den Ring van het Departement van *Texel*, is verdeeld in twee School-Diſtricten; waarvan het eerſte zal beſtaan uit alle de openbare Scholen, gelegen in het Departement van *den Amſtel*, en dat gedeelte van den 7den Ring van het Departement van *Texel*, hetwelk ten Westen *de Vecht* is gelegen, en over welk Diſtrict als School-Opzieners zijn aangeſteld de Burgers *C. Wertz*, te *Amſterdam*, en *A. Simons*, te *Thamen* aan *den Uithoorn*.

Over het tweede, beſtaande uit het ander gedeelte van laatstgemelden Ring, gelegen ten Oosten van *de Vecht*, de Burger *H. H. Donker Curtius*, te *Muiderberg*.

Dat *het Departement van Texel*, met uitzondering van den 7den Ring, is verdeeld in drie School-Diſtricten, waarvan het eerſte zal beſtaan uit den geheelen 1ſten, en een Noordelijk gedeelte van den 2den en 3den Ring, en waarover als School-Opziener is aangeſteld de Burger *J. Clariſſe*, te *Enkhuizen*.

Over het tweede, beſtaande uit het overige van den tweeden en derden, en den geheelen vierden Ring, de Burger *P. Beets, Pz.* te *Zaandam*.

Over het derde, beſtaande uit den 5den en

en 6den Ring, de Burgers *J. Telsfedre l'Ange*, te *Haarlem*, en *J. de Kruyff*, te *Leyden*.

Dat *het Departement van de Delf* is verdeeld in twee School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den eersten, tweeden en de Noordelijke helft van den 6den en van den 7den Ring, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger *B. Speelstra*, in *den Haag*.

Over het tweede, bestaande uit den 3den, 4den, 5den en de Zuidelijke helft van den 6den en 7den Ring, de Burger *W. Goede*, te *Rotterdam*.

Dat *het Departement van de Dommel* is verdeeld in vijf School-Districten, waarvan het eerste zal bestaan uit den 1sten en 3den Ring, en waarover als School-Opziener is aangesteld de Burger *E. Thysman*, te *Loon op Zand*.

Over het tweede, bestaande uit den 2den Ring, met uitzondering der zoogenoemde *Boemelerwaard*, de Burger *A. A. van Ossenberch*, te *Woudrichem*.

Over het derde, bestaande uit het overig gedeelte van den tweeden, uit den geheelen zevenden, en een Noordelijk deel van den zesden Ring, de Burger *S. de Kanter*, te *Zalt-Boemel*.

Over het vierde, bestaande uit het overige van den 6den Ring, de Burger *S. van der Noordaa*, te *Dinther*. En

Over het vijfde, bevattende den vierden en vijfden Ring, de Burger *A. van Moorsel*, te *Eindhoven*. En eindelijk

Dat *het Departement van Schelde en Maas* is verdeeld in vijf School-Districten, waarvan het eerste en tweede zal bestaan uit den 1sten en 2den Ring, waarover tot School-Opzieners zijn aangesteld, de Burgers *S. F. Huët*, te *Vlissingen*; en *A. van Deinse*, *Jz.*, te *Middelburg*; welke de verdeeling dezer beide Districten onder zich zullen formeren, met voorkennis en onder goedkeuring van den Agent van Nationale Opvoeding.

Over het derde, bestaande uit den 3den en 7den Ring, de Burger *A. Uijttenhooven*, te *Brouwershaven*.

Over het vierde, bestaande uit den 4den, en het kleiner gedeelte van den 6den Ring, de Burger *A. van Crimpen*, te *Ossendrecht*. En

Over het vijfde, bevattende den 5den, en het grooter deel van den 6den Ring, de Burger *J. Rochussen*, te *Etten*.

Ten derden, dat bij het 24 Articul der Instructie, voor de Departementale School-Opzieners geärresteerd, woordelijk het volgende is bepaald,

„ Ten einde, ingeval eener vacature, voldaan worde aan de intentie van het Vertegenwoordigend Ligchaam, uitgedrukt in het 10. en 13. Art. der Publicatie van 15. Junij 1801, zal het navolgende worden in acht genomen:

a. „ Zoo ras een Schoolmeesters-plaats door overlijden, afstand als anderszins is opengevallen, zal het Gemeente-Bestuur

ſtuur zonder eenig verwijl daarvan kennis geven aan den School-Opziener van het Diſtrict, en met deszelfs voorkennis en bewilliging voorzien in de proviſioneele waarneming van den Schooldienst, tot zoo lang de plaats werkelijk zal vervuld zijn."

b. „Het Gemeente-Beſtuur zal in de Nieuwspapieren, welke binnen dat Departement meest gelezen worden, de vacature doen aankondigen, met bijvoeging der voorwaarden, waarop de beroepene zijn post zal aanvaarden, ten einde alle de gene, welke ingevolge Art. 19. der Publicatie van 15 Junij 1801, een *volledig bewijs* van bekwaamheid van eenig Departementaal School-Beſtuur zullen verkregen hebben, uittenoodigen, om zich, met overlegging van hetzelve, en andere, bij het 12. Art. der meergemelde Publicatie vereischte, Getuigſchriften, als Sollicitanten bij hetzelve Gemeente-Beſtuur aantemelden."

c. „Van alle de zich aldus aangemeld hebbende bevoegde Perſonen, zal het Gemeente-Beſtuur, met overzending van derzelver geproduceerde Bewijzen en Getuigſchriften, aan den School-Opziener van het Diſtrict kennis geven, en deszelfs conſideratiën omtrent eene te doene benoeming en aanſtelling vragen."

d. „Na ingekomen antwoord van den School-Opziener, zal door het Gemeente-Beſtuur uit de zich aangediend

hebbende Perfonen, mits dezelve de vereischte volledige bevoegdheid hebben, eene vrije keuze gefchieden, en derzelver gedane benoeming aan geene verdere approbatie, noch ook aan eenige tegenfpraak onderworpen zijn; zullende alleen daarvan dadelijk aan den School-Opziener kennis moeten gegeven worden."

e. Ingeval zich geene Perfonen aandienen, welke van eenig Departementaal School-beftuur een *volledig bewijs* van bekwaamheid hebben verkregen, zal de keus en benoeming ook uit andere minbevoegde Sollicitanten, door het Gemeente-Beftuur kunnen gefchieden, mits in acht nemende de wijze, boven fub Lit. *c.* gemeld; doch als dan zal de benoemde, alvorens aangefteld te worden, moeten worden verwezen aan het Departementaal School-Beftuur van het Departement, binnen hetwelk die Gemeente is gelegen, ten einde door hetzelve naar de mate zijner bekwaamheid onderzoek gedaan worde, en deszelfs waarneming van den Schooldienst aan zoodanige voorwaarden van nader examen of anderzins verbonden, als bij hetzelve raadzaam zal worden geoordeeld.

f. Bij vacature in geringe of zeer behoeftige Gemeenten zal van de bepaling, in dit Art. fub Lit. *b.* gemaakt, mogen worden afgegaan.

En

En dat dien ten gevolge, de respective Gemeente - Bestuuren zich, bij invallende vacaturen, stiptelijk naar den inhoud van 't opgemelde 24 Art. zullen hebben te gedragen, en niet naar dien van het 10, 11 en 12. der Instructie voor den Agent van Nationale Opvoeding, als zijnde dezelve Articulen, bij die Instructie slechts *provisioneel* gearresteerd, als nu, door de nadere verordeningen van het Vertegenwoordigend Ligchaam, omtrent het onderwijs in de lagere Scholen, vervat in de Publicatie van den 15. Junij dezes jaars, alsmede in deze Publicatie, vervallen en vernietigd.

Dienvolgens gelast het Uitvoerend Bewind, in naam des Vertegenwoordigenden Ligchaams, dat deze zal worden afgekondigd en aangeplakt, alomme daar zulks behoort.

Gedaan in den Haag, den 22. Augustus 1801, het zevende Jaar der Bataafsche Vrijheid,

(Was geparapheerd)

BESIER, vt.

(Onderstond)

Ter ordonnantie van hetzelve.

(Was getekend)

S. DASSEVAEL, l. S.

No. I.

INSTRUCTIE voor de DEPARTEMENTALE SCHOOL-OPZIENERS, *aangesteld ingevolge het* 8ste *Artikel der Publicatie van* 15. *Junij* 1801.

De School-Opzieners, hebbende de vereischten, en verkosen op de wijze bij de Wet bepaald, zullen, in de waarneming van dezen post, zich gedragen naar de navolgende voorschriften:

1.

Ieder School-Opziener zal in dat District, waarover het toezicht aan hem ten deel gevallen, en persoonlijk is aanbevolen, de meestmogelijke zorg aanwenden, dat het onderwijs der Jeugd op de openbare Scholen binnen hetzelve, op een geregelden voet gebragt, verbeterd, en van meer wezenlijke of uitgebreide nuttigheid worde; dat de Onderwijzers der Jeugd tot het geven van zoodanig onderwijs meer en meer in staat gesteld, derzelver verdiensten aangemoedigd en beloond, en derzelver lot, door vermeerdering hunner inkomsten, waar zulks eenigsins geschieden kan, verbeterd worde; dat wijders de reeds gearresteerde, of nader te bepalen wetten voor het openbaar lager School-

we-

wezen worden gekend en nagekomen; dat alle zich hier tegen opdoende hinderpalen, zoo veel mogelijk, door voorzichtigheid en ſtandvastigheid worden uit den weg geruimd, en eindelijk, dat de verbetering van het Schoolwezen, bij het algemeen, niet als een drukkende last, maar veelmeer als eene heilzame, noodzakelijke en uitvoerlijke inrichting, beſchouwd en voorgeſtaan worde.

2.

Tot dat einde zal elk derzelve allereerst zich bekend maken met de perſonen van de openbare Onderwijzers der Jeugd binnen zijn Diſtrict, met derzelver onderſcheiden talenten, en vorderingen in de kundigheden tot hunnen post vereischt, en daarvan, ten zijnen bijzonderen nutte, behoorlijke aanteekening houden.

3.

Hij zal van dezelve afvorderen eene ſchriftelijke opgave van het getal hunner Scholieren van beide Sexen, gelijk mede van de Boeken, door hun tot onderwijs gebezigd, met opgave van den voorraad derzelve bij hun voorhanden, en met last om geene andere, dan met zijne voorkennis en toeſtemming zich aan te ſchaffen, en eindelijk van den ſtaat hunner jaarlijkſche Inkomſten en Emolumenten, en van de Fondſen of Kasſen, waaruit zij hunne betaling erlangen.

4.

Hij zal dezelve ondervragen omtrent de manier van onderwijzen, bij hen tot nog toe in gebruik, de gebreken daarvan hun op een

overtuigende wijs onder het oog brengen, en daardoor, gelijk ook op alle andere wijzen, hunnen ijver pogen op te wekken, om, zoo veel hun vermogen toelaat, ter verbetering mede te werken.

5.

Hij zal hun op eene klare en eenvoudige wijs opening geven van den aart, de oogmerken en voordeelen eener verbeterde leerwijze, van het ongeſchikte der meest in zwang zijnde Schoolboeken, en van de noodzakelijkheid, om dezelve met andere, tot het onderwijs opzettelijk ingerichte, geſchriften af te wisſelen.

6.

Hij zal aan hun ter hand ſtellen een Exemplaar van het Reglement van Orden voor de openbare Scholen, hunne bezwaren tegen de bijzondere Artikelen van hetzelve aanhooren, en de magt hebben, om, ingeval, naar zijn oordeel, de uitvoering van het een of ander aan onoverwinnelijke locale zwarigheden onderhevig was, de werking daarvan voor een tijd op te ſchorten.

7.

Hij zal hunne klagten en bezwaren, zoo omtrent het geen de waarneming van hun Ampt, als het geen hunne bezolding betreft, geduldig aanhooren, en zijne beste dienſten aanwenden, ten einde dezelve zoo veel mogelijk worden opgeheven.

8.

Hij zal aan elk derzelve, die raad en onderrichting omtrent zijnen post begeert, vrijheid

heid vergunnen, om zich in persoon of geschrifte tot dat einde bij hem te vervoegen.

9.

Hij zal inzonderheid de bekwaamste en welwillendste onder dezelve pogen te onderscheiden, en zich voornamelijk beijveren, om door onderrichting en allerlei aanmoediging derzelver ijver aan te vuuren, ten einde de hun meest mogelijke kundigheden en verdiensten van waardige Onderwijzers der Jeugd zich eigen te maken.

10.

Hij zal alle pogingen aanwenden, om te weeg te brengen, dat in de Scholen onder zijn District *het geheel jaar door* geregeld onderwijs worde gegeven, en, waar zulks in den beginne niet kan geschieden, dat althans, zoo veel mogelijk, een geheele stilstand van het onderwijs, niet alleen voor sommige, maar voor alle clasfen van leerlingen, worde voorgekomen.

11.

Hij zal, (*des noods met overleg der Gemeente-Bestuuren en Bezorgers der Armen*) middelen trachten te beramen, om de Ouders het willekeurig achterhouden hunner Kinderen van de Scholen te beletten.

12.

Ten einde door de pogingen van alle weldenkende beminnaren der Jeugd in zijnen post ondersteund te worden, is hij bevoegd, om aan plaatselijk aangestelde, of nog aan te stellen Commissiën, gelijk mede aan bijzondere, bij hem bekende en vertrouwde Personen,

een plaatselijk toeverzicht over enkele Scholen aan te bevelen, hoe zeer hij zich nimmer kan ontslaan, van de wezenlijke deelen van zijnen post in persoon waartenemen, en ook daarvoor alleen verantwoordelijk te zijn.

13.

Zoo ras door het Uitvoerend Bewind omtrent eene verbeterde Leermethode, en het gebruik van Onderwijs-Boeken in de Scholen, finale bepalingen zullen geärresteerd zijn, zal hij zorgen, dat dezelve terstond alöm in zijn District worden ingevoerd, en alles, wat daarmede strijdig is, zorgvuldig geweerd.

14.

Hij zal met de Gemeente-Besturen der Plaatsen onder zijn District, alwaar de Schoolmeesters uit Lands-Comptoiren werden bezoldigd, in correspondentie treden omtrent de middelen, om, bij het ophouden der betalingen van Lands wege, derzelver jaarlijksche Tractementen uit den opbrengst van Plaatselijke Belastingen te vinden.

15.

Ieder Departementaal Schoolopziener zal binnen deszelfs District moeten onderzoeken:

1°. Of er geschikte Plaatselijke Schoolmeesters-woningen en School-vertrekken overal gevonden worden.

2°. Of bijaldien dezelve ontbreken, of geen Plaatselijke eigendom zijn, eenige schikkingen vereischt worden met Kerken-raden of andere eigenaars van zoodanige woningen.

3°. Op wat wijze, ten minsten koste der Ge-

Gemeente, in een volstrekt gebrek derzelver gebouwen kan voorzien worden.

16.

Hij zal op plaatsen, waar de Schoolmeesters uit Plaatselijke goederen en fondsen worden bezoldigd, naar den aart en staat dier goederen en fondsen, naar derzelver eigenlijke bestemming, en het gebruik waartoe zij geëmploijeerd worden, een naauwkeurig onderzoek doen.

17.

Hij zal insgelijks bij de Gemeenten en derzelver Bestuuren, gelijk mede bij zoodanige Kerkelijke Genootschappen, welke tot onderhoud der Schoolmeesters iets bijdragen, zich beijveren, om voor waardige Onderwijzers het genot hunnen Inkomsten te verzekeren, en, naar gelang hunner verdiensten, te vermeerderen.

18.

Hij heeft het regt, om bij het Agentschap voorstellen te doen, ten einde door het Uitvoerend Bewind, uit het opterichten Schoolfonds, belooningen, of jaarlijksche toelagen worden verleend aan zoodanige Onderwijzers, die door hunne naarstigheid, en de getrouwe waarneming van hunnen post, zich deze aanmoediging waardig maken.

19.

Hij is aan den anderen kant verpligt, om, ingeval School-Onderwijzers onder zijn District, zich aan pligtverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag schuldig maken, of wel, het zij openlijk, het zij meer bedekt, de

palen, maar door het meermaal herhalen derzelve, zich bij het Vaderland en de Jeugd verdienstelijk te maken.

23.

Bij het doen dezer Schoolbezoeken zal de School-Opziener den Meester, in zijne tegenwoordigheid, onderwijs doen geven aan Kinderen in alle Classen en van allerlei vorderingen, ten einde over de manier en inrichting van hetzelve onderwijs te kunnen oordeelen; voorts zal hij opletten, of de gearresteerde bepalingen omtrent het Schoolwezen naar behooren, en naar vermogen, worden in acht genomen, of de School-orden en Wetten door Onderwijzer en Leerlingen worden gehoorzaamd, en 't geen verder bij hem van belang zal worden geoordeeld: na het afloopen van welk bezoek in de Scholen, hij den Onderwijzer in persoon en afzonderlijk zal onderhouden over alles, wat door hem in hetzelve is opgemerkt, en hem naar bevind van zaken den behoorlijken lof geven, onderrichten, vermanen of bestraffen over het geen hij gezien of gehoord heeft; terwijl eindelijk ieder School-Opziener van zijne waarnemingen en opmerkingen in deze Schoolbezoeken, zoo wel als van andere merkwaardige zaken, hem in zijnen Post voorkomende, behoorlijk aantekening zal houden, om te dienen als hier na zal worden vermeld, bij het Reglement voor de Departementale Schoolbestuuren.

24.

Ten einde, ingeval eener vacature, vol-

daan' worde aan de intentie van het Vertegenwoordigend Ligchaam, uitgedrukt in het 10de en 13de Art der Publicatie van 15. Junij 1801., zal het navolgende worden in acht genomen:

a. Zoo ras eene Schoolmeesters-plaats door overlijden, afstand, als anderfins is opengevallen, zal het Gemeente-Bestuur, zonder eenig verwijl, daarvan kennis geven aan den School-Opziener van het District, en met deszelfs voorkennis en bewilliging voorzien in de provisioneele waarneming van den Schooldienst, tot zoo lang de plaats werkelijk zal zijn vervuld.

b. Het Gemeente-Bestuur zal in de Nieuwspapieren, welke binnen dat Departement meest gelezen worden, de vacature doen aankondigen, met bijvoeging der voorwaarden, waarop de beroepene zijn post zal aanvaarden, ten einde alle de gene, welke ingevolge Art. 13. der Publicatie van 15. Junij 1801. EEN VOLLEDIG BEWIJS van bekwaamheid van eenig Departementaal Schoolbestuur zullen verkregen hebben, uit te noodigen, om zich, met overlegging van hetzelve, en andere bij het 12de Art der meergemelde Publicatie vereischte getuigschriften, als Sollicitanten bij het Gemeente-Bestuur aan te melden.

c. Van alle de zich aldus aangemeld hebbende bevoegde Personen zal het Gemeente-Bestuur, met overzending van derzelver geproduceerde bewijzen en getuigschriften, aan den School-Opziener van het District kennis

ge-

geven, en deszelfs conſideratiën omtrent eene te doene benoeming en aanſtelling vragen.

d. Na ingekomen antwoord van den School-Opziener, zal door het Gemeente-Beſtuur, uit de zich aangediend hebbende Perſonen, mits dezelve de vereischte *volledige* bevoegdheid hebben, eene vrije keuze geſchieden, en derzelver gedane beroeping aan geene verdere approbatie, noch ook aan eenige tegenſpraak onderworpen zijn, zullende alleen daarvan dadelijk aan den School-Opziener kennis moeten gegeven worden.

e. Ingeval zich geene Perſonen aandienen, welke van eenig Departementaal School-Beſtuur een *volledig bewijs* van bekwaamheid hebben verkregen, zal de keus en benoeming ook uit andere, min bevoegde Sollicitanten, door het Gemeente-Beſtuur kunnen geſchieden, mits in acht nemende de wijze, boven ſub Lit. *c.* gemeld; doch als dan zal de benoemde, alvorens aangeſteld te worden, moeten worden verwezen aan het Departementaal School-Beſtuur van het Departement, binnen 't welk die Gemeente is gelegen, ten einde door hetzelve naar de mate zijner bekwaamheid onderzoek gedaan worde, en deszelfs waarneming van den Schooldienst aan zoodanige voorwaarde van nader examen of anderſins verbonden, als bij hetzelve raadzaam zal worden geoordeeld.

f. Bij vacaturen in geringe of zeer behoeftige Gemeenten, zal van de bepaling in dit Artikel, ſub Lit. *b.* gemaakt, mogen worden afgegaan.

25.

Elk School-Opziener zal zich beijveren, dat in de Scholen onder zijn District, behalven de noodzakelijkste takken van onderwijs, ook andere nuttige kundigheden, naar gelang van de behoefte en omstandigheden der jeugd, en van de vatbaarheid der Onderwijzers, worden geleerd, en zal inzonderheid zijne oplettendheid wijden aan de verbetering van het Nationaal- en Godsdienstig gezang.

26.

Ieder School-Opziener zal gehouden zijn den Agent van Nationale Opvoeding te dienen van bericht, consideratiën en advis op alle Stukken, welke in zijne handen ten dien einde zullen gesteld worden, en betrekking hebben op het School-district, waarover het toezicht aan hem is opgedragen, gelijk dezelve mede verpligt is, ter bevordering van het Nationaal Onderwijs, zoodanige commissiën van den Agent van Nationale Opvoeding binnen zijn District op zich te nemen en ter uitvoer te brengen, als waarmede hij van wege denzelven zal worden belast: doch in zoodanig geval alle de onkosten, welke uit het waarnemen van dien last mogten voortvloeijen, het Agentschap, bij specifieke declaratie, in rekening mogen brengen.

27.

Wanneer een Schoolopzieners-post onder meer personen is verdeeld, zullen dezelve niet alleen een gelijk en van elkander onafhan-

hangelijk gezag uitoeffenen, maar ook tusschen deze en de overige School Opzieners geenerlei verschil in rang plaats hebben, zullende allen gelijkelijk zitting en stem hebben in de Vergadering van het Departementaal School-bestuur, en onder gelijke verpligting liggen, om ter dier Vergadering te verschijnen.

28.

Ieder School-Opziener zendt maandelijks bij het Agentschap in eene opgave van zoodanige Schoolmeesters-plaatsen binnen zijn District, welke door afstand, overlijden als andersins zijn opengevallen, en van de voordeelen of conditiën aan ieder derzelve verknocht, als mede van de namen der personen, die op vacérende Schoolmeesters-plaatsen binnen zijn District zijn aangesteld, ten einde deze opgave te doen plaatsen in de *Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen.*

29.

Alle de School-Opzieners eindelijk zullen, in het bijwonen en houden der Vergaderingen van het Departementaal School-bestuur, verpligt zijn zich te gedragen naar het hierna volgende Reglement, voor dezelve gearresteerd.

No. 2.

REGLEMENT voor de DEPARTEMENTALE SCHOOLBESTUUREN.

1.

De gewone Vergaderingen der Departementale Schoolbesturen zullen gehouden worden in de week, welke begint met den eersten Zondag van de maanden Maart, Junij, September en December van elk Jaar; op zoodanige plaatsen, dagen en uuren, als de leden derzelve onderling zullen goedvinden, mits daarvan doende, ten dienste der belang hebbende, behoorlijke advertentie in de Nieuwspapieren, welke binnen hun Departement meest worden gelezen.

2.

De buitengewoone Vergaderingen zullen gehouden worden:

a. Wanneer dezelve voor het afnemen van één of meer examens worden gevorderd, op den voet, als in het 13. Artikel der Publicatie is vermeld.

b. Op expresse bijeenroeping van wege het Agentschap der Nationale Opvoeding, het welk als dan in de kosten voorziet op gelijken voet als bij Art. 26. der Instructie voor de Departementale School-Opzieners is bepaald.

c. Wanneer de leden onderling zulk eene bui-

buitengewone ſamenkomst noodig of raadzaam oordeelen, mits als dan op hunne bijzondere kosten.

3.

Alle de School-Opzieners van ieder Departement, zijn verpligt deze Vergaderingen bij te wonen, en kunnen om geene andere redenen zich daarvan verſchoonen, dan die door volſtrekte noodzakelijkheid worden gewettigd.

4.

De leden eener Vergadering nemen bij tourbeurten den post van Secretaris derzelve waar, des echter, dat dezelve ook aan één hunner voor langer tijd kan worden opgedragen, mits zulks geſchiede met deszelfs volkomen bewilliging.

5.

De gewone en buitengewone Vergaderingen zullen niet eerder ſcheiden, dan wanneer alle de bezigheden, aan dezelve gedemandeerd en welke afdoening vorderen, behoorlijk zijn ten einde geloopen.

6.

Alle de School-Opzieners brengen, op elke gewone Vergadering, ter tafel van dezelve een ſchriftelijk verſlag van hun bevind en waarnemingen, omtrent den ſtaat van het School-wezen binnen hun Diſtrict, ſamengeſteld uit de bijzondere aanteekeningen bij hun gehouden nopens alle merkwaardige bijzonderheden, welke aan hun in hunnen post zijn voorgekomen; en welke voornamelijk zullen moeten betreffen:

een plaatfelijk toeverzicht over enkele Scholen aan te bevelen, hoe zeer hij zich nimmer kan ontflaan, van de wezenlijke deelen van zijnen post in perfoon waartenemen, en ook daarvoor alleen verantwoordelijk te zijn.

13.

Zoo ras door het Uitvoerend Bewind omtrent eene verbeterde Leermethode, en het gebruik van Onderwijs-Boeken in de Scholen, finale bepalingen zullen geärresteerd zijn, zal hij zorgen, dat dezelve terftond alöm in zijn District worden ingevoerd, en alles, wat daarmede ftrijdig is, zorgvuldig geweerd.

14.

Hij zal met de Gemeente-Beftuuren der Plaatfen onder zijn District, alwaar de Schoolmeesters uit Lands-Comptoiren werden bezoldigd, in correspondentie treden omtrent de middelen, om, bij het ophouden der betalingen van Lands wege, derzelver jaarlijkfche Tractementen uit den opbrengst van Plaatfelijke Belastingen te vinden.

15.

Ieder Departementaal Schoolopziener zal binnen deszelfs District moeten onderzoeken:

1°. Of er gefchikte Plaatfelijke Schoolmeesters-woningen en School-vertrekken overal gevonden worden.

2°. Of bijaldien dezelve ontbreken, of geen Plaatfelijke eigendom zijn, eenige fchikkingen vereischt worden met Kerken-raden of andere eigenaars van zoodanige woningen.

3°. Op wat wijze, ten minften koste der Ge-

Gemeente, in een volstrekt gebrek derzelver gebouwen kan voorzien worden.

16.

Hij zal op plaatsen, waar de Schoolmeesters uit Plaatselijke goederen en fondsen worden bezoldigd, naar den aart en staat dier goederen en fondsen, naar derzelver eigenlijke bestemming, en het gebruik waartoe zij geëmploijeerd worden, een naauwkeurig onderzoek doen.

17.

Hij zal insgelijks bij de Gemeenten en derzelver Besturen, gelijk mede bij zoodanige Kerkelijke Genootschappen, welke tot onderhoud der Schoolmeesters iets bijdragen, zich beijveren, om voor waardige Onderwijzers het genot hunnen Inkomsten te verzekeren, en, naar gelang hunner verdiensten, te vermeerderen.

18.

Hij heeft het regt, om bij het Agentschap voorstellen te doen, ten einde door het Uitvoerend Bewind, uit het opterichten Schoolfonds, belooningen, of jaarlijksche toelagen worden verleend aan zoodanige Onderwijzers, die door hunne naarstigheid, en de getrouwe waarneming van hunnen post, zich deze aanmoediging waardig maken.

19.

Hij is aan den anderen kant verpligt, om, ingeval School-Onderwijzers onder zijn District, zich aan pligtverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag schuldig maken, of wel, het zij openlijk, het zij meer bedekt, de

een plaatfelijk toeverzicht over enkele Scholen aan te bevelen, hoe zeer hij zich nimmer kan ontflaan, van de wezenlijke deelen van zijnen post in perfoon waartenemen, en ook daarvoor alleen verantwoordelijk te zijn.

13.

Zoo ras door het Uitvoerend Bewind omtrent eene verbeterde Leermethode, en het gebruik van Onderwijs-Boeken in de Scholen, finale bepalingen zullen gearrefteerd zijn, zal hij zorgen, dat dezelve terftond alöm in zijn District worden ingevoerd, en alles, wat daarmede ftrijdig is, zorgvuldig geweerd.

14.

Hij zal met de Gemeente-Besturen der Plaatfen onder zijn District, alwaar de Schoolmeesters uit Lands-Comptoiren werden bezoldigd, in correspondentie treden omtrent de middelen, om, bij het ophouden der betalingen van Lands wege, derzelver jaarlijkfche Tractementen uit den opbrengst van Plaatfelijke Belastingen te vinden.

15.

Ieder Departementaal Schoolopziener zal binnen deszelfs District moeten onderzoeken:

1°. Of er gefchikte Plaatfelijke Schoolmeesters-woningen en School-vertrekken overal gevonden worden.

2°. Of bijaldien dezelve ontbreken, of geen Plaatfelijke eigendom zijn, eenige fchikkingen vereischt worden met Kerken-raden of andere eigenaars van zoodanige woningen.

3°. Op wat wijze, ten minften koste der

Ge-

Gemeente, in een volstrekt gebrek derzelver gebouwen kan voorzien worden.

16.

Hij zal op plaatsen, waar de Schoolmeesters uit Plaatselijke goederen en fondsen worden bezoldigd, naar den aart en staat dier goederen en fondsen, naar derzelver eigenlijke bestemming, en het gebruik waartoe zij geëmploijeerd worden, een naauwkeurig onderzoek doen.

17.

Hij zal insgelijks bij de Gemeenten en derzelver Bestuuren, gelijk mede bij zoodanige Kerkelijke Genootschappen, welke tot onderhoud der Schoolmeesters iets bijdragen, zich beijveren, om voor waardige Onderwijzers het genot hunnen Inkomsten te verzekeren, en, naar gelang hunner verdiensten, te vermeerderen.

18.

Hij heeft het regt, om bij het Agentschap voorstellen te doen, ten einde door het Uitvoerend Bewind, uit het opterichten Schoolfonds, belooningen, of jaarlijksche toelagen worden verleend aan zoodanige Onderwijzers, die door hunne naarstigheid, en de getrouwe waarneming van hunnen post, zich deze aanmoediging waardig maken.

19.

Hij is aan den anderen kant verpligt, om, ingeval School-Onderwijzers onder zijn District, zich aan pligtverzuim, burgerlijk of zedelijk wangedrag schuldig maken, of wel, het zij openlijk, het zij meer bedekt, de

maatregelen van het Gouvernement nopens het School-wezen, tegenstreven, dezelve aanteklagen bij het Departementaal School-bestuur, om naar bevind van zaken dezelve te corrigéren, of een voorstel te doen, om hen van hunne posten te ontzetten.

20.

Ieder School-Opziener wijders, overeenkomstig Art. 9. der Publicatie van 15. Junij, verpligt zijnde tweemaal in het jaar de Scholen van zijn District te bezoeken, zal zulks doen, wanneer het hem meest raadzaam zal voorkomen, niet te min zoo veel mogelijk in acht nemende de tijden, waarop de gewone jaarlijksche examens in de Scholen zullen gehouden worden.

21.

Met het doen der Schoolbezoeken zal niet eerder behoeven aangevangen te worden, dan na 1. Januarij 1802., terwijl, geduurende den loop des jaars 1801., de School-Opzieners, ten dezen aanzien, zullen kunnen volstaan, met op eenige andere, even geschikte, wijze te voldoen aan het vereischte bij Art. 2. en volgende van deze Instructie.

22.

Niet te min wordt aan elken School-Opziener op het ernstigst aanbevolen, om, het zij in gevallen van noodzakelijkheid, het zij van uitstekende nuttigheid, of ook wanneer hij zulks buiten zijn merkelijk bezwaar zal kunnen verrichten, zich aan het getal van twee jaarlijksche Schoolbezoeken niet te bepa-

palen, maar door het meermaals herhalen derzelve, zich bij het Vaderland en de Jeugd verdienstelijk te maken.

23.

Bij het doen dezer Schoolbezoeken zal de School-Opziener den Meester, in zijne tegenwoordigheid, onderwijs doen geven aan Kinderen in alle Clasfen en van allerlei vorderingen, ten einde over de manier en inrichting van hetzelve onderwijs te kunnen oordeelen; voorts zal hij opletten, of de gearresteerde bepalingen omtrent het Schoolwezen naar behooren, en naar vermogen, worden in acht genomen, of de School-orden en Wetten door Onderwijzer en Leerlingen worden gehoorzaamd, en 't geen verder bij hem van belang zal worden geoordeeld: na het afloopen van welk bezoek in de Scholen, hij den Onderwijzer in persoon en afzonderlijk zal onderhouden over alles, wat door hem in hetzelve is opgemerkt, en hem naar bevind van zaken den behoorlijken lof geven, onderrichten, vermanen of bestraffen over het geen hij gezien of gehoord heeft; terwijl eindelijk ieder School-Opziener van zijne waarnemingen en opmerkingen in deze Schoolbezoeken, zoo wel als van andere merkwaardige zaken, hem in zijnen Post voorkomende, behoorlijk aantekening zal houden, om te dienen als hier na zal worden vermeld, bij het Reglement voor de Departementale Schoolbestuuren.

24.

Ten einde, ingeval eener vacature, vol-

maatregelen van het Gouvernement nopens het School-wezen, tegenstreven, dezelve aanteklagen bij het Departementaal School-bestuur, om naar bevind van zaken dezelve te corrigeren, of een voorstel te doen, om hen van hunne posten te ontzetten.

20.

Ieder School-Opziener wijders, overeenkomstig Art. 9. der Publicatie van 15. Junij, verpligt zijnde tweemaal in het jaar de Scholen van zijn District te bezoeken, zal zulks doen, wanneer het hem meest raadzaam zal voorkomen, niet te min zoo veel mogelijk in acht nemende de tijden, waarop de gewone jaarlijksche examens in de Scholen zullen gehouden worden.

21.

Met het doen der Schoolbezoeken zal niet eerder behoeven aangevangen te worden, dan na 1. Januarij 1802., terwijl, geduurende den loop des jaars 1801., de School-Opzieners, ten dezen aanzien, zullen kunnen volstaan, met op eenige andere, even geschikte, wijze te voldoen aan het vereischte bij Art. 2. en volgende van deze Instructie.

22.

Niet te min wordt aan elken School-Opziener op het ernstigst aanbevolen, om, het zij in gevallen van noodzakelijkheid, het zij van uitstekende nuttigheid, of ook wanneer hij zulks buiten zijn merkelijk bezwaar zal kunnen verrichten, zich aan het getal van twee jaarlijksche Schoolbezoeken niet te be-

pa-

palen, maar door het meermaals herhalen derzelve, zich bij het Vaderland en de Jeugd verdienstelijk te maken.

23.

Bij het doen dezer Schoolbezoeken zal de School-Opziener den Meester, in zijne tegenwoordigheid, onderwijs doen geven aan Kinderen in alle Clasfen en van allerlei vorderingen, ten einde over de manier en inrichting van hetzelve onderwijs te kunnen oordeelen; voorts zal hij opletten, of de gearresteerde bepalingen omtrent het Schoolwezen naar behooren, en naar vermogen, worden in acht genomen, of de School-orden en Wetten door Onderwijzer en Leerlingen worden gehoorzaamd, en 't geen verder bij hem van belang zal worden geoordeeld: na het afloopen van welk bezoek in de Scholen, hij den Onderwijzer in perfoon en afzonderlijk zal onderhouden over alles, wat door hem in hetzelve is opgemerkt, en hem naar bevind van zaken den behoorlijken lof geven, onderrichten, vermanen of bestraffen over het geen hij gezien of gehoord heeft; terwijl eindelijk ieder School-Opziener van zijne waarnemingen en opmerkingen in deze Schoolbezoeken, zoo wel als van andere merkwaardige zaken, hem in zijnen Post voorkomende, behoorlijk aantekening zal houden, om te dienen als hier na zal worden vermeld, bij het Reglement voor de Departementale Schoolbestuuren.

24.

Ten einde, ingeval eener vacature, vol-

daan' worde aan de intentie van het Vertegenwoordigend Ligchaam, uitgedrukt in het 10de en 13de Art der Publicatie van 15. Junij 1801., zal het navolgende worden in acht genomen:

a. Zoo ras eene Schoolmeesters-plaats door overlijden, afſtand, als anderſins is opengevallen, zal het Gemeente-Beſtuur, zonder eenig verwijl, daarvan kennis geven aan den School-Opziener van het Diſtrict, en met deszelfs voorkennis en bewilliging voorzien in de proviſioneele waarneming van den Schooldienst, tot zoo lang de plaats werkelijk zal zijn vervuld.

b. Het Gemeente-Beſtuur zal in de Nieuwspapieren, welke binnen dat Departement meest gelezen worden, de vacature doen aankondigen, met bijvoeging der voorwaarden, waarop de beroepene zijn post zal aanvaarden, ten einde alle de gene, welke ingevolge Art. 13. der Publicatie van 15. Junij 1801. een VOLLEDIG BEWIJS van bekwaamheid van eenig Departementaal Schoolbeſtuur zullen verkregen hebben, uit te noodigen, om zich, met overlegging van hetzelve, en andere bij het 12de Art der meergemelde Publicatie vereischte getuigſchriften, als Sollicitanten bij het Gemeente-Beſtuur aan te melden.

c. Van alle de zich aldus aangemeld hebbende bevoegde Perſonen zal het Gemeente-Beſtuur, met overzending van derzelver geproduceerde bewijzen en getuigſchriften, aan den School-Opziener van het Diſtrict kennis ge-

geven, en deszelfs confideratiën omtrent eene te doene benoeming en aanftelling vragen.

d. Na ingekomen antwoord van den School-Opziener, zal door het Gemeente-Beftuur, uit de zich aangediend hebbende Perfonen, mits dezelve de vereischte *volledige* bevoegdheid hebben, eene vrije keuze gefchieden, en derzelver gedane beroeping aan geene verdere approbatie, noch ook aan eenige tegenfpraak onderworpen zijn, zullende alleen daarvan dadelijk aan den School-Opziener kennis moeten gegeven worden.

e. Ingeval zich geene Perfonen aandienen, welke van eenig Departementaal School-Beftuur een *volledig bewijs* van bekwaamheid hebben verkregen, zal de keus en benoeming ook uit andere, min bevoegde Sollicitanten, door het Gemeente-Beftuur kunnen gefchieden, mits in acht nemende de wijze, boven fub Lit. *c.* gemeld; doch als dan zal de benoemde, alvorens aangefteld te worden, moeten worden verwezen aan het Departementaal School-Beftuur van het Departement, binnen 't welk die Gemeente is gelegen, ten einde door hetzelve naar de mate zijner bekwaamheid onderzoek gedaan worde, en deszelfs waarneming van den Schooldienst aan zoodanige voorwaarde van nader examen of anderfins verbonden, als bij hetzelve raadzaam zal worden geoordeeld.

f. Bij vacaturen in geringe of zeer behoeftige Gemeenten, zal van de bepaling in dit Artikel, fub Lit. *b.* gemaakt, mogen worden afgegaan.

25.

Elk School-Opziener zal zich beijveren, dat in de Scholen onder zijn Distrikt, behalven de noodzakelijkste takken van onderwijs, ook andere nuttige kundigheden, naar gelang van de behoefte en omstandigheden der jeugd, en van de vatbaarheid der Onderwijzers, worden geleerd, en zal inzonderheid zijne oplettendheid wijden aan de verbetering van het Nationaal en Godsdienstig gezang.

26.

Ieder School-Opziener zal gehouden zijn den Agent van Nationale Opvoeding te dienen van bericht, consideratiën en advis op alle Stukken, welke in zijne handen ten dien einde zullen gesteld worden, en betrekking hebben op het School-distrikt, waarover het toezicht aan hem is opgedragen, gelijk dezelve mede verpligt is, ter bevordering van het Nationaal Onderwijs, zoodanige commissiën van den Agent van Nationale Opvoeding binnen zijn Distrikt op zich te nemen en ter uitvoer te brengen, als waarmede hij van wege denzelven zal worden belast; doch in zoodanig geval alle de onkosten, welke uit het waarnemen van dien last mogten voortvloeijen, het Agentschap, bij specifieke declaratie, in rekening mogen brengen.

27.

Wanneer een Schoolopzieners-post onder meer personen is verdeeld, zullen dezelve niet alleen een gelijk en van elkander onafhan-

hangelijk gezag uitoeffenen, maar ook tusſchen deze en de overige School Opzieners geenerlei verſchil in rang plaats hebben, zullende allen gelijkelijk zitting en ſtem hebben in de Vergadering van het Departementaal School-beſtuur, en onder gelijke verpligting liggen, om ter dier Vergadering te verſchijnen.

28.

Ieder School-Opziener zendt maandelijks bij het Agentſchap in eene opgave van zoodanige Schoolmeesters-plaatſen binnen zijn Diſtrict, welke door afſtand, overlijden als anderſins zijn opengevallen, en van de voordeelen of conditiën aan ieder derzelve verknocht, als mede van de namen der perſonen, die op vacérende Schoolmeesters-plaatſen binnen zijn Diſtrict zijn aangeſteld, ten einde deze opgave te doen plaatſen in de *Bijdragen tot den ſtaat en de verbetering van het Schoolwezen.*

29.

Alle de School-Opzieners eindelijk zullen, in het bijwonen en houden der Vergaderingen van het Departementaal School-beſtuur, verpligt zijn zich te gedragen naar het hierna volgende Reglement, voor dezelve gearreſteerd.

No. 2.

REGLEMENT voor de DEPARTEMENTALE SCHOOLBESTUUREN.

1.

De gewone Vergaderingen der Departementale Schoolbestuuren zullen gehouden worden in de week, welke begint met den eersten Zondag van de maanden Maart, Junij, September en December van elk Jaar, op zoodanige plaatsen, dagen en uuren, als de leden derzelve onderling zullen goedvinden, mits daarvan doende, ten dienste der belang hebbende, behoorlijke advertentie in de Nieuwspapieren, welke binnen hun Departement meest worden gelezen.

2.

De buitengewoone Vergaderingen zullen gehouden worden:

a. Wanneer dezelve voor het afnemen van één of meer examens worden gevorderd, op den voet, als in het 13. Artikel der Publicatie is vermeld.

b. Op expresse bijeenroeping van wege het Agentschap der Nationale Opvoeding, het welk als dan in de kosten voorziet op gelijken voet als bij Art. 26. der Instructie voor de Departementale School-Opzieners is bepaald.

c. Wanneer de leden onderling zulk eene bui-

buitengewone famenkomst noodig of raadzaam oordeelen, mits als dan op hunne bijzondere kosten.

3.

Alle de School-Opzieners van ieder Departement, zijn verpligt deze Vergaderingen bij te wonen, en kunnen om geene andere redenen zich daarvan verfchoonen, dan die door volftrekte noodzakelijkheid worden gewettigd.

4.

De leden eener Vergadering nemen bij tourbeurten den post van Secretaris derzelve waar, des echter, dat dezelve ook aan één hunner voor langer tijd kan worden opgedragen, mits zulks gefchiede met deszelfs volkomen bewilliging.

5.

De gewone en buitengewone Vergaderingen zullen niet eerder fcheiden, dan wanneer alle de bezigheden, aan dezelve gedemandeerd en welke afdoening vorderen, behoorlijk zijn ten einde geloopen.

6.

Alle de School-Opzieners brengen, op elke gewone Vergadering, ter tafel van dezelve een fchriftelijk verflag van hun bevind. en waarnemingen, omtrent den ftaat van het School-wezen binnen hun Diftrict, famengefteld uit de bijzondere aanteekeningen bij hun gehouden nopens alle merkwaardige bijzonderheden, welke aan hun in hunnen post zijn voorgekomen; en welke voornamelijk zullen moeten betreffen:

Het persoonlijk karakter, de kundigheden, ijver, en welwillendheid der School-Onderwijzers;

De aanmoedigingen en hindernissen, hun in hunnen post voorgekomen;

De middelen, door hen met, en zonder goeden uitslag, tot verbetering van het onderwijs aangewend;

De plaatselijke omstandigheden der School-vertrekken, en de inkomsten der Schoolmeesteren binnen hun Distrikt;

De Personen, die zich met plaatselijk toeverzicht hebben willen belasten;

En in het algemeen alle zoodanige zaken, welke voor hun, voor hunne Amptgenooten, en voor het Schoolwezen in 't gemeen van genoegzaam aanbelang bij hun worden geöordeeld.

7.

Van alle deze ter Vergadering ingekomen berichten zal, door het Departementaal School-bestuur, een algemeen overzicht worden gemaakt, hetwelk, benevens de oorspronkelijke berichten, na het einde van iedere Vergadering, aan het Agentschap der Nationale Opvoeding zal worden verzonden, doch het welk de laatste, na daarvan het noodig gebruik te hebben gemaakt, aan den Secretaris der laatstgehouden Vergadering in originali zal terug zenden, om bij de stukken en papieren van het Departementaal Schoolbestuur te worden bewaard.

8.

Het Departementaal Schoolbestuur for-

meert uit de ingekomen berichten en voorstellen van deszelfs leden, zoodanige algemeene of bijzondere voordragten, als hetzelve, ter verbetering van het Schoolwezen, dienstig zal oordeelen bij het Agentschap der Nationale Opvoeding in te brengen.

9.

Het Departementaal Schoolbestuur ontvangt ieder half jaar het verslag over den staat der bijzondere Scholen, op de wijze in het slot van Articul 20. der Publicatie vermeld, en verzendt hetzelve, begeleid van zoodanige aanmerkingen, als noodig zullen gekeurd worden, aan het Agentschap der Nationale Opvoeding.

10.

Hetzelve examineert alle in deszelfs Departement woonachtige personen, welke, ten einde tot openbare onderwijzers der Jeugd benoembaar te zijn, de vereischte proeven hunner bekwaamheid tot dien post begeeren af te leggen; en richt deze examens in volgens een vasten leidraad, zoo, dat dezelve alom op een eenparigen en geregelden voet worden afgenomen.

11.

Hetzelve doet ook onderzoek naar de bekwaamheid der zoodanige, welke nog geen *volledig getuigschrift* van eenig Departementaal Schoolbestuur hebbende kunnen bekomen, bij gebreke van andere dit vereischte bezittende Sollicitanten, tot openbare School-Onderwijzers zijn benoemd, ten einde, na gedaan onderzoek, of aan dezelve een volle-

dig getuigschrift van bekwaamheid af te geven, of derzelver aanstelling aan zoodanige voorwaarden van nader examen of anderzins te kunnen verbinden, als bij hetzelve raadzaam zal worden geöordeeld.

12.

Aan de gene, welke in deze examens voldoende bewijzen van bekwaamheid hebben afgelegd, worden VOLLEDIGE GETUIGSCHRIFTEN afgegeven, uit kracht van welke dezelve, alöm in de Bataafsche Republiek, als Openbare Onderwijzers der Jeugd benoembaar zijn: en welke Getuigschriften zullen zijn van den navolgenden inhoud:

Het Departementaal Schoolbestuur van geëxamineerd hebbende den Burger heeft denzelven in alles, wat, overeenkomstig Art. 4. der Publicatie van den 15. Junij 1801, tot den post van Openbaar School-Onderwijzer behoort, genoegzaam bekwaam geöordeeld, en bovendien denzelven bevonden alle verdere vereischten te bezitten, bij het 12de. Artikel der opgemelde Publicatie uitgedrukt. Weshalven het voorn. School-Bestuur geene zwarigheid maakt den gemelden Burger, door dit VOLLEDIG GETUIGSCHRIFT, tot den post van onderwijzer der Jeugd in de Openbare Scholen bevoegd te verklaren.

Gegeven in onze Vergadering, gehouden te den met het Zegel derzelve, en met onze gewone handtekening bekrachtigd.

13.

13.

De gelden, voor het afleggen der examens bestemd, ingevolge Art. 13. der Publicatie, worden vóór het afnemen derzelve betaald, en niet terug gegeven aan den genen, die geen volledig Getuigschrift van bekwaamheid kan verkrijgen; doch die éénmaal de voor het Examen bepaalde penningen voldaan hebben, zullen bij een herhaald Examen niets meer behoeven te betalen, ten ware voor hetzelve eene buitengewone Vergadering wierd begeerd.

14.

Deze gelden worden, zoo ver mogelijk, besteed ter goedmaking van de reis- en andere onkosten der School-Opzieners.

15.

De Departementale School-Bestuuren dienen den Agent van Nationale Opvoeding van consideratiën en advis op alle Stukken en Voorstellen, welke ten dien einde in hunne handen worden gesteld.

No. 3.

ALGEMEENE VERORDENINGEN *omtrent het afnemen der* **EXAMENS** *bij de* **DEPARTEMENTALE SCHOOL-BESTUUREN.**

1.

Wanneer iemand begeert tot den post van openbaar Onderwijzer bevoegd en geregtigd te worden verklaard, zal dezelve voor het School-bestuur van het Departement, binnen 't welk hij woonachtig is, het daartoe vereischt Examen moeten afleggen.

2.

Tot dat einde zal hij zich, het zij in geschrifte, het zij in persoon, vervoegen tot den School-Opziener van het District, waartoe hij uit hoofde zijner woonplaats, behoort, en denzelven kennis geven van zijn voornemen, om in de eerst volgende gewone, of wel in eene buitengewone Vergadering te worden geëxamineerd, hem tevens toezendende, of overleggende een getuigschrift van zijn goed zedelijk gedrag, benevens zijne Acte van Burgerschap, of wel, in gevalle daartoe termen voor handen zijn, zijne geneigdheid betuigende, om de verklaring af te leggen, welke bij het 7de Artikel der Publicatie van 2. Februarij 1801. wordt gevorderd.

3.

3.

De School-Opziener, de getuigschriften in orden bevonden hebbende, zal denzelven te kennen geven den tijd wanneer, en de plaats waar hij zich zal hebben te vervoegen, om zich te doen examinéren.

4.

Deszelfs Examen zal niet enkel tot voorwerp hebben het onderzoek naar zijne bekwaamheid, ten opzicht der kundigheden, waaromtrent het onderwijs verkeert, maar ook naar zijne geschiktheid, om die kundigheden op de beste wijze aan anderen, en bijzonderlijk aan kinderen mede te deelen.

5.

Alvorens het eigenlijk gezegd onderzoek of Examen beginne, zal het Departementaal School-bestuur, door den persoon, die zich tot het Examen aanbiedt, op eene eenvoudige wijs te ondervragen, en met hem in een gemeenzaam gesprek te treden, zoo veel mogelijk trachten te ontdekken:

a. Hoe groot de omtrek zijner kundigheid is, niet alleen in de noodzakelijkste vakken van het openbaar onderwijs, maar ook in andere Wetenschappen, die tot meerdere volmaking en tot sieraad van hetzelve strekken kunnen.

b. Of hij begaafd is met een goed natuurlijk verstand.

c. Of hij eene genoegzame menschen-kennis bezit, om met kinderen behoorlijk omtegaan.

d. Of vriendelijkheid en geduld, gepaard

 met

[redacted]

met eene welberedeneerde standvastigheid, tot zijn karakter behooren.

6.

Het Examen zelve zal op de volgende wijze geschieden:

a. Hij zal eene proeve geven van zijne vaardigheid in het juist, natuurlijk, en met den vereischten toonval lezen van allerlei gedrukt en geschreven Schrift, en bij die gelegenheid onderzoek gedaan worden naar zijne kunde in het gebruik der scheid- en zinteekenen.

b. Voorts zal men hem een opstel, waarin de regels eener goede spelling verwaarloosd zijn, ter verbetering voorleggen, en hem de redenen der door hem gemaakte veranderingen afvragen, ten einde zijne bekwaamheid in de Spelkunst (*Orthographie*) te onderzoeken.

c. Vervolgens zal aan hem, tot eene proeve zijner vorderingen in de Nederduitsche Taalkunde, een volzin worden opgegeven, om de reden-deelen daarin aan te wijzen, en zijne kunde omtrent de woord-buiging, woord-voeging enz. aan den dag te leggen.

d. Hierna zal hij, of in een daartoe geschikt boek, of op een los blad papier, eenige regels in het groot, middensoort en klein schrijven, en de pennen, welke hij hiertoe gebruikt, zelf moeten versnijden.

e. Na den afloop van al het voorgaande, zal hij eenige rekenkundige voorstellen moeten oplossen, welke, zoo veel mogelijk, zullen moeten betreffen zaken, in het gemeene

meeste leven voorkomende, en waaruit tevens zijne ervarenheid in de rekenkundige bewerking der geheele en gebroken getallen zal kunnen blijken; zullende hem ten slot eenige vragen worden gedaan over het theoretisch gedeelte der rekenkunde, en over de zoogenoemde decimalen, of tientallige breuken.

7.

Het onderzoek naar deszelfs bekwaamheid of kunde ten einde gebragt zijnde, zal men overgaan tot het beproeven zijner geschiktheid om te onderwijzen: ten welken einde hij zal worden ondervraagd nopens de wijze, waarop hij zijne leerlingen tot de kennis der letteren en eerste grondbeginselen, en voorts tot de kunst van lezen, schrijven en rekenen zal pogen op te leiden; men zal aan hem het verhaal eener geschiedenis of eene vertelling voorleggen, opdat hij zijne geschiktheid toone, om aan kinderen eene zaak duidelijk en klaar voortestellen, en zorgen, waar de gelegenheid zulks toelaat, dat kinderen van onderscheiden jaren en vorderingen aldaar dadelijk tegenwoordig zijn, opdat de proeve met meer zekerheid worde genomen.

8.

Eindelijk zullen hem eenige vragen worden gedaan, omtrent zijne denkwijze, betrekkelijk het aanwenden der grondbeginselen, bij de School-orden bepaald, nopens het beloonen en straffen; en in het algemeen over de geschiktste middelen, om niet alleen

het verstand der kinderen te beschaven, maar ook inzonderheid om hunne harten tot deugd te vormen.

9.

Wanneer het Examen is ten einde geloopen, en hij in hetzelve genoegzame en voldoende bewijzen van kunde en geschiktheid heeft gegeven, hetwelk door de Leden van het Departementaal Schoolbestuur bij meerderheid van stemmen beslist zal worden, zal aan hem worden ter hand gesteld een *volledig getuigschrift van bekwaamheid*, achtervolgens het Formulier daarvan, bepaald bij het 12de Art. van het Reglement voor de Departementale School-bestuuren, en waarbij hij bevoegd zal verklaard worden, om, zonder eenig nader Examen, als openbaar Onderwijzer der Jeugd te worden aangesteld.

10.

Hij daarentegen, omtrent wiens kunde en geschiktheid bij het Departementaal Schoolbestuur eenige gegronde twijffeling overblijft, zal zonder getuigschrift worden weggezonden, en hem alleen de weg aangewezen, om door vlijt en oeffening zich bekwamer te maken; met deze uitzondering nogthans: wanneer iemand, ingevolge het bepaalde bij het 24ste Art. l. *c.* der Instructie voor de School-Opzieners, en bij het 11de Art. van het Reglement voor de Departementale School-bestuuren, bij gebreke van bevoegde Sollicitanten, tot School-Onderwijzer is benoemd, en aan hem, na afgenomen Examen, geen *volledig getuigschrift* van be-

kwaam-

kwaamheid kan worden afgegeven, dat als dan door het Departementaal School-bestuur, naar bevind van zaken, aan hem zal kunnen worden ter hand gesteld eenig ander getuigschrift, waarbij hij tot eene provisioneele waarneming van den Schooldienst bevoegd wordt verklaard, tot een nader Examen binnen een bepaalden tijd verpligt, of zoodanige andere voorwaarden aan hem worden opgelegd, als voor de belangen van het openbaar Onderwijs meest dienstig zal worden geoordeeld.

II.

De namen der genen, die, na afgelegd Examen, een volledig getuigschrift van bekwaamheid hebben, zullen, door middel der *Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen*, telkens aan het publiek worden bekend gemaakt.



No. 4.

REGLEMENT VAN ORDEN *voor de* OPENBARE SCHOLEN, *binnen de* BATAAFSCHE REPUBLIEK.

Art. 1.

Er zal in alle openbare Scholen, geduurende vier dagen der week, dagelijks tweemaal worden School gehouden, éénmaal des vóór-, en éénmaal des námiddags, en iedere Schooltijd, naar de talrijkheid der Leerlingen, twee of drie uuren moeten duuren.

2.

Op de twee overige, gewoonlijk tot Schoolonderwijs geschikte dagen, zal slechts tweemaal in 't geheel School worden gehouden, ten einde den Leerlingen gelegenheid te geven, om, buiten den gewonen Schooltijd, onderwijs te ontvangen in de Godsdienstige leerstellingen van het Kerkgenootschap, waar toe zij behooren.

3.

De dagelijksche Schooltijden zullen door den School Opziener van het District met de Onderwijzers in elke School worden geregeld.

4.

Geduurende de weken, waarin de Feesten van Paaschen, Pinksteren en Kersmis bij de Chris-

Christenen invallen, zal 'er vacantie zijn, en geen School behoeven gehouden te worden.

5.

De School-Opziener bepaalt, welke vacantie-tijden behalven deze, of tot viering van bijzondere Plaatſelijke Feesten, of gedurende de dringendſte bezigheden van den Landbouw, in elke School kunnen vergund worden.

6.

In de Schoolvertrekken zal de meest mogelijke reinheid en zindelijkheid heerſchen; dezelve zullen wekelijks tweemaal gezuiverd, des Zomers veelmalen met water beſprengd, en tusſchen de Schooltijden opengezet en gelucht moeten worden.

7.

Waar dezelve verbouwd of herſteld moeten worden, zal men op ruimte en luchtigheid in de eerſte plaats acht moeten geven.

8.

De Zitplaats of Lesſenaar van den Onderwijzer zal zoo geplaatst zijn, dat hij op de gemakkelijkſte wijze de geheele School kan overzien.

9.

De Leerlingen zullen naast elkander zitten, zoo, dat de bezigheden van den een den ander niet belemmeren, en in de hoogere clasſen de Jongens zoo veel mogelijk van de Meisjes afgeſcheiden.

10.

De Leerlingen zullen in drie clasſen verdeeld worden, en elke claſſe afzonderlijk,

zitten; de eerste op kleine bankjes, de volgende aan geëvenredigde tafels, van bankjes of latten voorzien, waar op de voeten kunnen rusten.

11.

De plaatsen in de School zullen genommerd zijn, en ieder weten, welke plaats aan hem toekomt.

12.

De Schoolboeken, Leijen, Schriften enz. zullen in de School blijven; en de eerste niet dan met toestemming van den Meester mede naar huis genomen worden; zij zullen buiten den Schooltijd op een geschikte plaats geborgen, en buiten op geschreven worden de naam van den eigenaar.

13.

De Schoolboekjes en Schrijfbehoeften zullen door den Meester alleen aan de Kinderen, tegen vastgestelde prijzen, worden geleverd.

14.

'Er mogen geene nieuwe Leerlingen worden aangenomen, dan tweemaal des jaars, op vastgestelde tijden, door den School-Opziener te bepalen, en in het geheel geene, die nog den vollen ouderdom van vijf jaren niet hebben bereikt.

15.

De Meester zal eene lijst formeren van elke clasfe der Leerlingen, en naauwkeurig aantekenen de namen der genen, welke te laat, of, zonder wettige redenen, in het geheel niet ter Schole komen.

16.

16.

Hij zal, geduurende den ganschen Schooltijd, van het begin af, in zijne School tegenwoordig moeten zijn, en zorgen, dat de pennen versneden, en de voorschriften te voren in gereedheid gebragt zijn.

17.

Hij zal, geduurende den Schooltijd, zich met niets anders dan met onderwijzen mogen bezig houden, en zonder redenen van noodzakelijkheid zich uit zijne School niet verwijderen.

18.

Hij zal zorgen, dat de Leerlingen niet onnoodig naar buiten gaan, of te lang vertoeven; en dat geen derzelve geduurende den Schooltijd op straat of op den weg kome.

19.

Wanneer het getal der Scholieren meer dan zestig bedraagt, zal men bedacht zijn, om een Ondermeester of tweeden Meester aan te stellen.

20.

De drie Classen der Leerlingen zullen op de navolgende wijs verdeeld en ingericht zijn:

De *eerste Classe* leert de letters en derzelver samenvoeging tot lettergrepen en woorden, gelijk mede het uitspreken der cijfferletteren en getallen; ten welken einde de Onderwijzer zich zal bedienen van een groot zwart bord, en daarop de letters, woorden en cijffers met krijt voorteekenen.

De *tweede Classe* begint in de boekjes te lezen, leert schrijven en een weinig uit het hoofd rekenen.

De *derde Clasſe* leert juist, met in achtneming der zintekenen, en met een natuurlijken toonval lezen, volmaakt zich in 't ſchrijven en rekenen, en wordt geoeffend in de gronden der Nederduitſche taal.

21.

Elke Clasſe kan in meerdere afdeelingen of tafels worden verdeeld, naar eisch der omſtandigheden; aan iedere tafel worden door alle Leerlingen dezelfde boekjes gebruikt, en dezelfde lesſen geleerd.

22.

Terwijl de eene Clasſe onderwezen wordt, zullen alle de andere insgelijks hunne bezigheden hebben, of toeluisteren, zullende geduurende den ganſchen ſchooltijd ſtilte en aandacht moeten heerſchen.

23.

Elke Clasſe moet in iedere Schooltijd onderwezen worden.

24.

De Leerlingen der eerſte Clasſe worden op het bord door den Meester of Ondermeester onderwezen, en zoeken de aangeleerde letters of woorden in hunne boekjes of bladen na.

25.

De Leerlingen der tweede en derde Clasſe worden op derzelver plaats zittende onderwezen, zoodanig, dat altijd ſlechts een Leerling gehoord wordt, en de overige dezelfde les in hunne boeken in ſtilte nagaan; ten einde zich van dit laatſte te verzekeren, wordt van tijd tot tijd een ander Leerling

op-

opgeroepen, om de les van den vorigen op te vatten.

26.

Bij het ſchrijven zorgt de Meester, dat de Leerling regt op zitte, zoo-dat dezelve nimmer met de borst of het voorlijf leune, of op zijde hange.

27.

Wanneer 'er onder de Leerlingen der derde Claſſe gevonden worden, die de vereischte bekwaamheid bezitten, zal de Meester zich van één of meer derzelven tot het onderwijs der eerſte Claſſe kunnen bedienen; doch deze eer alleen te beurt doen vallen aan hun, die zich een geruimen tijd boven anderen ordentelijk en zediglijk hebben gedragen.

28.

De plaatſen in de School zullen iedere week door den Meester naar verdienſten worden uitgedeeld; die het vlijtigst leeren, zich voor het overige wel gedragen, en naarſtig ter Schole komen, zullen altijd boven de andere zitten; en die de eerſte is aan zijne tafel, een zeker opzicht over dezelve, onder den Meester, hebben.

29.

De Meester zal twee boeken houden, waar in hij wekelijks aantekening doet van het gedrag der Leerlingen; in het één zal hij het goed gedrag derzelve, in het andere hun ſlecht gedrag, luiheid, onbeſcheidenheid en andere in 't oog loopende gebreken optekenen, in dier voege, dat de ſom van goed of ſlecht gedrag ſpoedig is op te maken; deze

beide boeken zullen, bij het bezoek der Scholen, aan den School-Opziener openlijk worden vertoond.

30.

De Meester zal toezien, dat de Kinderen zindelijk zijn, en altijd wel gewasfchen en gereinigd ter School komen, 't welk mede een vereischte zal zijn, om bevorderd te kunnen worden; zij, die 'er geheel havenloos uitzien, zullen van de andere afgezonderd zitten.

31.

Luiheid en flecht gedrag zullen gestraft worden door

1) Het zitten op de onderste plaatsen.
2) Door aantekening in het boek van flecht gedrag.
3) Door het fchrijven van den naam op een fchand-bord.
4) Door afzonderlijk te zitten, zonder iets te mogen leeren.
5) In zware misdrijven door ligchamelijke straffen, doch waarvan aantekening zal moeten gehouden, en den School-Opziener bij het Schoolbezoek kennis gegeven worden.
6) En eindelijk door het verwijzen van de School, 't geen niet zonder toestemming van den School-Opziener zal mogen gefchieden.

32.

Ieder half Jaar zal 'er een School-examen gehouden worden, en dan alleen zullen de Kinderen uit eene Classe naar eene hoogere

be-

bevorderd kunnen worden, 't welk door den School - Opziener, indien dezelve tegenwoordig is, of door hen, die met eenig Plaatselijk toezicht bekleed zijn, zal geschieden. Bij deze gelegenheid zullen eerbewijzen betoond worden aan hen, die gedurende het laatst half Jaar het vlijtigst geleerd, en zich het ordentelijkst gedragen hebben.

33.

Aan hun, die de School verlaten, en zich wel gedragen en groote vorderingen gemaakt hebben, zal hiervan een vereerend bewijs worden ter hand gesteld.

34.

De betaling der Schoolgelden zal door den School - Opziener, met overleg van het Gemeente-bestuur, naar plaatselijke omstandigheden geregeld worden, en daarbij vooral in het oog gehouden, dat de Ouders geen voordeel kunnen beoogen, met hunne Kinderen eenige dagen of weken buiten het School te houden.

35.

De School - Opziener zal bepalen, op hoedanige wijze de tijd, voor het onderwijs geschikt, in elke School behoort verdeeld te worden.

36.

In iedere School zal op bordpapier geplakt voorhangen een exemplaar der volgende

SCHOOLWETTEN.

Geen Kind mag zonder verlof uit de School blijven.

Geen Kind mag te laat School komen.

Elk Kind moet gewaſſchen, gekamd en zuiver gekleed zijn.

Een Kind moet vriendelijk en beleefd zijn jegens ieder een.

Op School moet men ſtil zijn en niemand ſtoren.

Men moet oplettend zijn, wanneer andere leeren, en onthouden, wat men in de Schoolboekjes leest, of van den Meester hoort.

Men moet zijne boeken en papieren zuiver bewaren.

Men moet niet vragen om naar buiten te gaan, dan wanneer het volſtrekt noodig is, en dan ook terſtond weêr binnen komen.

Men mag nooit liegen.

Wanneer men iets vindt, moet men het aan den Meester brengen.

De Kinderen moeten met orden uit de School gaan, en zich ook op ſtraat of bij den weg vreedzaam en zedig gedragen.

37.

Deze Schoolwetten zullen door de Meesters ter kennis van de Ouders gebragt, en van tijd tot tijd aan de Kinderen voorgelezen en uitgelegd worden.

BOEK-

BOEKBEOORDEELINGEN.

Gronden der Leeskunst voor eerst-beginnende leerlingen. 4 ſtukjes. *Te* Groningen *bij* W. ZUIDEMA 1800. 8vo. te ſamen 36 bl. Prijs *f* 0:8:0. en *Verzameling van korte leeslesjes; dienende tot een vervolg op de gronden der Leeskunst. Bij* denzelven. 8vo. 14 bladz. Prijs *f* 0:3:0.

Indien de Schrijver dezer werkjes goedgevonden had, eenig bericht te geven nopens de leerwijze, bij het gebruik van dezelven in acht te nemen, zou hij ons in ſtaat geſteld hebben, om dezelven met meer grond te beoordeelen en aanteprijzen. Thands, onkundig, of hij dit veelligt, buiten ons weten, in een ander werkje gedaan hebbe, of misſchien voornemens is zulks te doen, zullen wij ons vergenoegen met den lezer derzelver inhoud medetedeelen: het aan iederen onderwijzer overlatende, waartoe deze leerboekjes te bezigen. Intusſchen kunnen

[redacted]

nen wij niet nalaten den lezer te verwijzen naar het 3de ſtukje in *het mengelwerk*, van dit ſtukje, uit een der geachtſte *Duitſche* tijdſchriften overgenomen, waar hij eene leerwijze zal aantreffen, die wij voor als nog de natuurlijkſte en kortſte oordeelen, en tot welke deze werkjes zeer gepast als eene handleiding gebezigd kunnen worden.

Het 1ſte ſtukje begint met de klanken, de enkele, de verlengde en gemengde: de *y* beſchouwt de Schrijver als eene verlengde *i*, en de *ie* telt hij onder de gemengde klanken. Hierop gaat hij daadlijk over om de medeklinkers met de klinkers, in alle ſoorten te verbinden; eerst woorden gevende, waar de medeklinker voorgezet is, dan, waar hij achter ſtaat, eindelijk, waar hij voor en achter geplaatst is, zoo als *ba*, *ab*, *bad*.

Het tweede begint met woorden, waar de verlengde klank voorgaat, en een medeklinker ſluit, gelijk *aap*; vervolgends geeft het woorden, die een medeklinker voor en achter, en een gemengde klank in het midden hebben, gelijk *duit*: als ook die ſaamgeſtelde medeklinkers voor zich hebben, als *ſchaap*.

Het derde vervat alleen korte volzinnen van één- en tweegrepige woorden, tot een begin van het lezen: en welken op deze wijze zijn ingericht:

met het

oog

zie ik.

Ver-

Vervolgends treft men dezelfde volzin aan in eene andere orde:

ik
zie
met het oog.

Na deze oeffening treft men dezelfde volzinnen aan, allen met letters van dezelfde grootte.

Het 4de stukje behelst eenigsins grootere volzinnen, ook met driegrepige woorden; zij zijn in de volgende orde geschikt:

aa-pen.	De *aa pen* aa pen al les na: ik niet.

Dan worden de saamgestelde woorden ook wel eens afgescheiden, als:

hooi-vork	Is dit geen *vork*, die de boe ren bij het *hooi* ge brui ken?

Kleine leeslesjens, waar de sijllaben ieder afzonderlijk staan, besluiten dit stukje: ieder derzelve bevat iets belangrijks voor een kind, en is zoodanig ingericht, dat het aanleiding geeft om de leesteekens te verklaren, daar de lesjes, of vragen, of uitroepingen enz. vervatten.

De afzonderlijke verzameling van korte leeslesjes, tot een vervolg op het voorgaande dienende, is in die orde gesteld, dat zij van korte, gemaklijke, tot moeilijker volzinnen overgaat, waar bij echter altijd de sijllaben van elkanderen afgescheiden worden: alleen op de twee laatste bladzijden

 vindt

vindt men twee vertellingen, en één raadſel, die op de gewone wijze gedrukt zijn.

Nog moeten wij niet vergeten te melden, daar het eene zeldſaamheid is, dat deze werkjes met een zuivere letter op ſchrijfpapier gedrukt zijn.

Ziet daar een beknopt verſlag van een werkje, dat, naar ons oordeel, de hoogſte opmerkſaamheid verdient, en dat, in de handen van een kundig onderwijzer niet kan nalaten een geſchikt middel te zijn, om de kinderen, ſpoedig, grondig en als het ware al ſpelende te leren lezen. Wij wenſchen echter, dat de Schrijver zich opgewekt moge vinden, om nog een ſtukje leeslesjes te leveren, waarin de verhalen met oud duitſche, gebogen en ſchrijf-letters gedrukt zijn, ten einde de kinderen alle ſoorten van letteren te leren kennen.

De Kinderwriend, of eerst onderwijs in het leezen, en bij het leezen, van F. E. VAN ROCHOW *van Reckan*. Te Groningen *bij* A. GROENEWOLT en ZOON. 1801. 8vo 102 bl. Prijs *f* 0 : 4 : 0.

Zoo volkomen wij ons zegel hechten aan de verklaring, waar mede de Vertaler zijn voorbericht aanvangt — ,, dat onder alle de ,, geenen, welke sedert meer dan dertig jaa- ,, ren in Duitschland hebben uitgeblonken, ,, door hunnen ijver aan de verbetering van ,, het Schoolwezen te koste gelegd, er nie- ,, mand is, die in alle opzigten verdient ge- ,, steld te worden boven F. E. VAN ROCHOW ,, *van Reckan*, den Schrijver van dit boek- ,, je, — die op zijne drie dorpen naar zijn ,, eigen plan schoolen aanleide en zich zel- ,, ven met den (de) gewigtigen (gewigtige) ,, taak belaste, (belastte) om de leer- en ,, leesboekjes, ten dienste derzelver (der- ,, zelven) geschikt, te vervaardigen:" — zoo zeer beklagen wij ons, dat men eerst zoo laat op de gedachte gekomen is, om dit werkje in een nederduitsch gewaad te kleden, en dat het in geene betere handen is

vindt men twee vertellingen, en één raad-ſel, die op de gewone wijze gedrukt zijn.

Nog moeten wij niet vergeten te melden, daar het eene zeldſaamheid is, dat deze werkjes met een zuivere letter op ſchrijfpapier gedrukt zijn.

Ziet daar een beknopt verſlag van een werkje, dat, naar ons oordeel, de hoogſte opmerkſaamheid verdient, en dat, in de handen van een kundig onderwijzer niet kan nalaten een geſchikt middel te zijn, om de kinderen, ſpoedig, grondig en als het ware al ſpelende te leren lezen. Wij wenſchen echter, dat de Schrijver zich opgewekt moge vinden, om nog een ſtukje leeslesjes te leveren, waarin de verhalen met oud duitſche, gebogen en ſchrijf-letters gedrukt zijn, ten einde de kinderen alle ſoorten van letteren te leren kennen.

De

De Kindervriend, of eerst onderwijs in het leezen, en bij het leezen, van F. E. VAN ROCHOW *van Reckan. Te* Groningen *bij* A. GROENEWOLT en ZOON. 1801. 8vo 102 bl. Prijs *f* 0 : 4 : 0.

Zoo volkomen wij ons zegel hechten aan de verklaring, waar mede de Vertaler zijn voorbericht aanvangt — „ dat onder alle de „ geenen, welke sedert meer dan dertig jaa- „ ren in Duitschland hebben uitgeblonken, „ door hunnen ijver aan de verbetering van „ het Schoolwezen te koste gelegd, er nie- „ mand is, die in alle opzigten verdient ge- „ steld te worden boven F. E. VAN ROCHOW „ *van Reckan*, den Schrijver van dit boek- „ je, — die op zijne drie dorpen naar zijn „ eigen plan schoolen aanleide en zich zel- „ ven met den (de) gewigtigen (gewigtige) „ taak belaste, (belastte) om de leer- en „ leesboekjes, ten dienste derzelver (der- „ zelven) geschikt, te vervaardigen: " — zoo zeer beklagen wij ons, dat men eerst zoo laat op de gedachte gekomen is, om dit werkje in een nederduitsch gewaad te kleden, en dat het in geene betere handen is

gevallen. Immers, ſedert de eerſte verſchijning van dit werkje in Duitschland, is ons Vaderland met andere lettervruchten verrijkt geworden, voornamelijk uit andere talen overgenomen, die met dit om den prijs kunnen dingen en misſchien voor ons Vaderland beter geſchikt zijn. Had men het in de eerſte tijden uitgegeven, het Bataafsch Publiek zou aan hetzelve regt gedaan hebben, 't geen nu moeijlijker is, daar men het met zoo veele latere voordbrengſels kan vergelijken. Ook ſchijnt het meer bepaald voor het platte land berekend, waar het zeker met nog meer vrucht dan in ſteden, op de Scholen gebezigd kan worden.

Dan eindelijk men heeft het toch willen vertaalen, en te regt, daar het onbetwistbaar een allernuttigst werkje blijft, en zoo goedkoop geſteld als dit, boven veele andere en duurder werkjes de voorkeuze verdient. Maar dan ook, wij herhalen het, behoorde het in betere handen gevallen te zijn. Wij zullen ons thands onthouden om eenige aanwijzing te doen van drukfouten, taalfouten, of misſlagen in de vertaling; daar de Vertaler edelmoedig genoeg is, om zulks ingewikkeld te erkennen, daar hij belooft, „ om de fouten, „ die in deze uitgave mogten ingeſlopen zijn, „ bij eene volgende te zullen verbeteren en „ te trachten, om de vertaling zelve van tijd „ tot tijd aan het ſchoon oorſpronglijke gelijk „ te maken " Alleen dit zullen wij hier bijvoegen: in het voorbericht zegt de Vertaler:

ler: dat deze *Kindervriend*, welkers vertaling hij ons thands aanbiedt, in 1795. door den Schrijver verbeterd en merkelijk verkort is uitgegeven. Dan, wij hebben voor ons eene uitgave van 1798. in twee deeltjes, waar van het eerste. 79. en het tweede 107. stukjes behelst, terwijl deze vertaling slechts 105. Stukjes vervat. Indien de Vertaler deze uitgave gekend heeft, begrijpen wij niet, waarom hij eene, die 3. jaren vroeger is, verkoren hebbe. Te meer, daar in de uitgave van 1798. Stukjes gevonden worden, die met allen regt eene vertaling verdienden, terwijl men in des Vertalers werkje stukjes aantreft, die als minder geschikt voor de Bataafsche Jeugd, zeer wel gemist konden worden. Wij beroepen ons inzonderheid op alle zoodanige opstellen, in dit werkje te vinden, die ondeugden van bejaarde lieden voorstellen, en die wij niet gaarne *jonge kinderen* te lezen zouden geven, daar wij het als eene zeer gewigtige zaak voor kinderen beschouwen, niet alleen dat zij met ondeugden, die zij zelven nog niet kunnen plegen, zoo lang mogelijk onbekend blijven, maar ook hunne achting voor bejaarden niet verliezen.

Nopens het gebruik van dit werkje, zullen wij alleen het voorbericht volgen. „ De „ onderwijzer moet den kinderen de werk- „ naam- en bijwoorden verklaren. Een „ kind moet luid, doch langsaam en duidelijk lezen: de overige volgen stil: somtijds ook wordt wel eens een uit de reij

„ opgeroepen, om den eerften te vervan„ gen. Zal het echter, volgends den titel dienen, als *eerst onderwijs in het lezen*, moest de Vertaler wat kiefcher in de keuze der bewoordingen geweest zijn. Eenvoudigheid en duidelijkheid *in de denkbeelden*, maakt *niet alleen* een boekje voor eerstbeginnende lezers gefchikt, 'er moet ook *eenvoudigheid en duidelijkheid in de bewoordingen* bijkomen.



Tijd-

Tijdrekenkundig en Geographisch Schoolboek voor de Jeugd. Te Groningen *bij* A. GROENEWOLT en ZOON. 1801. 8vo. 190 bl. Prijs *f* 0 : 12 : 0.

Zoo rasch wij een werkje den titel van *Schoolboek* zien voeren, nemen wij het met de ſtreelendſte vooruitzigten ter hand. Zoo ook haastten wij ons, om dit werkje te doorbladeren, in *de zekere hoop* van nu eindelijk eens een *Schoolboek* te zullen aantreffen, en wel over onderwerpen, wier kennis voor de Bataafſche jeugd allerbelangrijkst is: te meer nog, daar de titel ons een waardig voordbrengſel van onzen Vaderlandſchen grond deed verwachten. Welhaast echter werd de laatſte vleijende onderſtelling bij ons zeer twijfelachtig gemaakt, daar wij de duidelijkſte ſporen van eene vertaling uit het *Hoogduitsch* meenden te ontdekken; en wel zoodanig eene, die getrouw bij het oorſpronglijke bleef, dat misſchien in 1786, is in het licht gekomen, en dus de zaken beſchrijft zoo als zij toen ſtonden, zonder van de merkwaardige veranderingen, ſedert dat jaar voorgevallen, ſlechts één woord te reppen. Eene getrouwheid, die den vertaler zelfs verleidt, om de kwalijkvoegende beſchuldiging van on-

[redacted]

ondankbaarheid, in de XIII. *vereenigde Amerikaansche Staaten* tegen het Moederland *Engeland*, gaaf overtenemen. En dit, in een onderwijs voor kinderen!!

Aan zonden tegen de taal ontbreekt het in dit werkje niet; doch wij willen dit op de lijst der drukfouten ſtellen, waar voor de Schrijver of Vertaler in het voorbericht verſchoning verzoekt, ſchoon juist dat voorbericht zelve van die zonden niet vrij is.

Ligt zou het ons vallen verſcheiden misſlagen, vooral in de benaming van landen en plaatſen, aantewijzen, indien wij vermoeden konden, dat het tot een *Schoolboek* zou gebezigd worden, dewijl zoodanig eene opgave zou kunnen dienen, om het bij het gebruik te verbeteren. Doch onzes inziens is het voor ſchoolgebruik geheel ongeſchikt. Het behelst geſprekken van een Vader met zijne Kinderen: en dus, gelijk de aart van zoodanig een voordragt medebrengt, worden de vragen den kinderen en de andwoorden den Vader in den mond gelegd. Deze leerwijze moge nuttig zijn voor wetenſchappen, waar hoofdzaaklijk het verſtand, het oordeel of de verbeelding werkzaam is; maar voor wetenſchappen, die hoofdzaaklijk geheugenwerk zijn, is zij voor den gewonen onderwijzer en de jeugd onbruikbaar. Laat men eens in de School voorlezen, bij voorbeeld, dat een Vader, op de vraag zijner kinderen, welke landen in *Africa* gelegen zijn, dezelven volgends de rei optelt; zoo

dra

dra de kinderen buiten de ſchool zijn, hebben zij daadlijk alle die eensgehoorde kwaade namen weder vergeten. — Intusſchen, meent eenig Schoolonderwijzer, bij gebrek van andere leerboeken, het nog te kunnen gebruiken, dien raden wij, dat hij zijne leerlingen die bijzonderheden uit hetzelve voordicteere, welken hij in hun geheugen geprent wil hebben: tevens zal hij wel doen met ſommige anecdotes, in hetzelve te vinden, overteſlaan, die laf en voor kinderen geheel ongeſchikt zijn.

Korte Aardsrijkskundige Beschrijving der Bataafsche Republiek, naar de nieuwe verdeeling in agt Departementen. Te Amst. *bij* J. TEN BRINK, GS. 1801. 8vo. 46. bl. *met een* Kaartje. Prijs *f* 0 : 6 : 0.

Onder dezen titel verschijnt een werkje, welkers leerwijze in veele opzigten geheel nieuw genaamd kan worden,. en niet alleen daarom, maar ook om de geschiktheid dier leerwijze voor kinderen opmerking en onderscheiding verdient. — Tot hier toe heeft men de kinderen de aardrijkskunde slechts als een allermoeijelijkst geheugenwerk leren beschouwen, hun namen van landen en steden enz. lerende opzeggen, die dikwijls even zoo moeilijk waren in het geheugen te houden, als uittespreken. En deze wetenschap werd daar door de droogste en verveelendste studie; — en, mogen wij 'er wel bijvoegen, ook de nutlooste voor kinderen. Immers, hoe zeer het geheugen hoofdzaaklijk bij deze wetenschap gebezigd moet worden, is het nog niet onverschillig hoe zij in het geheugen geprent wordt: alle namen- of woorden-kennis is in dit vak onnut, indien

men

men niet tevens zoodanig een leevendig denkbeeld van de gesteltenis des lands in zijne verbeelding heeft, dat men het omtrend kan voorteekenen, of den buitensten omtrek malen: te gelijk is zij bijna onverkrijgbaar, zo het geheugen niet door zekere geleidende en vermaagschapte denkbeelden geholpen wordt. De aardrijkskunde — behalven haar nut in alle andere betrekkingen — is onontbeerlijk tot een regt begrip der geschiedenis; maar daar toe zegt het weinig te weten, hoe de rivieren, steden of bergen van een gewest heten; maar het komt 'er op aan, de plaatslijke gesteltenis van dezelven in zijne verbeelding te hebben, al ware het maar alleen om b. v. te kunnen onderscheiden of een leger voorwaards gerukt of teruggetrokken zij.

Zoodanig eene aardrijkskundige beschrijving van ons Vaderland als het aangekondigde werkje vervat, ontbrak ons nog: intusschen beschouwen wij het nog maar als eene proeve, als eene schets, die nog voor veele uitbreiding en verbetering vatbaar is.

Dit werkje dan is bestemd, om de jeugd een denkbeeld te geven niet alleen van de ligging der plaatsen, maar ook van de bevolking, voordbrengselen en andere bijzonderheden van dezelven. Het gebruik van hetzelve is, dat de minstgevorderden de beschrijvingen met („) geteekend zaaklijk leeren, het overige is voor de meergevorderden. Het bevat geene vragen, maar laat die aan den onderwijzer zelven over. De Schrijver wil, dat men bij hetzelve eene ge-

woone kaart bezige en daar mede het kaartje vergelijke, dat achter aan gevoegd is.

Thands tot den inhoud van het werkje zelve overgaande, zullen wij de vrijheid gebruiken om tevens onze aanmerkingen ter verbetering van hetzelve 'er bijtevoegen. Vooraf gaat een korte opgave van de ſcheiding der 10. *Catholijke Provintien* van de 7. *vereenigde Nederlanden*. Hier hadden wij gewenscht eene eenigſins naauwkeurige opgave van de landen of wateren aan welken ons Vaderland rondsom grenst. Zonder dit is deze Republiek op geen kaart te vinden.

Nu volgt de beſchrijving van de *Bataafſche Republiek*, en wel eerst van haare wateren. — Hier misſen wij de bepaling waar de *Noordzee* en de *Zuiderzee* zich bevinden. — Waar na de Schrijver eenig bericht geeft van de luchtgeſteltenis, voortbrengſels en bevolking van ons Vaderland, als ook van de verdeeling in *Departementen*.

Na dezen gaat hij over tot eene afzonderlijke beſchrijving van ieder *Departement*. Doch hier ontbreekt ons daadlijk eene aanwijzing van de ligging en grenzen van ieder *Departement*, en de reden van deszelfs benaming. Even dezelfde aanmerking geldt ook op de bijzondere plaatſen. Wat beteekent het voor een kind te weten of *Leeuwaarden* 42. uuren gaans van *Amſterdam* ligt? Het moet weten, of het b. v. in het midden van het *Departement*, of aan het water ligt, of eenige andere aanwijzing, om de plaatslijke geſteltenis zich te kunnen verbeel-

beelden. Bij de optelling van ieder ſtad of vlek wordt iets merkwaardigs opgeteekend — iets, dat van eene uitgeſtrekte nuttigheid is, om den naam vast in het geheugen te prenten; en hoedanige bijzonderheden altijd gemaklijker dan een blote naam onthouden worden.

Aan het einde vind men een kaartje, waar op niets dan letters en getallen zich bevinden, benevens eene daar bijgevoegde verklaring. *A.* betekent een *Departement.* A. een *meir.* *A.* eene *rivier.* I. Een *eiland.* I. eene *plaats in ieder Departement.* §. 1. Een *bosch.* Vf *Veefokkerij.* Pd. *Paardenfokkerij.* Sf. *Schapenfokkerij.* Tf *Turf.* Mk. *Meekrap.* Bl. *Bouwland.* Hl. *Hooijland.* Ot. *Ooft.* So. *Steenoyens.* Tb. *Tabaksplanterijen.* Zl. *Zuivel.* Intusſchen zijn in dit kaartje eenige fouten ingeſlopen; ook hadden wij het, om de teekens, eens zoo groot gewenscht. Met één woord, wij prijzen het gebruik van dit werkje ten ſterkſten aan, en wenſchen, dat een gunstig vertier den uitgever ſpoedig moge in ſtaat ſtellen, om een tweeden druk te leveren, waar in door het aangewezene in acht te nemen, hetzelve tot algemener en nuttiger gebruik geſchikt gemaakt wordt.

Zedenkundig Schoolboek, uitgegeven door de Bataafsche Maatschappij: tot nut van 't Algemeen. Te Leyden, Deventer *en* Utrecht *bij* D. DU MORTIER EN ZOON, J. H. DE LANGE *en* G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON. 1801. 8vo. 106 bl. Prijs *f* 0 : 4 : 8.

Dat de zedenkunde voor kinderen eene enigfins andere leerwijze vordert, dan iedere andere wetenfchap, zal geen Onderwijzer in twijfel trekken, die ooit over den aard des onderwerps en de behoeften van kinderen heeft nagedacht. Deze wetenfchap is toch niet alleen voor het geheugen gefchikt, andere zielsvermogens als oordeel en verbeeldingskracht moeten hier bij te hulp geroepen worden en werkfaam wezen. Weinig zegt het voor een kind de befchrijving van zekeren pligt in het hoofd te hebben (hoe zeer dit op zich zelve onontbeerlijk is) maar het moet tevens leren hoe die pligt op bijzondere omftandigheden toetepasfen, en vooral de redenen en gronden kennen, waarom hij zoo en niet anders behoort te handelen. Bij een zedenkundig Schoolboek, of een handboek der zedenkunde voor fcholen, ftelden wij ons

al-

altijd een werkje voor, dat van iederen pligt, van deszelfs voordeelen, en van de redenen ter verpligting eene korte, duidelijke omschrijving gaf, welke het kind zaaklijk in het geheugen moest prenten, en daadlijk eene korte geschiedenis ter opheldering en verlevendiging van het voorstel daar bij voegde. De pligt zelf wordt daar door des te dieper in het geheugen geprent en het begrip van denzelven alzins duidlijk gemaakt.

Ook dit hadden wij gewenscht, in dit *Zedenkundig Schoolboek*, 't welk de verdienstlijke A. M. MOENS tot Schrijfster heeft, aantetreffen. Dan al weder bleef die wensch onvervuld. Het onderwerp wordt verhandeld in gesprekken van een vader met zijne kinderen en andere kleinen, wier opvoeding hem is aanvertrouwd. De toon en houding dier gesprekken is zeker levendig, aangenaam en uitlokkend voor de leeszucht; wij ontdekten zelfs hier in eene gelukkige navolging van de best geschreven opvoedingsschriften van de beroemdste Duitschers. Als een *leesboek* vinden wij het dus voor kinderen allergeschiktst, en durven deszelfs gebruik onbepaald aanprijzen: zelfs meenen wij dat een verstandig opvoeder 'er ook wel een *leerboek* van *kan* maken. Maar bij een *schoolboek* denken wij toch altijd aan een geheel ander werk, dat niet alleen voor kinderen berekend moet zijn, maar dat ook de Onderwijzer moet kunnen gebruiken. Hoe zal hij het aanvangen, wanneer hij zoodanig een werkje als dit zijne Schoolieren niet enkel

 wil

wil laten voorlezen, maar ook lesſen uit het zelve laten opzeggen? Dan vrezen wij dat zeer veelen verlegen zullen ſtaan.

Wij kunnen hier geen beteren raad mededeelen, dan dien, waartoe de achtenswaardige Schrijfſter zelve eenige handleiding geeft, daar zij de kleinen de bijzonderheden die in het hoofd geprent moeten worden, met een potloodje laat opſchrijven. Laat zoo ook een Onderwijzer korte ſtellingen, die hij meent dat de kinderen moeten onthouden, uit het werkje trekken en die voordicteren of laten afſchrijven en van buiten leeren: terwijl de *voorlezingen* dienen, om alles op te helderen en voor de kinderen leevendig en bevatlijk te maken.

Voor het overige hadden wij bij de optelling *der pligten jegens ons zelven* wel iets gewenscht over de beſturing des harten en over deszelfs deugden, welken laatſten in dit werkje meest onder de pligten des gezelligen levens geſteld worden, waar zij toch maar *gedeeltelijk* behooren. Daar tegen menen wij, dat de periode over de partijdigheid in ſtaatkundige twisten bl. 75, 76. en 77. beter achter gelaten ware. Men kan niet genoeg toezien, dat de kinderen met de ondeugden van bejaarden nooit eerder bekend worden, dan wanneer hun eigen welzijn die ontdekking volſtrekt vordert. Ook is de veroordeeling van partijſchap, te midden harer heerſchappij, ſomtijds zeer bedenkelijk.

Om den lezer met den geest van dit, waarlijk uitmuntend geſchreven, werkje des

te

te beter bekend te maken, laten wij hier volgen de aan het einde geplaatste korte stellingen der zedenkunde:

„ De Zedenleer, of kennis van onzen
„ pligt, is eigenlijk geschikt om ons verstand
„ te vermeerderen, en ons hart te verbete-
„ ren; en ons hierdoor gelukkig te maken.
„ Wij zijn met uitmuntende vermogens,
„ en eene neiging om gelukkig te worden
„ voorzien; en dit is ook GODS bedoeling
„ met ons.
„ De bestemming der menschen bestaat,
„ in de rechte kennis van GOD, en gehoor-
„ zaamheid aan Hem, in verwagting van het
„ eeuwige leven. Ons geweeten is die ken-
„ nis van onzen pligt en onze daaden, waar-
„ door het, als een inwendig rechter, de-
„ zelven goed en kwaad keurt; wij kunnen
„ dit weeten, daar wij eenen redelijken geest
„ en zedelijk gevoel bezitten.
„ De voorwerpen van onzen pligt zijn,
„ GOD, wij zelven, en onze naasten.
„ De zedenkunde is op de rede en den
„ bijbel gegrond.
„ De zedenkunde des bijbels overtreft die
„ der rede, daar zij ons de meeste aanspoo-
„ ring tot deugd geeft, door ons, op de
„ betrachting derzelve, van het hoogste
„ geluk te verzekeren; en de meeste
„ hulp, door ons de bronnen aantewijzen,
„ waardoor wij tot dezelve kunnen geraa-
„ ken
„ Het volmaaktste voorbeeld van alle plig-

,, ten leert ons den (de) bijbel kennen, in den
,, persoon des Verlossers.

,, De hoofdpligten omtrend GOD bestaan
,, in 1. eene rechte kennis van Hem, 2 in
,, het voeden van godvruchtige aandoenin-
,, gen, 3 in het vertoon deezer aandoenin-
,, gen naar buiten.

,, Wij moeten GOD als onzen algemeenen
,, Vader, en ons allen als broeders aan-
,, merken.

,, Onze uitwendige verëering van GOD
,, moet bestaan in openbaaren, huis- en af-
,, zonderlijken godsdienst.

,, Wij moeten medelijden hebben met de-
,, zulken, die zoo ongelukkig zijn van GOD
,, niet te vreezen, en verdraagzaam omtrend
,, allen, die in het stuk van godsdienst an-
,, ders denken als (dan) wij.

,, De pligten omtrend ons zelve zijn:

,, A. Omtrend ons ligchaam, door (*door*
,, is hier overtollig) 1. voorzichtigheid,
,, 2. maatigheid, 3. naarstigheid, 4. be-
,, taamlijke uitspanningen, en 5. zindelijk-
,, heid.

,, B. Omtrend onze ziel, door (*door*
,, overtollig) 1. zich nutte kundigheden te
,, verwerven, 2. zich voor alle ondeugd te
,, wachten.

,, C. Door (*Door* overtollig) de bevorde-
,, ring van onzen uiterlijken welstand, door
,, zuinigheid in tegenstelling van 1. verkwis-
,, ting, en 2. gierigheid.

,, De

„ De pligten omtrend anderen zijn:
„ A. Algemeene, jegens alle menschen.
„ B. Onze bijzondere pligten, 1. omtrend onze ouders en leeraars, 2. onze broeders en speelmakkers, 3. vaderland en overheden.
„ C. De pligten van het gezellig leven: 1. over de dienstvaardigheid, 2. nijd, 3. nederigheid, 4. kwaadspreekendheid, 5. vriendelijkheid, 6. toorn, 7. vergeevingsgezindheid, 8. stilzwijgendheid, 9. dankbaarheid, 10. weldaadigheid.

„ Barmhartigheid jegens de beesten.
„ Over de onsterflijkheid.
„ Vergeeving der zonde.
„ Het gebed."



Avondstonden voor de Jeugd. Amst. *bij* J. VAN DER HEY. 1801. I. Deel. 6. Stukjes. 384. bl. gr. 8vo. Prijs *f* 0 : 12 : 0. ieder Stukje.

Eene genoegzame aanprijzing van dit allernuttigst en niet minder aangenaam werkje, oordeelen wij, het den lezer met deszelfs inhoud wat nader bekend te maken Het oogmerk van hetzelve is, om op het voetspoor van den ook in ons Vaderland met roem bekenden SALZMAN, in zijn maandwerk *die Hesperiden*, een tijdschrift te leveren, waar in deels overgenomen Stukjes, uit het genoemde werkje, deels oorspronglijken, geplaatst zullen worden. Op zijn voorbeeld heeft men het geheel verdeeld in *Leesavonden*, *Speelavonden* en *Kunstavonden.* Onder de eerste afdeeling zal men van tijd tot tijd aantreffen belangrijke verhaalen, waare zoo wel als verdichte: korte geschiedenissen of fabelen, kleine Romans, vertellingen van merkwaardige bijzonderheden uit de geschiedenissen, ook wel eens levensbeschrijvingen, kleene tooneelspelen, raadsels, anecdoten enz. Onder de *Speelavonden* worden spelen geplaatst, die tot oeffening van het ligchaam en opscherping des verstands kunnen dienen; eindelijk onder de kunstavonden

den worden proeven gegeven, hoe veel natuur en kunst vermag, daar verſcheiden ſtukken, die men anders voor toverij zou aanzien, door de regelen der natuur- of werktuigkunde, de reken- meet- of ſcheikunde geheel eenvoudig opgelost worden. Deze eenvoudige opgave moet reeds de leeslust niet ſlechts van kinderen, maar ook van bejaarden uitlokken, en wij kunnen voor ons zelven verzekeren ieder Stukjen, dat daar en boven met een bevallig plaatje verſierd is, met het uiterst genoegen gelezen te hebben. Inzonderheid is dit werkje nuttig voor Kostſcholen, waar men meer uuren tot uitſpanning kan geven, dan op anderen, en kan het de leerlingen, die door vlijt en braafheid eenige onderſcheiding verdiend hebben, een ſtrelend en nuttig vermaak verſchaffen, daar uit te horen voorlezen, en de voorgeſtelde ſpelen, kunsten of proeven, daadlijk werkſtellig te maken. Alleen hadden wij wel gewenscht, bij de rekenkundige proeven, eenig bericht nopens de bewerking, en eene duidelijke redengeving van de behandeling te vinden, zonder welke opheldering toch de proef alleen domme verwondering werkt, maar tot de opſcherping des verſtands en de vermeerdering der kundigheden, weinig bijdraagt.



Levensgeschiedenissen voor Jonge Lieden. II. Deel. *waar in het Leven van* H. DE GROOT, *door* C. ROGGE. *Te* Leyden *bij* D. DU MORTIER EN ZOON. 1800. 12mo. 198. bladz. Prijs *f* 0 : 14 : 0.

Nopens het oogmerk van dit werkje den Lezer tot het *eerste Stukje* onzer *Bijdragen* verwijzende, zullen wij alleen zeggen, dat de Schrijver op denzelfden voet voordgaat, dezelfde eenvoudig- en duidelijkheid in acht neemt, en hetzelve, waar zulks gepast is, door ingevlochte aanmerkingen, voor het hart der jeugd nuttig maakt. Wij kunnen ons niet weêrhouden hier het verhaal te geven van een der merkwaardigste gebeurtenissen in het *Leven van* DE GROOT, die bij zijn naam, dien zijner schrandere en tedere echtgenoote en van zijne niet minder getrouwe dienstmaagd, vereeuwigd heeft.

„ Alles was nu gereed: thands kwam het „ op de uitvoering aan. Den 22. Maart 1621. „ was de dag zijner verlossing. DE GROOT „ begon zijn werk met een vuurig gebed om „ den Godlijken zegen, en na hier in wel „ een

„ een uur aangehouden te hebben, vlijdde
„ hij zich in de kist: men legde een boek
„ onder zijn hoofd, en anderen onder zijne
„ knieën, om hem eenig steunsel te bezor-
„ gen. De soldaten het koffer afdragende,
„ en de ongemene zwaarte voelende, lieten
„ zich meer dan eens het vermoeden ontval-
„ len, dat 'er iets meer dan boeken, ja wel-
„ ligt de *Arminiaan* zelve in moest we-
„ zen. Gelukkig, dat men niet op het be-
„ sluit viel, van de kist te openen. Des Slot-
„ voogds huisvrouw liet het koffer, als hier
„ aan reeds gewoon, ongeopend voordgaan.
„ En, dus kwam het, door dertien wel ge-
„ sloten en gegrendelde deuren buiten het
„ slot.

„ Denk eens, hoe DE GROOTS huisvrouw
„ te moede was, toen zij, door een der
„ vensters kijkende, en van daar het schip
„ kunnende zien, van haar getrouw ELSJE
„ het afgesproken teken ontving, dat de kist
„ behouden in het schip was. Dit teken be-
„ stond in het waaijen met den neusdoek.
„ Ligt beseft gij, dat het welgelukken dezer
„ onderneming haar na ter harte moet ge-
„ gaan zijn, als ik u zeg, dat zij, de kist
„ gesloten hebbende, het slot kuschte, en
„ na dat dezelve vertrokken was, dit vuurig
„ en treffend gebed tot God had opgezon-
„ den: „ Allerhoogste Vader! indien gij
„ „ niet hebt voorgenomen mij te verlaten,
„ „ en door gebeden kunt en wilt bewogen
„ „ worden, zoo ontvang dit pand, dat
„ „ mijne trouw tot dezen dag bewaarde,

,, ,, en verlos het uit zoo veel gevaar. Ik
,, ,, roep de heilige huwelijkswetten, en de
,, ,, hoop, die ik heb op mijne kinderen, tot
,, ,, getuigen, dat ik tot dezen ſtap niet ben
,, ,, gekomen uit verdriet over mijne ellen-
,, ,, de, (want zonder hem kan ik ook wel
,, ,, grote zwarigheden lijden,) maar uit
,, ,, deernis met mijn man. — Laat het wre-
,, ,, de graf des kerkers mij leevend bedel-
,, ,, ven, en de bezetting der drie wallen
,, ,, mij omſingelen, als ſlechts mijn lieven
,, ,, DE GROOT zijn adem mag ſcheppen in
,, ,, de open lucht des Hemels." — Onder
,, het nazien van het wegzeilend ſchip, zeide
,, zij ook onder anderen bij haar zelven:
,, ,, Ga heen, mijn echtgenoot, en laat ik u
,, ,, nimmer wederzien, — dan in vrijheid."
,, Even zoo gelukkig, als het koffer uit
,, het Slot was geraakt, in weêrwil van de
,, vermoedens der Soldaten, even voorſpoe-
,, dig kwam het ook te *Gornichem*, echter
,, niet, dan na ontmoetingen, die alleen door
,, de ſchranderheid van ELSJE ten beste ge-
,, keerd werden, en zonder welke het met
,, hetzelve waarſchijnlijk ſlecht zou vergaan
,, zijn. Eerst toch was de plank, waar over
,, men hetzelve in het ſchip wilde ſlepen,
,, zoo dun, dat die voorzeker zou gebro-
,, ken, en in het water gevallen zijn, had men
,, geene andere aangeſchaft. Vervolgends
,, liep het gevaar, van buiten boord te val-
,, len, daar de hevige wind het ſchip zoo-
,, danig ſlingerde, en over zijde deed hel-
,, len, dat het met touwen moest vastge-

,, bon-

„ bonden worden. Toen weder ging een
„ Officier 'er op zitten, en met zijne voeten
„ 'er op trommelen, tot merklijken hinder
„ van den gevangenen en benauwing van het
„ flotgat, het eenige, waar uit hij lucht
„ moest scheppen. En alle deze zwarighe-
„ den wist ELSJE met eene ongewone
„ schranderheid, gedurig iets nieuws uitvin-
„ dende, uit den weg te ruimen. Nu was
„ zij met haar koffer gelukkig aan land: —
„ wederom zwarigheden; — de Schippers
„ wilden het koffer kruisen; maar neen,
„ onder voorwendsel, dat 'er brekende waar
„ in was, haalt zij hen over, om het op een
„ burrij te zetten, en aldus te dragen. On-
„ der het dragen gebeurde het, dat DE
„ GROOT zich wat verschikte. „ Vader,"
„ zeide de eene drager, „ 't is of 'er iets leeft
„ „ in de kist." „ Hoorje dat wel, ELSJE,"
„ vroeg de Schipper, „ hoorje wel, wat
„ „ mijn zoon zeit? hij zeit, dat 'er iets
„ „ leeft in de kist." Snedig gaf zij hier
„ op ten andwoord; „ ja, ja, boeken heb-
„ „ ben geest en leven." — Gelukkig kwam
„ eindelijk het koffer ten huize van DAAT-
„ SELAAR: zij liet het achter in brengen,
„ om dat de winkel, ter gelegenheid van de
„ kermis, vol volks was. En nu was de
„ vracht in behouden haven, en ELSJE had
„ haar last volbragt."

„ Zoo veel, Kinderen, ligt 'er aan dienst-
„ boden gelegen: — zulke gewigtige diens-

„ ten kunnen zij ons bewijzen: — zoo veel
„ hangt 'er af, of wij ons jegens hen pligt-
„ matig gedragen, of, zelven dienstbaar
„ zijnde, ons van de pligten van onzen
„ ſtand eerlijk kwijten. Zoo weet de Voor-
„ zienigheid ons in duizende gevaren te red-
„ den, en door geringe middelen de grootſte
„ oogmerken te bereiken. — Kinderen! Ziet
„ nooit op eenigen ſtand laag neder, maar
„ ziet in ieder mensch, zo hij ſlechts een
„ braaf mensch is, uw gelijken, uw broe-
„ der — gedraagt u, in den kring, waarin
„ gij geplaatst zijt, overeenkomſtig denzel-
„ ven, en volbrengt de pligten, waar toe
„ gij geroepen zijt, eerlijk en ſtandvastig. —
„ Laat dan de zorg voor toevallen, die ge-
„ heel buiten uwe magt leggen, gerust op
„ de Voorzienigheid aankomen, en gij zult
„ ondervinden, dat alle hare wegen goed
„ zijn."



MEN-

MENGELWERK.

Redevoering, over het vormen der Bataafsche Jeugd, inzonderheid door wel ingerigtte Burgerscholen: gehouden te Bleiswijk, *den* 12. *Nov.* 1800., *in de* Gereformeerde Kerk, *door* W. GOEDE, *bij gelegenheid van het examineeren eeniger Schoolmeesters, dingende naar den post aan den* Kruisweg, *onder het Beheer der* Municipaliteit *van* Bleiswijk.

(*Vervolg van* IV. *St. bladz.* 82.)

Daar de Burgerscholen van den gewigtigsten en uitgestrektsten invloed zijn op de geheele maatschappij, doordien zij juist ten oogmerk hebben, om de jeugd zoodanig op te voeden, te leiden en te vormen, dat zij geschikt worde voor den kring, den mensch door de Voorzienigheid bestemd en aangewezen, iets, dat ik thands niet verder wil bewijzen, ja hetwelk, zoo haast men, van vorming der jeugd en goede Burgerscholen, duidlijke denkbeelden heeft, en wel over-

denkt, wat ik reeds gezegd heb en nog zeggen zal, van zelf in het oog loopt, — moet de ontwikkeling en beandwoording der vraag: wat moet uit de kinderen worden? waar over ik mij alrede zoo breed heb uitgelaten, de grondregelen tot eene wel ingerigtte Burgerschool aan de hand geven, welke algemeene grondregelen, naar bijzondere omstandigheden gewijzigd en toegepast, een doelmatig Schoolplan kunnen opleveren.

En, hoe gelukkig zou de mensch op zich zelven, hoe gelukkig de menschlijke maatschappij wezen, liet zich die algemeene inrigting ter vorming van de jeugd, welke den mensch tot zijne bestemming moet leiden, zoo gemaklijk daarstellen als beschrijven, en ware het mogelijk, dat algemeene steeds zoo gunstig te wijzigen, naar de bijzondere bekwaamheden en onderscheiden standen der menschen in de maatschappij, als het zich gereedlijk laat opgeven. Evenwel, men moet doen, wat men kan, en is de volmaaktheid niet geheel te bereiken, ten minste alle kragten inspannen, om dezelve, zoo veel mogelijk, te naderen.

De mensch zal, gelijk wij straks gezien hebben, door steeds toenemende wijsheid en deugd, gelukkig voor zich zelven en nuttig voor de zamenleving worden, terwijl hij, in vervolg van tijd, datgene is, waar toe hij, in zijne jeugd, werd gevormd. Zal nu dit doel worden bereikt, dan moeten, het kind reeds, de eerste algemeene noodzaaklijke kundigheden, op de meest geschikte wij-

wijze, worden medegedeeld; zijn verſtand moet worden verlicht en opgeſcherpt; zijn geest meer of minder verfraaid; zijne uitwendige zeden of manieren beſchaafd; zijn hart veredeld en voor de deugd gevormd: hier bij moeten ook zijne ligchaamskragten, zoo wel als zijne zielsvermogens, ontwikkeld en verſterkt worden, en moet alles worden geweerd, wat de gezondheid zijner ziel en zijns ligchaams ondermijnen of bederven kan. Zoo doende moet het zijne pligten en beſtemming, in derzelver algeheelen omvang leeren kennen niet alleen, maar ook overgehaald, bereidwillig gemaakt en in ſtaat geſteld worden, om die te beoefenen.

Zullen derhalve de Burgerſcholen voor dit groote doel zijn berekend, heure grondvereischten, het ſpreekt van zelf, zullen de volgende uitmaken.

De eerſte algemeen noodzaaklijke kundigheden moeten er den kinderen, op de geſchiktſte wijze, worden aangebragt. En dezen beſtaan in wel te lezen en te ſpreken, te ſchrijven en te rekenen, opdat het kind niet enkel in ſtaat geſteld worde, om de denkbeelden van anderen wel te bevatten, maar ook om zijne eigene gedachten geregeld te uiten, ze anderen behoorlijk te doen begrijpen, en zijne voorkomende bezigheden gemaklijk te verrigten.

Tot het eerſte is geenszins voldoende, wanneer het kind de letters kent, die tot lettergrepen, en dezen tot woorden weet te verbinden, zoo dat het, als werktuiglijk,

 voord-

voordleest; maar het moet, terwijl men het ook geſchreven, zoo wel als gedrukt ſchrift, en wel moeilijk, gelijk ſlecht geſchreven brieven of andere opſtellen leert lezen, op de zinteekenen, teekenen van rust, affcheiding en verbinding en klankteekenen, teekenen van uitroeping of vrage, op de verſchillende ſoorten van letters en heure kragt, van woorden en hunne bijzondere zamenvoeging, op eene juiste en gelijke ſpelling, met één woord, op de regelen der taal worden opmerkzaam gemaakt, daar men het dezer wijze tevens moet aanvoeren tot eene goede, zuivere en gepaste uitſpraak, of om te lezen en uit te ſpreken op dien onderſcheiden toon, en met die, het zij klimmende of dalende, rasſcher of langzamer leiding van ſtem, welke ſtrookt met den aart van het onderwerp, het zij nu, bij voorbeeld, verheven, deftig, treurig, of blijgeestig, ſchertſend, driftig. Niets toch klinkt onaangenamer, ja hindert meer de verſtaanbaarheid of den indruk, dan affneden van zeer verſchillenden inhoud en ſtijl, op een en denzelfden, al dikwerf ten uiterſte temenden en vervelenden toon te hooren voorlezen, als gemeenlijk geſchiedt, en niet minder, wanneer men zoo menigmaal op denzelfden valſchen toon, of in geheel ruwe en verwrongen uitdrukkingen, en met de allerverkeerdſte uitſpraak, anderen hunne gedachten hoort voorſtellen. En hoe aangenaam, hoe duidlijk, hoe treffend, wanneer het noodige bij het lezen wordt in acht

ge-

genomen of zulks op den behoorlijken toon gefchiedt.

Wilt gij hier van een fprekend bewijs? welaan, luistert, ik zal het U oogenbliklijk geven. Let op, wat gij er zelf bij gevoelt!

(Hier las ik, na den Hooreren gezegd te hebben, wat ik lezen zou, eerst op eenen flechten, valfchen en temenden, vervolgends op eenen onverfchilligen, en eindelijk op den waren toon, met alle mij mogelijke kragt van uitdrukking, de twaalfde les uit de *Leeslesjes* der Maatfchappij: *tot nut van van 't algemeen*, zijnde de brief van ARMEDAS, aan zijne moeder, uit de gevangenis, gefchreven, op het oogenblik, dat hij gereed ftond, om zijn misdadig leven met den dood op het fchavot te boeten: en ik zag duidlijk de verfchillende aandoeningen op der Hoorers gelaat.)

Tot het tweede of fchrijven is niet genoeg, indien het kind, hem voorgefchreven letters, meer of min fierlijk en vlug, of kreupel en ftijf kan namaken, zoo als het gewoonlijk op de Scholen geleerd wordt; maar ook hier komen de regelen der taal, eene juiste fpelling, het wel opmerken der verfchillende letters en zinfneden, of der reeds voorheen gemelde teekenen, vooral te pas: ook kan het nog geen fchrijven, in de volle beteekenis van dit woord, heten, wanneer het kind flechts letters nateekent, die het voorgeteekend zijn; maar de fchrijver moet de bekwaamheid bezitten, om, eensdeels hetgeen anderen hem voorzeggen, be-

 hoor-

hoorlijk en zonder taalfouten ten papiere te brengen, anderdeels zijne eigene gedachten geregeld ter neder te ſtellen, of eigen opſtellen te vervaardigen, zonder welk toch al het ſchrijven hem weinig of niets zal baten.

Wat het rekenen betreft; ook dit moet niet, gelijk veelal, in enkel geheugenwerk beſtaan, wanneer men die vaardigheid wel raſch weer verliest en al het geleerde vergeet; of in het enkel werktuiglijk namaken van hetgeen de meester den leerling voordoet, waar door het kind weinig of geene vorderingen maakt, en het bloot werktuiglijk uitwerken van opgegevene ſommen; maar, aan de zijde des onderrigters, in eene verſtandige aanwijzing, hoe te werken, hoe de regelen dezer kunst te volgen, waar van den leerling ſteeds de redenen en gronden moeten ontwikkeld worden, en, aan de zijde des leerlings, in geſtadig zelf te werken niet alleen, maar ook op de redenen acht te geven, waarom hij dus en niet anders werkt, en te letten op de verſchillende wijzen van rekenen met derzelver voordeelen, en vooral in het oog te houden het gebruik, dat men, in het gemeene leven, van die zoo nuttige kunst te maken hebbe. Het zal daarbij zeer dienſtig wezen, wanneer het kind reeds vroegtijdig wordt gewend en opgeleid, om uit het hoofd te rekenen; eene vaardigheid, die den burger naderhand zeer dikwijls bij uitſtek te ſtade komt.

Wat de verfraaijing van den menschlijken

geest aangaat, hieromtrent kan men de minſte bijzonderheden bepalen; naardien dezelve, door zoo verſchillende zaken, wordt bewerkt, en zoo onderſcheiden in graden is, naar den verſchillenden ſtand, waar toe het kind zal opgeleid worden, terwijl de kundigheden en heblijkheden, daar toe vereischt wordende, geenszins, ten minſte grootendeels niet, tot de eerſte noodzaaklijke behooren, gelijk bij voorbeeld het zingen, teekenen en zoo voords, en zij, wat het noodzaaklijke betreft, daar het overige mede eenen zekeren aanleg van de ziel veronderſtelt, die niet bij allen huisvest, ten deele reeds ligt opgeſloten in hetgeen te voren gezegd is, en ten deele door de kundigheden bewerkt wordt, waar van wij ſtraks zullen gewagen.

Wij zullen hier derhalve enkel van de Zangkunst ſpreken, naardien er toch vele kinderen zijn, die er den aanleg toe hebben en ſmaak in vinden, dewijl deze kunst ook, meer of min, in alle Scholen reeds geoefend wordt, veel toebrengt tot vorming van den ſmaak en vergrooting van des menſchen genoegen, de edelſte aandoeningen en gewaarwordingen in de ziel opwekt, en vervolgends, bij den huisgodsdienst zoo wel, als bij den eerdienst van het Opperwezen in de openlijke godsdienſtige vergaderingen, ter opwekking van ſtichting en aandacht gebruikt wordt. Om alle deze redenen behoort er dus, in de Burgerſcholen, mede onderwijs in het zingen te worden gegeven: maar het

 moet

moet dan ook, ver van te ontaarden in een slepend en maatloos gehuil of geschreeuw van Psalmen of Kerkgezangen, zonder keus of gevoel, zonder orde of melodie, den kinderen, naar hunne meerdere of mindere vatbaarheden, op eene geschikte wijze, en naar de regelen der Zangkunst, worden geleerd; het moet, kan het zijn, met de zoogenaamde vier Stemmen worden geoefend; er moet eene verstandige keus, omtrent den inhoud van hetgeen er gezongen wordt, plaats grijpen, vooral ten aanzien der Psalmen, waar onder er velen zijn, die Kinderen, en eenigen, die Kristenen nooit behoorden te zingen; men moet zich, eindelijk, niet enkel bij de Psalmwijzen bepalen, maar ook gebruik maken van andere min plegtige of meer vrolijke melodien, gelijk, bij voorbeeld, die van SCHUTTE, der *Volksliedjes* van de Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, der liedjes van de Weduwe BEKKER en meer anderen; hetwelk tevens een zeer geschikt middel zou wezen, om de jeugd te ontwennen aan, of te weerhouden van de laffe en zedenbedervende straatdeuntjes, die het kiesche oor en deugdgezind gemoed zoo menigmaal kwetsen.

De verlichting, aankweeking en opscherping van het verstand der kinderen, is weder een voorname grondregel bij welingerigtte Burgerscholen. Wordt het onderwijs in lezen en spreken, schrijven en rekenen dusdanig ingerigt, als ik voorheen heb opgegeven, dan strekt deze oefening daar toe reeds eeniger-

germate; maar zij is alleen niet genoegzaam. Er behoort vooral in acht te worden genomen, dat de onderwijzer de kinderen niets doe lezen of schrijven, dan het geen zij begrijpen kunnen, en dat hij hen dit ook daadlijk begrijplijk make, het zij door eigen verklaringen, of nog beter door vragen en zamenspraken, welken het verstand nog meer, dan de eersten, opscherpen; dat hij de kinderen dus niet alleen woorden, maar ook zaken leere kennen; dat hij ze een of ander opstel of boekje late lezen, waar van zij hem den inhoud verhalen moeten, het zij bij monde of in geschrift; dat hij hen schriftlijke vragen opgeve, die zij hem schriftlijk beandwoorden moeten, en waar in de onderwijzer de fouten van taal, spelling en stijl verbetert, of verkeerde begrippen te regt helpt; dat hij hen, van tijd tot tijd, brieven of andere eigen opstellen doe vervaardigen, rekeningen, quitantien, schuldbekendtenissen en zoo voords late schrijven, of schriftlijk opgegevene sommen, te huis, op verschillende wijzen doe arbeiden; en wat dies al meer zij.

Zal echter het verstand der jeugd met eenige kundigheden worden verrijkt, die haar, bij rijpere jaren, zeer te stade komen, ja waar in geen eenigermate wel opgevoed mensch en burger een volslagen vreemdling mag wezen, daar zij uitstekend veel bijdragen, om hem tot een verstandig mensch, met de noodige kundigheden uitgerust, en die zijne bestemming zoo wel, als zijne plig-

ten, weet te maken, maar hem ook tot een rustig en waardig burger voor de maatſchappij te vormen; in de Burgerſcholen moet dan gelegenheid zijn voor de jeugd, om de eerſte beginſelen der volgende wetenſchappen te leeren, die elk naderhand voor zich meer uitbreiden en ontwikkelen kan; als der natuurkunde, die zoo vele ſchatten en ſtof tot leerzaam onderhoud aanbiedt, en den leerling de besten doet halen uit het beſchouwen der voorwerpen zelf; der aardrijks- en geſchiedkunde, waar uit eene reeks van andere kundigheden ontſpruit, zoo ernstig als opſcherpende voor het verſtand; der vaderlandſche geſchiedenis vooral, in welke geheel onbekend te wezen, den burger waarlijk ſchandvlekt; der regten en pligten van den mensch en burger, mitsgaders van des lands ſtaatsgeſteldheid en regeringsvorm, waar door hij in ſtaat wordt geſteld, om een regt waardig lid der maatſchappij te worden; en der menschkunde, of die kennis van des menſchen ziel en ligchaam, welke niet alleen hem zich zelven betaamlijk leert hoogſchatten, op zijne eigen vatbaarheden, driften en geneigdheden doet letten, en alles leert vermijden, wat de ontwikkeling van den geest kan tegenſtreven of de gezondheid des ligchaams ondermijnen, maar die hem ook zoodanige hulpmiddelen doet kennen, welken ter bevordering van beiden ſtrekken.

Dat ik hier enkel de allereerſte beginſelen bedoel, ſpreekt van zelf, en zeide ik ſtraks reeds, daar het meerdere tot eene meer of min

min geleerde opvoeding zou behooren, in de Burgerſcholen geen plaats zou kunnen vinden, en, voor het algemeen, niet noodzakelijk vereischt wordt.

Niet minder dient men, zullen de Burgerſcholen doelmatig ingerigt heten, daar in mede zorgvuldig te letten op de uitwendige zeden en manieren der kinderen, en derzelver beſchaving. Dit behoeft geen verder betoog, zoo dra men ſlechts in aanmerking neemt, hoe zeer deze uitwendige beſchaving in vele burgerhuisgezinnen wordt verwaarloosd; hoe ligt onbevallige heblijkheden en verkeerde gewoonten inwortelen, zoo men niet geſtadig daar tegen waakt; hoe moeilijk zij naderhand zijn uit te roeijen; hoe veel er van des menſchen uitwendig voorkomen, van het bevallige of onbevallige in zijne geheele houding afhangt, om, reeds op het eerſte gezigt, eenen voor- of nadeeligen indruk op iemand te maken, zijne liefde of afkeer te verwekken, hem voor of tegen zich in te nemen, en dus, in vele gevallen, zijn eigen fortuin als onwilkeurig te bevorderen of van zich af te ſtooten, en eindelijk, hoe vele aangenaamheden eene algemeene uitwendige beſchaving, en hoe veel afkeerigs en onaangenaams het tegendeel in de maatſchappij verwekt.

En moeten, — wie twijfelt er aan? — des menſchen ligchaamskragten ook reeds in zijne jeugd worden ontwikkeld en verſterkt, waar door zijne gezondheid niet alleen bewaard wordt, maar hij ook in ſtaat geſteld,

om naderhand de pligten van zijn beroep, het moge nu in den land- en akkerbouw, in de beoefening van eenige kunst of in een handwerk beſtaan, behoorlijk, met gemak, ja met aangenaamheid zelfs te vervullen; hoe goed zou het dan niet zijn, wanneer er, in de Burgerſcholen, gelegenheid ware tot zekere ligchaamsoefeningen onder behoorlijk opzigt, die eensdeels tot nut, anderdeels tot vermaak verſtrekken.

Verſtand, kundigheden, bevallige manieren, verfraaijing van den geest en oefeningen der ligchaamskragten echter baten nog zeer weinig, zonder het bezit van een waarlijk deugdzaam hart. Allernoodzaaklijkst is het derhalve, dat er, in de Burgerſcholen, zullen zij den naam van wel ingerigt verdienen, zoo wel door lesſen en vermaningen als door voorbeelden, worde zorge gedragen voor de vorming en veredeling van het kinderlijk gemoed, voor het aankweeken van goede gezindheden des harten. Eene zedenkunde, voor de kinderlijke vermogens geſchikt, meestal voorgedragen in korte verhalen, het zij geſchiedenisſen, verdichtte vertellingen of fabelen, moet hier dus gepaard gaan met een naauwkeurig toezigt op het verſchillend karakter en de onderſcheidene gemoedsſtemming der kinderen. En, hoe zeer in zoodanige Scholen geene ſtellingen van eenigen Godsdienst mogen voorgedragen worden, waar in niet ten minſten alle Kristenen overeenkomen, daar zij niet alleen voor kinderen van ouders uit allerlei

Gods-

Godsdienstgezindten moeten open ſtaan, maar ook volſtrekt geen ſektenzucht mogen inboezemen of voordplanten, ben ik nogthands van begrip, dat zekere eenvoudige grondwaarheden van den Godsdienst, gelijk het beſtaan van een, zijne ſchepſelen lievend, Opperwezen, de leer eener alles-gade ſlaande en verzorgende Voorzienigheid, des menſchen verheven beſtemming voor dit en een eeuwig leven, en de vergelding van goed en kwaad, in de Burgerſcholen wel degelijk behooren ingeſcherpt te worden, mids klaar en eenvoudig wordende voorgeſteld, en op eene verſtandige wijze aangedrongen; naardien die waarheden toch de grondzuilen zijn van alle zedenkunde, van alle ware deugd, van alle menschlijke volmaking en gelukzaligheid, ja vermids van dezelven geheel en al te zwijgen, eene onmogelijkheid zelfs zou wezen. Ik wenschte derhalve ook geenszins, de Bijbelſche vermaningen tot deugd, zoo vele treffende tooneelen uit het leven van JEZUS, en meer andere nuttige en ſchoone verhalen uit den Bijbel, uit de Burgerſcholen te verbannen: neen, integendeel prijs ik die ten allerſterkſte aan; dat men alleenlijk, daar niet te ontkennen is, dat er, vooral in het Oude Testament, verſcheiden verhalen worden aangetroffen, die men, voor de jeugd, zelfs, zoo veel mogelijk, dient te verbergen, ten opzigte der laatſten, eene verſtandige keuze doe, welke ook, na den arbeid van eenen SEILER, HENKE, FEDDERSEN, ROSENMULLER, VAN DEN

BERG en meer anderen, niet meer moeilijk vallen kan.

Het ſpreekt dus ook van zelf, dat uit goede Burgerſcholen, alle zoodanige boeken, die ſtrijdig zijn met ſtraksgemelde grondregelen, of niet doelmatig ingerigt, als iets bevattende, het welk bijgeloof, godsdienstige ſektenzucht, haat tegen andere volken zoo wel, als tegen zijne eigen landgenoten en medeburgers, en andere vooroordeelen of kwade driften meer, zou kunnen voortplanten, moeten verbannen worden, en andere beteren daar voor worden in de plaats geſteld, waar toe inzonderheid velen der Maatſchappij: *tot nut van 't algemeen*, zouden kunnen dienen.

Niet minder dienen er, voor zulke Scholen, gepaste wetten te wezen, die, in de School hangende, van tijd tot tijd, den kinderen plegtig worden ingeſcherpt, en welken, in het bijzonder zulke alzins doelmatige ſtraffen en belooningen bevatten, waar door eene lofiijke eerzucht en naarijver wordt gaande gemaakt; terwijl jaarlijkſche plegtige Examens, zoo mogelijk openlijk zelfs, met uitdeeling van Boekgeſchenkjes aan de vlijtige en deugdzame leerlingen, en onverwachtte Examens in de Scholen zelven, eene geſtadige aanmoediging en oplettendheid zouden kunnen levendig houden.

Eindelijk zou men, zullen Burgerſcholen in alle opzigten wel ingerigt mogen heten, ook het oog op het Schoolgebouw zelf moeten ſlaan, en voor deszelfs uitwendige inrigting

ting en de regeling van verscheiden andere zaken, hier bij voorkomende, moeten zorge dragen; gelijk, bij voorbeeld, dat het Schoolvertrek ruim, licht, luchtig, niet togtig, droog, vrolijk en geenszins nadeelig voor de gezondheid zij; dat er eene plaats bij worde gevonden, geschikt voor de noodige ligchaamsoefeningen; dat de schrijftafels, banken en plaatsen voor de kinderen behoorlijk zijn ingerigt; dat er eene geschikte berging voor hun Schoolgoed zij; dat het aantal der kinderen in de School ook zij geëvenredigd aan de plaats en het getal der Onderwijzers; dat er de zoo noodzaaklijke zuiverheid en zindelijkheid heersche; dat de Schooltijd en de lessen wel en geschiktlijk zijn geregeld; dat er goede Exempelen of voorschriften voor de Schrijvers worden aangetroffen; dat er geene zoo schadelijke snoeperijen in de School worden gedoogd; dat ook de gebeden, bij het begin en einde der Schooltijden, aan het groote doel beandwoorden, en wat iets meer van dien aard zijn moge.

De zaak echter, waar op het voornaamlijk aankomt, en zonder welke al het overige niets is, of nimmer behoorlijk in werking kan worden gebragt, is een goed Onderwijzer der jeugd in de Burgerscholen, en het is derhalve van het uiterste aanbelang, de hoedanigheden van zulk eenen Schoolmeester wel te leeren kennen. Laat ik U deszelfs eigenschappen schetsen met de woorden der uitmuntende *Verhandeling over het onderwijs in het spellen, lezen en schrijven*,

uitgegeven door de Maatschappij: *tot nut van 't algemeen*, alwaar de goede Schoolmeester zoo kort als nadruklijk geschilderd wordt (*).

Bij de ligchaamlijke vereischten eens goeden Schoolmeesters, — heet het daar, — zullen wij ons niet lang ophouden. Het is zekerlijk te wenschen, dat ook eene uiterlijke welgemaaktheid en goede houding medewerken ter bewaring van het behoorlijk ontzag der leerlingen, — dat althands geene aanmerklijke gebreken van aangezigt, gehoor of uitspraak, eene onbekwaamheid veroorzaken, die zeer zelden, door andere gaven en eigenschappen, geheel kan opgewogen en vergoed worden, en die, te dikwerf, der dartele jeugd aanleiding geeft tot spotternijen, de orde verwoest, en ook somtijds kwade gewoonten aanleert: — dat men, eindelijk, niet al te jong, en vooral niet in eenen zeer hoogen ouderdom, of met een zwak gestel, dit gewigtig ambt aanvaarde: — maar het is, met dit alles, onbetwistbaar, dat het in den Schoolmeester vooral aankome op de gemoedsgaven en eigenschappen van *verstand* en *hart*; en het zijn deze in het bijzonder, waar op wij wat uitvoeriger moeten stilstaan.

Zon-

(*) Men zal het mij, hoop ik, vergeven, dat ik deze schets hier overneem; men zal dezelve zeker, met vermaak, hier nog eens lezen. Nog dient tot narigt, dat ook de versjes vreemd goed zijn, hier en daar, naar mijn oogmerk, wat veranderd. Ieder het zijne, en dat ik geen Dichter ben, kan ik niet helpen.)

zonder die toch, zal de welgemaakte man, met de beste oogen, met het ſcherpſt gehoor en de gladſte tong, een zeer ſlecht Schoolmeester zijn en blijven.

Een der voornaamſte vereischten dan van eenen Schoolmeester is, *dat hij een gezond verſtand en vlug oordeel bezitte.* Hij behoeft, om in zijne School van nut te wezen, geen geleerde te zijn of eene uitgebreidde kennis te hebben in velerlei wetenſchappen. Dit zelfs zou hem veel eer ſchadelijk, dan nuttig, in zijn ambt kunnen wezen, hem van zijne ambtsbezigheden aftrekken en zijn groot doel doen uit het oog verliezen; maar even zeker zal hij, zonder een natuurlijk gezond verſtand, een ellendig ſober Schoolmeester zijn, en het is niet wel mogelijk, dat iemand, dien het geheel aan vernuft en verbeeldingskragt hapert, in ſtaat zal wezen, om zich naar de vatbaarheid der kinderen te ſchikken, zich van derzelver geaardheden en opvoeding, ten nutte te bedienen, of de ongelijke bekwaamheden bij het onderwijs te toetſen, te ontdekken, of het aan lust en ijver, dan aan vermogen ontbreke, en, naar evenredigheid daar van, zijn onderwijs in te rigten, de klasſen of ſoorten wel te verdeelen, en aan ieder, naar deszelfs behoefte, zijn beſcheiden deel te geven, waar toe ongetwijfeld eene goede maat van *zielkunde* vereischt wordt, die wij daarom ook onder de eerst noodige en bij uitſtek nuttige kundigheden eens Schoolmeester moeten tellen; hier door toch zal hij den aard en inborst

der kinderen spoedig kennen en weten, hoe hij zich daar van, in het onderwijs en bestuur, bedienen moet.

Wijders is het wel niet noodig, ja kan het soms overbodig en zelfs schadelijk zijn, *dat de Schoolmeester eene wijdloopige kennis hebbe van alle Godgeleerde stelsels, en met ijver twisten kan voor de gevoelens zijner gezindte*, daar zulks in de Burgerscholen volstrekt niet te pas komt: maar hij behoort echter de gewigtigste leeringen en pligten van den Godsdienst, welken ieder kristen moet kennen, gelooven en betrachten ter zaligheid, zoo klaar voor zijn verstand, zoo vast in zijn geheugen te hebben, dat hij daar van, zoo veel als zijne onderscheiden rangen van leerlingen kunnen bevatten, zeer eenvoudig en duidlijk kan voordragen, zonder het geheugen der kinderen meer te bezwaren, dan tot deszelfs beoefening noodig is; ten einde zij geene enkele naprateers van woorden, maar al vroeg kenners worden dier zaken, welken den grond leggen voor waren Godsdienst, en hen, bij een wel overtuigd kristlijk verstand, ook een deugdlievend hart doen verkrijgen.

Hij moet voords *eene juiste en gegronde kennis hebben van de taal*, waar in hij onderwijst, die zelf, zonder gemaaktheid, zuiver spreken, schrijven en leezen, op dat de jeugd gewenne, om zich gelukkig en overeenkomstig met den aard der taal, in de meest gepaste bewoordingen, op eenen vloeijenden trant uit te drukken. Hij moet de bekwaamheid bezitten, om verstaanbaar, na-

tuur-

tuurlijk en duidlijk, zonder zang of dreun, te lezen, midsgaders eene goede en vaste hand te ſchrijven, en de vereischte buiging van den arm en rigting aan hand en pen te weten. Hij moet de *rekenkunst* goed verſtaan met derzelver gronden, iets van de zangkunst weten, en, ten minste, een oppervlakkig denkbeeld hebben van de eerſte beginſelen dier wetenſchappen, om welken aan te leeren, wij gezien hebben, dat er, in de Burgerſcholen, gelegenheid dient te wezen.

En ondertusſchen kan een Schoolmeester, dit alles wetende, nog zeer ongeſchikt, ja zelfs zeer ſchadelijk voor de jeugd zijn, zonder die geſteldheid van hart en dat karakter, wel grootendeels in alle ſtanden en ambten noodig, dan waar van ſommige gedeelten allerontbeerlijkst zijn in den man, die het gewigtig ambt, de vorming van een gansch geſlacht, naar den eisch en met nut zal bekleeden. Zoodanig een toch moet niet alleen vrij wezen van alle die ondeugden, welken met het karakter van een wellevend burger onbeſtaanbaar zijn, maar hij behoort, bij het bezit der tegengeſtelde deugden, ook een braaf, een Godsdienstig hart te bezitten. Een dronkaard, een hoererer, een leugenaar, een ſlaaf van het ſpel, een liefhebber van drinkpartijen en ligtmisſerijen, een twistziek, norsch of oploopend man behoort nimmer den naam, veel min de waardigheid te hebben van eenen leeraar der jeugd. Het meerendeel, zoo niet elk dezer gebreken, maakt

hem onbekwaam tot de verſchillende deelen van dit ambt, al bezat hij zoo velen van de voorheen genoemde bekwaamheden en vereischten, dat hij, uit dien hoofde, zou geregtigd ſchijnen tot die bediening, en dat zijne vaardigheid en bekwaamheid eenigzins opwogen tegen deze wanverdiensten. — Daar is een gevaar, groot genoeg, om alle ouders en voogden af te ſchrikken, om de hen toevertrouwde panden nimmer aan het onderwijs van zulk een ondeugend mensch over te geven, — en dit is de bedervende kragt en het nadeel van het voorbeeld des meesters. Het ganſche geluk der kinderen, voor dit leven en de eeuwigheid, wordt hier door in de waagſchaal geſteld; de beginſelen der deugd worden, in de jeugdige harten, verſtikt, zij zuigen de ondeugden van hunnen meester ongevoelig in, of verliezen althands dat gevoel van derzelver afſchuuwlijkheid, zoo veel te meer, als zijne overige bekwaamheden hen met te meer achting voor hem bezielen; en dus hoe bekwamer deze zedenlooze Schoolmeester is, zoo veel te ſterker is de nadeelige invloed van zijn ſlecht voorbeeld op kinderen, die, doorgaands, eene ſterke volgzucht hebben, en zich geerne vormen naar die genen, met welken zij omgaan, en vooral naar het voorbeeld van menſchen, omtrent welken men hen hoogachting en vertrouwen inboezemt. Andere gebreken of verzuimenisſen zijn, ſomtijds, in vervolg van tijd of rijpere jaren, te vergoeden; men kan de ingeplantte doolingen nog wel eens

uit-

uitroeijen; maar de kragt van het voorbeeld geeft eenen meestal onverzetlijken plooi voor het gansche leven, ja zelfs voor het nageslacht, en een zoo zedenlijk bedorven Schoolleeraar teelt somwijle een geheel geslacht van schandelijke leden voor de Maatschappij.

Maar even zoo heilzaam wordt die zelfde volgzucht in de kinderen, wanneer hun Leeraar niet slechts een *burgerlijk wellevend*, maar tevens een *braaf*, *godsdienstig*, *nederig en zedig man is*, die God en Godsdienst lief heeft, en door al zijn gedrag en woorden toont, dat de belangen der deugd, bij hem, boven alles wegen. Zijne manlijke Godsvrucht boezemt de vrees des Heeren den jeugdigen harten in; zijne bezadigdheid en matigheid geven aan zijne lessen en pogingen eene dubbele kragt, en zijn deugdzaam voorbeeld wint, als ware het, zielen voor den hemel. Hij behoudt niet alleen zich zelven, maar ook zijne leerlingen, en brengt der maatschappij vele geslachten aan van deugdzame leden, die, door de achting voor den braven man, ook al vroeg achting krijgen voor, en zich vinden aangeprikkeld ter navolging van waren Godsdienst en zuivere deugd; — te meer, terwijl men van den zoodanigen ook verwachten kan, dat hij, in zijnen post, uit de regte zedenlijke beginsels handelt, en meer te werk gaat uit zucht voor Gods eer en ware menschenliefde, dan uit de lagere beginselen van enkel tijdlijk belang en zucht naar den lof en de goedkeuring der menschen. Van daar zal hij, in het onder

wijs en bestuur der kinderen, dat geduld bezitten, hetwelk bijna niemand meer van nooden heeft, dan hij, die dit beroep aanvaardt, en de brave, verstandige man zal zijne driften en hartstogten, zoo veel mogelijk, in bedwang houden, en zijne lessen uitdeelen met eene nederigheid, die hem met de kinderen doet omgaan, als of hij met hen gelijk stonde, en, te gelijk met hen, naar de noodige kundigheden moest zoeken. Maar bij en boven dit alles is er nog iets, zonder hetwelk niemand een waarlijk goed Schoolmeester zijn kan, naamlijk die *innerlijke lust en neiging, om zich met kinderen bezig te houden*, en *een regt redenlijke ijver, om denzelven nuttig te zijn*. Er is, onder alle bezigheden, naauwlijks eene moeilijker, en wier waarneming zoo ligt verdrietende worden kan, dan de arbeid in de Scholen, waar men dikwijls te doen heeft met zoo vele slecht opgevoedde en ongelukkig verwaarloosde kinderen, — en er is tevens bijna geen beroep, dat zoo weinig ware voldoening geeft aan eerzucht of eigenbelang. Een ieder dus, die daar naar staat of hetzelve aanvaardt, moet eenen sterken trek gevoelen tot dezen arbeid, en veel drift en lust hebben, om der wereld nuttig te zijn, door goede en bekwame menschen te vormen. Deze zucht alleen kan vele zwarigheden overwinnen, en het gemis van genoegzame aanmoedigingen van elders vergoeden; maar, zonder dien trek en smaak, zal het er altijd slecht met den Schoolmeester en in de Scholen, uitzien. Intusschen is

er,

et, in de daad, veel ftof, om trek en fmaak daar toe aan te kweeken en gaande te houden, wanneer de Schoolleeraar op deze of dergelijke wijze redenkavelt:

„ Het werk, dat ik bij de hand neem, en
„ waar toe ik mij overgeef, is een der edel-
„ fte, gewigtigfte en nuttigfte bezigheden
„ van den mensch; eene bezigheid, die mij
„ het onvergelijklijk genoegen geeft der over-
„ tuiging, dat ik de gronden leg tot veler
„ menfchen heil. De kinderen, die ik voor
„ mij zie, zijn menfchen, zijn gefchapen,
„ om gelukkig te zijn in tijd en eeuwigheid.
„ Hier toe, ter bereiking van dit liefderijk
„ oogmerk onzes hemelfchen vaders, kan ik
„ veel, zeer veel toebrengen: ik kan een
„ werktuig zijn in de hand van God, ter
„ bevordering van hunnen welftand naar lig-
„ chaam en ziel. Zij wachten van mij de
„ aanwijzing van den weg des geluks; ik
„ moet aan die verwachting voldoen; dit is
„ even zeker mijn pligt, als het mijn pligt
„ is, zoo veel goeds in de wereld te doen,
„ als mij mogelijk is. En hoe veel, hoe
„ groote vreugd heb ik dan te wachten, in-
„ dien ik het geluk heb, nuttige leden te
„ vormen voor de maatfchappij, waardige
„ belijders van JEZUS Godsdienst, en eens
„ welbereidde inwoners van den hemel. La-
„ ten er velen zijn, wier verzuim en onhan-
„ delbare aart mijnen arbeid verijdelen; het
„ klein getal der zulken, voor welken ik
„ niet vergeefs gearbeid heb, zal mij, als
„ ik, in hoogeren ouderdom, hen in ver-

 fchil-

„ ſchillende ſtanden geplaatst, op verſchil-
„ lende wijzen voor velen nuttig, voor de
„ hunnen dierbaar, en voor zich zelven ge-
„ lukkig zie, — zal mij dan een onbeſchrijflijk
„ genoegen verſchaffen, dat zelfs kan aan-
„ houden, ja grootlijks vermeerderen, in
„ de eeuwigheid."

* * *

Ziet daar, Burgers en Burgeresſen! wat ik heilzaam oordeelde, U, bij deze gelegenheid, met weinige woorden voor te ſtellen. Gij, Meesters! hebt er tevens eene kleine ſchets uit vernomen van het Examen, dat U vervolgends zal worden afgenomen, nogthands gewijzigd naar de plaats, naar welke gij dingt, en die zeker zoo veel niet vordert, als eene grootere. Eene goede inrigting van uw onderwijs evenwel is overal noodzaaklijk, en of gij daar toe de noodige kunde hebt, zal uit een ten eenenmaal onpartijdig onderzoek blijken.

Levert gij nu, zoo haast ik geëindigd heb, voor eerst preuven, dat gij goed leest en wel zingt; geeft daar na blijken, dat gij bekwaamheid bezit, om den post van Schoolmeester behoorlijk te vervullen; en ſtreeft overal, waar gij het eerwaardig ambt van Onderwijzer der jeugd bekleedt of ooit bekleeden mogt, er naar, om dat gene volkomen te zijn, te doen en te worden, wat gij zijn, doen en worden moet.

En hebben wij allen gezien, hoe noodzaak-

zaaklijk de vorming der jeugd zij en hoedanig zulks, door eene goede inrigting der Burger-scholen, geschieden kan; wel aan! zoeken wij, een ieder in zijnen kring, van deze kennis een waardig gebruik te maken, en werken wij allen, waar wij kunnen, volijverig mede tot het wel opvoeden der jeugd en tot het daarstellen, bevorderen of ondersteunen van betere inrigtingen in de scholen, dan er, tot hier toe, plaats grepen, terwijl wij God danken, dat hij ons en onze kinderen in een tijd liet geboren worden, waar in men, meer dan ooit, voor jeugd en scholen zorgt. Want, zoo doende toch werken wij voor het geluk van ons zelven, voor de verbetering van het menschdom, voor de verbreiding van waarheid en deugd, en voor het heil van ons eigen dierbaar kroost, van hetwelk wij den steun en de vreugd onzes ouderdoms wachten, en waar van gij Gode eens rekenschap zult moeten afleggen:

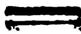
En zou niet ieders hart voor 't heil der kindren blaken?
Gewis, die edle deugd zal ook ons heil volmaken:
 Wanneer de kindren liefd' hier onze schreden leidt,
 Ontmoet ons waar geluk, ontmoet ons dankbaarheid.
En 't hart, zich zelf bewust, zal, wat ons hier moog treffen,
Zich kalm, in zachte hoop, verheugd ten hemel heffen:
 Van daar ziet God op aard der menschen edle daan;
 Hij wenkt; de heilbron vliet, voert blijden zegen aan,
Zij drenkt den menschenvriend, ja geeft hem 't eeuwig leven.
Wel aan, dat wij vereend naar kinderliefde streven;
 Hier schept zij 's naasten heil, geeft ons het zaligst lot,
 En voert, in 't eeuwig Rijk, ons voor den troon van God.

* * *

Tot eene proef hunner bekwaamheid, lazen de Meesters, Joh. V. vs 1—15; en zongen, uit Psalm 1 *Bmol* en Psalm 4 *Bduur*, eerst een vers alleen, en daar op een met de Gemeente.

Voor de Verhandeling zong de Gemeente, Psalm 78. vs. 1, 2, 3. en 4.

Na den afloop van alles, Psalm 128.



Iets over het A, B, C, en het ſpellen.
(Uit het Hoogduitsch.)

Het lezen leeren de kinderen ſlechts trapswijze: eerst moeten zij, naar de gewone leerwijze, het a, b, c, en dan het ſpellen leeren; dat is, de letters bij grepen ſamenvoegen. Eene, voor onderwijzers en leerlingen, ongemeen verdrietige en langwijlige bezigheid, die men echter zeer gemaklijk kon verkorten. Want het is uitgemaakt, men kan de kinderen, zonder a, b, c, en zonder ſpellen, leeren lezen. Dit is geen voorſlag, die alleen op verbeelding rust, die men eerst nog beproeven moet, of zoo iets mogelijk zij. Neen; het is reeds beproefd, en, kon ik niet verzekeren, met den gelukkigſten uitſlag, ik zou 'er geen woord meer over zeggen. In der daad, ik heb medelijden met de arme kleinen, wanneer zij met verdriet en dwang iets leeren moeten, dat men hen geheel gemaklijk, aangenaam en al ſpelend kan onderwijzen. Ik zal dus blootlijk verhalen, hoe ik het maak, en dan kan mijn verhaal aan ieder, die lust en genegenheid heeft om het zelfde te beproeven, tot aanwijzing dienen.

Voor eerst leer ik de kinderen, het hindert niet al zijn 'er honderd tevens tegenwoordig, alleen de enkele klinkers, *a*, *e*,

i, *o*, *u*, kennen en uitſpreken. Men weet, dat de overige letters geen eigen klank hebben, en daarom *ſtomme* of *medeklinkers* genaamd worden. Ik draag zorg, dat geen kind van iemand eenige letter volgends de gewone wijze leert kennen; maar, zoodra zij de klinkers volledig kennen, en zeggen kunnen, welk fatſoen ieder hebbe, dan eerst kies ik naar welgevallen een medeklinker, b. v. een *b*. „ Ziet nu, kinderen," zeg ik, „ het fatſoen van deze letter eens regt aan. „ Draait u nu om, of ſluit uwe ogen, en „ beproeft of gij het in uwe verbeelding „ kunt prenten, hoe zij 'er uitziet? Kunt „ gij het?" — „ Ja " — „ Nu beſchouwt „ haar nu nog eens. Is zij zoo, als gij haar „ u voorſteldet?" — „ Ja." — „ Keert „ u nu eens om, en denkt andermaal, hoe „ zij gemaakt is, opdat gij haar vast in 't „ hoofd houdt. Ziet mij nu aan! Als gij „ deze letter aantreft, moet gij uwe lippen „ ſamendrukken, ze rasch weder openen, „ en dan de letter, die volgt, laten klinken." Vervolgends voegde ik achter de *b* ieder der klinkers, namelijk, *ba*, *be*, *bi*, *bo*, *bu*, en liet ze hen uitſpreken, dat is, de lippen ſamendrukken, ſnel openen, en den daar op volgenden klinker uitſpreken. Na dezen keerde ik de letters om, en plaatste de *b* achter den klinker, en liet hen eerst dezen uitſpreken en dan de lippen ſluiten en ſchielijk weder openen. Natuurlijk kwam alles eerst zeer kinderachtig voor den dag, tot dat de kinderen zelven merkten,

hoe

hoe zij doen moesten. Bij het einde der les gaf ik hen de lettergrepen *ba* enz. en *ab* enz. op bordpapier geplakt in handen, opdat zij het gehoorde bij zich zelven zouden herhalen. — Bij geen letter houd ik mij te lang op, om dat de les van gisteren altijd bij die van heden herhaald wordt, en ik zeker bereeken, dat de dagelijksche oeffening alles moet voltooijen.

Na de les van de *b* verkies ik een andere letter, *s* b. v., en maak het eveneens. Ik toon de kinderen eerst het figuur van de letter, en tracht haar door vervrolijkende gesprekken diep in hunne verbeelding te drukken; maar nimmer zeg ik hen, hoe de letter heet, maar hoe men haar uitspreekt; de *s* b. v. met sissen, de *f* met de onderlip ingetrokken. Zoo doorloop ik het geheele a, b, c, dat ik namelijk slechts één klinker met iederen medeklinker, zoo wel voor als achter, verbind, en geef hen telkens de opgeplakte letters in handen. Zijn zij in deze samenvoeging van twee letters eenigsins geoefend, dan ga ik verder, en voeg 'er nog een medeklinker bij, waardoor ik hen de grepen van drie letters leer, als *bad*, *dab*, *bar*, *rab*, *bes*, *seb*, *bel*, *lib*.

Men houde intusschen wel in 't oog, dat de kinderen niet mogen spellen, d. i. niet de eene letter na de andere uitspreken (want zij kunnen niet eene noemen) dan samenvoegen en dan eindelijk de sijllabe uitspreken; maar zij moeten te gelijk lezen: zij kennen het ook, wijl zij den klank der let-

ten verſtaan: — Zekerlijk moet hen in den aanvang tijd gegeven worden, dat zij zich over iedere letter bedenken: ik zelf moet hen dikwijls voorhelpen en de uitſpraak van een letter weder op nieuw in het geheugen brengen — ook wel eens het onderwijs weder van voren af aan beginnen. Heb ik b. v. de greep *bad* voor mij, dan zeg ik, „ niet „ waar kinderen, zo de middelſte letter al„ leen ſtond, zoudt gij zeggen *a*. Maar hij „ heeft een andere vóór zich; het voldoet „ dus niet, enkel den mond te openen en „ den klank *a* te geven, maar gij moet, „ gelijk de gedaante der letters aanwijst, de „ lippen ſamendrukken, ſnel weder openen „ en in het openen de *a* laten klinken. Be„ proeft het! — goed. Maar nog is het „ niet gedaan. Achter de *a* ſtaat nog een „ letter: gij moogt dus niet na het geluid *a*. „ daadlijk ophouden, maar moet, zoo als „ de form der letter ook aanwijst, de „ tong aan de tanden drukken en vaardig „ uitſpreken." Zoo dra de kinderen ſlegts eenig denkbeeld van de zaak hebben, kan men niet geloven, hoe ſnel alles voordgaat, ſneller dan men zich kan verbeelden. Met één woord, wie vlijtig is, dien ſta ik borg, dat een kind, naar deze leerwijze onderwezen, in een vierdejaars volkomen en vaardig kan lezen. Niemand zegge; dat is onmogelijk: hij beproeve het.

In het bijzonder is deze leerwijze van veel gebruik voor onze openbare Scholen. Hoe meer kinderen men te gelijk onderwijst, en

dit

dit kan met een zwartgefchilderd bord gemaklijk gefchieden, zoo veel te fpoediger zijn de voordgangen. Het is voor onderwijzers en leerlingen opwekkender; de een tracht den ander in naarftigheid, nadenken en opmerkfaamheid te overtreffen; en inzonderheid, hoe veel wordt niet uitgewonnen, wanneer de Onderwijzer bij dezen arbeid flechts de helft van den tijd behoeft, dien hij anders nodig heeft om flechts 40. kinderen volgends de gewone wijze van fpellen het lezen te leeren.

Dan, zegt men, hoe gaat het met het fchrijven, als de kinderen niet leren fpellen en de grepen niet weten aftefcheiden? Geduld, Vrienden! — Kunnen onze kinderen die drie of 4 jaren verfcheiden leerboeken doorgefpeld hebben, daarom zoo naauwkeurig fchrijven, dat men dikwijls vragen moet, of zij ooit ter fchool gegaan hebben? Van waar komt dat? — Van daar, dat het niet genoeg is te fpellen, maar dat de onderwijzer het kind, wanneer het aan het fchrijven gaat, daarin door bijzondere regelen van taalkunde moet helpen. Doet hij dit niet, zoo zal het kind verkeerd fchrijven, al had het 20. jaren gefpeld. Deze regels zijn zoo menigvuldig niet, en daar men buiten dien niet vroeger met het fchrijven begint, dan wanneer de kinderen lezen kunnen, zoo is het dan ook juist de tijd, dat zij die regelen kunnen bevatten. Voor het overige moet hier oeffening in lezen en fchrijven bijkomen: want de geöeffendfte fpeller kan toch

geene andere dan hem bekende woorden ſpellen en dus ook ſchrijven. Ik zie dan niet welk nut het veeljarig ſpellen aanbrengt. Meent men dat het bij het ſchrijven op het juist onderſcheiden der grepen aankomt; doch bij de voorgedragene leerwijze wordt het kind volgends enkele grepen tot het lezen gebragt, en door de oeffening tot het regt verſtand der grepen geleid. Eindelijk kan ik met waarheid verzekeren, dat de kinderen die ik, naar de opgegeven wijze, het lezen geleerd heb, even zoo goed leerden ſchrijven, als ik zelve, en ik in deze leerwijze geen het minſte bezwaar ten aanzien van het taalkundig ſchrijven heb gevonden. Nu ontmoet men altijd lieden, die zelfs de verſtandigſte en nuttigſte aanwijzingen verwerpen, om dat hunne verwaandheid en eigenliefde hen niet toelaten, met de wijsheid van anderen hun voordeel te doen, in de verbeelding, dat hunne wijsheid daar bij te kort zou komen. Aan dezen heb ik niets te zeggen, of te raaden. Hij echter, die de proef wil nemen, zal ondervinden, dat kinderen, die naar deze leerwijze het lezen geleerd hebben, van zelve ſpellen, zelfs vaardig ſpellen zullen.



NA-

NABERICHT.

De menigte en uitgebreidheid der Stukken tot DE SCHOOLVERORDENINGEN behorende, en het verlangen om dezelven, met den meestmogelijken spoed, ter kennis onzer Lezers te brengen, hebben ons doen besluiten, om dit Stukje zonder eenige *Schoolberichten* uit te geven. Hebben wij dus hier in onze in het IV. Stukje gedaane belofte niet vervuld, wij vertrouwen, en dat het gewigt der Stukken, onder de *Schoolverordeningen* geplaatst, ons ligtlijk verschoning zal doen vinden, en dat wij in staat zullen zijn, om in het eerstvolgende VI. Stukje ook ten dezen aanzien aan de billijke verwachting onzer Lezers te kunnen voldoen.

DRUKFOUT.

Bl. 62. *reg.* 2. *staat* 3de Stukje: *lees* 2de Stukje.

INHOUD.

SCHOOLVERORDENINGEN.

BOEK.

I N H O U D.

BOEKBEOORDEELINGEN.

MENGELWERK.



BIJDRAGEN

BETREKKELIJK HET

SCHOOLWEZEN.



BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN

STAAT

EN DE

VERBETERING

VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST.

VI. STUK.



Te LEYDEN bij

D. DU MORTIER EN ZOON.

MDCCCI.



Door de gemaakte ſchikkingen van den *Agent der Nationale Opvoeding* in ſtaat geſteld zijnde, om maandelijks berichten, nopens den toeſtand der Scholen in ons Vaderland, te kunnen leveren, hebben wij ons verpligt gevonden in den vorm van ons tijdſchrift eenige verandering te maken. Immers, wilden wij op den tegenwoordigen voet voordgaan en ſlechts om de drie maanden een Stukje uitgeven, dan voorzeker zouden de belanghebbenden die Schoolberichten te laat ontvangen, en van dezelven geen of weinig gebruik kunnen maken. Wij meenden dan, aan de belangen der Schoolonderwijzers in dit Gemeenebest het gereedst te gemoet te zullen komen, wanneer wij den tijd der uitgave korter ſtelden, en de dikte der Stukjes verminderden. 't Is hierom, dat wij met dit Zesde Stukje, als het ware, *het Eerſte Deel der Bijdragen* hebben willen ſluiten, en, tot een nuttiger gebruik van dit werk, hetzelve met een naauwkeurigen zaaklijken bladwijzer verrijkt hebben; terwijl voor het vervolg, met den aanvang des jaars 1802. iedere maand een Stukje van 4. à 5. vellen druks, dat dan ook geregeld de Maandlijkſche Schoolberichten zal vervatten, in het licht zal verſchijnen Voor het overige verwijzen wij de lezers onzer *Bijdragen*, naar het bericht van het plan van Inteekening op de nieuwe uitgave, dat alomme *gratis* wordt uitgegeven.

DE UITGEVERS.

EXTRACT uit het Verbaal der Handelingen van den AGENT VAN NATIONALE OPVOEDING *der* BATAAFSCHE REPUBLIEK.

Vrijdag den 16. *October* 1801.

Is door den Agent besloten, de respective Departementale School-Opzieners in de Bataafsche Republiek te verzoeken en aan te schrijven, gelijk geschiedt bij dezen, om telkens, met de eerste Post na het aflopen van de helft van iedere maand, aan het Agentschap in te zenden derzelver respective maandelijksche Schoolberichten van tot op den dag der afzending opengevallen of vervulde Schoolmeesters-plaatsen, voor zo ver daaromtrent iets onder hun School-District mogt zijn voorgevallen; en voorts om aan die Schoolberichten alle die volledigheid en nauwkeurigheid te geven, die er vereischt wordt, om het plaatsen derzelve in *de Bijdragen van het Schoolwezen* voor de lezers van dat tijdschrift, en in het bijzonder voor de School-Onderwijzers binnen deze Republiek, van belang en nut te doen zijn.

SCHOOL-

SCHOOLVERORDENINGEN.

Door den *Agent van Nationale Opvoeding*, zijn, ten gevolge van de aan hem door het *Uitvoerend Bewind* bij besluiten van den 22. Aug. ll. en 22. Sept. ll. verleende authorisatie, met betrekking tot de verdeeling der Republiek in Schooldistricten, zo als dezelve zijn omschreven in de Publicatie van den 22 Aug. ll., gemaakt de navolgende nadere bepalingen, als

In het Departement van de Eems.

Het *vijfde* Schooldistrict, bestaande uit den 5den, een klein deel van den 4den en een klein gedeelte van den 6den Ring, is in diervoege verdeeld, dat onder het toezicht van den Schoolopziener H. D. GUYOT zijn gesteld: uit den vierden Ring: *Garnwert*, *Oostum*, *Fransum*, *den Ham*, *Aduard*, *Legemeden*, *Wierum*, *Dorquert*, *Hoogemeden*, *Zuidhorn*, *Tolbert*, *Midwolde*, *Lettelbert*, *Oostwold*, *de Leek*, *Rhoderwolde*, *Sandeber*, en *Matsloot*; — en uit den vijfden Ring: *Eelde*, *Paterwolde*, *Eelderwolde*, *Peyze*, *Peyzerwolde*, *Rhoden*, *Lijveren*, *Steen*

ge, *Zulte en ter Heil*, *Nijtap*, *Lutkewolde*, *Foxwolde*, *Windeweer en de Lula*, *Hoogezand*, *Noordlaren*, *Kropswolde*, *Foxholl*, *Haren*, *Westerbroek*, *Groningen*, *Helpen*, *Hoog- en Leeg-Kerk*; en

Onder het toezicht van den Schoolopziener J. R VAN EERDE, uit den vijfden Ring: *Scharmer*, *Harkstede*, *Engelbert*, *Middelbert*, *Noorddijk*, *Zuidwolde*, *Sauwert*, *Wetsing*, *Noordwolde*, *Adorp* en *Harssens*; — en uit den zesden Ring: *Bellingeweer*, *Obergum*, *Mensingeweer*, *Maarslag*, *Maarhuizen*, *Winsum*, *Vliedorp en Niekerk*, *Vierhuizen en de Zoutkamp*, *Hornhuizen*, *Wehe*, *Zuurdijk*, *Ulrum*, *Leens*, *Kloosterburen*, *Pieterburen en Wierhuizen*, *Wester Nieland*, *den Andel*. *Eenrum*, *Saaxumhuizen*, *Warfhuizen*, *Ranum*, *Tinallinge*, *Rasquert*, *Baflo*, *Warffum*, *de Breede*, en *Onderwierum*.

In het Departement van den Ouden Ysfel.

Het *eerste*. Schooldistrict, onder het opzicht van den Schoolopziener W. SANDERS, bevat het zuidelijke gedeelte van den tweeden Ring, beginnende ten oosten van de oude grenzen van het voormalig Gewest Friesland, lopende de affcheiding van dit Schooldistrict tusschen *Fochtele*, *Appelsche*, ten Noorden van *Leglo* tot de *Smildervaart*, vervolgens de *Nieuwevaart*, boven *Assen*, van *Assen* tusschen *Amen* en *Swiggelt*, *Schoonlo* en *Elp*, beneden *Borgen*, en bo-

boven *Erlo* tot aan de Oostelijke grenzen van dezen Ring; — voorts de Noorderlijke helft van den vierden Ring tot aan het *Zwarte water* van de *Zuiderzee* tot aan *Zwartſluis*.

Het *tweede* Schooldiſtrict, onder opzicht van den Schoolopziener M. J. ADRIANI, bevat den geheelen eerſten Ring en de Noorderlijke deelen van den tweeden Ring, boven de, bij het eerſte Schooldiſtrict opgegeven, afſcheiding.

Het *derde* Schooldiſtrict, onder opzicht van den Schoolopziener J. F. SERRURIER, bevat de Zuidelijke helft van den vierden Ring, beneden het *Zwarte water*, van de *Zuiderzee* tot aan *Zwartſluis*; — voorts uit den vijfden Ring, *Campen*, *Brunnepen* en *Camper Eiland Zuideinde*, *Noordeinde* of *Hogeweg*, *de Zanden*, *'t Schoutampt Zalk*, *Camperveen*, *Hattem* en *Oldebroek*.

Het *vierde* Schooldiſtrict, onder opzicht van den Schoolopziener J. TEN BRINK, bevat de Zuidelijke helft van den vijfden Ring tot *Elburg*, *Doornſpijk*, *Heerden*, *Eepe*, *Vaaſſen* en *Oene*; — voorts uit den zevenden Ring: *Bathmen*, *Markelo*, *Holten* en *Rijſſen*

Het *vijfde* Schooldiſtrict, onder het opzicht van den Schoolopziener J. W. A. MULLER, bevat den geheelen derden Ring, en uit den zevenden Ring: *Deventer*, *Olst*, *Raalte*, *Heeten*, *Weſep*, *Welſum*, *Luttenberg*, *Heino*, *Broekland*, *Hellendoorn* en *Haarle*.

Het *zesde* Schooldiſtrict, onder opzicht

van den Schoolopziener J H FLOH, bevat den geheelen zesden Ring, en uit den zevenden Ring: *Goor*, *Enter*, *Diepenheim* en *Markvelde*.

In het Departement van den Rhijn.

Tot het *eerste* Schooldistrict, staande onder het opzicht van den Schoolopziener O. W. BOOT, behoort de eerste Ring, met uitzondering van *Ameide en Tienhoven*, *Vianen*, *Lexmond*, *Hagestein*, en *Heikoop en Boeikoop*; voorts uit den tweeden Ring, de geheele *Thielerwaard* en de *Neder-Betuwe*.

Tot het *tweede* Schooldistrict, staande onder het opzicht van den Schoolopziener C W. WESTERBAEN, zijn gebracht, behalven den derden en vierden Ring, de bovengemelde zes plaatsen uit den eersten Ring; en voorts uit den tweeden Ring: *Schoonrewoerd*, *Culemborg*, benevens *Everdingen*, *Zyderveld* en *Goilberdingen*, *Buuren*, benevens *Asch* en *Erichem*; voorts *Beusichem*, *Zoelmond*, *Tricht* en *Buurmalsem*.

Tot het *derde* Schooldistrict, staande onder het opzicht van den Schoolopziener J. VAN MANEN ADZ., behoort, behalven den vijfden Ring, uit den tweeden, (in de Publicatie van den 22. Augustus l. l. verkeerdelijk genoemd den vierden) Ring, de geheele *Over-Betuwe*.

In

In het Departement van den Amſtel.

Van het *eerſte* Schooldiſtrict, zoodanig als hetzelve is omſchreven bij de Publicatie van den 22ſten Augustus l. l, zijn *Amſterdam*, *Sloten* en *Sloterdijk*, geſteld onder het toezicht van den Schoolopziener C. WERTZ, en alle overige plaatſen onder dat van den Schoolopziener A. SIMONS.

In het Departement van Texel.

De beide eerſte Schooldiſtricten zijn van elkander afgezonderd door eene ſcheidlinie, getrokken van *Etersheim* tot op *Oosthuizen*, van daar langs de *Noordzijde* van den *Beemſterdijk* tot op *Schermerhorn*, vervolgens op *Alkmaar*, en van daar op *Bergen*; zoo dat al, wat ten Noorden van deze linie gelegen is, behoort tot het *eerſte* Schooldiſtrict, ſtaande onder het toezicht van den Schoolopziener J. CLARISSE; terwijl daar en tegen de opgemelde plaatſen, met hetgeen ten Zuiden dier linie ligt, uitmaken het *tweede* Schooldiſtrict, geſteld onder het opzicht van den Schoolopziener P. BEETS PZ.

Onder het toezicht van J. TEISSÉDRE L'ANGE, Schoolopziener over een gedeelte van het *derde* Diſtrict, zijn geſteld de navolgende plaatſen uit het *tweede* Schooldiſtrict: *Spaarndam*, *Schooten en Oehuchten*, *Spaarnwoude*, *Hofſombacht*, *Houtrijk en Polanen*, *Haarlemmerlede en Noordſchalkwijk*, *Nieuwerkerk*, *Zuidſchalkwijk en Vijfhuizen*;

 wel-

welke plaatsen dienvolgens als nu tot het *derde* Schooldistrict behooren.

Het *derde* Schooldistrict, bij de Publicatie van den 22sten Augustus l. l. omschreven, als bestaande uit den vijfden en zesden Ring, is voorts in diervoege verdeeld, dat onder het opzicht van den Schoolopziener J. TRISSÉDRE L'ANGE zijn gesteld, uit den vijfden Ring, de plaatsen *Haarlem*, *Zandvoort*, *de Vogelenzang*, *Overveen of Tetterode*, *Bloemendaal of Aalbertsberg*, *Berkenrode*, *Heemstede*, *Bennenbroek*, *Hillegom*, *Lis*, *Sassenheim*, *Voorhout*, *Noordwijkerhout en de Zilk*, *Noordwijk aan Zee*, *Noordwijk binnen en Offem*, *Langeveld*, *Rhijnsburg*, *Oegst- en Poelgeest*, *Warmond* en *de Boekhorst*; terwijl aan den Schoolopziener J. DE KRUYFF zijn toegewezen alle overige plaatsen van den vijfden Ring, alsmede de geheele zesde Ring.

In het Departement van de Delf.

Het *eerste* Schooldistrict, onder opzicht van den Schoolopziener B. SPOELSTRA, bevat den eersten en tweeden Ring, den derden Ring, met uitzondering van *Kethel en Spaland*, *Schiedam*, *Delfshaven* en *Schoonderlo*; voorts uit den vijfden Ring *'t Hof van Delft*, waar onder *'t Woud*, *Delfgaauw*, *Pijnacker en buurt Katwijk*, en *Bleiswijk en de Kruisweg*; den zesden Ring, met uitzondering van *Moordrecht*, *Nieuwerkerk op den Ysfel*, *Kapelle op den Ysfel*, en

en *Kralingen*; en uit den zevenden Ring *Reeuwijk en Raambur̄g*, *Sluipwijk*, *Zwammerdam* en *Bodegraven*

Het *tweede* Schooldistrict, onder opzicht van den Schoolopziener W. GONDE, bevat den vierden Ring, voorts uit den derden en zesden Ring de vier bij het eerste Schooldistrict uitgezonderde Plaatsen; en den vijfden en zevenden Ring, met uitzondering der vier Plaatsen, tot het eerste Schooldistrict behoorende.

In het Departement van de Dommel.

Het noorderlijk deel van den zesden Ring, aan het toezicht van S. DE KANTER, Schoolopziener over het *derde* Schooldistrict, onderworpen, bestaat uit de plaatsen: *Alem*, *Mare*, *Kessel*, *Litsoijen en Lith*; terwijl alle overige plaatsen van dezen Ring staan onder het toezicht van S. VAN DER NOORDAA, Schoolopziener over het *vierde* District

Het *vierde* Schooldistrict, onder toezicht van den Schoolopziener S. VAN DER NOORDAA, is vergroot, door de navolgende Plaatsen uit den zevenden Ring: *Nijmegen*, *Hees*, *Neerbosch*, *Hatert*, *Weurt*, *Beuningen*, *Ewijk*, *Winsen*, *Hernen*, *Wichem*, *Overasselt*, *Nederasselt*, *Kient en Balgoy*, *Nistrik*, *Leur*, *Groesbeek en Nederrijksche Wald*, *Malden*, *Heumen*, *Beek*, *Ubbergen*, *Ooij en Persingen*, *Erlicum*, *Millingen* en *Schenkenschans*; alleen behoord heb-

hebbende tot het derde Schooldistrict, onder toezicht van den Schoolopziener S. DE KANTER.

In het Departement van Schelde en Maas.

Het *eerste* en *tweede* Schooldistrict zijn in diervoege verdeeld, dat tot het *eerste*, staande onder het opzicht van den Schoolopziener S. T. HUËT, behooren de Eilanden *Zuidbeveland* en *Wolphaarsdijk*, voorts het kleiner gedeelte van het Eiland *Walcheren*, hebbende tot grensscheiding den zogenaamden *Domburgschen Watergang*, benevens de westbuiten-zijde der Stad *Middelburg* en van haar haven; — en tot het *tweede*, staande onder opzicht van den Schoolopziener A. VAN DEINSE, het grooter gedeelte van het Eiland *Walcheren*, door de oostzijde van den *Domburgschen Watergang*, en de haven van *Middelburg*, deze Stad daar onder begreepen zijnde, bepaald; voorts het *Nieuwland*, en het land van *Tholen*, en dat gedeelte van den tweeden Ring, hetwelk aan de overzijde van de *Eendragt* is gelegen.

BOEK

BOEKBEOORDEELINGEN.

Schoolboek der Gefchiedenisfen van ons Vaderland, opgefteld door H. WESTER, *en uitgegeven door de Bataafsche Maatfchappij:* Tot Nut van 't Algemeen. *Te* Leyden, Deventer *en* Utrecht, *bij* D. DU MORTIER EN ZOON, J. H. DE LANGE *en* G. T. VAN PADDENBURG EN ZOON. 1801. bl. 119. 8vo. Prijs f :5:0.

Dat de kennis der gefchiedenisfen van zijn Vaderland voor iederen bewoner van hetzelve hoogst belangrijk is, zal niet ligt in twijfel getrokken worden. Zij toch is de grondflag van die echte Vaderlandsliefde, zonder welke geene maatfchappij kan bloeijen. Met het onderwijs in dezelve behoort reeds op de fcholen een aanvang gemaakt te worden, zoo om dat dit juist gelegenheid geeft, om de zegeningen, waar in het Vaderland boven andere gewesten uitmunt, der jeugd diep inteprenten, en dus hare harten

voor die liefde meer en meer vatbaar te maken; als, om, bij sommigen, het verlangen te ontsteken, om in volgenden leeftijd grondiger kennis hier van te verkrijgen, bij anderen, die misschien in die gelukkige gelegenheid nimmer zullen komen, grondslagen te leggen, beginselen inteprenten, die hun geheel volgend leven hun bijblijven. Dan, om dit einde te bereiken, ontbrak het tot hier toe aan geschikte onderwijsboekjes. Want noch vraagboekjes, noch dorre chronijken konden dit ledige vak aanvullen. Dank hebbe dan de verdienstelijke Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, die haare aandacht ook op dit punt gevestigd, en ons een *Schoolboek over de Vaderlandsche Geschiedenis* heeft willen bezorgen.

De kundige en arbeidzame WESTER levert ons dan hier een *Schoolboek der Geschiedenissen van ons Vaderland*, 't welk de Maatschappij den gouden eerprijs waardig gekeurd heeft, en dat wij, om deszelfs bijzondere verdiensten, ons haasten aan het publiek ter kennis te brengen.

Het onderwerp wordt behandeld in gesprekken tusschen een Vader en zijne drie Kinderen. Deze leerwijze brengt van zelve mede dat de Vader de Onderwijzer is, en de Kinderen vragen, en dus hier aan het gewone van buiten leeren niet gedacht kan worden. De aanleiding tot het onderwijs wordt genomen door het voorlezen van eene *korte schets van de Geschiedenissen van ons Vaderland*, die HENRIK, de oudste zoon, uit

uit de school had medegebragt, en welke schets, als de grondslag van dit werkje, hier in haar geheel eene plaats verdient.

„ Ons Vaderland wierd reeds voor Chris-
„ tus geboorte bewoond door twee onder-
„ scheidene volken; de *Friezen* en de *Bata-*
„ *vieren.*

„ Deeze waren toen zeer ruwe en onbe-
„ schaafde menschen, en van den *Heiden-*
„ *schen Godsdienst.*

„ In dien tijd leefden zij vrij; doch na-
„ derhand wierden zij van hunne vrijheid
„ min of meêr beroofd: eerst door de *Ro-*
„ *meinen;* toen door de *Franken.*

„ In de zevende en agtste eeuwen na
„ Christus geboorte wierden zij tot den
„ *Christen Godsdienst* gebragt.

„ Van de tiende eeuw tot het jaar 1579.
„ wierden deeze landen allen geregeerd,
„ door *Hertogen*, *Graaven*, en *Heeren:*
„ *Keizer* Karel *de vijfde*, en zijn zoon
„ Filippus *de tweede*, waren de beide
„ laatste *Graaven* van *Holland*, en zij be-
„ heerschten tevens alle de overige gewes-
„ ten van ons Vaderland. In het jaar 1555.
„ deed Karel afstand van de regeering, en
„ ging in een klooster woonen.

„ Zijn zoon Filippus *de tweede*, wierd
„ *koning* van *Spanje*, en kreeg toen ook het
„ bestuur over ons land.

„ Deeze dwingeland maakte het zoo slim
„ met de onderdrukking van ons volk, dat

„ hetzelve in het jaar 1568. een' op
„ tegen hem begon.

„ In 't jaar 1579. slooten onze Gewes
„ in de stad *Utrecht*, een plegtig vert
„ van vereeniging met elkanderen: en i
„ jaar 1581. zwoer men den *Spaanschen*
„ *ning* plegtig af.

„ Van dien tijd af tot het jaar 1795. w
„ ons Vaderland geregeerd door de *Staa*
„ bestaande meest uit den Adel en de (
„ ten van 't land: alsmede door eenen *S*
„ *houder* uit de Prinsen van *Oranje*.

„ Van het jaar 1795. tot nu toe, w
„ ons Vaderland bestuurd door *Vertegenw*
„ *digers* of *Plaatsbekleeders* van het Vo
„ dien het Volk zelf uit hun midden
„ kiest.

„ Dit bestuur moet thans uitgeöefend w
„ den overëenkomstig eene *Staatsregeli*
„ door de meerderheid van het Gemee
„ bestgezinde Volk goedgekeurd."

Dit schetsje is als het ware de text,
in 14. avondgesprekken, waar in dit w
verdeeld is, wordt verklaard en uitgebre
vooraf echter gaat eene verklaring van
verdeeling van ons land in *Provintien* en *I*
partementen. Tot eene proeve der beh
deling geven wij hier een gedeelte van
zesde gesprek, over de regering van ALI

„ Hendrik. Vader heeft laatst
„ Alba's wreedheid gesproken, wierd A
„ ba op den duur niet wat zagter?

„ V

„ Vader. Alba *zagter!!* — 't Was
„ dien dwingeland nog niet genoeg, dat hij
„ veele duizenden van menfchen jammerlijk
„ liet om 't leven brengen; hij wilde zich
„ ook nog meester maaken van het geld en
„ goed der arme *Nederlanders*: hij eischte
„ den tienden penning van alle hunne vaste
„ goederen, en nog meêr.

„ Hendrik. Hier zou niemand veel zin
„ aan hebben.

„ Vader. Dit verbitterde de *Nederlan-*
„ *ders* zoodanig, dat men het als een der
„ voornaamfte oorzaaken mag aanmerken,
„ dat ons Vaderland geheel van den *Spaan-*
„ *fchen Koning* afviel.

„ Hendrik. Wat baande dan den weg
„ tot deezen afval?

„ Vader. Een zeldzaam geval, waar in
„ het beftuur van den *Grooten God* duidelijk
„ te zien is: te weeten de inneeming van
„ den *Briel*, door de zoogenoemde *Water-*
„ *geuzen*, op den 1. April 1572.

„ Betjen. De inneeming van den *Briel*,
„ door de *Watergeuzen*, vader! — ik was
„ bijna in flaap geraakt; maar nu word ik
„ weêr recht wakker.

„ Vader. Hoe zoo? weet gij daar wat
„ van?

„ Betjen. Dit heeft *Meester* ons wel
„ eens verteld; hij leerde ons toen ook een
„ fpreukjen, dat de oude *Nederlanders* hier
„ op uitgedacht hadden: hoe was het ook,
„ Doortis?

„ Dooris. „ *Op den eerſten April*
„ „ *Verloor* Alba *zijn bril.*"
„ Vader! geliefc ons daar wat meêr van te
„ vertellen: dat mag ik graag hooren.
„ Vader. Laat mij eerst eens hooren,
„ kinderen! wat gij er van onthouden hebt: —
„ wat verſtonden de oude *Nederlanders* in
„ dat ſpreukjen door den *Bril* dien Alba
„ toen verloor?
„ Betjen. De ſtad *Briel*, vader.
„ Vader. Ja; door het uitlaaten van de
„ letter *e*, wordt *Briel* dan *Bril*. — Maar
„ waar ligt die ſtad?
„ Dooris. In *Zuidholland*.
„ Vader. Goed! — op het Eiland
„ *Voorn*, digt aan de *Maas*. Zoek die ſtad
„ eens op in de Kaart van ons Vaderland. —
„ Op wat wijze verloor nu Alba zijn Bril?
„ Hendrik. De *Watergeuzen* namen die
„ ſtad in, op den eerſten April 1572.
„ Vader *Watergeuzen!* wat zijn dat
„ voor menſchen?
„ Hendrik. *Geuzen*, heeft Vader ons
„ gezegd, waren Hervormden; *Watergeuzen*
„ zullen zeker zulke Gereformeerden
„ geweest zijn, die op 't water voeren.
„ Vader. Ja; toen het plan van *Prins*
„ Willem, om de *Spanjaarden* met een
„ leger te verdrijven, mislukt was, beproef-
„ de hij, om den vijand op eene andere wij-
„ ze afbreuk toe te brengen. Een groote
„ partij vlugtelingen kreeg van den *Prins* be-
„ vel of verlof, om ter zee te vaaren, en
„ de

„ de Spaanſche ſchepen weg te neemen.
„ Dit volk, te vooren reeds *Geuzen* ge-
„ noemd, kreeg nu den naam van *Water-*
„ *geuzen.* — Zij waren in hunne ondernee-
„ mingen ook niet ongelukkig; want in
„ *Frankrijk*, *Deenemarken*, en *Engeland*
„ liet men hen vrij en onverhinderd toe in
„ de zeehavens te komen. —

„ Eens gebeurde het, wanneer er eene
„ vloot van deze zeëzwervers in eene En-
„ gelſche haven lag, dat Alba wist te be-
„ werken bij de Engelſche regeering, dat
„ men hun gelastte te vertrekken; en zij
„ moesten gehoorzaamen.

„ Eene vloot van 24 ſchepen ging dus
„ onder zeil, met oogmerk om naar het Ei-
„ land *Texel* te keeren; doch de wind maak-
„ te hun dit onmooglijk, en dreef hen tot
„ voor de *Maas.*

„ Een der vlootelingen, te weeten Ja-
„ kob Simonsz. de Rijk, was van oor-
„ deel, dat men die rivier moest opzeilen,
„ en uit naam van *Prins* Willem de ſtad
„ *Briel* opëiſchen. Dit geſchiedde. Bij ge-
„ luk was de Spaanſche bezetting uit die
„ ſtad vertrokken; dus beſloot de regeering
„ terſtond tot de overgaaf. Zie daar de
„ *Watergeuzen* meester van den *Briel!* —
„ En nu zeide men ſchertſende, *dat* Alba
„ *den Bril verlooren had om den tienden*
„ *Penning te zoeken:* want de tijding van
„ deze onverwagte gebeurenis was van ge-
„ volg, dat het geweldaadig invorderen
„ dier ſchatting geen voordgang had.

„ Hendrik. Was dan het inneemen van die éëne ſtad zulk een groot verlies voor Alba?

„ Vader. Deeze ſtoute daad was de grondſlag van Neêrlands verlosſing uit de *Spaanſche* dwingelandij! en daarom moet dezelve altijd bij ons gedenkwaardig blijven.

„ Hendrik. Dit moet onze Meester ook zoo begrijpen; want hij houdt er ons op den eerſten van Grasmaand telkens bij ſtil. — Maar hoe kon toch de inneeming van den *Briel* zulke groote gevolgen hebben!

„ Vader. Hier ziet men den vinger Gods! — ook hebben geringe beginſels ſoms groote uitwerkſelen. Ik heb u reeds gezegd, dat Alba, door zijne onmenschlijke wreedheid en ſchraapzucht, bij *Onroomſchen* en *Roomſchen* zich hoe langer hoe meer gehaat gemaakt had: zoo dra nu de inneeming van den *Briel* ruchtbaar wierd, waren er eene groote menigte ſteden in *Zeeland*, *Holland*, en ook in andere *Gewesten*, die de *Spaanſche* bezettingen wegjoegen.

„ In *Holland* bleef maar alleen nog de ſtad *Amſterdam* aan de *Spaanſche* zijde."

Uit deze proeve zal ieder kundig beoordeeler niet aarzelen, om te erkennen, dat onze Schrijver de behaalde eerprijs volkomen verdiend heeft, wat de innerlijke waarde van zijn arbeid betreft, en eene nadere le-

lezing zal hem in dit gunſtig denkbeeld bevestigen.

Doch de vraag blijft nog over: heeft het ook die waarde als *Schoolboek?* Om deze te beändwoorden, moeten wij aanmerken, dat het woord *Schoolboek* ieder boek kan beteekenen, dat geſchikt is om op de ſcholen gebezigd te worden, zoo wel *leesboeken*, als eigenlijk gezegde *onderwijsboeken*. Verſtaat men het nu in den eerſten zin, dan voorzeker durven wij deszelfs gebruik op de ſcholen in den ruimſten zin aanprijzen. Schoon het dan alleen van de talenten des Onderwijzers zal afhangen, om die lezing zoodanig interichten, dat langs dien weg de inhoud in het geheugen geprent wordt, en wel juist die zaken, welken de kinderen onthouden moeten. Wij kennen Onderwijzers, die bij zoodanige werkjes de rollen, als het ware, onder de leerlingen verdeelen, en ieder op zijne beurt laten lezen: terwijl zij door verſchillende vragen en ophelderingen alles voor de kinderen duidelijk maken. Langs dien weg bereikt men verſchillende oogmerken tevens: men verlevendigt de leeslust, men onderwijst het kunstmatig lezen, ten zelfden tijde, dat het onderwerp des boeks in het geheugen wordt geprent.

Hoe zeer wij nu niet twijfelen of dit werkje, regt gebruikt zijnde, zeer veel nuts zal ſtichten, hadden wij het, voor ons, liever in een anderen form gezien, namelijk in dien van Leerboek, en wel op dien leest geſchoeid, als de Maatſchappij zoodanige

werkjes voordaan verlangt. Zeker, het zou daar door minder aangenaam ter lezing geweest zijn; maar dit verlies zou, onzes inziens, rijklijk vergoed zijn geworden door een ordenlijker en vollediger begrip van de Vaderlandsche Geschiedenis, welke de jeugd daar door zou verkregen hebben.

Nog moeten wij hier bijvoegen, eene onnauwkeurigheid, in het verhaal van de inneming van *Utrecht* in 1787., ontdekt te hebben. Uit het gestelde bl. 111. „ nauwlijks „ waren de *Pruissen* haar [*Utrecht*] genaderd," moet men opmaken, dat die stad door de *Pruissen* is ingenomen geworden. Intusschen is het bekend, dat WILLEM DE V. de verlaten stad met *Hollandsch* krijgsvolk innam.

No. 1. *Eerſte Schoolboek der Aardbeſchrijving, volgens een geheel nieuwen leertrant ſamengeſteld, met eenige kaarten, bepaaldelijk ingericht overeenkomſtig den inhoud van dit eerſte Schoolboek, en welke ook afzonderlijk verkocht worden.* Amſterdam, *bij* J. R. POSTER; Cleve, *bij* J. W. HANNESMANN. 8vo. 111 bl. Prijs *f* 1:3:0.

No. 2. *Aankondiging van een Waereldkaart en van eene Kaart van Europa, bepaaldlijk geſchikt ten bijzonderen gebruike der Schoolen, bij het eerſte onderwijs in de Geographie en Hiſtorie, zoo wel de oude als die van later tijden.* Amſterdam *en* Cleve *bij* dezelfden. 8vo. 24 bl. *met twee kaarten.* Prijs *f* 0:19:0.

Deze breedſprakige titel doet genoegſaam zien, wat men in dit werkje te wachten hebbe, en vestigt natuurlijk onze bijzonderſte

ſte aandacht op hetzelve. Het was ook deze, welke ons bewoog, om hetzelve ten ſpoedigſte ter hand te nemen, en wij kunnen verklaren, dat deszelfs gewigt ons noopt, om het daadlijk naar verdienſten bekend te maken.

Geen kundig Onderwijzer zal lochenen, dat de gewone leerwijze, bij de Geographie gehouden, alleen geſchikt is, om het geheugen der kinderen op de onaangenaamſte wijze aftematten, en dat zij, na meer dan een jaar deze wetenſchap beoeffend te hebben, nog geen het minſte denkbeeld hebben van de zaken, wier namen zij met zoo veele moeite in het hoofd geprent hebben. Welkom moet dan zoodanig eene leerwijze zijn, die niet ſlechts het geheugen, maar ook het vernuft, het oordeel en de verbeelding tevens bezig houdt. Zij vereenigt voor kinderen het aangename met het nuttige. Dat nu de aangekondigde leerwijze deze vereischten in den hoogſten graad bezit, zal, vertrouwen wij, ieder erkennen, die de moeite neemt om deze leerwijze te onderzoeken, en eene proef van dezelve bij kinderen te nemen. Het ſmart ons hier aan den Schrijver, wiens naam ons onbekend is, de verſchuldigde hulde niet te kunnen bewijzen; en te meer, daar hij een *Duitſcher* zijnde, geen ſchuld kan hebben aan de Germanismen van zijn vertaler, of, als *Duitſcher Nederduits* ſchrijvende, voor dezelven verſchoning zou verdienen.

Om den lezer met deze nieuwe leerwijze be-

bekend te maken, zullen wij hier met No. 2. beginnen — De Schrijver verdeelt zijn Schoolboek in 40. paragraphen of lesfen, en ftelt dat dezen, drie lesfen in één week, met de herhalingen, in een half jaar kunnen afgehandeld worden. Hier is een tafel voor deze verdeeling bijgevoegd. — Hij houdt beftendig deze orde in het oog, dat hij den leerling nooit iets opgeeft, waar toe hij door het voorgaande niet is voorbereid. Eerst geeft hij hem een denkbeeld van den aardbodem in zijn geheel; en dit algemeen denkbeeld ontwikkelt hij vervolgends, echter gedurig het geheel omvattende. Dus reist hij *herhaalde* malen den geheelen aardkloot om, om het kind nu eens alle de Gebergten, dan eens alle de Rivieren, dan weder alle *de Staten* op denzelven te leren kennen. En ten aanzien der laatften, begint hij altijd zijne reis van zoodanige Staten, die uit meerdere kleinere zijn famengefteld, welken tot de bezittingen van andere grote rijken behoren. Dus, b. v., gaan, in *Europa*, *Duitschland* en *Italiën* voor alle anderen. — Alles is vervat in de kortst mogelijke befchrijvingen, en in de netfte afdeelingen. — Aan den voet der bladz. vindt men de vragen, door den onderwijzer te doen.

Volgends deze leerwijze, is dit Schoolboek aldus afgedeeld. De I. Afdeeling handelt over den *Aardbol* in 't algemeen; hare gedaante, hoofdftreken, afbeelding, punten en lijnen op dezelve. De II over het *vaste Land*, daar onder de vier bekende waereld-

deelen en *Australiën*, als het vijfde aangenomen. De III. over *de Zee*, de kusten en baaijen De IV. over de *Eilanden*, tot de vijf waerelddeelen behorende De VI. over de *Meiren*, *Schier-eilanden*, *Zee-* en *Land-engten*. De VI. over *de Gebergten* in de 4. waerelddeelen. De VII. over *de Rivieren* in dezelven. De VIII. over *den invloed van Zon en Dampkring*; waaronder de luchtsgesteltenis, de dag- en nachtslengte, de jaargetijden en voordbrengsels begrepen worden. De IX. over *de Inwooners*, derzelver getal (*), ligchaamsgestalte, kleur, godsdienst en zeden. (Het heeft ons eenigzins verwonderd, de volgende omschrijving van het Kristendom in een werkje van dezen aart aantetreffen: „ De Christenen erkennen — „ ook het Nieuwe Testament, in hetwelke „ op eene nadere wijze het eenige Godlijke „ Wezen zich in drie personen — geopenbaard heeft." Is dit wel de algemeene, charakteriseerende geloofsbelijdenis der Kristenen?) De X. over *de Staaten*, derzelver regeringsvormen en hoofdsteden, in de 4. waerelddeelen.

De

(*) Hier wordt het getal der inwoners dezer Republiek op twee en een half millioen berekend De Schrijver wederspreekt dus de gewettigde Volkstelling, die nog geen twee millioenen opgeeft. Had hij hier voor gronden? waarom dan van dezelven gezwegen? of was hij hier aan onkundig? maar hoe is dit mogelijk in een Schrijver in onze taal!

De kaarten, tot dit Schoolboek behorende, bestaan uit eene waereldkaart en eene kaart van *Europa*, waarop geene namen van landen of steden enz. voorkomen. In iedere les moeten deze namen, naar mate zij verhandeld zijn, netjes op dezelve ingeschreven worden. Daar de kaarten te klein zijn, om alle die namen te bevatten, slaat de Schrijver voor, om telkens, wanneer de kaart te vol is, eene nieuwe te nemen. Dus raadt hij, om iedere kaart slechts voor twee of drie lessen te gebruiken. — Vervolgends moet de leerling ieder land met een verschillenden inkt overwasschen; want slechts van de hoofdlanden zijn de grenzen in deze kaarten aangewezen, ten einde dezelven ook bij de oude geschiedenis te kunnen gebruiken. — De strekking der verhevenste bergschakels (bergketens), de loop der hoofdrivieren, de ligging der merkwaardigste steden, de plaats der voordbrenging van de voornaamste producten zijn, en op de kaarten, en buiten den rand, door bijzondere figuuren aangewezen, waar van deze *aankondiging* eene lijst vervat. — Deze figuren behoorden, en op de kaarten, en in de lijst genummerd te worden: anders is het zoeken voor de kinderen te moeilijk.

Nog iets over het gebruik, en van het Schoolboek, en van de Kaarten. Nooit, raadt de Schrijver, moet men tot een nieuwen §. overgaan, zonder den voorgaanden tevens herhaald te hebben: op dezelfde wijze moet men ook met eene geheele afdeeling handelen. Bij de derde §. b. v. schrijft men op de eerste

waereldkaart de namen der vaste *punten* en *cirkels*, als de *Poolen*, den *Equator*, de *Meridianen* Bij §. 4. worden de namen der 5. waerelddeelen met grote letters ingefchreven. Bij §. 5. in de kaart van *Europa*, de namen der *Europeïsche* hoofdlanden. Bij §. 6—9. de namen der *Hoofdlanden* in de waereldkaart. Bij §. 10. in de beide kaarten de namen der hoofddeelen des *Oceaans*.

Uit deze opgave zal het ieder duidelijk blijken, dat het gebruik van dit werkje zelfs bij den Onderwijzer eenige voorbereidende oeffening zal vereifchen, als ook dat eerstbeginnende eenigfins door gewone kaarten op den weg zullen moeten geholpen worden, wil men niet te veel kaarten vermorfen door verkeerde infchrijvingen. Sommigen ook zal deze leerwijze wat te kostbaar voorkomen. Tegen het laatfte weten wij geen raad, ten zij de uitgever kon goedvinden platen in het hout te geven, en dit werkje zoo goedkoop mogelijk te ftellen. Intusfchen wenfchen wij deszelfs invoering, zo niet in allen, dan ten minften in die fcholen, waar de kostbaarheid geen bezwaar kan uitleveren, en bevelen het ten ernftigfte aan de aandacht der Onderwijzers.

Geed-

Goedman, of de Kindervriend; gevolgd naar het Hoogduitsch. 1ſte Stuk. *Te* Leyden *bij* D. DU MORTIER EN ZOON. 1801. XII. en 112. bl. 12mo. Prijs *f* 0 : 14 : 0.

Volkomen verenigen wij ons met deze uitſpraak des geachten Vertalers, waar mede hij zijn Voorbericht aanvangt: „ Onder de „ groote menigte van Kinderſchriften, wel„ ken, ſedert een geruimen tijd, in Duitsch„ land, tot wezenlijk nut van de jeugd zijn „ uitgekomen, verdient het uitmuntend werk „ van den verdienſtelijken THIEME, naar „ het oordeel van deskundigen, eene voor„ naame plaats." In der daad, wij durven het onder de nuttigſte en onderhoudendſte leesboekjes voor huisgezinnen en ſcholen, waar mede ons Vaderland ſeder eenigen tijd verrijkt is, rangſchikken.

In drie - en zestig Afdeelingen of Geſprekken tusſchen een Vader en zijne, benevens eenige andere, Kinderen, worden de gewigtigſte onderwerpen der natuurlijke hiſtorie verhandeld, op eene wijze, zoo eenvoudig en zoo aangenaam, dat het voor de bevatting en de leeslust van *kinderen* zeer ge-

schikt is: *Kinderen*, zeggen wij, dewijl juist dat geen wordt voorgedragen, hetwelk kinderen behoeven te weten en verstaan kunnen; terwijl het voor jonge lieden van meer gevorderden leeftijd te oppervlakkig zou schijnen. Om dit te beter te beoordeelen, voegen wij hier bij de tweede Afdeeling, DE MENSCH, waar wij de handelende personen het best leren kennen.

„ Goedman zette zich, bijkans alle
„ avonden, bij zijne kinderen neder, en
„ sprak met hen. Dikwijls kwamen ook de
„ kinderen van den buurman daar bij: want
„ Goedman was een vriendelijk man, en
„ de kinderen waren geerne bij hem. Hij
„ vroeg hen en zij vroegen hem. Door dit
„ vragen en andwoorden werden de kinde-
„ ren verstandiger, en dit verstrekte den
„ Vader tot blijdschap. Eenmaal kwam
„ zijn kleine zoon Nikolaas met de vraag
„ voor den dag: Vader, wat is wel het
„ fraaijste en beste op de geheele aarde? —
„ Goedman andwoordde: Ik zal u mijn
„ gevoelen zeggen, wanneer uwe broeders
„ en zusters hun gevoelen eerst gezegd zul-
„ len hebben. Daar op sprak
„ Koenraad: Ik weet niets, dat fraaijer
„ en beter is, dan een groote tuin, waar in
„ fraaije bloemen staan, en alle boomen vol
„ fruit hangen.
„ Jantje: Ik houd het met een fraaij
„ paard, waar op men kan rijden. Hebt
„ gij den heer niet gezien met het roode
„ kleed,

„ kleed, die gisteren hier voorbij reed? ô,
„ Dat was voortreflijk! Ik wenſchte, dat
„ ik ook reeds zulk een paard had!

„ Hier over lachten de anderen hartelijk,
„ en nu zeide Sophia: Ik zal u beter zeg-
„ gen, wat fraaij is: Wanneer de zon op-
„ en ondergaat, wanneer zij de bergen en
„ de toppen van de hooge boomen met heu-
„ re ſtralen verguldt, of zich in het water
„ ſpiegelt.

„ Neen, ſprak Mietje, haar zusje, die
„ jonger was, dat is fraaij, als men veel
„ mooije kleederen heeft, en zich alle dagen
„ kan opſchikken.

„ Deze redeneringen luidden zekerlijk kin-
„ derachtig; maar Goedman verwachtte
„ geene anderen.

„ Alle de dingen, zeide hij, die gij daar
„ opnoemt, kunnen, in hunne ſoort, goed
„ en mooij zijn; maar, volgends mijn oor-
„ deel, is *een gezond en verſtandig mensch*
„ het fraaijſte en beste op de geheele aarde.
„ Geen ander ligchaam op aarde is zoo kon-
„ ſtig gebouwd, en uit zoo menigvuldige
„ leden ſamengeſteld, als het ligchaam van
„ den mensch. Geen dier kan zoo veler-
„ leij bewegingen maken, zoo menigerleij
„ kunſten leeren, met zijne ſtem zoo ver-
„ ſchillende en zoo zuivere toonen voord-
„ brengen, als de mensch. Geen ander
„ ſchepſel op aarde kan zoo veel goeds lee-
„ ren en doen, of zijne gedachten, door
„ middel van de taal, zoo mededeelen. Gij
„ vindt ook geen ander ſchepſel op aarde,

„ dat ons, menſchen, tot zijnen dienſt ge-
„ bruikt; maar wij, menſchen, kunnen ons
„ alle dingen ten nutte maken. Al het ove-
„ rige, wat de aarde voordbrengt, vergaat
„ of ſterft weder; maar de redenlijke mensch
„ kan en zal nooit geheel vergaan. Ziet,
„ mijne kinderen, daarom ben ik van oor-
„ deel, dat de gezonde en verſtandige
„ mensch, onder alle dingen, die wij op
„ aarde aantreffen, het ſchoonſte en beste
„ is.

„ Hoewel de Kinderen dit niet ten volle
„ begrepen, oordeelden zij echter, dat Va-
„ der gelijk had.

„ En de oude man voegde nu nog de ver-
„ maning daarbij: dat zij zich moesten be-
„ vlijtigen, om te leeren inzien, wat een
„ gezond en verſtandig mensch zij: als dan,
„ zeide hij, zouden zij, wel dra, even zoo
„ oordeelen, als hij, en zouden zich ook
„ bevlijtigen, om zelven gezonde en ver-
„ ſtandige menſchen te worden en te blij-
„ ven."

Eene lijst van de verhandelde onderwer-
pen, zal het gewigt van dit werkje des te
beter doen gevoelen, waarom wij deze hier
laten volgen: terwijl wij het vervolg met
verlangen te gemoet zien.

1. *Goedman, de Kinderenvriend.* 2. *De mensch.* 3. *Deelen van het menschlijk ligchaam.* 4. *De behoeften van het menschlijk ligchaam.* 5. *Menigte van menſchen.* 6. *Kleur van*

van de huid, en lengte van het ligchaam. 7. Eten en drinken. 8 Beweging en rust. 9 Van der menschen woning. 10. Van der menschen kleeding. 11. Zintuigen en spraak. 12 Verstand en reden. 13. De klimmende ouderdom. 14. De afnemende ouderdom. 15. Ziekte en dood. 16. Dieren. 17. Onderscheid van de dieren. 18. Vervolg. 19. De menschen eten het vleesch van sommige dieren. 20. Het eene dier wordt van het andere gegeten. 21. Dieren, wier huiden voor den mensch nuttig zijn. 22. Dieren, wier beenderen of botten en horens gebruikt worden. 23. Dieren, wier vet voor den mensch van nut is. 24 Ook levend zijn de dieren den menschen van groot nut. 25. Sommige dieren worden voor de menschen schadelijk. 26. Natuur en eigenschappen van de dieren. 27. Menigte en nut der planten. 28. Aankweeking van planten. 29 De wortelen der planten zijn voor de menschen nuttig. 30. Planten, wier stammen en stengels gebruikt worden. 31. De meeste planten zijn voor de menschen van nut, door hare bladen. 32. Planten, wier bloesems gebruikt worden. 33. Planten, wier zaden gezocht en gebruikt worden. 34. Planten, wier vruchten of zaadhuisjes bruikbaar zijn. 35. Planten, die bruikbare beziën dragen. 36. Ook gestorvene dieren en planten zijn tot iets nut. 37. De geheele aardbol bestaat uit nuttige deelen. 38. Aarden, zand, steenen, kalk. 39. Paerelvisscherij en bergwerken. 40. Gift, kalamijnsteen, geel koper. 41. Edelgesteenten, por-

celeinen. 42. *De vier hemelstreken.* 43. *Zout.* 44. *Salpeter, glas.* 45 *De aardbol.* 46. *Lucht.* 47. *Nevel of mist* 48. *Dampen, over 't algemeen.* 49. *Wolken.* 50. *Nut en nadeel van den wind.* 51. *Regen, sneeuw en hagel.* 52. *Bloed-kikvorsch- en brood-regen.* 53. *De daauw.* 54. *Honigdaauw, meeldaauw.* 55. *Vergiftigde lucht.* 56 *De regenboog.* 57. *De zon trekt water.* 58. *Dwaallichten; verschieten van sterren.* 59. *De vliegende draak.* 60. *Blikzem en donder, of onweder.* 61. *Schade en nut van het onweder.* 62. *Het noorder-licht.* 63. *Nut en nadeel van het vuur.*

Kor-

Korte Verhaalen voor Kinderen van zes tot tien jaaren, die gaarne iets lezen, wat hun verstaanbaar, nuttig en aangenaam is. Naar het Hoogduitsch *gevolgd door* P. BEETS PZ. *Leeraar der Doopsgezinden te* West-zaandam. *Twee Deeltjes, met pl., te* Amst. *bij* P. R. BRIËT, 1798. 203. en 205. bl. 8vo. Prijs *f* 2:10:0.

Reeds vroeger hadden wij van dit aangenaam en leerrijk werkje verslag moeten geven, indien men het jaar der uitgave in aanmerking neemt, dan telkens verdrongen andere geschriften, even zeer onze aandacht vestigende, hetzelve. Intusschen zagen wij het reeds in andere tijdschriften van ons Vaderland beoordeelen en aanprijzen, en kon dus weinig door deze vertraging verliezen. Thands willen wij dit verzuim herstellen, en, schoon wij oordeelen, dat deszelfs innerlijke waarde hetzelve reeds overvloedig bekend gemaakt zal hebben, en het dus onze aankondiging minder zou schijnen te behoeven, meenen wij toch aan deszelfs voortreffelijkheid het regt verschuldigd te zijn, om het thands ook door ons tijdschrift te leren kennen.

Wij kunnen dan verklaren hetzelve met het hoogst genoegen doorlezen en bevonden te hebben, dat het, in allen deelen, aan zijn titel juist beandwoordt, ja zelfs nog meer geeft dan het belooft. Geen kind, het eens in handen genomen hebbende, zal het ligt ter zijde leggen, zonder het geheel doorlezen te hebben, zo het althands van alle leeslust niet geheel ontbloot is; geen kind kan het lezen, zonder, genoegſaam uit ieder verhaal, niet eene nuttige en voor hetzelve gepaste les te leren. Ieder, die kinderen hunne pligten wil leren kennen en beminnen, raden wij dit boekje ter hand te nemen. Elk verhaal zal hem overvloedige aanleiding tot de nuttigſte en leerrijkſte aanmerkingen aanbieden. En, ſchoon de duurte deszelfs invoering in de Scholen niet toelaat, verdient het niettemin in Schoolbibliotheekjes voor alles eene plaats, en is het zeer geſchikt om als prijsjes uitgedeeld te worden. De ruimte verbiedt ons het een of ander verhaal, dat ten bewijze dezer goedkeuring zou kunnen ſtrekken, overtenemen: wij plaatſen dus alleen de lijst der verhaalen. *Het gehoorzaam kind. Het ongehoorzaam kind. Opregtheid en beſcheidenheid. Wie is de meeſte? De ongelijke broeders. Klederen maken den man niet. Onoplettendheid. De bevreesde knaap. Het openhartige en opregte kind. Uit het verzwijgen van een kleinen misſlag kunnen zeer nadeelige gevolgen voortvloeijen. De verloren dochter. 't Is al geen goud, wat 'er blinkt. Zijt regtvaardig ook omtrend het*

vee. De bestrafte snoeper. Een leugenaar vindt geloof, zoo lange men hem niet kent. Avondvertellingen van vader Roderich. Braave daad van Lizette. Een begaane misslag van Frans gulhartig verbeterd. Het medelijden beloond Wat is een leugen om best wil? De spooken. Het onweder. Dienstvaardigheid en onverschilligheid. De snapper. Avondgesprekken van vader Roderich.

Intusschen kunnen wij niet ontveinzen, hoe zeer wij de vertaling den lof van zoetvloeijendheid en zuiverheid gaarne geven, meerdere nauwkeurigheid in het nazien der proeven gewenscht te hebben, waardoor de regelen van de Nederduitsche taal in dit Werkje beter zouden zijn in acht genomen geworden.

[redacted]

Nieuw Prenteboek voor Kinderen, enz. N°. V. Zutphen *bij* H. C. A. THIEME, 1801. 4to. Prijs *f* 1 : 14 : 0 *bij inteekening.*

Gaven wij in het IV. N°. van deze *Bijdragen* een goedkeurend verslag van dit werk, thands menen wij onze aanprijzing te moeten verdubbelen, na dat in een bijgevoegd voorbericht de Burger A. FOKKE zich voor het toekomende als Redacteur van hetzelve heeft doen kennen en zijn plan omtrend deszelfs verdere uitgave ontwikkeld Hoe zeer nu uit hetzelve blijke, dat dit werk voordaan niet alleen voor kinderen, maar ook voor bejaarden geschreven zal worden, oordeelen wij het echter daarom niet geheel aan ons regtsgebied onttrokken.

De verandering welke dit algemeen nuttig werk reeds bij dit N°. ondergaan heeft, en op welken voet ook de volgende N°s. behandeld zullen worden, bestaat in „ een uit- „ gebreider en omstandiger *Nederduitsche* " (hoe het den Burger FOKKE ontglipt zij, om onze taal de *Hollandsche* te noemen, begrijpen wij niet) „ text, groot 3. of 4 vel- „ len, welke achter ieder N° gevoegd zal „ worden. Daar door, zegt hij, beoogt hij „ dit werk nog van uitgebreider nut te doen „ zijn,

„ zijn, en het niet alleen voor kinderen,
„ maar ook tevens voor meer gevorderde
„ perſoonen tot een vermaakelijk en onder-
„ wijzend werk te hervormen, en dus in
„ een kort beſtek, eene menigte van lezens-
„ waardige bijzonderheden, die anders in
„ een groot aantal kostbare en uitgebreide
„ werken verſpreid gevonden worden, te
„ leveren."

Volgens dit ontwerp, bevat dit N°. behalven de gewone korte verklaring der platen in 5. talen, nog eene *nadere* en *volledige verklaring der Prentverbeeldingen*, of liever, gelijk wij het zouden noemen, van de onderwerpen, die de platen voorſtellen: immers de verklaring op de 1. Prent ſlaande, gaat meer over de paddeſtoelen in 't algemeen, dan wel over die ſoorten, welken daar in afgebeeld worden; terwijl weder de verklaring over de Roofvogels de prent nader betreft, en met de Nos. van die plaat overeenſtemmende, zeer veel dient tot opheldering van dezelve, daar de Nos. onder de vogels geplaatst, in de *korte* verklaring niet aangehaald worden, hetgeen de kinderen in verwarring moet brengen. — Deze nadere verklaring beloopt 42. bl waar van de regels doorlopen. Daar wij deze als het eigen werk van den Burger FOKKE moeten beſchouwen, moeten wij verklaren ook hier in den man gevonden te hebben, wiens zeldſame uitgebreide en grondige kennis van verſchillende wetenſchappen, die hij tot hier toe in zijne ſchriften of regtſtreeks of ſlechts

zijdelings behandeld heeft, zijne ſchriften voor onderſcheiden ſoort van Lezers altijd onderhoudend en leerzijk maakt. Deze proeve geeft ons dus de gunstigſte verwachting voor het toekomende, daar wij niet alleen van de volgende Nos. eene gelijke behandeling te gemoet zien, maar hij ook beloofc bij de reeds uitgekomen Nos. dergelijk eene verklaring te zullen voegen.

Zekerlijk deze nadere verklaring is minder voor kinderen geſchreven. Eenige onderwerpen echter, en vooral die welken de natuurlijke Hiſtorie betreffen, zijn, ſchoon op deze wijze behandeld, even bevatlijk en aangenaam voor kinderen; terwijl omtrènd de overige de mondlinge ophelderingen voor hen duidelijk kunnen maken, 't geen in die verklaring mogelijk voor hunne bevatting minder berekend mogt zijn.

De onderwerpen in dit No. behandeld, zijn I uit het Plantenrijk, *de Paddeſtoelen*. II. Vogels, als *Roofvogels*, *boschvogels*, *zwemvogels*, *moerasvogels*, *hoenders*, *zingvogels*. III Werktuigen, als *eenvouwdige werktuigen*, *waar van kunstenaars en ambachtslieden zich gewoonlijk bedienen*. IV. Godheden en Natien, als *Apollo*, *de rustende Hercules*, *een Hottentot*, *een Hottentotſche Vrouw*. V. Natuurlijke geſchiedenis, als *de vertooning van de manier, hoe men in Surinamen de grote reuzenſlangen de huid afſtroopt*.

Van de Platen kunnen wij wederom het voordeeligst getuigenis geven.

MEN-

MENGELWERK.

DE INVLOED VAN EEN WELINGERICHT SCHOOL-ONDERWIJS VOOR HET VERSTAND EN HART DER JEUGD.

EENE REDEVOERING

door C. ROGGE, *gehouden binnen Leyden, den* 4. *Meij* 1801. *ter gelegenheid van het openbaar Onderzoek der Kinderen, op de Departements-School aldaar onderwezen wordende.*

Onder alle genoegens, waar mede de Algoede Vader der menschen de rampen van dit leven afwisselt, mogen voorzeker die genen onder de meest treffenden geteld worden, welken het tegenwoordig jaargetij voor den gevoeligen mensch oplevert. Alom vertoont zich de natuur in haar rijkften, fchoonften en bevalligften dosch. Doorwandelt de velden en hoven, alles belooft de overvloedigfte vruchten. Hier ontluikt een knopje, daar vertoont het zich in den wee-

 lig-

ligſten bloeij, daar weder begint zich reeds de vrucht te vormen. Wat gevoelt de landman, de vriend der natuur, die reeds vooruit ziet op het rijkſte loon van zijn arbeid? Ligter laat zich dit verbeelden, dan beſchrijven. Doch, wie zich ook van die gewaarwordingen eenig denkbeeld kunnen maken, wij voorzeker behoren onder dit getal, daar wij juist in ſoortgelijke omſtandigheden verkeeren, en ons juist tot hetzelfde oogmerk hier bij elkanderen bevinden, waar mede de vergenoegde veldeling zijne akkers en hoven doorwandelt. Hier zijn de jeugdige telgjes, hier is de bloeiſem, hier is de kroon van ons werk: hier zullen wij getuigen zijn, wie aan de aangewende moeite en zorgen het meeste beandwoord heeft, en in de toekomst de rijkſte vruchten belooft. — En welk onderwerp van geſprek zou in zoodanig een tijdperk als het tegenwoordige voor den vriend van het landleven welkomer zijn, dan dat, hetwelk zijne hoop op een rijken oogst bevestigde, en hem in de bloeiſems reeds de vruchten deed tellen? En zoodanig eene ſtof meenden wij dan ook voor deze gelegenheid het best te voegen, en voor uwe harten de ſtreelendſte gewaarwordingen te zullen opleveren, die uwe vooruitzichten tot de wenschlijkſte, gezegendſte gevolgen van uwe pogingen tot vorming dezer Schooljeugd bepaalde. Gij toch, die door uwe milde Bijdragen deze ſtichting onderſteunt, en gij die daadlijk aan de vorming dezer kinderen medeärbeidt, gij jaagt, ſchoon langs

verſchillende wegen, naar hetzelfde wit: — voor ons allen is geen onderwerp belangrijker, dan, welke de eindelijke vrucht van alle onze pogingen, bij de gezegendſte uitkomst, kan wezen.

Het ſtrelend onderwerp, met welks overweging wij u eenige oogenblikken willen bezig houden, ter voorbereiding tot het grote doel van dezen plegtigen dag, zal dan zijn *de invloed van een welingericht Schoolonderwijs voor het verſtand en het hart der jeugd.* Mogten al mijne pogingen aan de waardij des onderwerps weinig beandwoorden, het aangename en belangrijke van hetzelve voor uwe harten, zal, vertrouwen wij, u gereedlijk doen aanvullen, waar wij mogten te kort ſchieten, en u het gebrekkige goedgunstig doen over het hoofd zien.

De eerſte vraag is hier: wat is een wel ingericht Schoolonderwijs? In bijzonderheden te treden, ter beandwoording dezer vrage, gehengt de betrekking niet, waar in wij tot u ſpreken. Wij zouden ons onder de verdenking brengen, als of wij een zoodanig, als op deze School gegeven wordt, voor het eenige beste wilden aanprijzen. Doch, één doel is er, 't welk ieder onderwijzer, 't zij dan ook langs welk een weg, zich behoort voorteſtellen, en dit is, kinderen tot menſchen te vormen; de krachten, vermogens en neigingen, door den Algoeden Vader der Menſchen hen ingeſchapen, zoodanig te ontwikkelen, te beſchaven en te veredelen, dat zij aan het oogmerk beand-

woorden, waartoe zij hen zijn geschonken. Dus besnoeit, reinigt en geleidt de Hovenier de jeugdige telgjes, om eenmaal overvloedige en welsmakende vruchten te plukken. Het geheugen te versterken en niet met onverstane woorden, maar met nuttige zaken optevullen, — het oordeel optescherpen, door het vroegtijdig te leeren vergelijken en besluiten te trekken, — de vindingskracht te verlevendigen, door het kind op den weg te leiden, om zelve de waarheid op te sporen, — het verstand te oeffenen, door het dagelijks gelegenheid tot eigen werkzaamheid te geven; en ten aanzien des harten, door allerleie inrichtingen, die een daadlijke beoeffening van zelve medebrengen, alle die deugden aankweken, en die verkeerdheden uitteroeijen, door welk alles kinderen in verder gevorderden leeftijd nuttige menschen kunnen worden: — ziet daar de grote bedoelingen, waar naar ieder Onderwijzer, in de behandeling van kinderen, behoort te streven.

* * *

En welke denkt gij wel, moeten hier van in den volwasschen leeftijd de gevolgen wezen? ô zij liggen voor ons allen zoo duidelijk bloot, dat wij ze slechts behoeven op te tellen. En om ons in de eerste plaats bijzonder te bepalen tot den invloed van zulk een onderwijs op het verstand, schromen wij niet te verzekeren, dat alleen zoodanig een onderwijs menschen vormt, vrij

van

van het juk, zoo niet aller, althands der lompste vooroordeelen — vooroordeelen, onzalige bronnen, waaruit zoo veele rampen voortvloeijen, die het menschlijk leven vergiftigen. Die van de vroegste jeugd af gewoon is, niets op gezag aantenemen, maar alle waarheid, naar de mate zijner vatbaarheid, met zijn verstand te bewerken, zal zich onder dit rampzalig juk niet gemaklijk buigen: hij zal vatbaar blijven, om de stem der reden te horen en te volgen, en dus juist dat geen te kiezen, wat zij tot zijn waar geluk hem voorschrijft. — Zoodanig een onderwijs vormt menschen, die niet zoo gemaklijk tot ellendige speeltuigen van bedrog en onderdrukking verlaagd kunnen worden. Het geöeffend verstand doorziet de list, hoe verleidelijk geblanket, bespeurt het knellende van het dwangjuk, hoe ook met fluweel omwoeld, en biedt tevens de hulpmiddelen aan, om het dreigend gevaar te ontwijken, en den huichelaar, den bedrieger, den verleider, aan de spijt over zijne mislukte pogingen overtelaten. Zoodanig een onderwijs, de geestvermogens ontwikkelende en het verstand met de nuttigste kundigheden verrijkende, vormt den jongling tot een nuttig lid der maatschappij, die ten zelfden tijde, dat hij zijn eigen welvaart behartigt, ook tot heil van 't algemeen medewerkt. Zijn geoeffend verstand ontdekt zich in het beleid en overleg, waar mede hij alle zijne zaken, in welk een engen kring ook, regelt, schikt, bestuurt en zoodanig belegt, dat zijne onder-

[redacted]

nemingen met een gezegenden uitslag bekroond worden. Dit is het, hetwelk zijne onafhangelijkheid in de maatschappij verzekert, — een der rijkste bronnen, voor alle klassen en standen der maatschappij, van welvaren, gelukzaligheid en deugd. Voorzigtig weet hij de dreigende gevaren te ontduiken, en met beleid de slagen van het lot tot zijn voordeel aanteleggen. Zijn geoeffend oog bespeurt ook van verre dat geen, wat zijn wezenlijk en duurzaamst geluk genaamd kan worden, en niet minder den kortsten weg, om dat goed te bereiken. — Met één woord — een geoeffend verstand is het grootste noodzaaklijkste goed voor ieder mensch, in welk een stand en leefkring; zonder hetzelve is het niet mogelijk eenig aardsch geluk te verkrijgen, te behouden of te genieten — zonder hetzelve is de rijkste — waarlijk arm. En is het niet zoodanig een geoeffend verstand, 't welk daadlijk hem bij ons aanprijst, wien wij tot onzen dienst behoeven? Wie zal twijfelen, welk een man te kiezen — of hem, wiens bekrompen verstand onze mening, bij een verzoek of last, slechts ten halven begrijpt, en dit verkeerd begrepene nog allergebrekkigst volvoert, wiens welmenendheid en welwillendheid ons wel medelijden afperst, maar wiens domheid hem, voor ons nut, geheel onbruikbaar maakt — of hem, wiens vlug begrip, en snedige schranderheid daadlijk ons geheel doel en ons ontwerp doorziet, en met eene juiste nauwkeurigheid onzen wensch volvoert,

voert, even goed, ja niet zelden beter, dan wij hetzelve zouden verricht hebben. Wie zal hier in zijne keuze aarzelen? De uitſpraak van den ſchranderſten en van den onkundigſten zal hier volſtrekt eenparig wezen. En hoe kan het dan anders, daar deze algemene voorkeuze van een geoeffend verſtand zoo wel gevestigd is, of hij, die in eenigen zin meester is van dezen ſchat, moet, 't zij ook waartoe zijne omſtandigheden hem beſtemmen, in welk een kring hij zich ook geplaatst bevinde, hij moet een algemeen bruikbaar, nuttig en voor zich zelven gelukkig mensch worden.

Nog ſterker blinkt de voortreffelijkheid van een welingericht Schoolonderwijs uit, als wij daar tegens over ſtellen de rampzalige en bijna onherſtelbare gevolgen van ieder onderwijs, waar de ontwikkeling der verſtandsvermogens bijna geheel wordt uit het oog verloren: waar men het geheugen opvult met woorden, en het van zaken geheel en al ledig laat — waar gezag alles beſlischt en een blind geloof vordert; terwijl noch de vatbaarheid geraadpleegd, noch het oordeel aangekweekt wordt. Zulke ongelukkige kinderen lezen, zonder een enkel woord te verſtaan: — zij leren ſchrijven, zonder de kunst te leren, hunne gedachten uittedrukken, het eenig doel der ſchrijfkunst, en het gevolg is, dat deze kunst in verderen leeftijd hen geheel nutloos wordt — zij leren rekenen, maar blijven onkundig, hoe deze wetenſchap op het dagelijks leven toetepasſen, en het

gevolg is, dat zij in het bedrijvend leven van deze kunst geen de minste vrucht plukken. Hoe langer kinderen zoodanig een schoolonderwijs genieten, hoe dommer, hoe stomper van geest zij worden: verlaten zij de school, om tot het werkzaam leven overtegaan, slechts weinig tijds is 'er nodig, om hen al het geleerde geheel te doen vergeten, ook de laatste spoor wordt uitgewischt. Slechts weinig tijds is 'er nodig, om hen in denzelfden rang te plaatsen met hen, die nooit eenig onderwijs hebben genoten — hen tot dezelfde domheid, ja bijna dierlijke onkunde te verlagen. Ja, niet zelden zijn zij nog ongelukkiger, onverbeterlijker, daar het verkeerd onderwijs hunne gehele ziel een averechtsche plooij heeft ingedrukt, die in hun volgend leven nooit geheel hersteld kan worden. Dus worden zij van de vroegste jeugd af gevormd tot lastdieren der maatschappij, die even zeer in onze verachting als medelijden delen, gedoemd tot slaafschen arbeid, gebrek en ellende, en zonder eenig vermogen om zich uit de laagte opteheffen — wezens, onder welken zoo veele gevonden worden, wien de verlichte menschenvriend niet dan blozend broeders durft noemen — werktuigen in de hand van huichelaars, dwepers en onderdrukkers, die, daar hun troon alleen op domheid en bijgeloof gevestigd is, het licht haten en wel geheel wilden vernietigen, om dat hunne werken boos zijn — menschen, met één woord, die het uur hunner geboorte zouden vloeken, zo niet

eene

eene ftompe gevoelloosheid hunne ogen voor hun ellendigen toeftand verblindde. Dan, waar toe langer op zulke vernederende voorwerpen het gezicht gevestigd: wij hebben genoeg gezien, om het uitftekend gewigt van een welingericht onderwijs, dat het verftand ontwikkelt en vormt, voor het geheel volgend leven van den mensch, allerlevendigst te befeffen.

* * *

En hoe zal de voortreffelijkheid van zoodanig een onderwijs nog luistterrijker uitfchitteren, wanneer wij deszelfs invloed op het hart befchouwen! Dit toch is het juist, dat den mensch nuttig, beminlijk, achtenswaardig maakt — dit toch is het, dat verwaarloosd zijnde, de befchaving der verftandsvermogens tot het gevaarlijkst gefchenk verkeert. Ontwikkelt het oordeel, de fchranderheid, het vernuft; maar verzuimt tevens het hart te vormen: — en gij misvormt den mensch tot een wezen, des te meer te vrezen en te fchuwen, naar mate het het kwade, 't geen het *wil*, ook *kan* werken. Dan, zal welligt iemand denken; kan op de fchool ook het hart gevormd worden? de jeugd komt immers daar alleen om te leren, om in wetenfchap en kunde te vorderen; maar gelegenheden, om de neigingen des harten te befturen of te veredelen, komen bij het eenvormig fchoolonderwijs niet te pas. Wij menen dat deze bedenking van

gevolg is, dat zij in het bedrijvend leven van deze kunst geen de minste vrucht plukken. Hoe langer kinderen zoodanig een schoolonderwijs genieten, hoe dommer, hoe stomper van geest zij worden: verlaten zij de school, om tot het werksaam leven overtegaan, slechts weinig tijds is 'er nodig, om hen al het geleerde geheel te doen vergeten, ook de laatste spoor wordt uitgewischt. Slechts weinig tijds is 'er nodig, om hen in denzelfden rang te plaatsen met hen, die nooit eenig onderwijs hebben genoten — hen tot dezelfde domheid, ja bijna dierlijke onkunde te verlagen. Ja, niet zelden zijn zij nog ongelukkiger, onverbeterlijker, daar het verkeerd onderwijs hunne gehele ziel een averechtsche plooij heeft ingedrukt, die in hun volgend leven nooit geheel hersteld kan worden. Dus worden zij van de vroegste jeugd af gevormd tot lastdieren der maatschappij, die even zeer in onze verachting als medelijden delen, gedoemd tot slaafschen arbeid, gebrek en ellende, en zonder eenig vermogen om zich uit de laagte opteheffen — wezens, onder welken zoo veele gevonden worden, wien de verlichte menschenvriend niet dan blozend broeders durft noemen — werktuigen in de hand van huichelaars, dwepers en onderdrukkers, die, daar hun troon alleen op domheid en bijgeloof gevestigd is, het licht haten en wel geheel wilden vernietigen, om dat hunne werken boos zijn — menschen, met één woord, die het uur hunner geboorte zouden vloeken, zo niet

eene

eene ſtompe gevoelloosheid hunne ogen voor hun ellendigen toeſtand verblindde. Dan, waar toe langer op zulke vernederende voorwerpen het gezicht gevestigd: wij hebben genoeg gezien, om het uitſtekend gewigt van een welingericht onderwijs, dat het verſtand ontwikkelt en vormt, voor het geheel volgend leven van den mensch, allerlevendigst te beſeffen.

* * *

En hoe zal de voortreffelijkheid van zoodanig een onderwijs nog luistterrijker uitſchitteren, wanneer wij deszelfs invloed op het hart beſchouwen! Dit toch is het juist, dat den mensch nuttig, beminlijk, achtenswaardig maakt — dit toch is het, dat verwaarloosd zijnde, de beſchaving der verſtandsvermogens tot het gevaarlijkst geſchenk verkeert. Ontwikkelt het oordeel, de ſchranderheid, het vernuft; maar verzuimt tevens het hart te vormen: — en gij misvormt den mensch tot een wezen, des te meer te vrezen en te ſchuwen, naar mate het het kwade, 't geen het *wil*, ook *kan* werken. Dan, zal welligt iemand denken; kan op de ſchool ook het hart gevormd worden? de jeugd komt immers daar alleen om te leren, om in wetenſchap en kunde te vorderen; maar gelegenheden, om de neigingen des harten te beſturen of te veredelen, komen bij het eenvormig ſchoolonderwijs niet te pas. Wij menen dat deze bedenking van

zelve zal wegvallen, wanneer wij uwe verbeelding voor een ogenblik in een welingerícht ſchool verplaatſen.

Daar heerscht vooreerst ſtrenge orde, waar van de Onderwijzer zoo wel vrijwillig ſlaaf is, als hij de kinderen daar aan verbindt. Luim, grilligheid of lustloosheid beſlischt daar niet de keuze der werkzaamheden: alles heeft daar bijna werktuiglijk zijn tijd, zijne plaats, zijne gelegenheid. Nimmer wordt een voet verzet, al eer de voorgaande ſchrede wel gedaan is: in alles heerscht eene geregelde opklimming, eene wezenlijke vordering. De levendigheid des kinds moge zich bij de eerſte, altijd droge beginſelen eener wetenſchap vervelen, zijne rustloze werkſaamheid moge reeds op het einde van den weg ſtaren, welks begin hij nauwlijks heeft betreden: hij vindt in den onderwijzer een geſtrengen leidsman, die hem geen pad laat bewandelen, waarop hij daadlijk zou moeten terug keren. Het is juist deze orde, die allen arbeid ligt maakt en de voordgangen des kinds verzekert en beſpoedigt — Daar heerscht niet minder onafgebroken werkſaamheid. Nooit, zelfs niet een ogenblik, is het kind ledig: het wordt bewaard voor zelfsverveling en ongeregeldheden De gedurige afwisſeling houdt bezig, maar vermoeit niet, en leert het kind in arbeid zijn hoogst vermaak vinden. — Daar heerscht naijver, zonder wanguunst, deze wekt gevoel van waarde, zonder hoogmoed, verwaandheid of trotschheid. Ieder ſpant zijne krach-

ten

ten in, om den ander voorbijteſtreven, verzekerd van de blijken van goedkeuring, die hem op zijn arbeid wachten. Van de ſtrenge regtvaardigheid des onderwijzers verzekerd, weet het kind dat alleen verdiensten over den prijs beſlisſchen. Ziet het dien hem ontglippen; zonder nijd te gevoelen, leert hij uit het voorbeeld van hen, die hem voorbijſtreefden, hoe het doen moet, om even gelukkig te worden.

En waar leert het kind beter gehoorzamen, dan in een welingericht ſchool: waar leert het beter, dan daar, dat ſlavernij en losbandigheid de uiterſten zijn, die zich eindelijk toch weder in één punt vereenigen, om den mensch onherſtelbaar rampzalig te maken — dat ware vrijheid in het midden ligt, en deze alleen uit orde en gehoorzaamheid wordt geboren. De voorgang van anderen, de algemeen verſpreide eerbied voor de uitſpraken des onderwijzers, de even algemeene afkeer van tegenſtand en hardnekkige wederſtreving, de liefde en achting jegens den meester — ziet daar alle ſpoorſlagen ook voor den wildſten knaap, om zijne luimen en grilligheden te beteugelen, en ook aan anderen een voorbeeld van onderwerping te geven. — En wat rep ik hier nog van andere gezellige deugden van goedwilligheid, hulpvaardigheid, regtvaardigheid, goede trouw en ontelbare andere, tot welker daadlijke beoefening ieder welingericht onderwijs, dagelijks aanleiding verſchaft? Wie weet niet, hoe ligt een ſchran-

 der

der onderwijzer de gelegenheden daar toe kan voordbrengen, of van de voorkomende partij trekken? — Wie weet niet boven alles, hoe het geen in deze gelegenheden gebrekkig mogt zijn, kan aangevuld worden, door de uitmuntendſte zedelijke geſchriften, wier herhaalde lezing, den jeugdigen knaap de beginſelen van zedekunde, op die van den godsdienst gegrond, in zijn vatbaar hart ten diepſten inprent, en die, op de bevalligkſte wijze en in den uitlokkendſten trant geſchreven, zijne leeslust aangenaam bezig houden, en dus al ſpelende zijn hart allengskens vormen?

Wat dunkt u, mijne Vrienden, moet van den knaap worden, die op zoodanige wijze op de ſchool gevormd is? Kan de maatſchappij niet vooruitzien op hem, als een harer waardigſte, nuttigſte leden? Zal hij, in welk een kring ook, niet een eerlijk, vlijtig, geſchikt burger wezen; kan men van hem niet verwachten, dat hij als man en vader, de pligten aan die betrekkingen verknocht, getrouwlijk zal vervullen en zijn kroost tot dezelfde deugden opleiden, waar mede zijn hart verſierd is? Zal de gewoonte aan orde, van zijne vroegſte jeugd hem ingeprent, bij hem niet de grondſlag zijn van zijne deugd, van een geregeld leven en van een immer wasſchenden voorſpoed in zijne zaken? Zal de gewoonte aan nijvere werkſaamheid, ter zelfder tijd, dat zij het inwortelen van verſcheiden ondeugden voorkomt, niet zijn voorſpoed verzekeren, althands

ſtands hem beveiligen, om ooit een last der maatſchappij te worden? Zal hij daar door niet boven anderen altijd voorgetrokken blijven? Kan men van hem, die van de vroegſte jeugd af werkdadig geleerd is, vrijheid van losbandigheid, gehoorzaamheid aan de wet van ſlavernij te onderſcheiden, niet verwachten, dat hij eens een der beste burgeren des Vaderlands zal worden, wien het even bezwaarlijk zou zijn tot muiterij te verleiden, als tot ſlavernij te verlagen, en van wien de maatſchappij trouw, dapperheid en ſtandvastigheid kan verwachten?

Met weêrzin geleiden wij uwe verbeelding andermaal tot de beſchouwing van een geheel verkeerd ingericht ſchoolonderwijs, die niettemin noodzaaklijk is, om u de voordeelen van het eerſte des te leevendiger te doen beſeffen. Stelt u dan eens juist het tegenbeeld van het eerſte voor — eene ſchool, waar wanorde voor zit, luim en grilligheid alles beſlischt; waar de eene knaap gepijnigd wordt met het leeren van wetenſchappen, waar van hij niets begrijpt, en de andere zich dagelijks verveelt, daar zijn geest geen voedſel erlangt: — waar of eene ſlappe tucht hem aan zich zelven overlaat en hij uuren achter een aan zijne luiheid of ſpeelzucht wordt overgelaten; of waar partijdigheid over de eerprijzen beſlischt en ieder kiempje van naijver wordt uitgedoofd: — of waar ſtok en plak telkens de orde moeten herſtellen, en het gezag handhaven, dat geen ſteun vindt in eenige achting of liefde; waar

der onderwijzer de gelegenheden daar toe kan voordbrengen, of van de voorkomende partij trekken? — Wie weet niet boven alles, hoe het geen in deze gelegenheden gebrekkig mogt zijn, kan aangevuld worden, door de uitmuntendſte zedelijke geſchriften, wier herhaalde lezing, den jeugdigen knaap de beginſelen van zedekunde, op die van den godsdienst gegrond, in zijn vatbaar hart ten diepſten inprent, en die, op de bevalligſte wijze en in den uitlokkendſten trant geſchreven, zijne leeslust aangenaam bezig houden, en dus al ſpelende zijn hart allengskens vormen?

Wat dunkt u, mijne Vrienden, moet van den knaap worden, die op zoodanige wijze op de ſchool gevormd is? Kan de maatſchappij niet vooruitzien op hem, als een harer waardigſte, nuttigſte leden? Zal hij, in welk een kring ook, niet een eerlijk, vlijtig, geſchikt burger wezen; kan men van hem niet verwachten, dat hij als man en vader, de pligten aan die betrekkingen verknocht, getrouwlijk zal vervullen en zijn kroost tot dezelfde deugden opleiden, waar mede zijn hart verſierd is? Zal de gewoonte aan orde, van zijne vroegſte jeugd hem ingeprent, bij hem niet de grondſlag zijn van zijne deugd, van een geregeld leven en van een immer wasſchenden voorſpoed in zijne zaken? Zal de gewoonte aan nijvere werkſaamheid, ter zelfder tijd, dat zij het inwortelen van verſcheiden ondeugden voorkomt, niet zijn voorſpoed verzekeren, al-

thands

ſtands hem beveiligen, om ooit een last der maatſchappij te worden? Zal hij daar door niet boven anderen altijd voorgetrokken blijven? Kan men van hem, die van de vroegſte jeugd af werkdadig geleerd is, vrijheid van losbandigheid, gehoorzaamheid aan de wet van ſlavernij te onderſcheiden, niet verwachten, dat hij eens een der beste burgeren des Vaderlands zal worden, wien het even bezwaarlijk zou zijn tot muiterij te verleiden, als tot ſlavernij te verlagen, en van wien de maatſchappij trouw, dapperheid en ſtandvastigheid kan verwachten?

Met weêrzin geleiden wij uwe verbeelding andermaal tot de beſchouwing van een geheel verkeerd ingericht ſchoolonderwijs, die niettemin noodzaaklijk is, om u de voordeelen van het eerſte des te leevendiger te doen beſeffen. Stelt u dan eens juist het tegenbeeld van het eerſte voor — eene ſchool, waar wanorde voor zit, luim en grilligheid alles beſlischt; waar de eene knaap gepijnigd wordt met het leeren van weteuſchappen, waar van hij niets begrijpt, en de andere zich dagelijks verveelt, daar zijn geest geen voedſel erlangt: — waar of eene ſlappe tucht hem aan zich zelven overlaat en hij uuren achter een aan zijne luiheid of ſpeelzucht wordt overgelaten; of waar partijdigheid over de eerprijzen beſlischt en ieder kiempje van naijver wordt uitgedoofd: — of waar ſtok en plak telkens de orde moeten herſtellen, en het gezag handhaven, dat geen ſteun vindt in eenige achting of liefde; waar

eene ſtilte als die des doods, het luidruchtigst, verdovendst gedruis vervangt, en den overgang van losbandigheid tot ſlavernij kentekent: waar onverſtaanbare leerboekjes het hart zoo wel als het verſtand ledig laten, en het leren van onverſtaanbare klanken de plaats van godsdienst en zedekunde vervangt: waar, met één woord, de kinderen den meester als hun grootſten, lastigſten vijand beſchouwen — dagelijks in verklaarden oorlog met hem zijn, welks uitbarsting de tuchtwerktuigen alleen beletten kunnen.

Verbeeldt u zoodanig eene ſchool, zulk een onderwijs, dat zeker niet geheel tot de denkbeeldige waereld behoort, en welke mannen en vrouwen moeten groeijen van de kinderen, die daar uit voordkomen? ô Hoe ongaarne vertonen wij weder voor uw oog die echte toonbeelden eener verwrongen menschheid, waar in het beeld des Scheppers zoo jammerlijk verduisterd is. Hie ziet gij in den ſlaafſchen, kruipenden gees de gevolgen eener beulentucht, die het ee ſte kiempje van zelfsverheffing verſmoorde daar vindt gij de eerſte bron van bedro loosheid en eerloze onopregtheid in de vro gere onderdrukking van een vindingrijke werkſamen geest, van de edelſte ſtandv tigheid van ziel; hier ziet gij de deern waardigſte armoede, het gevolg van tra heid en luiheid, die op de ſchool werd kweekt; daar betreurt gij het diepst ze verval, de vrucht eener hebbelijke wano Waar gij uwe ogen wendt, gij vindt

waarlozende echtgenoten, kinderen bederrvende ouders, niets waardige leden der zamenleving, lasten der maatschappij, die alleen door goedhartigheid en weldaadigheid voor een zeker bederf bewaard worden, en alleen geschapen schijnen om de vrucht des nijveren te verslinden. Daar hunne onzedelijkheid bij ieder afkeer wekt, en zij zelfs tot de geringste diensten der maatschappij ongeschikt zijn, is het de dood alleen, die het einde hunner ellende kan vervroegen.

* * *

Een enkel gezicht dezer tafreelen, die wij slechts vluchtig geschetst hebben, en die uwe eigen verbeelding verder kan aanvullen en voltooijen, zal, gelijk wij van uw hart durven vertrouwen, uwen ijver verlevendigen, om tot nut van het aankomend geslacht, uit alle uwe vermogens medetewerken. Hoe kunnen wij ons toch beroemen, tot nut van het algemeen te arbeiden, hoe kunnen wij ons zelven diets maken, de pligten der menschenliefde te vervullen, wanneer wij voor het lot van zulk een aanmerklijk deel der menschheid geheel gevoelloos blijven. Erkent gij in uwe natuurgenoten uwe broeders en zusters, ziet dan ook in deze kleenen uwe zoonen en dochters; en denkt dat gij zoo sterk verpligt zijt, voor kinderen, als voor menschen, te zorgen. Hoe veel toch hebt gij zelven, nog kind zijnde, aan menschen te danken gehad: wat

zouden wij zonder hulp van menschen geweest zijn — en wel van zoodanigen, wien wij onze erkentenis niet meer kunnen bewijzen. Betalen wij dan aan kinderen de schuld, die anderen reeds in onzen vroegsten leeftijd op ons gelegd hebben, en wij zullen ten zelfden tijde, dat wij ons van een der edelste pligten, dien der dankbaarheid kwijten, tot den uitgebreidsten zegen voor de maatschappij medewerken.

En te regt noemen wij dit den uitgestrektsten zegen — jaren, na ons verscheiden van deze waereld, kunnen de gevolgen van onzen arbeid voordduren. Wij stichten ons zelven gedenktekenen, wier duurzaamheid die van 't marmer tart. Ziet toch maar eens op deze kleenen: dat uwe verbeelding hen u voorstelle, als echtgenoten, vaders en moeders, leden der maatschappij: zij bespiede hen in hun huisbestuur, in de opvoeding van hun kroost, in de vervulling hunner pligten als leden der maatschappij: zij aanschouwe de orde, de geschiktheid, het welvaren, de gelukzaligheid van zoo veele huisgezinnen: zij strekke zich uit, om den wandel ook van dat kroost natespooren, dat in het pad der ouderen getrouwlijk wandelt . . . ô Welk een zegen, welk een uitgestrekte, onberekenbaar uitgestrekte, zegen op zulk een geringen arbeid, voor zulke niet noemenswaardige opofferingen!

Nog sterker klemt deze verpligting, daar juist zoodanige stichtingen, ter bevordering van een welingericht onderwijs, hulp en on-

onderſtand behoeven. Trekken wij onze handen terug, dan ſtort het gebouw in. Dan keert alles terug tot den vroegeren deernis waardigen ſtaat, waaruit onze pogingen het getrokken hebben. Wij zelven weten in welk een droevig verval het onderwijs der jeugd geraakt was, aleer de lofwaardige Maatſchappij *tot Nut van 't Algemeen*, het eerſte vonkje der verbeteringzucht deedt glimmen. En wie twijfelt of het ſchoolwezen, wederom geheel aan zijne eigen leiding overgelaten zijnde, niet tot zijne vorige gebrekkigheid zou terug keeren, inzonderheid bij de lagere en meestverwaarloosde klasſen der maatſchappij, en dus het ſchoolonderwijs, zoo al niet het rampſalig middel tot — ten minsten een te zwakken dam tegen het aandruiſchend zedebederf worden. Het ſchoolonderwijs behoeft eene onafgebroken voordurende zorg en onderſteuning; het geen op een kind in het bijzonder geldt, is ook op deze kindermaatſchappij toepasſelijk: die zich alleen wilde belasten met het onderhoud van een kind, tot den tijd, dat het even de kinderſchoenen was ontwasſen, en het dan aan de ongenade van zijn lot overgeven, zou hetzelve niet zelden veel ongelukkiger maken, dan of hij zich nooit over hetzelve had ontfermd. Dan wat behoef ik hier op langer ſtil te ſtaan; gij allen gevoelt dit te wel, dan dat het breedvoerig betoog zou behoeven.



Maar, zal welligt iemand denken, zijn deze ſchilderingen van de goede gevolgen van een welingericht onderwijs niet harſenſchimmig? Ziet men niet, dat kinderen, het beste onderricht genoten en de ſchool vroegtijdig verlaten hebbende, weder alles vergeten en geen ſpoor van hetzelve behouden? Ziet men niet, dat, als de huislijke opvoeding niet medewerkt, alle goede lesſen en indrukken op de ſchool verkregen, even ſpoedig weder uitgewischt worden? En, of het al gelukke een klein getal kinderen tot verſtand en deugd te vormen, wat betekent dit dan nog tegen de overblijvende masſa, die in denzelfden ellendigen toeſtand blijft? Moet men juist onder de lagere klasſen der maatſchappij de voorwerpen tot een verhevener onderwijs zoeken, hen daar door uit hun kring verwringen en in een anderen verplaatſen, waar in zij zich zelven niet kunnen weêrvinden? Hij, die door zijn ſtand in de maatſchappij beſtemd is, om van den morgen tot den avond in zwaren ligchaamsarbeid zijn onderhoud te vinden, behoeft toch zoo veele geleerdheid niet: zij is hem nutloos: zij is hem dikwijls ſchadelijk, daar zij hem met zijn toeſtand ontevreden maakt. Zijne onkunde is het juist, die zijne oogen voor de hem omringende ellende ſluitende, hem met een ſtaat bevredigt, welks gezigt ons deernis afperst, en dien hij toch niet kan verbeteren.

Al

Al gaven wij nu al eens alle deze bedenkingen volkomen toe, zou 'er dan nog wel uit volgen, dat wij onze hand aan alle zoodanige ſtichtingen moeten onttrekken? Wat zoudt gij denken van hem, die in dit bloeijend jaargetij, dat zoo vele ſchone vruchten belooft, eerst ging optellen alle mogelijke gevaren, waar aan bloeiſem en vrucht zijn blootgeſteld, als van zeedampen, ſcherpe winden, ongedierte, droogte; plasregens en ſtormen, die de bloeiſems afknagen en de vruchten onrijp afſlingeren — en dan dáár uit het beſluit trok: „ ik plant geen vruchtbo„ men:" zegt niet de vriend der hoven: „ één, „ uit duizend behouden, betaalt mij voor alle „ de verongelukten." Dan, bezien wij de aanmerkingen wat nader, en wij zullen ze bevinden, meer vruchten van eene zwaarmoedige verbeelding, dan de ſlotſom van koele redekaveling. Kunnen wij over de gevolgen onzer pogingen wel oordelen? Beſliſcht een enkel ongelukkig voorbeeld van verwaarlozing van het ontvangen onderwijs wel voor het geheel — beſliſcht het wel eens, of alle ſporen van het vroegere onderwijs zijn uitgewiſcht? Als de verſtandlijke vermogens eens wel ontwikkeld, tot leven en werking gebragt zijn, en dit toch behoort altijd meer het hoofddoel te zijn, dan wel het geheugen optevullen — kunnen zij dan zoo gemaklijk tot den voorigen ſtaat van ruwheid en botheid terug gebragt worden. Een kind kan veel, kan bijna alles vergeten; maar kan het de bekwaamheid om te vergelijken,

te beoordeelen, gevolgen te trekken, en uit duizenderleie famenftellingen een nieuw geheel te vormen, ook zoo ligt verliezen, na haar eens wel bezeten te hebben? — Hoe gereed wij toeftemmen, dat de huisfelijke opvoeding de beste pogingen ter harteverbetering bij het fchoolonderwijs kan verzwakken, geldt dit dan nog wel op alle kinderen; is niet bij de meesten het fchoolonderwijs nog een dam, die de kracht breekt van het huisfelijk zedenbederf? Zou het niet oneindig feller woeden, wanneer ook die dam werd weggenomen? — Is de kring, waar in wij werken bekrompen, zijn dan niet alle beginfels kleen? Hoe kleen is het zaad, waar uit hemelhoge eiken hun oorfprong ontleenen? Doch welk verftandige zal den eikel om zijne kleenheid verachten en wegwerpen! Kunnen wij over de mogelijke gevolgen onzer pogingen nog wel oordeelen, daar nog naauwlijks de helft van het tijdperk verftreken is, 't welk vereischt wordt, om met eenigen grond te kunnen beflisfchen? Wij zijn naauwlijks in de lente; wij zien nauwlijks den bloeifemknop ontwikkeld, en zullen wij nu reeds zwaarmoedig klagen, de herfst zal ons gene vruchten leveren? — Of zullen wij ons beklagen, dat wij den doorn opkweken, die ons toch nimmer druiven — den distel bemesten en fnoeijen, die ons nooit vijgen kan opleveren; ons vermoeijen met zoodanige wetenfchappen aan kinderen te leren, die voor hen van geen nut of gebruik zijn? Dan, laat dit eene ftaaltje, dat wij thans

zul-

zullen aanvoeren, het andwoord zijn op alle deze en dergelijke zwaarhoofdige bedenkingen. Waren niet de plaatsen, waar de onsterflijke VON ROCHOW zijne eerste proeven nam van een verbeterd onderwijs, dorpen? een onderwijs, dat even diezelfde wetenschappen, en in een veel uitgestrekter kring omvatte, welken het vooroordeel, zoo onbedacht, als geheel onnut beschouwt en verklaart — heeft niet de ondervinding zijne onderneming met den gezegendsten uitslag bekroond, waar van dit getuigenis ten bewijze strekt, gegrond op eene uitkomst, die men niet dan na een 25. jarige ondervinding kon berekenen: dus luidt hetzelve:
„ in deze dorpen is geen luiaard, geen on-
„ geregeld mensch, geen bedelaar of nood-
„ lijdende. Die werken kan, werkt en vindt
„ daar toe alle vereischte gelegenheid: die
„ zwak en ellendig is, wordt uit de armen-
„ kas ondersteund. Ongeregeldheden of gro-
„ ve buitensporigheden ziet men zeldsaam
„ in de jeugd. Daar de lieden zelden een
„ regtsgeding voeren, in twijfelachtige ge-
„ vallen zich gaarne laten vinden, en zich
„ aan gene wandaden schuldig maken, die
„ geregtlijke navorschingen vorderen, heb-
„ ben er de regtbanken weinige moeite. De
„ soldaten hebben van den oversten van hun
„ regiment een openlijk getuigschrift gekre-
„ gen, dat zij zich van de pligten van hun
„ stand op de beste wijze kwijten, en dat
„ men met hun gedrag volkomen te vreden
„ is." Welk een onopgesmukt en tevens

 tref-

treffend getuigenis! Hoe zouden wij den herfst zegenen, die uit deze bloeisems ons zulke vruchten aanbood. Hier zien wij landbouwers, krijgslieden in hun kring blijven, en met dit alles nuttige, achtenswaardige leden der maatschappij, en voor zich zelven gelukkige menschen worden. — Deze heilvolle uitkomst was ook van dat gewenscht gevolg, dat deze waardige kindervriend het genoegen smaakte, van in bijna alle de landen van het *Pruisisch* gebied de hoofdtrekken van zijn plan gevolgd en ingevoerd te zien, en op welke grondslagen nog onophoudelijk ter verbetering en voltooijing wordt voordgebouwd. Zoo ontstak weleer het kleen *Judea* het licht, in welks glans alle volgende geslachten der waereld zich verheugden, en thands nog verblijden.

* * *

Wel aan dan, mijne Vrienden! staart met verrukking op dezen bloeij der lente; aanschouwt reeds in denzelven den rijken oogst der vruchten; wendt uw oog van alle zwaarmoedige vooruitzigten op stormen en rampen, die uwe hoop zouden onderdrukken; ondersteunt met vereende pogingen deze stichting, die daaruit zijn voedsel en groei moet ontlenen: trokt gij uwe handen terug; dan, ja dan voorzeker zouden de meeste bedenkingen, nu slechts harsenschimmen, een wezenlijk aanzijn verkrijgen: ondersteuning en handhaving, deze is het die

dezelve alleen kan logenſtraffen. Zo ooit — hier geldt de ſpreuk, wie rijklijk zaait, zal overvloedige vruchten maaijen. — En gij, die het u tot een eer rekent zelven handen aan het werk te ſlaan, om dit geſticht verder te voltooijen! Mogt uw voorbeeld den edelſten naijver ontſteken, om in dezen eerwaardigen arbeid te deelen. Laat toch nooit de ondervinding van moeijlijkheden, of het zwaarmoedig vooruitzigt op den nog ver af zijnden oogst, onzen ijver verkoelen. Die de hand aan de ploeg ſlaat en ziet naar het geen achter hem is, kan weinig vruchten van zijn pogen verwachten. Neen: dat het gevestigd vooruitzigt op de zekere en onwaardeerbare gevolgen van onze moeite ons ſteeds onderſteune: het zal ons ſterken, als een koele dronk waters den afgematten en hijgenden wandelaar.

En gij, die u aan het onderwijs dezer jeugd bijzonder toewijdt: Meester en Ondermeesters! gij ziet, welk een uitgebreid nut gij kunt ſtichten: hoe belangrijk uwe taak is. Gij ziet dat gij uit deze kinderen wezens moet vormen, die eens als burgers, als echtgenoten, als vaders, als leden der grote maatſchappij, door verſtand en goede zeden, hun eigen geluk moeten bewerken, en het heil van 't algemeen bevorderen en ſieraden van ons Vaderland worden. Gij vooral, die als ondermeesters in nauwer betrekking u tot deze kinderen ſteeds bevindt! Zijt altijd indachtig, dat het uwe grote taak is het verſtand te ontwikkelen en het hart

te vormen. Dit zal u de bijzondere pligten van uwen ſtand van zelven aanwijzen. Door vriendlijk en uitlokkend vragen, door heusch en beſcheiden te regt wijzen, zult gij nadenken, overpeinzen, toeneming in kennis — met één woord, ware verſtandsbeſchaving bevorderen. Door u altijd waardig uwen ſtand te gedragen, zult gij niet alleen die achting en dat ontzag verwerven, welke gij om wel te ſlagen behoeft, maar ook een ſchitterend voorbeeld voor de jeugd zijn, dat zij des te gereeder zal volgen, naar mate de leeftijd elkanderen meer nadert, en zelfs veel gemaklijker dan dat der ouden, wier verder gevorderde ouderdom, hun voorbeeld minder een voorwerp van navolging maakt.

U, lieve Kleinen, hoe veel of hoe weinig gij ook van deze aanſpraak mogt begrepen hebben, kan het toch niet ontſnapt zijn, welk een allergrootst belang wij, bejaarden, in uwe vorderingen ſtellen: het kan u niet ontgaan zijn, dat gij op het tegenwoordig toneel de hoofdperſonen zijt. Het zal voorzeker uwe hartjes eenigſins doen zwellen, dus het voorwerp te zijn van beſchouwing en bewondering van zoo veele edele en achtenswaardige perſonen: een traantje van kinderlijke verrukking zal welligt in uw oog tintelen en beven. Ja, verheugt u, gij zijt bij ons van eene onſchatbare waarde. Maar wij verwachten nu ook, dat gij ons proeven zult geven van uw ernstig ſtreven, om die achting waardig te worden.

[redacted]

den. Gelooft ons: wij hebben volstrekt geen ander belang, dan u wijs, deugdsaam en gelukkig te zien. Ons eenig loon is, de zalige bewustheid, van een onkundig, zwak schepsel op den weg des waren geluks met de hand geleid te hebben. En zelfs, of gij immer dit doel uwer schepping bereikt, dit zullen wij maar van weinigen aanschouwen. Hoe meer gij vôrdert, hoe meer gij dit loon vergroot en verzekert. Wel nu, toont dan, dat gij ons thands een regt genoeglijken dag wilt geven, en de moeite en kosten aan u besteed, dankbaar vergelden. — Begint met uwe kinderlijke verzuchtingen tot uwen hemelschen Vader zingend en biddend op te zenden. En hij, die ook het gebed van kinderen hoort, wiens alverzorgende liefde ook uwe belangen gadeslaat; — Hij verhoore dezelven, en neme uw offer met welgevallen aan.

Voorzang *Ps.* XXV: 2, 3, 4.

Nazang *Ps.* LXVIII: 10.

OVER DE VROEGSTE ZEDELIJKE VORMING DER JEUGD.

EENE VERHANDELING

DOOR

J. DE KRUYFF.

Voorgelezen in het Leydsche Departement *der Maatschappij*: tot Nut van 't Algemeen.

Daar dagelijks zo veele Vaders zich moeten bedroeven over ontaarte Zoonen, zo veele Moeders heete traanen storten over ongelukkige Dochters, en de smart dier beklaagenswaardige Ouderen zo wel als het bederf hunner Kinderen teruggestuit op de belangen der geheele samenleving, is het gewisselijk eene poging den verlichten Menschenvriend dubbel waardig, niet slegts werkzaam te zijn ter verligting dier dadelijk drukkende rampen, maar ook bij het aanwijzen en afleiden van derzelver oorzaken, indien mogelijk een nieuwe bron te openen, waar uit, zo al niet den tegenwoordigen, zeker althans den toekomenden geslagte, welvaart, heil en genoegen, in plaats van

vol jammer, droefheid en elende moge toevloeijen. Geen wonder derhalven, dat eene Maatschappij, bezield door de liefderijke zucht, om zo veel in haar is, aan alle zijden licht en vreugde rondsom zich te verspreiden, dat eene Maatschappij, als deze, deel neeme in zulke weldadige bedoelingen, en mede haare beste pogingen aanwende, om 't zij door de herstelling van het diep bedorven Schoolwezen, 't zij door de uitgave van nuttige schriften, 't zij door eenige andere gepaste hulpmiddelen, de zedelijke opvoeding onder haare Landgenoten te verbeteren.

Overeenkomstig dit loffelijke doel, zijn ook reeds hier ter plaatse, van tijd tot tijd, in de gewoone wintervergaderingen, door verschillende Leden, verdienstelijke vertoogen uwer aandacht voorgelezen, en heb ook ik, naar vermogen, iets ter bevordering dier edele pogingen trachten bijtedragen, door u bij eene Verhandeling, eenigen tijd geleden, uitgesproken, mijne gedachten over het eerste Godsdienstig Onderwijs der Kinderen medetedeelen. Thands, daar ik, volgens belofte, mij verplicht vind uwe aandagt andermaal eenige oogenblikken bezig te houden, thands door dezelfde zucht gedreven, vraage ik uwe oplettendheid voor een onderwerp van niet minder gewigt, te weeten, de eerste vorming van het hart, als waar over ik u, bij dit Vertoog, eenige aanmerkingen wilde voordragen. 't Geldt hier dus op nieuw de zedelijke opvoeding, en wel

OVER DE VROEGSTE ZEDELIJKE VORMING DER JEUGD.

EENE VERHANDELING

DOOR

J. DE KRUYFF.

Voorgelezen in het Leydſche Departement *der Maatſchappij:* tot Nut van 't Algemeen.

Daar dagelijks zo veele Vaders zich moeten bedroeven over ontaarte Zoonen, zo veele Moeders heete traanen ſtorten over ongelukkige Dochters, en de ſmart dier beklaagenswaardige Ouderen zo wel als het bederf hunner Kinderen teruggeſtuit op de belangen der geheele ſamenleving, is het gewisſelijk eene poging den verlichten Menſchenvriend dubbel waardig, niet ſlegts werkzaam te zijn ter verligting dier dadelijk drukkende rampen, maar ook bij het aanwijzen en afleiden van derzelver oorzaken, indien mogelijk een nieuwe bron te openen, waar uit, zo al niet den tegenwoordigen, zeker althans den toekomenden geſlagte, welvaart, heil en genoegen, in plaats van

vol jammer, droefheid en elende moge toevloeijen. Geen wonder derhalven, dat eene Maatſchappij, bezield door de liefderijke zucht, om zo veel in haar is, aan alle zijden licht en vreugde rondsom zich te verſpreiden, dat eene Maatſchappij, als deze, deel neeme in zulke weldadige bedoelingen, en mede haare beste pogingen aanwende, om 't zij door de herſtelling van het diep bedorven Schoolwezen, 't zij door de uitgave van nuttige ſchriften, 't zij door eenige andere gepaste hulpmiddelen, de zedelijke opvoeding onder haare Landgenoten te verbeteren.

Overeenkomstig dit loffelijke doel, zijn ook reeds hier ter plaatſe, van tijd tot tijd, in de gewoone wintervergaderingen, door verſchillende Leden, verdienstelijke vertoogen uwer aandacht voorgelezen, en heb ook ik, naar vermogen, iets ter bevordering dier edele pogingen trachten bijtedragen, door u bij eene Verhandeling, eenigen tijd geleden, uitgeſproken, mijne gedachten over het eerſte Godsdienstig Onderwijs der Kinderen medetedeelen. Thands, daar ik, volgens belofte, mij verplicht vind uwe aandagt andermaal eenige oogenblikken bezig te houden, thands door dezelfde zucht gedreven, vraage ik uwe oplettendheid voor een onderwerp van niet minder gewigt, te weeten, de eerſte vorming van het hart, als waar over ik u, bij dit Vertoog, eenige aanmerkingen wilde voordragen. 't Geldt hier dus op nieuw de zedelijke opvoeding, en wel der-

OVER DE VROEGSTE ZEDELIJKE VORMING DER JEUGD.

EENE VERHANDELING

DOOR

J. DE KRUYFF.

Voorgelezen in het Leydſche Departement *der Maatſchappij:* tot Nut van 't Algemeen.

Daar dagelijks zo veele Vaders zich moeten bedroeven over ontaarte Zoonen, zo veele Moeders heete traanen ſtorten over ongelukkige Dochters, en de ſmart dier beklaagenswaardige Ouderen zo wel als het bederf hunner Kinderen teruggeſtuit op de belangen der geheele ſamenleving, is het gewisſelijk eene poging den verlichten Menſchenvriend dubbel waardig, niet ſlegts werkzaam te zijn ter verligting dier dadelijk drukkende rampen, maar ook bij het aanwijzen en afleiden van derzelver oorzaken, indien mogelijk een nieuwe bron te openen, waar uit, zo al niet den tegenwoordigen, zeker althans den toekomenden geſlagte, welvaart, heil en genoegen, in plaats van

vol jammer, droefheid en elende moge toevloeijen. Geen wonder derhalven, dat eene Maatschappij, bezield door de liefderijke zucht, om zo veel in haar is, aan alle zijden licht en vreugde rondsom zich te verspreiden, dat eene Maatschappij, als deze, deel neeme in zulke weldadige bedoelingen, en mede haare beste pogingen aanwende, om 't zij door de herstelling van het diep bedorven Schoolwezen, 't zij door de uitgave van nuttige schriften, 't zij door eenige andere gepaste hulpmiddelen, de zedelijke opvoeding onder haare Landgenoten te verbeteren.

Overeenkomstig dit loffelijke doel, zijn ook reeds hier ter plaatse, van tijd tot tijd, in de gewoone wintervergaderingen, door verschillende Leden, verdienstelijke vertoogen uwer aandacht voorgelezen, en heb ook ik, naar vermogen, iets ter bevordering dier edele pogingen trachten bijtedragen, door u bij eene Verhandeling, eenigen tijd geleden, uitgesproken, mijne gedachten over het eerste Godsdienstig Onderwijs der Kinderen medetedeelen. Thands, daar ik, volgens belofte, mij verplicht vind uwe aandagt andermaal eenige oogenblikken bezig te houden, thands door dezelfde zucht gedreven, vraage ik uwe oplettendheid voor een onderwerp van niet minder gewigt, te weeten, de eerste vorming van het hart, als waar over ik u, bij dit Vertoog, eenige aanmerkingen wilde voordragen. 't Geldt hier dus op nieuw de zedelijke opvoeding, en wel

OVER DE VROEGSTE ZEDELIJKE VORMING DER JEUGD.

EENE VERHANDELING

DOOR

J. DE KRUYFF.

Voorgelezen in het Leydsche Departement *der Maatschappij:* tot Nut van 't Algemeen.

Daar dagelijks zo veele Vaders zich moeten bedroeven over ontaarte Zoonen, zo veele Moeders heete traanen storten over ongelukkige Dochters, en de smart dier beklaagenswaardige Ouderen zo wel als het bederf hunner Kinderen teruggestuit op de belangen der geheele samenleving, is het gewisselijk eene poging den verlichten Menschenvriend dubbel waardig, niet slegts werkzaam te zijn ter verligting dier dadelijk drukkende rampen, maar ook bij het aanwijzen en afleiden van derzelver oorzaken, indien mogelijk een nieuwe bron te openen, waar uit, zo al niet den tegenwoordigen, zeker althans den toekomenden geslagte, welvaart, heil en genoegen, in plaats

vol jammer, droefheid en elende moge toevloeijen. Geen wonder derhalven, dat eene Maatschappij, bezield door de liefderijke zucht, om zo veel in haar is, aan alle zijden licht en vreugde rondsom zich te verspreiden, dat eene Maatschappij, als deze, deel neeme in zulke weldadige bedoelingen, en mede haare beste pogingen aanwende, om 't zij door de herstelling van het diep bedorven Schoolwezen, 't zij door de uitgave van nuttige schriften, 't zij door eenige andere gepaste hulpmiddelen, de zedelijke opvoeding onder haare Landgenoten te verbeteren.

Overeenkomstig dit loffelijke doel, zijn ook reeds hier ter plaatse, van tijd tot tijd, in de gewoone wintervergaderingen, door verschillende Leden, verdienstelijke vertoogen uwer aandacht voorgelezen, en heb ook ik, naar vermogen, iets ter bevordering dier edele pogingen trachten bijtedragen, door u bij eene Verhandeling, eenigen tijd geleden, uitgesproken, mijne gedachten over het eerste Godsdienstig Onderwijs der Kinderen medetedeelen. Thands, daar ik, volgens belofte, mij verplicht vind uwe aandagt andermaal eenige oogenblikken bezig te houden, thands door dezelfde zucht gedreven, vraage ik uwe oplettendheid voor een onderwerp van niet minder gewigt, te weeten, de eerste vorming van het hart, als waar over ik u, bij dit Vertoog, eenige aanmerkingen wilde voordragen. 't Geldt hier dus op nieuw de zedelijke opvoeding, en wel der-

te vormen. Dit zal u de bijzondere pligten van uwen ſtand van zelven aanwijzen. Door vriendlijk en uitlokkend vragen, door heusch en beſcheiden te regt wijzen, zult gij nadenken, overpeinzen, toeneming in kennis — met één woord, ware verſtandsbeſchaving bevorderen. Door u altijd waardig uwen ſtand te gedragen, zult gij niet alleen die achting en dat ontſag verwerven, welke gij om wel te ſlagen behoeft, maar ook een ſchitterend voorbeeld voor de jeugd zijn, dat zij des te gereeder zal volgen, naar mate de leeftijd elkanderen meer nadert, en zelfs veel gemaklijker dan dat der ouden, wier verder gevorderde ouderdom, hun voorbeeld minder een voorwerp van navolging maakt.

U, lieve Kleinen, hoe veel of hoe weinig gij ook van deze aanſpraak mogt begrepen hebben, kan het toch niet ontſnapt zijn, welk een allergrootst belang wij, bejaarden, in uwe vorderingen ſtellen: het kan u niet ontgaan zijn, dat gij op het tegenwoordig tooneel de hoofdperſonen zijt. Het zal voorzeker uwe hartjes eenigſins doen zwellen, dus het voorwerp te zijn van beſchouwing en bewondering van zoo veele edele en achtenswaardige perſonen: een traantje van kinderlijke verrukking zal welligt in uw oog tintelen en beven. Ja, verheugt u, gij zijt bij ons van eene onſchatbare waarde. Maar wij verwachten nu ook, dat gij ons proeven zult geven van uw ernstig ſtreven, om die achting waardig te worden.

den. Gelooft ons: wij hebben volſtrekt geen ander belang, dan u wijs, deugdſaam en gelukkig te zien. Ons eenig loon is, de zalige bewustheid, van een onkundig, zwak ſchepſel op den weg des waren geluks met de hand geleid te hebben. En zelfs, of gij immer dit doel uwer ſchepping bereikt, dit zullen wij maar van weinigen aanſchouwen. Hoe meer gij vordert, hoe meer gij dit loon vergroot en verzekert. Wel nu, toont dan, dat gij ons thands een regt genoeglijken dag wilt geven, en de moeite en kosten aan u beſteed, dankbaar vergelden. — Begint met uwe kinderlijke verzuchtingen tot uwen hemelſchen Vader zingend en biddend op te zenden. En hij, die ook het gebed van kinderen hoort, wiens alverzorgende liefde ook uwe belangen gadeſlaat; — Hij verhoore dezelven, en neme uw offer met welgevallen aan.

Voorzang *Pſ.* XXV: 2, 3, 4.

Nazang *Pſ.* LXVIII: 10.

---

te vormen. Dit zal u de bijzondere pligten van uwen ſtand van zelven aanwijzen. Door vriendlijk en uitlokkend vragen, door heusch en beſcheiden te regt wijzen, zult gij nadenken, overpeinzen, toeneming in kennis — met één woord, ware verſtandsbeſchaving bevorderen. Door u altijd waardig uwen ſtand te gedragen, zult gij niet alleen die achting en dat ontſag verwerven, welke gij om wel te ſlagen behoeft, maar ook een ſchitterend voorbeeld voor de jeugd zijn, dat zij des te gereeder zal volgen, naar mate de leeftijd elkanderen meer nadert, en zelfs veel gemaklijker dan dat der ouden, wier verder gevorderde ouderdom, hun voorbeeld minder een voorwerp van navolging maakt.

U, lieve Kleinen, hoe veel of hoe weinig gij ook van deze aanſpraak mogt begrepen hebben, kan het toch niet ontſnapt zijn, welk een allergrootst belang wij, bejaarden, in uwe vorderingen ſtellen: het kan u niet ontgaan zijn, dat gij op het tegenwoordig toneel de hoofdperſonen zijt. Het zal voorzeker uwe hartjes eenigſins doen zwellen, dus het voorwerp te zijn van beſchouwing en bewondering van zoo veele edele en achtenswaardige perſonen: een traantje van kinderlijke verrukking zal welligt in uw oog tintelen en beven. Ja, verheugt u, gij zijt bij ons van eene onſchatbare waarde. Maar wij verwachten nu ook, dat gij ons proeven zult geven van uw ernstig ſtreven, om die achting waardig te worden.

den. Gelooft ons: wij hebben volstrekt geen ander belang, dan u wijs, deugdsaam en gelukkig te zien. Ons eenig loon is, de zalige bewustheid, van een onkundig, zwak schepsel op den weg des waren geluks met de hand geleid te hebben. En zelfs, of gij immer dit doel uwer schepping bereikt, dit zullen wij maar van weinigen aanschouwen. Hoe meer gij vordert, hoe meer gij dit loon vergroot en verzekert. Wel nu, toont dan, dat gij ons thands een regt genoeglijken dag wilt geven, en de moeite en kosten aan u besteed, dankbaar vergelden. — Begint met uwe kinderlijke verzuchtingen tot uwen hemelschen Vader zingend en biddend op te zenden. En hij, die ook het gebed van kinderen hoort, wiens alverzorgende liefde ook uwe belangen gadeslaat; — Hij verhoor dezelven, en neme uw offer met welgevallen aan.

Voorzang *Ps.* XXV: 2, 3, 4.

Nazang *Ps.* LXVIII: 10.

OVER DE VROEGSTE ZEDELIJKE VORMING DER JEUGD.

EENE VERHANDELING

DOOR

J. DE KRUYFF.

Voorgelezen in het Leydſche Departement *der Maatſchappij:* tot Nut van 't Algemeen.

Daar dagelijks zo veele Vaders zich moeten bedroeven over ontaarte Zoonen, zo veele Moeders heete traanen ſtorten over ongelukkige Dochters, en de ſmart dier beklaagenswaardige Ouderen zo wel als het bederf hunner Kinderen teruggeſtuit op de belangen der geheele ſamenleving, is het gewisſelijk eene poging den verlichten Menſchenvriend dubbel waardig, niet ſlegts werkzaam te zijn ter verligting dier dadelijk drukkende rampen, maar ook bij het aanwijzen en afleiden van derzelver oorzaken, indien mogelijk een nieuwe bron te openen, waar uit, zo al niet den tegenwoordigen, zeker althans den toekomenden geſlagte, welvaart, heil en genoegen, in plaats van

vol jammer, droefheid en elende moge toevloeijen. Geen wonder derhalven, dat eene Maatschappij, bezield door de liefderijke zucht, om zo veel in haar is, aan alle zijden licht en vreugde rondsom zich te verspreiden, dat eene Maatschappij, als deze, deel neeme in zulke weldadige bedoelingen, en mede haare beste pogingen aanwende, om 't zij door de herstelling van het diep bedorven Schoolwezen, 't zij door de uitgave van nuttige schriften, 't zij door eenige andere gepaste hulpmiddelen, de zedelijke opvoeding onder haare Landgenoten te verbeteren.

Overeenkomstig dit loffelijke doel, zijn ook reeds hier ter plaatse, van tijd tot tijd, in de gewoone wintervergaderingen, door verschillende Leden, verdienstelijke vertoogen uwer aandacht voorgelezen, en heb ook ik, naar vermogen, iets ter bevordering dier edele pogingen trachten bijtedragen, door u bij eene Verhandeling, eenigen tijd geleden, uitgesproken, mijne gedachten over het eerste Godsdienstig Onderwijs der Kinderen medetedeelen. Thands, daar ik, volgens belofte, mij verplicht vind uwe aandagt andermaal eenige oogenblikken bezig te houden, thands door dezelfde zucht gedreven, vraage ik uwe oplettendheid voor een onderwerp van niet minder gewigt, te weeten, de eerste vorming van het hart, als waar over ik u, bij dit Vertoog, eenige aanmerkingen wilde voordragen. 't Geldt hier dus op nieuw de zedelijke opvoeding, en wel der-

derzelver moeilijkst, derzelver belangrijkst deel; — dan, daar ieder, welke hier over immer ſlegts iets gedagt heeft, reeds bij de eerſte aankondiging de uitgebreidheid der ſtoffe inziet, zoude het ook aan mijn kant eene dwaze onderneming zijn, in het kleene tijdsbeſtek, 't welk ons vergund is, dit onafmetelijke veld, in zijnen wijden omvang geheel te willen afloopen. Neen, op zijn best zal het mij mogen gelukken, U, door eene algemeene grondtekening, deszelfs gewigtigſte deelen te leeren kennen, en als 't ware, uit het middenpunt, de hoofdpaden aantewijzen, welke tot aan de uiterſte grenzen henen leiden.

Ik ſtelle mij derhalven ten naasten bij wederom hetzelfde plan voor, 't welk ik bij mijne voorige Verhandeling gevolgd hebbe, en zal dus, gelijk ik mij toen bepaald hebbe, tot het eerst Godsdienstig onderwijs, bijzonderlijk voor kinderen van 5 tot 10 jaaren, zoo ook nu voornamenlijk mijne aandagt vestigen op de eerſte en vroegſte vorming, die namelijk, waarbij aan het hart zijne hoofdtrekken gegeven wordt, of ook wel in hetzelve de zaden gelegd worden van alle de goede of kwade hoedanigheden, waar uit, in rijpere jaaren, het geheele caracter ſtaat gevormd te worden. Overeenkomstig 's menſchen ware beſtemming, kan gewisſelijk de zedelijke opvoeding geen ander doelwit hebben, dan zijne volmaking, welke eigenlijk ligt in de ontwikkeling zijner krachten tot eene nuttige werkzaamheid. 't Komt er

er dus bijzonderlijk op aan, om in de jonge harten zodanige neigingen en gevoelens te vestigen, door welke de beoeffening van het goede met den meesten aandrang in beweging gebragt worde; en dit is dan ook natuurlijk de eerste en groote taak: terwijl eene tweede zorg, namelijk het uitroijen en beteugelen van alle verkeerde beginselen, ja — wel mede een zeer gewigtig deel der zedelijke opvoeding uitmaakt, toch eigenlijk niet wel kan gezegd worden te behooren tot die eerste vorming, welke wij bepaaldelijk op het oog hebben, voor zo verre zij deze werkzaamheden des kinds van derzelver aanvang moet gadeslaan, en dus uit haaren eigenen aart, meer ten doel heeft kwaade neigingen voortekomen, dan wel om dezelven als vruchten van een voorgaand kwaad bestuur te verbeteren.

Wij zullen weinig gelegenheid hebben om dit tweede gedeelte der zedelijke opvoeding anders dan van ter zijde aanteraaken, terwijl wij bijzonderlijk de behandeling van het eerste tot ons doelwit stellen.

Gelijk een konstenaar, welke ten oogmerk heeft eenig werkstuk te vervaardigen, om in deze onderneming wel te slagen, in de eerste plaats nodig heeft de hoedanigheid der stoffe te kennen, welke hij bewerken wil; in de tweede plaats, — het doel, waar toe zijn werk bestemd is, — en eindelijk de gewigtigste toevallen waar aan hetzelve volgens die bedoeling meest zal bloot gesteld zijn, zoo is het ook een hoofdvereischte ter zedelijke op-

voeding, vooraf de natuur en hoedanigheden van het wezen, 't welk men vormen wil, althans in zo verre te kennen, dat men weete, hoe hetzelve volgens zijn aart te behandelen; ten tweeden, deszelfs eigenlijke beſtemming nateſpooren, en eindelijk de waarſchijnelijke omſtandigheden en betrekkingen gade te ſlaan, in welke het eenmaal ſtaat geplaatst te worden. Van deze drie beſpiegelingen is misſchien de eerſte wel de moeilijkſte, niet zo zeer, om dat de mensch in zich zelven een zo duister wezen is, dat het zich bezwaarlijk in zijn oorſprongelijk beſtaan kennen laat, als wel, om dat men zo verbazend verre van de natuur is afgeweken, dat men moeite hebbe, deze geheel zuiver te toonen, haar van den last der bijvoegzelen los te maaken, en in het naſpooren of aanwijzen haarer werkingen geheel buiten den invloed van vooroordeelen te blijven, of zich niet door de kracht van gewoonte te laaten verleiden.

Wij kunnen echter niet wel voortgaan, zonder, ter voldoening aan de drie opgegevene vereischten, ten minsten van het een en ander iets gezegd te hebben; edoch, onze aanmerkingen zullen, uit hoofde van het eng beſtek dezer verhandeling, niet dan zeer algemeen kunnen zijn, en oneindig veel voor de verdere overweging van opplettenden moeten overlaten.

Het zoude van nut kunnen zijn hier in de eerſte plaats een oogenblik ſtil te ſtaan bij de beſchouwing van het wonderbaar verband tusſchen ziel en ligchaam; en aan-

tewijzen, hoe uit kracht dezer enge verbindtenisse, de verergering en verbetering van het eene, ook voor de andere eene verergering of verbetering onvermijdelijk met zich brenge. Doch, daar men het, zelfs onder de minstkundigen omtrent de zaak zelve volkomen eens is, zij het genoeg hier omtrent als bij gevolgtrekking en ten grondslage van alle verdere bedenkingen aan te merken, dat de ziel moet beschouwd worden als de kracht, en het lichaam als het raderwerk is, dat hoe zeer wel de eerste veerkracht, welke het geheele drijfwerk aan den gang brengt, van het drijfwerk zelven ten eenenmaal verschilt, echter de goede hoedanigheid des geheels, van de goede gesteldheid van ieder deel afhangt; dat dus ook al wat aan het lichaam gedaan wordt, aan de ziel geschiedt. — en dat in dezelve maate, waarin de lichaamelijke helft van een kind, door onverstandige behandeling, verzwakt, ontzenuwd, vernield of verdraaid wordt, in dezelfde maate ook deszelfs betere helft, dat is zijne ziel, misvormd of mishandeld wordt. Wij onderstellen dus op dezen grond, waar van wij in deze verhandeling bij verschillende bijzonderheden de toepasfing zullen kunnen maken, wij onderstellen dan, bij onze verdere aanmerkingen, altijd een gezond, welgevormd, welgevoed, welbestuurd lichaam, en gaan hiermede voort om het voorwerp, dat gevormd moet worden, met eenige weinige trekken in zijnen waaren staat afteschetsen.

Men kan zich in zekeren zin de ziel van een kind zeer eigenaartig voorſtellen onder het beeld van een ſtuk wasch, 't welk door zijne zachtheid voor den minsten indruk vatbaar, van iedere aanraking eenig kenteken aanneemt, en bij iedere behandeling eene gedaanteverwiſſeling ondergaat.

Dit zinnebeeld echter is nog maar zeer gebrekkig, en vordert bijzonderlijk deze gewigtige onderſcheiding, dat, daar het klompje het ingeprente teken of de aangenomene form door eenig ander nieuw teken, of door eene nieuwe form geheel kan verliezen, integendeel de ziel van iederen ontvangen indruk altijd iets behoudt, 't geen er door niets in de wereld ooit geheel kan worden uitgewischt. De Heer CAMPE, geeft ons van deze zonderlinge vatbaarheid der ziele voor elken indruk van buiten eene zo klaare, treffende en voor onze verdere beſchouwing zo nuttige voorſtelling, dat ik mij niet kan wederhouden, dezelve hier in haar geheel overteneemen.

„ Elk zinlijk voorwerp, 't welk een kind
„ zo nabij is, dat het op deszelfs gewaar-
„ wording indruk kan maaken, verwekt een
„ beeld, een voorſtel in zijne ziel, dit beeld
„ gaat nu wel voorbij, het wordt wel door
„ andere beelden en voorſtellingen, uit de
„ duistere bewustheid van het kind ont-
„ ſtaande, terſtond wederom onderdrukt,
„ doch men denke echter niet, dat het om
„ die reden voor de jonge ziel ten eenemaal
„ wederom verlooren gaat, of zonder eeni-

„ ge

„ ge gevolgen voor dezelve gebleven is.
„ Want vooreerst is de jonge ziel, die even-
„ wel zekerlijk daar bij werkzaam was, hier
„ door geoeffend, en elke oeffening, maakt
„ tot soortgelijke verrichtingen bekwamer,
„ of laat altijd eene grootere hebbelijkheid
„ voor dezelve na. 'Ten tweeden is er ook
„ van het beeld of van het voorstel zelve
„ iets, 't zij dan veel, 't zij weinig, in de
„ ziel overgebleven, en heeft zich om zo
„ te spreken, slechts in derzelver achter-
„ grond terug getrokken, van waar het bij
„ eene gewone aanleiding, geheel of stuks-
„ wijze, alleen of van andere voorstellingen
„ vergezeld, van tijd tot tijd in de lichtere
„ plaats der ziel zich wederom vertoonen
„ zal."

Reeds bij de eerste voorstelling dezer eigenschap der ziele, gevoelt ieder oplettende van hoe veel gewigts het zij in de aedelijke opvoeding op die vatbaarheid acht te geven, en welke voordeelen uit derzelver verstandig gebruik, welke nadeelen uit derzelver verwaarlozing kunnen geboren worden; doch dit alles krijgt nog eenen meerderen klem, wanneer wij hier bij in de tweede plaats in aanmerking neemen; dat al wat het bekrompene zieltje van een kind vermag, is — gewaarworden, en van zijne gewaarwordingen op eene duistere en verwarde wijze bewustheid hebben; dat deeze eerste indrukselen aan zijne werktuigen van gewaarwording, aan de zenuwen, den toon geven, waar op zij altijd gestemd blijven. Dat door hun

ook de ziele haare onuitwisbaare grondverwen krijgt, welke door alle volgende denkbeelden en gewaarwordingen geduurende het geheele leven henen ſchitteren, en eindelijk, dat, hoe meer een denkbeeld of eene gewaarwording in eene ziel vernieuwd wordt, des te meer die zelfde ziel genegen wordt, zich daar aan overtegeven, zodat zij, door geſtadige herhaling, met den tijd, zelfs terwijl andere voorwerpen haar bezig houden, als in weerwil van zich zelve telkens op nieuw tot hetzelfde denkbeeld vervalle.

Ziet daar den natuurlijken oorſprong van hebbelijkheden en gewoontens, en wie, die ingevolge dezer waarneeming overweegt, hoe dus bij een kind, als 't ware van het eerſte oogenblik des beſtaans af, de toekomende wijze van bevinden en denken, ja zelfs bijna het geheele gemoedsgeſtel met alle deszelfs neigingen en gezindheden kunne bepaald worden, wie voelt niet oogenblikkelijk den verbazenden invloed, welke deze waarneming hebben kan, ja noodzakelijk hebben moet op het geheele werk der opvoeding.

Dit nopens den aart van het voorwerp, 't welk gevormd moet worden, gezegd hebbende, zouden wij thans, in voldoening aan de twee andere vereischten, iets moeten laaten volgen, eerst wegens de beſtemming van hetzelve, en vervolgens wegens de waarſchijnelijke omſtandigheden en betrekkingen, waarin het eenmaal ſtaat geplaatst te worden; dan daar het ons toch niet

niet vergund is deze beide onderwerpen, 't geen zij anderzints om hun gewicht wel verdienden, grondig te behandelen, kunnen wij het in dezen op de algemeene denkbeelden, welke deswege bij elk beschaafd mensch huisvesten, voor ditmaal laaten aankoomen. Wien immers kan het onbekend zijn, dat, daar ons tegenwoordig en toekomend leven wederkeerig als middel en oogmerk verbonden zijn, en de liefde van onzen Schepper ons in elken tijdkring van ons bestaan, tot geluk bestemd heeft, en wel een geluk, 't welk uit de ontwikkeling onzer vermogens en vatbaarheden moet voortspruiten, wien, dit wetende, kan het dus onbekend zijn, dat de meer en meer vorderende ontzwagteling dier krachten, ook onze hoogste en eerste bestemming is, en dat aan die volmaking, uit krachte onzer gezellige natuur, uit krachte onzer behoeften, uit krachte van ons aangebooren medegevoel, de bevordering van het welzijn onzer Natuurgenoten verbonden is, kortom, dat *gelukkig zijn* en *gelukkig maaken*, het waare oogmerk van ons bestaan op aarde is. Wien is het boven dien onbekend, dat in de bewerking van dit doel, duizend hinderpalen zich voordoen, dat natuurlijke, zedelijke, en gezellige rampen in deze onvolmaakte wereld den stervelingen dreigen; dat dus aan alle zijden innerlijke en uiterlijke bronnen van lijden voor hem openstaan, en zelfs de meest geoeffende nog altijd gevaar loopt om eeuwig door den rampzaligen dwarrelwind van vrees, hoop, teleurstelling, twij-

feling en begeerten rond gedreven te worden; ja het zeker vooruitzicht van dit alles, en de overweging van de middelen, welke zulk eene toestand vordert, maakt gewisselijk mede den grondslag uit eener goede opvoeding, ten einde hij, welke tot die gewigtige taak geroepen is, uit deeze voorafgaande beschouwingen vroegtijdig leere, zijnen voedsterling naar het lichaam, naar het verstand en naar het hart tegen het gevaar van zo veele vijandelijke aanvallen in tijds te beveiligen. Genoeg hier van; laat ons nu deels ten vervolge der reeds aangevangene bespiegeling over de natuur van het te vormen voorwerp, deels ten rechtstreekschen overgang tot ons onderwerp, laat ons nu een stapjen verder gaan, en wat meer bijzonder treden in de beschouwing van 's menschen eerste en van trap tot trap toeneemende werkzaamheid, om vervolgens uit die beschouwing de nodige lessen te haalen voor de eerste vorming van het hart.

Waar toe toch in de kinderlijke ziel die zonderlinge vatbaarheid voor alle indrukken van buiten? waar toe anders, dan om tot een grondslag te strekken dier werkzaamheid, die de groote behoefte zijner natuur is, en waarop zijn geheele bestaan rust. Maar — hoe wordt een kind, dat als geheel magteloos ter wereld treedt; en om zo te spreken ganschelijk buiten den invloed van verstand of reden is, hoe wordt dit in beweging gebragt? welke zijn de eerste drijfveeren zijner werkzaamheid, en op welk eene wijze wordt deze tot de kracht

van

van redelijke bedrijven opgevoerd? Het antwoord is gereed: door de driften, maar door driften van onderſcheiden aart. — De eerſte, eenvoudigſte en onwederſtaanbaarſte zijn de natuurdriften, dat is dezulken, welke de onderhouding van ons zelven ten doel hebben, en in het wezen van den mensch liggen, die dus ook geheel uit zich zelven ontſtaan, haar eigen voorwerp zoeken, en zo ras zij het ontmoeten, als het eenige dat haar kan voldoen, erkennen en aangrijpen, en die als louter zinnelijk ook tot den laagſten rang der driften behooren. Deeze nu brengen den ongevormden mensch het eerst door lichaamlijk gevoel en behoeften in beweging; zij hebben niet nodig verwekt, aangezet, maar eiſchen alleenlijk gematigd en geleid te worden, voor zo verre zij namenlijk door eene ongeregelde voldoening kunnen ontaarten in driften der gewoonte, en als zodanig eene hoogere magt verkrijgen, en eene ſterkere werking oeffenen, dan waartoe de natuur hen oorſpronglijk verordend had. Ten dezen opzichte derhalven kunnen zij beſchouwd worden als de eerſte voorwerpen der zedelijke opvoeding, en vorderen van deze niet alleen zodanig een beſtaan, als ter bewaaring van de orde der dierlijke huishouding meest geſchikt is, maar tevens zulk eenen aanleg, als de aangewezene ontaarting best verhoeden, en allen nadeeligen zedelijken invloed kan afweeren, zo dat dus ook hier, waar het bij den eerſten opſlag alleen op lichaamlijk belang ſchijnt aan te koomen, ook hier reeds iets voor-

 komt,

komt, 't welk bij de vorming van het hart niet geheel kan of mag vergeten worden. Weldra echter doet zich eene nieuwe zorge op, weldra vereenigt zich met de werking der natuurdriften, eene hogere beweegkracht, de invloed der zinnelijke werktuigen, als door welke de toegang tot de kinderlijke ziel ontſloten, en haar het eerſte voedzel en onderwijs wordt aangebragt. Om over den invloed, welke de zinnelijke indrukſels op de ontzwagteling der vermogens hebben, eenigermate te kunnen oordeelen, behoeft men ſlegts eene vergelijking te maaken tusſchen den ſtaat van een pas gebooren, en dien van dat zelfde kind op den ouderdom van drie of vier maanden; welk een verſchil, en echter zijn het alleen de zinnelijke gewaarwordingen, welke dien gelukkigen, dien verwonderenswaardigen ommekeer veroorzaakt hebben. Dit dus gevoegd bij de ſtraks gemaakte aanmerking, hoe door de eerſte indrukſelen de ziel haare onuitwiſchbaare grondverwen krijgt, dit een en ander doet ons op eene treffende wijze voelen van hoe veel belangs het zij, deze eerſte vormingsmiddelen zeer omzigtelijk in het oog te houden, ten einde zo veel mogelijk alle ongeregelde, alle ſchadelijke werkingen voortekoomen, en van de duizende kleinigheden, welke zich hier ter waarneming opdoen, zo weinigen maar immer mogelijk is, onopgemerkt te laaten. Het duurt intusſchen niet lang, dat men zich alleen met deze moet bezig houden: reeds hebben de ontvan-

geen

gene zinnelijke gewaarwordingen in het kinderlijke zieltje eenige denkbeelden verwekt — reeds brengt, naar aanleiding van deze, het groote beweegrad van alle menschelijke werkzaamheid, de zelfliefde namelijk, het hart in beweging — reeds ontstaan buiten de neigingen, die alleen lighaamelijk zijn, en zonder eenige bewustheid haare werkingen voortbrengen, een ander zoort van driften, die men in onderscheiding van de *natuurlijken*, *afgeleidene* zoude kunnen noemen, voor zo verre namelijk door hen de algemeene natuurdrift wordt afgeleid of bepaald tot zeker bijzonder voorwerp en, uit de begeerte naar dit, eene werkzaamheid, met kennis, met deelneming gebooren wordt.

't Komt er weinig op aan, en zal welligt door geen eindig brein hier beneden worden opgelost, hoe door kracht der stoffelijke werktuigen, denkbeelden in de onstoffelijke ziel kunnen verwekt worden, en hoe door middel van zinnelijke gewaarwordingen en voorstellingen in haar zekere bewegingen, zekere neigingen en bepaalingen haarer werkzaame kracht ontstaan; 't is genoeg het verschijnsel te zien — te zien, dat uit den indruk, door de zintuigen ontvangen, en daadelijk aan de ziel medegedeeld, in deze eene ontwaarwording geboren wordt, waar bij zij zich het van buiten werkende voorwerp met alle deszelfs veranderingen en bewegingen; of louter denkbeeldig voorstelt, of beschouwt met eene gevoelsaandoening,

 die

die haar hetzelve als aangenaam of onaangenaam, als vermaak of smertverwekkende doet voorkomen; — dat die gevoelsaandoening, dus tot de ziel gebragt, derzelver werkzaame kracht opwekt, en wel tot het begeeren en najagen van het geen goed of aangenaam schijnt, en ter afweering van het geen kwaad of onaangenaam schijnt, en dat die onderscheidene neigingen en bewegingen, alle bewerkt door den algemeenen drijfveer der Natuur, door de zelfliefde, de beginzelen zijn van 's menschen vrijwillige daden. Met de ontluiking dus dier eigene werkzaamheid, begint ook eigenlijke het waare leven, en met dit de gewigtige taak der zedelijke opvoeding, als wier eenig en groote doel het is, 's menschen driften en neigingen haare waare richting te geven, door zo veel mogelijk de begeerten te bepaalen, tot wezenlijk goede, den afkeer tot wezenlijk kwaade voorwerpen, en overeenkomstig deeze hoofdles, de krachten, welke de Natuur gegeven heeft, te spaaren, aan te zetten, te ontwikkelen, te voeden, en te bestieren.

Het kind dan, om tot ons voorwerp wedertekeeren, het kind houdt op, als 't ware, louter dierlijk te leeven, allengs ontwikkelen zich hogere krachten; de uiterlijke voorwerpen doen hem reeds aan, hij wordt er naar toe getrokken, hij krijgt begeerten en behoeften, en begint uit eigen aard, drift, en naar eigene keuze, werkzaam te zijn; kortom, de mensch, de redelijke mensch ontwaakt. Wat nu?

De

De eerste zorge welke deeze belangrijke toestand vordert, en welke op de vorming van het hart oneindig veel invloed heeft, is deze, dat men die eerste vonken van werkzaamheid volstrektelijk niet verdoove, maar veeleer door alle gepaste middelen pooge te versterken, dat men dus het kind, zo veel mogelijk in de gelegenheid stelle ter vrije uitoeffeninge zijner ontluikende krachten, dat men hem vrijheid geve (zo dikwerf er geen gevaar bij is) zijne eigene gewaarwordingen te kiezen, en dezelven zo lang te genieten, als hij er lust toe heeft. — Deeze les strookt zekerlijk weinig met die valsche, die ontijdige dienstvaardigheid van Moeders en Voedsters, die het zich tot een heiligen plicht rekenen, het kind nimmer aan zich zelven over te laaten, zich bestendig met deszelfs kleine bedrijven te bemoeijen, dezelve volgens haare bijzondere begrippen of voorkomende gelegenheden te beschikken, en dus het kind te stooren in de voor hem zo heilzaame voldoening dier levendige drift, welke door God zelfs zo wijslijk bestemd is tot het groote middel ter vorming en volmaking der ziele. De gevolgen dezer dwaze zorgvuldigheid laaten zich gemakkelijk berekenen, wat zeg ik, zij vertoonen zich dagelijks aan ons gezicht. Het gestoorde kind handhaaft, door alle hem verleende middelen, zijne eigene keuze, biedt hardnekkig tegenstand aan de pogingen zijner oppaster, wordt ten laatsten moeilijk, verweert zich met handen en voeten, en eindigt, verwonnen,

nen, zijne vrugteloze pogingen met een geweldig geschreeuw. Zie daar voor Hem een opeenstapeling van onaangenaame gewaarwordingen, zie daar de beginselen van toorn, van wraakzucht, van stuursch- en stijfzinnigheid; of, zo het kind door herhaalden dwang, door herhaalde teleurstellingen van dien aart, allengs gedwee en moedeloos worde, zie daar dan den grond eener verlamde verkracht, en den bedorven aanleg eener laage, laffe, traage, bekrompene en gedachtenlooze ziele, terwijl integendeel de onbelemmerde uitoeffening der eerste krachten de kleene voedsterlingen, in plaats van tot geheel naarbootzende, tot zelfwerkende wezens maakt, den wasdom en de vorming der ontluikende vermogens bevordert, en het hart met weltevredenheid vervult.

Ja, hoe natuurlijker, ongedwongener, kalmer en vergenoegder de ziel geduurende den tijd haarer vroegste kindschheid gehouden wordt; hoe zorgvuldiger zij voor verduisteringen van allerleijen aart in dezen eersten tijdkring van het leven beveiligd is gebleven, des te sterker, des te gelukkiger, des te volmaakter zal zij zijn.

De gegevene les duldt echter eene uitzondering, en deeze doet zich voor den oplettenden als van zelve op, zij ligt naamelijk in de door ons straks gemaakte bepaaling, bij de woorden, *mits er geen gevaar zij.* Immers het spreekt van zelf, dat eene verstandige leidsvrouw, onverminderd haare

ver-

verplichting, om het kind zo veel mogelijk naar eigene verkiezing werkzaam te laaten, met dit alles steeds een wakend oog blijft houden op het bedrijf van haaren voedsterling, ten einde hem steeds voor alle wezenlijke gevaaren te hoeden en van nadeelige of schadelijke verrichtingen terug te houden. Ondertusschen ligt ook in het geene wij reeds gezegd hebben, tevens de aanwijzing hoe men zich in die gevallen best gedragen kunne; zodanig namelijk, dat men bij dit onvermijdelijk bedwang, bij die noodzakelijke belemmering, het weeke zieltje zo veel mogelijk bevrijde voor hevige schokken, voor onaangenaame gewaarwordingen. Dat men dus zijn oogmerk pooge te bereiken, door de aandagt van het kind afteleiden tot een min schadelijk voorwerp, of zijne werkzaamheid te bepaalen tot eene min gevaarlijke bezigheid, en dit middel wordt ons tevens door de natuur gemakkelijker gemaakt, als welke hier toe den kinderen liefderijk te hulp komt met eene groote maate van ligtzinnigheid, en een zonderlinge geschiktheid om onder een voorzigtig bestuur in hunne werkingen geleid te worden. Men zoude verder mijne bedoeling grovelijk miskennen, indien men uit de voorgestelde aanmerkingen een besluit wilde trekken tot de nutteloosheid, of zelfs schadelijkheid van een vroegtijdig bestuur der neigingen en hartstochten, en dus meende de werkzaamheid der kinderen zelfs in zo verre den vrijen teugel te moeten vieren, dat daar bij geen acht behoefde gegeven te

worden op de ontluikende driſten; het tegendeel gewisſelijk ſtraalt handtastelijk door in alles wat wij tot hier toe nopens de vorming van het hart gezegd hebben, en zal nog verder in volle kracht blijken, wanneer wij nu, ten vervolge onzer taake, op dit belangrijke deel der opvoeding, onze aandagt wat meer bepaaldelijk vestigen.

Daar, gelijk wij ſtraks reeds met een woord te kennen gaven, de driften moeten beſchouwd worden als de gronden van 's menſchen geheele werkzaamheid, en zijne bedrijven op duizend verſchillende wijzen bezielen, doet zich hier ook een verbazend wijd veld ter beſchouwing op, en wilden wij de ontelbaare bijzonderheden, welke zich hier ter beſpiegeling voordoen, allen onder het oog neemen, eene geheele verhandeling, als deze, zoude nauwelijks ter overweging van een zeer klein gedeelte genoegzaam wezen. Wij kunnen derhalven hier niet dan algemeen zijn, doch zullen trachten dit zo te zijn, dat men in onze aanmerkingen zo veel mogelijk de grondregelen vinde van het geheele beſtuur; zij zullen namelijk zich bepaalen tot deeze twee hoofdvragen. Hoe kan men best de goede neigingen en hartstochten verwekken, aankweeken of verſterken, en hoe best de kwaaden voorkomen, of beteugelen.

Wanneer wij hier ſpreeken van goede en kwaade neigingen of hartstochten, is het er verre af dat wij hierdoor de dwaalleer zouden billijken van hun die ſommigen dezer driften als oorſpron-

ſprongelijk goed, anderen als oorſprongelijk kwaad beſchouwen, neen, allen zijn te nauw met het wezen zelf onzer natuur en vermogens verbonden, om niet als eerſte grondbeginzelen te worden aangemerkt, en onder deze, den mensch bij de ſchepping ingeplant, is er niet één, dat ons uit eigen aart ten kwade leidt, maar allen kunnen en moeten volgens het wijs en weldadig doel des Scheppers, tot ons welzijn, ter onze volmaking ſamenwerken. — „ Liefde, hoop en vreugd," zegt daarom POPE, „ liefde, hoop en vreugd, die vrolijk lagchende ſtoet des bevalligen vermaaks, haat, vrees en droefheid, het treurig kroost der ſmarte, de toorn zelfs, die verlevendigende adem eener edelmoedige aandoening, die het vuur der ziele aanblaast, helpen allen, met kunst onder een vermengd, en binnen de behoorlijke paalen gebragt, de weegſchaal der ziele in evenwigt houden — zij zijn de lichten en ſchaduwen, wier wel aangelegde ſtrijd, de kracht en kleur aan het tafereel des Levens geven "

't Komt er dus alleen op aan deze aanſpoorende krachten wel te beſtieren, en daar zij, gelijk de geheele mensch, langzaam ontwaaken, langzaam in krachten toeneemen, langzaam zich vestigen, gebiedt ook de voorzigtigheid, dezelven reeds bij haare eerſte ontluiking zorgvuldig waar te neemen, en ieder zoo veel mogelijk tot zijne waare beſtemming aanteleggen. De onderſcheiding dus van goede en kwaade neigin-

gen of hartstochten, straks door ons gemaakt, bedoelt alleenlijk of het verschil der voorwerpen waarop zij gevestigd worden, of de verschillende wijzen waarop men ze laat werken, en overeenkomstig hier mede, beschouwen wij als goede neigingen en hartstochten, die driften, welke, uit hoofde van haar voorwerp, de minste schade kunnen doen, die in zich zelven de edelsten en sterksten zijn, en den grootsten werkkring hebben.

Ik zegge *de minst schadelijken*, uit aanmerking dat de eene drift oneindig ligter dan de andere vatbaar is voor ontaarting, en dus het hart ook meer in gevaar brengt: *de edelsten* — om dat deze meest tot het geluk en de volmaking van den mensch medewerken, meest tot het schoone, het verhevene, het volmaakte aansporen, en als zodanig steeds de voorkeuze verdienen, zelfs in die gevallen, waar men anderzints het eigen oogmerk, door het ontsteken van andere min verhevene neigingen, ruim zo spoedig en zeker zou kunnen bereiken. *De sterksten* — om dat al wat meest kan strekken tot bevordering van werkzaamheid, die het nut, den adeldom en den welstand van den mensch uitmaakt, ook juist daarom het meest met het doeleinde van zijn bestaan, en de behoefte zijner natuur instemt.

Eindelijk — *die den grootsten werkkring hebben*; deels om dat deze ook hier door eene meerdere ontwikkeling van krachten ten gevolge hebben, deels, om dat zij uit eigenen aart meest het belang van anderen

ten

ten doelwit hebben. Zodanige neigingen nu waar van wij misschien straks aan het einde dezer Verhandeling eenigen ten voorbeeld zullen stellen, moeten volgens onze eerste hoofdles, zo veel mogelijk opgewekt, aangekweekt en versterkt worden. Dit is rasser gezegd dan gedaan, zullen misschien veelen uwer denken, ik beken het, mijne Heeren! echter 't is mogelijk, ja, zo als wij hoopen dat uit de volgende aanmerkingen blijken zal, min moeilijk, dan men zich verbeeldt. Alle de driften kunnen, dunkt mij, met recht worden aangemerkt als bijzondere wijzigingen, van die eene, algemeene gronddrift de zelfliefde, of liever, zij zijn allen takken van dezen gemeenen stam. Men moet dus alle kinderen beschouwen, als vatbaar voor dezelfde driften, schoon juist niet in dezelfde maate, naardien sommigen dier driften, of in de onderscheidene gesteldheid der vochten, dat is, in de temperamenten, of in de zintuigen, veele hinderpaalen, of veele middelen ter bevordering kunnen ontmoeten. Genoeg intusschen dat men, daar de kunst niet zoude vermogen eenige drift te scheppen, bij ieder kind, volgens den aanleg der natuure, de meerdere of mindere zaden vinde van alle menschelijke driften, en in staat gesteld zij, om door gepaste middelen, op die zaden te werken, 't zij ter bevordering van den wasdom, 't zij tot bedwang van eenen te weligen groei.

Er zijn zekerlijk sommige kinderen

ke van natuur zo ſtomp zijn, zo weinig gevoel vertoonen, dat men met moeite eenige drift in dezelven verwekke, doch behalven dat deeze voorbeelden zeldzaam zijn, kunnen wij met dit alles deze tog niet als geheel gevoelloos beſchouwen, en de gelukkige uitſlag der proeven, door bekwaame opvoeders met diergelijke voorwerpen genomen, toont genoegzaam, hoe zeer de kunst in dezen der natuure kan te hulp koomen, ſchoon zij zekerlijk nimmer in ſtaat zij de ſtraks aangewezen gronden van verſchillende vatbaarheid geheel naar vrije keuze te dwingen.

De groote vraag is nu, hoe kan deeze verſterking best geſchieden? ziet hier het antwoord. Hoe minder men bij zijne pogingen van de natuur afwijkt, hoe beter men ſlagen zal; men kan dus in de eerſte plaats, ter verſterking van deze of geene heilzaame neigingen, geen beter middel kiezen, dan dat men nauwkeurig acht geve, voor welke aandoeningen of neigingen het kind oorſpròngelijk meest vatbaar ſchijne, en uit deze, als dan, bijzonderlijk die te hulp roepe, welke aan de drift, die men verwekken wil, het naauwst vermaagſchapt zijn, en dus door eene onderlinge betrekking den gemakkelijkſten toegang tot het harte baanen. Men herinnere zich hier bij, wat wij hier boven van de zonderlinge vatbaarheid der kinderlijke ziel voor allerleije gewaarwordingen, zo wel als wegens den oorſprong van hebbeljkheden gezegd hebben,

ben, en deze aanmerkingen geven ons een tweede hulpmiddel aan de hand, tot het opwekken en verſterken van goede driften: men hoede naamelijk het kind zo veel mogelijk voor alle indrukzelen, welke met de bedoelde neiging ſtrijdig zijn, men herhaale daarentegen bij alle gepaste gelegenheden zijne proefneeming ter bepaaling van deszelfs begeerte op het bedoelde voorwerp, en verzuime niet zijnen voedſterling, bij elke gelukkige poging, oplettende te maaken op het aangenaam gevoel, 't welk hem de voldoening heeft aangebragt, ten einde hier door zijne begeerte naar hetzelfde genot meer en meer te ontſteeken; edoch men wachte zich intusſchen bij deze aanſporing van valſche drangredenen gebruik te maaken, immers dit bedrog valt den kinderen, ſchielijker dan wij vermoeden, in het oog, en zodra zij hetzelve eenmaal ontdekt hebben, is het vertrouwen op ons voor altoos verdwenen.

Eindelijk — gelijk het nodig is, het voorwerp, waar op men de begeerte des kinds vestigen wil, altijd van zijnen aangenaamſten kant te laaten zien, en daar en tegen alles zorgvuldig te mijden, wat hetzelve verlaagen kan, zo is het boven dien en om dezelfde redenen van het hoogſte gewigt in de bewerking zijner neigingen, niet alleen zijn bijzonder caracter in het oog te houden, maar tevens nauwkeurig acht te geven op de omſtandigheden, als waar van het aangenaame, ſchoon van de zaak zelve geheel afgeſcheiden, echter verbazend veel kan af-

doen ten aanzien van den gunstigen of ongunstigen indruk, welke er door verwekt wordt.

Onder het oordeelkundig gebruik van alle deeze aangewezene hulpmiddelen, welke als zo veele hoofdregelen zich in duizend bijzonderheden van minder aanbelang laaten verdeelen, kan het bijna niet misfen of men zal in zijne pogingen gelukkig flagen, en door eene blijde ondervinding leeren, hoe gemakkelijk het zij, in kinderlijke zielen zekere bepaalde neigingen te verwekken, en dus ook reeds vroeg het goede zaad in hunne harten te zaaijen.

Moeilijker zal het misfchien nu voorkoomen, om te voldoen aan de tweede en tegenovergeftelde vraag: Hoe kan men best kwade neigingen voorkomen of beteugelen? dan ook deze vraage zal zich uit de reeds gelegde gronden, en bijzonderlijk uit de voorgaande beantwoording der eerfte, voor den opmerkzaamen vrij gereedelijk oplosfen. Wij zouden hier zelfs misfchien geheel kunnen volftaan, met dat alles wat wij nopens het opwekken en verfterken van goede neigingen gezegd hebben, thans geheel omtekeeren, en gelijk uit de bepaaling van dezen, bij tegenoverftelling blijkt, wat wij door kwade neigingen verftaan, zo ook in het algemeen ten aanzien der middelen tegen dezelven, dit alleen voortefchrijven, doe ter voorkoming of beteugeling van kwade driften, juist het tegendeel van het geen u ter opwekking der goeden is aangeprezen. Dan,

on-

onverminderd deze waarlijk goede les, eiſchte nog de aart en het gewigt der zake, hier eenige weinige nadere aanmerkingen. Wij hebben zo even, van de kwade driften ſprekende, bij voorkeur gebezigd het woord beteugelen, en niet dat van uitrooijen: immers deze laatſte uitdrukking zoude welligt tot misvatting aanleiding kunnen geven, voor zo verre men namelijk zich hier door zoude kunnen verplicht oordeelen, om deze of geene aangebooren kracht te vernietigen, of geheel buiten werking te brengen. Dit intusſchen ware geheel ſtrijdig met het wijze en weldadige oogmerk der Natuur, als die in den mensch geene andere dan nuttige beweegkrachten gelegd heeft, en ook wel degelijk derzelver inſtandhouding vordert: het kwade dus, dat deeze of geene neiging moge aankleven, moet liggen of in het voorwerp, of in de wijze van werken, en terwijl men aan den eenen kant dit tracht te beſtrijden, moet men aan den anderen kant zo veel mogelijk het werkend beginſel zelf ongeſchonden laaten.

Zit dus het ſchadelijke in het voorwerp waar toe zich de neiging bepaalt; men moet alleen zoeken naar een gepast middel ter afleiding der begeerte tot eenig ander, dat min ſchadelijk of liever beter is. Ligt daarentegen het kwade ſlegts in de onmatige ſterkte der neiging, men moet dezelve door verzwakking, binnen haare paalen trachten te brengen, en hier toe zo veel mógelijk andere driften inroepen, welke haar in den

weg werken. Die tegenſtelling van ſtrijdige krachten, komt bijzonderlijk te ſtade ter matiging van deeze of geene overheerſchende drift, als tegen welke genoegzaam alle andere middelen onbeſtand zijn. — Ja, deeze aanmerking kan zelfs, in zekeren zin nog gelden omtrent heerſchende goede neigingen; niet dat men deze, even gelijk kwaden, moet onderdrukken, neen — maar voor zo verre eene hoofddrift, hoe groot haar werkkring ook zijn moge — hoe edel zij in zich zelve zij, den mensch toch altijd maar op een bepaald voorwerp doet werken, en hem in andere opzichten als 't ware magteloos maakt, zo is het ook altijd heilzaamer de kracht van zodanige heerſchende neigingen als 't ware te verdeelen, door haar in vereeniging te brengen met meer andere vermaagſchapte driften, welke tot hetzelfde goede voorwerp of loffelijk einde henen leiden. — Nog eene aanmerking, welke hier ter plaatſe best ſchijnt te hooren, ſchoon zij van meer dan eenen kant als nuttig kan beſchouwd worden. Hoe zeer het uit al wat wij tot hier toe gezegd hebben, blijkbaar zij, dat aangezien de langzaame ontwikkeling der onderſcheidene krachten in den mensch, dikwerf uit zeer geringe beginſelen een zeer groot bedrijf kan geboren worden, en op dien grond zelfs de geheele kunst der opvoeding kan gerekend worden in de beoordeeling en beſtuuring van loutere kleinigheden te beſtaan — dat men echter door de pligtmatige zucht ter beteu-

geling van het kwade, zich niet te zeer moet laaten vervoeren tot te groote gestrengheid jegens die kleine misslagen, welke meer in de ligtzinnigheid der jeugd, dan in wezenlijk kwade neigingen haaren grondslag hebben. Neen — naar mate de pijnboom groeit, verliest hij de onderste takken, welke hem mismaaken — men heeft niet nodig dezen een voor een afterukken, men geve voor het overige den boom slegts dien grond, die plaatzing, die oppassing, welke zijne natuur verdert, en hij zal door zijne eigene krachten dien fraaijen groei ontvangen, dien wij met verwondering beschouwen; zo ook is het gelegen met een kind — verhoedt slegts het wezenlijk bederf der ziel en des lichaams, en zijt voor het overige, over die kleine gebreken van wildheid, gedruis, moedwil, bedeesdheid of vergetelheid niet ontrust, zij schijnen allen met de onrijpe krachten noodzakelijk verbonden te zijn — zij zullen met de rijpheid verdwijnen.

Behoeve ik eindelijk, na al het gezegde wegens het opwekken en versterken van goede — het voorkomen en beteugelen van kwaade driften —— behoeve ik hierbij wel eenen Vader te herinneren de onweerstaanbare kracht van het voorbeeld — dat er geen beter middel is, om op de daden, den wil, de denkbeelden, en het hart zijner kinderen te werken, dan door in zijn eigen gedrag bestendig die neigingen, die aandoeningen ten toon te spreiden, welke men der kinderlijke ziel tracht in te be-

[redacted]

zemen — en in gebaarden, woorden en bedrijven alles te vermijden, wat ſlegts den zweem draagt dier kwade begeerten, welke men tracht te beſtrijden. Behoef ik eindelijk wel te herinneren, hoe het geheele werk der zedelijke opvoeding alleen zijne vastigheid kunne krijgen, in de rechte vorming des verſtands, in de beoeffening en volmaking dier vermogens, door de weldadige hand des liefderijken Scheppers, den mensch alleen ingeplant, om hem in zijne overleggingen, neigingen en daden voortelichten, te leiden en te bepaalen, ten einde dus zijne twee voornaame grondbeginſelen, het eene van werkzaamheid, het andere van beſtuuring, tot hetzelfde groote oogmerk mogen zamenwerken.

Immers — zo zegt te recht POPE, het eerſte ſpoort de ziel tot beweging aan, terwijl de beproevende weegſchaal des tweeden, haar in deze bewegingen beſtuurt. Zonder 't eene zoude de mensch niets doen — zonder 't andere waren zijne daden van alle doelwit ontbloot; hij zoude, of gelijk de planten aan een en dezelfde plaats gehecht, aldaar blijven groeijen, voortteelen, en verrotten, of gelijk een brandend luchtverſchijnſel, zonder paal of teugel door de wijde ruimte zweeven, en alles rondsom zich vernielen, ook eindelijk zijn eigen bederf bewerken. Het eene vereischte de meeste kracht, wijl werkzaamheid deszelfs taak is, en het ons opwekken, aandrijven en met ijver bezielen moet; terwijl het andere ſtil-
ler

ler en bezadigder, alleen gefchikt is om dien ijver te beteugelen, om te beproeven, te overwegen en raad te geven. Zo worden dus de drifren der ziele, of woedende orcaanen, die alles in beroering zetten, en 's menfchen brooze kiel ieder oogenblik met een jammerlijke fchipbreuk dreigen, of de voortdrijvende adem van eene gunstige wind, die dezelven met liefelijken vaart ter haven haarer beftemming voert.

Vergunt mij, mijne Heeren! nu nog een oogenblik, om, daar het mij niet mogelijk was in het beloop dezer Verhandeling van eenige bijzondere deugden of plichten te handelen, u in vergoeding, hier ten minsten de drie groote bronnen aan te wijzen, uit welke ik meene dat alle andere deugdzaame neigingen kunnen worden afgeleid. Zij zijn deeze drie: — Godsdienstigheid — gevoel voor het edele — voor het fchoone, en Menfchenliefde.

Ter opwekking van de eerfte, heb ik u in mijne voorige Verhandeling de beste middelen trachten op te geven, door u aantetoonen, hoe men het eerfte Godsdienstig onderwijs der kinderen behoore in te richten, om door hetzelve hunne gemoederen reeds van jongs af te bereiden tot die heerfchende gezindheid, welke de bronwel van alle deugd is, en door haaren vruchtbaren invloed het geheel volgend leven bezielen moet.

Wat de tweede betreft, het gevoel voor het edele — voor het fchoone. — Gij voelt,

mijne Heeren! wat hier over te zeggen valt — mogelijk doet zich nog wel eenmaal voor mij de gelegenheid op om u hier ter plaatſe over dit belangrijk onderwerp afzonderlijk bezig te houden. Genoeg zij het, thans, met een enkel woord u onder het oog te brengen, dat de zedelijke ſmaak, wiens werkingen wel degelijk moeten onderſcheiden worden van de kracht des gewetens, ſchoon dat er zekerlijk aan vermaagdſchap is — dat de zedelijke ſmaak, wel gevormd, wel geoeffend, uit hoofde van zijn ſaamgeſtelden aart, ook op het hart een dubbele werking kan doen, hij rust namelijk deels op het zinnelijke gevoel, deels op het verſtand, en werkt dus ook gelijkelijk, met de vereende kracht van beiden, ter beſtuuring van onzen wil, daar hij ons niet alleen het eerlijke, het reine, het lieffelijke en het welluidende leert onderſcheiden, maar ook met de volle ziel proeven, en op die proeve als eene te gelijk voedende en verkwikkende ſpijze te begeeren. Ja de hebbelijke vaardigheid, om op die proef ſtraks het zedelijke van ieder voorkomende daad te beoordeelen, en zijnen wil aan dit oordeel te verbinden, maakt ook het toppunt van 's menſchen zedelijke volmaaktheid uit, weshalven zich ook het hart niet krachtdadiger ter deugd laat vormen, dan door dien reinen ſmaak voor het edele, voor het ſchoone, voor het waarlijk goede, van jongs af zo veel mogelijk te oeffenen en te verfijnen.

Eindelijk wat de derde der aangewezene

bron-

bronnen, de Menschenliefde, betreft, gij kent haar als de beminnelijke moeder van alle de plichten, die wij jegens anderen vervullen —— en deze plichten maaken ten minsten de helft van het doelwit onzes bestaans uit. Dan, helaas! gij weet ook, hoe zeer eene valsche, eene kwalijk bestuurde zelfliefde, de weldaadige neigingen jegens anderen, schoon den mensch als door de natuur ingeplant, geheel kunne verstikken, en dus niet zelden de liefderijke pogingen der natuur krachteloos maaken.

Gij beseft dus van hoe veel belang het zij, reeds vroeg uwe pogingen met die der natuur te vereenigen, en om u ter voorlichting in dezen gewigtigen arbeid, de ware gesteldheid van het menschelijk hart, zo ten aanzien der driften in het algemeen, als met betrekking tot de weldadige neigingen in het bijzonder, in weinig woorden afteschetsen, weet ik dit deel, gelijk ook mijne geheele Verhandeling, niet beter te besluiten dan met deeze overschoone vergelijking van den Heer DE VILLAUME, een der ijverigste mede-arbeiders van den onvergelijkelijken CAMPE,

„ De neigingen en aandoeningen in het „ menschelijk hart, gelijken naar de rivieren, hoe smaller de bedding van deze „ laatste is, hoe nauwer de oevers zijn, dies „ te sneller loopen zij, en dies te meer „ sleept de stroom met zich, maar hoe ruimer haare bedding wordt, dies te langzaamer, dies te zwakker is haare loop,

„ zo dat ze eindelijk zelfs ſchijne ſtil te
„ ſtaan. — Dus gaat het ook met driften —
„ hoe nauwer haar werkkring is, dies te
„ grooter is haare kracht, hoe ruimer de
„ eerſte is, dies te zwakker is ook de laat-
„ ſte — De zelfliefde werkt met haar vol-
„ le kracht. Liefde voor bloedverwanten is
„ reeds iets zwakker, die voor bijzondere
„ gezelſchappen, heeft weder eene nog min-
„ dere ſterkte. — De zucht voor het Va-
„ derland verzwakt nog eenige graden, en
„ algemeene menſchenliefde is bijna magte-
„ loos — want hoe verder de neiging zich
„ uitſtrekt, dies te onbepaalder en wiſſel-
„ valliger wordt haar voorwerp, dies te
„ flauwer wordt de werkzaamheid."

Ziet daar, mijne Heeren! in eenige weinige trekken van een zeer rijk tafreel, mijne voorgeſtelde taak volbragt. Indien het onderwerp min belangrijk geweest ware, zoude ik u verſchooning moeten vraagen voor de uitgebreidheid mijner Verhandeling; thans roepe ik alleen uwe inſchikkelijkheid in voor het gebrekkige van mijnen arbeid, en op zo veel gunst durve ik, ter liefde van mijnen goeden wil, vertrouwelijk ſtaat maken.

SCHOOL-

SCHOOLBERICHTEN.

SCHOOLBERICHT

van September 1801.

Ingevolge het eerste Artikel van het Reglement voor de Departementale Schoolbesturen, hebben dezelve hunne eerste gewone Vergadering gehouden, op den 16. en volgende dagen van deze maand, te Groningen, Zwolle, Utrecht, Amsterdam, Zaandam, den Haag, den Bosch en Brouwershaven; en is in dezelve onder anderen bepaald, dat de gewone Vergaderingen dier Schoolbesturen zullen gehouden worden op de navolgende Plaatsen: te weten

Van dat van de *Eems*, te *Groningen*.
——— den *Ouden Ysfel*, te *Zwolle*.
——— den *Rhijn*, te *Arnhem*.
——— den *Amstel*, te *Amsterdam*.
——— *Texel*, te *Haarlem*, de eerstvolgende reize.
——— de *Delf*, in den *Haag*.
——— de *Dommel*, in den *Bosch*.
——— *Schelde en Maas*, te *Tholen*.

te (

te I

Gori

Amſt

Zaan

welke
Schoo
hetzel
Natio
gens d
gekeur

NOOR

NOOV

voorn. zal gezorgd worden, dat dezelve [illegible]taan alles behelzen, het geen voor het publiek belangrijk is.

In het Departement van DE EEMS.

STAVOREN is vacant geworden door het overlijden van H. DORDES; het tractement, dat uit de Stads Kas betaald wordt, beloopt 200 gl., en het Schoolgeld ongeveer 300 gl. Verder geniet de Schoolonderwijzer eene vrije wooning. De Sollicitanten zijn opgeroepen tegen den 15. Oct. aanstaande. Er is bepaald, dat hij, die benoemd zou kunnen worden, reeds een School moest hebben bediend, en in staat zijn onderwijs in de Navigatie te geven. Ligt in 't Schooldistrict van B. VAN WEEMEN, te *Leeuwarden.*

WITMARSUM is vacant geworden door het overlijden van FOKKE JAGERSMA, op den 5 Sept. l. l. Het School wordt door den Zoon van den overledenen provisioneel bediend. Ligt in 't Schooldistrict van B. VAN WEEMEN, te *Leeuwarden.*

LIONS is vacant geworden door het vertrek van ATE DURKS. Het tractement is 70 gl. wordende uit eenig land betaald; de Schoolhuizing wordt den Meester vrijgegeven, en onderhouden van wegens de Kerk. Ligt in 't Schooldistrict van B. VAN WEEMEN, te *Leeuwarden.*

In het Departement van den AMSTEL.

WEESP. Alhier is tot Schoolmeester beroepen CORNELIS TERWOOT, tot dus verre Schoolmeester te *Nederhorst (den Berg)*, zijnde dezelve geëxamineerd door het Departementaal Schoolbestuur in eene buitengewone vergadering, gehouden te *Thamen* den 24. September, ten gevolge van welk examen, hem het geven van onderwijs in het Gemeente-School alhier, onder zekere voorwaarde, is toegelaten.

In het Departement van TEXEL.

NOORDSCHARWOUDE is vacant. Ligt in 't Schooldistrict van J. CLARISSE, te *Enkhuizen*.

In het Departement van DE DELF.

BERGSCHENHOEK is vacant. Ligt in 't Schooldistrict van W. GOEDE, te *Rotterdam*.

In het Departement van DE DOMMEL.

BAARDWIJK is vacant, door het overlijden van den Schoolmeester, zijnde provisioneel in de waarneming van het School voorzien. Ligt in 't Schooldistrict van A. A. VAN OSSENBERCH, te *Woudrichem*.

SCHOOL-

SCHOOLBERICHT

van October 1801.

VOLLEDIGE GETUIGSCHRIFTEN.

Het Departementaal Schoolbestuur van *de Delf*, op den 7. October l. l. gehouden hebbende eene buitengewone Vergadering in den Haag, heeft in dezelve geëxamineerd, THEODORUS BARENDS, Ondermeester te *IJsselmonde*, doch wonende onder *Kralingen*, met dat gevolg, dat dezelve is bekwaam bevonden, om zonder eenig verder onderzoek tot openbaar Onderwijzer in alle Gemeente-Scholen binnen de Bataafsche Republiek te worden toegelaten, en dien ten gevolge ontfangen heeft een VOLLEDIG GETUIGSCHRIFT van bekwaamheid.

OPENGEVALLEN OF VERVULDE SCHOOLMEESTERSPLAATSEN.

In het Departement van DE EEMS.

ENUM en BORGSWEER zijn vacant geworden door het overlijden der Schoolmeesters, wordende de Schooldienst door derzelver Zoons provisioneel waargenomen. Liggende in het Schooldistrict van H. WESTER, in de *Oude Pekel-A*.

VLAGTWEDDE is vacant geworden door het vertrek van den Schoolmeester KUIPERS naar *Opwierde*, zijnde in de waarneming van den Schooldienst provisioneel voorzien. Ligt in het Schooldistrict van H. WESTER, in de *Oude Pekel-A.*

In het Departement van DEN RHYN.

ZEDDAM is vacant geworden door het overlijden van den Schoolmeester M. VAN BEUSICHEM, wiens Weduwe hem is opgevolgd in het waarnemen van 't Kostersampt, en 't genot der daar aan verbondene voordeelen. Het tractement van den Schoolmeester, het geen betaald wordt uit de Geestelijke Goederen van 't gewezen Graaffchap Zutphen, bedraagt *f* 50. — voorts geniet dezelve *f* 15. — in plaats van eene vrije wooning; terwijl elk Schoolier maandelijks betaalt vier Stuivers. Ligt in het Schooldistrict van H. W. VAN WOELDEREN, te *'s Heerenberg.*

In het Departement van TEXEL.

NIBBIXWOUDE is vacant. Het tractement van den Schoolmeester is *f* 120. — wijders geniet dezelve vrije wooning. Ligt in het Schooldistrict van J. CLARISSE, te *Enkhuizen.*

H. LIJSLOOT is vacant. Ligt in het Schooldistrict van P. BETS P. Z. te *Zaandam.*

DE VOGELEZANG wordt vacant door het

het aanstaande vertrek van den Schoolmeester GERRIT BLOK naar den *Bergschen Hoek*. HetSchoolgeld is gedurende elk vierendeel jaars van ieder leerling, die schrijven leert *f* 2. die slegts spellen leert, 15 stuivers, zijnde het getal der Leerlingen, die Schoolgeld betaalen, omstreeks vijftig. Voorts heeft de Schoolmeester vrije wooning, en gelegenheid op twee naburige Buitenplaatsen huisonderwijs te geven. Ligt in het Schooldistrict van J. TEISSÈDRE L'ANGE, te *Haarlem*.

In het Departement van de DELF.

LEYDSCHENDAM is vacant geworden door den vrijwilligen afstand van den Schoolmeester J. VAN EYK, op den 21. September l. l. Deszelfs jaarwedde, betaald wordende uit de Ambachtskas, was *f* 81 8 10. en van de Kerk, als Koster en Voorzanger *f* 70. Wijders had dezelve vrije wooning, en omstreeks *f* 140. aan Schoolgeld. Ligt in het Schooldistrict van B. SPOELSTRA, in den *Haag*.

DE BERGSCHE HOEK. De Schoolmeestersplaats alhier, door het vertrek van PIETER DANIEL BASENDYK, op den 14. Augustus l. l. opengevallen zijnde, is door de Municipaliteit van het Ambacht *Hillegersberg* en *Rotterban*, als waar onder deze plaats behoort, uit eene Nominatie van zes persoonen, tot Schoolmeester beroepen GERRIT BLOK, tot dus verre Schoolmeester in de *Vogelenzang*; zijnde dezelve door het Departementaal Schoolbestuur in eene buitengewoone vergadering, gehouden in den *Haag*,

op den 7. October l. l., onder zekere voorwaarde, tot het onderwijzen in de Gemeente-School toegelaten.

In het Departement van DE DOMMEL.

BAARDWIJK is vacant geworden in de maand September l. l. door het overlijden van den Schoolmeester PIETER VAN LOVEN. Het tractement, door het Dorp betaald wordende, is *f* 100. de vrije wooning en tuin wordt geschat op *f* 50. het Schoolgeld bedraagt jaarlijks omstreeks *f* 50. De post van Voorzanger en Koster bij de Hervormde Gemeente, als mede die van Doodgraver en Opwinder van het Uurwerk, geeft bijna *f* 25. De Sollicitanten worden uitgenodigd, om voor den laatsten December dezes jaars zich bij het Gemeentebestuur aantemelden. Ligt in het Schooldistrict van A. A. VAN OSSENBERCH te *Woudrichem*.

NUNEN is vacant geworden door het overlijden van den Schoolmeester MATTHEUS VAN DUINHOVEN; zijnde tot de provisionele waarneming van den Schooldienst aangesteld WILLEM VOGELS, inwoonder aldaar. Het tractement is *f* 200 benevens *f* 12. voor het onderwijs der arme kinderen; betaald wordende op het Comptoir der geestelijke Goederen van *Peelland*; voorts geniet de Schoolmeester vijf stuivers Schoolgeld in het vierendeeljaars van elk Schoollier, waar van het getal in de wintermaanden omtrend de honderd, en in den zomer omstreeks dertig is. Ligt in 't Schooldistrict van A. VAN MOORSEL, te *Eindhoven*.

SCHOOL-

SCHOOLBERICHT

van November 1801.

VOLLEDIGE GETUIGSCHRIFTEN.

Het Departementaal Schoolbestuur van *Texel*, op den 19den November l. l. gehouden hebbende eene buitengewone Vergadering te *Houtrijk en Polanen*, heeft in dezelve geëxamineerd HENDRIK RICHT, Schoolonderwijzer te Haarlem, en aan denzelven afgegeven een VOLLEDIG GETUIGSCHRIFT van bekwaamheid.

OPENGEVALLEN OF VERVULDE SCHOOLMEESTERSPLAATSEN.

In het Departement van DE EEMS.

WELSRIJP is vacant. Het tractement is *f* 140., voorts vrije woning; Schoolgeld *f* 1. in 't half jaar van elk kind. Voor het vuur in de Kerk te brengen geniet de Schoolmeester *f* 5., en voor elk Lijk, van buiten inkomende, *f* 1. Ligt in 't Schooldistrict van B. VAN WEEMEN te *Leeuwarden*.

WITMARSUM is nog vacant. (Zie Schoolbericht van September l. l.) Het tractement is *f* 150, vrije wooning; Schoolgeld *f* 40.;

 het

het getal der Scholieren des winters 50, des zomers 35. Ligt in 't zelfde Schooldistrict.

STAVOREN. (Zie Schoolbericht van September l. l.) Uit een getal van vier Sollicitanten is door het Gemeentebestuur tot Schoolonderwijzer in de eerste of grootste School benoemd RINTJE NAMLES VAN DER BAAN, nog als zodanig fungerende te *Idskenhuizen*; zullende dezelve, om voldoende redenen, geëxamineerd worden op de Vergadering van het Departementaal Schoolbestuur in de maand Maart aanstaande.

BEETSTERZWAAG en SIBALDABUURUM zijn vacant. Liggen in 't Schooldistrict van J. H. NIEUWOLD te *Warga*.

SCHARMER. Alhier is tot Schoolonderwijzer benoemd de Schoolmeester van HELPEN, het geen dus eerlang vacant zal worden; zijnde het tractement, benevens de emolumenten, uit 's Lands kas betaald wordende, *f* 110., en een stuiver in de week van elken Leerling, ten getale van 80 in de winter en 60 in den zomer. De Schoolmeester heeft geen School noch vrije woning. Ligt in 't Schooldistrict van H. A. GUYOT te *Groningen*.

In het Departement van DEN OUDEN IJSSEL.

OUDEGA en COLDERWOLDE is vacant geworden door het overlijden van den Schoolmeester; geeft geene bezoldiging noch vrije woo-

woning en slechts een jaarlijksch Schoolgeld van *f* 4 : 10. van omstreeks 12 of 14 Leerlingen. Ligt in 't Schooldistrict van M. J. ADRIANI te *Tjallebird*.

IDSKENHUIZEN is vacant geworden door de verplaatsing van den Schoolmeester naar *Stavoren*; geeft, behalven vrije wooning, een tractement van *f* 70., en een Schoolgeld van *f* 35., optebrengen door 40 Leerlingen. Ligt in 't zelfde Schooldistrict.

NYEHOLTPADE is vacant geworden door het bedanken van den Schoolmeester; geeft, behalven vrije wooning, *f* 34 tractement, doch geen Schoolgeld. Ligt in 't zelfde Schooldistrict.

BLESDIJKE *en*
PEPERGA zijn vacant geworden door het bedanken der Schoolmeesters, en zullen voortaan door éénen Onderwijzer worden waargenomen. Behalven vrije wooning, geeft de eerste plaats een tractement van *f* 40., de laatste van *f* 60., beide betaalbaar uit de Kerkenkassen; voorts de eerste een Schoolgeld van *f* 10., de andere van *f* 16. Liggen in hetzelfde Schooldistrict.

KORTEZWAAG is vacant geworden door het bedanken van den Schoolmeester; geeft, behalven vrije wooning, *f* 60. tractement, betaalbaar gedeeltelijk uit de Kerkenkas, gedeeltelijk uit een omslag over de Ingezetenen; en voorts een Schoolgeld van 12 stuivers jaarlijks voor elken Leerling, die 40 of 50 in getal zijn. Ligt in 't zelfde Schooldistrict.

MAKKINGA is vacant door het overlijden

van den Schoolmeester; geeft geene vrije wooning, doch een tractement van ƒ 20., voorts 12 stuivers Schoolgeld jaarlijks van elken leerling, zijnde ten getale van 50. Ligt in 't zelfde Schooldistrict.

In het Departement van TEXEL.

NOORDSCHARWOUDE. (Zie Schoolbericht van September l. l.) Alhier is door het Gemeentebestuur tot Schoolmeester benoemd WILLEM BRINKMAN, tot dus verre Schoolonderwijzer in het Noorderschool te *Oostzaan*.

SCHARDAM staat vacant te worden door het beroep van den Schoolonderwijzer ADRIAAN DE WIT naar *Holisloot*. Ligt in 't Schooldistrict van J. CLARISSE te *Enkhuizen*.

WORMER WESTEINDE is vacant geworden door het vertrek van den Schoolonderwijzer PIETER SWART naar *Assendelft*. Ligt in 't Schooldistrict van P. BEETS PZ. te *Zaandam*.

ASSENDELFT is vacant geworden door het vertrek van den Schoolonderwijzer K. SCHUITEMAKER naar *Amsterdam*. Uit eene Nominatie, waarop geplaatst waren WILLEM BRINKMAN, PIETER SWART, CORNELIS KAT, en D. BERGMAN, Schoolmeesters te *Oostzaan*, *Wormer*, *Oostzaandam*, en *Hensbroek*, is, na dat de eerstgenoemde van wegens deszelfs beroep naar *Noordscharwoude* voor de op hem uitgebrachte benoeming bedankt had, op den 29. October l. l. door de Municipa-

liteit

liteit met algemeene stemmen beroepen PIETER SWART van *Wormer*; dewelke in eene buitengewone Vergadering van het Departementaal Schoolbestuur, op den 19 November l. l. te *Houtrijk en Polanen* gehouden, geëxamineerd zijnde, door hetzelve tot het geven van onderwijs in de openbare Gemeente-School alhier is toegelaten.

OOSTZAAN NOORDEINDE is vacant geworden door het beroep van den Schoolonderwijzer WILLEM BRINKMAN naar *Noordscharwoude*. Ligt in 't Schooldistrict van P. BERTS PZ. te *Zaandam*.

HOLIJSLOOT. (Zie Schoolbericht van October l. l.) Alhier is den 25. October l. l. door de Municipaliteit uit eene Nominatie beroepen ADELAAR DE WIT, Schoolmeester te *Schardam*.

In het Departement van DEN AMSTEL.

WAVERVEEN, WAVEREN, BOTSHOLL en RUIGE WILNISSE, is vacant geworden door het overlijden van den Schoolmeester PETRUS VAN ES; geeft *f* 150. jaarwedde. Ligt in 't Schooldistrict van A. SIMONS te *Thamen*.

NEDERHORST DEN BERG is vacant geworden door het vertrek van C. TERWOGT als Stadsschoolmeester naar *Weesp*; (Zie *Weesp* in 't Schoolbericht van September l. l.) terwijl de waarneming van den Schooldienst is opgedragen aan eenen Ondermeester uit het

 Ge-

Gemeentefchool te *Vreeland*, is alhier ter vervulling van de plaats eene Nominatie gemaakt van vier perfonen, zijnde J. H. VAN STALBORG, J. G. RYK VAN DEN BERG, W. SCHREIPMAKER, en J. VAN HELTEN, Onderwijzers *aan de Meern*, te *Heikoop*, te *Nichtevecht*, en te *Amfterdam*; waar uit den 18 November eene verkiezing ftaat te gefchieden.

EXTRACT uit het Verbaal der Handelingen en Besluiten van den Agent van Nationale Opvoeding, *voor de Bataafsche Republiek.*

Zaturdag den 31. *October* 1801.

Is gelezen eene ongedateerde Missive van den Burger J. TEISSÈDRE L'ANGE, houdende,

1, 2, 3. &c.

4.) Dat hij, overeenkomstig zijne toezegging, gedaan bij zijne vorige Missive ingekomen ten dage en sub. numero, als boven is vermeld, volgens het 18. Art. der Instructie voor de Departementale Schoolopzieners, zich gedrongen voelde den Agent bijzonder aantebevelen den Schoolonderwijzer der Gemeenteschool van *Spaarndam*, JAN KWANTES, P. Z., als hebbende dezelve, ondersteund door de lofwaardige plaatselijke Commissie aldaar, de Spaarndamsche School geheel hervormd, en in een half jaar tijds op een zeer goeden voet gebragt; ten dien effecte, dat de Burger L'ANGE voorn., door de gemelde Commissie uitgenodigd tot het bijwoonen van het Examen op den 14. dezer, en bij hetzelve geadsisteerd hebbende, verklaarde onzeker te zijn,

 of

of hij meer het beleid dier Commissie, of de bekwaamheden van den Onderwijzer, of de leergierigheid en de vorderingen zijner Leerlingen moest roemen; wordende door den gemelden Schoolopziener wijders met verzoek, om dezelve bij de eerste gelegenheid in de *Bijdragen* te plaatsen, mede bijgevoegd eene geschreven *Verhandeling over den invloed van vlijtige oeffening op de ontwikkeling, beschaving en volmaking van der menschen redelijke vermogens*, uitgesproken door A. C. PALTENBURG, Lid van het Plaatselijk Schoolbestuur over de Gemeente-School van *Spaarndam*, bij gelegenheid van het Examen op den 14. dezer, behelzende tevens een verslag van het gedaan onderzoek, &c.

. En is hierop door den Agent besloten:

. 1.) &c.

2.) Op het vierde point der Missive van den Schoolopziener L'ANGE:

a.) De Municipaliteit van *Spaarndam*, het Plaatselijk Schoolbestuur aldaar, en den Burger JAN KWANTES, P. Z. openbaar Onderwijzer in gemelde School, bij dezen deszelfs genoegen te betuigen over de vorderingen, die, ten gevolge van de bij hun ingevoerde verbeterde Schoolinrichting, binnen eenen zo korten tijd door de Leerlingen van hetzelve zijn gemaakt; als mede hen te verzekeren van deszelfs deelneming aan de zoo blijkbaar heilzame gevolgen, die de pogingen, door hen gezamenlijk, en door elk hunner in 't bijzonder, in zijne betrekking

tot

tot de voorſz. School, aangewend tot het invoeren van een redelijker en doelmatiger onderwijs der jeugd, reeds aanvankelijk hebben gehad; als waar door de Agent niet twijffelt, of dezelve zullen, ook zonder zijne aanmoediging, zich genoegzaam aangeſpoord vinden, om ieder in zijnen kring ter verdere volvoering van het begonnen werk alle krachten inteſpannen.

b.) Den Schoolopziener J. TEISSÉDRE L'ANGE bij dezen te authoriſeren, om uit naam en van wegens den *Agent van Nationale Opvoeding*, in eene der eerstvolgende vergaderingen van het Plaatſelijk Schoolbeſtuur van *Spaarndam*, den Burger JAN KWANTES P. Z, zoo ten bewijze van des Agents goedkeuring over het reeds door hem gepresteerde, als ter aanmoediging, om in zijn zoo loffelijk begonnen werk met allen ijver voorttegaan, ter hand te ſtellen een zindelijk gebonden Exemplaar van het door denzelven Schoolopziener vertaalde werk van AUG. HERM. NIEMEYER, betijteld: *Grondbeginſelen van Opvoeding en Onderwijs.*

c.) De opgemelde Verhandeling van den Burger PELTENBURG en verſlag van het gehouden Examen in originali te zenden aan den Redacteur der *Bijdragen tot den ſtaat en de verbetering van het Schoolwezen*, ten einde dezelve, het zij bij wijze van uittrekſel, te plaatſen in een der eerstvolgende Stukjens der gemelde *Bijdragen*, en dezelve vervolgens, na daarvan het noodig gebruik te heb-

hebben gemaakt, aan den Schoolopziener L'ANGE terug te zenden.

En zal Extract van dit gehele Besluit worden gezonden aan den Burger J. TRISSÉDRE L'ANGE, Schoolopziener over een gedeelte van het derde District van het Departement van *Texel*, wonende te *Haarlem*; als mede gelijk Extract van het tweede lid van dit Besluit aan de Municipaliteit van *Spaarndam*, aan het plaatselijk Schoolbestuur over het Gemeente-School aldaar, aan den Burger JAN KWANTES P. Z., openbaar Onderwijzer in opgemelde School, tot derzelver informatie en narigt respectivelijk; en eindelijk, benevens voorsz. Verhandeling, gelijk Extract van het tweede lid aan den Redacteur der voorgemelde *Bijdragen*, ten einde hetzelve, benevens de meergemelde Verhandeling, overeenkomstig het hierboven geresolveerde, te plaatsen in een der eerstvolgende Stukjens dier *Bijdragen*.

Accordeert met voorsz. Verbaal.

(*Was geteekend*)

WENCKEBACH.

Verslag van het buitengewoon onderzoek naar de vorderingen der Leerlingen in de Gemeente School van Spaarndam, gehouden den 14. October 1801, in de Kerk aldaar.

De plegtigheid van dit onderzoek; hetwelk op een buitengewoonen tijd was aangelegd, hebbende de kinderen slechts den tijd van zes maanden volgends de tegenwoordige inrichting (*) onderwijs genoten, werd verricht ten bijwezen van het Gemeente Bestuur te *Spaarndam*, den Schoolopziener in het derde District van het Departement van *Texel*, den Burger J. TEISSÉDRE L'ANGE, de Leden van den Gereformeerden Kerkeraad en Kerkmeesters dier plaats, eene deputatie van Schoolbestuurders van het kweekschool voor Schoolmeesters van *Amsterdams* eerste Departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, de Armmeesters der plaats, de Leden van het Schoolbestuur, de Ouders der Kinderen en van eene menigte andere Toehoorers. De Burger A. C. PELTENBURG, Lid van het Bestuur der Gemeente-School dier plaats, opende de plegtigheid met eene uitvoerige Redevoering *over den invloed van vlijtige oeffening, op de ontwikkeling,*

(*) *Bijdr.* IV. St. bl. 111. en volg.

king, beschaving en volmaking van der menschen redelijke vermogens; waar in hij bondig en overtuigend aantoonde, van de vier getijden des jaars zijne beelden ontleenende, dat, even gelijk eene plant, de zorgvuldigste opkweeking vordert, zal hij bloemen in de lente, en vruchten in den zomer aanbieden, die in den herfst ingeoogst worden, om voorraad tegen den winter opteleggen, — dat zoo ook de menschlijke geest, reeds in de vroegste jeugd, en ook in verderen leeftijd, door vlijtige oeffening, ontwikkeld en beschaafd moet worden, om een voorraad van kundigheden voor het geheele leeven opteleggen: en dat, den dierbren leertijd verzuimd zijnde, deze schade voor het geheele leeven onherstelbaar is en de treurigste gevolgen onvermijdlijk moet voordbrengen.

Na dat deze Redevoering, zoo juist geschikt om veele vooroordeelen, die nog bij sommigen tegen de nieuwe Schoolinrigtingen mogten gevonden worden, wegtenemen, en om het nut van dezelven in den helderften dag te stellen, was uitgesproken; volgde het buitengewoon onderzoek der leerlingen, en wel in de volgende wetenschappen:

1. *De gronden der Nederduitsche Taal.*
2. *Rekenkunde.*
3. *Aardrijkskunde*, en
4. *Vaderlandsche Geschiedenis.*

De werkzaamheden waren verdeeld in de volgende onderverdeelingen.

Eer-

Eerste afdeeling, eerste onderdeel.

1. *Onderzoek in de soorten van letters.*
2. *Onderzoek in de getalmerken.*
3. *Spellen van woorden van ééne lettergreep.*

Tweede onderdeel.

1. *Over de klinkers en medeklinkers.*
2. *Over het gebruik der letters.*
3. *Het spellen van woorden van twee en drie lettergreepen.*

Derde onderdeel.

1. *Onderzoek over de twee- en drie-klanken.*
2. *Over de soorten van woorden of deelen der Taal, en derzelver onderscheiding.*
3. *Het spellen van woorden van vier lettergreepen.*

Tweede afdeeling, eerste onderdeel.

1. *Verbuiging van Zelfstandige Naamwoorden met het bepaalend Lidwoord.*
2. *Onderzoek in de Leestekens.*
3. *Uitspraak van getalen.*
4. *Over de tafel van vermenigvuldiging.*
5. *Spellen, en reden van hunne spelling geeven.*

Tweede onderdeel.

1. *Verbuiging van Zelfstandige Naamwoorden met het bepaalend Lidwoord in het Fransch en Nederduitsch.*

2. *Over de vergrooting in de bijvoeglijke Naamwoorden.*
3. *Verbetering van gebrekkige volzinnen.*
4. *Gebruik van eenige Leesteekens.*
5. *Rekenen uit het hoofd.*
6. *Aardrijkskunde.* en
7. *Het eerste tijdvak der Vaderlandsche Geschiedenis.*

Derde onderdeel.

1. *Verbuiging der Voornaamwoorden, in 't Fransch en Nederduitsch.*
2. *Verbetering van gebrekkige volzinnen.*
3. *Onderzoek der zaaken, welken in het kunstmaatig of natuurlijk lezen in acht moeten genomen worden.*
4. *Gronden der Rekenkunde.*
5. *Aardrijkskunde.*
6. *De voornaamste werkstukken der Globe.*
7. *Vaderlandsche Geschiedenis.*

Alle de Leerlingen in 't algemeen, maar vooral die van het *derde onderdeel* der *tweede afdeeling*, hebben door den naijver, welke in al hun doen doorstraalde, blijken gegeeven, dat zij lust hadden, om met het aan hun gegeeven onderwijs voordeel te doen, zoo wel als dat hun Leeraar de noodige kunde en bekwaamheden bezat, welken zulk een zwaarwigtig onderwijs vereisschen; en ieder mensch van kunde en ervarenheid was ten hoogsten verwonderd, hoe het mogelijk was, kinderen, die nimmer te vooren in ee-

nige

nige der opgenoemde wetenſchappen eenige onderrichting genoten hadden, in eenen zoo korten tijd zoo ver te brengen, als dezen reeds gevorderd waren.

* * *

Dit verricht zijnde, gaf de Spreker aan de vrij aanzienlijke vergadering bericht, dat het Schoolbeſtuur beſloten had, om aan iederen Leerling, ter gedachtenis van deze eerſte plegtige buitengewoone gelegenheid, eenen afdruk te geeven van het door den Burger WILLEM KLOTS vervaardigde, en door hem, Spreker, bij het doen zijner Redevoering aangevoerde Dichtſtuk, en dat andere prijsbedeelingen in het vervolg altijd uitgedeeld zouden worden bij de voorjaars examens, welken nu voortaan alleen in het openbaar gehouden zullen worden.

Daarna betuigde de Burger J. TEISSÉDRE L'ANGE, een der Schoolopzieners in het derde Diſtrict van het Departement Texel, dien het Schoolbeſtuur tot het bijwonen van dit examen genodigd had, zijn genoegen over hetzelve, geevende den welverdienden lof aan den Onderwijzer J. KWANTES PZ., noemde hem eenen uitmuntenden Leermeester, (welken naam hij ook in de daad waardig is,) en droeg, uit naam van den Agent van Nationaale Opvoeding, al verder het bijzonder toezicht over de School aan het plaatslijk Schoolbeſtuur op. Voorts ſprak hij de Gemeente aan, haar in gepaste uit-

drukkingen aanſpoorende, om, (daar nu aan haar gebleken was, welke heilzaame gevolgen uit de veranderingen, in de School gemaakt, geboren wierden,) bijaldien er nog onder haare Leden gevonden mogten worden, die al te zeer aan verkeerde vooroordeelen gehecht, tegen de verbeterde inrichting der Gemeenteſchool vooringenomen waren, van hunne dwaling terug te komen, en van de zoo onſchatbaare, hun, voor hunne kinderen aangeboden, gelegenheid, veel eer een ijverig gebruik te maaken. — Eindelijk wenschte hij de Leerlingen, terwijl hij hun met zeer veel deelnemend gevoel aanſprak, geluk met de gelegenheid, waarin zij allen geplaatst waren, om, door de verbeterde en heilzaame inrichtingen in de Spaarndamſche Gemeenteſchool, tot verſtandige en deugdzame menſchen, goede Burgers, braave Huisvaders en Moeders opgeleid te kunnen worden, en moedigde hen vervolgens aan, om verder van die gelegenheid een zoo goed gebruik te maaken, als zij aanvangelijk hadden gedaan.

* * *

De Burger DIRK BOING, afgezonden van wegen Scholarchen van het Kweekſchool voor Schoolmeesters des Amſterdamſchen eerſten Departements der Bataafſche Maatſchappij: *tot Nut van 't Algemeen*, die door het plaatslijk Schoolbeſtuur verzogt waren, deeze buitengewoone plegtigheid met hunne tegenwoordigheid te willen vereeren, gaf mede

bij

bij die gelegenheid zijn uiterst genoegen te kennen, dat hij het geluk mogt genieten van te zien, welke heilrijke gevolgen de inrichtingen der Bataaffche Maatfchappij veroorzaakt hadden; daar de Onderwijzer mede eene dier Kweekelingen van de bovengenoemde School geweest was, die ook volkomen aan de hoop en verwachting beantwoordde, welke men bij dezelve inrichtingen koesterde, — wenschte de Gemeente, en de Spaarndamfche Jeugd in het bijzonder, geluk met de in de Gemeentefchool gemaakte verbeteringen, enz. — —

* * *

Daarna begaf de Spreker zich wederom ter zijner plaatfe, van waar hij vervolgde:

„ Ik zal in deze oogenblikken geen verflag doen van den ftaat van deze Gemeentefchool, zoo min als van de inrichtingen in dezelve, eensdeels om dat de tijd reeds merkelijk gevorderd is, en ten anderen om dat het plaats gehad hebbende onderzoek geheel buitengewoon ingefteld was, om der verbaazende vorderingen wil, welke de Jeugd in eenen zoo korten tijd gemaakt heeft; zullende evenwel zulk een verflag bij het gewoone onderzoek gefchieden. — Intusfchen hebben de navolgende kinderen verdiend bevorderd te worden, en zullen uit het *eerfte onderdeel* tot het *tweede* der *eerfte afdeeling* overgaan:"

Jacob Schouten Barendz.
Cornelis de Vries, en
Sara Melchior.

Uit het *tweede onderdeel* tot het *derde* derzelve *afdeeling*:

Dirk Tavenier.
Siebe Mansvelder.
Gerrit de Vries, en
Cornelis Akerboom.

Uit het *derde onderdeel der eerste*, tot het *eerste onderdeel* der *tweede afdeeling*:

Petronella Gysberts.
Margar. Elis. Schouten.
Neeltje Glas.
Heintje Zandvoort, en
Gerrit Willemse.

Uit het *eerste* tot het *tweede onderdeel* der *tweede afdeeling*:

Pieter van Es.
Martinus Kroon.
Jan Willem Conrad.
Henarina Molendyk, en
Margaretha Kroon.

En eindelijk uit het *tweede* tot het *derde onderdeel* der *tweede afdeeling*:

Jan Verham.

„ En

* * *

„ En gij, mijn Vriend! heb dank, heb hartelijken, welmenenden dank voor uwen aangewenden ijver en moeite! Gaa voort met uw aangevangen werk, en volbreng hetzelve alzoo tot aan het einde. Wij verzekeren u, (en laat deeze verzekering, daar zij oprecht is, het loon zijn voor dat alles,) wij verzekeren u van onze toegenegenheid en vriendſchap. Wij beloven u onze hulp en onderſteuning, waar gij dezelve verder zoudt mogen behoeven."

„ Hebt insgelijks hartelijken dank, gij allen, hier verſchenen bij deeze ſtatelijke plegtigheid! Uwe luisterende aandacht, opgetogenheid, en voor ons zoo vereerende tegenwoordigheid bij dezelve, doet ons gelooven, dat ook gij de wezenlijkſte belangen van het aankomende geſlacht zeer ernſtig ter harte neemt!"

EXTRACT uit het Verbaal *der Handelingen en Besluiten van den* Agent van Nationale Opvoeding, *voor de* Bataafsche Republiek.

Zaturdag den 5. *December* 1801.

Is gelezen eene Missive van den Burger P. BEERTS P. Z. Schoolopziener van het tweede Distrikt, Departement *Texel*, geschreven te *Zaandam*, den 3. dezer, daarbij

1. &c.

2. Zijn genoegen betuigende, over den gunstigen toestand van het Schoolwezen binnen de Stad *Purmerende*, alwaar hij, de Stads Scholen bezoekende, met blijdschap had gezien, hoe ver een wel zamengesteld Schoolbestuur, en weldenkende Onderwijzers, zijnde de Burgers D. BLANK en RIJN VISSCHER, het kunnen brengen; zoodanig, dat de invoering van het nieuwe School-Reglement aldaar weinig of geene verandering zal behoeven of kunnen te weeg brengen; verklarende de Schoolopziener tevens zijne voldoening over de ijverige medewerking der School-Commissien te *Purmerende*, *Edam*, *Monnikendam*, *Zaandam*, *Zaandijk*, en *Assendelft*; en de twee bovengemelde verdienstelijke Schoolonderwijzers aan des Agents attentie recommanderende.

3. &c.

3. &c.

En heeft de Agent besloten.

2. Op het tweede point des Agents genoegen te betuigen aan de verdienstelijke Burgers D. BLANK en RIJN VISSCHER, Stads Schoolmeesters te *Purmerende*, die met ijver en kunde de belangrijke pligten vervullen, welke aan hunnen post verknocht zijn; en door deze verklaring hun het recht te kunnen doen wedervaren, waarop hunne verdiensten hun aanspraak geven; zullende tevens Extract der Missive van den Burger BEETS, zoo verre dit point betreft, gezonden worden aan den Redacteur der *Bijdragen tot den staat en verbetering van het Schoolwezen*, om hetzelve benevens het daarop door den Agent genomen besluit, te plaatsen in het eerstvolgend Nummer van dat Maandwerk.

3. &c.

En zal Extract van dit geheel besluit gezonden worden aan den Schoolopziener P. BEETS P. Z., als mede gelijk Extract, voor zoo verre het tweede point betreft benevens Copie Extract der Missive van den Burger P. BEETS, aan den Redacteur der *Bijdragen tot den staat en verbetering van het Schoolwezen*, tot informatie en narigt; en eindelijk Extract van hetzelfde tweede point aan de Burgers D. BLANK en RIJN VISSCHER, Schoolmeesters te *Purmerende*, tot informatie.

Accordeert met voorsz Verbaal

(*Was get.*) WENCKEBACH.

De Schoolopziener *van het* Tweede Distrikt, *Departement* Texel,

aan

den Agent van Nationale Opvoeding *voor de* Bataafsche Republiek.

Zaandam den 3. *Dec.* 1801.

BURGER AGENT!

Ik vind mij verplicht u te berigten:

1. Dat, &c.

2. Spoed ik mij, u kennis te geven van den gunstigen toestand van het Schoolwezen binnen de stad Purmerende; waarvan reeds in het vierde Stukjen der *Bijdragen betreklijk het Schoolwezen* (*) eenig gewag is gemaakt. Bij mijn verblijf in die stad, ten einde mij bekend te maken met de Schoolonderwijzers aldaar en in den omtrek, had ik gelegenheid, om, op verzoek der plaatselijke Commissie aldaar, de maandelijksche Schoolvisitatie bij te woonen. — In beide Stadsscholen, (waarin de Burgers D. BLANK en RIJN VISSER als Schoolonderwijzers fungeren,) heb ik tot mijne blijdschap gezien, hoe ver een wel zamengesteld Schoolbestuur en welden-

(*) *Bijdr.* IV. St. bl. 118.

denkende Onderwijzers het kunnen brengen. De proeven van het onderwijs in de Letters, het Spellen, Lezen, Schrijven, Rekenen, Nederduitsche Taalkunde, Aardrijks- en Zangkunde, overtuigden mij, dat de methode van onderwijs alhier reeds geregeld is, op zoodanigen voet, als het tegenwoordig Schoolreglement vordert, en er in deze Scholen weinig verandering zal behoeven plaats te hebben, vooral wierd ik met bijzonder genoegen ontwaar, dat men hier zich niet alleen toelegt om de kinderen werktuiglijke vorderingen te doen maken in Spellen, Lezen, Schrijven, Cijfferen enz.; maar dat men hier vooral bedacht is, om het verstand te ontwikkelen en het hart te vormen, waarvan vooral de vragen over het gelezene ten blijke strekten. — Onder de proeven van vorderingen, welke mij hier vertoond wierden, behoort ook een Kaartjen van Europa, door een der Scholieren getekend, en die zeer juist de bijzondere landen op dezelve wist aantewijzen; terwijl men mij daar te boven verzekerde, dat ook andere kinderen zich met diergelijke oefening, uit eigen liefhebberij, bezig hielden. Het onderwijs wordt door de School-leeraars niet gegeven, gelijk van ouds, aan den lessenaar, maar, of aan het bord, of aan de onderscheiden tafels en banken.

Ik heb niet willen nalaten, u terstond hier van kennis te geven, terwijl ik niet wijffel, of gij zult u met mij verblijden, dat er dus hier en ginds mannen gevonden worden,

 op

op wier ijverige medewerking wij ons mogen verlaten; gelijk ik dit heb mogen vinden in de reeds existeerende Schoolcommisſien te *Purmerende*, *Edam*, *Monnikkendam*, *Zaandam*, *Zaandijk* en *Asſendelft*; en verder ook elders hope te vinden. — Ik houde mij tevens verzekerd, dat die twee verdienstelijke Schoolonderwijzers te *Purmerend*, van welken ik zo even heb gewag gemaakt, mijne verdere aanbeveling bij u niet meer behoeven, maar gij aan hun wel dat recht zult laten wedervaren, om hen als mannen van verdiensten, om de belangen der Vaderlandſche Jeugd, openlijk bekend te maken.

Heil en Achting!

Uw dienstv. Medeburger

(*Getekend*)

P. BEETS, PZ.

Accordeert met deszelfs origineel, voor zoo veel het geëxtraheerde aangaat.

(*Was getekend*)

WENCKEBACH.

De Leden van het Gezelschap, onder de Zinspreuk: OEFENING, *te* Amsteldam,

aan

hunne Ambtgenooten in de Bataafsche Republiek.

GEËERDE VRIENDEN!

Gaven wij in het III. Stuk van dit, door ons zoo geacht, Tijdschrift, kennis v n de oprichting onzes Gezelschaps, met hoe veel genoegen kunnen wij u thands den tegenwoordigen staat van hetzelve mededeelen! Sedert den tijd, waarin wij van het aanwezen onzes Genootschaps bericht gaven, zagen wij ons Gezelschap met verscheidene werkzaame Leden vermeerderen, en aanleiding gekreegen hebbende, door het aanzoek van het Gezelschap te *Leeuwarden*, om met hetzelve te correspondeeren, vereenden wij ons met het andere Genootschap Onderwijzers in deze Stad, hetwelk zijn bestaan met ons te gelijk bekend maakte; daar nu het Gezelschap te groot wierd om bij de Leden aan huis te vergaderen, huurden wij daartoe een vast vertrek, bij eenen der Leden;

 waar-

waardoor echter de kosten van ons Gezelschap weinig of niet vermeerderden. — Zouden wij nu, daar wij de vruchten van zoodanig eene bijeenkomst bij ondervinding kennen, die geenen onder u, die met ons gaarne hunne uuren van uitspanning, tot nut van zich zelven, en in zich, tot nut der Vaderlandsche Jeugd willen besteeden, niet durven aanraaden, tot de oprichting van diergelijke Gezelschappen, of zo zij zich in deze Stad mogten bevinden, tot deelneeming in het onze? Ja, veelgeachte Medebroederen! dit doen wij, dit doen wij met al dien ijver, die de overtuiging van de nuttigheid van onzen raad aan de hand geeft; wij gronden onze aansporing op de verplichting die op elk Mensch, en bijzonder op elk Onderwijzer ligt, om in zijnen kring, zoo veel nut uittewerken als in zijn vermogen is, en gelieft gij dezelve te volgen, wij twijfelen niet of gij zult hetzelfde nut, hetzelfde genoegen ondervinden, hetwelk wij steeds in onzen broederkring smaaken.

Die genen onder u, welke zich in deze Stad bevinden, en tot ons Gezelschap willen toetreeden, waar geene vereischten toe nodig zijn, dan een goed zedelijk gedrag, en lust tot het Schoolwezen, kunnen zich bij den Ondergetekenden, welke woont op den O. Z. Achterburgwal, bij de Molensteeg, N°. 96 vervoegen

Na u de beste zegeningen in uwe ondernemingen, en de voldoenendste vruchten

op

op uwen arbeid te hebben toegewenscht, noemen wij ons,

De Leden van het Gezelschap, onder de Zinspreuk: OEFENING,

en uit derzelver naam,

J. VAN WYK ROELANDSZ.

Secretaris,

Amsteldam
den 19. van Herfstmaand
1801.

I N H O U D.

Ker-

MENGELWERK.

SCHOOLBERICHTEN.



L

LIJST

van in het Eerste Deel beoordeelde of aangekondigde

SCHOOLBOEKEN,

volgends den rang der onderwerpen.

Het eerste getal beteekent de Stukjes, het tweede de Bladzijden.

ALGEMEENE LEERBOEKEN OVER ONDERWIJS EN OPVOEDING.

A. H NIEMEYER, *Grondbeginselen van Opvoeding en Onderwijs*. beoord. I, 78.
KÄPPEL, *Kort Begrip der Opvoedingsleer*. aangek. III, 126.

SCHOOL-LEERBOEKEN.

Leeskunst.

C. G. SALZMAN, *A. B. C. en Leesboekje*. beoord. III, 33.
A V. D. HESPEL, *Nieuwe Leerwijze*, beoord. III, 41.

J. F. DELLEBARRE, *voorlopige Proev*, *enz.* beoord. II, 63.
Gronden der Leeskunst. beoord. V, 61.

Godsdienst en Zedekunde.

Eerste Beginselen van den Godsdienst. beoord. IV, 19
A. MOENS, *Zedekundig Schoolboek.* beoord. V, 76.

Geschiedkunde.

Kort onderwijs in de kennis der Bijbelboeken, beoord. II, 77.
Y. VAN HAMELSVELD, *Historisch Handboekje van den Bijbel.* beoord. II, 79.
H. CURAS en J. M. SCHROCK, *Kort Begrip der algemeene Geschiedenis.* beoord. II, 49.
H. WESTER, *Schoolboek der Geschiedenissen van ons Vaderland.* beoord. VI. 11.

Aardrijkskunde.

Eerste Schoolboek der Aardbeschrijving. beoord VI, 21.
Tijdrekenkundig en Geographisch Schoolboek. beoord. V, 69.
Korte Aardrijkskundige Beschrijving der Republiek beoord. V, 72.
J. F. MARTINET, *Kort Onderwijs in de Geografij.* aangek. IV, 101.

Na-

Natuurkunde.

J. HUIS, *Natuurkundig Schoolboek*. beoord. III, 45.
I. C. SCHMAHLING, *Natuurkunde*. beoord. III, 55.

Taalkunde.

H. PIETERSON, *Geslachtlijst*. aangek. III, 124.

SCHOOL-LEESBOEKEN.

Godsdienst.

K. F. LOSSIUS, *Gumal en Lina*. beoord. IV, 33.

Gefchiedkunde.

De beste Mensch JESUS. aangek. III, 124.
M. C. LOSSIUS, *vroegste Gefchiedenisfen van den Bijbel*. beoord. IV, 45.
C. ROGGE, *Levensgefchiedenisfen*. beoord. I, 87 V, 84.
A. F. J. FREVILLE, *Levensbefchrijvingen*. beoord. II, 82 aangek. III, 123.
C. VAN DER AA, *Beknopt Handboekje der Vaderlandfche Gefchiedenis*. aangek. III, 123.

Natuurkundige en Natuurlijke Gefchiedenis.

J. G. TRIMOLT, *Merkwaardige Voorbeelden ter bevordering der kennis van de zielsvermogens der Dieren*. beoord. IV, 53.

Kleine Natuurlijke Geschiedenis voor de Jeugd. beoord IV, 57.

H. J. BEUSEKAMP, *Geschiedenis voor de Jeugd.* beoord IV, 57.

De kleine Frederik in het groote rijk der Natuur. beoord. IV, 57.

Nieuw Prentboek voor Kinderen. beoord. IV, 58. VI, 36.

Goedman, of de Kindervriend. beoord. VI, 27.

Mengelwerk.

Brieven voor min en meer gevorderde jonge Lieden. beoord. III, 59

—— *voor Kinderen.* beoord. III, 59.

Magazijn van Spreekwoorden. beoord III, 65.

J. HAZEU, *het beloofde Geschenk.* aangek. III, 125.

Zedelijke Verhalen, Voorbeelden en Gedichties. aangek. III, 125.

C. SMITH, *Buitenwandelingen.* aangek. IV, 121.

T. F. VAN ROCHOW van Reckan, *de Kindervriend.* beoord. V, 65

Avondstonden voor de Jeugd. beoord. V, 82.

Korte Verhaalen voor Kinderen van zes tot tien jaaren. beoord. VI, 33.

AL-

ALGEMEENE BLADWIJZER

van het Eerste Deel.

A.

BEU-

 Eer-

H.

I.

K.

L.

M.

de

Regle-

School-

Ver-

[redacted]

Zi
d
n
Zi
fc
fc
Zw
Sc
Zw
ftu
den

BERICHT

VAN DE UITGEEVERS DER

BIJDRAGEN

BETREKKELIJK DEN STAAT EN DE VERBETERING VAN HET

SCHOOLWEZEN

IN HET

BATAAFSCH GEMEENEBEST,

AAN HET

ALGEMEEN,

EN BIJZONDERLIJK AAN DE

SCHOOLHOUDEREN

IN DEZE REPUBLIEK.

Toen wij in den jare 1800., met voorkennis en medeweten van den *Agent van Nationale Opvoeding*, het beſluit namen, om onder den tijtel van *Bijdragen betrekkelijk den ſtaat en de verbetering van het Schoolwezen in het Bataafſch Gemeenebest*, der Natie een Tijdſchrift te leveren, hetwelk haar nog geheel ontbrak, en dat zij evenwel zoo zeer behoefde; beſloten wij tevens, noch kosten noch moeite te ſparen, om hetzelve allengskens tot den graad van volledigheid te brengen, voor welken zoodanig een Geſchrift ons vatbaar ſcheen, —

Wa

BERICHT.

In dit ons voornemen werden wij, al aanstonds na de uitgaaf van het eerste Stukje, niet weinig aangemoedigd door des Agents Besluit van den 5. Augustus 1800., en hetwelk Hij, door de Nieuwspapieren, ter kennisse van het Algemeen bragt, behelzende, „ dat Hij in de *Bijdragen*, bovengenoemd, van wegen zijn Agentschap, alle Berichten en Stukken, het lagere Schoolwezen betreffende, die Hij voor het Publiek van belang rekende, zou doen plaatsen." — Terwijl de wijze, op welke ons Geschrift ontvangen werd, en het oordeel, dat de geachtste Boekbeöordeelaars in ons Vaderland van hetzelve gaven, ons het aangename vooruitzicht opleverden, dat wij, voortgaande op den weg welken wij ons in dezen voorgeschreven hadden, onze bedoeling niet ten eenenmale zouden missen.

Het was ons niet mogelijk, bij den aanvang van het Werk, ons aan eenen vastgestelden tijd te kunnen bepalen, op welken wij de elkander volgende Stukjes van hetzelve, het licht zouden doen zien; te minder, om dat wij toen nog geheel buiten de mogelijkheid waren, eenige zekere berekening te kunnen maken op het aantal en de uitgebreidheid der belangrijke stukken, welke, ter voldoening aan het groote oogmerk van het plan, dat wij ons voorgeschreven hadden, den inhoud derzelve moest uitmaken; — dan, daar, door het Bestuur des Lands, aangaande eene der belangrijkste aangelegenheden voor de Burgerlijke Maatschappij, het toevoorzieht namelijk over de lagere Scholen, in den loop van dit jaar zoodanige verordeningen zijn daargesteld, welke uit derzelver aard eenen rijken voorraad van belangrijke Stukken voor ons Tijdschrift moeten opleveren; — en bij het 28. Artikel der *Instructie voor de* onderscheiden Schoolop-

B E R I C H T.

opzieners, welke over de geheele uitgestrektheid van ons Vaderland zijn aangesteld, bepaald is, „ dat „ ieder Hunner, maandelijks, eene opgave zal in- „ zenden van zoodanige Schoolmeesters - plaatsen „ binnen zijn Distrikt, welke door afstand, overlij- „ den, als andersins, zijn opengevallen, en van de „ voordeelen of conditiën aan ieder derzelve ver- „ knocht, als mede van de namen der personen, „ die op vacérende Schoolmeesters - plaatsen bin- „ nen zijn Distrikt zijn aangesteld, ten einde deze „ opgave te doen plaatsen in de *Bijdragen tot den* „ *staat en de verbetering van het Schoolwezen;*" — en bij het 11. Art. der *Algemeene Verordeningen omtrent het afnemen der Examens*, „ dat de Na- „ men der genen, die, na afgelegd Examen, een „ volledig getuigschrift van bekwaamheid verkre- „ gen hebben, door middel van hetzelve *Tijd-* „ *schrift*, telkens aan het Publiek zullen worden be- „ kend gemaakt;" — en de Agent bovengenoemd, bij Besluit van den 16. October l. l., de respective Schoolopzieners nader verzocht heeft, „ om tel- „ kens, met de eerste Post na het aflopen van „ de helft van iedere maand, aan het Agent- „ schap in te zenden derzelver respective maande- „ lijksche Schoolberichten van tot op den dag der „ afzending opengevallen of vervulde Schoolmees- „ ters - plaatsen, voor zoo ver daaromtrent iets on- „ der hun School - Distrikt mogt zijn voorgevallen; „ en voorts om aan die Schoolberichten alle die „ volledigheid en nauwkeurigheid te geven, die „ er vereischt wordt, om het plaatsen derzelve in „ de *Bijdragen van het Schoolwezen* voor de lezers „ van dat tijdschrift, en in het bijzonder voor de „ School - Onderwijzers binnen deze Republiek, van „ belang en nut te doen zijn;" — zoo zijn wij te raade geworden, daar met de uitgave van het de

Sch

B E R I C H T.

Stukje onzer *Bijdragen*, hetwelk heden het
ziet, het 1e. Deel derzelve gevoeglijk kan g
ten worden, met den aanvang van het jaar 1
een begin te maken, om geregeld op den ee
dag van iedere maand een Stukje van dezelve
tegeven, welk 4. à 5. vellen druks, in klein
zal bevatten; en waarvan de 12., welke dus in
jaar het licht zullen zien, een zoodanig boel
zullen uitmaken, als de 6. eerste Stukjes va
Werk, hetwelk met een nauwkeurigen en zaakl
bladwijzer van deszelfs inhoud verrijkt zal wor
en welke Stukjes, voor niet meer dan *zes* stu
ieder, voor elk verkrijgbaar zullen zijn; terwijl
genen, welke zich vóór den 15. Februarij ees
mende bij hunnen Boekverkoper aangeven om
Stukjes, welke ingevolge deze onze Aankondi
in het jaar 1802. zullen worden uitgegeven, te
vangen, niet meer dan *vier en een halven* st
voor ieder van dezelve betalen zullen; zullend
daarenboven eene Lijst der Namen en Qualit
van Hun, welke door deze aangifte op dezelve
één jaar intekenen, daar *gratis* bijvoegen; —
welke intekening wij bij den aanvang van i
jaar, voor die Stukjes welke in hetzelve uit
len komen, op nieuw zullen openzetten.

Wij hopen en vertrouwen, dat het Publiek
inzonderheid de Schoolhouders in ons Vaderl
welke bij deze onze onderneming zulk een
middelijk belang hebben, door hunne medewer
en deelneming, ons eenige vergoeding zullen
schaffen voor de aanmerkelijke kosten en arb
welke wij aan de volbrenging van dit ons
reeds aangewend hebben en verder zullen mo
besteden.

Leyden den 30. December 1801.





